KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DEMOKRAT PARTİ TRABZON MİLLETVEKİLİ MAHMUT GOLOĞLU'NUN PARLAMENTO FAALİYETLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gamze Ezgi SEVİM

EYLÜL - 2025

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DEMOKRAT PARTİ TRABZON MİLLETVEKİLİ MAHMUT GOLOĞLU'NUN PARLAMENTO FAALİYETLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gamze Ezgi SEVİM

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Uğur ÜÇÜNCÜ

EYLÜL - 2025

TRABZON

ONAY

Gamze Ezgi SEVİM tarafından hazırlanan "Demokrat Parti Trabzon Milletvekili Mahmut Goloğlu'nun Parlamento Faaliyetleri" adlı bu Çalışma 31.10.2025 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği / oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Tarih Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı'nda **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		**Karar**		**İmza**
Unvanı - Adı ve Soyadı	**Görevi**	**Kabul**	**Ret**	
Prof. Dr. Uğur ÜÇÜNCÜ	Başkan	☐	☐	
Prof. Dr. Hikmet ÖKSÜZ	Üye	☐	☐	
Prof. Dr. Mehmet AKPINAR	Üye	☐	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Haydar AKYAZI
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ-Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu Çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Gamze Ezgi SEVİM
16.09.2025

ÖNSÖZ

Türkiye Cumhuriyeti, 1923–1950 yılları arasında Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)'nin tek parti yönetimi altında idare edilmiş olmakla birlikte, bu süreçte çok partili siyasal hayata geçiş yönünde çeşitli denemeler yapılmıştır. Ancak dönemin siyasi ve toplumsal koşulları nedeniyle söz konusu girişimler kalıcılık kazanamamıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan iç ve dış gelişmeler, siyasal sistemin demokratikleşmesini gündeme taşımış ve nihayetinde 1950 genel seçimlerinde Demokrat Parti (DP)'nin iktidara gelmesiyle Türkiye'de çok partili siyasal hayat kurumsal bir nitelik kazanmıştır.

Bu çalışma, DP'nin Trabzon milletvekillerinden biri olan Mahmut Gologlu'nun 1950–1960 yılları arasındaki parlamento faaliyetlerini, siyasi tutumunu ve yerel-ulusal çalışmalarını dönemin siyasal koşullarıyla ilişkilendirerek, onun hukukçu ve entelektüel kimliğiyle birlikte bütüncül bir şekilde değerlendirmektedir.

Çalışmamız bir giriş ve üç ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Osmanlı'dan Cumhuriyet'e siyasi parti gelişimi, tek parti dönemi ve II. Dünya Savaşı sonrası çok partili hayata geçiş süreci ele alınmış; ilgili literatüre yer verilmiştir. Birinci bölümde Mahmut Gologlu'nun aile yaşamı, eğitim hayatı, siyasi kariyeri, 27 Mayıs sonrası tutukluluğu ve entelektüel yönü incelenmiştir. İkinci bölümde Gologlu'nun TBMM'deki konuşmaları, sual takrirleri, kanun teklifleri ve yerel-ulusal meseleler karşısındaki tutumu analiz edilmiştir. Üçüncü bölümde ise DP Meclis Grubu içindeki faaliyetleri, parti politikalarının oluşumuna katkıları ve grup içi ilişkileri ayrıntılı biçimde değerlendirilmiştir.

Bu tezin hazırlanmasında bilgi, emek ve sabrını benden esirgemeyen; tereddüde düştüğüm her noktada yol gösterici olan, tezimin tüm aşamalarını titizlikle inceleyerek katkı sunan değerli hocam ve danışmanım Prof. Dr. Uğur ÜÇÜNCÜ'ye en içten teşekkürlerimi sunarım. Kıymetli katkılarından dolayı Prof. Dr. Hikmet ÖKSÜZ ve Prof. Dr. Mehmet AKPINAR'a müteşekkirim. Araştırmama sağladığı değerli bilgi, destek ve yönlendirmelerle çalışmamın gelişimine katkıda bulunan Ayşe GOLOĞLU SOYER Hanımefendi'ye şükranlarımı sunarım. Ayrıca Mahmut Gologlu'na ait belge ve eşyaların incelenmesine olanak sağlayarak çalışmamın ilerlemesine katkı sunan Trabzon Müzesi Müdürü Sayın Levent ALNIAK'a teşekkür borçluyum.

Eylül, 2025 Gamze Ezgi SEVİM

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ IV
İÇİNDEKİLER V
ÖZET IX
ABSTRACT X
TABLOLAR LİSTESİ XI
ŞEKİLLER LİSTESİ XII
KISALTMALAR LİSTESİ XIII

GİRİŞ **1-17**

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MAHMUT GOLOĞLU'NUN HAYATI **18-73**
1.1. Soyu ve Ailesi 18
1.2. Çocukluğu, Gençliği ve Eğitim Hayatı 19
1.3. Askerliği, İş Hayatına Atılışı ve Evliliği 22
1.4. Siyasi Hayatı, Yassıada Tutukluluk Günleri ve Yargılanması 23
1.4.1. Siyasi Hayatı 23
1.4.2. Tutuklanması 26
1.4.3. Yassıada'daki Tutukluluk Günleri 28
1.4.4. Yargılamaları 30
1.4.5. Tahliyesi Sonrasındaki Hayatı 39
1.5. Vefatı ve Şahsiyeti Hakkında Söylenenler 41
1.6. Düşünce Dünyası, Araştırmacı Kişiliği ve Yazarlık Serüveni 48
1.7. Eserleri 52
1.7.1. Millî Mücadele Tarihi (1919-1923) 53
1.7.1.1. Erzurum Kongresi 53
1.7.1.2. Sivas Kongresi 54
1.7.1.3. Üçüncü Meşrutiyet (1920) 55
1.7.1.4. Cumhuriyet'e Doğru (1921-1922) 56
1.7.1.5. Türkiye Cumhuriyeti (1923) 57
1.7.2. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1924-1950) 58

1.7.2.1. Devrimler ve Tepkileri (1924-1930) ... 58
1.7.2.2. Tek Partili Cumhuriyet (1931-1938) ... 59
1.7.2.3. Milli Şef Dönemi (1939-1945) ... 61
1.7.2.4. Demokrasiye Geçiş (1946-1950) ... 62
1.7.3. Cumhuriyet'in 50. Yılına Armağan ... 63
1.7.3.1. Atatürk İlkeleri ve Bursa Nutku ... 63
1.7.3.2. Halifelik Ne İdi? Nasıl Alındı? Niçin Kaldırıldı? ... 64
1.7.3.3. Anadolu'nun Milli Devleti Pontos ... 65
1.7.3.4. Trabzon Tarihi - Fetihten Kurtuluşa Kadar ... 66
1.7.4. Atatürk'ün 100. Doğum Yılına Armağan ... 68
1.7.4.1. Atatürk ve Trabzon ... 68
1.7.4.2. Millî Mücadele'de Trabzon ve Mustafa Kemal Paşa ... 69
1.7.4.3. Anadolu Kulübü ve Atatürk ... 70
1.7.5. Denemeler ... 71
1.7.5.1. Sevda Masalları ... 71
1.7.5.2. Bir Dostun Mektupları ... 71
1.7.5.3. Dostluk ve Mutluluk ... 71
1.7.5.4. Serçeme ... 71
1.7.5.5. Kahve Değirmeni ... 71
1.7.6. Bildiri, Konferans ve Ders Notları ... 72

İKİNCİ BÖLÜM

2. MAHMUT GOLOĞLU'NUN TBMM FAALİYETLERİ ... 74-199
2.1. 9. Dönem Parlamento Faaliyetleri (1950-1954) ... 74
2.1.1. DP'ye Katılması ve CHP'ye Eleştirileri ... 74
2.1.2. 1950 Genel Seçimlerinde Trabzon Milletvekili Adaylığı ve Seçilmesi ... 77
2.1.3. Meclis Görevleri ve İzinleri ... 82
2.1.4. Oylamalardaki Tutumu ... 83
2.1.5. Takrirleri ... 87
2.1.5.1. Sual Takrirleri ... 87
2.1.5.2. Diğer Takrirleri ... 100
2.1.6. Yaptığı Konuşmalar ... 112
2.1.6.1. Komisyon Çalışmaları ... 112
2.1.6.2. Hukuk ... 118
2.1.6.3. TBMM ... 121
2.1.6.4. Seçimler ... 122

2.1.6.5. Ekonomi 124
2.1.6.6. Sosyal Hayat 127
2.1.6.7. Eğitim 132
2.1.6.8. Ulaşım 133
2.1.6.9. Seçim Bölgesi 134
2.1.7. Seçim Bölgesini Ziyaretleri ve Çalışmaları 137
2.2. 10. Dönem Parlamento Faaliyetleri (1954-1957) 139
2.2.1. 1954 Genel Seçimlerinde Trabzon Milletvekili Adaylığı ve Seçilmesi 139
2.2.2. Meclis Görevleri ve İzinleri 143
2.2.3. Oylamalardaki Tutumu 143
2.2.4. Takrirleri 146
2.2.4.1. Sual Takrirleri 146
2.2.4.2. Diğer Takrirleri 151
2.2.5. Yaptığı Konuşmalar 161
2.2.5.1. Komisyon Çalışmaları 161
2.2.5.2. Hukuk 162
2.2.5.3. TBMM 168
2.2.5.4. Sosyal ve Ekonomik Hayat 169
2.2.6. Seçim Bölgesini Ziyaretleri ve Çalışmaları 173
2.3. 11. Dönem Parlamento Faaliyetleri (1957-1960) 174
2.3.1. 1957 Genel Seçimlerinde Trabzon Milletvekili Adaylığı ve Seçilmesi 174
2.3.2. Meclis Görevleri ve İzinleri 176
2.3.3. Oylamalardaki Tutumu 177
2.3.4. Takrirleri 179
2.3.4.1. Sual Takrirleri 179
2.3.4.2. Diğer Takrirleri 181
2.3.5. Yaptığı Konuşmalar 187
2.3.5.1. Komisyon Çalışmaları 187
2.3.5.2. Hukuk 188
2.3.5.3. TBMM 190
2.3.5.4. Sosyal Hayat 192
2.3.5.5. Başkan Vekilliği Görevindeki Faaliyetleri 196
2.3.6. Seçim Bölgesini Ziyaretleri ve Çalışmaları 198

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DP MECLİS GRUP TOPLANTILARINDAKİ FAALİYETLERİ 200-226
3.1. 9. Dönem DP Grup Toplantılarındaki Faaliyetleri 200
3.1.1. 1950 Yılı DP Meclis Grubu Toplantıları 200
3.1.2. 1951 Yılı DP Meclis Grubu Toplantıları 203
3.1.3. 1952 Yılı DP Meclis Grubu Toplantıları 208
3.1.4. 1953 Yılı DP Meclis Grubu Toplantıları 210
3.1.5. 1954 Yılı DP Meclis Grubu Toplantıları 216
3.2. 10. Dönem DP Grup Toplantılarındaki Faaliyetleri 220
3.2.1. 1954 Yılı DP Meclis Grubu Toplantıları 220
3.2.2. 1955 Yılı DP Meclis Grubu Toplantıları 222
3.2.3. 1956 Yılı DP Meclis Grubu Toplantıları 223
3.2.4. 1957 Yılı DP Meclis Grubu Toplantıları 224
3.3. 11. Dönem DP Grup Toplantılarındaki Faaliyetleri 224
3.3.1. 1957-1960 Yılları Arasındaki DP Meclis Grubu Toplantıları 224
SONUÇ 227
KAYNAKÇA 231
EKLER 258
ÖZGEÇMİŞ 284

ÖZET

Trabzon'un önemli simalarından Mahmut Gologlu (1915–1982), hukukçu kimliğinin yanı sıra tarih, edebiyat ve araştırmacı yönleriyle de tanınan çok yönlü bir şahsiyettir. Türkiye siyasi tarihi açısından da kayda değer bir yere sahip olan Gologlu, çok partili yaşama geçişle birlikte DP'den Trabzon milletvekili seçilmiş ve üç dönem boyunca görev yapmıştır.

Çalışmamız, DP iktidarı döneminde (1950–1960) Gologlu'nun siyasi yaşamını, parlamento faaliyetlerini ve özellikle bölgesel kalkınma ile toplumsal sorunlara yaklaşımını incelemektedir. Çalışmada, Gologlu'nun siyasi hayatı dönemin siyasal gelişmeleriyle ilişkilendirilerek değerlendirilmiş; icraatları tarihsel bağlamda ele alınarak hem yerel hem de ulusal siyasetteki etkileri ortaya konulmuştur. Böylece bir siyasetçi olarak Türk siyasi hayatındaki konumu açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır.

Araştırmada Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi belgeleri, Demokrat Parti Meclis Grubu Müzakere Zabıtları, dönemin basın organları, Gologlu'nun kendi yazıları, aile bireylerinden edinilen bilgiler ve ikincil kaynaklardan yararlanılmıştır. Meclis kürsüsünde yaptığı konuşmalar, sunduğu kanun teklifleri, sual takrirleri ve sergilediği siyasi tutum analiz edilerek dönemin siyasal atmosferi içinde konumu değerlendirilmeye gayret edilmiştir.

Çalışmamız giriş ve üç ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Osmanlı'dan Cumhuriyet'e siyasal partilerin gelişimi, tek parti dönemi, II. Dünya Savaşı sonrası değişen koşullar, DP'nin kuruluşu ve 1950 seçimleriyle çok partili sistemin kurumsallaşması ele alınmış, ayrıca literatür değerlendirmesi yapılmıştır. Birinci bölümde Gologlu'nun ailesi, çocukluk ve gençlik yılları, eğitim ve iş hayatı, milletvekilliği süreci, 27 Mayıs 1960 sonrasında tutuklanması, Yassıada yargılamaları, tahliye sonrası yaşamı, düşünce yapısı ve eserleri incelenmiştir. İkinci bölümde Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki faaliyetleri; konuşmaları, kanun teklifleri, sual takrirleri, yerel ve ulusal meselelere yönelik müdahaleleri ve tutumu detaylı biçimde analiz edilmiştir. Üçüncü bölümde ise DP grup müzakerelerindeki faaliyetleri; grup içi tartışmalardaki tavrı, parti politikalarına katkıları, sunduğu sual takrirleri, muhalefet ve iktidar kanadıyla ilişkilerindeki yaklaşımı ile grup kararlarına etkisi ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mahmut Gologlu, Demokrat Parti, TBMM, Trabzon, Meclis Faaliyetleri

ABSTRACT

Mahmut Gologlu (1915-1982), a notable figure in Trabzon, was noted for his interests in history, literature, and research, as well as his legal career. Gologlu, a highly influential figure in Türkiye's political history, was elected as a Trabzon representative from the DP during the transition to a multi-party system and served three terms.

This thesis investigates Gologlu's political life and parliamentary activity, focusing on his approach to regional development and social issues during the DP administration (1950-1960). The study assesses Gologlu's political life in connection to the political events of the period. His acts are investigated in their historical context, demonstrating the impact on both local and national politics. This work clarifies his role as a politician in Turkish politics.

The research utilised various sources, including the Turkish Grand National Assembly Minutes, records from the Republic Archives of the Presidency of the Republic of Türkiye, the Democratic Party Parliamentary Group Negotiation Minutes, press outlets from the time, Gologlu's personal writings, information gathered from family members, and secondary sources. It was possible to gauge his standing in relation to the political atmosphere of the time by looking at his written enquiries, proposed legislation, political stance, and Assembly speeches.

The study consists of an introduction and three main sections. The introduction covers the development of political parties from the Ottoman Empire to the Republic, the single-party era, the changing conditions after World War II, the founding of the DP, and the institutionalization of the multi-party system with the 1950 elections, as well as a literature review. The first section examines Gologlu's family, childhood and youth, education and professional life, his tenure as a member of parliament, his arrest after May 27, 1960, the Yassıada trials, his life after release, his mindset, and his works. The second chapter provides a detailed analysis of his activities in the Grand National Assembly of Türkiye, including his speeches, legislative proposals, written questions, interventions on local and national issues, and his stance. The third chapter examines his activities in DP group negotiations, including his stance in internal group discussions, his contributions to party policies, the interpellations he submitted, his approach to relations with the opposition and the ruling party, and his influence on group decisions.

Keywords: Mahmut Gologlu, Democrat Party, Grand National Assembly of Türkiye, Trabzon, The Parliamentary Activities

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	Mahmut Gologlu'nun 14 Mayıs 1950 Tarihindeki Malvarlığı ve Değerleri	31
2	Mahmut Gologlu'nun 14 Mayıs 1950–27 Mayıs 1960 Dönemlerinde Elde Ettiği Malvarlığı ve Değerleri	32
3	14 Mayıs 1950 Genel Seçimlerinde Seçilen Trabzon Milletvekilleri ve Oyları	80
4	Mahmut Gologlu'nun 9. Dönem Parlamento Faaliyetleri	82
5	2 Mayıs 1954 Genel Seçimlerinde Seçilen Trabzon Milletvekilleri ve Oyları	142
6	Mahmut Gologlu'nun 10. Dönem Parlamento Faaliyetleri	143
7	27 Ekim 1957 Genel Seçimlerinde Seçilen Trabzon Milletvekilleri ve Oyları	175
8	Mahmut Gologlu'nun 11. Dönem Parlamento Faaliyetleri	176

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil Nr.	Şekil Adı	Sayfa Nr.
1	Mahmut Goloğlu'nun Soyağacı	19

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	:	Adı Geçen Eser
a.g.m.	:	Adı Geçen Makale
a.g.t.	:	Adı geçen Tez
Bkz.	:	Bakınız
BCA	:	Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi
CHF	:	Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	:	Cumhuriyet Halk Partisi
CMP	:	Cumhuriyetçi Millet Partisi
Çev.	:	Çeviren
DP	:	Demokrat Parti
DPMGMZ	:	Demokrat Parti Meclis Grubu Müzakere Zabıtları
Ed.	:	Editör
gös. yer.	:	Gösterilen Yer
H.	:	Hicri
Haz.	:	Hazırlayan
HF	:	Halk Fırkası
HP	:	Hürriyet Partisi
KTÜ	:	Karadeniz Teknik Üniversitesi
MP	:	Millet Partisi
MKP	:	Milli Kalkınma Partisi
s.	:	Sayfa
SCF	:	Serbest Cumhuriyet Fırkası
TBMM	:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCF	:	Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası
TKP	:	Türkiye Köylü Partisi
vd.	:	Ve Diğerleri
Yay. Haz.	:	Yayına Hazırlayan

GİRİŞ

Çalışmamızda, DP Trabzon Milletvekili Mahmut Gologlu'nun parlamento faaliyetleri ele alınmaktadır. Asıl mesleği hukukçu olan Gologlu, Türkiye'de çok partili siyasi hayata geçiş sürecinde DP'ye katılarak siyasete adım atmıştır. 9., 10. ve 11. Dönemlerde TBMM'de Trabzon Milletvekili olarak görev yapan Gologlu, bu süre zarfında aktif bir siyasi faaliyet yürütmüştür. Çalışmada, Gologlu'nun siyasi yaşamı merkezde tutulmakla birlikte, kişisel hayatına ilişkin bilgilere de yer verilerek bütüncül bir değerlendirme yapılması amaçlanmıştır.

Gologlu'nun hayatı kısmında ana kaynak olarak, kendisi tarafından kaleme alınan ancak kızı Zehra Gologlu Süer tarafından yayımlanan *Mahmut Gologlu 1915-1982: Hayatı Kendi Kaleminden* adlı yazı ile TBMM Arşivi'nden temin edilen özlük dosyası kullanılmıştır. Ayrıca *Türk Parlamento Tarihi (1950-1954), (1954-1957)* ve *(1957-1960)* başlıklı eserlerde yer alan Gologlu'na ait kısa biyografik bilgilerden de yararlanılmıştır. 1950-1960 yılları arasındaki parlamento yaşamı ve siyasi düşüncelerinin ortaya konulmasının amaçlandığı tez çalışmasında öncelikli olarak TBMM'nin 9. 10. ve 11. dönemlerine ait TBMM Zabıt Cerideleri, Demokrat Parti Meclis Grubu Müzakere Zabıtları (DPMGMZ) ile Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)'nde yer alan belgeler kaynak olarak kullanılmıştır. Bunun yanı sıra, dönemin *Cumhuriyet, Ulus* ve *Milliyet* gazetelerinin ve yerel yayın organları olan *Karadeniz, Türksesi, Hâkimiyet* ve *Yeniyol* gazeteleri ile birlikte *Akis, Kim* ve *Yeni Adam* dergilerinden de yararlanılmıştır.

Mahmut Gologlu hakkında yapılan literatür çalışmaları şu şekildedir;

Zehra Aslan'ın 2011 tarihinde yazdığı doktora tezi Demokrat Parti Döneminde Trabzon (1950-1960) daha sonra yayımlanarak kitap haline getirilmiştir. Eser beş bölümden oluşup sırasıyla, DP Döneminde Trabzon'un İdari Yapısı, Sosyal Hayatı, Kültürel Hayatı, Ekonomik Hayatı ve Trabzon'da Siyaset başlığı altında Gologlu da dâhil olmak üzere DP dönemi Trabzon siyasi figürlerinin sosyal ve siyasal rolleri incelenmekte, özellikle Meclis ve yerel yönetim pratiklerine ışık tutulmaktadır[1].

Zehra Aslan editörlüğünde 2019 yılında yayımlanan Yassıada'da Yargılanan Trabzon Milletvekilleri – II başlıklı eserde, Işıl Tuna tarafından kaleme alınan "Mahmut Gologlu (1950–

[1] Zehra Aslan, **Demokrat Parti Döneminde Trabzon (1950-1960)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon, 2011; Zehra Aslan, **Demokrat Parti Döneminde Trabzon (1950-1960),** 1. Baskı, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2017.

1961)" adlı bölümde, 27 Mayıs 1960 darbesi sonrasında Yassıada'da yargılanan isimlerden biri olan Mahmut Gologlu'nun biyografisi, TBMM'deki siyasi faaliyetleri, Yassıada yargılamaları sürecindeki savunmaları ve beraat kararı kapsamlı biçimde incelenmektedir[2].

Eyüp Alican'ın hazırladığı, Mahmut Gologlu Hayatı, Kişiliği, Düşünceleri, Siyasi Faaliyetleri ve Eserleri, adlı yüksek lisans tezi iki bölümden oluşmaktadır. Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalında hazırlanan tezin ilk bölümünde Gologlu'nun hayatı, kişiliği ve düşünceleri yer alırken ikinci bölümde de siyasi faaliyetleri ve eserleri genel hatlarıyla yer almaktadır[3]. Bu yönüyle çalışma, Gologlu'nun daha ziyade biyografik ve düşünsel portresini çizmeye odaklanmıştır. Buna karşılık, çalışmamızda kronolojik ve tematik yöntem kullanılarak olayları zaman sırasına göre ve parlamento faaliyetleri çerçevesinde siyasi hayatı incelenmeye çalışılmıştır. Mahmut Gologlu'nun özellikle DP iktidarı dönemindeki (1950–1960) siyasi yaşamı, parlamento faaliyetleri ve yasama sürecindeki rolü derinlemesine incelenmiştir. Bunun yanında, Gologlu'nun hayatına dair kapsamlı bilgilere de yer verilmeye çalışılmıştır.

Pakize Ateş Kara tarafından hazırlanan 20. Yüzyıl Tarihçi ve Siyasetçisi Mahmut Gologlu'nun mektupları (İnceleme-Metin) adlı yüksek lisans tezi Türk Dili ve Edebiyatı alanında hazırlanmış olup Gologlu'nun 1938-1950 tarihleri arasındaki 89 mektubu transkripsiyon edilerek sunulmuştur. Tez dört bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölümde mektup içeriklerine ve dönemin siyasi olaylarına, ikinci bölümde tezin hazırlanışında izlenen yönteme, üçüncü bölümde eserin Türk dili açısından incelenmesine, dördüncü bölümde ise mektuplara yer verilmiştir[4].

Nejat Göyünç, 3-5 Mayıs 2001 tarihinde düzenlenen Trabzon ve Çevresi Uluslararası Tarih-Dil-Edebiyat Sempozyumunda sunduğu "Mahmut Gologlu Milletvekilliği, Bazı Eserleri" başlıklı bildirisinde Gologlu'nun hayatı, meclis içi faaliyetleri, eserleri ve kişiliği hakkında bilgiler vermiştir[5].

---

[2] Işıl Tuna, "Mahmut Gologlu (1950-1961)", Zehra Aslan (Ed.), **Yassıada'da Yargılanan Trabzon Milletvekilleri – II,** *içinde* (21-81/169-183) 1. Basım, Libra Yayınları, İstanbul, 2019.

[3] Eyüp Alican, **Mahmut Gologlu Hayatı, Kişiliği, Düşünceleri, Siyasi Faaliyetleri ve Eserleri,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon, 2005.

[4] Pakize Ateş Kara, **20. Yüzyıl Tarihçi ve Siyasetçisi Mahmut Gologlu'nun Mektupları (İnceleme-Metin),** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi - Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2019.

[5] Nejat Göyünç, "Mahmut Gologlu Milletvekilliği, Bazı Eserleri", Mithat Kerim Arslan ve Hikmet Öksüz (Yay. Haz), **Trabzon ve Çevresi Uluslararası Tarih-Dil-Edebiyat Sempozyumu Bildirileri 3-5 Mayıs 2001,** Cilt I: Tarih, 1. Baskı, T.C. Trabzon Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, Trabzon, 2022, ss. 19-30.

Haşim Karpuz, "Tarihçi Yazar Mahmut Gologlu (1915-11 Ekim 1982)" adlı makalesinde ve de Mahmut Gologlu'nun vefatı sonrası kaleme aldığı "Gologlu'nun Ardından" adlı makalesinde hayatından ve eserlerinden bahsetmiştir[6].

2015 yılında editörlüğünü Prof. Dr. Mehmet Okur, Öğr. Gör. Veysel Usta, Uzm. Dr. Erdem Ünlen taraflarından yapılan ve Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları tarafından, Her Yönüyle Mahmut Gologlu Sempozyumu (08–10 Mayıs 2014, Trabzon) Bildiriler başlığıyla 640 sayfalık bir kitap basılmıştır. Sempozyum bildirileri temelinde hazırlanan bu kitapta Gologlu ile ilgili farklı yazarların muhtelif yazıları yer almıştır[7].

Son olarak 2016 yılında Veysel Usta, Mehmet Okur ve Rahmi Çiçek tarafından hazırlanan, Tarihe ve Kültüre Adanmış Bir Ömür: Mahmut Gologlu'nun Yazıları adlı eser, Atatürk Araştırma Merkezi tarafından yayımlanmıştır. Yedi bölümden oluşan bu kitap, Mahmut Gologlu'nun çeşitli gazete ve dergilerde kaleme aldığı yazılarından derlenmiştir[8].

Gologlu ile ilgili yukarıda belirtilen eserler Gologlu'nun kişisel ve siyasi hayatının anlaşılmasına önemli katkılar sağlamakta ve literatürdeki değerli kaynaklar arasında yer almaktadır. Ancak Gologlu ile ilgili bu çalışmalar siyasi yaşamını genel olarak ele almakla beraber parlamentodaki etkinliği ve rolü derinlemesine incelenmediği görülmektedir. Bu eksilik tezin hazırlanmasında önemli bir gerekçe ve itici bir güç olmuştur. Özellikle DPMGMZ ayrıntılı bir şekilde incelenmiş olması, çalışmanın özgünlüğünü önemli ölçüde artırarak literatüre katkı sunmayı hedeflemiştir. Araştırmada Gologlu'nun siyasi yaşamını merkeze alarak hazırlansa da biyografisi de tarihsel bağlamda kronolojik olarak kapsamlı bir biçimde incelenmeye çalışılmıştır. Bu yönüyle çalışmamız alandaki ilk özgün araştırma ve literatürdeki boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır.

Türk demokrasi tarihinde ilk siyasi örgütlenmeler, Osmanlı Devleti döneminde "cemiyet" adıyla ortaya çıkmıştır. İlk cemiyet, azınlıklara verilen haklara karşı çıkmak amacıyla 1859 yılında kurulan Fedailer Cemiyeti olmuştur. Fedailer Cemiyetinin ardından, daha planlı ve örgütlü bir siyasi oluşum olarak 1865 yılında Jön Türkler ya da diğer adıyla Yeni Osmanlılar Cemiyeti kurulmuştur. Cemiyetin kurucuları arasında Ali Suavi, Namık Kemal ve Mithat Paşa gibi dönemin ileri gelen aydınları yer almıştır. Onlar Osmanlı Devleti'nin dağılmamasının ancak halkın yönetime katılması ve Avrupa'daki kurumların örnek alınmasıyla önlenebileceğini savunmuşlardır.

---

[6] Haşim Karpuz, "Tarihçi Yazar Mahmut Gologlu (1915-11 Ekim 1982)", **Türk Kültürü Dergisi,** (236), Aralık 1982, ss. 893-895.; Haşim Karpuz, "Gologlu'nun Ardından", **Tekel Haber Bülteni,** (5), Ocak 1983, ss. 87-89.

[7] Atatürk Araştırma Merkezi, **Her Yönüyle Mahmut Gologlu Sempozyumu 08-10 Mayıs 2014/Trabzon Bildiriler,** Mehmet Okur vd. (Yay. Haz.), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2015.

[8] Atatürk Araştırma Merkezi, **Tarihe ve Kültüre Adanmış Bir Ömür: Mahmut Gologlu'nun Yazıları,** Veysel Usta vd. (Haz.), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2016.

Jön Türklerin etkili faaliyetleri sonucunda, 1876 yılında Kanun-i Esasi'nin ilanıyla Osmanlı Devleti anayasal yönetime geçmiş ve böylece I. Meşrutiyet dönemi başlamıştır. Ancak bu anayasa, cemiyet kurma özgürlüğünü tanımamıştır. Dolayısıyla bu dönemde kurulan ilk cemiyetler gizli olarak faaliyet göstermişlerdir. Ayrıca Meşrutiyet'in ilanından kısa bir süre sonra II. Abdülhamit, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nı gerekçe göstererek Meclis-i Mebusan'ı feshetmiş ve meşruti yönetime son vermiştir. Böylece, otoriter bir idarenin tesis edildiği uzun bir istibdat dönemi başlamıştır[9].

II. Abdülhamit'in baskıcı yönetimi, muhalif aydınlar ve öğrenciler arasında yeni bir örgütlenme ihtiyacını doğurmuş; bu bağlamda Jön Türk hareketi, farklı yapılar ve hedeflerle yeniden canlanmıştır. Bu ortamda, ideolojik olarak birbirinden farklı birçok siyasi cemiyet oluşmuştur. Ancak bu cemiyetler içerisinde hem etkisi hem de sürekliliği açısından en dikkat çekeni kuşkusuz İttihat ve Terakki Cemiyeti olmuştur. Başta İttihadı-ı Osmaniye adıyla 1889 yılında kurulan cemiyetin kurucuları; İbrahim Temo, Abdullah Cevdet, İshak Sükûti, Mehmet Reşit'tir. Bu cemiyet bir süre sonra Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti adını almıştır[10]. Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti kuruluş amacını nizamnamesinde "Mevcud hükümetin adalet, eşitlik, hürriyet gibi insan haklarını ihlal eden ve bütün Osmanlıları gelişmelerden mahrum bırakarak vatanı yabancı tahakkümüne düşüren idare tarzını İslam ve Hristiyan vatandaşlarımızı uyarmak amacıyla kadın ve erkek bilcümle Osmanlılarda oluşan Osmanlı İttihad Terakki Cemiyeti teşekkül etmiştir." sözleriyle ifade etmiştir[11]. Cemiyet, Selanik'te kurulan ve çoğu askerlerden oluşan bir örgüt olan "Osmanlı Hürriyet Cemiyeti" ile 1907 yılında birleşmiştir[12]. Böylece Osmanlı Devleti'nin ilk siyasi partisi olan İttihad ve Terakki Cemiyeti kuruluşunu tamamlamıştır[13].

Bu dönemde, Osmanlı Devleti'nin iç ve dış gelişmeleri, özellikle Reval Görüşmeleri, İttihat ve Terakki Cemiyeti üyelerinin yeniden meşrutiyetin ilanı ve anayasanın yürürlüğe konulması amacıyla eş zamanlı ancak farklı yerlerde harekete geçmelerine neden olmuştur. Bir türlü bastırılamayan isyanlar, padişahın tekrar meşrutiyeti ilan etmesine yol açmıştır. 1908 yılında yeniden ilan edilen Meşrutiyet ile Kanun-i Esasi tekrar yürürlüğe girmiştir. Kanun-i Esasi'de değişiklikler yapılarak kişi

---

[9] Mehmet Okur, "II. Meşrutiyet Dönemi Siyasi Partileri", **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, 11, Erzurum, 2010, s. 225.

[10] Erik Jan Zürcher, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, Yasemin Saner Gönen (Çev.), 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 131.

[11] Bernard Lewis, **Modern Türkiye'nin Doğuşu,** Boğaç Babür Turna (Çev.), III. Edisyon, 6. Baskı, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2013, s. 285.

[12] Abdulvahap Akıncı ve Sefa Usta, "Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçişte Etkili Olan İç Faktörlerin Analizi", **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,** 17(29), 2015, s. 42.

[13] Tevfik Çavdar, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950,** 3. Baskı, İmge Kitabevi, İstanbul, 2004, s. 105.

hak ve özgürlükleri genişletilmiş, siyasi partilerin önü açılmış, padişahın yetkileri ise büyük oranda kısıtlanmıştır[14].

1908 yılında yapılan seçimlerin ardından, Cemiyetler Kanunu'nun değişikliğe uğraması ile ülkede birçok siyasi parti kurulmaya başlanmıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti bu dönemde önemli bir siyasi teşkilat olarak öne çıkmıştır. Fakat Hürriyet ve İtilaf ile Ahrar Fırkaları gibi İttihat ve Terakki'ye muhalif partiler de kurulmuştur[15]. İttihat ve Terakki Cemiyeti, 1912 yılında yapılan seçimleri büyük bir çoğunlukla kazanmasına rağmen, tam anlamıyla siyasi bir teşekkül oluşturamamıştır. Bu cemiyetin devlet yönetimindeki etkisi ancak 23 Ocak 1913 tarihinde gerçekleştirilen Babıâli Baskını ile belirginleşmiştir. Bu tarihten sonra cemiyet, yeni bir ivme kazanarak siyasi bir partiye dönüşmüştür[16]. Böylece Osmanlı Devleti'nde cemiyet adı altında tohumları atılan siyasi parti oluşumu İkinci Meşrutiyet ile birlikte tamamlanmıştır. Bunda ise kuşkusuz İttihad ve Terakki Cemiyetinin öncülüğü dikkat çekmiştir[17].

Osmanlı Devleti, 1914 yılında başlayan Birinci Dünya Harbi'ne katılmıştır. Ancak bu savaşta yenilgiyle ayrılan Osmanlı Devleti, İtilaf devletlerin dayatmış olduğu Mondros Mütarekesi'ni 30 Ekim 1918 tarihinde imzalamak mecburiyetinde kalmıştır. Antlaşmanın imzalanmasından sonra 1 Kasım 1918 yılında İttihad ve Terakki Fırkası son kongresini toplamıştır. Kongrede alınan kararlar gereği 2 Kasım 1918 yılında İttihatçı liderlerin ileri gelenleri Ermeni Tehciri meselesinden dolayı adil olmayan bir akıbete uğrama endişesiyle bir Alman zırhlısıyla yurt dışına çıkmışlardır[18]. Kongrede ayrıca İttihat ve Terakki Fırkası kendini feshetmiş ve yerine onun devamı olan Teceddüd Fırkası kurulmuştur. Mütareke maddeleri gereğince İtilaf devletleri Anadolu ve Rumeli'de stratejik bölgeleri işgal etmeye başlamıştır. Yapılan bu işgallere karşı direniş göstermek amacıyla Anadolu ve Rumeli'de bölgesel olarak Müdafaa-i Hukuk ve Muhafaza-i Hukuk cemiyetleri kurulmuştur. Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk cemiyetleri çekirdek kadrosunu İttihat ve Terakki Cemiyeti ve onun devamı olan Teceddüd Fırkası oluşturmuştur[19]. Bu cemiyetler ise yeni Türkiye'deki siyasal partilerin öncülleri olacaktır.

Mustafa Kemal Paşa önderliğinde, "Ya İstiklal Ya Ölüm" parolasıyla ivme kazandırılan Millî Mücadele hareketi, Türk milletinin bağımsızlık uğruna verdiği destansı savaş olmuştur. Bu kutsal davada varını yoğunu ortaya koyan Türk milleti, işgalci devletlere karşı zorlu bir mücadeleye

---

[14] Çavdar, **a.g.e.,** s. 106-113.

[15] Kemal H. Karpat, **Türk Siyasi Tarihi,** 2. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011, s.12.

[16] Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasi Partiler Cilt 3: İttihat ve Terakki,** Genişletilmiş Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000, s.75.

[17] Ahmet Yeşil, **Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş,** 1. Baskı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988, s. 7.

[18] Akıncı ve Usta, "Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçişte Etkili Olan İç Faktörlerin Analizi", s. 43.

[19] Karpat, **Türk Siyasi Tarihi,** s. 42-51.

girişmiştir. Bu mücadelenin örgütlü hale gelmesinde Erzurum Kongresi (23 Temmuz – 7 Ağustos 1919) kilit rol oynamıştır. Vilayat-ı Şarkiye Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti ve Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti öncülüğünde toplanan kongre, bölgesel nitelikte olmasına rağmen ulusal kararlar alarak Millî Mücadele'nin temel ilkelerini belirlemiştir. Kongrede, tam bağımsızlık vurgulanmış, millet egemenliği esas alınmış, bir de hükümet görevini üstlenecek Temsil Heyeti tesis edilmiştir. Sine-i millete dönmüş olan Mustafa Kemal Paşa kongre ve Temsil Heyeti başkanlıklarına seçilmiştir. Böylece millet nezdinde onun Milli Mücadele'deki liderliği de meşrulaşmıştır. Bu gelişmeyi takiben, "Sivas Kongresi (4–11 Eylül 1919)" toplanmış ve tüm direniş örgütleri "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" adı altında birleştirilerek Millî Mücadele'nin tek çatı altında yürütülmesi sağlanmıştır[20].

Anadolu merkezinde hızla büyüyen Milli Mücadele karşısında 2 Ekim 1919 tarihinde Damat Ferit Paşa hükümeti istifa etmiş ve yerine Ali Rıza Paşa hükümeti kurulmuştur. Ali Rıza Paşa kabinesi, Temsil Heyeti ile görüşmeler yapmak üzere Salih Paşa'yı görevlendirmiştir. Yapılan Amasya Görüşmelerinde Mebusan Meclisi'nin tekrar toplanması kararı alınmış ve bunun sonucunda 12 Ocak 1920 tarihinde Son Osmanlı Mebusan Meclisi açılmıştır. Bu meclis, 28 Ocak 1920'de, milli davaya inanan milletvekillerinin gayretleriyle Misak-ı Millî'yi (Ulusal Ant) kabul etmiştir. Misak-ı Milli olağanüstü şartlarda kabul edilen özgürlük ve bağımsızlık bildirisi olup galip devletlere karşı Türk Milletinin işgallere direneceğini göstermiştir. 17 Şubat 1920'de ise, Misak-ı Millî, dünya kamuoyuna duyurulmuştur. İstanbul Hükümeti ve Temsîl Heyeti'nin bu iş birliği İtilaf devletlerini telaşa düşürmüş ve 16 Mart 1920 tarihinde İstanbul işgal edilmiştir. İstanbul'un işgaliyle meclis tekrar kapatılmış ve birçok milletvekili Ankara'ya geçerek yeni bir devrin başlamasına vesile olmuşlardır. 23 Nisan 1920'de açılan TBMM bu yeni devrin karargâhı ve kalpgahı görevini üstlenmiştir[21].

TBMM'de başlangıçta gruplar vasıtasıyla siyasi teşkilatlanmalar belirginleşmiştir. Tesanüt Grubu, Müdafaa-i Hukuk Zümresi, İstiklal Grubu, Halk Zümresi ve Islahat Grubu gibi farklı görüşlerde topluluklar oluşmuştur. 1920 yılında "Türkiye Komünist Fırkası" ve "Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası" gibi partiler de kurulmuş ancak bunlar uzun ömürlü olmamıştır[22]. Mustafa Kemal Paşa ise mecliste kendisine yakın mebuslardan bir grup kurarak, meclis desteğini örgütlü bir yapıya dönüştürmeyi amaçlamıştır[23]. Bu doğrultuda 10 Mayıs 1921 tarihinde "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-

[20] Ercan Haytoğlu, "Türkiye'de Demokratikleşme Süreci ve 1945'te Çok Partili Hayata Geçiş Süreci (1908-1945)", **Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,** 3, Denizli, 1997, s. 42.

[21] Cevdet Küçük, "Milli Mücadele", **TDV İslam Ansiklopedisi,** 30, Ankara, 2020, s. 76-83.; Zürcher, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi,** s. 208.

[22] Haytoğlu, "Türkiye'de Demokratikleşme Süreci ve 1945'te Çok Partili Hayata Geçiş Süreci (1908-1945)", s. 47.

[23] Yunus Ekici, "Türk Demokrasi Hayatında Cumhuriyet Halk Fırkası", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,** 27(2), Elazığ, 2017, s. 352.

i Hukuk Grubunu" kurmuştur[24]. Bu grup Birinci Grup olarak anılmıştır. Meclis'teki muhalifler ise İkinci Grup'u kurmuşlardır. İkinci Grup'un her geçen gün artan muhalefeti Birinci Grubun parti haline dönüşmesi zamanının geldiğini işaret etmiştir. Bu düşünceler içinde Mustafa Kemal Paşa, 7 Aralık 1922 tarihinde gazetecilere bir röportaj vererek, halkçılığa dayanan ve "Halk Partisi" adını taşıyan bir parti kurmak isteğini söylemiştir. Parti programının halkla birlikte hazırlanmasının doğru olacağını düşünmüş ve bunun hazırlıklarına başlamıştır[25].

Mustafa Kemal Paşa, 8 Nisan 1923 tarihinde dokuz maddelik bir parti programı yayınlamış, bu bildiriye *Dokuz Umde* adı verilmiştir. Bu program merkezinde ikinci devre TBMM seçimlerini kazanan Birinci Grup seçimden sonra parti tüzüğünü hazırlamıştır. 9 Eylül 1923 yılında ise Halk Fırkası (HF) kurulmuştur. Cumhuriyet'in ilanından bir hafta önce yani 23 Ekim 1923'te İçişleri Bakanlığı'na verilen dilekçeyle ise HF resmen tesis edilmiştir. Parti kurucuları partinin gerçek kuruluşunu ise 4-11 Eylül 1919 Sivas Kongresi olarak kabul etmiştir. 1924 yılında Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF) adını almıştır[26].

Cumhuriyet döneminin ilk muhalefet partisi ise Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TCF) olmuştur. Özellikle Cumhuriyetin ilan edilmesi ve dış politikada Musul sorunu gibi gelişmeler, Mustafa Kemal ve silah arkadaşlarının arasındaki görüş ayrılıklarını derinleştirmiştir. 20 Nisan 1924'te kabul edilen Teşkilat-ı Esasiye Kanunu, bu ayrılıkları daha da belirginleştirmiştir. Halk Fırkası'na karşı artan tepkiler, bir süre sonra parti içinde ayrılığa yol açmış ve Kâzım Karabekir, Ali Fuat (Cebesoy), Refet (Bele) gibi önemli paşalar, ordu müfettişliklerinden istifa ederek mecliste siyaseti seçmişlerdir. Bu ayrılıklar, TCF'nın kurulmasına zemin hazırlamıştır[27]. Paşalar, Rauf (Orbay), Adnan (Adıvar), İsmail (Canbulat) gibi sivil siyasetçilerle birlikte 17 Kasım 1924 tarihinde TCF adında bir parti kurmuşlardır. TCF meclis içerisinde CHF'na karşı sert bir muhalefet yapmıştır[28]. Demokratikleşmeyi öngören parti bir müddet sonra inkılap karşıtlarının ve dine dayalı devlet düzeni isteyenlerin sığınağı haline gelmiştir. Bir müddet sonra Doğu Anadolu'da 13 Şubat 1925'te Şeyh Sait İsyanı başlamıştır. 4 Mart 1925'te Takrir-i Sükûn Kanunu kabul edilerek isyanın bastırılması için İstiklal Mahkemeleri'nin kurulması kararlaştırılmıştır. Parti programında "dini

---

[24] Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk 1919-1927,** Zeynep Korkmaz (Yay. Haz.), 31. Baskı, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2013, s. 405.

[25] Metin Aydoğan, **Küreselleşme ve Siyasi Partiler,** 1. Basım, Umay Yayınları, İstanbul, 2006, s. 295.

[26] Aydoğan, **a.g.e.,** s. 302.

[27] Erik Jan Zürcher, **Cumhuriyetin İlk Yıllarında Siyasal Muhalefet Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (1924-1925),** Gül Çağalı Güven (Çev.), 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s. 73-81.

[28] Dursun Ali Akbulut, "Siyasi Alanda Yapılan İnkılaplar", **Türkiye Cumhuriyeti II**, Durmuş Yalçın vd. (Yay. Haz.), 10. Baskı *içinde* (15-66), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2014, s. 45; Zürcher, **Cumhuriyetin İlk Yıllarında Siyasal Muhalefet Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (1924-1925),** s. 129-134.

düşünce ve inanca saygılıyız" maddesinin gericiliği kışkırttığı gerekçesiyle 3 Haziran 1925 tarihinde Cumhuriyet tarihinin ilk muhalefet partisi olan TCF kapatılmıştır[29].

TCF'nın kapatılmasından sonra 1930'lu yıllara kadar ülkede yeni bir siyasi parti kurulmamış ve CHP tek parti olarak ülke yönetiminde söz sahibi olmuştur. Ancak 1929 yılında dünyayı derinden etkileyen ekonomik bunalım yaşanmıştır. Bu küresel ekonomik bunalım Türkiye'yi de olumsuz etkilemiştir. Halk hükümeti eleştirmeye başlamıştı. Bunun farkında olan Mustafa Kemal Paşa, parti içi muhalefet grubu oluşturarak, liberal anlayışlı ve kendi denetiminde bir siyasi parti kurulmasını düşünmüştür. Kendisini Yalova'da ziyaret etmek isteyen Paris Büyükelçisi Ali Fethi Bey'le (Okyar) görüşmüştür[30]. Düşüncelerini Ali Fethi Bey'le paylaşarak parti kurulması görevini kendisine vermek istediğini söylemiştir. Ali Fethi Bey, teklifi memnuniyetle kabul etmiş ve yeni partinin hazırlığına başlamıştır. 12 Ağustos 1930 yılında Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF) kurulmuştur[31]. SCF'nın parti programı Ahmet Ağaoğlu tarafından hazırlanmış, Mustafa Kemal Paşa'nın onayıyla yayınlamıştır[32]. Mustafa Kemal Paşa'nın kız kardeşi Makbule (Atadan) Hanım da yeni fırkaya üye olmuştur[33].

SCF parti programı, CHP gibi laikliğe, cumhuriyetçiliğe ve milliyetçiliğe bağlı olsa da liberal ekonomi prensibini savunmakla farklılık göstermiştir. CHF ile belediye seçimleri yüzünden sert tartışmalar yaşamıştır. İki parti arasındaki gerginlik artmıştır. CHF, SCF'yi irtica kuvvetlerini tekrar uyandırmakla suçlamıştır. Bunun üzerine Ali Fethi Bey 17 Kasım 1930 tarihinde partiyi feshetmiştir. SCF'nın kapatılmasından sonra CHF Türk siyasi hayatında yeniden tek parti kalmıştır. CHF, 1930'lu yıllarda Avrupa'da yükselen otoriter rejimlerden etkilenerek Parti-Devlet bütünleşmesi ideolojisini benimsemiş ve devletin kontrolünü tamamen elinde tutmuştur[34].

10 Kasım 1938 tarihinde Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatının ardından hem parti hem de devlet başkanlığı yönetimi İsmet İnönü'ye geçmiştir. CHP[35], 1939'da gerçekleştirdiği Olağanüstü Kongre ile İsmet İnönü'ye Partinin "Değişmez Genel Başkanı" ve "Milli Şef" unvanlarını vermiştir. İnönü, devlet yönetiminde hâkim olan "Tek Parti, Tek Millet, Tek Şef" prensibini sürdürmüş ve katı

---

[29] Evren Altınkaş, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında İki Demokrasi Deneyimi: TCF ve SCF", **Akademik Bakış Dergisi,** (29), Ankara, 2012, s. 6.

[30] Abdülhamit Avşar, **Bir Partinin Kapanmasında Basının Rolü Serbest Cumhuriyet Fırkası,** Basım Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1998, s. 49-51.

[31] Barış Ertem, "Siyasal Bir Muhalefet Denemesi Olarak Serbest Cumhuriyet Fırkası", **ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi,** 2(1), Ordu, 2010, s. 76.

[32] Akbulut, "Siyasi Alanda Yapılan İnkılaplar", s. 63–65.; Avşar, **a.g.e.,** s. 60.

[33] Avşar, **a.g.e.,** s. 64, 65.

[34] Kemal H. Karpat, **Türk Demokrasi Tarihi,** 1. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010, s. 151-155.

[35] CHF 29 Mayıs 1935'te 4. Kurultayında dilde sadeleştirme gayesiyle adını Cumhuriyet Halk Partisi olarak değiştirdi.

bir devletçilik politikası izlemiştir[36]. Parti içindeki muhalefeti denetlemek amacıyla, tamamı CHP'li olan "Müstakiller Grubunu" kurmuştur[37].

1939 yılında İkinci Dünya Savaşı'nın çıkması, dünyayı yeniden büyük bir savaş felaketine sürüklemiştir. Türkiye, bu süreçte yaptığı anlaşmalar ve sergilediği kararlı tutumla, tarafsızlığını korumaya özen göstermiştir. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü savaşın Türkiye topraklarına sıçramaması için olağanüstü tedbirler almıştır. Türkiye savaşa girmemiş ise de harbe her an girebilme tehlikesi karşısında yapılan askeri harcamalar ülke ekonomisinin sarsılmasına neden olmuştur. Bu olağanüstü durum karşısında hükümet müdahaleci bir anlayış sürdürerek kanunlar hazırlamıştır. Bunlardan ilki 18 Ocak 1940 tarihinde Başbakan Refik Saydam tarafından çıkartılan "Milli Koruma Kanunu" olmuştur. Bu kanun, savaş sürecinde hükümete ekonomik alanda geniş yetkilerin verilmesini amaçlamıştır. Tarımdan sanayi sektörüne kadar hangi ürüne ne kadar ihtiyaç olduğu ürünlerin hangi miktarda üretileceği belirlenmiştir. Hükümet, fiyatları kontrol etme yetkisini de üzerine alarak karaborsacılığı ve stokçuluğu önlemeye çalışmıştır. Bütün bunların yanında iş ve işçi hayatında düzenlemelere gidilerek ücretli çalışma, haftalık tatilin iptali gibi zorunluluklar koyulmuştur. Bu düzenlemeler sayesinde bazı olumlu sonuçlar alınmıştır. Ancak Refik Saydam'ın vefatı üzerine Başbakan olan Şükrü Saraçoğlu fiyat denetimine son vermesiyle ülkede tekrar fiyatların yükselmesine, karaborsacılığın ve yerel kesimde ortaya çıkan büyük toprak sahiplerinin kazançlarının artmasına sebep olmuştur[38].

Başarısızlıkla sonuçlanan Millî Koruma Kanunu'ndan sonra Şükrü Saraçoğlu hükümeti ticaret ve sanayiyle uğraşan mal sahipleri için 11 Kasım 1942 yılında "Varlık Vergisi Kanununu" yürürlüğe koymuştur[39]. Bu verginin amacı, savaş döneminde karaborsacılık ve stokçulukla zengin olanların kazançlarını vergilendirerek devlet ekonomisini rahatlatmaktır. Ancak vergi miktarı belirleme işi görevli komisyonların inisiyatifine bırakılmış, bu da vergiden mükellef olan kişilerden ödemesi gerekenden daha fazla vergi alınmasına neden olmuştur. Bu vergi toplumun her kesimi için yürürlüğe girse de vergi tahsilinde ağır ödeme yükü gayrimüslimler tarafından ödenmiştir. Varlık vergisinde yaşanan bu dengesizlik karaborsacılığın tekrar artmasına küçük esnaf ve işçilerinin daha da yoksullaşmasına neden olmuştur. Ayrıca gayrimüslim azınlıktan daha fazla vergi alınması özellikle Batılı Devletlerde tepkiyle karşılanmıştır. Bu nedenlerle Varlık Vergisi Kanunu 15 Mart 1944 tarihinde kaldırılmıştır. Varlık Vergisi'nden sonra artan tarım ürünlerinden fazla gelir elde eden çiftçilerin kazançlarını vergilendirmek amacıyla 4 Haziran 1943 tarihinde çıkartılan "Toprak

---

[36] Feroz Ahmad, **Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945–1980),** Ahmet Fethi (Çev.), 2. Baskı, Hil Yayın, İstanbul, 1992, s. 20, 21.; Osman Akandere, **Mili Şef Dönemi Çok Partili Hayata Geçişte Rol Oynayan İç ve Dış Tesirler,** 1. Baskı, İz Yayıncılık, İstanbul, 1998, s. 34.

[37] Akandere, **a.g.e.,** s. 87.

[38] Cezmi Eraslan, "Atatürk'ten Sonra Türkiye'nin İç Politikası", **Türkiye Cumhuriyeti II,** Durmuş Yalçın vd. (Yay. Haz.), 10. Baskı *içinde* (519-641), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2014, s. 523, 524.

[39] Ahmad, **a.g.e.,** s. 22.

Mahsulleri Vergisi" yürürlüğe girmiştir[40]. Ancak bu kanun hububat sıkıntısı çeken köylü ve hükümeti karşı karşıya getirmiştir[41]. Hükümetin eleştirilmesine sebep olan adımlardan biri de "Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu" olmuştur. Kanun 11 Haziran 1945 tarihinde CHP hükümetinin topraksız veya az toprağa sahip olan çiftçileri toprak sahibi yapmak ve onlara tarım aletleri sağlamak amacıyla çıkartılmıştır. Ancak kanunun 17. maddesi "büyük toprak sahiplerinin arazilerinin elli dönümüne kadar kamulaştırma" içerisine alınması CHP Milletvekili olan Adnan Menderes, Cavit Oral ve Emin Sazak gibi büyük toprak sahiplerinin eleştirilerine neden olmuştur. Bu kanun ileride kurulacak olan DP'nin zeminini hazırlamıştır[42].

Savaş döneminde art arda çıkarılan kanunlar, ekonomik koşulların daha da kötüleşmesine neden olmuştur. Hükümetin karaborsacılık ve stokçulukla mücadele amacıyla yürürlüğe koyduğu bu yasal düzenlemeler, halkın temel ihtiyaç maddelerine ulaşmasını zorlaştırmış ve yoksulluğun derinleşmesine yol açmıştır. Savaş süresince yaşanan fiyat artışları, mal teminindeki kıtlıklar ve uygulanan kısıtlamalar, özellikle düşük gelirli kesimleri olumsuz etkilemiş, bu grupların yaşam koşullarını daha da ağırlaştırmıştır. Buna karşılık, bazı bölgelerde ürün temini ve pazarlama faaliyetlerini yürüten çiftçi ve tüccar kesimler ekonomik olarak güçlenmiş ve ayrıcalıklı sosyal gruplar olarak öne çıkmıştır. CHP hükümetinin savaş sürecinde aldığı bu önlemler hem parti içerisinde hem de toplumun geniş kesimlerinde ciddi muhalefetin oluşmasına neden olmuştur. Bu gelişmeler, halk nezdinde hükümete ve CHP'ye yönelik memnuniyetsizliğin artmasına zemin hazırlamıştır[43].

6 Haziran 1944 tarihinde Müttefik Devletler, Fransa'nın Normandiya kıyılarına büyük bir çıkarma gerçekleştirmiştir. Bu askerî harekât, Nazi Almanya'sına karşı önemli bir üstünlük sağlamış ve savaşın seyrini Müttefikler lehine çevirmiştir. Türkiye, bu gelişmeler karşısında savaşın sonucunu yeniden değerlendirmiş ve Almanya'nın yenileceğine dair kanaati güçlenmiştir. Bu durum, Türkiye'nin tarafsızlık politikasını gözden geçirmesine neden olmuştur. Savaşın sonlarına yaklaşılırken, 4-11 Şubat 1945 tarihleri arasında Yalta şehrinde Müttefik Devletler tarafından bir konferans düzenlenmiştir. Yalta Konferansında alınan karara göre, savaş sonrasında kurulacak olan Birleşmiş Milletler'e yalnızca 1 Mart 1945 tarihine kadar Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etmiş olan devletlerin kabul edileceği kararlaştırılmıştır. Bu gelişme üzerine Türkiye, Müttefiklerin kesin zafer kazanacağına olan inancını da göz önünde bulundurarak, 23 Şubat 1945 tarihinde Almanya ve Japonya'ya sembolik bir şekilde savaş ilan etmiştir. Böylece Türkiye, fiilen savaşa girmemiş olsa da

---

[40] Necdet Ekinci, "İnönü Dönemi ve II. Dünya Savaşı Yılları", **Türkler,** 16, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 712, 713.

[41] İsmail Tüccar, **Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş Süreci (1940-1950),** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2019, s. 36-41.

[42] Ahmad, **a.g.e.,** s. 24.

[43] Yeşil, **a.g.e.,** s. 19.

uluslararası düzenin yeniden şekilleneceği yeni dönemde yer alma iradesini açıkça ortaya koymuştur[44].

Nisan 1945'te, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması amacıyla San Francisco Konferansı düzenlenmiştir. Bu konferans sonucunda Birleşmiş Milletler resmen kurulmuş ve Türkiye, bu teşkilatın kurucu üyeleri arasında yer almıştır. Amerika Birleşik Devletleri (ABD), 6 Ağustos 1945'te Hiroşima'ya, 9 Ağustos 1945'te ise Nagazaki'ye atom bombası atmıştır. Bu yıkıcı saldırıların ardından Japonya, 14 Ağustos 1945 tarihinde koşulsuz teslim olmayı kabul etmiş ve 2 Eylül 1945 tarihinde II. Dünya Savaşı sona ermiştir[45].

İkinci Dünya Savaşı'nda aynı ittifak içinde yer alan ABD ve Sovyetler Birliği, savaşın sona ermesinin ardından ideolojik olarak birbirinden tamamen farklı iki kutup oluşturarak küresel düzeyde bir rekabet içerisine girmiştir. Bu rekabet, Batı demokrasisi ile Marksist ideoloji arasında cereyan etmiş ve dünya genelinde siyasal, ekonomik ve askeri anlamda iki ayrı blokun oluşmasına neden olmuştur. Sovyetler Birliği, savaş sonrası elde ettiği askeri ve siyasal gücü kullanarak Marksist ideolojiyi dünya geneline yayma stratejisini benimsemiş, bu doğrultuda Türkiye üzerindeki tarihsel emellerini canlandırmış ve baskılarını artırmıştır. Sovyetler Birliği'nin Boğazlar üzerinde denetim istemesi ve Türkiye'nin doğu sınırlarına yönelik talepleri, Ankara'da ciddi tedirginliğe yol açmıştır. Bu tehdit algısı, Türkiye'nin dış politikasında radikal değişikliğe gidilmesine ve Batı, özellikle ABD ile yakın ilişkiler kurma çabasına girişmesine neden olmuştur[46]. Bu çaba, Türkiye'de çok partili hayata geçişin önünü açmıştır.

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, 19 Mayıs 1945'te yaptığı konuşmada, "Memleketimizin siyasi idaresi cumhuriyetle kurulan halk idaresinin her istikamette ilerlemeleri ve şartlarıyla, gelişmeye devam edecektir. Harp zamanlarının ihtiyatlı tedbirlere lüzum gösteren darlıkları kalktıkça memleketin siyaset ve fikir hayatında demokrasi prensipleri daha geniş ölçüde hüküm sürecektir" şeklinde ifadelerde bulunarak demokratik uygulamaların artacağını, hükümetin yaptığı işlerin iyi bir şekilde kontrol edileceğini belirterek, çok partili siyasî hayata geçileceğinin haberini vermiştir. Böylece ülke içinde ve dışında gelişen olayların etkisi yanında, muhalif bir partinin doğması Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından da istenmiştir[47].

Bu gelişmeler ışığında, Türkiye'nin Batı ittifakıyla kurmaya başladığı ilişkilerin ilk somut ve sembolik adımlarından biri, 5 Nisan 1946 tarihinde Amerikan savaş gemisi *Missouri* zırhlısının

---

[44] Abdulvahap Akıncı ve Sefa Usta, "Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçişte Etkili Olan Dış Faktörlerin Değerlendirilmesi", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,** 21(1), 2016, s. 280.

[45] Haytoğlu, "Türkiye'de Demokratikleşme Süreci ve 1945'te Çok Partili Hayata Geçiş Süreci (1908-1945)", s. 49, 50.

[46] Akıncı ve Usta, "Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçişte Etkili Olan Dış Faktörlerin Değerlendirilmesi", s. 281, 282.

[47] Cemil Koçak, **Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945) Cilt: 1,** 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 1996, s. 553.

İstanbul Limanı'na gelişi olmuştur. Bu ziyaret, Türkiye'nin Batı'ya yöneliminin hem sembolik hem de diplomatik açıdan önemli bir göstergesi olarak kabul edilmiştir. Ziyaretin görünürdeki amacı, görev başındayken Washington'da vefat eden Türkiye'nin Washington Büyükelçisi Mehmet Münir Ertegün'ün cenazesini Türkiye'ye ulaştırmak olsa da Missouri zırhlısının Türkiye'ye gelişi, ABD'nin Türkiye'ye yönelik bir dayanışma mesajı vermesi ve aynı zamanda Sovyetler Birliği'ne karşı güç gösterisinde bulunması amacını taşımıştır. Türkiye ise bu ziyareti, Batı'ya yakınlığını pekiştirmek ve ABD ile iş birliği iradesini göstermek amacıyla büyük bir törenle karşılamıştır. Bu gelişme, Türkiye'nin Soğuk Savaş döneminde, dış politikasında yönünü açık biçimde Batı'ya çevirmiştir[48].

Sovyetler Birliği karşısında ekonomik ve askeri anlamda yetersiz kalan Türkiye, Batı'nın desteğini kazanabilmek amacıyla siyasi hayatta demokratikleşme sürecine girmeyi zorunlu hale getirmiştir. Bu doğrultuda, Türkiye, cumhuriyet rejimiyle yönetilen bir devlet olarak, demokratikleşme sürecinin zamanının geldiğini fark etmiş ve bu yönde gerekli adımları atmaya yönelik çalışmalarını hızlandırmıştır. Böylece, ülke içinde artan demokratik talepler ve dış politikada Batı ile uyum arayışı, Türkiye'nin çok partili siyasi hayata geçiş sürecini hem gerekli hem de kaçınılmaz kılmıştır[49].

Çok partili hayata geçiş sürecinde kurulan ilk muhalefet partisi Milli Kalkınma Partisi (MKP) olmuştur. MKP 22 Temmuz 1945 tarihinde İstanbul'da, zengin iş adamı Nuri Demirağ öncülüğünde Hüseyin Avni Ulaş ve Cevat Rıfat Atilhan tarafından kurulmuştur[50]. Demirağ, partisini kurmanın arifesinde 7 Temmuz 1945'te Cumhuriyet gazetesine verdiği demeçte parti hakkında "Bu parti, başka milletlerinkinden adapte edilmiş prensipler taşımayacaktır. Hükümeti devirmek, iktidar mevkiine geçmek hırsı ile kurulmak istenen bir teşekkül de değildir. Biz bugünkü devletçilikle bir nevi mukabili muvazene temin edecek olan liberalizmin memlekette gelişmesine çalışacağız." ifadelerini kullanmıştır[51]. MKP'nin başkanlığına Nuri Demirağ, genel sekreterliğine Hüseyin Avni Ulaş, yönetim kuruluna ise İzzet Mühürdaroğlu ve Baki Adlı seçilmiştir. Parti'nin merkez binası Nuri Demirağ'ın Paşa Limanı'nda bulunan Kanarya Köşkü, hizmet binası ise Beşiktaş'ta bulunan Tayyare fabrikası olmuştur[52].

MKP'nin açılış töreninde Nuri Demirağ, "ülkenin artık eskiden olduğu gibi tek parti ile yönetilemeyeceğini belirterek, devletçilik rejiminden daha fazla iş ve adalet beklenemeyeceğini,

---

[48] Cem Eroğul, **DP Tarihi ve İdeolojisi,** 4. Baskı, İmge Kitabevi, İstanbul, 1998, s. 33.

[49] Yeşil, **a.g.e.**, s. 18, 19.

[50] Ercan Haytoğlu, "1945'te Çok Partili Hayata Geçişte Bir İlk: Milli Kalkınma Partisi", **Türkler,** 16, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 783.

[51] "Yeni Bir Parti" (08.07.1945), **Cumhuriyet Gazetesi,** s. 3.

[52] Haytoğlu, "1945'te Çok Partili Hayata Geçişte Bir İlk: Milli Kalkınma Partisi", s. 784.

demokrasinin ise "azı ve yavaşı değil, çoğu, çabuğu ve iyiyi amir" olduğunu söylemiştir. Ayrıca konuşmasında geçmişte ülke için yaptığı tüm girişimlerin devletçilik nedeniyle baltalandığını, ülkede bulunduğunu savunduğu çeşitli, felaket ve haksızlıkları önlemek için "Milli Kalkınma Partisini" kurduğunu söylemiştir[53]. MKP, ülke çapında hızlıca örgütlenmeye başlamıştır. Fakat bir türlü halk nezdinde güçlü bir teveccüh bulmamıştır. Demirağ partinin kurulmasından önceki ve sonraki süreçte parti konularını görüşmek için yaptığı toplantılarda sıkıcı atmosferi sonlandırmak amacıyla kuzu ziyafetleri vermiştir. Bu da partinin medyada "Kuzu Partisi" olarak adlandırılmasına neden olmuştur[54].

MKP, ilk iç çatışmasını kuruluşundan bir ay sonra Hüseyin Avni Ulaş'ın partiden ayrılmasıyla yaşamıştır. Ardından partinin diğer kurucularından Cevat Rıfat Atilhan, Demirağ'ın partiyi baskıcı bir yapıyla yönettiğini, bilgisiz olduğunu, Mustafa Kemal Atatürk'e karşı saygısızlık yaptığı imalarıyla partiden ihraç edilmesini istemiştir. Ancak bu kabul edilmemiş, bu olaylardan bir müddet sonra MKP 1946 Belediye Seçimlerine katılmıştır. CHP ve MKP arasında seçimlerde sert sürtüşmeler yaşanmıştır. MKP, CHP'nin seçimlere hile karıştırdığını öne sürerek seçimlerden çekilmiştir. Ardından Türkiye, ilk kez tek dereceli seçim sisteminin uygulandığı 21 Temmuz 1946 Genel Seçimlerine gitmiştir. Ancak MKP buradan Meclis'e hiç milletvekili sokamamıştır. Bu başarısızlık parti içi karışıklıkları beraberinde getirmiştir. MKP 1950 seçimlerinde de başarısız olmuştur. Demirağ, 1954 yılında yapılan seçimlere DP listesinden bağımsız aday olarak girmiş ve Sivas Milletvekili olmuştur. Nuri Demirağ'ın 1957'de ölümü üzerine genel kurul toplantısını yapamamış olan MKP, 22 Mayıs 1958 tarihinde kendini feshetmiş ve parti kapanmıştır[55].

Çok partili hayatın en önemli muhalefet partisi ise DP'dir. DP'nin kuruluşunda Mecliste yaşanan Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ve Bütçe görüşmeleri etkili olmuştur. CHP içindeki bazı milletvekilleri kanun ve bütçe müzakerelerinde Hükümeti sert şekilde eleştirmişlerdir. Bütçe görüşmeleri sonucunda yapılan oylamada Manisa Mebusu Hikmet Bayur, Kütahya Mebusu Recep Peker, İzmir Mebusu Celal Bayar, Eskişehir Mebusu Emin Sazak, İçel Mebusu Refik Koraltan, Aydın Mebusu Adnan Menderes ve Kars Mebusu Fuat Köprülü ret oyu vermişlerdir. CHP içindeki bu fikir ayrılıkları kısa sürede derinleşmiştir. 7 Haziran 1945 tarihinde Celal Bayar, Fuat Köprülü, Adnan Menderes, Refik Koraltan meclisteki gruplarına bir takrir sunmuşlardır[56]. "Dörtlü Takrir" olarak adlandırılan teklifin sahipleri savaşın sona ermesinden dolayı demokratik özgürlüklerin yerine getirilmesi gerektiğini ve mecliste yürütme üzerindeki anayasal haklarının kullanılmasını

---

[53] Orhan Özacun, "Siyaset Tarihimizde Milli Kalkınma Partisi", **Recent Period Turkish Studies,** (2), Ocak 2013, s. 211, 212.

[54] Mahmut Gologlu, **Türkiye Cumhuriyeti - III: Milli Şef Dönemi 1939-1945,** Ayşe Gologlu Soyer (Yay. Haz), 4. Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2024, s. 442.

[55] Haytoğlu, "1945'te Çok Partili Hayata Geçişte Bir İlk: Milli Kalkınma Partisi", s. 785-797.

[56] Mahmut Gologlu, **Türkiye Cumhuriyeti – IV: Demokrasiye Geçiş 1946-1950,** Ayşe Gologlu Soyer (Yay. Haz), 2. Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2021, s. 29.

istemişlerdir. Mecliste uzun süre tartışılan önerge takriri veren dört kişi dışında diğer bütün milletvekillerinin oylarıyla reddedilmiştir[57].

Bu gelişmeler üzerine Cumhurbaşkanı İsmet İnönü bir açıklama yaparak "muhalefeti parti içinde yapmasınlar, istiyorlarsa çıksınlar, karşımıza geçsinler, örgütlerini kursunlar" diyerek Bayar ve arkadaşlarını yeni bir muhalefet partisi kurmaya davet etmiştir. İsmet İnönü'nün muhalefet partisi kurulmasını istemesi iki sebebe bağlanabilir[58]. Birincisi muhalefet partisinin kurulmasıyla, CHP'nin totaliter bir parti olduğu eleştirisi yıkılacaktır. İkinci ise Partililer, CHP'yi içeriden zayıflatan, partiden memnun olmayanlardan kurtulacaklardır[59]. "Dörtlü Takrir" sahipleri ise Vatan gazetesi aracılığıyla açıkça muhalefete başladılar. Özellikle Adnan Menderes ve Fuat Köprülü iktidarı eleştiren sert yazılar yazdılar. 21 Eylül 1945'te Adnan Menderes ve Fuat Köprülü CHP'den ihraç edildiler. 28 Eylül'de Celâl Bayar CHP'den istifa etti. Arkadaşlarının CHP'den çıkarılmasının tüzüğe aykırı olduğunu belirten ve uygulamayı şiddetle eleştiren Refik Koraltan da partiden ihraç edilmiştir. Celal Bayar 1 Aralık 1945 tarihinde arkadaşlarıyla birlikte bir parti kuracaklarını kamuoyuna ilan etmiştir[60].

Bayar ve arkadaşları, 7 Ocak 1946 tarihinde Dâhiliye Vekâleti'ne verdikleri dilekçeyle DP adıyla yeni bir siyasi parti kurmuşlardır. Partinin kurucuları; Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü'dür. Partinin Genel Başkanı Celal Bayar olmuştur. DP, kısa süre içinde CHP iktidarından memnun olmayanların toplanma alanı haline gelmiş ve yoğun bir ilgiyle karşılaşmıştır. Ülkede demokratikleşmeyi sağlamak amacıyla kurulduğunu savunan DP, halk dilinde telaffuzu zor olması sebebiyle sürat, sadakat ve sevgi anlamında "Demir Kırat" olarak anılmaya başlanmıştır. DP ilk şubesini 1 Şubat 1946 tarihinde Samsun'da açmıştır[61]. Yeni partinin kurulmasını büyük bir coşkuyla karşılayan Vatan, Tasvir, Son Posta, Tan ve Demokrat İzmir gazeteleri tarafından desteklenmişlerdir. Bu gazeteler partinin duyulmasında ve gelişmesinde büyük rol oynamışlardır[62].

DP'nin tüzük ve programına parti kurucularının yanı sıra Tevfik Rüştü Aras, Refik Şevket İnce ve Ahmet Hamdi Başar Beyler de katkı sağlamışlardır. Ancak Başar ve Aras program yayınlanmandan DP'den ayrılmışlardır[63]. DP, kurulduğu gün programını ve tüzüğünü yayınlamıştır.

---

[57] Mustafa Albayrak, **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960),** Phoenix Yayınları, Ankara, 2004, s. 44.

[58] Metin Toker, **Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları: Tek Partiden Çok Partiye 1944-1950,** 3. Basım, İstanbul, 2000, s. 91.

[59] Karpat, **Türk Demokrasi Tarihi,** s. 484.

[60] Haytoğlu, "Türkiye'de Demokratikleşme Süreci ve 1945'te Çok Partili Hayata Geçiş Süreci (1908-1945)", s. 53.

[61] Fikri Karanis, **Koltuk Değnekli Demokrasi ve 27 Mayıs Darbesi,** Ajans Medya, İstanbul, 1994, s. 232-234.

[62] Füruzan Hüsrev Tökin, **Türkiye'de Siyasi Partiler ve Siyasi Düşüncenin Gelişmesi (1839-1965),** Elif Yayınları, İstanbul, 1965, s. 80.

[63] Cemil Koçak, **İktidar ve Demokratlar: Türkiye'de İki Partili Siyasal Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950) Cilt 2,** 1.Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 48.

Parti, programını iki ana bölüm ve 85 maddeden oluşacak şekilde hazırlamıştır. Genel esaslar kısmında, devletin şeklinin cumhuriyet olduğunu ve demokrasinin gelişmesi için birden fazla siyasi partinin varlığının gerekliliğini savunmuştur. Demokrasiye büyük önem vermiş ve halkın menfaati ile milli iradenin sağlanmasını temin etmek için demokrasinin vazgeçilmez olduğuna vurgu yapmıştır. Aile ve özel mülkiyet toplumun temel yapı taşları olarak kabul edilmiştir. İşsizliğe çözüm bulmayı hedefleyen parti, meslekler arasında sendikaların, derneklerin ve cemiyetlerin kurulmasını desteklemiştir. Ayrıca, insan haklarına büyük ilgi göstererek, bunların korunmasının devletin teminatı altında olacağına inanmış ve devlet mevzuatında buna aykırı herhangi bir hükmün değiştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Milli iradenin tam olarak sağlanabilmesi için, seçimlerde tek dereceli seçim sistemi ve gizli oy prensibini savunmuş, siyasi partilerin eşit haklara sahip olmasını ve seçimlerin serbestliğini engelleyen her durumu suç saymıştır. Devlet memurlarının siyasi partilere üye olmamaları gerektiğini ancak yükseköğretim mensuplarının mesleklerinden dolayı bu konuda bir engel bulunmadığını ifade etmiştir. Yurt dışındaki siyasi partiler hakkında ise, ülkenin bağımsızlığını veya toprak bütünlüğünü tehlikeye atacak ve vatandaşların temel haklarını ihlal edecek faaliyetlerde bulunan partilerin kanun dışı sayılacağını belirtmiştir[64].

DP, Atatürk ilke ve inkılaplarına sadık kalmakla birlikte, bu ilkelerin dönemin şartlarına göre esneklik kazanması gerektiğini savunmuştur. Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Laiklik, İnkılapçılık ve Devletçilik ilkelerini topluma verecekleri mesajlar doğrultusunda yeniden formüle etmiş ve farklı yorumlamıştır. CHP'nin laiklik anlayışını eleştirmiştir. Bu eleştiri, din ve vicdan özgürlüğüne verilen önemin vurgulanmasını amaçlamıştır. Ayrıca, parti ekonomide devletçilik prensibi altında liberalizmi savunmuş, ekonomi politikasında karma ekonomiyi benimsemiş ve özel teşebbüsleri desteklemiştir. Yerel yönetimlerde, âmirlerine ve memurlara verilen yetkilerin genişletilmesini, devlet hayatında plan ve program yapılmasını ve yerinden yönetim prensibini savunmuştur. Memurların çalışma sistemi ve kalitesine ilişkin düzenlemeler de parti programında yer almıştır.

Adalet işlerinde, adaletin sağlanması, kolay ve süratli bir adalet sisteminin tesisi, ceza ve tevkif evlerinin ayrılması ve yargı mensuplarının maaş meselesine değinilmiştir. Ceza evlerinin, insanlığa yakışır şartlara uygun olarak sağlık, sosyal ve medeni şartlar bakımından düzenlenmesi savunulmuştur. Özellikle çocuk suçlular için ayrı bir kurumun kurulması gerektiği vurgulanmıştır. Eğitim işlerinde ise, Milli Eğitim ve öğretimin birleştirilmesi, eğitimin yalnızca ilim ve teknikle değil, manevi değerlerle de donatılması gerektiği ifade edilmiştir. Kütüphaneler, müzeler, tiyatrolar, konservatuvarlar kurularak bilim ve tekniğin geliştirilmesi ve millî kültür seviyesinin yükseltilmesi hedeflenmiştir. Maarif teşkilatının ilkokuldan başlayarak lise düzeyine kadar planlanması, laboratuvar ve kütüphanelerle desteklenmesi gerektiği belirtilmiştir. Yükseköğretimde ise Batı ile eşit olma prensibi benimsenmiştir. Üniversitelere ilmi ve idari özerklik sağlanması ve üniversitelerde

[64] URL, "DP Programı" (1946), https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/917 (10.12.2024), s. 1-23.

araştırma enstitülerinin kurulmasının destekleneceği ifade edilmiştir. Doğu Anadolu'da, her derecede ve şubede okullar ile kültür merkezleri kurulması hedeflenmiştir.

Vergilerin sosyal adalete uygun olması, adaletsiz vergilerin kaldırılması, orman işlerine önem verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Sağlık konusunda ise, özellikle sıtma gibi milli bünyeyi zayıflatan hastalıklarla mücadele için imkânların artırılması amaçlanmıştır. Sosyal devlet anlayışının zarureti vurgulanarak, geliri düşük olanlara yardım edilmesi, öksüz ve bakıma muhtaçlara sahip çıkılması gerektiği ifade edilmiştir[65].

DP ile CHP parti programları karşılaştırıldığında, DP'nin parti programı, geçmişte kurulmuş olan TCF ve SCF ile büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. CHP, bireysel hak ve özgürlükleri devlet otoritesi altında sınırlarken, DP programında bu haklara geniş yer verilmiştir. DP, tek dereceli seçim ve gizli oy prensibini savunurken, CHP çift dereceli seçim sistemini savunmuştur. DP, kişi hak ve özgürlüklerine büyük önem verse de kadın hakları veya kadın-erkek eşitliği konusunda ayrı bir madde eklememiştir. Bu konuda, SCF ile farklılık gösterdiği için SCF, kadın haklarına önem vererek partiye kadın üye kabul etmiştir. DP programında yer alan yerel yönetimler, yerinden yönetim, memurların siyasi faaliyetlerde bulunmaması, üniversite özerkliği gibi maddeler ise CHP programında yer almamıştır[66].

Bu süreçte, CHP de muhalefet karşısında liberalleşme yolunda bazı adımlar atmıştır. Bu adımların ilki, İsmet İnönü'nün 19 Mayıs Nutku ile olmuştur. Ardından, 1938 yılında oluşturulan Müstakil Grup, muhalif siyasi partilerin bulunması nedeniyle lağvedilmiştir. 10 Mayıs 1946 tarihinde yapılan Olağanüstü Kongre ile İsmet İnönü'ye verilen "Milli Şef" ve "Değişmez Genel Başkan" unvanları kaldırılmıştır. Bundan sonraki süreçte, parti başkanlarının parti kongresinde seçilmesi kararı alınmıştır. Ayrıca, tek dereceli seçim sistemi benimsenmiş ve açık oy-gizli tasnif metodu kabul edilmiştir. Öğrencilere birlik ve dernek kurma özgürlüğü verilmiş, üniversitelerde bilimsel ve idari özerklik sağlayacak yeni üniversite kanunu kabul edilmiştir. Matbuat Kanunu'nun 50. maddesine göre, gazete kapatma yetkisi hükümetten alınıp mahkemelere devredilmiştir. Ancak, anti-demokratik kanunlarla ilgili herhangi bir düzenleme yapılmamıştır[67].

DP, ülke çapında hızlıca örgütlenmeye başlamıştır. DP, delegelerinin ortak kararı ile 1946 yılında erken genel seçimlere katılmıştır. Seçim çalışmalarını CHP'ye yönelik sosyal, siyasal ve ekonomik eleştiriler üzerinde şekillendirmiştir. Özellikle Toprak Kanunu'nun kaldırılması, anti-demokratik olarak görülen yasaların lağvedilmesi, kişi hak ve özgürlüklerinin devlet tarafından güvence altına alınması, demokrasiye işlerlik kazandırılması konuları üzerinde oluşturulmuştur.

---

[65] URL, "DP Programı" (1946), https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/917 (10.12.2024), s. 1-23.

[66] Koçak, **İktidar ve Demokratlar: Türkiye'de İki Partili Siyasal Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950) Cilt 2,** s. 63.

[67] Yeşil, **a.g.e.**, s. 63, 64.

Açık oy, gizli tasnif sistemine göre gerçekleştirilen 1946 seçimleri sonucunda, 465 Milletvekilinden 390 CHP, 65 DP ve 7 bağımsız aday meclise girmiştir. Ancak CHP, seçimlere hile karıştırılmakla suçlanmıştır. DP aynı yıl yapılan belediye seçimlerine, iddia ettiği usulsüzlükler nedeniyle katılmamıştır.

DP, seçim boykotu sonrası Seçim Kanunu'nun yeniden düzenlenmesini talep etmiştir. 21 Şubat 1950'de kabul edilen yeni kanun ile seçimlerin tek dereceli, gizli oy, açık sayım ve çoğunluk ilkesine göre yapılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca bu kanuna göre, 14 Mayıs 1950 tarihinde genel seçimlerin yapılması belirlenmiştir. Seçimlerden önce siyasi partiler, seçim beyannamelerini açıklamışlardır. CHP ve DP, seçim vaatlerinde ekonomik politikalar, denk bütçe ve demokratik rejimi geliştirmek gibi ortak noktada buluşmuşlardır. Bunun dışında, CHP, özel teşebbüse daha fazla imkân sağlamayı, ekonomide devletin rolünü azaltmayı, paranın değerini korumayı, vergileri indirmeyi ve altı ilkenin anayasadan çıkarılmasını vaat etmiştir. DP ise vergilerin azaltılmasını, üretimin artırılmasını, özel ve yabancı sermayenin desteklenmesini ilan etmiştir. DP, ünlü sloganı "Yeter Söz Milletindir!" ile 14 Mayıs 1950 seçimlerine katılmıştır[68].

22 Mayıs 1950 tarihinde açıklanan resmî sonuçlara göre, DP iktidara gelmiştir[69]. DP, 416 Milletvekili kazanarak büyük bir zafer elde etmiş, CHP 69, Millet Partisi (MP) 1 ve Bağımsızlar ise 1 Milletvekiliyle Meclis'e girmiştir. Celal Bayar Cumhurbaşkanı, Refik Koraltan Meclis Başkanı, Sıtkı Yırcalı, Hulusi Köymen ve Fuat Hulusi Demirelli Meclis Başkanvekilleri olarak seçilmiş, Adnan Menderes ise Başbakanlık görevine getirilmiştir. 1950 seçimleri, DP'nin zaferiyle sonuçlanmış ve Türkiye'nin çok partili hayata geçiş süreci tamamlanmıştır. On yıl sürecek olan DP iktidarı, 27 Mayıs 1960 tarihinde gerçekleştirilen askeri darbe ile sona ermiştir[70].

---

[68] H. Celal Güzel vd., "Demokrasiye Geçiş, DP'nin Kuruluşu, 1946 Seçimleri", **Türkler,** 16, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 769, 770.

[69] "Demokrat Parti İktidarı Fiilen Ele Aldı" (23.05.1950), **Ulus Gazetesi,** s. 1.

[70] Eraslan, "Atatürk'ten Sonra Türkiye'nin İç Politikası", s. 547-550.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MAHMUT GOLOĞLU'NUN HAYATI

1.1. Soyu ve Ailesi

Mahmut Goloğlu'nun ailesinin soyağacına yönelik bilgiler oldukça sınırlıdır. Bu bağlamda Goloğlu'nun kendi yaptığı araştırmalarda Trabzon'daki mezar kitabelerinden yola çıktığında anne tarafının soy bağlantıları hakkında iki önemli şahsiyeti tespit etmiştir. Bunlardan biri, 1829 yılında vefat eden Mahmut Efendizâde Hacı Haşim Efendi'dir. Kitabelerde yer alan ve ailenin diğer önemli bir bireyi olarak öne çıkan kişi ise Hacı Esat Efendi'dir. Esat Efendi 1855 yılında vefat etmiştir. Hacı Esat Efendi'nin oğlu Mesut Efendi, "Hayriye tüccarı" olarak tanınmış ve ailenin zenginlerindendir. Mesut Efendi'nin oğlu Mahmut Efendi'dir. Mahmut Efendi'nin ise Rıza ve Ziya isimlerinde iki oğlu ve Binnaz adında bir kızı vardır. Binnaz Hanım Mahmut Goloğlu'nun annesi olup, Rıza ve Ziya Beyler ise dayılarıdır[71].

Goloğlu'nun baba tarafı, İzmir'in köklü ve saygın ailelerinden Katipoğulları'na dayanmaktadır. Babası Celal(eddin) İbrahim Bey'in ebeveynleri İbrahim Bey ve Refiye Hanım'dır. İbrahim Bey'in Celal(eddin) İbrahim Bey dışında Ali Bey[72] adında bir oğlu daha bulunmaktadır.

Goloğlu'nun babası Celal(eddin) İbrahim Bey ile dayısı Ziya Bey arasındaki yakın dostluk, iki aile arasında akrabalık bağının kurulmasına vesile olmuştur. Bu bağlamda, Ziya Bey'in kardeşi Binnaz Hanım, Celal(eddin) Bey ile evlendirilmiştir. Yapılan araştırmalar, Goloğlu'nun hem anne hem de baba tarafından eğitimli ve kültürlü ailelere mensup olduğunu göstermektedir[73].

Mevcut literatürden ve kızı Ayşe Goloğlu Soyer'in verdiği bilgilerden yola çıkılarak Goloğlu'nun soyağacı şöyle sunulabilir:

---

[71] Göyünç, a.g.m., s.19.

[72] Celaleddin İbrahim Bey'in erkek kardeşi olan ve İzmir'de yaşayan Ali Bey, Emine Hanım ile evlidir; ancak çocukları olmamıştır. Mahmut Goloğlu'nun gençlik yıllarında amcası Ali Bey bir telgraf göndererek, kendisiyle tanışmak istediğini ve ayrıca onu evlat edinmeyi düşündüğünü bildirmiştir. Goloğlu, amcasının tanışma teklifini kabul etmiş, fakat evlat edinme teklifini reddetmiştir. Ayşe Goloğlu Soyer ile kişisel görüşme, 18.08.2025.

[73] Ayşe Goloğlu Soyer ile kişisel görüşme, 18.08.2025.; Tuna, a.g.m., s. 21.

Şekil 1: Mahmut Gologlu'nun Soyağacı

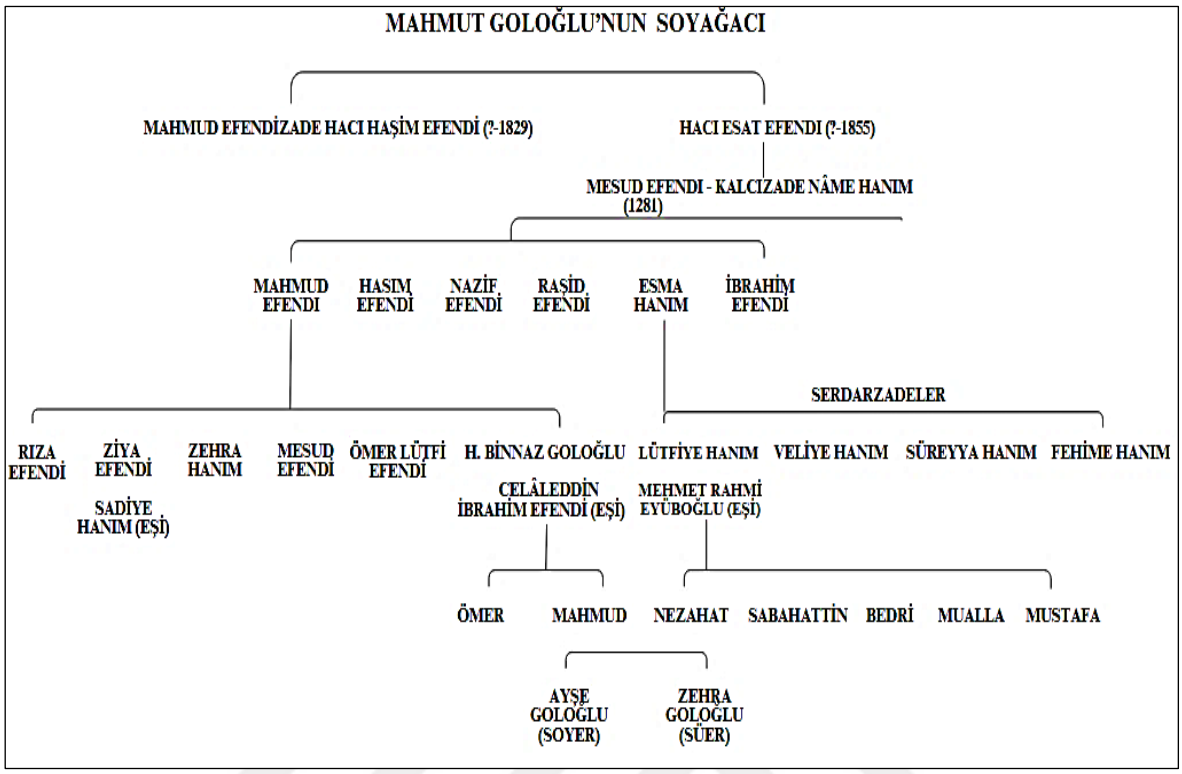

Kaynak: Göyünç, a.g.m., s. 19; Ateş Kara, **a.g.t.,** s. 4.; Ayşe Gologlu Soyer ile kişisel görüşme, 18.08.2025.

1.2. Çocukluğu, Gençliği ve Eğitim Hayatı

Gologlu, 1915 (H. 1331) yılında Trabzon'a bağlı Akçaabat (Pulathane)[74] ilçesinde dünyaya gelmiştir[75]. Annesi Akçaabatlı Gologulları ailesine mensup Hafiza Binnaz Hanım, babası İzmirli Katipoğlu ailesine mensup Gümüşhane Redif Taburu Kumandanı Kolağası Celal(eddin) İbrahim Bey[76]'dir. Celal(eddin) İbrahim Bey'in görevi sebebiyle Trabzon'da bulunduğu sırada Hafiza Binnaz Hanım'la evlenmiş, izdivaçlarından Ömer[77] ve Mahmut adında iki çocukları olmuştur[78].

---

[74] Mahmut Gologlu'nun 13 Eylül 1935 tarihinde İstanbul Beyazıt Nüfus Dairesinde verilen Nüfus Cüzdanı hüviyetine bakıldığında doğum yeri Akçaabat olarak kaydedilmiştir. Nüfus kütüğünde ise ikamet adresi İstanbul İli Beyoğlu kazası Şişli Nahiyesi Teşvikiye Mahallesi Ahmet Efendi Sok. No: 2 olarak yazılmıştır**.** Mahmut Gologlu'nun Onuncu Dönem Tercüme-i Hâli, Defter No: 1253, Sicil No: 1896, TBMM Arşivi, https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/eYayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d10/HT_1910_1_10 (15.04.2025).

[75] Kazım Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi TBMM-IX. Dönem (1950-1954)**, Cilt: VII, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 18, Ankara, 1999, s. 1087.

[76] **Celaleddin İbrahim Bey:** 3. Kafkas Ordusu 49. Alayında Kolağası(önyüzbaşı) rütbesine mensup bir Osmanlı askeridir.

[77] Mahmut Gologlu'nun ağabeyidir.1934 yılında yürürlüğe giren Soyadı Kanunu'nun ardından "Emon" soyadını almıştır. Bankacılık alanında görev yapmış olan Emon, Türkiye İş Bankası'nın Giresun şubesinde müdürlük görevinde bulunmuştur. "Ömer Gologlu" (01.06.1946), **Yeniyol Gazetesi,** s. 1.; Ayşe Gologlu Soyer ile kişisel görüşme, 18.08.2025.

[78] Gologlu Süer (2014), "Mahmut Gologlu 1915-1982 Hayatı Kendi Kaleminden", http://mavidesign.com/Mahmut Gologlu/hayati.html (06.03.2024).

Ailenin ikinci erkek çocuğu olan Mahmut Gologlu, doğduğu yıl babası Celal(eddin) Bey Birinci Dünya Harbi'nde Sarıkamış cephesinde görevliyken şehit düşmüştür. Eşinin şehadeti üzerine Binnaz Hanım geçim sıkıntısı çekmeye başlamış, çocuklarıyla beraber abisi Ziya Bey'in yanına yerleşmiştir[79]. 1916 yılına gelindiğinde, Trabzon ve çevresi Rus işgaline uğramış ve bu durum üzerine aile, İstanbul'a göç etmek zorunda kalmıştır. Yaklaşık beş yıl boyunca İstanbul'da kaldıktan sonra, Trabzon'un işgalden kurtulmasıyla birlikte tekrar Trabzon'a dönmüştür[80]. Daha bebekken yetim kalan Gologlu, dayısı Ziya Bey'in kendi çocukluğundaki yerini anılarında şöyle ifade etmiştir: "Dayım Ziya Bey'in evladı olmadığı için beni 5 yaşına kadar kendi evladı gibi büyük bir özveriyle yetiştirdi[81]." Gologlu, dayısına duyduğu vefa borcunun bir göstergesi olarak annesinin soyadı olan Gologlu'nu kullanmayı tercih etmiştir[82].

Gologlu, ilk, orta ve lise eğitimini Trabzon'da tamamlamıştır. Lise öğrenimi sırasında spora merak duysa da vücudunun kuvvetsizliğinden dolayı spor yapamamıştır. Bunun üzerine duygusal yalnızlığını kitaplarla ilgilenerek ve hikâyeler yazarak doldurmuştur. Lise yılları süresince edebiyat, sanat ve ilimle alakadar olmuştur. Gologlu'nun bu durumu okul müdürü Şerif Bey'in dikkatini çekmiş ve onun desteğiyle eğitim hayatına devam etmiştir. Hatta onun teşvikiyle izci kulübüne katılmış ve bu dönemde flüt çalmaya başlamıştır. Edebi yönü ağır basan Gologlu, bu süreçte bayram ve okul törenlerinde kürsülerden konuşmalar yapmıştır. Dönemin Trabzonlu Hiciv şairi Halil Nihad Boztepe'nin etkisinde kalarak okul yönetimi, eğitimde yapılan usulsüzlükler ve öğretmenlerin tutum ve davranışlarının değiştirilmesi yönünde sert eleştiri yazıları kaleme almıştır. Lise son sınıfta okul müdürü Şerif Bey'in Kayseri'ye tayini çıkması üzerine yazdığı eleştirel yazılardan hoşlanmayan Tabiye öğretmeni onu dersinden bırakmıştır. Tek dersten sınıfta kalarak okulu uzatmak zorunda kalan Gologlu, bir yıllık süreyi boş geçirmek istememiştir. Bu süreçte, Gologlu ilkokullarda vekil öğretmenlik yapmış; sırasıyla Kayalık Mahallesi'ndeki ilkokul, Cudi Bey İlkokulu ve İskender Paşa İlkokulu'nda görev almıştır. Ayrıca, 1934 yılında Halkevinde gerçekleştirilen Trabzon tarihi çalışmalarına katılmıştır[83]. Gologlu Halkevinde çalıştığı bu süreci anılarında şöyle aktarmıştır[84]:

> 1934 yılında Trabzon Halkevi başkanlığından bir yazı aldım. Şehrimin okumuş bir genci olarak beni, Halkevlerinin yapacağı tarih çalışmalarına yardıma çağırıyorlardı. Trabzon tarihi üzerine çalışacaktım. İlk görevim, mezar taşlarındaki kitabeleri, ya da yazıtları saptamaktı. O sıralarda eski harfleri pek bilmiyordum, bildiklerim de yazıtları okumama yetmiyordu. Fakat Halkevleri bölüm başkanımız, eski yazıyı ve yazıt okumasını çok iyi bilen biri idi. Onun sayesinde çalışmalarımı geliştirdim. Ve o zamana kadar hiç bir sempati duymadığım tarihe karşı çekici bir ilgi duymaya başladım. Çünkü şunu öğrendim ki Osmanlı Türk tarihinin bir döneminde mezar

[79] gös. yer.

[80] gös. yer.

[81] gös. yer.

[82] Ayşe Gologlu Soyer ile kişisel görüşme, 18.08.2025.

[83] Ateş Kara, **a.g.t.,** s. 13.

[84] Gologlu Süer (2014), "Mahmut Gologlu 1915-1982 Hayatı Kendi Kaleminden", http://mavidesign.com/Mahmut Gologlu/hayati.html (06.03.2024).

taşlarının büyük bir önemi varmış. Şair en güzel şiirlerini, filozof en güzel düşüncelerini, heykeltıraş ve hattat en güzel eserlerini mezar taşlarında toplarmış. İşte bu hal, sanatla birlikte tarihe olan merakımı her gün biraz daha artırdı. Mezar taşlarından sonra çeşmeler, camiler, eski kiliseler ve tarihi surlar üzerinde çalıştım. Sonra bunlar da bana yetmedi, şehir sınırlarının dışına çıkarak bölgenin tarihi ile ilgilendim. Daha sonra Anadolu tarihini inceledim. Sınırdaş ülkelerin tarihinden sonra dünya tarihine ve insanlığın kaynaklarına çıktım[85].

Gologlu, 1935 yılında, kalan tek dersinin sınavını vererek o zamanki adıyla Trabzon Erkek Lisesi'nden mezun olmuştur. Ardından üniversite eğitimi almak için İstanbul'a gitmiştir. Mülkiye eğitimi almayı istemişse de okulu manastıra benzetmesinden ötürü bu fikirden vazgeçmiştir. Maddi sıkıntılarının da etkisiyle yatılı bir okul olan İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu sınavlarına girmiş, ancak kazanamamıştır. Bir süre Edebiyat Fakültesi'ne kaydını yaptırmış, burada da umduğunu bulamamıştır. Sonunda, dayısı Ziya Bey'in telkiniyle, 31 Ekim 1935 tarihinde 5282 öğrenci numarasıyla İstanbul Hukuk Fakültesi'ne kaydını yaptırmıştır[86]. Bu dönemde, çeşitli zorluklarla karşılaşmış ve maddi sıkıntılar yaşamıştır. Gologlu'nun eğitim hayatında karşılaştığı bu sıkıntılar, onun ifadesiyle, ilerleyen yaşamını ve kariyerini derinden etkilemiştir[87]. Gologlu, üniversite hayatında karşılaştığı zorlukları ve bu süreçte yaşadığı deneyimleri anılarında detaylı bir şekilde şöyle aktarmıştır:

Mülkiye (Siyasal Bilgiler) Okulu'na girmek üzere İstanbul'a gittim. Mülkiye'nin Yıldız'daki okul binasını gördüm. Bir manastır gibi geldi bana. Düşeceğim yalnızlıktan korktum. Mülkiye'yi bırakıp Yüksek Öğretmen Okulu'na başvurdum. Fakat kazanamadım. Parasız yatılı öğretim yapmak zorundaydım. Ankara Hukuk Fakültesi'nin gazetedeki ilanını gördüm, telgrafla başvurdum. Aynı gün, "dolmuştur" diye cevap geldi. Okulsuz kalmaktan korkuyordum. Güzel Sanatlar Akademisi'nin Mimarlık bölümüne girmek istedim. Her yıl bu bölüm için birkaç öğrenciye burs veren Millî Eğitim Bakanlığı bu yıl için bunu yapamayacağını bildirdi. Nasıl yaşayacağımı ve geçineceğimi sonra düşünmek üzere, Edebiyat Fakültesi'ne yazıldım. Bir telgrafla durumu aileme bildirdim. Madem istediğin yere girdin, bize ne soruyorsun diye bir yanıt gelince, şaşırdım. Tüm kayıtlar dolmuştu. Rahmetli Albay Zeki Bey, Ankara'ya giderek bir şehit çocuğu olduğumu söyleyip özel giriş izni almaya çalıştı. Fakat o sırada ben, herkesin babam sandığı çok saydığım ve sevdiğim dayımın isteğine uygun olarak Hukuk Fakültesi'ne kayıt aktarması yaptım. Bir tanıdık aileye pansiyon oldum. Aylığım 20 lira idi. 10 lirası benim ilkokul öğretmen vekilliği yaparken biriktirdiğim paradan, öteki 10 lirası da melek ruhlu annemin %40 faizle aldığı paradan karşılanıyordu. Aylık 20 liramın 6,5 lirasını oda kirası, 10 lirasını yemek ve bakılmak masrafı olarak veriyor, kalan 3 lira ile de bütün ihtiyaçlarımı karşılıyordum. Ben edebiyat eğitimi yapmak istemiştim ama 15 gün devam ettiğim bu derslerden hiç hoşlanmamıştım. Hukuk Fakültesi'ndeki derslerden ise hoşlanmıştım. Kitap almaya param olmadığı için bu dersleri ve kitapları elle yazıyordum. Bu çabadan yarar görüyor ve dersleri daha iyi anlıyordum. Hatta çabucak etkisinde kaldığım hak, hukuk kavramlarının dürtüsü ile sosyal sorunlara daha da çok kafa yordum ve bu arada kendi odamda yaptığım küçük arkadaş toplantıları ile on ili içine alacak ve yönetim kurulu iki dereceli secimle kurulacak Karadeniz Talebe Cemiyeti'ni kurdum.

---

[85] gös. yer.

[86] Veysel Usta, "Baro Kayıtlarına Göre Mahmut Gologlu'nun Hukukçu Kimliği ve Bu Kimliğin Siyasetçiliği ve Tarihçiliğine Yansımaları", Mehmet Okur vd. (Yay. Haz.), **Her Yönüyle Mahmut Gologlu Sempozyumu 08-10 Mayıs 2014/Trabzon Bildiriler,** Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2015, s. 277.

[87] Zekeriya Türkmen, "Trabzon Vekili Mahmut Gologlu'nun 9, 10 ve 11. Dönem TBMM'deki Çalışmalarına Dair Bir Değerlendirme", Mehmet Okur vd. (Yay. Haz.), **Her Yönüyle Mahmut Gologlu Sempozyumu 08-10 Mayıs 2014/Trabzon Bildiriler,** Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2015, s. 388, 389.

> Samsun'un Çarşamba ilçesinden Prof. Ali Fuat Başgil'i[88] de fahri başkan yaptık. Gerçekten de öğrenciliğim iyi gidiyordu. Birkaç ay sonra iyi bir hukukçu olarak öğrenimimi bitirecektim. Ben böyle düşünürken her ay gönderilen 20 lira gelmedi…[89]

Gologlu anılarında ailesinin para gönderemeyeceğini, öğrenimini yarıda bırakıp dönmesini istediğini belirtmiştir. Buna çok üzülen Gologlu "Düpedüz sokakta kalmıştım." ifadesinde bulunmuştur[90]. Ailesinden aldığı maddi destek kesilince, bir dönem gazetede rastladığı ilan üzerine Kumkapı'daki İnkılap ya da Yüce Ülkü Lisesi'nde vekil öğretmenlik yapmıştır. Bir müddet sonra vekil öğretmenlik görevinin eğitim hayatını engellemesinden dolayı bırakmak zorunda kalmıştır. Ardında geç vakitlere kadar Beyazıt'taki Hacı Bey'in kahvesinde çalışmıştır[91].

Gologlu, tam o günlerde Balkan ülkeleri ile karşılıklı öğrenci değişimi programından faydalanarak eğitimini tamamlamak için Sırbistan'a gitmek istemiştir. Fakat bu arzusu hocası Ali Fuat Başgil'in "Bir yıl yitireceksin, bir yıl da oranın dilini öğreneceksin, bir yıl sonra da Sırp Üniversitesi'nden çıkacaksın. Ben buna razı olamam." şeklindeki karşı çıkması üzerine gerçekleşmemiştir. Maddi olarak zorlu bir süreç yaşayan Gologlu, Çemberlitaş Karadeniz Cemiyeti yurdunda barınma sorununu halletmiş ve büyük bir çaba göstererek 1938 yılında İstanbul Hukuk Fakültesinden mezun olarak diplomasını almıştır[92].

1.3. Askerliği, İş Hayatına Atılışı ve Evliliği

Yükseköğrenim tahsilini tamamlayan Gologlu, 1 Kasım 1938 tarihinde Tekirdağ Malkara ilçesinde bulunan Yedek Subay Okulu'nda topçu üsteğmen rütbesiyle askerlik hizmetine başlamıştır. Askerlik hizmetini, 20 Aralık 1939 tarihinde tamamlamıştır.13 Ocak 1940 tarihinde İstanbul Tekel İdaresi'nde Tekel müfettişliği memuriyeti görevine başlamıştır[93]. 18 Temmuz 1940 tarihinde annesi

---

[88] **Ali Fuat Başgil:** Hukukçu, siyasetçi ve düşünce adamıdır. 1893 yılında Samsun'un Çarşamba ilçesinde doğdu. İlköğrenimini Çarşamba'da, ortaokulu ise İstanbul'da bitirdi. Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla eğitimini yarıda bırakıp yedek subay olarak askere gitti. 4 yıl boyunca Kafkas Cephesi'nde görev yaptı. Eğitimini tamamlamak için gittiği Fransa'da Buffone lisesini okudu. Daha sonra Sorbonne Üniversitesi Hukuk Fakültesinde öğrenimini tamamladı. Aynı zamanda Paris Edebiyat Fakültesi Felsefe bölümü ile Paris Siyasi İlimler Merkezini de bitirdi. Türkiye'ye dönerek İstanbul Üniversitesinde Anayasa Hukuku dersleri verdi. 10 Nisan 1961 tarihinde emekli oldu ve siyasete atıldı. 15 Ekim 1961 seçimlerinde AP listesinden bağımsız Samsun Milletvekili seçildi. Cumhurbaşkanlığı'na adaylığını koyması, Cemal Gürsel'in cumhurbaşkanlığında ısrar eden askeri kesimden gelen yoğun tepkilerle karşılaştı. 24 Ekim 1961 gecesi Fahri Özdilek ve Sıtkı Ulay tarafından götürüldüğü Başbakanlık'a bazı Milli Birlik Komitesi üyesi subaylarınca "hayatınızı garanti edemeyiz" denilerek tehdit edilmesinin ardından adaylığından vazgeçti. Bununla birlikte Cumhuriyet Senatosu üyeliğinden de istifa ederek yurt dışına çıktı. Bunu izleyen yıllarda Cenevre Üniversitesi'nde dersler verdi. Aynı üniversitede Türk Dili ve Türk Tarihi Kürsülerinde başkanlık yaptı. 1965 yılında Adalet Partisi Milletvekili olarak parlamentoya girdi.17 Nisan 1967 tarihinde İstanbul'da vefat etti. Selçuk Özçelik, "Ali Fuat Başgil (1893-1957)", **TDV İslam Ansiklopedisi,** 5, İstanbul, 1992, s. 128-130.

[89] Gologlu Süer (2014), "Mahmut Gologlu 1915-1982 Hayatı Kendi Kaleminden", http://mavidesign.com/Mahmut Gologlu/hayati.html (06.03.2024).

[90] gös. yer.

[91] gös. yer.

[92] gös. yer.

[93] Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi TBMM-IX. Dönem (1950- 1954),** Cilt: VII, s. 1087.

tarafından uzaktan akrabası olan Fatma Nezahat Eyüboğlu[94] ile evlenmiş ve bu evliliklerinden 1942 yılında Ayşe (Soyer) ve 1950 yılında Fatma Zehra (Süer) adında iki kızı olmuştur[95]. Memuriyet görevi itibariyle Anadolu'nun ücra yerlerini tek başına dolaşan Gologlu'nun, bu sıralarda yakın dostu kitaplar olmuştur. Birçok kitap okuyup çevresindeki insanları gözlemleme fırsatı bularak 1943 yılında "Sevda Masalları" adında ilk kez bir hikâye kitabı yayınlamıştır.

Gologlu, 30 Ekim 1946 tarihinde Tekel müfettişliği görevinden kendi isteğiyle istifa ederek ayrılmıştır. Evliliği süresince maddi sıkıntılar yaşayan Gologlu, bu kez İstanbul Adliyesi'nde yargıç adaylığı görevine başlamıştır. Göreviyle eş zamanlı olarak İleri Hukuk dergisinde hukuki konularla alakalı araştırma yazıları yazmıştır. 1 Mayıs 1948 tarihinde yargıç adaylığı görevinden istifa etmiş ve İstanbul Barosu'nda 2103 sicil numarasıyla serbest avukatlık görevi yapmıştır. Bir müddet sonra Gologlu, Trabzon'a dönme kararı almış ve 30 Mart 1949 tarihinde Trabzon Barosuna kayıtlı olarak avukatlık görevini icra etmiştir. Gologlu, tam da bu dönemde DP'ye kaydolarak yalnızca bir hukukçu değil, aynı zamanda Türk siyasetinde de etkili bir figür haline gelmiştir[96].

1.4. Siyasi Hayatı, Yassıada Tutukluluk Günleri ve Yargılanması

1.4.1. Siyasi Hayatı

Mahmut Gologlu, 1949 yılında DP'ye üye olmuştur[97]. Aynı yıl 2 Haziran'da gerçekleştirilen DP İl Kongresi'nde İl İdare Kurulu üyeliğine seçilerek ilk resmî görevine başlamıştır. 1950 yılı başlarında ise Merkez İlçe Başkanlığı görevine getirilmiştir[98].

14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan genel seçimlerinde, DP Trabzon Milletvekili adayı olarak 62.829 oy alarak milletvekili seçilmiştir[99]. TBMM'de üç dönem (IX., X. ve XI. Dönemler) boyunca DP Trabzon Milletvekili olarak görev yapmış ve aktif siyasi faaliyetlerde bulunmuştur. Meclis'te en çok söz alan isimlerden biri olmuş, haksızlıklara, yolsuzluklara ve halkının sorunlarına dair birçok

---

[94] **Fatma Nezahat Eyüboğlu:** Siyasetçi Mehmet Rahmi Eyüboğlu ve Lütfiye Hanım'ın kızları olup, Ressam Bedri Rahmi Eyüboğlu ve Yazar Sabahattin Eyüboğlu'nun kız kardeşleridir. Eyüboğlu ailesi, Trabzon'un kültür ve siyasi yaşamının ileri gelen ailelerindendir. Nezahat Hanım, İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü'nden mezun oldu. Ankara Cumhuriyet Lisesi'nde öğretmenlik yaptı ve emekli oldu. Bir süre sonra Tevfik Fikret Lisesi'nde felsefe-mantık öğretmenliği yaptı. Ankara Fransız Kültür Derneği'nin kurslarına devam etti. Nezahat Hanım 2010 yılında 96 yaşında vefat etti. Tuna, a.g.m., s. 24, 173.

[95] Gologlu Süer (2014), "Mahmut Gologlu 1915-1982 Hayatı Kendi Kaleminden", http://mavidesign.com/Mahmut Gologlu/hayati.html (06.03.2024).

[96] Türkmen, a.g.m., s. 390.

[97] Mahmut Gologlu'nun Onuncu Dönem Tercüme-i Hâli, Defter No: 1253, Sicil No: 1896, TBMM Arşivi, https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/eYayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d10/HT_1910_1_10 (15.04.2025).

[98] Tuna, a.g.m., s. 25.

[99] Mahmut Gologlu'nun Dokuzuncu Dönem TBMM Seçim Mazbatası, No: SM_1910_1_9, TBMM Arşivi, https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/eYayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d09/SM_1910_1_9 (29.03.2025).

öneri ve eleştirilerde bulunmuştur. Trabzon'un sorunlarını da Meclis'e taşıyarak, eksik, yanlış ve hukuka aykırı gördüğü durumlarda fikirlerini açıklamaktan çekinmemiştir. Çok sayıda kanun teklifi ve önerge sunmuştur. Gümrük ve Tekel Komisyonu Başkanlığı'nın yanı sıra, Maliye, Hariciye Sayıştay ve Tütün ve Müskirat komisyonlarında da üye olarak önemli görevler üstlenmiştir[100]. 30-31 Ekim 1954 ve 1 Kasım 1955 tarihinde DP Meclis İdare kuruluna seçilmiş, ancak 1956 yılında bazı uygulamaları demokratik bulmayarak istifa etmiş ve yerine Denizli Milletvekili Hamdi Sancar getirilmiştir[101].

Gologlu, 1957–1960 yıllarını kapsayan TBMM 11. Dönemi'nde, DP iktidarının baskıcı olduğunu iddia ettiği icraatlarını eleştirmiş ve parti içindeki muhalif grubun oluşturduğu ve Balıkesir Milletvekili Sıtkı Yırcalı'nın liderliğindeki "Yaylacılar" grubuna katılmış ve grubun önde gelen isimlerinden biri olmuştur[102]. Onun parti içi muhalefete girmesi Trabzon'da da yankı bulmuştur[103]. Yaylacılar Grubu'nun aday göstermesiyle Gologlu 1 Kasım 1958'de Meclis Başkan Vekili seçilmiştir. 1 Kasım 1959'a kadar bu görevini sürdürmüş, zamanının büyük kısmını meclis çalışmalarıyla geçirmiş tüm milletvekilleriyle dostane ilişkiler kurmuştur[104]. Gologlu bu süreçte Meclis dışındaki etkinliklere de iştirak etmiştir. Örneğin, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim üyelerinin tertipledikleri ilmi seminerlere katılmış, kendisinin de hukukçu olmasından ötürü meclis ve hükümet arasındaki ilişkileri içeren tartışmalara açık kalplilik ve demokratik bilinçle katılmıştır[105].

1960 yılında DP'nin muhalefet üzerinde baskıcı uygulamaları artmış, 12 Nisan'da CHP hakkında tahkikat açılmasına karar verilmiştir. DP'nin önergesi Meclis tarafından 18 Nisan'da kabul

---

[100] Cengiz Dönmez ve Bahattin Demirtaş, "Mahmut Gologlu'nun Parlamenter Faaliyetleri (1950-1960)", Mehmet Okur vd. (Yay. Haz.), **Her Yönüyle Mahmut Gologlu Sempozyumu 08-10 Mayıs 2014/Trabzon Bildiriler,** Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2015, s. 475.

[101] "DP Grubunun Kararına Göre Bu Yıl Ara Seçimler Yapılmayacak" (06.06.1956), **Milliyet Gazetesi,** s. 1-5; "Mahmut Gologlu DP İdare Kurulu'ndan İstifa Etti" (11.05.1956), **Hâkimiyet Gazetesi,** s. 1.; Tuna, a.g.m., s. 51.

[102] Beril Yaşar Teksoy, **DP'de Parti İçi Demokrasi (1946-1960)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2010, s. 181: Bu grup, Meclis'in arka sıralarında rahat ve umursamaz bir şekilde oturdukları için "Yaylacılar" olarak adlandırılmıştır.

Bir muhalif göz olan Metin Toker ise Yaylacıları; "Bunlar şiddetin yolunu tutmuş bulunan hükümet muhalifleridir. Gidişin iyiye doğru olmadığını bunlar fark etmişler ve söylemişlerdir. Ama hiçbir zaman sonuna kadar direnememişler, radikal çareyi görmemişler, görenleri de ciddi harekete geçirmemişlerdir. Üstelik Yaylacılar sadece samimi milletvekillerinden kalmamış, bakanlık peşinde koşan birçok açıkgöz bu sıfatı kendileri için tramplen saymışlardır." şeklinde tanımlamıştır. Toker, **a.g.e.,** s. 195.

[103] Haberde DP Grubunda yapılan sert tartışmalar sonrası Yaylacılar'ın sayısının 200'ü bulduğu belirtilmiş ve Yaylacılar, parti davasından çıkıp, bu meselelerin bir memleket davasına dönüşmesi durumunda milletvekilliğini feda etmeye hazır olduklarını ifade etmişlerdir. Bu grupta Mahmut Gologlu, Sabri Dilek, Fikri Karanis, Pertev Saraç, Osman Lermi, Haluk Çulha, Salih Ramoğlu, İsmail Şener ve Osman Turan yer almıştır. Kalan Trabzon milletvekillerinden ise 3'ü, Mustafa Reşit Tarakçıoğlu, Hasan Polat ve Selahattin Karayavuz, Menderesçi olarak kalmıştır. "Trabzon Milletvekillerinden Dokuzu Yaylacı Oldu" (25.12.1958), **Halk Gazetesi,** s. 1.

[104] "Meclis Bayar'ın Nutku ile Açıldı" (02.11.1958), **Milliyet Gazetesi,** s. 1-5.; "Başkanlık Mücadelesi Sona Erdi: Seçimi Koraltan Kazandı" (01.11.1959), **Milliyet Gazetesi,** s. 1-5.

[105] BCA, 10.09/54.160.8, (1960-1961).

edilmiştir. 27 Nisan'da yürürlüğe giren 7468 sayılı Tahkikat Komisyonu Yasası, komisyona olağanüstü yetkiler tanınmıştır. Komisyon, siyasi partilerin tüm etkinliklerini, komisyon etkinlikleri ile ilgili yayınları ve TBMM'de komisyonla ilgi görüşmeleri ile alakalı yayınları yasaklamıştır[106]. Gologlu bu uygulamalara karşı çıkarak, DP Grubu'na sunduğu dilekçede yasa hakkındaki kaygılarını dile getirmiş ve muhalefeti bastırma girişimlerini eleştirmiştir. Bu konudaki endişelerini DP Meclis Grubu Reisliğine verdiği dilekçede şöyle açıklamıştır:

> O halde nizamnamenin 117'nci maddesine göre teşkil olunacak Tahkik heyetine bu takrirle verilmek istenilen salahiyet, muvakkatle olan, bir kararla Türkiye'deki bütün partileri kapatma ve siyasi teşekküller dışında da akla gelebilecek her türlü siyasi faaliyet ve hareketleri men etme salahiyetinde midir?
> Tatbik kabiliyeti olmayacağı, çıkarılmadan evvel de belli olan toplantı ve gösteri yürüyüşleri hakkındaki kanun tatbikatının hükümetimizi ve partilerimizi soktuğu müşkül durum karşısında iş bu meclis Tahkikat talebi hakkındaki endişelerimi arz etmeği bir memleket ve parti hizmeti olarak hürmetlerimle arz ederim[107].

Gologlu'nun ret oyuna karşın Kanun kabul edilmiştir[108]. DP'nin bu yönde uygulamaları kamuoyunda şiddetli tepkilere neden olmuştur. Örneğin üniversite öğrencileri 29 Nisan 1960'ta kanun aleyhine protestolara başlamıştır. DP Hükümeti bu protestolara sert müdahalelerde bulunmuştur[109]. Gologlu bu süreçte kamuoyunun tepkilerini anlayışla karşılamıştır. Üniversitelerle ılımlı bir ilişki içerisinde olmuştur[110].

Mayıs 1960'a gelindiğinde Gologlu, son yaşanan olaylardan sonra bir askeri darbenin yaklaştığını öngörmüştür. Bu durumu önlemek için hükümetin baskıcı olduğunu düşündüğü siyasi uygulamalardan vazgeçmesi yönünde çabalarını hızlandırmıştır. Bunun gerçekleşmeyeceğini anlayınca hükümetin değişmesi gerektiğine inanmıştır. Partiden ayrılmamakla birlikte parti içi muhalefetini artırmıştır. Kendisiyle aynı fikirde olan Ali Naci Duyduk ile birlikte farklı kişiler ve çevrelerde toplantılar düzenlemişlerdir. Neticede hükümete karşı mücadele fikri gün geçtikçe yaygınlaşmıştır. Bu mücadele fikri Meclis grup toplantılarında kendini hissettirmeye başladığı bir zamanda Meclis tatile girmiştir[111].

---

[106] İsmail Akbal, "1960 İhtilaline Doğru Mahmut Gologlu ve DP'nin İç Politikası", Mehmet Okur vd. (Yay. Haz.), **Her Yönüyle Mahmut Gologlu Sempozyumu 08-10 Mayıs 2014/Trabzon Bildiriler,** Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2015, s. 550.; "Tahkikat Hey'etlerine Fevkalade Yetkiler" (26.04.1960), **Milliyet Gazetesi,** s. 1-6.; "Fevkalade Yetki'yi Encümen Kabul Etti" (27.04.1960), **Milliyet Gazetesi,** s. 1-6.

[107] BCA, 10.09/54.160.8, (1960-1961).

[108] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 13, Cilt: 3, s. 309.; Akbal, a.g.m., s. 553.

[109] BCA, 10.09/54.160.8, (1960-1961).

[110] BCA, 10.09/54.160.8, (1960-1961).

[111] Akbal, a.g.m., s. 554.

Buna karşı ülkede ve orduda tansiyon her geçen gün artmıştır. 21 Mayıs 1960 tarihinde Harp Okulu öğrencileri Çankaya Köşkü'ne yürüyüş düzenlemiştir[112]. Bu yürüyüşün ertesi günü bazı DP milletvekilleri önerge vererek DP Meclis Grubunun acil toplanmasını istemişlerdir. 25 Mayıs 1960 günü yapılan toplantıda milletvekilleri Menderes'ten mevcut politikasını bir an önce terk etmesini istemişlerdir. Ancak Menderes bunu kabul etmemiştir. Gologlu bu hadise üzerine hükümet yetkililerini ve milletvekillerini aydınlatmak için grup toplantısında söz almak istemişse de konuşturulmamıştır[113]. 27 Mayıs 1960 tarihinde ise darbe olmuştur.

Darbe sonrasında Gologlu'nun, darbenin yaklaştığını öngörmesine rağmen partisinden istifa etmemesi çoğu çevrelerce eleştirilmiştir. Fakat o, süreci öngörmesine rağmen DP milletvekilliği görevini son dakikaya kadar sürdürmeyi bir sorumluluk olarak görmüştür. Ailesi ve dostlarının istifa et çağrılarına: *Batan gemiden fareler kaçar, benim görevim son dakikaya kadar elimden geleni yapmaktır demokrasimiz evrelerden geçerek olgunlaşacak, Yaylacılar yayılacak, kenetlenecek. Halkımızın akl-ı selimine güvenelim..."* diyerek yanıt vermiştir. Gologlu gerilim veya sorunların konuşup tartışılarak demokratik çözümler bularak yapılması gerektiğine inanmıştır. Her ne kadar içinde bulunduğu partinin hatalarını eleştirse de DP milletvekilliği görevini son ana kadar sürdürmeyi borç bilmiştir[114].

1.4.2. Tutuklanması

Türkiye, 27 Mayıs 1960 tarihi sabahı ihtilal haberiyle uyanmış, Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) yönetime el koymuştur. Cumhurbaşkanı, başbakan ve tüm hükümet yetkilileri ile milletvekilleri tutuklanarak Harp Okulu binasına götürülmüştür. Askeri darbenin gerçekleşmesinden sonra 12 Haziran 1960 tarihinde kabul edilen 27 maddelik "1924 tarih ve 491 sayılı Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun bazı hükümlerinin kaldırılması ve bazı hükümlerinin değiştirilmesi hakkında 1'nolu geçici kanunla Millî Birlik Komitesi ve Yüksek Adalet Divanı oluşturulmuştur. Millî Birlik Komitesinin başkanlığına Orgeneral Cemal Gürsel getirilmiştir. Milli Birlik Komitesinin yetkileri 14 Haziran 1960 tarihinde yayınlanan 1 numaralı kanun olmuştur. İhtilalci askerler darbeyi gerçekleştirmenin yasal dayanağı olarak Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu'nun 35. maddesini göstermiştir. Bu maddede, "Silahlı Kuvvetlerin vazifesi Türk yurdunu ve Anayasa ile tayin edilmiş olan Türkiye Cumhuriyeti'ni korumak ve kollamaktır" ifadesi yer almıştır[115].

---

[112] Karanis, **a.g.e.**, s. 407-418.

[113] "21 Mayıs 1960 tarihinde yapılan Harbiye öğrencilerinin yürüyüşleri endişeleri arttırdığı mukavemet ve mücadele taraflarının hızına destek oldu. Bu yürüyüş tam tehlike çanı idi. Bunu baştakilere anlatmak ve normal yola dönüşü sağlamak için 26 Mayıs Perşembe günü yapılacak normal grup toplantısını ümitle bekliyorduk. Toplantı bir gün önceye alındı. Israr etmeme rağmen grupta konuşturulmadım. Verdiğim 5 maddelik takrir de görüşülmedi." Akbal, a.g.m., s. 554.

[114] Ayşe Gologlu Soyer, "Dün Gece Rüyamda Babamı Gördüm", Mehmet Okur vd. (Yay. Haz.), **Her Yönüyle Mahmut Gologlu Sempozyumu 08-10 Mayıs 2014/Trabzon Bildiriler,** Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2015, s. 5.

[115] Milli Birlik Komitesi Umumi Heyet Kararları (1960), **T. C. Resmî Gazete**, 10550, (13 Temmuz 1960), s. 1708, 1709.

Milli Birlik Komitesi yapılan darbenin gerekçesine de kanunun giriş kısmında yer vermiştir. Kanuna göre; iktidar partisi yöneticileri tarafından anayasanın çiğnendiği, Türk Milletinin bütün fert ve insanlık hak ve hürriyetlerinin ve dokunulmazlıklarının ortadan kaldırıldığı, muhalefet denetiminin işlemez hale getirilip tek parti diktatoryası kurularak TBMM'nin fiilen bir parti grubu durumuna düşürüldüğü ve meşruluğunu kaybettiği belirtildikten sonra silahlı kuvvetlerin, Ordu İç Hizmet Kanunu'nun 34 üncü maddesi uyarınca Türk yurdunu ve Türk Cumhuriyetini kollamak ve korumak, hukuk devletini yeniden kurmak amacıyla Türk Milleti adına harekete geçerek, milleti temsil vasfını kaybetmiş meclisi dağıtıp iktidarı geçici olarak Millî Birlik Komitesine emanet ettiği darbenin gerekçeleri olarak gösterilmiştir[116].

Yargılamaları yapacak olan Yüksek Adalet Divanı, "1924 tarih ve 491 sayılı Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nun bazı hükümlerinin kaldırılması ve bazı hükümlerinin değiştirilmesi hakkında geçici kanunun 6. maddesi gereğince kurulmuştur. Yüksek Adalet Divanının kurulma amacı "Sakıt Reisicumhur ile Başvekil ve Vekilleri ve eski iktidar mebuslarının ve bunların suçlarına iştirak edenleri yargılamaktır" şeklinde ifade edilmiştir. Ayrıca sanıkların sorumluluklarını araştırmak ve haklarında son tahkikat açılarak Yüksek Adalet Divanına verilmeleri gerekip gerekmediğine karar vermek üzere bir "Yüksek Soruşturma Kurulu" kurulacağı belirtilmiştir. Yüksek Soruşturma Kurulu'nun ise Bakanlar Kurulu'nun teklifi üzerine Milli Birlik Komitesi'nce seçilecek bir başkan ile 30 üyeden oluşacağı kararlaştırılmıştır[117]. 6 Ekim 1960 tarihinde, Milli Birlik Komitesi tarafından yargılamaları yürütmek amacıyla oluşturulan Yüksek Adalet Divanı Başkanlığı'na, Yargıtay 1. Ceza Dairesi Başkanı Salim Başol atanmış, Yüksek Adalet Divanı başsavcılığına ise Yüksek Soruşturma Kurulu üyesi Altay Ömer Egesel getirilmiştir[118].

Mahmut Goloğlu, darbe sabahı Ankara Bahçelievler İsrail Evleri Mahallesi'ndeki[119] evinde ailesiyle birlikteydi. Goloğlu'na ihtilal haberi sabaha karşı milletvekili arkadaşı olan Trabzon DP Milletvekili İsmail Şener tarafından telefonla verilmiştir. Goloğlu, telefonu kapatır kapatmaz eşi Nezahat Hanım'ı uyandırarak hazırlanmaya başlamış, askerlerin gelmesini beklemiştir. Askerleri kapıda karşılayıp evden çıkarken ailesine dönerek: *"...Beşiğe giren sallanır, her şey vatan için, beni merak etmeyin, birbirinize iyi bakın..."* diyerek evinden ve ailesinden ayrılmıştır[120].

---

[116] gös. yer.; 1924 tarih ve 491 sayılı Teşkilâtı Esasiye Kanunu'nun bazı hükümlerinin kaldırılması ve bazı hükümlerinin değiştirilmesi hakkındaki Geçici Kanun, **Resmî Gazete,** 10525, (14 Haziran 1960), s. 1535-1537.

[117] gös. yer.; 1924 tarih ve 491 sayılı Teşkilâtı Esasiye Kanunu'nun bazı hükümlerinin kaldırılması ve bazı hükümlerinin değiştirilmesi hakkındaki Geçici Kanun, **Resmî Gazete,** 10525, (14 Haziran 1960), s. 1535-1537.

[118] Mehmet Temel ve Yasemin Doğaner (23.09.2022), "27 Mayıs 1960 Darbesi", https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/27-mayis-1960-darbesi/ (07.11.2024).

[119] Ankara Bahçelievler İsrail evleri, İsrailli bir yapı kooperatifi tarafından yaptırılmıştır. Dönemin pek çok politikacısı ve milletvekili bu semtte ikamet etmiştir.

[120] Tuna, a.g.m., s. 64.

Kızı Ayşe Goloğlu Soyer, 27 Mayıs günü sabahını şöyle aktarmıştır:

> 27 Mayıs sabahı haberi bizi panik ve şaşkınlık içinde bulmadı. Darbenin olduğunda biz artık İsrail evleri denilen (İsrailli bir Yapı Kooperatifi tarafından yapılmış) Mahallede, 90-100 metrekare gibi bir dairede oturuyorduk. Pek çok milletvekilinin oturduğu politik olarak yoğun bir semtti. Benim hafızamda kalan 27 Mayıs sabahı herkes gibi radyoyu açıp Ankara Radyosundan ihtilal bildirisini dinlediğimiz. "Türk Silahlı kuvvetlerinin devlete el koyduğu" ilan ediliyordu. Ancak babamın 1961'de not ettiği anılarına bakınca anlıyorum ki ona sabah erkenden DP Trabzon Milletvekili İsmail Şener telefon edip "İstanbul Radyosunu aç bak ne diyor" dediğinde o annemi de kaldırmış ve hazırlanmağa başlamışlar. Sabahtan itibaren etrafımızda cipler (jeep) dolanmaya başladı. Bir askeri cipte hoparlörü ile yüksek sesle tebliğleri tekrar ederek dolaşıyordu. Bir yandan sokağa çıkma yasağı ilan edilirken bir yandan insanlar, tabii muhalif parti taraftarları ellerde bayraklarla sokağa dökülüyor, alkış tutuyorlar, askerlere DP mebuslarının dairelerini gösteriyorlar, pencerelere, balkonlara bayraklar asılıyordu. Sokakta toplananlardan, toplanan devlet adamlarına küfreden, tükürenler de oluyordu... Babam siyah elbise giymiş, siyah şapkasını almış, resmi kıyafette hazırdı, askerler ellerinde Thomsonlarla 4ncü kata çıktılar! Babam bize dönüp "Beşiğe giren sallanır, beni merak etmeyin" dedi ve çıktı gitti. Yalnız babam hâlâ bütün partilerin milletvekillerinin toplanacağını zannedermiş. Çünkü radyodan okunan bildiride ihtilalin "Hiçbir partiye karşı olmadığı" söylenmişti. Kendisi kapının önündeki özel bir arabada bir süre bekletilirken, yanındaki Harp Okulu öğrencisine "Bir alt katımızdaki milletvekilinin de alınıp alınmadığını" sorduğunda sadece DP'lilerin alındığını anlamış!..[121].

Kızı Zehra Goloğlu Süer ise, babasının tutuklandığı sabahı şöyle anlatır: "... Bir bahar sabahı erken saatlerde iki askere kapımızı açtığımız an bir dönüm noktasından habersiz ama anlamadığım bir huzursuzluk saplanmıştı içime. Babam arada sırada işe giderken, yani meclise giderken giydiği en resmi elbisesi ve fötr şapkası ile dimdik ve çok yakışıklı olarak merdivenlerden indi ve uzun bir süre yok oldu hayatımdan...[122]"

Goloğlu, saat 05.00'te gözaltına alınmış; Harp Okulu'nda gerçekleştirilen sorgulamanın ardından, aynı gün saat 22.30'da serbest bırakılmıştır[123]. Ancak Goloğlu 1 Haziran 1960 tarihinde tekrar tutuklanmıştır. Goloğlu, ilk ifadesini Fazlı Öztan başkanlığında iki üye bir kâtipten oluşan heyete 23 Ağustos 1960 tarihinde vermiştir. Tüm tutuklular gibi, Goloğlu da Yassıada'ya götürülmüş[124] ve tüm malvarlığına tedbir konulmuştur[125].

1.4.3. Yassıada'daki Tutukluluk Günleri

Goloğlu, Yüksek Adalet Divanı'nda Anayasayı ihlal ve gayrimeşru servet edinme suçlarından yargılanması nedeniyle Yassıada'da 18 ay tutuklu kalmıştır. Yassıada'da kaldığı bu süre zarfında

---

[121] Tuna, a.g.m., s.178, 179.

[122] Zehra Goloğlu Süer, "Babam Mahmut Goloğlu", Mehmet Okur vd. (Yay. Haz.), **Her Yönüyle Mahmut Goloğlu Sempozyumu 08-10 Mayıs 2014/Trabzon Bildiriler,** Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2015, s. 13.

[123] Abdi İpekçi ve Ömer Sami Coşar (08.03.1965), "İhtilalin İç Yüzü", **Milliyet Gazetesi,** s. 5.

[124] "Yassıada'da Olanların Resmi Listesi Açıklandı" (29.09.1960), **Milliyet Gazetesi,** s. 1, 5.

[125] Tuna, a.g.m., s. 65.

yaşadıklarını ailesi ve arkadaşlarıyla pek paylaşmamıştır. Ailesine sürekli olarak sıhhatinin iyi olduğunu, telaşlanmamalarını ve üzülmemelerini mektuplarında yazmıştır. Ailesinden Yassıada'daki duruşmalara katılmamasını özellikle talep etmiştir. Zira yakınlarının kendisini zor durumda görmelerinin hem onlar üzerinde olumsuz bir etki yaratacağını hem de kendi direncini zayıflatabileceğini düşünmüştür. Duruşmalarına yalnızca bir kez eşi Nezahat Hanım'ın erkek kardeşi Sabahattin Eyüboğlu katılmıştır. Ailesine gönderdiği bir mektubunda duruşmalara katılmalarını arzulamamasının sebebini şu ifadelerle ortaya koymuştur:

> Zehra'nın mektubunu alıp kendisine cevap yazdım. Çocuğun bu mevsimde buralara gelmesi çok manasız olur. Yeni bir hastalığa sebep olmağa hakkımız yok. Kaldı ki sizleri görmek istemeyişimde, mukavemetimin kırılmaması arzum da var. Hülasa, hiçbir bakımdan bu ziyarete lüzum yok. Ağabeyim de gördü ki ne isem oyum. Hepinizin gözlerinden öperim. Annenin ellerinden, Nazmi Bey'e selam[126].

Gologlu'nun eşi ve kızları, sadece beraat etmesine yakın bir zamanda izin alıp bir kez kendisiyle görüşmeye gitmişlerdir. O dönemde henüz 18 yaşında bir genç kız olan Ayşe Hanım, babasını ziyaret ettikleri sırada görüşme salonunda tren vagonu gibi dizilmiş masalarda oturduklarını ve herkesin yakınlarını beklediğini belirtmiştir. Yassıada Komutanı Tarık Güryay'ın salondan geçtiği sırada herkesin ayağa kalkmak zorunda olduğunu ve Yassıada yönetiminde sıkı bir disiplinin uygulandığını ifade etmiştir[127].

Toplum içinde "düşük aileleri" olarak tanımlanan Yassıada mahkûmlarının aileleri, birbirlerinin dayanakları olmuştur. Bu süreçte başka bir milletvekili ailesi görüşmeye gitse diğer tutuklu milletvekili hakkında ailesine bilgi verip haberleşmişlerdir. Bu tutukluluk süresince ailelerin birbirleriyle dayanışma içinde olduklarını ve haberleşerek moral bulduklarını göstermiştir. Gologlu'nun kızı Ayşe Gologlu Soyer bu bilgiyi destekleyerek, babasından mektup alamadıkları zamanlarda, Yassıada'ya giden diğer ailelerden babası hakkında bilgi aldıklarını ifade etmiştir. Gologlu Yassıada'da kaldığı süreçte stres ve sıkıntıya bağlı olarak "Eritema Nodozum" denilen ağrılı bir cilt hastalığına yakalanmıştır. Ailesi, onun bu rahatsızlığını her gün radyoda yayınlanan "Yassıada Saati" isimli programdan öğrenmişlerdir. Gologlu yakalandığı bu hastalık nedeniyle halsizliğe ve aşırı zayıflamaya maruz kalmıştır. Nezahat Hanım, 20 Temmuz 1961 tarihinde eşinin tutukluluk halinin sonlandırılması için Milli Birlik Komitesine bir mektup yazmıştır. Mektubunda, Gologlu'nun Tahkikat Komisyonu ve Salahiyet Kanunu'na karşı sergilediği tutum ve Meclis'teki genel tavrı hakkında bilgi vermiştir. Ardından, eşine yönelik soruşturmanın kısa sürede tamamlanarak serbest bırakılmasını talep etmiştir[128].

---

[126] Tuna, a.g.m., s. 215.

[127] Tuna, a.g.m., s. 82.

[128] Tuna, a.g.m., s. 72, 73.

Goloğlu, Yassıada'daki yaşamı ve karşılaştığı şartlar hakkında hiç kimseyle herhangi bir şey paylaşmamıştır. Ailesi bu süreci merak etse de onları ülkesindeki askeri güçlere karşı olumsuz düşüncelere sevk etmemek için bu konuda konuşmamıştır. Konu hakkında soru soranlara sinirlenerek "Meclis'e gelmiş vekillerine, hepinizin gözü önünde yapılanlar zaten bildikleriniz en büyük zulüm ve işkencedir" diyerek konuyu kapatmıştır[129].

1.4.4. Yargılamaları

27 Mayıs 1960 askeri müdahalesinin ardından kurulan Yüksek Adalet Divanı tarafından 14 Ekim 1960 tarihinde gerçekleştirilen Yassıada yargılamaları kapsamında, Goloğlu da sanıklar arasında yer almıştır. Bu süreçte, Adalet Bakanlığı tarafından Ankara Barosu'na başvurularak Goloğlu hakkında disiplin soruşturması açılması talep edilmiştir. Ankara Barosu İdare Kurulu, 28 Temmuz 1960 tarihli ve 767 sayılı kararıyla bu talebi uygun bularak disiplin soruşturması açılmasına karar vermiştir. Ankara Barosu, 22 Eylül 1960 tarihli kararında Goloğlu'nun tutuklu olduğunu teyit etmiş ve bu karar, 18 Kasım 1960 tarihinde kendisine tebliğ edilmiştir[130].

Goloğlu bu süreçte Anayasa İhlali ve Gayrimeşru Servet İktisabı davalarından yargılanmıştır. Mahkemenin ilk oturumuna 177 numarayla sanık olarak katılmış[131], daha sonra sıra numarası 374[132], 17. oturumdan, 50. oturuma kadar sanık sıra numarası 372 olarak belirlenmiş[133], 50. oturumdan sonrasında ise sanık sıra numarası 371 olmuştur[134].

Goloğlu, kendisi de bir hukukçu olması nedeniyle avukata ihtiyaç duymamıştır. Daha da ötesinde suçsuz olduğu inancıyla avukat talebinde de bulunmamıştır. Ailesine gönderdiği mektupta: "Benim savunmaya ihtiyacım yoktur. Yanlış bir şey yapmadım ki kendimi savunayım" diyerek avukat istemediğini belirtmiştir. Buna karşın mahkeme kayıtlarında Goloğlu'nun avukatı olarak Cemal Reşit Eyüboğlu'nun adı bulunmaktadır. Fakat Eyüboğlu duruşmalardan sadece bir tanesine katılmıştır[135].

---

[129] Tuna, a.g.m., s. 173, 174.

[130] Usta, a.g.m., s. 279.

[131] **Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası**, Cilt: 1, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları, 14 Ekim 1960, s. 9.

[132] **Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası**, Cilt: 1, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları,11 Mayıs 1961, s. 41.

[133] **Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası**, Cilt: 3, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları, 9 Haziran 1961, s. 1334.

[134] **Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası**, Cilt: 5, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları, 9 Haziran 1961, s. 3184.

[135] **Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası**, Cilt: 1, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları, 11 Mayıs 1961, s. 41.

Gologlu, ilk olarak gayrimeşru servet iktisabı suçlamasıyla yargılanmıştır. Bu dava kapsamında, milletvekilliği süresince haksız mal edinip edinmediğinin tespiti için tüm emlak ve gelirleri üzerinde ihtiyat tedbiri konulmuştur. Bu tedbir ise Gologlu'nu ve ailesini ekonomik açıdan çok zorlamıştır. Gologlu ve ailesi, Nezahat Hanım'ın öğretmen maaşı ve annesi Binnaz Hanım'ın dul maaşıyla geçimlerini sağlamak zorunda kalmışlardır. Gologlu'nun milletvekilliği döneminde edindiği malları incelemek üzere, 1 numaralı Soruşturma Kurulu'nun 16 Eylül 1960 tarih ve 117 sayılı kararı doğrultusunda, Maliye Müfettişi Sabahattin Benlikol tarafından bir inceleme başlatılmış ve inceleme raporu, 1 No'lu Soruşturma Kurulu Başkanlığı'na sunulmuştur[136].

Davalar görüldüğü sırada 3 Eylül 1960 tarihli Vatan gazetesinde, Gologlu'nun da aralarında bulunduğu bazı milletvekillerinin meclis bütçesinden seyahat masraflarını ve tazminatlarını karşıladıklarına dair haber yayımlanmıştır[137]. Habere ilişkin eşi Nezahat Hanım, bir tekzip yayınlayarak, eşinin milletvekilliği dönemi boyunca Meclis'ten maaş, ödenek ve yıllık reis vekilliği tahsisatı (aylık 250 lira) haricinde hiçbir ek ödeme almadığını açıklamış, yapılan haberin yanlış olduğunu ve hatanın bir an önce düzeltilmesi gerektiğini belirtmiştir[138].

3 Ekim 1960 tarihinde Yüksek Soruşturma 1 Numaralı Kurul'un 960/152 sayılı kararı üzerine, Gologlu'nun masraflarının belirlenmesi amacıyla beş kişilik bir heyet görevlendirilmiştir. Yüksek Soruşturma Kurulu, 1 Sayılı Kanun'un 3. maddesi uyarınca, Gologlu ve ailesinin 1950-1960 yılları arasında sahip oldukları malvarlıklarını gösteren Varlık ve Gelir-Masraf Beyannamesi'ni talep etmiştir. Gologlu, istenilen belgeleri hazırlayarak, inceleme yapılmak üzere Maliye Müfettişi Sabahattin Benlikol'a teslim etmiştir[139].

Yapılan incelemeler neticesinde, Gologlu'nun 14 Mayıs 1950 tarihinden 27 Mayıs 1960 tarihine kadar olan dönemdeki malvarlığı ve değerleri aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

Tablo 1: Mahmut Gologlu'nun 14 Mayıs 1950 Tarihindeki Malvarlığı ve Değerleri

14 Mayıs 1950 Tarihindeki Malvarlığı	**Değerleri**
1938–1950 yıllarında satın alınmış çeşitli kitaplar	5.000 lira
Kızı Ayşe'ye ait Akbank'ta tasarruf	300 lira
Eşi Nezahat Hanım'a ait İş Bankası'ndaki tasarruf	2.000 lira
Eşi Nezahat Hanım'a ait Yapı ve Kredi Bankası'ndaki tasarruf	600 lira
1940 yılında Eşi Nezahat Gologlu'na hediye alınmış 1 adet beşibirlik altın	-

[136] BCA, 10.09/243.748.2, (23 Aralık 1960).

[137] "Düşüklerin Çektiği Parayı Açıklıyoruz" (03.09.1960), **Vatan Gazetesi,** s. 1, 5.

[138] Tuna, a.g.m., s. 69.

[139] BCA, 10.09/243.748.2/14, (23 Aralık 1960).

Tablo 1: (Devamı)

14 Mayıs 1950 Tarihindeki Malvarlığı	**Değerleri**
Hâlihazırda kullanılan ev eşyaları	-
Toplam	**7.900 lira**

Kaynak: BCA, 10.9.0.0/243.748.2/13, (20 Aralık 1960).; BCA, 10.9.0.0/243.748.2/14, (23 Aralık 1960).

Yaklaşık 10 yıllık Milletvekilliği döneminde oluşan malvarlığı ise şöyledir:

Tablo 2: Mahmut Goloğlu'nun 14 Mayıs 1950–27 Mayıs 1960 Dönemlerinde Elde Ettiği Malvarlığı ve Değerleri

14 Mayıs 1950-27 Mayıs 1960 Dönemlerinde Goloğlu'nun Elde Ettiği ve 27 Mayıs 1960 Tarihinde Kendi Üzerinde Bulunan Malvarlığı	**Değerleri**
Kendisine ait apartman dairesi (Çankaya, Bahçelievler Çamlıca Mahallesi 60. Sokak No: 9/11 Cilt No: 2281, Sahife No: 1697 iktisap tarihi: 18.06.1958. Arsa 604 m^2, Bina 160 m^2 5 kat. Hisse nispeti 1/9)[140]	49.841 lira
Eşi Nezahat Hanım'a ait tarla (Ankara, Macunköy, Kılbayır, Tay Tepesi, Cilt No: 11/1972 Sıra No: 1158 – 18.04.1955 tarihinde satın alınmış. 34 219 m^2 tam hisseye sahip)	1.314 lira
Eşi Nezahat Hanım'a ait tarla (Ankara, Macunköy, Kılbayır, Tay Tepesi, Cilt No: 11/1972 Sıra No: 1159 – 18.04.1955 tarihinde satın alınmış. 212 m^2 tam hisseye sahip)[141]	1.272 lira
Eşi Nezahat Hanım'a ait tarla (İstanbul, Bakırköy, Kuleli Çiftliğinde Cilt No: 14/136 Sıra No: 79/55/141 – 19.09.1951 tarihinde satın alınmış. 520 m^2 tam hisseye sahip)[142]	600 lira
Kendisine ait arsa (Kadıköy İçerenköy tapu kaydı tarihi: 5/955 ada 912, parsel 237 – 720 m^2 1955'te satın alınmış[143]	2.520 lira
Kendisine ait Mercan Yapı Kooperatif Hissesi[144]	4.500 lira
Eşi Nezahat Hanım'a ait Bankacılar Yazlık Evler Yapı Kooperatif Hissesi[145]	4.000 lira
Eşi Nezahat Hanım'a ait Karasu Plaj Evleri Kooperatif Hissesi[146]	13.750 lira
Kızı Ayşe Goloğlu'na ait Yeşiltepe Yapı Kooperatif Hissesi[147]	31.900 lira
Eşi Nezahat Hanım'a 18 adet devlet tahvili	1.800 lira
Taşınabilir Mallar	16.400 lira
1959'da alınmış eşine ait 1 adet pırlanta yüzük	1.500 lira
Kendisine ait İş Bankası Galata Şubesi'nde Mevduat[148]	2.000 lira
Kendisine ait Ankara Garanti Bankası'nda Mevduat[149]	402,51 lira
Kendisine ait İş Bankası Ankara Emek Şubesi'nde Mevduat[150]	2.631 lira

[140] BCA, 10.09/243.748.2/15, (1960-1961).; BCA, 10.09/243.748.2/35, (1960-1961).

[141] BCA, 10.09/243.748.2/15, (1960-1961).; BCA, 10.09/243.748.2/37, (1960-1961).

[142] BCA, 10.09/243.748.2/15, (1960-1961).; BCA, 10.09/243.748.2/36, (1960-1961).

[143] BCA, 10.09/243.748.2/15, (1960-1961).; BCA, 10.09/243.748.2/38, (1960-1961).

[144] BCA, 10.09/243.748.2/15, (1960-1961).; BCA, 10.09/243.748.2/38, (1960-1961).

[145] BCA, 10.09/243.748.2/15, (1960-1961).; BCA, 10.09/243.748.2/39, (1960-1961).

[146] BCA, 10.09/243.748.2/15, (1960-1961).; BCA, 10.09/243.748.2/40, (1960-1961).

[147] BCA, 10.09/243.748.2/15, (1960-1961).; BCA, 10.09/243.748.2/42, (1960-1961).

[148] BCA, 10.09/243.748.2/16, (1960-1961).; BCA, 10.09/243.748.2/49, (1960-1961).

[149] BCA, 10.09/243.748.2/17, (1960-1961).; BCA, 10.09/243.748.2/53, (8 Kasım 1960).

[150] BCA, 10.09/243.748.2/16, (1960-1961).; BCA, 10.09/243.748.2/44, (1960-1961).

Tablo 2: (Devamı)

14 Mayıs 1950-27 Mayıs 1960 Dönemlerinde Gologlu'nun Elde Ettiği ve 27 Mayıs 1960 Tarihinde Kendi Üzerinde Bulunan Malvarlığı	**Değerleri**
Kendisine ait Etibank Ankara Anafartalar Şubesi'nde Mevduat[151]	169,89 lira
Kendisine ait Yapı ve Kredi Bankası Ankara Yenişehir Şubesi'nde Mevduat[152]	146,13 lira
Kendisine ait Ankara Denizcilik Bankası'nda Mevduat[153]	613,34 lira
Kendisine ait Ankara Vakıflar Bankası'nda Mevduat[154]	206,87 lira
Eşi Nezahat Hanım'a ait İş Bankası Ankara Emek Şubesi'nde Mevduat[155]	5.101,36 lira
Eşi Nezahat Hanım'a ait Ankara Garanti Bankası'nda Mevduat[156]	-
Eşi Nezahat Hanım'a ait Ankara Yapı ve Kredi Bankası'nda Mevduat[157]	2.563,76 lira
Eşi Nezahat Hanım'a ait Ankara Etibank'ta Mevduat[158]	1.078,50 lira
Eşi Nezahat Hanım'a ait Ankara Ziraat Bankası'nda Mevduat[159]	2.086,46 lira
Eşi Nezahat Hanım'a ait Ankara Akbank'ta Mevduat[160]	211,43 lira
Eşi Nezahat Hanım'a Ankara Vakıflar Bankası'nda Mevduat[161]	194,40 lira
Eşi Nezahat Hanım'a ait Ankara Emlak Kredi Bankası'nda Mevduat[162]	236,65 lira
Eşi Nezahat Hanım'a ait Ankara Sümerbank'ta Mevduat[163]	1.100 lira
Eşi Nezahat Hanım'a ait Ankara İstanbul Bankası'nda Mevduat[164]	613,35 lira
Eşi Nezahat Hanım'a ait Ankara Emniyet Sandığı'nda Mevduat[165]	514,18 lira
Kızı Ayşe Gologlu'na ait Ankara Akbank'ta Mevduat[166]	844,17 lira
Kızı Ayşe Gologlu'na ait İş Bankası Ankara Emek Şubesi'nde Mevduat[167]	605,43 lira
Kızı Zehra Gologlu'na ait Ankara Akbank'ta Mevduat[168]	827,74 lira
Kızı Zehra Gologlu'na ait İş Bankası Ankara Emek Şubesi'nde Mevduat[169]	605,09 lira
Toplam	**152.149,26 lira**

Kaynak: BCA, 10.9.0.0/243.748.2 (1960-1961).

Benlikol, yaptığı incelemeler sonucunda Gologlu'nun kendisi, eşi ve kızlarına ait tüm malvarlıklarını listelemiştir. Bu malvarlıkları içinde gayrimenkuller 55.547 lira, müşterek

[151] BCA, 10.09/243.748.2/17, (1960-1961).; BCA, 10.09/243.748.2/51, (4 Kasım 1960).

[152] BCA, 10.09/243.748.2/17, (1960-1961).; BCA, 10.09/243.748.2/46, (1960-1961).

[153] BCA, 10.09/243.748.2/17, (1960-1961).; BCA, 10.09/243.748.2/55, (30 Temmuz 1960).

[154] BCA, 10.09/243.748.2/17, (1960-1961).; BCA, 10.09/243.748.2/54, (2 Kasım 1960).

[155] BCA, 10.09/243.748.2/17, (1960-1961).; BCA, 10.09/243.748.2/50, (1960-1961).

[156] BCA, 10.09/243.748.2/17, (1960-1961).

[157] BCA, 10.09/243.748.2/17, (1960-1961).; BCA, 10.09/243.748.2/46, (1960-1961).

[158] BCA, 10.09/243.748.2/17, (1960-1961).

[159] BCA, 10.09/243.748.2/17, (1960-1961).

[160] BCA, 10.09/243.748.2/17, (1960-1961).; BCA, 10.09/243.748.2/56, (7 Kasım 1960).

[161] BCA, 10.09/243.748.2/17, (1960-1961).; BCA, 10.09/243.748.2/54, (2 Kasım 1960).

[162] BCA, 10.09/243.748.2/17, (1960-1961).

[163] BCA, 10.09/243.748.2/17, (1960-1961).

[164] BCA, 10.09/243.748.2/17, (1960-1961).

[165] BCA, 10.09/243.748.2/17, (1960-1961).

[166] BCA, 10.09/243.748.2/17, (1960-1961).; BCA, 10.09/243.748.2/57, (9 Şubat 1960).

[167] BCA, 10.09/243.748.2/17, (1960-1961).

[168] BCA, 10.09/243.748.2/17, (1960-1961), BCA, 10.09/243.748.2/57 (9 Şubat 1960).

[169] BCA, 10.09/243.748.2/17, (1960-1961).

malvarlıkları 50.150 lira, menkul kıymetler 1.800 lira, menkul eşya 16.400 lira, kıymetli eşyalar 1.500 lira, nakit ve muhtelif bankalarda bulunan mevduat hesapları 24.752 liradır. Buna göre, Goloğlu'nun toplam serveti 150.149 liradır[170]. Ayrıca, Ankara T.C. Ziraat Bankası'na olan borcunun toplam tutarı ise 19.083 lira'dır[171]. Borçlar düşüldükten sonra, 1950-1960 yılları arasında edinilen ve 27 Mayıs 1960 tarihinde sahip olduğu malvarlığının toplam tutarı 131.066 lira olarak belirlenmiştir[172]. Heyetin yapmış olduğu inceleme sonucunda, Goloğlu'nun tahmini masraf tutarı belirlenmiştir. Komisyonun hazırladığı raporda, Goloğlu'nun masraf tutarının 199.874 lira olduğu belirtilirken, yayımlanan raporda ise masrafın 217.429 lira olduğu tespit edilmiştir[173].

Goloğlu'nun 1950-1960 yılları arasında TBMM'den aldığı tahsisat, tazminat, reis vekilliği tahsisatı ve yolluk adı altında toplam 297.289 lira gelir elde ettiği tespit edilmiştir[174]. Eşi Nezahat Hanım'ın öğretmen maaşı ve tahsisatları ise 77.364 lira olarak belirlenmiştir[175]. Böylece, toplam gelirleri 374.653 lira olmuştur. Ancak, Goloğlu'nun 1950-1960 yılları arasında gerçekleştirdiği masrafların toplam tutarı 217.429 lira olarak hesaplanmıştır. Bu masraflar düşüldüğünde, net gelir olarak tasarruf edilebilecek miktar 157.224 lira olarak belirlenmiştir[176].

Müfettiş Sabahattin Benlikol, 20 Aralık 1960 tarihli ve 210-285 sayılı raporunda, Goloğlu'nun 131.066 lira tutarında bir serveti ve 157.224 lira[177] net geliri bulunduğunu belirtmiş, ayrıca kişinin gayrimeşru yollardan edinilmiş herhangi bir servet unsuruna rastlanmadığını ifade ederek raporu 1 No'lu Soruşturma Kurulu Başkanlığı'na sunmuştur[178].

Yüksek Soruşturma Kurulu Başkanlığı, 1 Numaralı Yüksek Soruşturma Kurulu'nun raporunu inceleyerek 23 Aralık 1960 tarih ve 287 sayılı kararı ile 25 Aralık 1960 Pazar günü Hayreddin Şakir Perk başkanlığında bir toplantı düzenlemiştir. Toplantıda, Goloğlu'nun gayrimeşru mal edinmediği, dolayısıyla suç unsurunun oluşmadığı sonucuna varılmıştır. Ancak 1 Sayılı Kanun'un 24. maddesinin 2. fıkrası gereğince, mal beyanı ile ilgili hususların Yüksek Adalet Divanı'na sevk edilmesine karar verilmiştir. Karar metni ve dosya, 2 Mart 1961 tarihinde İstanbul Yüksek Adalet Divanı Başkanlığı'na gönderilmiştir[179].

---

[170] BCA, 10.09/243.748.2/9, (25 Aralık 1960). Söz konusu belgede mal varlıklarının değeri 150.149 lira yazarken tablo 2'deki toplamı 152.149,26 lira olarak tespit edilmiştir.

[171] BCA, 10.09/243.748.2/52 (23 Aralık 1960).

[172] BCA, 10.09/243.748.2/12, (23Aralık 1960).

[173] BCA, 10.09/243.748.2/12, (23 Aralık 1960).

[174] BCA, 10.09/243.748.2/18, (1960-1961).; BCA, 10.09/243.748.2/59, (1960-1961).

[175] BCA, 10.09/243.748.2/60, (10 Kasım 1960).

[176] BCA, 10.09/243.748.2/62, (20 Aralık 1960).

[177] BCA, 10.09/243.748.2/19, (22 Aralık 1960).

[178] BCA, 10.09/243.748.2, (23 Aralık 1960).

[179] BCA, 10.09/243.748.2/9, (25 Aralık 1960).

İstanbul Yüksek Adalet Divanı Başkanlığı, yaptığı değerlendirme sonucunda, 14 Temmuz 1960 ve 26 Ağustos 1960 tarihlerinde alınan ihtiyatî tedbir ve haciz kararlarının kaldırılmasına karar vermiştir. Bu karar, 1 Nisan 1961 tarihinde oy birliğiyle alınmış ve ilgili mercilere tebliğ edilmiştir[180]. Takip eden süreçte, 10 Nisan 1961 tarihli ve 961/105-245 sayılı yazıyla, Yüksek Adalet Divanı Başkanlığı, Başsavcılığa Mahmut Goloğlu'nun suçsuz olduğuna dair bildirimde bulunmuştur. Bu kararın bir örneği 11 Nisan 1961 tarihinde Goloğlu'na tebliğ edilmiştir[181]. Sonuç olarak, Goloğlu, gayrimeşru servet edinme suçlamasından beraat etmiş, kendisine ve ailesine yönelik uygulanan tüm ihtiyatî tedbirler kaldırılmış ve yargı süreci lehte sonuçlanmıştır.

Goloğlu'nun yargılandığı ikinci dava Anayasa İhlali davasıdır. Davada, başta Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes olmak üzere, DP'nin tüm milletvekilleri dâhil toplam 405 kişi yargılanmıştır. Anayasayı ihlal suçu kapsamındaki suçlar şu başlıklarda toplanmıştır: 6294 sayılı kanunla 1951 ve 1953'te CHP'nin mallarına el konulması, 1954 seçimlerinde Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'ni seçen Kırşehir ilinin ilçe haline getirilmesi suretiyle vatandaşların siyasal inançlarından ötürü cezalandırılması, 1953'te hükümete istediği anda 25 yıllık hizmet süresini dolduran yargıçları emekliye ayırma hakkını tanıyan kanun çıkarma yetkisi tanıyarak adliyenin bağımsızlığının ihlali, Meclis iç tüzüğünde yapılan değişiklikle meclis müzakerelerine engel olunması ve tahkikat komisyonu kurulmasına karar verilmesi, 27 Nisan 1960'ta, usulsüz şekilde olağanüstü yetkilerin Tahkikat Komisyonu'na verilmesi ve bu olağanüstü yetkilerle Anayasanın feshi ve ilgasına yeltenmek, 6761 sayılı toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanunun çıkarılması ve Seçim Kanunu'nda yapılan antidemokratik değişiklik[182].

Goloğlu yargı sürecinde bu suçlamalara karşı, 16 Haziran 1961 tarihinde kendi el yazısıyla 8 sayfalık bir savunma dilekçesi kaleme almıştır. Bu dilekçeye ve savunma sürecine ilişkin bilgiler, 17 Haziran 1961 tarihli *Milliyet* gazetesinde yayımlanan "28 Sanığın Daha Sorgusu Yapılacak" başlıklı haberde kamuoyuna duyurulmuştur. Haberde Goloğlu'nun savunmasının ve sorgusunun aynı oturumda gerçekleştirdiği belirtilmiştir. Goloğlu, sorgusu sırasında, TBMM'ye nasıl seçildiğini, Karadeniz bölgesinden milletvekili olduğu, Yaylacı olduğunu ve Meclis'te yürüttüğü çalışmalar sebebiyle muhalif basın tarafından dahi takdir edildiğini ifade etmiştir. Ayrıca, milletvekilliği döneminde muhalif ve iktidar basının kendisini takdirle karşılayan yazılar kaleme aldıklarına vurgu yapmıştır. Duruşma, 19 Haziran 1961 Pazartesi günü saat 09.30'a ertelenmiştir[183].

---

[180] BCA, 10.09/243.748.2/3,4, (1 Nisan 1961).

[181] BCA, 10.09/243.748.2/6, (11 Nisan 1961).; "86 Sanık'ın Malları Serbest Bırakıldı" (19.05.1961), **Milliyet Gazetesi,** s. 1.

[182] Yüksel Özgen, "Mahmut Goloğlu'nun 1960 İhtilalinden Sonra Yargılanması", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, 54, Ankara, Bahar 2014, s. 162, 163.

[183] "28 Sanığın Daha Sorgusu Yapılacak" (17.06.1961), **Milliyet Gazetesi,** s. 5.

11 Ağustos 1961 tarihindeki 53. Oturumda Goloğlu, savunma dilekçesini mahkemeye sunarken; *"Ömrüm boyunca Allah'a, millete ve vicdanıma verdiğim hesabı hasbelkader bir kere de adalet önünde vermiş bulunuyorum… Şu anda tek temennim siyasi hayata başladığım ilk gün söylediğim gibi, mukaddes vatanımda büyük milletimin her türlü kötü his, husumet ve ihtiraslardan uzak el ele, kardeşçe layık olduğu refah ve medeniyet seviyesine ulaşmasıdır. Bundan sonra söz kaderin, hüküm sizindir."* ifadelerini kullanmıştır. Ardından, Yüksek Adalet Makamı'na teşekkürlerini sunmuş ve yazılı savunması dışında herhangi bir savunma yapmayacağını belirterek sözlerini sonlandırmıştır[184].

Goloğlu yazılı savunmasının başlangıcında 1950 yılında milletvekili seçildiğini, 1951 yılında murakabe görevini yaptığını ve kurulan 2. Menderes hükümetine Grupta aleyhte oy verdiğini yazmıştır. 1954 yılında Tasfiye Kanunu olarak nitelendirdiği Emekli Sandığı Kanunu'nun 39. Maddesinin değiştirilmesine muhalefet ettiğini belirtmiştir. Mecliste ise grup kararına uymak zorunda olduğu için beyaz oy verdiğini ifade etmiştir. 1955 yılında 3. Menderes kabinesinin istifası için uğraştığını belirtmiştir. 1956 yılında Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun tatbik edilmesi sonrasında doğacak kötülükleri ileri sürerek Grup İdare Heyeti azalığından istifa ettiğini yazmıştır[185]. 1958 yılında Meclis Başkanvekilliğine seçilmesi olayına değinmiştir. DP Grubundaki Mutedil zihniyetteki arkadaşları tarafından aday gösterildiğini ve seçildiğini belirtmiştir. Bu savını dönemin gazetelerinden Cumhuriyet gazetesindeki haberi delil olarak ek kısmında sunmuştur. Akabinde meclis müzakerelerinin dostane ve ılımlı bir havada geçmesi için çaba sarf ettiğini, seçildiği günden ayrıldığı ana kadar tarafsızlık ve adil bir şekilde görevini yerine getirdiğini belirtmiştir. Bu sözlerine yine delil olarak 2 Mart 1959 tarihli Milliyet gazetesindeki: "Bütçe bahar havası ile açıldı, kavgalı geçti ve bahar havası ile bitti" ve 29 Mayıs 1959 tarihli Kim dergisinde yer alan "Hatır gönül dinlemeye olur olmaz şeylere ceza vermeye, en az ceza veren Başkan Vekili" başlıklı haberleri savunmasına delil olarak Yüksek Adalet Divanı'na sunmuştur[186].

Goloğlu savunmasının devamında Başkanvekilliği görevi sırasında aldığı bir davet ile Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Üniversitesi öğretim üyelerinin düzenledikleri ilmi seminerlere katıldığını belirtmiştir[187]. Ayrıca çok partili hayatın yerleşmesi için muhalefetin Meclis'e verdiği soruşturma önergelerinin gündeme alınması gerektiğini ifade etmiştir. Ancak, Başkanlık ve Başkanlık Divanı, bu önergeleri gündeme almayı reddetmiş ve bunun için tüm gücüyle çalıştığını belirtmiştir. Bu durumun, ülkedeki siyasi atmosferi bozduğunu savunmuş ve bu sebeple Meclis

---

[184] **Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası,** Cilt: 5, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları, 11 Ağustos 1961, s. 3268, 3269.

[185] BCA, 10.09/54.160.8/1, (16 Haziran 1961).

[186] BCA, 10.09/54.160.8/2, (16 Haziran 1961).

[187] BCA, 10.09/54.160.8/2, (16 Haziran 1961).

kürsüsüne çıkmayı reddetmiştir. Nitekim bu sözlerini Akis Dergisi'nde yer alan haberle desteklemiştir[188].

Gologlu, Meclis Başkanvekilliği yaptığı sırada partiler arasında fark gözetmeksizin, mevzuata bağlı kalarak, dürüst ve adil şekilde çalıştığını belirtmiştir. Bu doğrultuda 27 Ekim 1959 tarihli Vatan gazetesinde hakkında çıkan olumlu görüşlü haberi ek olarak Yüksek Adalet Başkanlığına sunmuştur[189]. Tahkikat Komisyonu ve Salâhiyet Kanunu meselelerini ince ayrıntılarıyla açıklamıştır. Gologlu'nun muhalefetin iktidarı denetlemesi amacıyla Meclis'e sunduğu meclis tahkikatı önergelerinin gündeme alınmamasını iç tüzüğe aykırı bulduğunu ve bu konuda Meclis Başkanlığı'nı uyardığını belirtmiştir. Ancak, Gologlu'nun uyarısına rağmen önergeler gündeme alınmadığı için, Meclis Reis Vekilliği görevinden istifa ettiğini ifade etmiştir. Ayrıca, 30 milyonluk istimlak yolsuzluğu hakkında Meclis'e sunulan tahkikat önergelerinin de gündeme alınması konusunda, DP grubunda dönemin Başbakanı Adnan Menderes'le mücadele ettiğini, ancak başarılı olamadığını vurgulamıştır. Salahiyet Kanunu'nun Meclis'e sunulmasının ardından ise, grup başkanlığına hitaben yazdığı mektupta, "Kanunla belirli bir tahkikat konusundaki encümene belirsiz şekilde tedbir yetkisi verilmesini" eleştirdiğini açıklamıştır. Meclis kayıtlarını delil olarak sunarak bu iddialarını doğrulanmıştır. Her iki kanuna da aleyhte oy kullandığını ve bu kanunların çıkarılmaması için büyük çaba sarf ettiğini vurgulamıştır.

Yazılı savunmasına göre 7 Nisan 1960 tarihindeki grup toplantısında, komisyonun kurulmasına dair sunulan teklife karşı aleyhte oy kullanmıştır. 18 Nisan 1960 tarihli, 11 sayı numaralı Grup Başkanlığına verdiği yazıda ise Tahkikat Komisyonu'nun kurulmasına itiraz etmiştir. Ardından yapılan oylamada, Kanun'un tümüne kırmızı oy vermek istemiş, ancak arkadaşlarının çekimser oy kullanmalarına karşılık kendisi de çekimser kalmıştır[190]. Savunmasının devamında 21 Mayıs 1960'ta gerçekleştirilen Harbiye öğrencilerinin yürüyüşünün, ülke genelinde endişeleri arttırdığını belirtmiştir. Bu yürüyüşün iktidar için son tehlike çanı olduğunu vurgulamış ve hükümet yetkililerine ikazda bulunmak amacıyla, 26 Mayıs 1960 Perşembe günü yapılacak grup toplantısında arkadaşlarıyla birlikte bu durumu gündeme almak istemiştir. Ancak o gün Meclis'in tatile gireceği duyumu üzerine, artık yapılacak bir şey kalmadığını düşünmüş, yine de olağanüstü bir grup toplantısı yapılabileceği düşüncesiyle ümitlenmiştir. Ancak bu ümidi Vatan ve millete hayırlı olmasını dilediği 27 Mayıs İhtilalinin vuku bulmasıyla sona erdiğini belirtmiştir[191].

> 26 Mayıs 1960'da artık istifa etmekten başka yapılacak iş kalmadığı düşünüldü ise de, bir gün evvelki fevkalade toplantıda grupta görülen ızdırap ve heyecan, müzakere açılmayarak tatile gitme

[188] BCA, 10.09/54.160.8/2, (16 Haziran 1961).

[189] BCA, 10.09/54.160.8/3, (16 Haziran 1961).; Sadun Tanju (28.10.1959), "Bir Demokrat", **Vatan Gazetesi,** s. 3.

[190] BCA, 10.09/54.160.8/3, (18 Nisan 1960).; BCA, 10.09/54.160.8/4, (16 Haziran 1961).; BCA, 10.09/54.160.8/5, (17 Mayıs 1961).

[191] BCA, 10.09/54.160.8/6, (16 Haziran 1961).

kararını yarattığı asabiyet, öğleden sonra mecliste cereyan eden müessif hadiseler gözler önüne koyduğu acı hakikat bana, tatile rağmen yapılacak yeni bir fevkalade neticeleri alabileceğimiz ümidini vermişti. Fakat yeni bir harekete geçmeye, derlenip toplanmaya, düşünüp karar vermeğe kararlılığımız için müşterek bir bildirge neşretmeye vakit kalmadan vatan, millet için hayırlısı olmasını dilediğimiz 27 Mayıs ihtilali ve inkılabı vuku buldu[192].

Gologlu, ifadesinin sonlarına doğru, on yıllık milletvekilliği süresince birçok cazip iş teklifi aldığını ancak bunları reddettiğini belirtmiştir. Bu süreçte, eşi Nezahat Hanım'ın öğretmen maaşıyla geçindiklerini ifade etmiştir. Hayatı boyunca kimseye minnet etmediğini ve milletvekili olması için kimseyi aracı kılmadığını vurgulamıştır. Siyasete ve DP'ye katılmasının, yalnızca çok partili siyasi hayatı ideal edindiği için olduğunu ve bu uğurda sonuna kadar mücadele ettiğini belirtmiştir. Savunmasının sonunda ise, memlekette kardeşliğin bozulmaması, kin ve nefretten uzaklaşılması gerektiğini ifade etmiş: "Takdir Yüksek Heyetinizdir, Saygılarımla" diyerek yazılı savunmasını tamamlamıştır[193].

Uzun ve sert geçen Yassıada duruşmalarının ardından, Başsavcı Altay Ömer Egesel, Gologlu'nun da aralarında bulunduğu sanıklar hakkındaki iddianamesini 14 Temmuz 1961 tarihinde tamamlamıştır. Yargılamalar sonucunda, Yüksek Adalet Divanı 15 Eylül 1961 tarihinde kararını açıklamıştır. Bu karar uyarınca 45 kişi beraat etmiş olup, Mahmut Gologlu beraat edenler listesinde 41. sırada yer almış ve karar numarası 371 olarak kayıtlara geçmiştir[194].

Gologlu'nun beraat kararının gerekçeleri arasında, Halk Partisi'nin malları, Kırşehir Kanunu, Emekli Sandığı'nın 39. maddesinin değiştirilmesi, İç tüzük tadili gibi kararların yanı sıra, 1 Kasım 1958'den 1 Kasım 1959'a kadar Meclis Başkanvekilliği yaptığı, muhalefetin Meclis Tahkikatı önergelerinin gündeme alınması için görevini bıraktığı, Tahkikat Encümeni, Salahiyet Kanunu, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu aleyhinde oy kullandığı, Refik Koraltan'ın Meclis Başkanlığından uzaklaştırılması olayına katıldığı, ayrıca 90'lık ve 28'lik takriri imzaladığı gibi eylemler belirtilmiştir[195]. Yassıada Yüksek Adalet Divanı tarafından verilen 15 Eylül 1961 tarihli 960/1 sayılı dilekçede, Gologlu'nun Anayasa'yı ihlal suçlamasından beraat ettiği açıkça belirtilmiştir[196].

Beraat eden sanıklar, 15 Eylül 1961 tarihinde saat 19.00'da Öncü adlı gemiyle Yassıada'dan Sirkeci'ye, oradan da Dolmabahçe Rıhtımına getirilerek serbest bırakılmışlardır. Bu tahliyeye dair

---

[192] BCA, 10.09/54.160.8/6, (16 Haziran 1961).

[193] BCA, 10.09/54.160.8/7, 8, (16 Haziran 1961).

[194] BCA, 10.09/5.17.2/3, (15 Eylül 1961).; Yüksek Adalet Divanı "371 numaralı sanık Mahmut Gologlu'nun beraatına, haklarındaki tevkif müzekkeresinin geri alınmasına ve salıverilmelerine oy birliği ile" karar verilmiştir.

[195] Tuna, a.g.m., s. 81, 82.

[196] Özgen, a.g.m., s. 167.

haber, 16 Eylül 1961 tarihli *Milliyet* gazetesinde yayımlanmış ve "Beraet" başlıklı yazıda Mahmut Gologlu ile birlikte 47 milletvekilinin beraat ettiği duyurulmuştur[197].

1.4.5. Tahliyesi Sonrasındaki Hayatı

Mahmut Gologlu, Yassıada yargılamalarında suçsuzluğu ispat edilip tahliye edildikten sonra zor zamanlar geçirmiştir. 18 aylık tutukluluk sonrası adaptasyon sorunu yaşamış, annesi Binnaz Hanım'ın ani vefatı, yaşadığı ekonomik kaygılar üst üste gelmiş ve sağlığının bozulmasına neden olmuştur. Yassıada'daki tutukluluk sürecinde önce hafif bir mide kanaması geçirmiş, ardından 18 aylık hareketsizlik ve rutubetli ortamda kalmasının sonucu olarak nadir görülen bir kemik hastalığına yakalanmıştır. Bu hastalık süresince boyun ve eklem ağrıları çekmiştir. Kızı Ayşe Gologlu Soyer, babasının tahliye olduktan sonra uyku bozuklukları yaşadığını, kimi zaman dalgın, kimi zaman sinirli, bazen ise düşünceli ve durgun olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, nadiren neşeli olduğunu, bazen de aşırı hassas ve alıngan davrandığını belirtmiştir. Tüm bu değişiklikler, Gologlu'nun Yassıada sürecinin ardından eski ruh haline geri dönemediğini göstermektedir[198].

Gologlu bu süreçte birçok partiden teklif alsa da siyasete girmeyi düşünmemiştir. Adalet Partisi lideri Süleyman Demirel'den gelen daveti nazikçe reddetmiştir[199]. Ayrıca tutuklandığı dönemde geçici olarak el konulan avukatlık ruhsatını, tutuksuz yargılanma kararı üzerine 9 Kasım 1961 tarihinde yeniden almıştır. Fakat Gologlu'nun isteği üzerine Baro Yönetim Kurulu, 19 Nisan 1962 tarihinde kaydını silmiştir[200].

Tutuksuz yargılanmasının ardından maddi olarak zor zamanlar geçiren Gologlu, tüm gününü evde kitaplarıyla baş başa geçirmiştir. Kendi deyimiyle otobüse binecek parası dahi olmayan Gologlu, tekrar yaşama gücüne kitapları sayesinde dönmüştür. Bu süreçte Hıfzırahman Raşit'in Eğitim Hareketleri dergisi ve İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Yeni Adam dergisinde kitap eleştirileri kaleme almıştır. Sadece kitap eleştirileri yazmakla yetinmemiş, tarih çalışmalarına da hız vermiştir. O günleri şu sözlerle anlatmaktadır:

> ...27 Mayıs olayında tüm DP milletvekilleri gibi tutuklandım ve Yassıada süresinde 18 ay tutuklu kaldım. Beraat ederek çıktığım zaman otobüse verecek kadar dahi param olmadığından bir süre evde oturdum. Yaşama gücümü sürdürebilmek için bir odaya çekilip ve tek dostum kitaplara baş başa oldum... Yıllarca günde 15 saat çalıştığım oldu. Bu ara da geçimimi zorla sağlayan bir

---

[197] "Beraet" (16.09.1961), **Milliyet Gazetesi**, s. 1, 5.

[198] Tuna, a.g.m., s. 82, 83.

[199] Tuna, a.g.m., s. 181.

[200] Usta, a.g.m., s. 279, 280.

memurluğa girdim. Atalarımdan kalan yerlerimizi değerlendirip satma yoluna gittim. Artık kitap yazma zamanımın geldiğine karar verdim[201].

Gologlu, 12 Mayıs 1962 tarihinde Bakanlık Tetkik ve Murakabe Heyeti üyeliği görevine başlamıştır. Bu görevini yürütürken, 1968 yılında Libya'da düzenlenen Uluslararası Tripoli Fuarı'na katılmış ve burada Faruk Düveren ile birlikte temsilcisi olduğu Tekel Pavyonunun açılışını gerçekleştirmiştir[202]. Gologlu, bu görevinde iken 12 Eylül 1974 tarihinde 15.206.001 sicil numarasıyla emekli olmuştur[203].

Emekliye ayrıldıktan sonra memleketi Trabzon'a dönen Gologlu, akademik hayata dâhil olmuştur. Karadeniz Teknik Üniversitesi Temel Bilimler Fakültesi Dekan Vekili Prof. Dr. Naci Yüngül'ün 14 Ekim 1976 tarihli Fakülte Profesör Kurulu'nun 6 Ekim 1976 gün ve 82 sayılı toplantısında Fakülte'de konuk Öğretim Üyesi olarak atanmasına karar verilmiştir[204]. Gologlu, 18 Kasım 1976 tarihinde Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde ve Trabzon İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'nde Profesör unvanıyla Devrim Tarihi derslerini vermiş[205], 8 Mart 1978 tarihinde ise bu görevinden kendi isteğiyle ayrılmıştır[206].

Akademiden ayrıldıktan sonra bilimsel çalışmalarını sürdürmüştür. 9-13 Kasım 1981 tarihleri arasında Boğaziçi Üniversitesi'nde düzenlenen Milletlerarası Atatürk Sempozyumu'nda Atatürk ile ilgili akademik çalışmalarından dolayı iki şeref ödülüne layık görülmüştür. Trabzon Eski Eserleri ve Müzeleri Sevenler Derneği'nin fahri genel başkanlığını yapmıştır. Trabzon'daki tarihi eserlerin, korunması tanıtılması ve müzenin halka açılması çalışmalarına katkıda bulunmuştur[207]. 17 Haziran 1982 tarihinde Milliyet gazetesi ile Trabzon'da bulunan Kostaki Konağı'nın (Trabzon Müzesi) müze haline dönüştürülmesine yönelik röportaj yapmıştır. Gazeteye; *"Bir müze binasının taşıyacağı özellikler olmalıdır. Binanın kendisi sanat eseri olması gerekiyor. Binada müze uzmanlarının çalışabileceği yerler olması gerekliliği gibi müze ile ilgili kütüphane olmalıdır. En önemli konu ise el sanatları ve tarihi eserlerin müzelere teslim edilmesi için çağrıda bulunduğu günlerde Trabzon'da bunları saklayabilecek yerin bulunmayışı... Kostaki Konağı müze olmak tarihi de bulunuyor. 1927 yılında Atatürk Trabzon'a gelişinde kaldığı yer olan bugün ki kız meslek lisesi binasının onarılıp, restore edilip müze olması uygundur[208]."* şeklinde açıklama yapmıştır.

---

[201] Gologlu Süer (2014), "Mahmut Gologlu 1915-1982 Hayatı Kendi Kaleminden", http://mavidesign.com/Mahmut Gologlu/hayati.html (06.03.2024).

[202] Göyünç, a.g.m., s. 20.

[203] Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi TBMM-IX. Dönem (1950-1954),** Cilt: VII, s. 1088.

[204] Usta, a.g.m., s. 280.

[205] "Tarihçi yazar Mahmut Gologlu TİTİA'da Devrim Tarihi dersi vermeye başladı" (12.03.1982), **Karadeniz**, s. 1.

[206] Tuna, a.g.m., s. 86.

[207] Karpuz, "Gologlu'nun Ardından", s. 88.

[208] Tuna, a.g.m., s. 89.

Gologlu, vefatına kadar pek çok tarih araştırmasını kitaplaştırmasının yanı sıra Yeniyol, Karadeniz, Türksesi, Doğu ve Akçaabat gazetelerinde çeşitli yazılar yazmaya devam etmiştir[209].

1.5. Vefatı ve Şahsiyeti Hakkında Söylenenler

Mahmut Gologlu, hukukçu, edebiyatçı, gazeteci, tarihçi ve siyasetçi gibi birçok kimliğe sahip, çok yönlü bir insandır. Gologlu'nun yaşamı ve siyasi kariyerinde önemli bir dönüm noktası, 27 Mayıs 1960 İhtilali olmuştur. On sekiz ay süren tutukluluğu boyunca hem fiziksel hem de psikolojik açıdan yıpratıcı koşullara maruz kalmıştır.

Bu süre zarfında sağlık sorunlarıyla mücadele etmiş, cilt hastalığı, mide kanaması, aşırı zayıflama, stres bozukluğu ve ağrılı bir kemik hastalığı gibi ciddi rahatsızlıklarla karşılaşmıştır. Bu sebeplerden dolayı tahliye olduktan sonra fiziksel ve ruhsal açıdan tam anlamıyla kendine gelememiştir. Bunların yanında maddi problemler de yaşamıştır. Bu süreçte siyaseti bırakmış ve memleketi Trabzon'a dönerek akademik kariyerine ve kitap yazmaya odaklanmıştır. Mahmut Gologlu'nun hayatındaki bir diğer büyük darbe, emekliliği ve çocuklarının evlenerek evden ayrılması olmuştur. Bu durum, Gologlu'nun psikolojisini derinden etkilemiş, yalnızlık duygusu ve sağlık sorunları giderek daha belirgin hale gelmiştir.

İlk kez 1972 yılında İstanbul'da hafif bir kalp krizi geçirmiş ancak kısa sürede iyileşmiştir[210]. Yaşadığı bu rahatsızlık üzerine, Doktor Rüştü Araz'a başvurmuş ve Araz, Gologlu'na "Aman Mahmut Aga, kendine dikkat et. Büyük korku etrafında dolaşıyor." uyarısında bulunmuştur. Bu uyarıyı arkadaşlarına aktaran Gologlu, onlardan da benzer şekilde sağlığına dikkat etmesi uyarıları almıştır[211]. Yaklaşık 10 yıl sonra, 11 Ekim 1982 Pazartesi günü saat 20.00'da kaldığı Trabzon Özgür Otel'de geçirdiği ikinci kalp krizi sonucu hayatını kaybetmiştir. Cenazesi, 14 Ekim 1982 tarihinde Trabzon İskenderpaşa Camii'nde kılınan öğle namazının ardından Trabzon Sülüklü Asri Mezarlığı'na defnedilmiştir[212].

Gologlu'nun vefatına dair haberler ve yorumlar özellikle Trabzon basınında geniş yer almıştır. 13 Ekim 1982 tarihinde Türksesi gazetesinde, "Mahmut Gologlu'nu Kaybettik" başlığıyla yayımlanan haberde, Gologlu'nun TBMM'de Trabzon'u 10 yıl temsil ettiği, 27 Mayıs 1960 ihtilali

---

[209] Mesut Çapa, "Mahmut Gologlu'nun Tarihçiliği ve Yazdığı Üzerine Bir Deneme", Mehmet Okur vd. (Yay. Haz.), **Her Yönüyle Mahmut Gologlu Sempozyumu 08-10 Mayıs 2014/Trabzon Bildiriler,** Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2015, s. 109, 110.

[210] Tuna, a.g.m., s. 90.

[211] Haşim Karpuz, "Mahmut Gologlu'nun Otobiyografisi ve Bazı Hatıralar", Mehmet Okur vd. (Yay. Haz.), **Her Yönüyle Mahmut Gologlu Sempozyumu 08-10 Mayıs 2014/Trabzon Bildiriler,** Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2015, s. 101.

[212] Karpuz, "Gologlu'nun Ardından", s. 87.

sonrası Yassıada'da yargılanıp beraat eden 5 Trabzon Milletvekilinden biri olduğu belirtilmiştir. Haberin devamında, Gologlu'nun beraat sonrası tarih çalışmaları ve akademik kariyerine değinilmiştir. Ölüm haberinde ise, "Önceki gece kalmakta olduğu Otel Özgür'de ani rahatsızlanan Gologlu, hastaneye yetiştirilemeden vefat etti. Bu haber, sevenleri ve tanıyanları kadar Trabzon'da da büyük bir şok etkisi yaratmıştır." ifadesine yer verilmiştir. Gologlu'nun cenazesi, ertesi gün Trabzon'da defnedileceği belirtilmiş ve haber, kaleme aldığı eserlerinin adları ile sonlandırılmıştır[213].

Gologlu'nun yakın arkadaşlarından biri olan Trabzonlu gazeteci yazar Ziyad Nemli, Türksesi gazetesinde "Mahmut Ağabey" başlığıyla yayınladığı yazısında bu acı haberi televizyonun son haber bülteninden öğrendiğini belirterek bu ölümü, "Dün Trabzon'da yalnız Trabzon değil Türk kültürü de bir devini kaybetti" sözleriyle addetmiştir. Onun yokluğunu her zaman derinden hissedeceğini, ancak teselliyi Gologlu'nun geriye bıraktığı değerli eserlerinde bulacağını belirten Nemli yazısını, "tanımak ve hele ona yakın olmak benim için talihti. Şimdi o talihin hatıraları ile avunmaya çalışacağım ve ömrüm oldukça onu unutmayacağım" ifadeleriyle yazısına son vermiştir[214].

Karadeniz Gazetesi'nin 14 Ekim 1982 tarihli sayısında "Bir Tarih Göçtü" manşetiyle Gologlu'nun ölüm haberi Musa Alioğlu tarafından da kaleme alınmıştır. Bu haberde Mahmut Gologlu'nun ikamet ettiği Özgür Otel'de geçirdiği kalp krizi üzerine Numune Hastanesi'ne kaldırıldığını ancak kurtarılamayarak saat 19.30'da yaşama veda ettiğini belirtmiştir. Yazıda Gologlu'nun biyografisi ve eserleri hakkında bilgiler verilmiştir. Birkaç kitabının Genelkurmay başkanlığı tarafından Kuvvet Komutanlıklarına tavsiye edildiği belirtilmiştir[215].

Bir süre birlikte görev yaptığı Trabzon İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi mensuplarının Mahmut Gologlu'nun ölüm duyurusunu yayınlamıştır. 14 Ekim tarihli Karadeniz gazetesinde yayınlanan taziye bildirisi şöyledir:

> Değerli konuk öğretim görevlilerimizden, Türk Devrim Tarihi Hocamız, Avukat ve Trabzon eski Milletvekili Mahmut Gologlu 11 Ekim 1982 Pazartesi günü hakkın rahmetine kavuşmuştur. 14 Ekim 1982 Perşembe günü, Trabzon İskenderpaşa Camii'nde öğle namazından sonra cenaze namazı kılınarak Asri Mezarlık'ta toprağa verilecektir. Allah'tan rahmet diler, acısını tüm yakınlarıyla paylaşırız[216].

Trabzon Eski Eserleri ve Müzeleri Sevenler Derneği tarafından bir başsağlığı mesajı yayımlanmıştır. Mesajda: *"Derneğimizin Fahri Genel Başkanı, eski Trabzon Milletvekili, Tarihçi Yazar değerli insan,*

---

[213] "Mahmut Gologlu'nu Kaybettik" (13.10.1982), **Türksesi Gazetesi,** s. 1, 4.

[214] Ziyad Nemli (13.10.1982), "Mahmut Ağabey", **Türksesi Gazetesi,** s. 1.

[215] Musa Alioğlu (13.10.1982), "Bir Tarih Göçtü", **Karadeniz Gazetesi,** s. 1.

[216] "Ölüm Duyurusu" (13.10.1982), **Karadeniz Gazetesi,** s. 4.

Mahmut Gologlu'nu kaybetmenin derin üzüntüsü içerisindeyiz. Merhuma Tanrı'dan rahmet, ailesine ve dostlarına başsağlığı dileriz." ifadeleri kullanılmıştır[217].

Trabzon Liselerinden Yetişenler Derneği Trabzon Şubesi yönetimi de, Mahmut Gologlu'nun vefatı dolayısıyla bir başsağlığı mesajı yayımlamıştır. Mesajda şu ifadelere yer verilmiştir:

> Derneğimizin Kurucu Üyelerinden Mahmut Gologlu'nu kaybetmenin derin üzüntüsü içerisindeyiz. Merhuma Tanrı'dan rahmet, ailesine ve üyelerimize sabırlar dileriz[218].

Trabzon Belediye Başkanı Hasan Melek gazetecilere bir demeç vermiştir. Demecinde: *"Mahmut Gologlu Trabzon'un yetiştirdiği mümtaz simalardan biridir. Türk kültürüne olduğu kadar Trabzon tarihine de büyük emekleri geçmiş böyle bir kimseyi ebedi istirahatgahına adına layık bir şekilde uğurlayacağız ve ilk fırsatta da Trabzon'un bir caddesine bu değerli evladının adını vereceğiz."* ifadelerini kullanmıştır. Ayrıca cenazenin kılınacak öğle namazından sonra belediye bandosu eşliğinde Gazipaşa Caddesi'nden Emperyal Gazinosu önüne getirileceği ve orada cenaze arabasına koyularak Asri mezarlığa götürüleceği bilgisini paylaşmıştır[219].

Ziyad Nemli, 14 Ekim tarihli Türksesi gazetesinde "Mahmut Gologlu" başlıklı ikinci yazısını kaleme almıştır. Yazısında, Gologlu'nun tarihçilik anlayışına dikkat çekerek, bir kurulun ya da kuruluşun bile üstesinden gelemeyeceği bir işi tek başına yapıp başarmasını, onun üstün meziyetlere sahip olmasına bağlamıştır. Nemli, Gologlu'nun araştırmacı ve usta bir derleyici olduğunu belirterek, onu bir "tespit adamı" olarak tanımlamıştır. Bu yönünü en iyi şekilde gösteren örneklerden birinin, Gologlu'nun kaleme aldığı "Üçüncü Meşrutiyet" adlı kitabı olduğunu ifade etmiştir. Yazısına son verirken, Gologlu'nun eserlerinin geleceğin tarihçilerine değerli bir kaynak olacağını belirten Nemli, bu büyük kültür ve hizmet adamının yerinin doldurulamayacağını ve her fırsatta onu anmaya devam edeceklerini yazmıştır[220].

Gologlu'nun cenaze merasimi de Trabzon basınında ilgiyle karşılanmıştır. Gazeteler bir gün öncesinde kamuoyunu cenazeye katılmaya davet etmişlerdir. Örneğin Karadeniz Gazetesinin 14 Ekim 1982 tarihli sayısında yayınlanan haberde geçen pazartesi günü geçirdiği kalp krizi sonucu 67 yaşında hayata gözlerini yuman Tarihçi yazar Trabzon eski Milletvekili Mahmut Gologlu'nun bugün İskenderpaşa Camiinde kılınacak öğle namazından sonra Değirmendere Asri Mezarlıktaki aile kabristanlığına defnedileceği kamuoyuna aktarılmıştır[221].

---

[217] "Başsağlığı" (13.10.1982), **Karadeniz Gazetesi,** s. 4; "Başsağlığı" (13.10.1982), **Türksesi Gazetesi,** s. 1.

[218] "Başsağlığı" (15.10.1982), **Karadeniz Gazetesi,** s. 2.

[219] "Gologlu Bugün Toprağa Veriliyor" (14.10.1982), **Türksesi Gazetesi,** s. 1.

[220] Ziyad Nemli (14.10.1982), "Mahmut Gologlu", **Türksesi Gazetesi,** s. 1.

[221] "Tarihçi-Yazar Mahmut Gologlu Bugün Toprağa Veriliyor" (14.10.1982), **Karadeniz Gazetesi,** s. 1.

Gologlu'nun cenaze törenine büyük ilgi gösterilmiştir. Türksesi gazetesi 14 Ekim 1982 tarihli sayısında "Mahmut Gologlu Dün Muhteşem Bir Törenle Toprağa Verildi" başlığıyla cenaze namazının yoğun katılımla kılındığına dikkat çekmiştir[222].

Musa Alioğlu 15 Ekim 1982 tarihinde Gologlu'nun cenazesi hakkında Karadeniz gazetesinde "Gologlu Toprağa Verildi" manşetiyle uzun bir yazı yayınlamıştır. Yazıda cenazenin Asri Mezarlığa getirildikten sonra mezarı başında yapılan konuşmalar hakkında bilgiler vermiştir. Alioğlu'na göre, ilk konuşmayı yapan Gologlu'nun meslektaşı ve milletvekilliğinden arkadaşı Salih Zeki Ramoğlu olmuştur. Ramoğlu, Gologlu'nu kaybetmenin üzüntüsünü yaşadığını dile getirerek: *"Aslında Trabzon büyük bir evladını kaybetti. Derin araştırmacılığı ve tarih sevgisi ile bilim dünyasına adını yazdıran Gologlu'nun aramızdan ayrılması hepimizi üzdü. Ama şurası bir gerçek ki Trabzonlu bağrından çıkardığı ve yetiştirdiği bu büyük insana sahip çıktı. Bizim acımızı dindiren de budur"* sözleriyle duygularını dile getirmiştir. Ramoğlu'ndan sonra sözü eski gazetecilerden Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu almıştır. Osmanpaşaoğlu: "*Millî Mücadele tarihimizin belgelerini bir sıraya getirip çok sayıda eser veren Mahmut Gologlu'nu şu anda toprağa veriyoruz. Atatürkçü Türk gençliğinin ebediyete kadar başları ucunda saklayacakları bu eserler karşılıksız hizmetlerin mahsulüdür. Cumhuriyet rejimi Atatürk İlkeleri uygulandıkça Mahmut Gologlu'nun adı daima saygı ile anılacaktır."* dedi. Alioğlu yazısını Vali Yardımcısı Mansur Özlüer, Belediye Başkanı Hasan Melek, Emniyet Müdürü Şakir Erten, il yöneticilerinin yanı sıra Mahmut Gologlu'nun ağabeyi Ömer Emon, Amerika'dan gelen kızı Dr. Ayşe Soyer, torunu Elif Soyer ve kalabalık bir halk topluluğunun cenaze törenine katıldıklarını ifade ederek bitirmiştir[223].

Gologlu'nun vefatının ardından yazı yazanlardan biri de Doktor Aytekin Ertuğrul olmuştur. Ertuğrul, Karadeniz gazetesindeki yazısında Gologlu'nun kişiliği, siyasetçiliği ve tarihçiliği hakkında bilgiler vermiştir. Gologlu'nun "siyasi düşünceler hem insanları böler, hem gerçekleri tam olarak açıklayamazlar" görüşüne sahip biri olduğunu, bu nedenle de her gün yirmi saat çalışarak bıkmaz tükenmez bir gayretle Millî Mücadele Tarihi'ni yazdığını belirtmiştir. Ayrıca: *"Yaşamasını ve sevmesini bilen bir insandı, tek kusuru doğru bildiğini sonuna kadar savunmaktı, belki de en üstün meziyeti bu idi. İnsanlar ölümlerinden sonra yaptıkları ile yaşarlar. Gologlu'nun o muazzam Millî Mücadele Tarihi kütüphanelerimizin en çarpıcı köşesinde dururken o nasıl ölür. Kurtuluş Savaşı tarihimiz yaşadıkça o'da yaşayacaktır."* sözleriyle yazısını tamamlamıştır[224].

Gologlu'nun yakın arkadaşı, hukukçu ve müzisyen Ahmet Selim Teymur, Karadeniz Gazetesi'nde kaleme aldığı "Mahmut Gologlu Ağabey" başlıklı yazısında, Gologlu'nun birçok özelliğinden bahsettikten sonra, onun en büyük hususiyetinin dernekçiliği olduğunu vurgulamıştır.

---

[222] "Mahmut Gologlu Dün Muhteşem Bir Törenle Toprağa Verildi" (14.10.1982), **Türksesi Gazetesi,** s. 1.

[223] Musa Alioğlu (15.10.1982), "Gologlu Toprağa Verildi", **Karadeniz Gazetesi,** s. 1.

[224] Aytekin Ertuğrul (15.10.1982), "Mahmut Gologlu'nun Ardından", **Karadeniz Gazetesi,** s. 2.

Trabzon Liselerinden Yetişenler Derneği'nin kurucularından biri olan Gologlu'nun, birey yararından çok toplum faydasını gözettiğini belirtmiştir. Gologlu'nun Trabzon sevgisinin sadece sözde kalmayıp, kurduğu dernek ve bu derneğin çalışmalarıyla sürdürdüğünü ifade etmiştir[225]. Teymur, bu durumu somut örneklerle şöyle açıklamıştır:

> Denizcilik Bankası'nın bulunduğu yerde Halkevi binası vardı. Halkevlerinin o yıllarda kapatılmasının ardından, 1953'te o binayı Trabzon Liselerinden Yetişenler Derneği'ne (TLYD) vermişti. O zaman bu binada 'Üniversite Haftası' düzenlenmiş, Üniversite Öğretim Üyeleri bir dizi konferans vermiştir. 27 Mayıs 1960'a kadar derneğin çalışmalarını yürüttüğü Güzelhisar'daki binayı da Derneğe verdiren yine Gologlu Ağabeyimiz olmuştur. Yıl 1956'dır. Mehter Takımı, o yıla kadar İstanbul dışına çıkmamıştır. Trabzon'un Fethi gününü ilgililerden soruşturup tespit ederek, ilk kez kutlamaya girişen Dernek, kutlama şenliklerine Mehter Takımını, Gologlu Ağabeyimizin yardımlarıyla getirmiştir. Trabzon için bu büyük bir olaydır. Şerefi Ağabeyimizindir.

Bu sözlerin ardından Teymur, yazısını şu ifadeyle sonlandırmıştır: "Nur içinde yat, Mahmut Gologlu Ağabey[226]."

Gologlu'nun vefatına dair yazı yazanlardan biri de Trabzonlu araştırmacı yazar Hüseyin Albayrak olmuştur. Albayrak, Gologlu'nun ölümünün Trabzon ve Türk tarihçiliği için önemli bir kayıp olduğunu vurgulamıştır. Vefatından iki gün önce bir araya gelerek sohbet ettiklerini, bu sırada Gologlu'nun kendisine: "Hüseyin, sen de ister misin, oturup Trabzon'un tarih sözlüğünü yazalım?" dediğini aktarmıştır. Albayrak, Gologlu'nun azim ve enerjisinin tükenmediğini, son anlarına kadar büyük bir istekle çalışmalarına devam ettiğini belirtmiştir. Albayrak, Gologlu'nu, Trabzon ve Türk tarihine, kültürüne, sanatına büyük emek vermiş bir insan olarak tanımlamıştır. Mert, cesur, gururlu, onurlu ve haysiyetli bir büyüğü olarak vurgulamıştır. Yazısını: "Acımız büyük ve sonsuzdur." diyerek sonlandıran Albayrak, başsağlığı dileklerini şu şekilde iletmiştir: "Değerli büyüğüme rahmet ve kederli evlatlarına, akraba ve dostlarına, Trabzon'a, Trabzonlulara başsağlığı dilerim[227]."

18 Ekim 1982 tarihli Türksesi gazetesinde yayımlanan ve imzasız olan "Sen Gologlu'nu Tanır Mısın?" başlıklı köşe yazısı, merhum Mahmut Gologlu'nun kişiliği ve halk nezdindeki itibarı üzerine kaleme alınmış dikkate değer bir yazıdır. İmzasız yazar, Gologlu'nun tam anlamıyla bir "sohbet adamı" olduğunu belirtmiş ve yaklaşık beş-altı yıl önce Beşirli'de bir sahil lokantasında Mahmut Gologlu ile oturup sohbet ettikleri sırada, yan masalardan birinden gelen bir sesin dikkatlerini çektiğini belirtmiştir. Yazara göre bu kişi, "Bize Mahmut Gologlu gibi mebus lazım" şeklinde bir ifadede bulunmuştur. Bunun üzerine yazar, yan masaya giderek "Sen Gologlu'nu tanır mısın?" sorusunu yöneltmiştir. Söz konusu kişi, Gologlu'nu tanımadığını belirtmiş ve onları kendi masasına davet etmiştir. Konuşma sırasında, 34 yaşında ve Vakfıkebirli olduğunu söyleyen bu kişi,

---

[225] Atatürk Araştırma Merkezi, **Tarihe ve Kültüre Adanmış Bir Ömür: Mahmut Gologlu'nun Yazıları,** s. 4.

[226] Ahmet Selim Teymur (15.10.1982), "Mahmut Gologlu Ağabey", **Karadeniz Gazetesi,** s. 3.

[227] Hüseyin Albayrak (15.10.1982) , "Mahmut Gologlu'nun Ardından", **Karadeniz Gazetesi,** s. 2.

karşısındaki kişinin Mahmut Goloğlu olduğunu öğrenince büyük bir memnuniyet yaşamış ve duygulanarak onun elini öpmek istemiştir. Yazar bunun sebebini, Vakfıkebirli ve Şalpazarlı pek çok kişinin, önceki zamanlarda sırtlarında ağır yükler taşımak zorunda kalan kadınların, onun açtırdığı yollar sayesinde büyük bir kolaylığa kavuştuğunu, bu nedenle ona sürekli dua ettiklerini ifade etmiştir[228].

Goloğlu'nun Trabzon Müze Müdürlüğü görevi esnasında tanıdığı ve dostluk kuruduğu Trabzon Müzesi asistanı Dr. Haşim Karpuz, Goloğlu hakkında Türk Kültürü dergisinde biyografi kaleme almıştır. Ayrıca Tekel Haber Bülteni dergisinde ise "Goloğlu'nun Ardından" başlıklı yazısıyla "Eski müfettişlerimizden Tarihçi-Yazar Mahmut Goloğlu'nu kaybettik" şeklinde hayatını anlatan bir yazı yayınlamıştır. Haşim Karpuz onu otoriter, sevgi dolu, milliyetçi, Atatürkçü bir düşünceye sahip tam bir demokratik insan olarak tanımlamıştır[229].

İstanbul Üniversitesi'nin ilk rektörü ve *Yeni Adam Dergisi* yazarı eğitimci İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Mahmut Goloğlu'nu şu şekilde tanımlamıştır: *"Yıllarca milletvekilliği yapan, Türk Devrimi üzerine yazılar yazan doğru bildiklerini yalnız hakkın hakikatin yenmesini beklemiştir. Söylemekten çekinmeyen politik münazaralarda karşı tarafı yenmek için fırsat kollayan bir adam olmadığını belirtmiş; Türkiye adını otuz beş milyon Türk'ün yurdunun kalkınması içi elinden geleni yapan bir kişi"* şeklinde tanımlamıştır[230]."

Memleketi Trabzon'da sevilen ve sayılan Goloğlu'na vefatı nedeniyle karşı gösterilen ilgiye ve minnet borcuna karşılık ailesi, 19 Ekim 1982 tarihinde Karadeniz ve Türksesi gazetelerinde birer teşekkür tebliği yayınlamıştır. Bu tebliğde şu ifadelere yer verilmiştir:

> Ailemizin çok sevgili değerli büyüğü, Trabzon'un çalışkan ve vefakâr evladı Mahmut Goloğlu'nun cenaze törenine katılan, çelenk gönderen ve ondan her türlü maddi ve manevi yardımı esirgemeyerek sonsuz acımızı paylaşan kıymetli Trabzonlulara ve tüm dostlarımıza candan teşekkür etmeyi bir borç biliriz[231].

Goloğlu vefatından sonraki yıllarda da unutulmamıştır. Adına etkinlikler yapılmıştır. 23 Ekim 1982 tarihli Karadeniz gazetesinin ilk sayfasında, "TRT, Fatih Sultan Mehmet ve Tarihçi-Yazar Mahmut Goloğlu için özel program hazırladı" başlığıyla yayınlanan haberde, TRT Trabzon Radyosu'nun 26 Ekim 1982 Salı günü Trabzon'un fetih yıldönümü nedeniyle özel bir program hazırlayacağı duyurulmuştur. Haberde, Trabzon'un fethini gerçekleştiren Fatih Sultan Mehmet ve

---

[228] "Sen Goloğlu'nu Tanır Mısın?" (18.10.1982), **Türksesi Gazetesi,** s. 1, 4.

[229] Karpuz, "Mahmut Goloğlu'nun Otobiyografisi ve Bazı Hatıralar", s. 99.

[230] Faruk Nafiz Özak, "Eski Devlet Bakanı, Trabzon Milletvekili Sayın Faruk Nafiz Özak'ın Açılış Konuşması", Mehmet Okur vd. (Yay. Haz.), **Her Yönüyle Mahmut Goloğlu Sempozyumu 08-10 Mayıs 2014/Trabzon Bildiriler,** Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2015, s. XXII.

[231] "Teşekkür" (19.10.1982), **Türksesi Gazetesi,** s. 1.; **Karadeniz Gazetesi,** s. 3.

Trabzon Tarihi, Millî Mücadele ve Cumhuriyet dönemi tarihlerine dair araştırmalarıyla tanınan tarihçi-yazar Mahmut Goloğlu'nun hayatı ve eserlerinin tanıtılacağı belirtilmiştir[232].

Aynı haber, Türksesi Gazetesi'nin 25 Ekim 1982 tarihli sayısının birinci sayfasında, "Trabzon'un Fethi Yıldönümü Yarın" başlığıyla verilmiştir. Habere göre, Trabzon'un Fethi'nin 521. yıldönümü sebebiyle, Trabzon Eski Eserleri ve Müzeleri Sevenler Derneği'nin, Trabzon Bölge Radyosu'nda özel bir program hazırladığı duyurulmuştur. 26 Ekim Salı günü saat 12.30'da TRT Trabzon Radyosu'nda yayımlanacak olan bu özel programda, Trabzon'un fethi anlatılacak ve aynı zamanda Tarihçi-Yazar Mahmut Goloğlu'nun hayatı ve eserleri tanıtılarak anılacaktır[233].

Milliyet gazetesi yazarlarından İlhami Soysal, 27 Mart 1991'de kaleme aldığı "Dördüncü Cumhuriyete Doğru" yazısında Goloğlu hakkında olumlu söylemlerde bulunmuştur. Onun partizanlıktan uzak, ılımlı kimliğini övmüş, Yassıada'da hüküm yemeyen az sayıdaki DP'lilerden biri olduğunu vurgulamıştır[234].

Goloğlu anısına, 11 Ekim 1993 tarihinde Trabzon Gazeteciler Cemiyeti tarafından bir panel düzenlenmiştir. Panelin gerçekleşmesinde Trabzon Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Ömer Güner'in katkıları büyük olmuştur. Panelde, Goloğlu'nun çeşitli yönleri ele alınmıştır. Goloğlu'nun yakın bir arkadaşı da panele katılarak, onun özel hayatına dair bilgiler paylaşmış; tarihçi ve yazar Mesut Çapa ise Goloğlu'nun tarihçiliği ve yazarlığı üzerine değerlendirmelerde bulunmuştur[235].

Goloğlu anısına düzenlenen bir diğer etkinlik, 8-10 Mayıs 2014 tarihlerinde Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi ile Karadeniz Teknik Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü iş birliğiyle gerçekleştirilen "Her Yönüyle Mahmut Goloğlu Sempozyumu" olmuştur. Sempozyumda, Goloğlu'nun yaşamı ve siyasi hayatına dair sunulan bildiriler, ATAM Yayınları tarafından kitap hâlinde yayımlanmıştır[236].

Goloğlu'nun ismi, Trabzon'da çeşitli şekillerde yaşatılmaktadır. Trabzon Üniversitesi'nde bulunan Mahmut Goloğlu Kültür Merkezi, Ortahisar ilçesi Uzun Sokak'ta yer alan Mahmut Goloğlu Kültür Merkezi ile Ortahisar Çarşı Mahallesi'nde bulunan Mahmut Goloğlu Caddesi ve Goloğlu

---

[232] "TRT, Fatih Sultan Mehmet ve Tarihçi-Yazar Mahmut Goloğlu için özel program hazırladı" (23.10.1982), **Karadeniz Gazetesi,** s. 1.

[233] "Trabzon'un Fethi Yıldönümü Yarın" (25.10.1982), **Türksesi Gazetesi,** s. 1, 4.

[234] İlhami Soysal (27.03.1991), "Dördüncü Cumhuriyete Doğru", **Milliyet Gazetesi,** s. 13.

[235] Çapa, a.g.m., s. 110.

[236] Atatürk Araştırma Merkezi, **Her Yönüyle Mahmut Goloğlu Sempozyumu 08-10 Mayıs 2014/Trabzon Bildiriler,** Mehmet Okur vd. (Yay. Haz.), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2015.

Sokak, onun anısını yaşatan önemli simgesel mekânlardandır. Bu çalışmalar sayesinde Gologlu'nun adı ve değeri, toplumsal hafızada yaşatılmaya devam edilmektedir.

1.6. Düşünce Dünyası, Araştırmacı Kişiliği ve Yazarlık Serüveni

Gologlu, hayat hikâyesini anlatırken, çocukluğunda fiziksel olarak zayıf ve çelimsiz olduğunu, bu nedenle ilgisini çekmesine rağmen sporla yeterince ilgilenemediğini ifade etmiştir. Aynı zamanda, babasız bir çocukluk geçirdiğini ve ailesinin maddi geçim zorluklarıyla mücadele ettiğini dile getirmiştir. Bu durumların, onu yalnızlık ve duygusal boşluk içinde bıraktığını ve bu sürecin sonunda kendisini kitaplara adadığını belirtmiştir. Okul yıllarından itibaren okumaya ve yazmaya meraklı olduğunu anlatmıştır. Öğrencilik yıllarında sosyal sorunlarla ilgilenmeye, eleştiri yazıları, şiirler ve hikâyeler kaleme almaya başladığını aktarmıştır. Ayrıca okul ve bayram törenlerinde gür sesiyle yaptığı konuşmalarda da başarılı olduğunu söylemiştir[237].

Gologlu, lise çağlarında tarih araştırmalarına ilgi duymaya başlamıştır. Trabzon'daki mezar taşlarındaki kitabeleri ve yazıtları incelemiştir. Bunun için Osmanlı Türkçesi bilgisini geliştirmiştir. Tarih çalışmalarına mezar taşlarıyla başlamasından sonra çeşmeler, camiler, eski kiliseler ve tarihi surlar üzerinde de çalışmıştır. Daha sonra bunlarla yetinmeyerek bölge tarihi ve Anadolu tarihi üzerinde incelemelerde bulunmuştur. İlerleyen süreçte bu ilgisi artarak devam etmiştir. Ancak asıl mesleği hukukçu olan Gologlu tarih araştırmalarını amatör düzeyde yaptığını belirtmiştir[238].

Tekel müfettişliği memuriyeti sebebiyle tek başına Anadolu'nun birçok yerini dolaşmıştır. Bu yolculuklarda, onun en büyük tesellisi kitapları olmuştur. Birçok kitap okuyup çevresindeki insanları gözlemleme fırsatı bularak 1943'te "Sevda Masalları" adında ilk kez bir hikâye kitabı yayınlamıştır. Gologlu, bu durumunu kendi anılarında şu şekilde dile getirmiştir:

> Tekel müfettişliği görevi sebebiyle yıllarca yalnız başıma Anadolu'nun en uzak köşelerini dolaştım. Bu koyu yalnızlık içinde, tek dostum yine kitaplardı. Karamsar günlerimde Ömer Hayyam'ı, düşünmek istediğim zaman Şeyh Sadi-i Şirazi'yi, iyimserliği öğrenmek istediğim zaman Epiktetos'u, gerçeği tanımak için Emil Zola'yı, duygusal anlarımda Rabinat Tagor'u, daha aklıma gelen gelmeyen bir sürü kitabı okudum. Ve bunları okurken de çevremdeki insanları izledim. 1943 yılında ilk kez bir küçük hikâye kitabi yayınladım. Kapak resmini de o sırada memurluk yapan Bedri Rahmi yapmıştı[239].

Gologlu doğmuş olduğu aile ortamı ve yaşamış olduğu süreç içerisinde, Türk tarihi ve toplumunda dönüm noktaları yaşanmıştır. Birbiri ardına gelişen olayların her biri onun hayatında belirleyici olduğu gibi bu olaylarla yakından alakadar bulunmasını sağlamıştır. I. Dünya Harbi, Millî

---

[237] Gologlu Süer (2014), "Mahmut Gologlu 1915-1982 Hayatı Kendi Kaleminden", http://mavidesign.com/Mahmut Gologlu/hayati.html (06.03.2024).

[238] göst. yer.

[239] göst. yer.

Mücadele, yeni Türk devletinin kuruluşu, inkılapların yapılması, II. Dünya Harbi ve çok partili hayata geçiş gibi olaylara bizzat şahitliği fikirlerinin inşasında ve gelişmesinde çok etkili olmuştur.

Gologlu'nun düşüncelerini Türk kültürü temelinde Türk Milliyetçiliği oluşturmaktadır. Özellikle II. Meşrutiyetle resmilik kazanan "Kültürel Türkçülük" fikrini benimsemiştir. Bu fikrin amacı, kültürel alanda yapılan çalışmalarla milli kültür yaratma ve bunun aracılığıyla homojen bir millet oluşturmayı hedeflemiştir. Gologlu'nun bu düşüncelerinin oluşumunda büyük oranda Ziya Gökalp'in etkisi görülmektedir. Çünkü Ziya Gökalp'e göre, bir medeniyetin başlangıcı milli kültürdür. Eğer bir millet kültür bakımından ne kadar yükselirse siyasi bakımdan da o kadar inkişaf eder ve bir medeniyet oluşur. Bu fikri aynen savunan Gologlu, milliyeti bir gelenek birliği, milleti de aralarında gelenek birliği olan bireylerin meydana getirdiği tinsel bir birlik olarak tanımlamıştır. Aynı zamanda kültür ve medeniyet kavramlarını birbirini tamamlayan unsurlar olarak görmüştür. Gologlu'na göre bir toplumun düşünürleri veya aydınları o toplumu incelemeli ve eğitmelidir[240].

Bilim ve sanat gibi belli bir niteliğe sahip olan eserlerin halk için olduğu görüşündedir. Çünkü bu eserlerde herkesin bulabileceği, anlayabileceği ve öğrenebileceği bir şeylerin olduğuna inanmıştır. Bu bakımdan onun milliyetçilik düşüncesi halkçı bir nitelik kazanmıştır. Milliyetçilik anlayışı hedefinde Türk kültürü temelinde milli bilinci güçlendirmek ve milliyet duygusu oluşturmak vardır. Bu hedefini eserlerinde kullandığı sade ve arı Türkçe'den anlayabilmek mümkündür. Bunu yapmasındaki neden ise eserlerini tüm toplumda ve her zaman anlaşılabilmesini sağlamak istemesidir. Çünkü ona göre Türk milletinin en büyük eksikliği gerçek tarihini bilmemesidir. Tam bir tarih bilinci oluşmadıkça kültürel gelişim meydan gelmeyeceği görüşündedir[241].

Tarih yazımında Atatürk'ün meşhur olan "tarih yazmak, tarih yapmak kadar önemlidir. Yazan yapana sadık kalmazsa değişmeyen gerçek insanlığı şaşırtacak bir nitelik alır" sözü, tarihçiliğinde bir kılavuz ve yol gösterici olmuştur. Atatürkçülük anlayışı ve Atatürk İlkeleri'ne bakışı, bu ilkelere duyduğu derin saygı ve onları toplumun genel anlayışına sunma çabasıyla şekillenmiştir. Atatürkçülük ve Atatürk İlkeleri'nin toplum tarafından yeterince anlaşılmadığını vurgulamıştır. Atatürkçülüğü ve ilkelerini tam olarak kavrayabilmek için, önce Atatürk'ü derinlemesine tanımanın gerekli olduğu fikrindedir[242].

Atatürk'ü sadece bir devlet adamı değil, aynı zamanda dünya çapında önemli bir filozof olarak değerlendirmiştir. Atatürk'ün, toplumu her zaman daha ileriye taşımayı hedeflediğini, ülkesinin zenginliklerini en verimli şekilde kullanarak, geri kalmışlık sorunlarına çözüm ürettiğini ve milletini

---

[240] Alican, **a.g.t.,** s. 8, 14.

[241] Alican, **a.g.t.,** s. 18, 19.

[242] Mahmut Gologlu, "Atatürk İlkeleri", **Yeni Adam Dergisi,** (856), Aralık 1972, s. 6.; Mahmut Gologlu, **Atatürk İlkeleri ve Bursa Nutku,** Kalite Matbaası, Ankara, 1973, s. 11, 12.

çağdaş uygarlık seviyesine ulaştırmak için bir dizi hedef belirlediğini ifade etmiştir. Bu hedeflere ulaşabilmek için koyduğu kurallar ya da prensiplere ise Atatürk İlkeleri adını vermiştir[243].

Gologlu, Atatürkçülüğün temelini sevgi, bilim, gerçekçilik, toplumculuk ve milliyetçilik olarak belirtmiştir. Bu sevginin sadece Türk milletine değil, tüm insanlığa yönelik olduğunu söylemiş, Atatürk'ün devrimlerini halkın inancı ve sevgisiyle gerçekleştirdiğini, bu yüzden onun bir "ihtilalci" değil, barışçı bir "devrimci" olduğunu vurgulamıştır. Atatürk'ün toplumla birlikte ilerlemeyi esas alan anlayışının, gerçekçilik ve toplumculuk ilkelerine dayandığını savunan Gologlu, Atatürkçülüğü bir yaşam felsefesi olarak görmüş, kendisini de bu ilkelerin sadık bir savunucusu olarak tanımlamıştır[244]. Kendisini: "Ben yalnız Atatürk'ün anladığı halkçıyım, inkılapçıyım, laikim, devletçiyim, milliyetçiyim ve cumhuriyetçiyim[245]" şeklinde tarif etmiştir.

Bir ülkenin geri kalmışlığının önemli etkenlerinden biri olarak araştırma yolunun bırakılıp kolayca yazar olma yolunun tutulmasını göstermiştir. Bundan dolayı araştırmayı ve yazdıklarını belgeye dayandırmayı önemli görmüştür[246]. Gologlu'nun yazmış olduğu makaleler, dergi ve gazete yazıları, şiirler, hikâyeler incelendiğinde ana tema olarak vatan ve millet sevgisi, dostluk, aile, ahlak, doğruluk, dürüstlük, aydın ve halk ilişkilerinin sıkça işlendiği görülmektedir[247].

Bilimsel anlamda kitap yazmaya Yassıada'dan tahliye sonrasında sonra başladığını belirtmiştir. Bu dönemde politikayla ilişkisini kesmiş, zamanının çoğunu evinde geçirmiştir. İsrail Mahallesindeki bulunan evinin alt katındaki depoyu kiralayarak okuma evi yapmış ve kitaplarını buraya taşımıştır. Böylece kendini kitaplara ve yazmaya adamıştır. Kızı Zehra Hanım, babasının bazı yaz geceleri penceresini açık bırakarak, gece boyunca çalıştığını söylemiştir. Daktilonun sesinin tüm apartmanı etkilediğini ve herkesin Gologlu'nun eserleri üzerine çalıştığından haberi olduğunu belirtmiştir[248]. Ancak yazdıklarını yayınlayacak gücü olmadığını belirtmiştir. Gologlu, o zamanlar İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Yeni Adam dergisi ve Hıfzırahman Raşit'in Eğitim Hareketleri dergisinde kitap eleştirilerini yayınladığını söylemiştir. Bir müddet sonra ailesinden kalan yerleri satarak bilimsel tarih alanında kitaplarını yazmaya ve basmaya karar vermiştir. Kitaplarını yayınevi

---

[243] göst. yer., s. 11, 12.

[244] Volkan Aksoy, "Mahmut Gologlu'nun Atatürkçülük Anlayışı ve Atatürk İlkelerine Bakışı", Mehmet Okur vd. (Yay. Haz.), **Her Yönüyle Mahmut Gologlu Sempozyumu 08-10 Mayıs 2014/Trabzon Bildiriler,** Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2015, s. 307.

[245] A. Mevhibe Coşar, "Milli Mücadele'den Cumhuriyet'e Bir Kültür Adamını Anlamak: Mahmut Gologlu'nun Yazma Serüveni", Mehmet Okur vd. (Yay. Haz.), **Her Yönüyle Mahmut Gologlu Sempozyumu 08-10 Mayıs 2014/Trabzon Bildiriler,** Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2015, s. 137.

[246] Mahmut Gologlu, "Kitaplar Arasında", **Yeni Adam Dergisi,** (864), Ağustos 1975, s. 6.

[247] Bu yazarlar: Yahya Kemal, Nazım Hikmet, Ruşen Eşref, Şinasi Hisar, Abdülhak Hamit, Yunus Emre, Sabahattin Ali, Asaf Halet Çelebi, Şahin Giray, Samet Ağaoğlu, Ömer Hayyam, Şirazlı Şeyh Sadi, Victor Hugo, Emile Zola, Jean Jacques Rousseau, Oscar Wilde, Georges Duhamel, Cicero, Knut Hamzsun, La Bruyere, Fisagor, Campanella, Thomas Moore, Francis Bacon, Morelly, Karl Marx, Fruie, Rabindranath Tagore ve Epiktetos'tur. Coşar, a.g.m., s. 133.

[248] Tuna, a.g.m., s. 86.

aracılığıyla değil, kendi imkânlarıyla matbaalar aracılığıyla bastırmıştır. Hüseyin Albayrak bu durumu şöyle anlatmıştır: *"Mahmut Goloğlu en değerli eserlerini Ankara'da ve özellikle de Kalite Matbaası'nda bastırma imkânları bulmuştur. Bana anlattığı kadarı ile de, atadan kalma arazilerini satarak bu baskı paralarını karşılamıştır[249]."*

Goloğlu, tarih incelemelerini yaparken büyük-küçük, önemli-önemsiz ayrımı yapmamış; geçmişteki olayların gerçek seyrini bulmaya ve belgelere dayandırmaya özen göstermiştir[250]. Birçok eserinde ana kaynak olarak TBMM zabıtlarını kullanmış, bunun yanı sıra kanun dergileri, hatıralar, yerel gazete ve dergilerden yararlanmıştır. Hatta biyografisinde, *"Büyük Millet Meclisi'nin büyük kitaplığındaki eserlerden ve değerli personelinden çok yardım gördüm."* şeklinde belirtmiştir. Yazdığı eserlerde sözlü tarih çalışmalarına önem vermiş, canlı şahitlerle görüşmeler yapmıştır. Olayları kronolojik bir sistemle ele almıştır. Dönemin siyasi ve sosyal sorunlarını yazarken objektif ve kendine has bir üslup kullanmıştır[251]. Bunların yanı sıra kullandığı yazılı kaynaklar arasında özel yayınlardan da yararlanmıştır. Bu kaynakların ilki Atatürk'ün ve İsmet Paşa'nın nutukları, Falih Rıfkı Atay'ın Çankaya, Mustafa Kemal'in Mütareke Defteri, Hıfzı Veldet'in Milli Mücadele Anıları, Celal Bayar Ben de Yazdım, Utkan Kocatürk'ün Atatürk'ün Yazdırdıkları gibi hatıra kaynakları; Mülkiyeliler Birliği, Selamet gazetesi, Belgelerle Türk Tarihi gibi süreli yayınlar ve bazı ansiklopedilere de yer vermiştir[252].

Goloğlu, bilimsel tarih çalışmaları hakkında kitap yazmaya öncelikle kendi doğduğu ve çok sevdiği memleketi olan Trabzon'un tarihinden başlamış, fetihten önceki ve fetihten sonraki dönemleri, Pontos ve Trabzon Tarihi adları ile hazırlamıştır[253]. Ardından genel tarih üzerine yoğunlaşmıştır. Millî Mücadele ve Türkiye Cumhuriyeti dönemlerinin, yüzyıllar önceki dönemler kadar karanlıkta kalmış olduğunu düşünmüş ve milletine daha yararlı olacağı ümidi ile önce yakın tarihi yazmaya ve yayınlamaya karar vermiştir. Elindeki bilgileri bir araya getirdikten sonra, o dönemin politik hayatına karışmış olup da hayatta bulunanları ve onların ailelerini aramıştır. Onlarla görüşmeler yapmış, ellerinde olan belgeleri toparlamıştır. Genelkurmay Harp Dairesi'nin ve Tarih Kurumu'nun kitaplarından yararlanarak 1918-1923 yıllarına ait ilk beş ciltlik Millî Mücadele Tarihi dizisini yayınlamıştır[254]. Dokuz ciltte tamamladığı bu seriyi kendi imkânlarıyla bastırmış ve Anadolu Devlet İl Kütüphanelerine, Devlet yöneticilerine, dostlarına ve Genelkurmay Başkanlığı'na

---

[249] Emel Akal, "Türkiye'de Tarih Yazımı ve Mahmut Goloğlu", Mehmet Okur vd. (Yay. Haz.), **Her Yönüyle Mahmut Goloğlu Sempozyumu 08-10 Mayıs 2014/Trabzon Bildiriler,** Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2015, s. 24-26.

[250] Mahmut Goloğlu, **Erzurum Kongresi**, Nüve Matbaası, Ankara, 1968, s. 15.

[251] Çapa, a.g.m., s. 112.

[252] Coşar, a.g.m., s. 134.

[253] Goloğlu Süer (2014), "Mahmut Goloğlu 1915-1982 Hayatı Kendi Kaleminden", http://mavidesign.com/Mahmut Gologlu/hayati.html (06.03.2024).

[254] gös. yer.

göndermiştir[255]. Ardından 1924-1945 yıllarına ait Türkiye Cumhuriyeti Tarihi dizilerini yayınlamıştır. Cumhuriyetin 50. Yılına Armağan olarak da Atatürk İlkeleri ve Bursa Nutku ve Halifelik adlı cep kitaplarını çıkarmıştır.

Eserlerinde resmi tarih dışına da çıkmıştır. Millî Mücadele tarihi serisinde Nutuk'ta söz edilmeyen meselelere ait yeni bilgiler yer vermiştir. Mustafa Kemal'e muhalefet eden Ali Şükrü, Celalettin Arif, Ömer Fevzi, Eyüpzade İzzet ve Vali Hamit Bey gibi tarihi şahsiyetlerle İttihatçılık ve İttihatçıları konularında işlemiştir. O yıllarda çoğu tarihçilerin neredeyse yok saydığı Enver Paşa hakkında eserlerinde önemli bilgiler vermiştir. Türkiye'de sol hareket hakkında da eserler veren ilk tarihçilerdendir. Özellikle Yeni Türkiye'nin kuruluş yıllarında sosyalizmin Türkiye'deki etkilerini incelemiş ve I. TBMM Milletvekillerini listeleyen ilk kişi olmuştur. Bu çalışmalarını derinlemesine araştırmalarla ve çok sayıda birinci el kaynak kullanarak kaleme almıştır[256].

Amatör bir tarihçi olarak kaleme aldığı eserlerinde bazı bilimsel ve şekli kusurlar da dikkat çekmektedir. Örneğin Millî Mücadele Tarihi eserlerinde önsöz, giriş, sonuç, kaynakça, indeks bulunmamaktadır. Kaynaklarını metinde parantez içerisinde belirtmiştir. Ancak kullandığı kaynakların hepsini vermemiştir[257]. Eserlerin baskıları ise amatörce yapılmıştır. Örneğin, içindekiler bölümünde sayfa numaraları bulunmamakta, dizgi ve sayfa düzeni kötü sayılabilecek bir seviyededir. Ayrıca, kaleme aldığı eserler üslup ve yazım açısından profesyonel bir editörün müdahalesini gerektirecek şekilde eksiklikler içermektedir. Buna rağmen, kitaplarının bilgisel değeri paha biçilmezdir[258].

15 Nisan 1971 tarihinde Cumhuriyet gazetesinde gazeteci Cihat Baban'ın kaleme aldığı bir yazıda, Mahmut Goloğlu'nun eserleri ve katkıları hakkında şu değerlendirmeye yer verilmiştir: *"Gün gelecek, Goloğlu'nun bir gün milletvekili olduğunu hiç kimse hatırlamayacak, fakat aydınlanmak için onun eserlerini okuyanlar onu hiç unutmayacaklardır. Çünkü Millî Mücadele tarihi, anlatılacak tüm ayrıntıları ve herkese verilen değeriyle kaleme alınmıştır. Tarihçi olarak, ilim adamlığıyla ve araştırmalarıyla Türk milleti, Goloğlu'na bu emeğinden dolayı teşekkür edecektir[259]."*

1.7. Eserleri

Cumhuriyet dönemi entelektüellerinden biri olarak öne çıkan Goloğlu, yaşamı boyunca okumaya ve araştırmaya büyük ilgi duymuş; özellikle emeklilik döneminden itibaren yoğunlaştığı

---

[255] Tuna, a.g.m., s. 183.

[256] Akal, a.g.m., s. 26, 27.

[257] Çapa, a.g.m., s. 112, 113.

[258] Akal, a.g.m., s. 26.

[259] Cihat Baban (15.04.1971), "Mahmut Goloğlu", **Cumhuriyet Gazetesi,** s. 1, 5.

araştırma ve yazma faaliyetleriyle dikkat çekmiştir. Türk kültür ve tarihine önemli katkılar sunan Goloğlu, tarih ve edebiyat alanlarında yaptığı çalışmalarla düşünsel bir birikim oluşturmuş; bu doğrultuda toplam 21 eser kaleme almıştır. Söz konusu eserlerin 5'i edebiyat, 16'sı ise tarih alanındadır. Eserleri şu şekildedir:

1.7.1. Millî Mücadele Tarihi (1919-1923)

1.7.1.1. Erzurum Kongresi

Erzurum Kongresi, Millî Mücadele Tarihi dizisinin ilk kitabıdır. Eserin ilk baskısı, "Beyaz Kitaplar" serisi altında Mart 1968 tarihinde Ankara'da, Nüve Matbaası tarafından basılmıştır. Daha sonra Goloğlu'nun kızı Ayşe Goloğlu Soyer tarafından hazırlanan ikinci baskılar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'ndan çıkarılmıştır. Kitap, dört bölümden oluşmaktadır ve mikro tarih çalışması özelliği taşımaktadır.

Birinci bölümde, Kongre öncesi yaşanan gelişmeler yer almaktadır. İtilaf devletlerinin Doğu Anadolu'da ve Doğu Karadeniz'de bağımsız devletler kurulmasına yönelik Ermenilere desteği, bu yörelerde Müdafaa-i Hukuk hareketlerinin doğuşu ortaya konmuştur. Brest Litowsk, Batum ve Mondros Antlaşmaları, Mütareke ortamının işgal ve belirsizliklerle örülü ortamında, çetelerin patlayan silahları arasında Müdafaa-i Hukuk derneklerinin meşru zemin arayışları da işlenmiştir. Böyle bir ortamda Samsun'a çıkan Mustafa Kemal'in de faaliyetleri ele alınmıştır. Böylece Milli Mücadele'nin halka ve hukuka dayanan zemininin temellerinin Erzurum Kongresi'nde atıldığı vurgulanmıştır.

İkinci bölümde, Kongre anı ele alınmıştır. Erzurum Kongresi'nin açılışı ve yapılan görüşmeler, İstanbul Hükümeti'nin Kongre'ye bakışı, Heyet-i Temsiliye konularına yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde, Kongre sonrası yaşanan gelişmeler aktarılmıştır. Kongre beyannamesi, Trabzon'un durumu ve anlaşmazlıkların sebepleri ele alınmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın ilk siyasi muhalifleri Eyüpzade Ömer Fevzi Bey ve arkadaşlarından bahsedilmiştir.

Dördüncü bölümde, ekler kısmına yer verilmiştir. Millî Mücadele'nin ilk aşamalarında yer almış pek çok kişinin, bu kitap için kaleme aldıkları ve anlattıkları bulunmaktadır. Trabzon Muhafaza-i Hukuku Milliye Cemiyeti'nin tüzüğü, Rize'deki milli kuruluşları meydana getirilen Tosun Tuzcuoğlu'nun mektubu, Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti'nin kuruluşu hakkında Of'lu Çakırzade Hasan Tahsin Ağa'nın İlyas Sami Kalkavanoğlu'na gönderdiği mektup, Trabzon Rum Metropoliti Hrisantos'un sözde Pontos devleti için Paris Barış Konferansı'na verdiği muhtıra, Sivas Ziraat Mektebi'nin 27 Haziran 1919 tarihli kayıt örneği, Erzurum Kongresi'nde Trabzon'un Giresun Delegesi Ali Naci Duyduk'un anlattıkları ve hatıra defterinde Kongrenin ilk

toplantı gününe ait sayfanın örneği, Erzurum Kongresi'nde Trabzon'un Giresun delegesi Mühendis İbrahim Hamdi Bey'in ve Sivas Şebinkarahisar delegesi Dr. Cemil Şencan'ın anlattıkları, Erzurum Kongresi'nde Trabzon'un Vakfıkebir delegesi aynı zamanda Kongre Başkanlık Divanı Kâtibi Öğretmen Abdullah Hasib Ataman'ın mektubu, Trabzon'un Gümüşhane delegesi Zeki Kadirbeyoğlu'nun hatıra notları, Trabzon'un Şiran delegesi Müftü Hasan Fahri Efendi'ye Atatürk'ün mektubu, Şarki Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Erzurum Kongresinde kabul edilen prensipleri ve tüzüğü, Erzurum Kongresinde muhalefet eden delegelerin, kabul edilmiş olan programa karşı yeni program teklifleri ve Erzurum Kongresi beyannamesiyle kitap bitirilmiştir[260].

Sivas Kongresi ve TBMM'ye uzanan yolun ilk etabını konu alan bu kitap, modern tarihçiliğimizin sözlü tarih yönteminden de yararlanan ilk örneklerinden biridir. Cemil Koçak eser hakkındaki düşüncelerini: *"Kitabın yazıldığı dönemde neredeyse trenin son vagonunu yakalamış; o dönemin siyasî faaliyetlerine katılarak, ilk elden gözlemlerde bulunmuş ve anıları hâlâ canlı olan insanlarla yazışmış olması…"* sözleriyle ifade etmiştir[261].

Gologlu'nun Sivas Kongresi eserinin önsözünde Erzurum Kongresi kitabını gönderdiği Lord Kinross ve Genelkurmay Başkanlığı'nın kitap hakkında düşünceleri belirtilmiştir. Lord Kinross: *"Atatürk ve onun devrine ait tarihi neşriyata yapılan bu önemli ilave Erzurum Kongresinin kütüphanemde bulunmasından çok memnunum."* ifadelerini kullanmıştır.

Genel Kurmay Başkanlığı da kitabı takdir etmiştir. Daha da önemlisi: *"Ulusal Savaşımızın bir bölümünü işleyen Erzurum Kongresi adlı eser incelenmiş ve Silahlı Kuvvetlere yararlı görüldüğünden, Kuvvet Komutanlıklarıyla Jandarma Genel Komutanlığına salık verilmiştir."* ifadeleriyle ordu mensuplarına tavsiye de etmiştir[262].

1.7.1.2. Sivas Kongresi

Sivas Kongresi, Millî Mücadele Tarihi dizisinin ikinci kitabıdır. Eserin ilk baskısı, "Beyaz Kitaplar" serisi altında 1969 yılında Ankara'da Başnur matbaasında basılmıştır. Daha sonra kızı Ayşe Gologlu Soyer tarafından hazırlanan ikinci baskılar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'ndan çıkarılmıştır. Dört bölümden oluşan eserin içeriğinde kongre öncesi, kongre anı ve sonrası olan süreç hakkında detaylı bilgilere yer verilmiştir.

---

[260] Mahmut Gologlu, **Erzurum Kongresi**, Nüve Matbaası, Ankara, 1968.; Mahmut Gologlu, **Milli Mücadele Tarihi - I: Erzurum Kongresi,** Ayşe Gologlu Soyer (Yay. Haz.), 3. Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2008.

[261] Cemil Koçak, "Mahmut Gologlu'nun Eserlerinin Tarih Yazımı Açısından Değerlendirilmesi", Mehmet Okur vd. (Yay. Haz.), **Her Yönüyle Mahmut Gologlu Sempozyumu 08-10 Mayıs 2014/Trabzon Bildiriler,** Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2015, s. 20.

[262] Mahmut Gologlu, **Sivas Kongresi**, Başnur Matbaası, Ankara, 1969.

Birinci bölümde, kongre öncesi yaşanan zorluluklar, kongre hazırlıkları ve Batı illerinin durumu hakkında bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde, Kongre süreci ele almıştır. Erzurum Kongresi'nin halka ve hukuk zeminine dayanan meşruluğunun, Sivas Kongresi'yle Misak-ı Milli sınırları çerçevesinde nasıl ulusal bir nitelik kazandığı ortaya konulmuştur. Manda meselesi, Sivas Kongresi ve İstanbul hükümeti ilişkileri son olarak da Heyet-i Temsiliye konusuna yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde, kongre sonrası yaşanan gelişmeler gün yüzüne çıkartılmıştır. Kongre'ye gösterilen tepkiler, Diyarbakır'ın durumu, Trabzon'daki muhalefet, Sivas-İstanbul ilişkileri, Amasya Görüşmeleri, Kumandanlar toplantısı konuları işlenmiştir.

Dördüncü bölümde, ekler kısmına yer verilmiştir. Erzurum Kongresi'nde olduğu gibi, Sivas Kongresi'ne katılan pek çok kişinin bu kitap için yazdıkları ya da anlattıkları yer almaktadır. 18 adet ekten oluşan eser, Sivas Kongresi'nin tarihini aydınlatan önemli kaynaklar sunmaktadır. Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Sivas Kongresinde kabul edilen prensipleri ve tüzüğü, Sivas Kongresine katılan Aydın'ın Denizli Delegesi Başağazade Yusuf Bey'in hazırladığı özel delege listesi, Kongre Beyannamesi, Anadolu Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliye üyesi İhsan Hamit Tiğrel'in anlattıkları, Diyarbakır 13. Kolordu Başkanı Halit Bey'in 13 Eylül 1919 ve 17 Eylül 1919 tarihli şifreli telgrafları, Mustafa Kemal Paşa'nın 13. Kolordu Başkanı ve Diyarbakır Valisine gönderdiği 15 Eylül 1919 tarihli şifreli telgrafı, 15-16 Eylül 1919 tarihinde Trabzon'da gizlice asılan beyanname, Heyet-i Temsiliye'nin Trabzonlu üyeleri İzzet ve Servet beylerin Mustafa Kemal Paşa'ya 16 Eylül 1919 tarihli telgrafı, Gümüşhaneli Zeki Kadirbeyoğlu'nun kısa hayat hikâyesi ve hatıra notları, Heyet-i Temsiliye üyesi Eyüpzade İzzet Efendi ve Hacısalihzade Servet Bey'in kısa hayat hikâyeleri, Sivas Ziraat Çiftlik Mektebi Müdürü Süleyman Fehmi Kalaycıoğlu'nun kongre hakkında anlatımları, Sivas Kadınlar Toplantısında Öğretmen Okulu öğrencisi olarak konuşma yapan Emekli öğretmen Asiye Ülker'in aktardıkları ve Mustafa Kemal Paşa'nın resmi zarfla İstanbul'a gönderdiği bildirisi yer almaktadır[263].

1.7.1.3. Üçüncü Meşrutiyet (1920)

Üçüncü Meşrutiyet, Millî Mücadele Tarihi dizisinin üçüncü kitabıdır. Eserin ilk baskısı, "Beyaz Kitaplar" serisi altında 1970 yılında Ankara'da Başnur matbaasında basılmıştır. Daha sonra kızı Ayşe Goloğlu Soyer tarafından hazırlanan ikinci baskılar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'ndan çıkarılmıştır. Eser, Millî Mücadele'den Cumhuriyet'e uzanan sürecin ana dönüm noktalarından biri olan Büyük Millet Meclisi'nin kuruluşunu ve ilk dönemlerini detaylı bir şekilde

[263] gös. yer.; Mahmut Goloğlu, **Milli Mücadele Tarihi -II: Sivas Kongresi,** Ayşe Goloğlu Soyer (Yay. Haz.), 4. Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2008.

incelemektedir. Kitap, bu tarihi sürecin kritik aşamalarına odaklanarak, dönemin toplumsal, siyasal ve kültürel bağlamını derinlemesine ele almaktadır. Kitabın muhtevası üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, Erzurum ve Sivas Kongrelerinin yarattığı ivmenin, yurt çapında bir harekete dönüşme süreci Büyük Millet Meclisi'nin ilk yılı ekseninde incelenmektedir. Mustafa Kemal Paşa'nın ve Temsil Heyeti'nin Sivas'tan Ankara'ya geliş süreci, Meclis-i Mebusan'ın durumu, Güney illeri, Urfa ve Maraş'ın düşman işgalinden kurtarılması, Misak-ı Milli, Kürtçülük meselesi, Hükümet değişikliği, İstanbul'un işgali, Mebusan Meclisi'nin dağılması, İstanbul Hükümeti'nin fetvası ve Kuvay-ı İnzibatiye ordusunun kurulması gibi meseleler ele alınmıştır.

İkinci bölüm, TBMM'nin kurulması ile başlamıştır. Gologlu Birinci TBMM'yi kitabına da adını verdiği Üçüncü Meşrutiyet olarak tanımlamıştır. TBMM'nin işleyişi hakkında bilgi verilen bu bölümde meclis hükümeti sisteminden, ilk kanunlardan ve TBMM'ye karşı çıkartılan ayaklanmalardan bahsedilmiştir. Akabinde düşman saldırıları, işgaller ve Sevr Antlaşması ele alınmıştır. Bu bölümün göze çarpan en önemli konusu Bolşeviklik meselesi olmuştur. Bu başlık altında Bolşeviklik ve Karl Marx tanıtılmıştır. 19. yy.'da ortaya çıkan işçi sınıfı, mücadelesi ve uluslararası örgütlenmeleri yani Uluslararası İşçi Hareketlerine değinilmiştir. Akabinde Osmanlı İşçi Hareketi ve işçi örgütleri tarihine de atıf yapılarak uluslararası işçi hareketi ile paralellik kurulmuştur. Bölümün sonlarında Sevr tartışmalarına, Gümrü Antlaşmasına ve Çerkes Ethem konularına yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde, ekler kısmına yer verilmiştir. Son Osmanlı Mebusan Meclisi ve Birinci Meclis milletvekillerinin ayrıntılı künyeleri verilmiştir. 1920 yılında kurulan millî kuruluşlar ve temsilcilerinin isimleri listelenmiştir. Eserin en mühim özelliği o dönemin tanıklarının kendi kalemlerinden çıkan anılarına yer verilmesidir. Bu meyanda Gümüşhane Mebusu Zeki Kadirbeyoğlu'nun yayınlanmamış anılarının bir kısmı dikkat çekmektedir. Ayrıca Trabzon Mebusu Eyüpzade İzzet Efendi'nin öldürülmesi olayına ait bir tutanak örneği ve Dr. Ahmet Selgil'in mektubuna yer verilmiştir[264]. Gologlu'nun bu eseri Genelkurmay Başkanlığına örnek olarak gönderilmiştir. İncelenen bu eser de Silahlı Kuvvetler için yararlı bulunarak kitabın okutulmasına onay verilmiştir[265].

1.7.1.4. Cumhuriyet'e Doğru (1921-1922)

Cumhuriyet'e Doğru, Millî Mücadele Tarihi dizisinin dördüncü kitabıdır. Eserin ilk baskısı, "Beyaz Kitaplar" serisi altında 1971 yılında Ankara'da Başnur matbaasında basılmıştır. Daha sonra

[264] Mahmut Gologlu, **Üçüncü Meşrutiyet (1920)**, Başnur Matbaası, Ankara, 1970.; Mahmut Gologlu, **Milli Mücadele Tarihi - III: Üçüncü Meşrutiyet 1920,** Ayşe Gologlu Soyer (Yay. Haz.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010.

[265] Tuna, a.g.m., s. 86.

kızı Ayşe Goloğlu Soyer tarafından hazırlanan ikinci baskılar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'ndan çıkarılmıştır. Goloğlu, 1921 ve 1922 yıllarında yaşanan siyasi, askeri ve toplumsal gelişmeleri ele aldığı eserini, kaynaklara dayandırarak tarihçi titizliğiyle hazırlamıştır. Eser, üç bölümden oluşmaktadır:

Birinci bölümde, özellikle 1921 yılına odaklanmakta ve yıl boyunca yaşanan temel gelişmeler kronolojik sırayla aktarılmaktadır. Bu bağlamda, dış politika yönelimleri, komünizm ve aşırı sol akımlar karşısında alınan önlemler, Birinci İnönü Savaşı ve Çerkes Ethem Hadisesi gibi olaylar ayrıntılı biçimde incelenmiştir. Bunun yanı sıra, Halk İştirakiyun Fırkasının faaliyetleri ve Tokat Milletvekili Nazım Bey'in mahkûm edilmesi, yeni anayasa niteliğindeki Teşkilat-ı Esasiye Kanunu, Mustafa Kemal Paşa'nın başkent olarak düşündüğü şehir üzerine yürütülen tartışmalar da eserde yer bulmaktadır. Antep Savunması, Türkiye'nin Londra Konferansı'na çağrılması, İstiklal Marşı'nın kabulü, Moskova Antlaşması, İkinci İnönü Savaşı, TBMM'nin resmen açılışı, Aslıhanlar-Dumlupınar Muharebesi, Meclis içindeki gruplaşmalar, Sakarya Meydan Muharebesi ve 1921 yılında Meclis'te yaşanan bazı ilginç olaylar hakkında örnekler verilerek bölüm sonlandırılmıştır.

İkinci Bölümde, 1922 yılında yaşanan siyasi ve askeri gelişmelere odaklanılmaktadır. Adana'nın kurtuluşu, padişah ile yürütülen temaslar, Trabzon meselesi, Enver Paşa olayı, Başkomutanlık Meydan Muharebesi ve Mudanya Mütarekesi bu kapsamda değerlendirilmiştir. Saltanatın kaldırılması ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yaşanan bazı dikkat çekici gelişmelere de yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde, ekler kısmı bulunmaktadır. Topçu Binbaşı İsmail Hakkı hakkında Samsun Milletvekili Hadi Uzer'in aktardıkları, Mustafa Suphi'nin Trabzon'da karşılanması hakkında Bakan Tahsin Bekir Balta ve Mebus Hıfzırahman Raşit Öymen'in verdiği bilgiler, Ahmet Cevat Emre'nin mektubu, 85 sayılı anayasa, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin tüzüğü, İkinci grup üyeleri, Trabzon meselesinin Soruşturma Kurulu Başkanına gönderilen tebligat, Milli Mücadele döneminde İstanbul Üniversitesi öğrencisi olan Eğitimci Osman Horasanlı'nın Hilmi Ziya Ülken ve İsmail Hakkı Baltacıoğlu ile anıları yer almaktadır[266].

1.7.1.5. Türkiye Cumhuriyeti (1923)

Türkiye Cumhuriyeti, Millî Mücadele Tarihi dizisinin son kitabıdır. Eserin ilk baskısı, "Beyaz Kitaplar" serisi altında 1971 yılında Ankara'da Başnur matbaasında basılmıştır. Daha sonra kızı Ayşe Goloğlu Soyer tarafından hazırlanan ikinci baskılar, 2011 yılında Türkiye İş Bankası Kültür

[266] Mahmut Goloğlu, **Cumhuriyete Doğru**, Başnur Matbaası, Ankara, 1970.; Mahmut Goloğlu, **Milli Mücadele Tarihi - IV: Cumhuriyete Doğru 1921-1922,** Ayşe Goloğlu Soyer (Yay. Haz.), 2. Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2021.

Yayınları'ndan çıkarılmıştır. Kronolojik bir yaklaşımla hazırlanan eser, Goloğlu'nun ana kaynaklara dayalı yalın anlatımıyla, yakın tarihimizin en büyük dönüm noktalarından birini her aşamasıyla gözler önüne sermiştir. Kitap üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, 20 Kasım 1922'de toplanan Lozan Barış Konferansı'ndan Cumhuriyet'in ilanına uzanan süreç ele alınmaktadır. İtilaf Devletleri'nin resmen tanıdığı TBMM hükümetinin Türk tarafını temsilen katıldığı Lozan görüşmeleri, bu görüşmelerin Meclis'teki yankıları, barış görüşmelerine verilen ara, İzmir'de toplanan ve yeni Türkiye'nin ekonomisinin tartışıldığı İktisat Kongresi, Ali Şükrü Bey olayı, yeni Meclis seçimleri, Lozan Konferansı ve Antlaşması birinci bölümün konularını içermiştir.

İkinci bölümde, Lozan Barış Antlaşmasının Meclis'te onaylanması, sınır dışında kalan yerler, Yüzellilikler, Ankara'nın başkent olması ve Cumhuriyet'in ilanı konularına yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde, ekler kısmı bulunmaktadır. II. TBMM Mebuslarının listesi ve Yüzelliliklere ait kararname ve isimler bu bölümde verilmiştir[267].

1.7.2. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1924-1950)

1.7.2.1. Devrimler ve Tepkileri (1924-1930)

Devrimler ve Tepkileri, Türkiye Cumhuriyeti dizisinin ilk kitabıdır. Eserin ilk baskısı, "Beyaz Kitaplar" serisi altında 1972 yılında Ankara'da Başnur matbaasında yapılmıştır. Daha sonra Mahmut Goloğlu'nun kızı Ayşe Goloğlu tarafından hazırlanan ikinci baskılar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'ndan çıkarılmıştır. Goloğlu, kitabın önsözünde: "Atatürk ilkelerine tüm içtenliğiyle bağlı bir araştırmacının, Cumhuriyetin 50. Yıldönümüne, gücü oranında armağanıdır" sözleriyle eseri yazma nedenini ortaya koymuştur. Eserin en önemli özelliği, Millî Mücadele Tarihi serisinin bir devamı niteliğinde olmasıdır. Kronolojik bir kurguyla hazırlanan kitap, sadece devrimleri değil, o döneme damgasını vuran pek çok olayı da anlatmıştır. Sekiz bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, 1924 yılında yapılan din ve siyaset ayrımı, Halifeliğin kaldırılması, Cumhuriyet Anayasası'nın kabulü, iç ve dışta meydana gelen huzursuzluklar, ilk muhalefet partisi olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kuruluşu konuları ele alınmıştır.

[267] Mahmut Goloğlu, **Milli Mücadele Tarihi - V: Türkiye Cumhuriyeti 1923,** Ayşe Goloğlu Soyer (Yay. Haz.), 2. Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2021.

İkinci bölümde, 1925 yılı inkılapları işlenmiştir. Üniversite özerkliği, basın özgürlüğünün kurumsallaşması, Halit Paşa Olayı, Şeyh Sait İsyanı, şapka ve kıyafet devrimi, tekke ve zaviyelerin kapatılması ve yerli malının kullanılması gibi konular bulunmaktadır.

Üçüncü bölümde, hukuk, eğitim ve dil alanındaki devrimlere, dış ilişkilerdeki gelişmelere, Musul sorununa ve İzmir Suikasti'ine değinilmiştir.

Dördüncü bölümde, 1927 yılı olayları, II. TBMM'nin son yılları ve III. TBMM ele alınmıştır.

Beşinci bölümde 1928 yılına ait hadiselere, laiklik meselesi, Yavuz-Havuz olayı ve Harf devrimi gibi konulara yer verilmiştir.

Altıncı bölümde, 1929 yılında Dil ve Tarih devrimlerinin geçirdiği aşamaları içermiştir.

Yedinci bölümde, 1930 yılında kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası ve Menemen Olayı işlenmiştir.

Sekizinci bölümde, 1924, 1925, 1926 ve 1927 yıllarında seçilen milletvekillerinin isimleri ve seçime katıldıkları iller sıralanmıştır. Ayrıca, Enver Paşa hakkında özel bir belge ve Milli Mücadele Tarihi serisinde düzeltilmesi gereken birkaç husus hakkında bilgilendirme yapılmıştır[268].

Goloğlu, kitabını Genelkurmay Harp Dairesi'ne sunarak onay almıştır. Kitabın bir nüshasını da dönemin CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'e göndermiştir. Ecevit buna karşılık kendisine tebrik telgrafı göndermiştir[269].

1.7.2.2. Tek Partili Cumhuriyet (1931-1938)

Tek Partili Cumhuriyet, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi dizisinin ikinci kitabıdır. Eserin ilk baskısı, "Beyaz Kitaplar" serisi altında 1974 yılında Ankara'da Kalite matbaasında basılmıştır. Daha sonra kızı Ayşe Goloğlu Soyer tarafından hazırlanan ikinci baskılar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'ndan çıkarılmıştır.

Tek Partili Cumhuriyet kitabı, Devrimler ve Tepkiler'in bittiği yerden Atatürk'ün ölümüne kadarki olan dönemi kapsamaktadır. Türkiye'ye tek parti yönetiminin damgasını vurduğu 1931-1938

---

[268] Mahmut Goloğlu, **Devrimler ve Tepkileri (1924-1930)**, Başnur Matbaası, Ankara, 1972.; Mahmut Goloğlu, **Türkiye Cumhuriyeti - I: Devrimler ve Tepkileri 1924-1930,** Ayşe Goloğlu Soyer (Yay. Haz.), 5. Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007.

[269] Tuna, a.g.m., s. 89.

arasında, Cumhuriyet'in ilk yedi yılında yoğunlaşan devrimlerin ivmesiyle kaydedilen gelişmelere odaklanmaktadır. Kitap dokuz bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, 1931 yılındaki gelişmeler ele alınmaktadır. Tek partili cumhuriyet dönemi, IV. dönem TBMM, ülke içindeki büyük ekonomik buhranın yansımaları, basının durumu ve dış ilişkiler gibi konular incelenmiştir.

İkinci bölümde, 1932 yılındaki olaylara odaklanılmaktadır. Ekonomik buhranın etkisiyle kurumsallaşan devletçilik ilkesi, Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne davet edilmesi ve üyeliği, ayrıca arşiv çalışmalarına dair önemli gelişmeler ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde, 1933 yılındaki olaylar yer almaktadır. Afyon yasağı, Bursa olayları, gençlik hareketleri, Düyun-u Umumiye (Genel Borçlar İdaresi) ve Cumhuriyet'in ilanının onuncu yılı gibi konulara değinilmiştir.

Dördüncü bölümde, 1934 yılındaki gelişmeler ele alınmıştır. Balkan Paktı'nın Türkiye önderliğinde kurulması, kıyafet ve dil devrimleri, Soyadı Kanunu'nun kabulü, kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınması gibi önemli toplumsal ve siyasi değişiklikler incelenmiştir.

Beşinci bölümde, 1935 yılındaki olayları kapsamaktadır. V. dönem TBMM, milli bayramlar ve tatil günleri, nasyonal sosyalizm ve diktatörlük söylemleri gibi gelişmeler bu bölümde ele alınmıştır.

Altıncı bölümde, 1936 yılındaki olaylara odaklanılmaktadır. Almanya lehine hızla değişen Avrupa politik dengelerine karşı, Lozan'dan kalan Boğazlar meselesinin Montrö'de nihai çözüme kavuşturulması ve devlet-parti bütünleşmesi gibi önemli gelişmeler incelenmiştir.

Yedinci bölümde, 1937 yılındaki olaylar ele alınmaktadır. Bu bölümde, Hatay'ın anavatana katılma süreci, partisiz cumhuriyete doğru atılan adımlar, toprak ve orman reformu, Atatürk'ün çiftliklerini millete armağan etmesi, Dersim Harekâtı, Nyon Antlaşması ve Celal Bayar'ın başbakan seçilmesi gibi önemli gelişmeler ele alınmıştır.

Sekizinci bölümde, 1938 yılındaki olayları kapsamaktadır. Bölümde Avrupa'da Almanya lehine hızla değişen politik dengelere karşı, Balkan Paktı'nın doğudaki karşılığı olan Sadabad Paktı, Hatay Devleti'nin kurulması ve Atatürk'ün vefatı sonrası gelişmeler gibi konular detaylandırılmıştır. Falih Rıfkı Atay, Mim Kemal Öke, Cemal Granda, Asım Us, Sabiha Gökçen gibi Atatürk dönemine şahitlik eden şahsiyetlerin hatıratlarından yararlanılmıştır.

Dokuzuncu bölümde, ekler kısmına yer verilmiştir. Atatürk'ün vefatından sonra Meclis'te yapılan konuşmalar Meclis Zabıt Ceridelerden faydalanılarak hazırlanmıştır. IV. ve V. Dönem TBMM milletvekilleri ve Atatürk'ün ölümünden dolayı telgraf veya mektup gönderen devlet adamlarının isimlerinin yer aldığı liste ve Atatürk'ün vasiyetnamesi bulunmaktadır[270].

1.7.2.3. Milli Şef Dönemi (1939-1945)

Milli Şef Dönemi, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi dizisinin üçüncü kitabıdır. Eserin ilk baskısı, "Beyaz Kitaplar" serisi altında 1974 yılında Ankara'da Kalite matbaasında basılmıştır. Daha sonra kızı Ayşe Goloğlu Soyer tarafından hazırlanan ikinci baskılar, 2012 yılında Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'ndan çıkarılmıştır. Sekiz bölümden oluşan eser Atatürk'ün vefatının ardından İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanlığına seçilmesiyle başlayan Milli Şef Dönemi 1939-1945 yılları arasındaki olayları kapsamaktadır.

Birinci bölümde, 1939 yıllarındaki hadiseler bulunmaktadır. Refik Saydam Hükümeti, Altıncı Büyük Millet Meclisi, CHP içinde oluşan Müstakil Grup, dış politika, Hatay'ın anavatana katılması İkinci Dünya Savaşı'nın Türkiye'ye etkileri, Türk-Rus ilişkileri, Türk-İngiliz-Fransız Üçlü Antlaşması ve Erzincan'da yaşanan deprem felaketi konuları ele alınmıştır.

İkinci bölümde, 1940 yılında yürürlüğe giren Milli Koruma Kanunu, Hasan Âli Yücel'in öncülüğünde kurulan Köy Enstitüleri, İnönü'nün savaştan uzak tutmaya çalıştığı Türkiye'deki ekonomik ve toplumsal sıkıntılar, Avrupa'da devam eden İkinci Dünya Savaşı işlenmektedir.

Üçüncü bölümde, 1941 yılında yaşanan önemli olaylar arasında Türk-Alman Dostluk Antlaşması, Barbarossa Harekâtı, Pasifik Savaşı ve Refah Vapuru faciası ele alınmıştır.

Dördüncü bölümde, Şükrü Saraçoğlu Hükümeti, ülkede yaşanan ekonomik bunalım ve yürürlüğe giren Varlık Vergisi Kanunu üzerinde durulmuştur.

Beşinci bölümde, 1943 yılında gerçekleştirilen Kazablanka Konferansı, Adana Görüşmeleri, Yedinci TBMM, Özal Olayı ve Moskova ile Kahire Konferansları ele alınmıştır.

Altıncı bölümde, 1944 yılı gelişmeleri olan Toprak Mahsulleri Vergisi, Irkçılık-Turancılık meselesi ve Normandiya Çıkarması gibi konulara yer verilmiştir.

---

[270] Mahmut Goloğlu, **Tek Partili Cumhuriyet (1931-1938),** Kalite Matbaası, Ankara, 1974.; Mahmut Goloğlu, **Türkiye Cumhuriyeti - II: Tek Partili Cumhuriyet 1931-1938,** Ayşe Goloğlu Soyer (Yay. Haz.), 3. Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009.

Yedinci bölümde, 1945 yılına ait olaylar incelenmiş olup, Türkiye'nin Japonya ile ilişkilerinin kesilmesi, Anayasa dilinin değiştirilmesi, ekonomide devletçilik anlayışı, Yalta Konferansı ve Avrupa'da savaşın sona ermesi, Türkiye'deki yeni muhalefet partisinin doğuşu ve Dörtlü Önerge ile çok partili siyasi hayata geçiş gibi konulara değinilmiştir.

Sekizinci bölümde, ekler kısmına yer verilmiştir. Bu bölümde, VI. ve VII. Dönem TBMM milletvekilleri ve Hatay Devleti'nin Ulusal Meclis üyelerinin listesi sunulmuştur[271].

Gologlu, diğer eserlerinde olduğu gibi bu çalışmasında da olayları kronolojik bir biçimde akıcı, sade ve anlaşılır bir üslupla ele almıştır. İsmail Soysal, Milli Şef Dönemi adlı eser ve Gologlu'nun yazarlığıyla ilgili şu ifadeleri kullanmıştır: *"Milli Şef Dönemi adlı son kitap, bazı olayların yorumunda çok az da olsa yazarın tarafsızlığını gölgeleyecek deyimlere yer veren bir kitap olarak elimizde duruyor. Sayın yazar, olayları yaşayanlardan biri olmaya başladıkça o dikkatli, o titiz ve yansız kalmaya çalışan tarih araştırmacılığından sıyrılmaya başlıyor… Ama hak bilirlikle söylemek gerekirse Gologlu, tek başına bir kitaplık yaratan insan olarak, yazdıkları tartışmaya açık ve eksik yanları olan şeyler de olsa, saygıdeğer bir iş yapmaktadır[272]."*

1.7.2.4. Demokrasiye Geçiş (1946-1950)

Demokrasiye Geçiş, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi dizisinin dördüncü kitabıdır. Eserin ilk baskısı, "Beyaz Kitaplar" serisi altında 1982 yılında Ankara'da Kalite matbaasında basılmıştır. Kızı Ayşe Gologlu Soyer tarafından hazırlanan ikinci baskılar, 2013 yılında Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları tarafından yayımlanmıştır. Demokrasiye Geçiş, tek partili dönemden çok partili döneme geçişin yaşandığı 1946–1950 yıllarını kapsamaktadır. Altı bölümden oluşan bu eser, dizinin bir önceki kitabının kaldığı yerden devam etmiş halidir.

Birinci bölümde, DP'nin kuruluşu, Meclis içinde ve dışında yaşanan büyük tartışmalar, 1946 seçimlerinin gerçekleştiği siyasi atmosfer ve sonrası, 7 Eylül Kararları, Boğazlar meselesi, İnsan Hakları Derneği ve aşırı sol akım ve CHP'de bocalama ve Psikopat olayı gibi konulara yer verilmiştir.

İkinci Bölümde, DP'nin Büyük Kongresi, Hasan Ali Yücel-Kenan Öner Davası, CHP'de Hizipleşme ve Otuzbeşler Olayı, Köy Enstitülerinde düzen değişikliği, Hasan Saka Hükümeti ve Halkevleri konuları işlenmiştir.

---

[271] Mahmut Gologlu, **Milli Şef Dönemi 1939-1945,** Kalite Matbaası, Ankara, 1974.; Gologlu, **Türkiye Cumhuriyeti - III: Milli Şef Dönemi 1939-1945,** Ayşe Gologlu Soyer (Yay. Haz), 4. Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2024.

[272] Usta, a.g.m., s. 301.

Üçüncü Bölümde, Türkiye'nin değişen iç ve dış politika dengeleri ele alınmıştır. Karşıt siyasi görüşlerin çatışmaları, parti içi hizipler, yeni kurulan siyasi partiler, Avrupa Kalkınma Projesi adı altında kabul ettirilen Marshall Planı meseleleri incelenmiştir.

Dördüncü Bölümde, Şemsettin Günaltay Hükümeti'nin istifası, DP'nin İkinci Kongresi, Devletçilik, Parti-Devlet Başkanlığı meselesi ve Atlantik Paktı tartışmalarına yer verilmiştir.

Beşinci Bölümde, Yeni Seçim Kanunu, Emperyalist Sol Akım, 14 Mayıs1950 seçimlerinden öncesi ve seçim hazırlıkları konularına değinilmiştir.

Altıncı bölümde, ekler kısmına yer verilmiştir. VIII. Dönem milletvekilleri, 1949 yılında Meclisteki bağımsız ve muhalif milletvekillerinin durumu, Beyaz İhtilal ve IX. Dönem milletvekilleri isimleri yer almıştır. Türk siyasi hayatında başlayan yeni bir dönemin öncesi ve sonrasının belgeleriyle birlikte incelendiği Demokrasiye Geçiş, Gologlu'nun Türkiye Cumhuriyeti Tarihi külliyatı için tamamlayabildiği son kitabıdır[273].

1.7.3. Cumhuriyet'in 50. Yılına Armağan

1.7.3.1. Atatürk İlkeleri ve Bursa Nutku

Atatürk İlkeleri ve Bursa Nutku adlı eser, Cumhuriyet'in 50. yılına özel olarak kaleme alınmış ve ilk baskısı 1973 yılında Ankara'da Kalite Matbaası'nda yapılmıştır. Kitap bölümlerden oluşmayıp, konu başlıkları şeklinde hazırlanmıştır. Atatürk İlkeleri ve İnkılapları hakkında çeşitli açıklamalara yer verilmiştir. Eserde, Atatürk İlkeleri deyiminin anlamı, temel niteliği ve dayanağından bahsedildikten sonra, bu ilkelerin öğrenilme yollarına, kadının yerinin, gerçekçiliğin ve devrimciliğin temel ve koruma yollarına odaklanılmıştır. Ordunun Atatürk ilkelerindeki rolüne ve devrimciliğin korunmasına değinilmiştir. Son olarak Atatürk'ün Bursa Nutku'na yer verilmiştir.

Gologlu, eserinde önceki iddiaların aksine, Atatürk'ün Bursa'da çıkan olaylar nedeniyle herhangi bir konuşma yapmadığını ileri sürmüştür. Bu eseri için: "Benim ve sağlığımı tehlikeye sokan bir çalışma olduğunu" belirtmiştir[274].

---

[273] Mahmut Gologlu, **Demokrasiye Geçiş (1946-1950)**, Kaynak Yayınları, Ankara, 1982.; Gologlu, **Türkiye Cumhuriyeti – IV: Demokrasiye Geçiş 1946-1950,** Ayşe Gologlu Soyer (Yay. Haz), 2. Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2021.

[274] Gologlu, **Atatürk İlkeleri ve Bursa Nutku**, Ankara, 1973.

1.7.3.2. Halifelik Ne İdi? Nasıl Alındı? Niçin Kaldırıldı?

Halifelik Ne İdi? Nasıl Alındı? Niçin Kaldırıldı? adlı eser, Cumhuriyet'in 50. yılına özel olarak kaleme alınmıştır. Eserin ilk baskısı 1973 yılında Ankara'da Kalite Matbaası'nda yapılmıştır. Kitap, Halifelik kurumunun tarihsel sürecine odaklanarak, bu önemli makamın nasıl oluştuğu, nasıl alındığı ve neden kaldırıldığı sorularına yanıt aramıştır. Kitap, dokuz bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, Halifelik kelimesinin etimolojik anlamı, nerede ortaya çıktığı ve kronolojik şekilde halifelerin isimleri bulunmaktadır.

İkinci bölümde, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde Halifelik makamının durumu ve halk üzerindeki etkisi incelenmiştir.

Üçüncü bölümde, yeni Türk Devletinin temelleri ve yeni rejimin kurulma süreci, Saltanatın kaldırılması ve Halifelik kurumunun durumu anlatılmıştır.

Dördüncü bölümde, son Osmanlı Sultanı Vahdettin'in yurt dışına çıkması ve yeni halife olarak Abdülmecid Efendi'nin seçilmesi konusu işlenmiştir.

Beşinci bölümde, 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet rejiminin ilanı ve Halifeliğin devam edip etmeyeceği tartışılmıştır.

Altıncı bölümde, Halifeliğin Kaldırılması öncesindeki hazırlıklar işlenmiştir. Bölümde Mustafa Kemal Paşa'nın halifelik hakkında gazetecilere verdiği demeç, Çankaya Köşkü'nde yapılan akşam yemeği toplantıları ve Meclis'teki tartışmalar ele alınmıştır.

Yedinci bölümde, Halifeliğin kaldırılması için hazırlanan kanun teklifi, Meclis'te milletvekillerinin konu hakkındaki görüşleri ve çıkan tartışmalara yer verilmiştir.

Sekizinci bölümde, Adalet Bakanı Seyit Bey'in konu hakkındaki eleştirilere verdiği cevaplar ve konuşması yer almıştır.

Dokuzuncu bölümde ise Başbakan İsmet İnönü'nün, Halifelik makamının kaldırılması üzerine dinsel ve politik sorunlara değinerek yaptığı konuşma bulunmuştur[275].

[275] Mahmut Gologlu, **Halifelik Ne İdi? Nasıl Alındı? Niçin Kaldırıldı?,** Kalite Matbaası, Ankara, 1973.

1.7.3.3. Anadolu'nun Milli Devleti Pontos

Anadolu'nun Milli Devleti Pontos adlı eser, 1973 yılında Ankara'da basılmıştır. Cumhuriyet'in 50. yılına özel olarak kaleme alınmıştır. Gologlu eserinde, M.Ö. 298-63 yılları arasında hüküm sürmüş Pontos Krallığı ile 1204-1461 yılları arasında varlık göstermiş Trabzon Rum Devleti'nin karıştırılmasına dikkat çekmiştir. Esere göre o dönemde, Yunanlılar ile Rumların aynı şey olduğu düşünülmüş ve Mithradates hanedanlığı pek bilinmemesine rağmen, Pontos Krallığı'nın Yunanlıların bir uzantısı olduğu sanılmıştır. Osmanlılar bölgeye hâkim olmadan önce, Karadeniz bölgesinde bir Rum İmparatorluğu olduğu düşüncesi yaygınlaşmıştır. Ancak Gologlu, eserde Pontos Krallığı'nın Anadolulu, kurucusu Mithradates hanedanının ise İran kökenli olduğunu ve Yunanlılarla hiçbir ilgisi bulunmadığını açıklamıştır. Bu konuyu yakın arkadaşı Haşim Karpuz ile sohbet esnasında da konuşmuştur. Karpuz, Gologlu'nun bu çabasını şöyle ifade etmiştir: *"Gologlu, kendi doğduğu ve çok sevdiği Trabzon'un tarihi ile yakından ilgilenmiştir. En üzüldüğü husus, M.Ö. 298-63 yılları arasında hüküm sürmüş Pontos Krallığı ile 1204-1461 yılları arasında var olan Trabzon Devleti'nin birbirine karıştırılmasıydı. Trabzon devletinden Rum Pontos İmparatorluğu diye söz edilmesiydi. Trabzon tarihi üzerine yaptığı çalışmalarını, şehrin fethine kadar olan dönemi Pontos, sonrasını ise Trabzon Tarihi olarak yayınlamıştır[276]."* Bu açıklamalar, Gologlu'nun hem Trabzon tarihine olan derin ilgisini hem de bu alandaki yanlış anlamaları düzeltme çabasını göstermiştir. Anadolu'nun Milli Devleti Pontos adlı kitap 5 bölümden oluşmuştur.

Kitabın birinci bölümünde, Doğu Karadeniz Bölgesinin milattan önceki yılları ele alınarak, bölgedeki ilk yerleşimler ve hâkimiyet kuran topluluklar incelenmiştir. Etiler, Asurlular, Yunanlılar, Kimmerler, Amazonlar, İskitler, Medler gibi eski medeniyetler ile Yunan sömürgeciliği, İranlılar, Pont Satraplığı, Helenizm ve Makedonyalılar gibi konular ele alınmıştır. Bu toplulukların Doğu Karadeniz bölgesindeki varlıkları ve etkileşimleri tartışılmıştır.

İkinci bölümde, Pontos Devleti başlığı altında Pontos Devleti'nin kuruluşu ve Roma-Pontos arasındaki savaşları ele alınmıştır. Ayrıca, Pontos adı verilen bölgenin coğrafi sınırları ve bu topraklarda yaşayan Halibler, Haldiler, Kolhlar, Tibarenler, Mosinekler, Makronlar, Driller, Skitenler ve Lazlar anlatılmıştır.

Üçüncü bölümde, Doğu Karadeniz Bölgesinde Roma ve Bizans egemenliği konuları işlenmiştir. Roma ve Bizans İmparatorluklarının Doğu Karadeniz bölgesindeki egemenlikleri ele alınmıştır. Roma egemenliği döneminde Galatlar ve Polemonların bölgede kurdukları hâkimiyetler, ayrıca Pontos Polemonyakos eyaleti ile ilgili bilgiler verilmiştir. Bizans egemenliği döneminde ise Pontos Polemonyakos, Haldiya eyaleti ve Trabzon'un Bizans dönemi üzerindeki etkileri

[276] Karpuz, "Tarihçi-Yazar Mahmut Gologlu (1915-11 Ekim 1982)", s. 894.

incelenmiştir. Ayrıca, bölgedeki Müslüman Türk egemenliği, Trabzon Derebeyliği ve Bizans'ın Trabzon Dukalığı konuları ele alınmıştır.

Dördüncü bölümde, Doğu Karadeniz bölgesinde Trabzon Devleti başlığı altında Trabzon Devleti'nin kuruluşu, Selçuklu ve Moğol egemenliği, Doğu Karadeniz'e Çepnilerin gelişi, Bizans etkisi, Trabzon'un imparatorluk haline gelmesi, yerli halk ve Bizans arasındaki çekişmeler, Türkmen beyleriyle olan akrabalık ilişkileri gibi konular yer almıştır. Ayrıca, Timur'un bölgedeki egemenliği ve Trabzon Devleti'nin son yılları, 1461 yılında Trabzon'un fethi incelenmiştir.

Beşinci bölümde, Osmanlı Devleti'nin yıkılış döneminde Rum Pontos devleti kurma hayalleri ve bu hayallerin gerçekleşememesi üzerine yaşanan bocalama ve sonuçlar tartışılmaktadır. Bölgenin tarihindeki önemli olaylar ve bu devletin kurulma çabaları detaylı olarak ele alınmıştır[277].

Gologlu, bu eserle, Doğu Karadeniz bölgesinin coğrafi, siyasi, kültürel tarihi ve sosyopolitik yönlerini derinlemesine araştırarak tarihe ışık tutmuştur. Eser, yayınlandığı tarihe kadar Pontos bölgesi hakkında yapılmış batı merkezli çalışmalara karşı en objektif tarihsel incelemeyi sunmuştur. Bölgedeki gelişmeleri her iki taraf açısından değerlendirerek, objektif, sade ve yalın bir anlatımla geniş bir kitleye hitap etmiştir[278].

1.7.3.4. Trabzon Tarihi - Fetihten Kurtuluşa Kadar

Trabzon Tarihi-Fetihten Kurtuluşa Kadar, adlı eserin ilk baskısı 1975 yılında Ankara'da Kalite matbaasında yapılmıştır. Kitabın ikinci baskısı, Haziran 2013 tarihinde Veysel Usta ve Ayşe Gologlu Soyer tarafından yeniden düzenlenmiş ve yayına hazırlanarak Trabzon'da Serander Yayınları tarafından yayımlanmıştır. Eser, Fatih Sultan Mehmet'in 1461'de Trabzon'u fethinden 1918'deki Rus işgaline kadar olan dönemde Trabzon tarihini anlatmaktadır. Yirmi bir bölümden oluşmuştur.

Birinci bölümde, 1461 yılında Fatih Sultan Mehmed'in Trabzon'u fethetmesiyle başlanmıştır. Bölümde Trabzon'un fethinin ardından şehzade sancağı olarak tayin edilmesi ve sonrasında ilk yöneticilerin atanması detaylı şekilde ele alınmıştır. Ayrıca, Şehzade Abdullah'ın Trabzon Valiliği dönemi de bu bölümde incelenmiştir.

---

[277] Mahmut Gologlu, **Anadolu'nun Milli Devleti Pontos,** Kalite Matbaası, Ankara, 1973.; İbrahim Tellioğlu, "Karadeniz Tarihçisi Rolüyle Mahmut Gologlu", Mehmet Okur vd. (Yay. Haz.), **Her Yönüyle Mahmut Gologlu Sempozyumu 08-10 Mayıs 2014/Trabzon Bildiriler,** Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2015, s. 149-155.

[278] Osman Emir, "Mithradates Krallığı ve Mahmut Gologlu'nun Anadolu'nun Milli Devleti Pontos Adlı Eserinin Genel Bir Değerlendirilmesi", Mehmet Okur vd. (Yay. Haz.), **Her Yönüyle Mahmut Gologlu Sempozyumu 08-10 Mayıs 2014/Trabzon Bildiriler,** Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2015, s. 172, 173.

İkinci bölümde, Yavuz Sultan Selim'in Trabzon'daki valiliği üzerine odaklanılmıştır. Yavuz Sultan Selim'in kişiliği ve oğlu Kanuni Sultan Süleyman'ın Trabzon'da doğup büyümesi ele alınmıştır. Ayrıca, Sultan Selim'in eşi Ayşe Gülbahar Hatun hakkında da bilgi verilmiştir. Yavuz Sultan Selim'in padişah olmasıyla birlikte, Trabzon'a atanan valiler üzerine de detaylar sunulmuştur.

Üçüncü bölümde, Trabzon sancağının Erzincan eyaletine bağlanması işlenirken dördüncü bölümde Trabzon'un eyalet merkezi haline gelmesi incelenmiştir. Beşinci bölümde ise Trabzon livasının Erzurum eyaletine bağlanması ele alınmıştır. Altıncı bölümde, "Trabzon – Batum Eyaleti" başlığı altında Celaliler, Murathanoğulları ve Köroğlu'nun Trabzon'la olan ilişkileri üzerinde durulmuştur.

Yedinci bölümde, Trabzon'a yapılan Kazak akınları ele alınırken; sekizinci bölümde, Kâtip Çelebi ve Evliya Çelebi'nin gözlemlerine dayanılarak 17. yüzyıl ortalarında Trabzon ve Trabzon valisi Arnavut Köprülü Mehmet Paşa ve Sonraki valilerin döneminden bahsedilmiştir. Dokuzuncu bölümde, Trabzon valilerinin Azak'a gerçekleştirdikleri seferler, onuncu bölümde Trabzon'un bir dönem mütesellimlerin denetiminde kalması işlenmiştir.

On birinci bölümde Lazlar ile Çepniler arasındaki mücadeleye yer verilmiş; on ikinci bölümde Canikli ailesinin Trabzon'a gelişi incelenmiştir. On üçüncü bölüm, Trabzon valilerinin Anapa'ya yönelik seferlerini konu alırken, on dördüncü bölümde Trabzon'a yönelik Rus saldırılarının başlaması, Faş Kalesi'nin kaybedilmesi ve Akçaabat'a gerçekleştirilen Rus çıkarması detaylandırılmıştır.

On beşinci bölümde, "Trabzon Ağaları" başlığı altında Birinci, İkinci, Üçüncü ve Dördüncü Tuzcuoğlu ayaklanmalarının yanı sıra Kalcıoğlu, Hacısalihoğlu, Dedeoğlu ve Şatıroğlu ayaklanmaları ele alınmıştır. On altıncı bölümde, Texier, Deyroll ve Şakir Şevket'in gözlemleri doğrultusunda 19. yüzyılın ortalarında Trabzon'daki toplumsal ve idari durum değerlendirilmiştir. On yedinci bölümde, 19. yüzyılın sonlarında Vali Kadir Bey dönemi ve Trabzon Salnamesine göre yaşanan Ermeni ayaklanması incelenmiştir. On sekizinci bölümde ise 20. yüzyılın başlarında Trabzon'un genel durumu aktarılmıştır.

On dokuzuncu bölümde, Trabzon'un Ruslar tarafından işgali sürecine odaklanılırken; yirminci bölüm, kentin kurtuluş sürecini ele almıştır. Eser, yirmi birinci ve son bölümde sunulan geniş ekler kısmı ile tamamlanmıştır. Bu bölümde Trabzonlu şair, vali, ilim adamı, tüccar ve önde gelen

şahsiyetlerin mezar kitabeleri ile Trabzon valilerinin ve Meşrutiyet dönemi Trabzon mebuslarının isimlerine yer verilmiştir[279].

1.7.4. Atatürk'ün 100. Doğum Yılına Armağan

1.7.4.1. Atatürk ve Trabzon

Atatürk ve Trabzon adlı eser, 1981 yılında Trabzon İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi tarafından, Trabzon Özkan Ofset'te basılmıştır. Eser, 2011 yılında Veysel Usta tarafından yeniden düzenlenerek Trabzon'da Serander Yayınları tarafından tekrar yayımlanmıştır. Eser, Atatürk'ün 100. doğum yılını kutlama çalışmaları kapsamında hazırlanan "Trabzon'dan Atatürk'e" adlı kitabın bir bölümünü Gologlu'ndan yazmasının istenmesiyle kaleme alınmıştır. Gologlu'nun bölüm olarak yazdığı çalışma Atatürk ve Trabzon isimli kitaba dönüşmüştür.

Prof. Dr. Haşim Karpuz, kitabın yazılma sürecini şöyle aktarmıştır: *"Trabzon vilayetince, Atatürk'ün 100. doğum yılını kutlama çalışmaları kapsamında hazırlanan Trabzon'dan Atatürk'e adlı kitabın yayınlanması istenmiştir. Bu amaçla oluşturulan kurul, bu bölüm için Mahmut Gologlu'nu yazmaya davet etmiştir. Konuyu kendisine iletmek için Belediye, Özel Kalem Müdürü İhsan Bektaş'ı görevlendirmiştir. İhsan Bektaş, Mahmut Bey'i ziyaret ederek durumu bildirmiştir. Mahmut Bey, 'Bana emrivaki mi yapıyorsunuz?' diyerek oldukça kızmış, ancak buna rağmen gece gündüz çalışarak üç gün içinde 'Atatürk ve Trabzon' adlı kitabını yazmıştır."* Ayrıca Karpuz, Gologlu'nun bir öğle yemeğinde kendisini çağırarak, yazı makinesiyle yazdığı müsveddeleri gösterdiğini ve bazı Trabzon resimleriyle eseri desteklediğini belirtmiştir. Karpuz, bu kadar kısa bir süre içinde böyle orijinal eserin ortaya konmasına hayretle tanıklık ettiğini ifade etmiştir[280]. Ancak, bu bölüm bir kitap haline gelmiş ve tek başına bir eser olarak ortaya çıkmıştır.

Kitabın içeriğinde, Atatürk'ün Samsun'a gelişi, Erzurum Kongresi sürecinde Trabzonlularla görüşmesi, Sivas Kongresi sırasında Heyet-i Temsiliye'ye hükümet niteliği veren genelgede Trabzon Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nde konuyla ilgili soru işaretlerinin bulunması ve iki taraf arasında yaşanan anlaşmazlıklar ele alınmıştır. Ayrıca, 1919 yılında ülkenin genel durumu, Enver Paşa'nın Trabzon'a gelerek Millî Mücadele'nin başına geçme düşüncesi ve Atatürk ile Trabzonlular arasındaki ilişkiler irdelenmiştir. İkinci Meclis'te Trabzon'dan seçilen milletvekilleri ve Atatürk'ün Trabzon'a yaptığı ziyaretler kapsamlı şekilde ele alınmıştır. Eser, Atatürk'ün Trabzon'a yaptığı ziyaretler sırasında çekilen fotoğraflarla son bulmuştur[281].

---

[279] Mahmut Gologlu, **Trabzon Tarihi-Fetihten Kurtuluşa Kadar**, Kalite Matbaası, Ankara, 1975.; Mahmut Gologlu, **Trabzon Tarihi-Fetihten Kurtuluşa Kadar**, Veysel Usta ve Ayşe Gologlu Soyer (Yay. Haz.), Serander Yayınevi, Trabzon, 2013.

[280] Karpuz, "Mahmut Gologlu'nun Otobiyografisi ve Bazı Hatıralar", s. 99, 100.

[281] Mahmut Gologlu, **Atatürk ve Trabzon**, Özkan Ofset, Trabzon, 1981.

1.7.4.2. Millî Mücadele'de Trabzon ve Mustafa Kemal Paşa

Millî Mücadele'de Trabzon ve Mustafa Kemal Paşa adlı kitap, 18 Mayıs 1981 tarihinde KTÜ Yayınevi tarafından Trabzon'da basılmıştır. Kitap sekiz bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, Trabzon'un coğrafi ve tarihsel önemi vurgulanmıştır. Trabzon'un stratejik noktada yer aldığı, bölgenin kültürel ve ticari açıdan kritik bir öneme sahip olduğu detaylandırılmıştır. Ayrıca Mütareke döneminde Trabzon'da Millî Mücadele'nin örgütlenmesi, Pontos ve Ermeni sorunu, Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyet'inin kuruluşu ve faaliyetleri ele alınmıştır.

İkinci bölümde, Erzurum Kongresi'nin toplanması ve Trabzon Muhafaza-i Hukuku Milliye Cemiyeti üyelerinin kongreye katılımı incelenmiştir.

Üçüncü bölümde, Sivas Kongresi'nin toplanması, Trabzon Muhafaza-i Hukuku Milliye Cemiyeti üyelerinin kongreye muhalefeti ve yapılan seçimler ele alınmıştır.

Dördüncü bölümde, TBMM'nin kuruluşu ve yeni açılacak meclise katılacak mebusların Ankara'ya gitmeleri anlatılmıştır.

Beşinci bölümde, Bolşeviklik konusu ele alınmıştır. Rusya'daki Bolşevik Devrimi ve Kızıl Ordu ile Çarlık Rejimin Beyaz Ordusu arasındaki mücadelenin etkileri incelenmiştir. Bolşeviklerin, Trabzon'daki siyasi ortamı nasıl etkilediği ve gelişmelerin Türkiye'deki bağımsızlık mücadelesine yansımaları tartışılmıştır.

Altıncı bölümde, Türk Kurtuluş Savaşı'nın en kanlı ve önemli mücadelelerinden biri olan Sakarya Meydan Muharebesi'ne yer verilmiştir. Gologlu'na göre bu savaş, Türk milletinin bağımsızlık mücadelesinin dönüm noktalarından biri olup, Atatürk'ün önderliğinde Türk ordusunun büyük bir zafer kazandığı, fakat aynı zamanda ağır kayıpların verildiği bir çatışmadır. Atatürk, bu savaşa katılan Trabzonlu askerlerin ve özellikle 3. Fırkanın mücadelesini özel bir şekilde anmış ve bu kahramanlıkların unutulmaz olduğunu vurgulamıştır. 1924 yılında, Mustafa Kemal Paşa, Trabzon'a yaptığı bir ziyaret sırasında, Sakarya Meydan Muharebesi'nde 3. Fırkada görev alan Trabzonlu askerlerin gösterdiği fedakârlıkları minnetle hatırlatmıştır. Yaptığı konuşmada şu anlamlı ifadeyi kullanmıştır: "Sakarya Meydan Muharebesi'nde 3. Fırka ile yetişen Trabzon evlatlarının muharebe alanında gösterdikleri fedakârlıkların kıymetli hatırası daima zihnimde ve gönlümde yer edecektir." Bu sözle Mustafa Kemal Paşa, Trabzonlulara ve vatansever gençlere olan minnettarlığını dile getirmiş, onların savaştaki kahramanlıklarını ve fedakârlıklarını takdirle anmıştır. Bu ifadeleri, Trabzon'un Kurtuluş Savaşı'ndaki kritik rolünü ve Trabzon halkının, Türk milletinin bağımsızlığı için gösterdiği büyük çabayı simgelemiştir.

Yedinci bölümde, "Trabzon Meselesi" başlığı altında, Enver Paşa ve İttihat ve Terakki Partisi üyelerinin Trabzon'a gelmesinden bahsedilmiştir. Gologlu'nun yazdığına göre, Birinci Dünya Savaşı sonunda, Enver Paşa, Osmanlı İmparatorluğu'nun mağlubiyetinin ardından yurt dışına çıkan önde gelen isimler arasında yer almıştır. Diğer İttihat ve Terakki Partisi liderleri de, Enver Paşa ile birlikte yurt dışına sığınmış, ancak bazı parti mensupları yakalanarak tutuklanmışlardır. Enver Paşa, İttihatçı kadroların bulunduğu Trabzon'a gelerek burada bir güç oluşturmayı ve ardından bu güçle Anadolu'ya geçerek Millî Mücadele'nin başına geçmeyi planlamıştır. Bunun için Trabzon'u giriş kapısı olarak belirlemiştir. Enver Paşa'nın pek çok adamı Trabzon'a gelmiştir. Trabzon Enver Paşa'nın yurda girişi için hazırlanmıştır. Ankara'nın aldığı etkili tedbirlerle Enver Paşa'nın Anadolu'ya girme planları sona erdirilmiştir.

Sekizinci bölümde, 30 Ağustos 1922'deki Başkomutanlık Meydan Muharebesi'nin zaferle sonuçlanmasının ardından Türkiye genelinde olduğu gibi Trabzon'da da yapılan zafer gösterilerine yer verilmiştir. Ayrıca, Lozan Barış Görüşmelerine katılma hazırlıklarına ve heyet içinde yer alan Trabzonlu isimlerden bahsedilerek, Ali Şükrü Bey olayına kısaca değinilmiştir. Ardından İkinci TBMM'ye seçilen Trabzon milletvekillerinin isimlerine ve görevlerine yer verilmiştir. Bölüm, Mustafa Kemal Paşa'nın 1924'te Trabzon'a gerçekleştirdiği ziyarete dair bilgilerle sona ermiştir[282].

1.7.4.3. Anadolu Kulübü ve Atatürk

Anadolu Kulübü ve Atatürk adlı eser, 1972 yılında Ankara'da yayımlanmıştır[283]. Gologlu bu eserinde, başlık kısmında "Doğumunun 100. Yıldönümünde Anadolu Kulübü'nün Atatürk'e Armağanı" ifadesine yer vermiştir. Eser, 1981 yılında Ajans Türk Matbaacılık tarafından yeniden basılmıştır.

Eserde, Anadolu Kulübü'nün Cumhuriyet tarihindeki birçok önemli kararın alındığı mekânlardan biri olduğu vurgulanmıştır. Devlet başkanları, başbakanlar ve bakanlar gibi yabancı konukların kulüpte ağırlandığı; farklı siyasi görüşlere sahip devlet ve politika adamlarının, yüksek yargı mensuplarının, üniversite hocalarının ve emekli generallerin bir araya geldiği belirtilmiştir. Ayrıca, kulübün kışlık ve yazlık tesislerinde sunulan sosyal ve kültürel hizmetlerin yüksek seviyede olduğu ifade edilmiştir. Gologlu, Anadolu Kulübü'nün kuruluşunu sağlayan Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ü minnet ve şükranla anmıştır[284].

---

[282] Mahmut Gologlu, **Millî Mücadele'de Trabzon ve Mustafa Kemal Paşa,** Karadeniz Teknik Üniversitesi Basımevi, Trabzon, 1981.

[283] Karpuz, "Tarihçi- Yazar Mahmut Gologlu (1915-11 Ekim 1982)", s. 895.

[284] Mahmut Gologlu, **Anadolu Kulübü ve Atatürk,** Ajans Türk Matbaacılık, Ankara, 1981.

1.7.5. Denemeler

1.7.5.1. Sevda Masalları

Sevda Masalları, Mahmut Goloğlu'nun yayımlanan ilk kitabıdır. Bir hikâye kitabı olan eser, 1943 yılında İstanbul'da Ankara Kitabevi tarafından basılmıştır[285].

1.7.5.2. Bir Dostun Mektupları

Bir Dostun Mektupları adlı deneme yazısı, 1974 yılında Ankara'da Kalite Matbaası tarafından basılmıştır. Goloğlu, bu eserinde daha çok gözleme dayalı yazılmış metin örneklerine yer vermektedir[286].

1.7.5.3. Dostluk ve Mutluluk

Dostluk ve Mutluluk adlı kitabı, 1975 yılında Ankara'da basılmıştır. Goloğlu, bu eserinde sevgi, dostluk, özgürlük ve mutluluk gibi temaları öne çıkararak, gözlemlerine dayanarak yazdığı deneme türündeki metinler ve şiirlere yer vermiştir[287].

1.7.5.4. Serçeme

Serçeme adlı kitap, deneme türündeki yazılarından oluşmuştur. Ancak bu eser, basılmamıştır[288].

1.7.5.5. Kahve Değirmeni

Kahve Değirmeni adlı kitap, deneme türündeki yazılarından oluşmuştur. Ancak bu eser de, basılmamıştır[289].

---

[285] Mahmut Goloğlu, **Sevda Masalları,** Ankara Kitabevi, İstanbul, 1943.

[286] Mahmut Goloğlu, **Bir Dostun Mektupları**, Kalite Matbaası, Ankara, 1974.

[287] Mahmut Goloğlu, **Dostluk ve Mutluluk,** Kalite Matbaası, Ankara, 1975.

[288] Karpuz, "Tarihçi-Yazar Mahmut Goloğlu 1915-11 Ekim 1982", s. 894.

[289] gös. yer.

1.7.6. Bildiri, Konferans ve Ders Notları

Goloğlu, yukarıda kaydedilen eserleri dışında da bilimsel faaliyetler icra etmiştir. Konferanslar ve bildiriler sunmuştur. Üniversitede öğretim elemanı iken hazırladığı ders notları önemlidir. Onun bu yönündeki faaliyetleri aşağıdaki gibidir:

- "Ana Hatları ile Trabzon Tarihi", **Trabzon Fotoğraf Albümü,** Trabzon Belediyesi Yayınları, Trabzon, 1982, s. 3-8.
- "Başkomutan Atatürk", **Boğaziçi Üniversitesi Uluslararası Atatürk Konferansları**, C. II (33. Bildiri), 9-13 Kasım 1981.
- "Atatürk ve Toplum", KTÜ'de 12.5.1981 tarihinde verilen konferans, **KTÜ Dergisi,** 100. Yıl Özel Sayısı, Mart 1982, s. 1-8.
- "Başöğretmen Atatürk", **İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Atatürk Sempozyumu**, İstanbul, 14 Mayıs 1982, s. 1-16.
- "Atatürk ve Trabzon", **Trabzon Kültür Sanat Yıllığı**, 87, Sema Matbaacılık, İstanbul,1997, s. 423-440[290].
- **Türk Devrim Tarihi**

Türk Devrim Tarihi adlı kitap 1982 yılında KTÜ TİTİA yayınları tarafından "Türk Devrim Tarihi Ders Notları" adıyla basılmıştır. Eser, 2010 yılında Hikmet Öksüz, Murat Küçükuğurlu, Veysel Usta ve Muzaffer Başkaya tarafından yeniden hazırlanarak *Türk Devrim Tarihi* adıyla KTÜ Yayınları tarafından tekrar yayımlanmıştır. Kitap iki bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölüm, Millî Mücadele Dönemi başlığı altında incelenmektedir. Bu bölümde Millî Mücadele'yi hazırlayan temel dinamikler, Anadolu hareketinin başlaması, Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nin toplanması, TBMM'nin açılması, Kurtuluş Savaşı ve imzalanan antlaşmalar ele alınmakta; Lozan Barış Antlaşması ile bölüm tamamlanmaktadır.

İkinci bölüm, Devrimler ve Tepkiler başlığı altında ele alınmaktadır. Türk Kurtuluş Savaşı'nın askerî safhasının sona ermesiyle birlikte gerçekleştirilen inkılaplara yer verilmiştir. Bu kapsamda siyasi alanda Cumhuriyetin ilanı, Halifeliğin kaldırılması, laiklik ilkesinin benimsenmesi ve çok partili hayata geçiş denemeleri (Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası) incelenmiştir. Devrimlere karşı gelişen Şeyh Sait İsyanı, Menemen Olayı ve İzmir Suikastı gibi tepkiler ele alınmış; ardından tek parti dönemi ve parti-devlet bütünleşmesine değinilmiştir.

[290] Karpuz, "Tarihçi-Yazar Mahmut Goloğlu 1915-11 Ekim 1982", s. 895.

Bunun devamında hukuk, sosyal, sağlık, eğitim ve ekonomi alanındaki reformlar işlenmiştir. Uluslararası ilişkiler bağlamında ise Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne girişi, afyon yasağı, Balkan Paktı, doğu sınırlarıyla ilgili gelişmeler, Montrö Boğazlar Sözleşmesi ve Hatay'ın Türkiye'ye katılması konuları ele alınmıştır. Bölüm, Atatürk'ün son yılları ve sonrasında Türkiye'nin durumu ile tamamlanmıştır[291].

[291] Mahmut Gologlu, **Türk Devrim Tarihi,** Hikmet Öksüz vd. (Yay. Haz.), 1. Baskı, KTÜ Yayınları, Trabzon.

İKİNCİ BÖLÜM

2. MAHMUT GOLOĞLU'NUN TBMM FAALİYETLERİ

2.1. 9. Dönem Parlamento Faaliyetleri (1950-1954)

2.1.1. DP'ye Katılması ve CHP'ye Eleştirileri

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, dünya genelinde yayılan demokrasi rüzgârından Türkiye de etkilenmiştir. Bununla birlikte savaş döneminde CHP'nin izlediği politikalar, Türkiye'nin ekonomik ve siyasi açıdan zor bir döneme girmesine yol açmıştır. Hem savaşın etkisi hem de dış politikadaki belirsizlikler, halkın günlük yaşamını olumsuz şekilde etkilemiş, ülkede ciddi bir kıtlık ve yoksulluk yaşanmıştır. Hükümetin izlediği izolasyonist politikalar ve tek parti yönetimi, halkın taleplerine karşı duyarsız kalmasına neden olmuş ve toplumda büyük bir huzursuzluk yaratmıştır.

Ülkede uzun yıllar iktidarda olan CHP'nin tek parti yönetiminden bunalan halk, yeni bir umut kaynağı olarak DP'ye yönelmeye başlamıştır. DP'nin Trabzon'da teşkilatlanması, partinin kurucu kadrosundan olan ve eski Trabzon Valisi Refik Koraltan'ın 2 Ocak 1946'da Trabzon'a gelmesiyle başlamıştır[292]. Haziran 1946 tarihinde ise DP, Trabzon'daki kuruluşunu resmen tamamlamış ve bu süreç, Haydar Beşe, Cemal Karahan, İbrahim Ertekin, Süleyman Şatır, İhsan Özsoy, Kemal Atal ve Asım Pekel'in öncülüğünde gerçekleştirilmiştir[293].

1950 seçimleri öncesinde CHP ile DP arasındaki rekabet hız kazanmıştır. Bu rekabeti körükleyen en önemli gelişme, 1946 belediye seçimlerinde yaşanan usulsüzlükler olmuştur. Bu durum, Türkiye genelinde olduğu gibi Trabzon'da da siyasal gerilimi artırmış ve muhalefetin güç kazanmasına yol açmıştır. Gologlu, II. Dünya Savaşı'nın halk üzerindeki etkilerini vatandaşların iktidar değişikliği arzusunu şöyle ifade etmiştir:

> …hayat pahalılığı, geçim sıkıntıları, adam başına 125 gram ekmeğin aile sofrasında paylaşılamamasının ve ölüye kefen bezi bulunamamasının üzüntüleri ile Dünya Savaşının Türkiye'yi de etkileyen bunalımları eklenmişti. Özetlemek gerekirse aleyhteki şartlar öylesine bir araya gelmişti ki: Tüm ulus ne olursa olsun, Halk Partisi'ni iktidardan uzaklaştırmak hevesine kapılmıştır[294].

---

[292] Zehra Aslan, **Yassıada'da Trabzon Temsilcileri: Haluk Çulha, İsmail Şener, Osman Nuri Lermioğlu, Salih Zeki Ramoğlu**, Trabzon Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Trabzon, 2023, s. 11.

[293] Aslan, **a.g.t.,** s. 328.; "Demokrat Parti Şehrimizde de Açıldı" (29.06.1946), **Yeniyol Gazetesi,** s. 1.

[294] Aslan, **a.g.t.,** s. 220.

Gologlu, ilk dönemlerde siyaset ve politikadan uzak kalmayı tercih etmiştir. Bu dönemde kaleme aldığı yazılar daha çok ilmi, sosyal sorunlar ve Trabzon'u ilgilendiren meseleler üzerine olmuştur[295]. Fakat bir müddet sonra dolaylı olarak ülkenin kötü yönetildiğine dair yazılar kaleme almıştır. 15 Mayıs 1946 tarihinde Yeniyol gazetesinde yayımladığı "Siyaset Sahasında Memur" başlıklı makalesinde, siyasal hayatta ahlaka vurgu yapmıştır. Yazısında, siyasetin sadece bir görev değil, aynı zamanda büyük bir sorumluluk olduğunu vurgulamış, siyasetçilerin ahlaki değerlere bağlı kalarak hareket etmelerinin önemine değinmiştir[296].

6 Temmuz 1946 seçimlerinin yapıldığı gün yayımladığı "Milletvekili" başlıklı makalesinde ise, seçme ve seçilme hakkının önemini vurgulamıştır. Yazısında milletvekilliği meselesine geniş bir bakış açısı getirmiş ve milletvekili olabilmenin yalnızca bir görev değil, aynı zamanda bir nitelik ve sorumluluk taşımak anlamına geldiğini belirtmiştir. Seçme ve seçilme hakkının, halkın iradesinin bir yansıması olarak, doğru ve adil şekilde kullanılmasının zaruretine dikkat çekmiştir. Milletvekillerinin, halkın taleplerine duyarlı, ahlaki değerlere sahip ve dürüst kişiler olmaları gerektiğinin altını çizmiştir[297]. Gologlu, DP'ye katılmadan önce Yeniyol gazetesinde yayınlamış olduğu "Yanlış Fakat Lüzumlu Bir Yazı" adlı makalesinde ise iktidarı üstü kapalı şekilde eleştirmeye başlamıştır[298].

Gologlu, 1949 yılında DP'ye[299] üye olarak siyasete girmiştir[300]. 2 Haziran 1949 tarihinde yapılan DP İl Kongresinde İl İdare Kurulu'na seçilerek partideki resmî görevine başlamıştır. Kızı Ayşe Gologlu Soyer, babasının siyasete girmesindeki sebebi demokrasinin şartı olan çok partili düzene inanması ve vatanseverliğine bağlamıştır[301]. Artık DP'nin Trabzon'daki temsilcilerinden olan Gologlu, Yeniyol Gazetesi'ndeki yazılarında artık Hükümeti ve CHP'yi açık bir şekilde eleştirmeye başlamıştır[302].

---

[295] Muzaffer Başkaya, "Trabzon'da İktidara Muhalif Bir Hukukçu: Mahmut Gologlu", Mehmet Okur vd. (Yay. Haz.), **Her Yönüyle Mahmut Gologlu Sempozyumu 08-10 Mayıs 2014/Trabzon Bildiriler,** Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2015, s. 224-226.

[296] Mahmut Gologlu (15.05.1946), "Siyaset Sahasında Memur", **Yeniyol Gazetesi,** s. 3.; Mahmut Gologlu (18.05.1946), "Siyaset Sahasında Memur", **Yeniyol Gazetesi,** s. 3.

[297] Mahmut Gologlu (06.06.1946), "Milletvekili" **Yeniyol Gazetesi,** s. 2.

[298] Mahmut Gologlu (02.04.1947), "Yanlış Fakat Lüzumlu Bir Yazı", **Yeniyol Gazetesi,** s. 2, 3.; Mahmut Gologlu (09.04.1947), "Yanlış Fakat Lüzumlu Bir Yazı", **Yeniyol Gazetesi,** s. 2.

[299] Mahmut Gologlu'nun kızı Ayşe Gologlu Soyer'le yapılan sözlü görüşmede babasının 1948 yılında DP'ye kaydolduğunu ifade etmiştir. Bkz: Tuna, a.g.m., s. 170.

[300] Mahmut Gologlu'nun Onuncu Dönem Tercüme-i Hâli, Defter No: 1253, Sicil No: 1896, TBMM Arşivi, https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/eYayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d10/HT_1910_1_10 (15.04.2025).

[301] Tuna, a.g.m., s. 169.

[302] Usta, a.g.m., s. 278.

Yeniyol gazetesinde kaleme aldığı "Davamız" adlı yazısında: *"Bir davamız vardır bizim. Hak yolunda, hakikat yolunda hürriyet davasıdır. Hak davasıdır, millet davasıdır. Demokrasi davası, milli iradenin mutlak tecellisi davasıdır. Bu dava bütün demokratların davasıdır. Bu davaya yürekten bağlananlara ve bu davayı ideal edinenlerle, bu dava uğrunda DP saflarında yer almış olanların el ele vermeleri ve bu dava uğrunda sıkıntılara katlananların üzüntülerini kardeşçe paylaşmaları vicdan borcudur..."* ifadelerini kullanarak DP'ye katılma nedenlerini ve amaçlarını ortaya koymuştur[303].

Gologlu'nun DP'ye katılması Trabzon kamuoyunda ilgiyle karşılanmıştır. Trabzon'da tanınmış bir avukat olan Gologlu'nun DP saflarında yer alması Yeniyol'da şu şekilde kamuoyuna duyurulmuştur:

> Memleketimizin yetiştirdiği kıymetli gençlerden ve yazı ailemizin uzuvlarından Avukat Mahmut Gologlu DP'ye kayıt olunduğu haber alınmıştır. Trabzon'un tanınmış ailelerinden Gologlu ailesine mensup olan Mahmut Gologlu, Trabzon'da tahsiline müteakip İstanbul Hukuk Fakültesi'ni bitirmiş, birkaç yıl Tekel Müfettişliği yaptıktan sonra istifa ederek İstanbul'da serbest avukatlıkla çalışmış, son zamanlarda Trabzon'daki ailevi işlerine daha yakından takip ve tanzim etmek zorunda kaldığından İstanbul Barosu'ndan şehrimiz barosuna naklederek hemşerilerimiz arasında çalışmaya başlamıştır. Öteden beri memleket işlerinde çalışmaktan haz duyan bir karaktere sahip bulunan Mahmut Gologlu'nun bu defa DP saflarında yer alması muhalefet çevrelerinde de memnuniyetle karşılanmıştır[304].

Gologlu'nun DP'ye katılması, Trabzon basınında geniş bir şekilde yer bulmuştur. Basında, Gologlu'nun bu tercihinin Trabzon'daki siyasal alanda önemli bir değişim yaratacağına dair yorumlar yapılmıştır. Şehre yeni bir siyasi hareketlilik getireceği ve DP'nin Trabzon'daki etkinliğini artıracağı öngörülmüştür. Ayrıca, Gologlu'nun bu adımının, CHP'ye karşı duyulan tepkinin bir yansıması olduğu ve yerel siyasetteki rekabetin hızlanacağı belirtilmiştir.

Gologlu, DP'ye geçtikten sonra CHP'ye karşı eleştirilerini arttırarak devam ettirmiştir. 10 Haziran 1949 tarihli "Şahıslarla Değil, Davalarla Uğraşalım" adlı yazısında: *"Altı üstü servet dolu memleketimiz için hürriyeti, istiklali ve bu uğurda canını vermekten çekinmeyecek kafası ışıklı, bileği kuvvetli, çalışkan, imanlı bir milletin fertleriyiz. Bu vatanda müreffeh bir hayat geçirmek her bakımdan hakkımız iken, ne yazık ki her türlü layık olduğumuz bir hayat seviyesine ulaşamıyoruz. Daha fenası, hayat şartlarının en berbatı içinde bulunuyoruz. Bu yol millet yoludur, hak ve adalet yoludur. Bu yolun sonunda ulaşacağımız gaye, milli iradenin tecellisi, milli refahın tahakkukudur. Biz bu gaye için muhalif olduk ve bu gaye için memleket ve milletin iradesini elinde*

---

[303] Ateş Kara, **a.g.t.,** s. 12.

[304] "Mahmut Gologlu DP'ye Kaydolundu" (22.03.1949), **Yeniyol Gazetesi,** s. 1.

bulunduranlardan şunu istedik, istiyoruz: Ya iktidarı iktidarsızlıktan kurtarsınlar veya ayrılsınlar…" sözleriyle artık DP safında olduğunu her açıdan ispatlamıştır[305].

21 Temmuz 1949 tarihinde Yeniyol gazetesinde kaleme aldığı: "Demokrasi Tarihimizin Kara Günü 21 Temmuz (1946)" başlıklı makalesinde 1946 seçimlerindeki usulsüzlükleri Türk demokrasi tarihi için kara bir leke görerek CHP'yi ağır bir şekilde eleştirmiştir[306].

Yeniyol gazetesinde kaleme aldığı yazılarından yola çıkan Muzaffer Başkaya, Gologlu'nun o dönemdeki muhalif görüşlerini üç başlık altında toplamıştır:

1. Ülkenin kötü yönetildiğine dair genel tavrı: Gologlu, ülkenin kötü yönetildiğini vurgulamış, mevcut iktidarın politikalarını eleştirerek Türkiye'nin ekonomik ve sosyal anlamda zorlu bir dönemden geçtiğini dile getirmiştir. Yönetimin halkın ihtiyaçlarına duyarsız kaldığını ve ülkenin geleceği adına daha iyi bir yönetim gerektiğini savunmuştur.
2. Trabzon'un sorunlarına dair tavrı: Trabzon'a özgü sorunları gündeme getiren Gologlu, şehrin gelişmesi ve kalkınması için yapılması gerekenleri sıralamıştır. Altyapı eksiklikleri, ekonomik sorunlar ve yerel yönetimin yetersizlikleri üzerine yazılar yazmış, Trabzon halkının daha iyi bir yaşam koşuluna kavuşabilmesi için çözüm önerileri sunmuştur.
3. Kendisine karşı yapılan eleştirilere verdiği cevaplar ve polemikler: Gologlu, kendisine yönelik eleştirilere sert yanıtlar vermiş ve polemiklere girmiştir. Bu yazılarında, kendisine muhalefet edenlere karşı görüşlerini ısrarla savunmuş ve kendisine yöneltilen suçlamaların asılsız olduğunu ifade etmiştir[307].

2.1.2. 1950 Genel Seçimlerinde Trabzon Milletvekili Adaylığı ve Seçilmesi

Gologlu, başlangıçta siyasetin ne derece girift ve zorlu olduğu gerçeğiyle karşılaşmıştır. Bunun şaşkınlığını yaşamışsa da geri adım atmamıştır. Yoğun şekilde partisinin Trabzon'da kökleşmesi için çalışmıştır. DP Trabzon teşkilatı, 18 Şubat 1950'de 1 Numaralı Merkez Bucak Kongresi'ni gerçekleştirmiştir. Bu kongrede söz alan Gologlu, DP teşkilatlarının karşılaştığı sorunları dile getirmiştir. Kongrede aktardığı iddialar arasında; parti ocaklarının sürekli baskı ve denetim altında tutulması, şoförlere DP forsunun araçlara asılmaması yönünde tebligat yapılması, Hacımehmet ve Ayvasıl'daki teşkilatların takip memurlarınca izlenmesi, Kodil Bucağı'nda jandarmaların DP'lilere

---

[305] Rahmi Çiçek, "Toplumsal Meseleler ve Siyaset", Veysel Usta vd. (Haz.), **Tarihe ve Kültüre Adanmış Bir Ömür: Mahmut Gologlu'nun Yazıları,** 1. Basım (*içinde* 155-237), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2016, s. 170, 171.

[306] Çiçek, a.g.m., s.72.

[307] Başkaya, a.g.m., s. 226.

hakaret etmesi ve Sürmene-Küçükdere Bucak Müdürü'nün CHP'li bir tahsildarla iş birliği yaparak DP levhasını indirmesi yer almıştır[308].

11 Mart 1950 tarihinde yapılan DP Merkez İlçe Kongresi'ne 83 delege katılmış, kongrede yapılan konuşmalarda Trabzon DP'sinin dağıldığına dair söylentilerin gerçeği yansıtmadığı ifade edilmiştir. İlçe İdare Kurulu seçimlerinde Mahmut Goloğlu, Tevfik Vural Ciravoğlu, Hamdi Yarımbıyık, Hasan Günerkan, Fikri Karanis, Selahattin Bozkaya ve Mahmut Fandaklı seçilmiştir[309]. Seçimler öncesinde Merkez İlçe Başkanlığına seçilen Goloğlu'nun siyasi yükü artmıştır[310].

Hâlbuki 1950 seçimleri öncesinde milletvekili olma düşüncesinde değildi. Mart 1950'de eşi Nezahat Hanım'a yazdığı bir mektupta, parti içindeki faaliyetleri ve milletvekili olma düşünceleri hakkında açıklamalarda bulunmuştur. Mektubunda: *"Bıktım artık bu cehennemi yorgunluktan. Lakin bir kere bu işe başımızı soktuk, seçimler olana dek uğraşacağız, bu bir vicdan borcudur. Bana gelince, emin ol ki hiçbir ihtirasım yok, bu nedenle namzetliğimi koymamak niyetindeyim. Yani ben namzetliğe talip olmayacağım. Şimdilik düşüncem yoktur. Hatta Merkez İlçe Başkanı sıfatıyla kendi hissemize düşen namzedi şimdiden seçtik. Listemize kuvvetli isimler koyabilirsek partimizin kazanma şansı artacaktır."* ifadelerini kullanmıştır. Fakat parti içindeki telkin, rica ve baskılar neticesinde fikir değiştirmiş ve milletvekili aday adayı olmuştur. Trabzon'da DP listelerinden 10 milletvekili aday adayı arasında yapılan parti içi oylamada üçüncü sırada yer bulmuştur[311].

Milletvekili adayı olan Goloğlu seçimler yaklaşırken DP teşkilatı ile birlikte propaganda faaliyetlerine hız vermiştir. 14 Mart 1950 tarihinde Akçaabat'ta düzenlenen ve DP kurucularından İçel Milletvekili Refik Koraltan'ın konuşma yaptığı miting halk arasında büyük heyecan yaratmış, Tütün üreticilerinin mahsullerini denize döktüklerini gözyaşlarıyla anlatmaları üzerine Koraltan, bu durumu parti merkezine iletmiştir. 17 Mart 1950 tarihinde Yomra'daki DP mitinginde İl Başkanı Hasbi Pirselimoğlu, Merkez İlçe Başkanı Mahmut Goloğlu ve Bekir Sükûti Kulaksızoğlu demokrasi ve seçim güvenliği vurgusunda bulunmuşlardır[312].

14 Mayıs 1950'de seçimler tüm Türkiye'de yapılmıştır. Türkiye'nin demokrasi serüveninde 14 Mayıs 1950 seçimleri, tarihi öneme sahiptir. Bu seçim, Türkiye'de çok partili sisteme geçişin somut örneğini teşkil etmiş ve siyasi yapıyı köklü şekilde değiştirmiştir. Yeni seçim kanunu temelinde yapılan seçimlere DP, CHP ve MP katılmıştır. Sandıklara toplam 7.953.085 seçmen gitmiştir. CHP, %39,9 oy oranı ile 69 milletvekili kazanırken, DP %55,2 oy oranı ile 416 milletvekili çıkararak

---

[308] Aslan, **a.g.t.,** s. 333.

[309] Aslan, **a.g.t.,** s. 334.

[310] Tuna, a.g.m., s. 25.

[311] Tuna, a.g.m., s. 171, 172.

[312] Aslan, **a.g.t.,** s. 334.

iktidara gelmiştir. MP ise %4,6 oy oranı ile 1 milletvekili çıkarmış, ayrıca %0,6 oyla 1 bağımsız milletvekili seçilmiştir[313].

Gologlu, Trabzon'daki seçimlerde ise CHP'nin kamu gücünü kullanarak halkı etkileme çabasına girdiği iddiasındadır. Özellikle Trabzon valisi ve kaymakamının CHP'nin seçimleri kazanması için DP aleyhine büyük bir çaba ve baskı kurduklarını ileri sürmüştür. Amaçlarının ise Trabzon'dan bir milletvekilinin dahi DP'ye gitmemesi olduğunu belirtmiştir. Yeniyol gazetesinde bu durumu şöyle anlatmıştır:

> ...Kafamın içi hayli dolu. Bir kere yurdun hiçbir tarafında görülmemiş baskı altında cereyan eden Trabzon seçimleri… Neden bu talihsizlik geldi Trabzon'u buldu. Kime anlatsam vali ve kaymakam böyle şey yaparlar mı diyorlar. Trabzon'daki seçimlerin cereyan şeklini kimsenin aklı almıyor. Trabzon'da DP'li bir Milletvekilinin çıkacağını dahi düşünemiyorlar…[314]

Fakat Trabzon'da DP üç milletvekili çıkarmaya başardı. Trabzon'daki toplam seçmen sayısı 163.346 olup, oy kullanan seçmen sayısı 133.934'tür. Gologlu, oyların 62.829'unu alarak, DP'nin Trabzon milletvekili olarak TBMM'ye girmeyi başarmıştır[315]. Trabzon'dan DP milletvekili seçilen üç milletvekili arasında en fazla oyu alma başarısı elde etmiştir.

Gologlu, milletvekili mazbatasını 17 Mayıs 1950 tarihinde almış ve 22 Mayıs 1950 tarihinde TBMM'ye katılmıştır. Mazbatası, resmi olarak 29 Kasım 1950 tarihli on ikinci birleşimde onaylanmıştır[316]. Trabzon'dan seçilen diğer DP milletvekilleri Salih Esad Alperen[317] ve Süleyman

---

[313] URL, "1950-1977 Yılları Arasında Yapılan Milletvekili Genel Seçimleri" (t.y), https://www.ysk.gov.tr/tr/1950-1977-yillari-arasi-Milletvekili-genel-secimleri/3007 (29.12.2024).

[314] Mahmut Gologlu (02.06.1950), "Ankara Mektupları-2", **Yeniyol Gazetesi**, s. 1, 2.

[315] Mahmut Gologlu'nun Dokuzuncu Dönem TBMM Seçim Mazbatası, No: SM_1910_1_9, TBMM Arşivi, https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/eYayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d09/SM_1910_1_9 (29.03.2025).

[316] gös. yer.

[317] **Salih Esad Alperen:** 7 Aralık 1887 tarihinde İstanbul'un Fatih ilçesinde doğdu. Babası Mehmet Esat Efendi, annesi Fatma Zehra Hanım'dır. Nüfus kaydındaki adı Mehmet Salih Alperen'dir.1 Temmuz 1897 yılında ilkokulu, 10 Ağustos 1903 yılında ortaokulu bitirdi. 1 Eylül 1909 tarihinde Mercan Lisesi'nde mezun oldu. Yükseköğrenim tahsilini İstanbul Hukuk Fakültesinde 30 Temmuz 1911 tarihinde tamamlayarak pekiyi dereceyle mezun oldu. 9 Eylül 1908 tarihinde Meclis İdareyi Mahsus Kalem'inde mümeyyizliğe, 8 Aralık 1909 tarihinde İlmiye Tekaüt Sandığı ikinci sınıf kâtipliğine, 6 Ocak 1912 tarihinde Müessasatı Zatiye İdaresi Tahsis Kalemine, 22 Mayıs 1914 tarihinde İlmiye Muhasebe Dairesi birinci sınıf kâtipliğine, 10 Mayıs 1919'da Meşihat Memurin ve Levazım Müdüriyeti mümeyyizliğine, 31 Temmuz 1922 tarihinde tetkik mümeyyizliğine terfi etti. 1923 yılında Gördes Hâkimliğine atandı. Ardından Karasi (Balıkesir) İstinaf Mahkemesi üye yardımcılığına atandı. Aynı yıl Evkaf Hukuk Müşavirliği Dava Vekilliğine, 1924 yılında Trabzon Üye mülazımlığı görevini yürüttü. 1925 yılında Tortum Savcılığına, Maçka Hâkim Münferit Savcılığına, Bursa Mahkemesi Asliye Ceza mülazımlığına, 23 Mayıs 1927'de Trabzon Cumhuriyet Savcı Yardımcılığına atandı. 20 Şubat 1928 tarihinde isteği üzerine Adalet Bakanlığı Zatişleri Müdür Muavinliğine getirildi. 22 Haziran 1931 tarihinde İstanbul üyeliğine yükseldi. 1933 yılında İstanbul Savcılığı Başyardımcılığına yükseldi. 22 Mayıs 1936 tarihinde Trabzon Savcılığına terfi etti. 27 Şubat 1939'da Samsun'a savcı olarak atandı. Bir ay sonra kendi isteğiyle emekliye ayrıldı. 14 Mayıs 1950 genel seçimlerine DP Trabzon Milletvekili olarak katıldı. Yapılan seçimde 62.410 oy olarak IX. Dönem Trabzon Milletvekili olarak TBMM'ye girdi. TBMM IX. Döneminde Dilekçe Komisyonunda çalıştı. Aynı zamanda 3 sözlü sorusu, 1 yazılı sorusu, 1 önerge ve Genel Kurulda 6 konuda konuşması vardır. Alperen, 18 Kasım 1956 tarihinde vefat etti. Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi TBMM-IX. Dönem (1950-1954),** Cilt: VII, s. 1076, 1077.

Fehmi Kalaycıoğlu[318]'dur. Trabzon'dan seçilen diğer 8 aday[319] ise CHP listesinden Meclis'e girmiştir. Böylelikle Trabzon'da toplam 11 Milletvekili Meclis'e girmeyi başarmıştır. Bu seçim, Trabzon özelinde de DP'nin siyasi gücünü pekiştirdiği ve bölgedeki önemli isimlerin TBMM'ye girmesini sağladığı bir seçim olarak kayıtlara geçmiştir.

Tablo 3: 14 Mayıs 1950 Genel Seçimlerinde Seçilen Trabzon Milletvekilleri ve Oyları

Trabzon Milletvekilleri	Partisi	Oy Sayısı
Tevfik KORAL	CHP	64.579
Faik Ahmet BARUTÇU	CHP	64.514
Naci ALTUĞ	CHP	64.819
Hasan SAKA	CHP	63.987
Cahit ZAMANGİL	CHP	63.870
Hamdi ORHON	CHP	63.716
Mustafa Reşit TARAKÇIOĞLU	CHP	63.621
Saffet BAŞTIMAR	CHP	63.477
Mahmut GOLOĞLU	DP	62.829
Salih Esad ALPEREN	DP	62.410
F. Süleyman KALAYCIOĞLU	DP	62.127

Kaynak: Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi TBMM-IX. Dönem 1950-1954,** Cilt: VII, s. 1075-1103.

Goloğlu, milletvekili seçildikten sonra 10 Mayıs 1950'de memleketi Trabzon'dan ayrılarak ailesiyle birlikte Ankara'ya taşınmıştır. TBMM Arşivinde yer alan özgeçmişine göre, Ankara'daki ikamet adresi Bahçelievler Mahallesi, Sokak No: 14, Daire No: 3 olarak kaydedilmiştir. Aynı belgede dışarıdaki ikamet adresi olarak ise Trabzon Kavakmeydanı Mahallesi, Mandalina Bahçesi olarak

[318] **Süleyman Fehmi Kalaycıoğlu:** 13 Ağustos 1891 tarihinde Trabzon'da doğdu. Babası Evliya Efendi annesi ise Emine Hanım'dır. İlk ve lise öğrenimini 1910 yılında Trabzon'da tamamladı. Aynı sene İstanbul Halkalı Yüksek Ziraat Okulu'na girerek 1914 yılında mezun oldu. Okulu bitirdiği yıl çıkan Birinci Dünya Savaşında 16 Ağustos 1914 tarihinde Erzincan Yedek Subay Okuluna gönderilerek silahaltına alındı. Kafkas Cephesinde gösterdiği yararlı hizmetlerden ötürü Harp Madalyası'na layık görüldü. Kalaycıoğlu, kariyerinde birçok önemli görev üstlenmiştir. Sivas Ziraat Okulu, Çorum İli Ziraat Müdürlüklerinde ardından Bursa ve Erzincan Ziraat Okullarında öğretmenlik yapmıştır. Yükseköğrenim tahsilini Münih Yüksek Teknik Ziraat Fakültesi'nde ihtisas yaparak uzmanlığını geliştirmiştir. Almanya, Fransa, Belçika, Viyana ve Budapeşte'de inceleme gezilerinde bulundu. 15 Haziran 1931'de Bursa Ziraat Okulu Müdürlüğü'ne verildi. 30 Temmuz 1934'te Ziraat İşleri Genel Müdürlüğü'nde Uzmanlık verildi. 31 Ağustos 1937'de müşavirlik görevine getirildi. 18 Ekim 1937'de Bursa İli Ziraat Müdürlüğü'ne, 27 Eylül 1939'da Tarım Bakanlığı Ziraat İşleri Genel Müdürlüğü getirilmiş, ardından Tarım Bakanlığı Müsteşarlığı görevinde bulunmuştur. 26 Mart 1948 tarihinde Danıştay Üyeliğine seçildi. Sivas Öğretmen Okulu'nda Ziraat ve İktisat dersleri öğretmenliği ve Bursa Arazi Tevzi Komisyonu Başkanlığı gibi görevleri üstlenmiştir. Bu yıllarda IX. Dönem seçimlerine katıldı. Yapılan seçimde 62.127 oy alarak DP Trabzon Milletvekili seçildi. TBMM IX Döneminde Meclis Bütçe Komisyonunda çalıştı. 25 Mayıs 1950 tarihinde emekli oldu. Genel Kurul'da 1 konuşması vardır. TBMM X. Dönem Trabzon Milletvekili olarak yeniden görev yapmıştır. Evli ve üç çocuk babası olan Süleyman Fehmi Bey, 29 Aralık 1993 yılında Ankara'da vefat etti. Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi TBMM-IX. Dönem (1950-1954),** Cilt: VII, s. 1090, 1091.

[319] 14 Mayıs 1950 tarihinde Trabzon CHP listesinden TBMM'ye giren adaylar: Tevfik Koral, Faik Ahmet Barutçu, Naci Altuğ, Hasan Saka, Cahit Zamangil, Hamdi Orhon, Mustafa Reşit Tarakçıoğlu ve Saffet Baştımar'dır. "Demokrat Parti Pazartesi'ye Kadar Tehirini İstedi" (17.05.1950), **Ulus Gazetesi,** s. 1, 5.

belirtilmiştir[320]. Gologlu, Trabzon'dan ayrılık anını ve Ankara'ya yolculuk serüvenini Yeniyol gazetesinde kaleme aldığı Ankara Mektupları başlıklı yazısında şu duygularla ifade etmiştir:

> 20 Mayıs 1950 gününü unutmak mümkün değil. Aciz şahsımda kendi hürriyetlerimin kendi idarelerinin tecellisini kendi reylerimin iktidarını gören vefakâr ve samimi hemşerilerimin heyecanları içinde vapura bindiğim o gün bir vatandaş olarak hayatımın elbette ki en unutulmaz günü olacaktır. Nihayet vakit geldi… Vapurun içinde yalnız kaldım. İçimde garip bir hüzün vardı… 21 Mayıs 1950 Pazar günü buhranlı bir gecenin sabahına vardım. 7 Ocak kongresinden dönerken de aynı vapurla gelmiştim. Tayfasından süvarisine kadar hepsiyle tanışıyordum. Salonda toplanıyoruz ve konuşmaya başlıyoruz. Konuşulan konu 4 ay öncesiyle aynıydı. Tayfasından süvarisine hepsi şikâyetçiydi. Kimisi ücret veya maaşının azlığından kimisi iltimas sebebiyle adaletsizlikten… 22 Mayıs 1950 Pazartesi günü sabah saat 7'de Samsun'a vardım. Samsun'da bütün halk kahvelerde radyoların, sokaklarda hoparlörlerin başında bekliyor. Yeni meclis toplanacak milletvekilleri yemin edecek. Meclis başkanı ve cumhurbaşkanı seçilecek…[321]. "…23 Mayıs 1950 Salı günü Samsun'dan Ankara'ya trenle hareket ediyorum. Kafamın içi hayli dolu... 25 Mayıs Perşembe Artık Ankara'dayım. Meclise gidiyorum. Her tarafa giren çıkan yeni simalar dolu… Çoğu birbirini tanımıyor. Mazbatamı verip çıkıyorum…[322].

Gologlu, milletvekilliği görevine ilişkin sorumluluklarının bilincinde idi. Bunu en yakını olan ailesine de sirayet ettirmiştir. Gologlu'nun kızı Ayşe Gologlu Soyer, babasının milletvekili olmasının ardından kendisine yaptığı nasihati şu şekilde aktarmıştır: *"Artık yalnızca bir öğretmen kızı değil, bir milletvekili kızısın. Bu, demektir ki; hareketlerine daha fazla dikkat etmelisin. Bir işi başkaları yaptığı için değil, doğru olduğuna inandığın için yapacaksın. Herkesin on çift ayakkabısı olabilir, sizin bir çift olacak. Milletin gözü üzerimizdedir. Biz onların vekiliyiz...[323]."*

TBMM 9. Dönemi, 22 Mayıs 1950 tarihinde saat:15.00'da en yaşlı üye olan CHP Milletvekili Hüseyin Cahit Yalçın tarafından açılış konuşması ile başlamıştır. Meclis Başkanı'nın konuşması sonrasında illerin alfabetik sıralamasına göre milletvekilleri yemin etmişlerdir. Ardından 453 milletvekilinin katılımıyla Cumhurbaşkanı seçimleri yapılmış, oyların 387'sini alan Celal Bayar Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Yeni hükümetin kurulması için İstanbul Milletvekili Başbakan Adnan Menderes görevlendirilmiştir[324]. Artık ülkede yeni bir iktidar partisi olan DP yönetimi resmen başlamıştır.

Gologlu 22 Mayıs 1950 günü milletvekili yemin törenine henüz daha Ankara'ya ulaşmama mazeretinden dolayı katılamamıştır. 26 Mayıs 1950 Cuma günü saat:15.00 da gerçekleştirilen birinci oturumda milletvekili andını içmiştir[325]. Bu tecrübesini Yeniyol gazetesinde şu şekilde aktarmıştır:

---

[320] Mahmut Gologlu'nun Onuncu Dönem Tercüme-i Hâli, Defter No: 1253, Sicil No: 1896, TBMM Arşivi, https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/eYayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d10/HT_1910_1_10 (15.04.2025).

[321] Mahmut Gologlu (01.06.1950), "Ankara Mektupları-1", **Yeniyol Gazetesi**, s. 1, 2.; Mahmut Gologlu (02.06.1950), "Ankara Mektupları-2", **Yeniyol Gazetesi**, s. 1, 2.

[323] Gologlu Soyer, a.g.m., s. 5.

[324] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: Olağan, Cilt: 1, s. 1-6.

[325] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: Olağan, Cilt: 1, s. 15.

> 26 Mayıs Cuma. Meclisin toplantı günü idi. Ruzname gereğince evvela henüz yemin etmemiş olanlar yemin edecekti. Sonra iki yerden seçilen milletvekillerinin hangi seçim dairesini tercih ettiklerine dair önergeler okunacaktı. Yemin başladı. Çoruhlular da benim gibi geç gelmişler. Yemin ettiler. Kâtip bağırıyor. Yalçın, Hüseyin Cahit-Kars kürsüye geliyor, hafif ve titrek bir sesle yemin ediyor. Yine kâtibin sesi duyuluyor. İnönü, İsmet-Malatya… Salonda sessizlik var. Atatürk'ün ölümünden beri ilk defa olarak İsmet İnönü bir Milletvekili sıfatıyla yemin edecek. Ağır adımlarla kürsüye çıkıyor ve yemin ediyor. İnönü'den sonra sıra bize geliyor. Goloğlu, Mahmut-Trabzon… Yerimden kalkıp kürsüye gidinceye kadar kâtip bey başka birisini çağırıyor. Ben yemin ediyorum ama yeminimi kâtip bey kime mal etti bilmiyorum. Bana mı? Benden sonra ismi okunana mı? Yanlış da yapılsa derhal düzelmiştir[326].

Diğer taraftan Goloğlu ve diğer Trabzon DP milletvekilleri Trabzon'daki 1950 seçimleri ile ilgili itirazlarını Trabzon İl Seçim Kurulu'na taşımıştır. İl seçim kurulu onların itirazlarına yeterince hızlı cevap vermediği gerekçesiyle Goloğlu 24 Kasım 1950 tarihinde Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığına bir dilekçe göndermiştir. Dilekçesinde İl Seçim Kurulu Başkanlığı'na yapılan itirazların henüz Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığı'na gönderilmediğinin anlaşıldığını belirtmiştir. Meclisin yarınki toplantısında milletvekillerinin mazbatalarının oylanacağının muhtemel olduğunu hatırlatmıştır. İtirazların incelenip karara dönüşmeden önce oylamanın yapılmaması için Yüksek Seçim Kurulundan telgrafla Trabzon İl Seçim Kurulundan itirazları istemesini ve Meclis Başkanlığına bir tezkere yazarak Yüksek Seçim Kurulunun kesin bir karar verinceye kadar Trabzon'dan seçilen Halk Partisi milletvekillerine ait mazbataların oylanmasının ertelenmesini istemiştir[327].

Mahmut Goloğlu, ilk dönem milletvekilliğini yaptığı 9. Dönemde oldukça faal bir siyasetçi olmuştur. Meclisteki istatistik veriler bunun en önemli delilleridir. Tespit edilebildiği kadarıyla 9. dönemde Parlamentoda 56 defa konuşma yapmış, 15 sual takriri ile 16 farklı konuda diğer takrirler sunmuştur.

Tablo 4: Mahmut Goloğlu'nun 9. Dönem Parlamento Faaliyetleri

FAALİYETLER	IX. DÖNEM (1950-1954)
SUALTAKRİRLERİ	15
DİĞER TAKRİRLERİ	16
KONUŞMALARI	56
TOPLAM	87

2.1.3. Meclis Görevleri ve İzinleri

TBMM 9. Dönemi, 22 Mayıs 1950 ile 12 Mart 1954 tarihleri arasını kapsamaktadır. Goloğlu, bu dönemde farklı meclis komisyonlarında görev almıştır. 29 Mayıs 1950 tarihli TBMM olağan

[326] Mahmut Goloğlu (02.06.1950), "Ankara Mektupları-2", **Yeniyol Gazetesi**, s. 1, 2.

[327] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima:1, Cilt: 2, s. 241, 242.; İtiraza Uğrayan Milletvekili Tutanakları" (28.11.1950), **Cumhuriyet Gazetesi,** s. 1, 5.; "B.M. Dünkü Toplantısı" (30.11.1950), **Milliyet Gazetesi,** s. 5.

oturumunda ikinci birleşimde yapılan komisyon seçimlerinde Adalet Komisyonu tasnif heyetine seçilmiştir. Aynı gün yapılan ikinci oturumda 361 oyla Sayıştay Komisyonu üyeliğine seçilmiştir[328].

6 Kasım 1950 tarihli TBMM ikinci birleşimde içtüzük gereği birinci oturumda komisyon seçimlerinin yapılacağı bilgisi verilmiştir. Komisyonların seçimlerine geçmeden önce her komisyon için üçer kişilik bir tasnif heyeti seçileceği kararlaştırılmıştır. Bu doğrultuda Gologlu, oyların tasnifi için 3 kişilik Bütçe Komisyonu tasnif heyetinde görevlendirilmiştir. İkinci oturumda yapılan seçimlerde 301 oy alarak 18 kişiden oluşan Gümrük ve Tekel Komisyonu'na üye seçilen Gologlu, önemli bir görev üstlenmiştir[329]. Böylece Mayıs ayından itibaren yürütmüş olduğu Sayıştay Komisyonu görevi sona ermiştir. Bundan sonra Gologlu Gümrük ve Tekel Komisyonu'nda 18 milletvekili ile beraber çalışmalarını sürdürmüştür. 9 Kasım 1951 tarihinde 292 oyla Gümrük ve Tekel Komisyonuna tekrar seçilmiştir[330]. Bu komisyonun başkanlığına seçilmiştir. TBMM'nin 24 Aralık 1951 Çarşamba günü yapılan oturumunda İş Kanunu hakkında yapılan görüşmelerde Gümrük ve Tekel Komisyonu Başkanı göreviyle söz almıştır[331]. 10 Kasım 1952 tarihinde TBMM ikinci oturumunda yapılan komisyon seçimlerinde 320 oy alarak Gümrük ve Tekel Komisyonu'na yeniden seçilmiştir[332]. 9 Kasım 1953 tarihinde TBMM birinci oturumda komisyon seçimleri gerçekleştirilmiştir. Seçimler öncesinde Gologlu, söz alarak Maliye Komisyonunda da isminin bulunduğunu ve bunun bir hata olduğunu belirterek, hatanın düzeltilmesini rica etmiştir. Aynı gün yapılan ikinci oturumda Gologlu, 246 oy alarak Gümrük ve Tekel Komisyonu'na tekrar seçilmiştir[333].

Gologlu, 9. Dönem Meclis faaliyetlerine düzenli bir şekilde katılmıştır. Meclis zabıt kayıtları incelendiğinde sadece iki gün izin almış olduğu anlaşılmaktadır. Mazeret sebebiyle aldığı izin 15 Ocak 1951 ve 17 Ocak 1951 tarihlerindedir[334].

2.1.4. Oylamalardaki Tutumu

Gologlu, açık sözlülüğü ve hakkaniyetli tavrıyla 1950-1960 yılları arasında parlamentoda öne çıkan isimlerden biri olmuştur. 9. Dönem Meclis oylamalarına düzenli katılmaya özen göstermiştir. 1950-1954 yılları arasında toplam 451 açık oylamanın 307'sine katıldığı tespit edilmiştir.

---

[328] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: Olağan, Cilt: 1, s. 39.

[329] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 2, s. 22-27.

[330] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 10, s. 32.

[331] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 11, s. 312.

[332] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 17, s. 38.

[333] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 25, s. 30-37.

[334] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 4, s. 218-220.; T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 4, s. 262-272.

Oylamaların 290'nına evet, 2'sine red, 15'ine çekimser oy kullanmıştır. İlk oy verdiği açık oylaması 5 Temmuz 1950 tarihinde Şekerden Alınan Munzam İstihlâk Vergisinde Yapılan İndirmelerin Onanması Hakkındaki Kanun Teklifi'ne dairdir. Goloğlu, bu teklife evet oyu vermiştir[335]. Son oy kullandığı açık oylama ise 12 Mart 1954 tarihinde TBMM Seçiminin Yenilenmesine Dair Bursa Mebusu Hulusi Köymen'in Takririne dairdir. Goloğlu, bu teklifte de evet oyu kullanmıştır[336].

Goloğlu, mensup olduğu DP'nin tekliflerine genel olarak desteklemiştir. Bu meyanda 9. Dönemde Adnan Menderes Hükümeti'ne güvenoyu vermiştir[337]. Hükümetin bütçe tekliflerine destek olmuştur. Bu meyanda Vakıflar Genel Müdürlüğü, Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü, Devlet Limanları İşletme Genel Müdürlüğü, Tekel Genel Müdürlüğü, Karayolları Genel Müdürlüğü,[338] Devlet Demiryolları ve Limanları işletme Müdürlüğü, Devlet Havayolları Umum Müdürlüğü, Posta, Telgraf ve Telefon İşletme Umum Müdürlüğü, Vakıflar Umum Müdürlüğü, Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü, Orman Umum Müdürlüğü, Tekel Umum Müdürlüğü 1953 yılı[339], İnhisarlar Umum Müdürlüğü 1954 Yılı Bütçe Kanun'larına[340] evet demiştir. Vergi noktasındaki tasarruflarını desteklemiştir. 1952 yılında Kibritin Tekelden çıkarılmasına ve İstihlâk Vergisine Tâbi Tutulmasına Dair Kanun'a evet oyu kullanmıştır[341].

Hükümetin dış politikasına yönelik tekliflerini desteklemiştir. Türkiye'nin NATO'ya girişinin önünü açan ve Soğuk Savaş Döneminin önemli gelişmelerinden biri olan Kore Savaşına katılma noktasında DP Hükümetinin politikasını onaylamıştır. 11 Aralık 1950 Tarihinde İstanbul Milletvekili Mükerrem Sarol ve Yedi Arkadaşının, Birleşmiş Milletler Emrine Kore'ye Silahlı Kuvvetler Gönderilmesi Hususunda Hükümet Tarafından Verilen Hukuki ve Siyasi İzahatını Tasvip Edilmesine Dair olan önergesine evet oyu kullanmıştır[342]. Bunun dışında Hükümetin dış politikasına dair tekliflerinden evet oyu verdiklerinden bazıları şöyledir: 1951 Yılında Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Brezilya Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Hava Ulaştırma, Türkiye'ye ve Fransa'ya Stajyer Kabulüne Dair Anlaşmanın Onanması Hakkındaki Kanun, Milletlerarası Gümrük Tarifeleri Yayın Birliği Mukavelenamesiyle Uygulama Nizamnamesini ve İmza Zabıtnamesini Değiştiren Protokolün Onanması Hakkındaki Kanun[343], 1952 yılında NATO'ya Türkiye Cumhuriyeti'nin

[335] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: Olağan, Cilt: 1, s. 386-388.

[336] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 29, s. 953-955.

[337] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 6, s. 124-126.

[338] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 14, s. 1240-1283.

[339] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 20, s. 1335-1362.

[340] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 28, s. 1103-1105.

[341] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 12, s. 429, 430.

[342] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 3, s. 201-203.

[343]T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 7, s. 503-514.

Katılmasına Dair Kanun[344], Türkiye Cumhuriyeti ile Dominik Cumhuriyeti Arasında İmzalanan Dostluk Antlaşmasının Onanması Hakkındaki Kanun[345], Türkiye ile İtalya Arasındaki Kültürler Anlaşmasının Onanması Hakkındaki Kanun, Türkiye Cumhuriyeti ve Diğer Müttefik Devletler ile Japonya Arasında San Francisco'da İmzalanan Barış Antlaşması ile Eki Protokolün ve İki Beyannamenin Onanması Hakkındaki Kanun[346], 1953 Yılında NATO'ya Taraf Devletlerce Avrupa Savunma Birliği Üyesi Devletlere Verilen Garantilere Dair Kuzey Atlantik Antlaşmasına Ek Protokolün Kabulü Hakkındaki Kanun[347], Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan Krallığı ve Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti Arasında Ankara'da akdedilen Dostluk ve İş Birliği Antlaşmasının Tasdikine Dair Kanun[348], İngiltere ve Fransa Hükümetlerinden Temin Edilen Tesisat Kredileri ve Diğer Askerî Borçların Tasfiyesi Hakkında İmzalanan Anlaşmaların Tasdikine Dair Kanun[349], Türkiye ile Pakistan Arasında İmzalanan Kültür Anlaşmasının Tasdikine Dair Kanun[350].

Üniversitelere büyük önem vermiştir. Üniversiteler aracılığıyla kaliteli eğitimle nesillerin yükseleceğine inanmıştır. Bu meyanda üniversitelere dair gelen tekliflere de olumlu bakmıştır. 1951 ve 1952 yıllarında İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Ankara Üniversitesi Bütçe Teklifleri'ne[351], 1953 yılındaki İstanbul Teknik Üniversitesi'ne Bağlı Maden Fakültesinin Laboratuvar Tesislerinin Kurulması Hakkındaki Kanun'a[352], Doğu Üniversitesi Kuruluş Hazırlıkları Hakkındaki Kanun'a[353], Doğu Vilâyetlerinde Kurulacak (Atatürk Üniversitesi) İnşaatı İçin Gelecek Yıllara Sâri Taahhütlere Girişilmesi Hakkındaki Kanun'a[354] evet oyu kullanmıştır.

Halkın haber alma özgürlüğüne inanmıştır. Bu meyanda radyonun ülkede geliştirilmesi ve yayılmasına taraftar olmuştur. Yeni Radyo İstasyonlarının Kurulması ve Ankara Radyo İstasyonu'nun Tevsi ve Takviyesi İçin Gelecek Yıllara Geçici Taahhütlere Girişilmesi Hakkındaki Kanun teklifine evet oyu vermiştir[355].

---

[344] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 13, s. 343-345.

[345] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 14, s. 537-539.

[346] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 15, s. 203-215.

[347] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 20, s. 101-103.

[348] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 22, s. 309-311.

[349] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 29, s. 573-575.

[350] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 29, s. 711-733.

[351] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 5, s. 873-888.; T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 13, s. 1078-1093.

[352] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 19, s. 483-485.

[353] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 20, s. 1038-1041.

[354] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 29, s. 751-753.

[355] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 24, s. 469-472.

Emekli, dul ve yetimlerin ekonomik sorunlarıyla alakadar olmuş, bu yönde gelen teklifleri desteklemiştir. Örneğin 1954 yılında ise Emekli, Dul ve Yetim Aylıklarına Zam Yapılması Hakkındaki Kanun'a[356] evet oyu vermiştir.

Sağlık konularında da müspet yaklaşımda bulunmuştur. Adlî Tip Müessesesi Kanun'a[357] ve Kan Bankası ve kan nakil merkezlerinin Döner Sermaye ile İdaresine Reylerin Neticesine Dair Kanun'a[358] ve Zührevi hastalıkların Tedavisi İçin Ticaret Gemicilerine Gösterilecek Kolaylıklara Müteallik Anlaşmaya Katılmamıza Dair Kanun'a evet demiştir[359].

Goloğlu, sadece iki teklife ret oyu vermiştir. İlki 30 Nisan 1951 tarihinde Tokat Milletvekili Ahmet Gürkan'ın, Mason Derneklerinin Kapatılması Hakkındaki Kanun Teklifi'nin Reddine Dair Adalet Komisyonu Raporunun Kabul Edilmemesine Mütedair Önergenin ikinci defa oylanması hakkındadır. Önergenin oylamasına 222 kişi katılmıştır. 58 evet oyuna karşı 157 kişi red oyu kullanmıştır[360]. Böylece yapılan oylamada önerge büyük çoğunlukla reddedilmiştir. Goloğlu burada red oyu vererek Mason derneklerinin kapatılmaması noktasında DP Hükümeti ile eşgüdümlü hareket etmiştir. İkincisi ise 9 Haziran 1952 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanun'unda Bazı Değişiklikler Yapılmasına ve Bu Kanuna Bazı Hükümler Eklenmesine Dair verilen kanun teklifidir. Kanun teklifine 267 kişi katılmıştır. 178 evet oyuna karşı 74 red oyu kullanılmıştır. Goloğlu bu kanun teklifine Trabzon Milletvekili Salih Esad Alperen ile birlikte red oyu kullanmıştır[361]. Bu reyinde ise DP Hükümeti ile genel anlamda ayrışmıştır.

9. Dönem boyunca katıldığı oylamalarda kararsız kaldığı ve durumdan memnun olmadığı konularda çekimser oy kullanmıştır. Örneğin, Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlara Dair Kanun Tasarısının Anayasa'ya Aykırı Olmadığına Dair Anayasa Komisyonu Raporu'na[362], Eskişehir'de Vakıf Çifteler Çiftliği İçinde İşgal Edilmiş Yerler İçin Ecrimisil[363] Aranmaması Hakkındaki Kanun'a[364], Turistik Otel İnşası İçin İstanbul Belediyesi Tarafından Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı'na Devredilecek Arsalar Hakkındaki Kanun'a[365], Sayıştay Başkanlığı 1952 Yılı Bütçesi'nin

---

[356] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 28, s. 34-37.

[357] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 24, s. 387-390.

[358] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 28, s. 402-405.

[359] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 11, s. 108-119.

[360] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 6, s. 380-384.

[361] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 16, s. 169-172.

[362] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 9, s. 295-298.

[363] Ecrimisil kelimesi Bir iş için bilirkişi tarafından takdir edilen ücret anlamında kullanılmaktadır. URL, Kubbealtı Lügatı, "Ecrimisil" (t.y.), https://lugatim.com/s/ECR%C4%B0M%C4%B0S%C4%B0L (01.07.2025).

[364] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 8, s. 132-134.

[365] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 13, s. 179-181.

477'nci Bölümündeki Ödeneğin Kaldırılmasına Dair Önergeye[366], 1946 Bütçe Yılı Kesinhesap Kanun'una, Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü 1946 Bütçe Yılı Kesinhesap Kanun'una, Orman Genel Müdürlüğü'nün 1946 Bütçe Yılı Kesinhesap Kanunu'na, Posta, Telgraf ve Telefon İşletme Genel Müdürlüğü 1946 Bütçe Yılı Verilen Oylamaya, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün 1946 Bütçe Yılı Kesinhesap Kanunu'na, Devlet Denizyolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü'nün 1945 Bütçe Yılı (7) Aylık Kesinhesap Kanunu'na[367] ve Devlet Havayolları Umum Müdürlüğü'nün 1950 Bütçesine[368] çekimser oy kullanmıştır.

2.1.5. Takrirleri

2.1.5.1. Sual Takrirleri

Goloğlu'nun farklı konularda bakanlardan cevaplaması için sorular yönelttiği sual takrirleri toplam 15 tanedir. Bunların önemli bir kısmı seçim bölgesi olan Trabzon'un sorunlarıyla ilgilidir. Bu da onun seçim bölgesinin problemlerini Meclise taşıma ve çözme azminin ne derece yüksek olduğunun kanıtıdır. Ayrıca ülkenin genel sorunlarına dair sual takrirleri de vardır. Goloğlu bu yönüyle hem seçim çevresinin hem de ülkenin milletvekili olduğunu göstermiştir.

Sual takririnin ilkini 28 Haziran 1950 Çarşamba günü yapılan 14. Birleşiminde, Trabzon'dan iki Milletvekili arkadaşı ile birlikte Gümrük ve Tekel Bakanına sunmuştur. Takrirde Akçaabat'ta tütün eken çiftçinin durumunun çok zor olduğu, tütün mahsulünün çiftçinin elinde kaldığı hatırlatılmış, Bakanlığa çiftçiyi rahatlatmak için bu tütünlerin alımıyla ilgili sorular yöneltilmiştir[369]: Takrir şöyledir:

> T. B. M. Meclisi Yüksek Başkanlığına
> Memleketimizin en başta ihraç mahsullerinden ve millî servetlerinden biri olan tütünün bugünkü durumu memleket iktisadiyatı bakımından endişe verici görülmektedir. Bu arada bilhassa Trabzon, Akçaabat ve havalisi tütünlerinin pek az bir mubayaadan sonra, olduğu gibi, müstahsil elinde bırakılması tek mahsulle geçinen bu mıntıka halkını çok feci bir duruma sokmuştur. Esasen büyük masraflarla ve borçlanma yoluyla meydana getirilen bu mahsulün satılmaması- halinde doğacak neticelerden en mühimleri, bir kere borç içindeki zürranın borcunu ödeyememesi saniyen ağır faiz yükü altında kalınması, bu yüzden yeni istikraz yapamaması ve bin netice tekrar istihsalde bulunamamasıdır. Hulâsa bugün Trabzon, Akçaabat ve havalisi zürraları tek kelime ile açlığa mahkûm durumdadırlar. Bu sebeple aşağıdaki hususların Gümrük ve Tekel Bakanlığınca sözlü olarak cevaplandırılmasını dileriz.
> 1. Trabzon ve Akçaabat'ta son yılın istihsal miktarı nedir?
> 2. Bu miktardan bugüne kadar Tekel İdaresi ve tüccarlar tarafından ne kadar mubayaa edilmiştir.
> 3. Bakiye kalan miktar nedir ve bunun mubayaası için Bakanlıkça ne düşünülmektedir, bir tedbir alınmış mıdır?

[366] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 13, s. 627-629.

[367] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 14, s. 198-219.

[368] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 24, s. 131-134.

[369] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: Olağan, Cilt: 1, s. 297.

4. Trabzon ve Akçaabat mıntıkası durumunda bir başka mıntıka var mıdır? Onlar hakkında bir tedbir ittihaz edilmiş midir?
5. Akçaabat'ta mubayaa edilen miktara nazaran ihraklığa ayrılan miktar nedir? İhraklığa ayrılan tütünler mühim bir yekûn tutuyorsa bu hususta bir tahkik ve tetkik tedbirine başvurulmuş mudur? Saygılarımızla.

Trabzon Milletvekilleri

Mahmut Gologlu S. Esat Alperen

S. Fehmi Kalaycı[370]

Gologlu ve milletvekili arkadaşlarının tütün üretimiyle ilgili sorularına, Gümrük ve Tekel Bakanı Nuri Özsan tarafından sözlü yanıt verilmiştir. Bakan, halkın elindeki tütünleri kullanamamasının nedenini üretim fazlası olarak açıklamış ve sayısal veriler sunmuştur. Ancak Gologlu, bu açıklamaları yetersiz bulmuş ve konunun daha detaylı incelenmesi gerektiğini savunmuştur. Tütün rekoltesinin Bakanın belirttiği gibi 1.957.000 kilo değil, gerçekte 2.957.000 kilo olduğunu ifade etmiş; üreticilerin depolama sorunu yaşadığını vurgulamıştır. Hükümetin destekleme politikalarının yetersiz olduğunu belirterek, özellikle Akçaabat'ta 2.600.000 kilo tütünün ziyan olmasından endişe duyduğunu ifade etmiştir[371]. Bu takririnden de anlaşıldığı gibi Gologlu, seçim bölgesindeki hemşerilerinin karşılaştığı sorunları yakından gözlemlemiş ve bu sıkıntıları üyesi olduğu DP Hükümetinin bakanına açıkça taşımıştır. Yöre halkının yaşadığı problemleri çözmek adına Gümrük ve Tekel Bakanı'na ricada bulunmuş, ancak Gologlu'nun beklediği ve Trabzon halkının umduğu çözüm, Bakan'ın açıklamalarıyla sağlanamamıştır.

Gologlu, yazılı sual takrirlerinin ikincisi de seçim bölgesi ve memleketi Trabzon'un kalkınmasına yönelik sorunlara duyarlılığını, özellikle bölgenin temel geçim kaynaklarından biri olan balıkçılıkla ilgilidir. 10 Ocak 1951 Çarşamba günü gerçekleştirilen 28. Birleşimde, iki milletvekili arkadaşıyla birlikte Ekonomi ve Ticaret Bakanlığına yöneltmişlerdir. Sual takrirlerinde su mahsullerinin mevcut durumuna ve bu husustaki mevzuatın yeterli olup olmadığına, balıkçıların teşkilatlanmasına, balıkçılığın geliştirilmesi için ne gibi tedbirler alındığına ve Trabzon'da yaptırılması düşünülen soğutma ve dondurma tesisi ile balık konserve sanayiinin kurulmasına dair şifahen cevaplaması için sorular yöneltmişlerdir. Takrir şöyledir:

T. B. M. M. Yüksek Başkanlığına

Aşağıdaki hususların (Ekonomi ve Ticaret) Bakanlığınca sözlü olarak cevaplandırılmasını rica ederiz.

Trabzon Milletvekilleri

M. Gologlu S. E. Alperen S. F. Kalaycıoğlu

1. Deniz, göl ve akarsularımızın haiz oldukları imkân ve şartlara göre, su mahsulleri istihsalâtımızın bugünkü durumunu tatminkâr buluyor musunuz?
2. Su mahsulleri hakkında bugün mevki meriyette bulunan mevzuat nedir? Bunun kifayetine inanıyor musunuz? Kifayetine kani değilseniz yeni bir teklifle Yüksek Meclise gelmek arzusunda mısınız? Bu hususta bir teşebbüsünüz var mıdır?

[370] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: Olağan, Cilt: 1, s. 297-298.

[371] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: Olağan, Cilt: 1, s. 298-300.

3. Zabıtai Saydiye Nizamnamesinin 29'uncu maddesindeki yasağa taraftar mısınız?
4. Göllerde balık avcılığı hangi esaslara tâbidir?
5. Balıkçıların teşkilatlanması lüzumuna inanıyor musunuz? Bu teşkilâtın kolay ve ucuz kurulabilmesini temin için balıkçılık mıntıkalarına mütehassıs elemanlar gönderildi mi?
6. Su mahsullerine ait işler hangi daire ve makamlarca tenvir edilmektedir. Bu idare şeklini yeter ve uygun buluyor musunuz?
7. Balıkçılığımızın inkişafı bakımından soğutma ve dondurma tesislerine olan ihtiyaç katı ve zaruri bulunduğuna göre bu bakımdan faaliyet ve teşebbüs derecesi nedir? Trabzon'da arsasının tahsis muamelelerinin ikmalini duyduğumuz soğutma ve dondurma tesisinin inşasına başlanıldı mı? Başlanılmadı ise niçin? Başlanacaksa ne zaman?
8. Trabzon'da bir balık konserve sanayiinin kurulması lüzumuna inanıyor musunuz? Bu hususta bir teşebbüs ve faaliyet mevcut mudur[372]?

Goloğlu ve milletvekili arkadaşlarının yönelttiği balıkçılıkla ilgili sorulara, Ekonomi ve Ticaret Bakanı Zühtü Hilmi Velibeşe ayrıntılı biçimde cevap vermiştir. Velibeşe, mevcut balıkçılık düzenlemelerinin 70 yıl öncesine dayandığını, bu nedenle günümüz ihtiyaçlarını karşılamadığını belirtmiş; yeni bir Su Ürünleri Kanunu tasarısının hazırlandığını, ancak henüz yasalaşmadığını ifade etmiştir. Sürütme (trol) yöntemiyle balık avcılığına yönelik tartışmalar kapsamında, Trabzon gibi Karadeniz şehirlerinde 29. maddenin eleştirildiği belirtilmiş, ancak yasağın bilimsel gerekçelere dayandığı savunulmuştur. Velibeşe, soğuk hava ve buz tesisleri için Marshall Planı kapsamında yatırım yapıldığını, makinelerin 1951 sonunda teslim edileceğini ve Trabzon'da konserve fabrikası kurulmasının 1951–52 programına alındığını açıklamıştır[373]. Goloğlu ise konuşmasında kooperatifleşmenin teşvik edilmesi, teknik eğitim verilmesi, soğutma tesislerinin kurulması ve konserve sanayisinin geliştirilmesi gerektiğini belirtmiş, özellikle 29. maddenin yeniden gözden geçirilmesini talep etmiştir. Gıda yetersizliği ve özellikle Doğu Karadeniz'de yaygınlaşan verem hastalığına dikkat çekerek, deniz ürünlerinden yeterince faydalanılamadığını belirtmiş; balıkçılığı geliştirmek için mevcut yasaların değiştirilmesi, tesislerin kurulması ve balıkçıların desteklenmesi gerektiğini savunmuştur. Bakan Velibeşe Goloğlu'na önerilerini dikkate alacaklarını belirtmiştir[374].

Üçüncü sual takririni 9 Mayıs 1951 Çarşamba günü 74. Birleşimde, Bayındırlık Bakanlığına sunmuştur. Takririnde Trabzon'da yapımı kararlaştırılan hava meydanının inşa sürecine ilişkin olarak Bayındırlık Bakanlığı'na inşaatın mevcut durumu, müteahhitin yükümlülüklerine uyup uymadığı, ödeme süreçleri ve tamamlanma süresine ilişkin çeşitli sorular yöneltmiştir. Takrir şöyledir:

[372] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 4, s. 124-126.; BCA, 30.01/50.302.10/2, (1953).

[373] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 4, s. 126.

[374] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 4, s. 126-130.; "Meclisin Dünkü Oturumu" (11.01.1951), **Milliyet Gazetesi,** s. 1, 5.

"13.IV.1951

T. B. M. M. Başkanlığına

Trabzon'da yapılmasına karar verilen hava meydanının yakında işlemeye açılacağı ve hatta bu hava meydanının bitimini müteakip hava seferlerinin Kars'a kadar da uzatılacağı yolunda ajans ve gazetelerde haberlere rastlanmaktadır. Bu haberlerin hakikatla olan alâka derecesini anlamak bakımından aşağıdaki hususların Bayındırlık Bakanlığınca sözlü olarak cevaplandırılmasını dilerim.

Saygılarımla,
Trabzon Milletvekili
Mahmut Gologlu

1. Trabzon'da yapılması kararlaştırılan hava meydanının bugünkü inşa durumu nedir? Herhangi bir inşaat faaliyeti mevcut mudur?
2. İnşaata başlanmamış veya devam edilmemişse sebebi nedir? İnşaata ne zaman başlanmak lâzımdı ne zaman başlanmıştır?
3. İnşaatın ne zaman bitirilmesi icabeder? Müddetlere riayet etmeyen ve inşaata devam eylemiyen müteahhit hakkında ne muamele yapılmıştır? Mütaahhide kanuni ahkâmın tatbiki halinde müsamaha gösterilmiş midir?
4. Müteahhit idaredeki istihkaklarının tamamım almış mıdır? Amele ve makinistlerin müteahhitteki beş aylık ücret alacakları için bu istihkaklardan kesilmemiştir?
5. Trabzon hava meydanı inşaatının bir an evvel bitirilmesi hususunda Bakanlıkça ne gibi tedbirler alınmıştır?"

Gologlu'nun takririne Bayındırlık Bakanı Kemal Zeytinoğlu tarafından ayrıntılı cevaplar verilmiştir[375]. Bakan, havaalanı inşaatının 785.929 TL keşif bedeli üzerinden bir müteahhide ihale edildiğini ve 23 Aralık 1949'da işe başlandığını belirtmiştir. Bakana göre, ancak istimlak işlemlerindeki gecikmeler, teknik projelerdeki aksaklıklar ve müteahhidin yetersiz makine kapasitesi nedeniyle ilerleme sağlanamamıştır. Bakanlık, 1 Temmuz 1950 itibarıyla müteahhidi ikaz ederek iş programına uymasını istemiş; fakat müteahhit 1951 yılı Mart ayı sonuna kadar işe başlamamıştır. Bunun üzerine müteahhittin sözleşmesi, 2490 sayılı Kanun'un 49 ve 51. maddeleri uyarınca feshedilmiştir. Müteahhidin iflas etmesi sonucu inşaat tamamen durmuştur. Müteahhidin işçilere olan ücret borçlarını ödememesi nedeniyle 24 Şubat 1951'de işçiler Bakanlığa başvurmuşlardır. İşçilerin alacakları, müteahhidin iflası nedeniyle sadece iflas masasına başvurularak karşılanabilecektir. Bakan Zeytinoğlu, 11 Mayıs 1951 tarihinde yeni bir ihale yapılacağını ve bu ihaleye talip çıkması halinde, havaalanı inşaatının sözleşme tarihinden itibaren 11 ay içinde tamamlanmasının planlandığını ifade etmiştir[376].

Gologlu dördüncü sual takririni, 2 Temmuz 1951 Pazartesi günü gerçekleştirilen 97. Birleşimde, İçişleri Bakanlığına sunmuştur. Bu takrir de seçim bölgesi ile ilgilidir. Takririnde Trabzon'da görev yapan Müfettişlerden Reşad Akşemsettin'in istifasının sebepleri hakkındaki İçişleri Bakanı Halil Özüörük'e soru sormuştur. Gologlu'nun sorusunu cevaplandıran Bakan Özüörük, Mülkiye Müfettişi Reşad Akşemsettin'in kısa süre içinde üç defa istifasını sunduğunu belirtmiştir. İlk istifasında, sağlık sorunlarından dolayı müfettişlik görevine devam edemeyeceğini

[375] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 7, s. 153.

[376] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 7, s. 154, 155.

belirtmiştir. Bakana göre bu doğrultuda, kendisiyle görüşülerek müfettişlik teşkilatından ayrılmak istemesi halinde sabit bir göreve atanabileceği ifade edilmiştir. Reşat Bey, bu öneriyi kabul ederek görevinden ayrılmıştır. Ardından, ikinci istifasında teftiş kurulu hakkında bazı eleştirilerde bulunmuştur. Bunun üzerine kendisinden yazılı bir açıklama talep edilmiş ve olumlu olmamakla birlikte bazı görüşlerini içeren bir yazı sunulmuştur. Üçüncü istifasında ise, Vakfıkebir Belediye Başkanı'nın işe iade edilmesinin kendi şeref ve haysiyetine zarar verdiğini belirterek, bu konuyla ilgili çeşitli olayları aktarmak istemiştir. Bu olayların derinlemesine bir incelemeyi gerektirdiği tespit edilmiştir. Bu nedenle detaylı bir araştırma yapılması kararlaştırılmıştır. Bakan, konuşmasını tamamladıktan sonra, Gologlu söz almıştır. Konuşmasında, başlangıçta basit gibi görünen bu olayın aslında önemli bir mesele olduğunu vurgulamıştır. İçişleri Bakanı'nın olayın ciddiyetini fark ederek müdahale etmesini memnuniyetle karşılamış ve kendisine teşekkür etmiştir. Araştırmanın sabırla beklenmesi gerektiğini ifade etmiş ve olayın sonuçları ortaya çıktığında tüm detaylarını yüksek heyete sunacağını belirtmiştir[377].

Gologlu, beşinci sual takririni, 4 Şubat 1952 Pazartesi günü gerçekleştirilen 35. Birleşimde, yine Ekonomi ve Ticaret Bakanı'na sunmuştur. Takririnde Balıkçılık Su Mahsulleri Kanunu tasarısı hakkında ne gibi çalışmaların yapıldığına, Trabzon ve diğer yerlerde şimdiye kadar kaç tane balıkçılık kooperatifinin kurulduğuna, bunlara Marshall Yardım malzemesinden aktarma yapılıp yapılmadığına ve ülkede bir balık sanayiinin kurulması hususunda teşebbüse geçilip geçilmediğine dair sorular yöneltmiştir[378]. Takrir şöyledir:

> Büyük Millet Meclisi Başkanlığına
> Aşağıdaki sorularımın Ekonomi ve Ticaret Bakanlığınca sözlü olarak cevaplandırılmasını rica ederim.
> Saygılar.
> 1. Hazırlanmakta olduğu her vesile ile beyan edilen Su Mahsulleri Kanunu üzerindeki çalışmalar ne safhadadır?
> 2. Şimdiye kadar yurdumuzda nerelerde ve kaç tane balıkçılık kooperatifi kurulmuştur ve bu kooperatiflerden hangilerine ne türlü ve ne miktar, yardım yapılmıştır?
> 3. Kooperatiflere yapılan yardım miktarı yekûnu ile ferden balıkçılara yapılan yardım yekûnu nedir?
> 4. Trabzon İli dâhilinde kaç kooperatif kurulmuştur? Bunlardan her hangi birine kredi suretiyle veya Marshall Yardım malzemesinden yardım, yapılmış mıdır? Yapılmışsa miktarı ve cinsi nedir?
> 5. Trabzon'da ferden balıkçılara böyle bir yardım yapılmış mıdır? Yapılmışsa kimlere ve ne yardım yapılmıştır?
> 6. Memleketimizde bir balık sanayiinin kurulması hususundaki tetkik ve teşebbüsler ne merhalededir?
>
> Trabzon Milletvekili
> Mahmut Gologlu

Gologlu'nun soru önergesine sözlü cevap veren Ekonomi ve Ticaret Bakanı Muhlis Ete, Türkiye'nin 7 bin kilometrelik sahil şeridine rağmen yıllık balık üretiminin düşük olduğunu, avlanma

[377] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 9, s. 30.

[378] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 13, s. 48.

tekniklerinin ilkel, depolama olanaklarının ise yetersiz olduğunu belirtmiştir. Su Ürünleri Kanunu taslağının hazırlandığını, bilimsel balıkçılığın geliştirilmesi amacıyla İstanbul, Giresun ve İskenderun'da istasyonlar kurulduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, kooperatiflerin sayıca az olduğunu, balıkçılığı desteklemek için Marshall Planı kapsamında 2,7 milyon dolar kredi ayrıldığını ve Almanya ile Hollanda'dan da kredi temin edilebileceğini dile getirmiştir. Trabzon'daki kooperatiflere sınırlı motor ve ağ yardımı yapıldığını, detaylı bilgilerin dosyalarda mevcut olduğunu vurgulamıştır[379].

Ekonomi ve Ticaret Bakanı Ete'nin konuşmasının ardından söz alan Goloğlu, balıkçılığın Türkiye için hayati bir konu olduğunu vurgulamış, üretimin 35-50 bin tondan 25 bin tona düşerek sektörün kötüye gittiğini belirtmiştir. Geçen yıl da aynı dönemde Su Ürünleri Kanunu hakkında soru sorduğunu, o dönemde Şubat veya Mart ayında geleceği söylenen tasarının hâlâ Meclis'e gelmediğini belirterek, bu yıl da benzer bir gecikme yaşanmasından endişe duyduğunu ifade etmiştir. Ülkede 24 balıkçılık kooperatifi kurulduğunu, bunlardan birkaçının Trabzon'da olduğunu ancak hiçbirinin devlet yardımı alamadığını belirtmiştir. Trabzon'da özel şahıslara yardım yapıldığı halde 6 kooperatife hiçbir yardım yapılmamasını eleştirmiştir. Goloğlu, kooperatiflerin ancak devlet yardımı ve Marshall Planı kapsamındaki desteklerle ayakta kalabileceğini, büyük yatırımların bu küçük ve fakir balıkçılar için mümkün olmadığını ifade etmiştir[380].

Goloğlu yaptığı konuşmada Türkiye'deki balıkçılık sektörünün ve balıkçılık kooperatiflerinin geliştirilmesi için balıkçılıkla ilgili mevcut sorunlar, kooperatiflerin zorlukları ve bu sektörde yapılması gereken reformlar hakkında tespitler yapmıştır. Balıkçılığın Türkiye için hayati bir konu olduğunu vurgulamış ve sektördeki mevcut durumun kötüye gittiğini belirtmiştir. Balıkçılık sanayii ve kooperatiflerin gelişebilmesi için devlet yardımlarının ve özel kredilerin önemli olduğunu ifade etmiştir. Son olarak, Trabzon'da kurulması planlanan balık konserve fabrikası konusunda yapılan müzakerelerin ve bilimsel etütlerin neticesinde neden vazgeçildiği konusunu sorgulamıştır.

Bu açıklama üzerine tekrar söz alan Ekonomi ve Ticaret Bakanı, Toprak Mahsulleri Ofisi'nin balıkçılık sanayiine yönelik görevlerinden bahsetmiş ve bunun yanı sıra, Trabzon'da kurulması planlanan balıkçılık sanayiinin durumunu ele almıştır. Balıkçılık sanayiinin, konserve fabrikaları kurmak ve bunların ürünlerini satmakla ilgili zorluklar yaşandığını, mevcut fabrikaların tam kapasiteyle çalışamadığını ve ihracatın istenilen seviyeye ulaşmadığını belirtmiştir. Trabzon'daki balıkçılık fabrikası kurma meselesinin ancak detaylı bir değerlendirme ve şirketlerle yapılacak temaslardan sonra netleşebileceğini belirtmiş, bu alanda yatırımların dikkatlice yapılması gerektiğini ifade etmiştir. Kooperatiflerin başarılı olabilmesi için devlet yardımlarının yanı sıra, üyeler arasında karşılıklı yardımların da yapılması gerektiğini savunmuştur. Son olarak, Trabzon'daki kooperatiflere

[379] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 12, s. 49, 50.

[380] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 12, s. 50-52.

yönelik evrak eksikliklerinin olduğunu ve Toprak Mahsulleri Ofisi'nin gerekli yardımı sağlamak üzere bir memur göndereceğini belirtmiştir[381].

Altıncı sual takririni 30 Nisan 1952 Çarşamba günü gerçekleştirilen 66. Birleşimde, iki Trabzon milletvekili arkadaşı ile Bayındırlık Bakanlığına sunmuştur. Bu takriri de seçim bölgesi ve çevresi ile ilgilidir. Takririnde Doğu yolları 10'ncu Bölge Müdürlüğünün Erzurum'a kaldırılması hakkındaki teşebbüslerin neticesini, teşkilâtın hangi kısımlarının kaldırılacağını, hangi kısımlarının Trabzon'da bırakılacağını sormuştur. Takrir şöyledir:

B. M. Meclisi Başkanlığına

10. IV.1952

Aşağıdaki sorularımızın Bayındırlık Bakanlığınca sözlü olarak cevaplandırılmasını rica ederiz.
Saygılarımızla…

Trabzon Milletvekilleri

Mahmut Gologlu S. F. Kalaycıoğlu

S. E. Alperen

1. Doğu yolları 10'ncu bölge müdürlüğünün Erzurum'a kaldırılması hakkında bir neticeye varılmış mıdır? Varılmış ise mucip sebepleri nedir?
Bu takdirde teşkilâtın hangi kısımları kaldırılacak ve Trabzon'da hangi kısımları kalacaktır?
2. Bakanlığınızca bir tetkik ve teşebbüse geçilmesinin sebebi nedir?

Takrire, Bayındırlık Bakanı Kemal Zeytinoğlu tarafından ayrıntılı şekilde sözlü cevap verilmiştir. Bakan Zeytinoğlu açıklamasında, Meclisin yol davasına büyük önem verdiğini belirtmiştir. 1952 yılı karayolu bütçesinin artırılmasıyla birlikte, Doğu illerindeki yol ve köprü projelerinin daha verimli yürütülmesi amacıyla bölge müdürlüklerinin durumunun yeniden değerlendirildiğini ve özellikle 10. Bölge Müdürlüğü'nün Erzurum'a taşınmasının önerildiği bilgisini paylaşmıştır. Zeytinoğlu, Erzurum'un lojistik, işçi temini ve malzeme erişimi açısından Trabzon'dan daha avantajlı olduğunu belirtmiştir. Gologlu ise yol çalışmalarının artmasını memnuniyetle karşıladığını ifade ederek, Trabzon'daki bölge merkezinin uzun yıllardır mevcut olduğunu, yeni bir bölge kurulacaksa kapsamlı bir coğrafi ve iklim değerlendirmesi yapılması gerektiğini, ayrıca Giresun, Ordu, Trabzon, Rize, Çorum ve Gümüşhane gibi illerin de dikkate alınarak nihai kararın verilmesi gerektiğini vurgulamıştır[382].

Yedinci sual takririni 19 Kasım 1952 Çarşamba günü 60. Birleşimde Gümrük ve Tekel Bakanlığına sunmuştur. Bu takriri de başta seçim bölgesi olmak üzere ülkenin genel sorunlarıyla ilgilidir. Takririnde 1951 yılı Ocak ayı başından beri nerelerde ve ne miktar sahada yeniden tütün ekimine ve ekim denemesine müsaade edildiğini sormuştur. Gologlu'nun sorusuna Gümrük ve Tekel Bakan vekili Sıtkı Yırcalı, sözlü cevap vermiştir. Bakan Yırcalı'ya göre tütün ekimi serbest olmayan

[381] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 12, s. 52, 53.; "Meclisin Dünkü Oturumu" (11.01.1951), **Milliyet Gazetesi,** s. 1, 5.

[382] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 14, s. 562.

bölgelerde, Tarım Bakanlığı ve ilgili bakanlıklar ortaklaşa tütün ekimi izni verebilmektedir. 1 Ocak 1951'den itibaren bu şekilde ekime izin verilen yerler beş bucak ve iki ilçeden ibaret olup, deneme ekimi 8 ilde, 25 ilçeye bağlı 33 bucağın 107 köyünde yapılmaktadır. Bu denemeyi 319 çiftçi gerçekleştirirken, toplam deneme sahası 957 dekardır. Ayrıca, tütün ekiminin yasak olduğu yerlerde, vatandaşlar tarafından yapılan iddialar doğrultusunda, belirli şartlar sağlanırsa ekim yasağı kaldırılabilir. 1 Ocak 1951'den itibaren, bu şekilde ekim yasağı kaldırılan alanlar, 9 ilde 781 çiftçiye ait 11.590 dekar alandır. Ülke genelinde tütün ekilen alan toplamda 120-125 bin hektar olup, izin verilen alan, bu toplamın yalnızca %1'ini oluşturmaktadır[383].

Bakan Yırcalı'nın açıklamalarının ardından, Gologlu söz almıştır. Bakan'ın verdiği cevaba usulen teşekkür edilmesi gerektiğini vurgulasa da, sorusunun cevabının sadece belirli yerlerde yapılan denemeler ve ekim yasağının kaldırılmasına dair bilgilerle sınırlı olmasını eleştirmiştir. Ardından tütün davasının memleketin önemli bir sorunu olduğunu belirtmiştir. Türkiye'nin tütün üretimi ile ilgili büyük bir sorunla karşı karşıya olduğunu söylemiştir. Sorunun temelinde, yetiştirilen tütünün, kalitesine rağmen fazla miktarda olması nedeniyle satılamamasının yattığını söylemiştir. Geçen yıl hükümetin tütün ekimini sınırlamayı amaçlayan bir kanun tasarısı sunduğunu ancak bu tasarının geri çekildiğini ifade etmiştir. Mevcut durumda, tütün üretiminin artması ve yeni ekim alanlarının açılması yerine, tütün politikası eksikliği nedeniyle tütün üretiminin sorunlu hale geldiğini vurgulamıştır. Eğer tütün satılabiliyorsa, yeniden ekim izni verilebileceğini ancak içinde bulunulan yıl tahmin edilen 100 milyon tonluk mahsulün satılmasında yaşanacak zorluklar göz önüne alındığında, ekim alanlarının genişletilmemesi gerektiği ifade etmiştir. Sonuç olarak, ya tütün satılabilir ve üretime devam edilir, ya da tütün satılamıyorsa, ekim izni verilmemesi ve deneme ekimleri yapılmaması gerektiğini belirtmiştir[384].

Sekizinci sual takririni 5 Aralık 1952 tarihli 13. Birleşimde Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Ekrem Hayri Üstündağ'a sunmuştur. Bu takriri de seçim bölgesinin sorunları ile ilgilidir. Takririnde Trabzon Verem ve Numune hastanelerinin satın alma işlemlerinde görev alan belediye üyelerine ücretlerinin ödenmediğini belirterek, bu durumun nedenini ve konuya ilişkin herhangi bir önlem alınıp alınmadığı sorusunu yöneltmiştir. Bakan yazılı cevap vermiştir. Cevabında, 1950–1951 yıllarında bu üyeler için herhangi bir ödenek talep edilmediği için ödeme yapılamadığını, 1952 yılı için ise talep edilmiş olsa da ilgili bütçe bölümünde ödenek bulunmadığından borç hesabına kaydedildiğini belirtmiştir. Ödenek aktarıldığında ödemenin yapılacağını, ayrıca 1952 yılına ait huzur ücretlerinin hastane genel giderlerinden karşılanması için Trabzon Valiliği'ne yazı gönderildiğini ifade etmiştir[385].

---

[383] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 17, s. 213.

[384] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 17, s. 214.

[385] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 18, s. 120.

Dokuzuncu sual takririni 8 Aralık 1952 Pazartesi günü gerçekleştirilen 14. Birleşimde cevaplandırılması için Gümrük ve Tekel, Çalışma ve Devlet Bakanlıklarına sunmuştur. Bu takriri de seçim bölgesinin sorunlarına dairdir. Gologlu, takririnde Akçaabat'ta bir milyon kilo tütünün işlenmesine ne için müsaade edilmediğini ve yüzlerce işçinin işsiz kalmamaları için ne gibi tedbirler alındığını sormuştur[386]. Takrir şöyledir:

Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına

Senede (4-4,5) milyon kilo tütün yetiştiren Akçaabat ilçesinde aile efradı yekûnu 2500'ü bulan 600 meslek işçisi vardır. Akçaabat'ta tütün, işleme işlerine son verilmiş olduğu cihetle bu işçiler işsiz ve perişan durumdadır. Her ne kadar Trabzon'da yeni bir işleme evi faaliyete geçmek üzere ise de bu işleme evi 800 kadın işçinin çalışacağı vüsattedir. Akçaabat işçileri ise erkektir.

Bu sebeple Akçaabat işçilerinin Trabzon İşleme Evinde çalışmalarına imkân yoktur.

Diğer taraftan bölge rekoltesi 6 milyon kilodur.

Bu duruma göre 800, hatta 1000 işçinin yalnız il rekoltesi 4,5 milyon kiloyu bile işlemesi mümkün değildir.

Şu hâlde 6 milyon kilodan bir kısmının Akçaabat'ta işlenmesinin Trabzon'daki faaliyete tesiri olmayacaktır.

Bu takdirde nakliyatta da tasarruf temin edilecektir.

Akçaabat tütünlerinin büyük yapraklı olması da erkek işçiye lüzum gösterir ki, Akçaabat'taki mesai daha verimli olacaktır.

İşlemenin kabulü halinde kalen Tekel İdaresi elinde işlemeye müsait bina vardır ve ambarlamaya da mâni olmaz.

Aksi halde Akçaabat tütünlerinin tamamının Trabzon'a nakli ile 150 deniz işçisi de işsiz kalacaktır.

Esasen topraksız vatandaşlardan müteşekkil bir yerde mevcut ve mümkün bir iş hayatının kaldırılmasıyla doğacak sıkıntılı halı izana lüzum yoktur.

Şu durum karşısında:

A) Hiç olmazsa bir milyon kilo tütünün Akçaabat'ta işlenmesine niçin müsaade edilmediğinin,

B) Aksi halde 600 tütün ve 150 denk işçisinin işsiz kalmamaları için ne gibi bir tedbir düşünüldüğünün, Gümrük ve Tekel, Çalışma ve Devlet Bakanlıklarınca yazılı olarak cevaplandırılmasını rica ederim.

Saygılarımla.
Trabzon Milletvekili
Mahmut Gologlu

Devlet Bakanı Muammer Alakant, Çalışma Bakanı Samed Ağaoğlu ve Gümrük ve Tekel Bakanlığı Bakanı Sıtkı Yırcalı 6 Şubat Cuma günü Gologlu'nun soru önergesine cevap vermişlerdir[387].

Devlet bakanı Muammer Alakant, Gologlu'nun yazılı soru önergesinin, Çalışma ve Tekel Bakanlıklarını ilgilendiren bir konu olduğunu ve bu Bakanlıklar tarafından cevaplandırılacağını belirtmiştir. Ardından Çalışma Bakanı Samed Ağaoğlu cevap vermiştir. Ağaoğlu cevabında, Akçaabat'ta işsiz kalacakların İş ve İşçi Bulma Kurumu Genel Müdürlüğü aracılığıyla uygun işlere yerleştirilmeleri için gerekli emirleri bakanlık olarak verdiklerini söylemiştir. Son olarak soruların asıl muhatabı Gümrük ve Tekel Bakanlığı Bakanı Sıtkı Yırcalı cevap vermiştir. Trabzon ve

[386] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 18, s. 125.

[387] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 20, s. 133.

Akçaabat'tan Tekel İdaresi tarafından yıllık yaklaşık 3 milyon kilo tütün satın alındığını belirtmiştir. Trabzon'daki İşleme Evi'nde günlük işçi başına verimin yaklaşık 6.000 kilo olup, bu verimle 500 işçiyle bir yıllık alımın işlenebileceğini ifade etmiştir. Hâlihazırda yaklaşık 350 işçinin çalıştığı bu işlemeye 150 işçi daha eklenmesi durumunda, tüm tütünün Trabzon'da işlenmesinin mümkün hâle geleceğini belirtmiştir. Fakat Trabzon'daki depolama sorununun buna mani olduğuna dikkat çekmiştir[388]. Akçaabat'ta yeni işleme tesisi kurulmasının mümkün olmadığını yeterli depo alanı bulunmadığını ve mevcut alanın işleme için uygun görülmediğini, iş sahası, teknik donanım ve personel ihtiyacının ekonomiye büyük bir yük getireceğini ve mevsimlik iş gücünün yetersizliği nedeniyle kurulan tesislerin verimliliğinin düşük olacağını gerekçe göstermiştir. Akçaabat Tütün İşçileri Sendikası'nın taleplerine rağmen, bölgede bir işleme tesisinin açılmasının hem ekonomik hem de idari açıdan uygun görülmediğinin sendikaya da resmi olarak bildirildiğini söylemiştir[389].

Onuncu sual takririni 19 Ocak 1953 Pazartesi günü gerçekleştirilen 29. Birleşimde, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına sunmuştur. Ülkenin önemli bir sağlık sorununa dikkat çekmiştir. Takririnde hastanelerin müstakil başhekimliklerce idaresi ile servis mütehassıslarının mesailerinin ve hastanelerin idaresinin bugünkü durumdan kurtarılmaları hususunda ne gibi tedbirler düşünüldüğünü sormuştur. Gologlu'nun takririne Sağlık ve Sosyal Bakanı İzmir Milletvekili Ekrem Hayri Üstündağ tarafından sözlü cevap verilmiştir. Üstündağ, devlet hastanelerinde başhekimlerin doğrudan servis şeflerinden seçilmesinin, servis şeflerinin zaten ağır olan görevleri nedeniyle işleri aksattığını belirtmiştir. Ayrıca, yapılan bir talimatname ile servis mütehassıslarının mesai şekli ve usullerinin halen yürürlükte olduğu söylemiştir. Hastanelerdeki temel sorunun yatak yetersizliği olduğunu ve bunun da kısa sürede çözüleceğini belirtmiştir. Ayrıca, başhekimlik ve servis şefliğinin aynı kişi tarafından yürütülmesinin hastane yönetiminde sorunlara yol açtığını, İzmir gibi bazı hastanelerde bu görevlerin ayrılmasının daha verimli sonuçlar doğurduğunu vurgulamıştır. Bakanlık olarak bu yapısal sorunu fark ettiklerini ve yeni teşkilat kanununda başhekimliğin bağımsız hale getirilmesini öngördüklerini ifade etmiştir. Bakan'ın açıklamalarından sonra söz alan Gologlu, takririnde Bakan Bey'in de kabul ettiği sağlık alanındaki bu yapısal soruna dikkat çektiğini söyleyerek teşekkürlerini sunmuştur[390].

On birinci sual takririni 23 Mart 1953 Pazartesi günü gerçekleştirilen 57. Birleşimde, Ulaştırma ve Çalışma Bakanlıklarına sunmuştur. Takriri Trabzon'un sorunlarıyla ilgilidir. Takririnde Trabzon Liman İşletmesi emirinde çalışan mavna kaptan ve tayfalarının günlük mesailerinin muayyen olup olmadığını ve bunlara fazla mesai ücreti verilip verilmediğini sormuştur. Takriri şöyledir:

---

[388] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 20, s. 166.

[389] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 20, s. 167.

[390] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 19, s. 283.

T. B. M. Meclisi Yüksek Başkanlığına

Aşağıdaki sorularımızın Ulaştırma ve Çalışma Bakanlıklarınca sözlü olarak cevaplandırılmasını rica ederim.

Saygılarımla
Trabzon Milletvekili
Mahmut Gologlu

1. Trabzon Liman işletmesi emrinde çalışan mavna kaptan ve tayfalarının günlük muayyen mesaileri var mıdır?
2. Bu vatandaşların bâzan günde 20 saate kadar çalıştıkları ve umumiyetle günlük mesailerinin 12 saatin üstünde olduğu doğru mudur?
3. Bu vatandaşlara fazla mesai ücreti verilir mi?
4. Gerek bu derece fazla çalışmak, gerek fazla mesai ücreti almamak doğru mudur?
5. Doğru değilse bir tedbir alınacak mıdır?"

Sual takririne ilk olarak Çalışma Bakanı ve Manisa Milletvekili Samet Ağaoğlu 3 Aralık 1952'de yanıt vermiştir. Ağaoğlu'ya göre, birinci soruda bahsedilen deniz işçileri, İş Kanunu kapsamına girmediği için bu konu Ulaştırma Bakanlığı'nı ilgilendirmektedir. Ancak Deniz İş Kanunu hazırlanmış olup yakında Meclis'e sunulacaktır. İkinci soruda belirtilen tahmil ve tahliye işlerinde çalışan kara işçilerinin ise İş Kanunu'na tabi olduğu, bu işçiler için yılda 90 gün sınırlaması olmadan fazla mesai yapılabileceği, denetimlerde işçilerin ayda birkaç kez fazla mesai yaptığı ve ücretlerinin mevzuata uygun şekilde ödendiği tespit etmiştir[391]. Ağaoğlu, Gologlu'nun dile getirdiği aksaklıkların giderildiğini ve mevcut durumda herhangi bir kanun ya da yönetmeliğe aykırılık bulunmadığını belirttikten sonra sözü Ulaştırma Bakanı Yümnü Üresin'e bırakmıştır. Üresin, Trabzon Limanı'nda çalışan mavna kaptan ve tayfalarının uzun saatler çalıştığına dair bakanlığa resmi bir şikâyet ulaşmadığını ifade etmiş, ancak normal mesaiyi aşan durumlarda dinlenen personelle değişiminin yapıldığını belirtmiştir. Ayrıca, fazla mesai yapan deniz işçilerine mesai ve gece çalışma ücretlerinin ödendiğini, bu uygulamaların Bakanlık tarafından denetlendiğini söylemiştir.

Gologlu, Ulaştırma ve Çalışma Bakanlarının açıklamalarının ardından söz alarak, Trabzon Limanı'nda çalışan mavna kaptanları ve tayfalarının uzun saatler çalıştırıldığını ancak hak ettikleri fazla mesai ücretini alamadıklarını ifade etmiştir. Bu işçilerin İş Kanunu'na tabi olmadıkları yönündeki iddialara karşı çıkarak, kanuna tabi olmaları gerektiğini savunmuştur. Çalışma Bakanlığı'nın işçilerin kanuna tabi olması gerektiği görüşünde olduğunu, ancak Ulaştırma Bakanlığı'nın bunu kabul etmediğini vurgulamış; bu durumu hukuken ve idari olarak doğru bulmadığını ifade etmiştir[392]. Meselenin yalnızca hukuki haklar ya da ücret meselesi olmadığını, asıl önemli konunun işçilerin sağlığı olduğunu vurgulamıştır. Trabzon Limanı'nda çalışan deniz işçilerinin günde 16-17 saate varan uzun çalışma süreleriyle ciddi şekilde yıprandıklarını, yeterli dinlenme süresi bulamadıklarını ve aldıkları düşük maaşlarla yaşamlarını sürdürmekte

[391] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 21, s. 11.

[392] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 21, s. 12, 13.

zorlandıklarını ifade etmiştir. Hazırlanmakta olan Deniz İşçileri Kanunu'nun bu sorunlara çözüm getireceğine inandığını ancak yalnızca bir yasal düzenlemenin yeterli olmayacağını, uygulamada da işçilerin insani şartlara kavuşturulması gerektiğini belirtmiştir[393].

On ikinci sual takririni 27 Mayıs 1953 Çarşamba günü gerçekleştirilen 88. Birleşimde Ulaştırma Bakanına sunmuştur. Takririnde 10 rüsum tonilâtodan düşük tonajlı motorlu deniz nakil vasıtaları ile balıkçı ve süngerci motorlarını sevk ve idare edenlerden istenen ehliyetlerin vasıfları ve kazanım şartlarının neler olduğunu, bu şartların uygulamada geçerlilik taşıyıp taşımadığını ve bu konuda herhangi bir tedbir düşünülüp düşünülmediğini; düşünülüyorsa bu tedbirlerin ne zaman hayata geçirileceğini sormuştur[394]. Goloğlu'nun sorularına Ulaştırma Bakanı ve Bilecik Milletvekili Yümnü Üresin aynı tarihte sözlü cevap vermiştir. Üresin, 10 rüsum tonilâtodan küçük tonajdaki motorlu deniz taşıtlarıyla balıkçılık ve süngercilik yapanlardan, liman kaptanı veya kıyı kaptanı ehliyetine sahip olmaları gerekliliğini belirtmiştir. Ehliyet için usta gemiciliği belgesinin alınmasının ardından, üç yıl deniz hizmeti yapmak ve gemi adamları sınavına girmenin gerekli olduğunu vurgulamıştır. Bu şartların Karadeniz sahilindeki bir kısım balıkçılarla Akdeniz sahilindeki süngercilerde güçlükler meydana getirdiği ve tatbik edilemediği Bakanlığa bildirilen müracaatlardan da anlaşıldığını ifade etmiştir. Bunun üzerine "Denizde Can ve Mal Koruma" hakkındaki 4922 sayılı Kanunda ve buna dayanan tüzükte değişiklik yapılması için yeni bir tasarı hazırlanarak Başvekâlete sunulduğunu söylemiştir. Tasarıya göre 18 gros tonajdan daha küçük makineli ve makinesiz gemilerin, yalnızca deniz mahsulleri avcılığı yaptıkları sürece en az bir usta gemici tarafından yönetilmesi gerekecektir. Ayrıca, ticaret yapmayan ama deniz mahsulleri avcılığı yapan tekneler de bu düzenlemeye tabi olacaktır. Goloğlu, tasarının bu şekilde şekillenmesinden memnun olduğunu belirtmiş, ancak bir noktada itirazda bulunmuştur. Balıkçılık ya da süngercilik yapan bir kişinin motoruyla boş kaldığında, başka bir mal taşımakta sorun yaşanmaması gerektiğini savunmuş ve usta gemicilik ehliyetine sahip kişilerin boş zamanlarında başka işler yapmalarına engel olunmaması gerektiğini dile getirmiştir. Bakan'ın bu durumu tekrar gözden geçirmesini rica etmiştir[395].

On üçüncü sual takririni de 27 Mayıs 1953 tarihli oturumda Ulaştırma Bakanına sunmuştur. Takririnde Denizcilik Bankası'nın gemi tamir işleriyle meşgul olan iş yerleriyle rekabet ettiği yönündeki iddiaların doğru olup olmadığını ve söz konusu bankaya ait tamir işlerinin özel teşebbüse bırakılması yönünde sorular yöneltmiştir. Ulaştırma Bakanı Yümnü Üresin, Goloğlu'nun sorularına verdiği yanıtta, 5842 sayılı Denizcilik Bankası Kanunu'nun 11. maddesi uyarınca bankanın gemi inşa, onarım, tadilat ve havuzlama faaliyetlerinde yetkili olduğunu belirtmiştir. Bankanın tersaneleri organize ederek kapasite artışı sağlaması ve serbest piyasa koşullarını gözetmesi gerektiğini ifade

[393] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 21, s. 14, 15.

[394] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 22, s. 448.

[395] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 22, s. 446.

etmiştir[396]. Gemi inşa ve tamirinin birbirini tamamlayan süreçler olduğunu ve Denizcilik Bankası'nın bu iki faaliyeti birlikte yürütmesinin ekonomik ve iş gücü açısından zorunlu olduğunu belirtmiştir. Bankanın özel sektörle rekabet ettiğini, herhangi bir ayrıcalığa sahip olmadığını, gümrük muafiyetinden yararlanmadığını ve kredi işlemlerini yalnızca bankacılık yetkileri çerçevesinde gerçekleştirdiğini ifade etmiştir.

Gologlu, Bakan Üresin'in açıklamalarından sonra söz alarak, İstanbul Umum Madenî Sanatkârlar Derneği'nin bir kongresinde dile getirilen şikâyetlere değinmiş ve broşürde yer alan zarar iddialarının gerçeği yansıtmadığını, Bakanın açıklamalarının da bunu doğruladığını belirtmiştir. Ancak, bu sanatkârların dileklerinin göz ardı edilmemesi gerektiğini vurgulamış ve vatandaşların taleplerine doyurucu bir cevap verilmesinin kamuoyunun güveni açısından önemli olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Denizcilik Bankası'nın gemi inşa faaliyetlerine yönelmesini yerinde bir tercih olarak değerlendirmiştir. Bununla birlikte, küçük esnafın korunması ve desteklenmesi gerektiğini, sosyal dengenin gözetilmesinin önem taşıdığını dile getirmiştir. Bakanın politikalarını genel hatlarıyla doğru bulduğunu ve yapılan açıklamalardan tatmin olduğunu belirterek konuşmasını tamamlamıştır[397].

On dördüncü sual takririni 10 Temmuz 1953 Cuma günü 106. Birleşimde Çalışma Bakanlığı'na sunmuştur. Bu takriri de Trabzon'un sorunlarına dairdir. Takririnde Trabzon Liman İşletmesi emrinde çalışan mavna kaptan ve tayfaların mesai tarzları hakkında yapılan incelemelerin nasıl bir sonuç verdiğini ve Trabzon'daki işçilere barınak yapılması hususunda ne düşünüldüğü sorularını yöneltmiştir[398]. Takrir şöyledir:

> T. B. M. M. Başkanlığına
> Aşağıdaki sorularımın Çalışma Bakanlığınca yazılı olarak cevaplandırılmasını rica ederim. Saygılar.
>
> Trabzon Mebusu
> M. Gologlu
>
> 1. Trabzon Liman İşletmesi emrinde çalışmakta olan mavna kaptan ve tayfalarının hiçbir medeni anlayış ve hukuki esasa istinad etmeyen ve tahammülü çok güç mesai tarzları hakkında vâki müracaat ve şikâyetler üzerindeki tetkikat müspet bir neticeye varmadan bugüne kadar devam edegelmiş bulunmaktadır. Normalin üzerinde mesai yapan, fazla mesai ücreti almayan ve İş Kanunundaki haklardan istifade edemeyen bu vatandaşların hukuki durumu üzerinde son defa yapılan tetkikat ne neticeye varmıştır. Varılan neticede Ulaştırma Vekâletiyle mutabakat haline gelinmiş midir? Netice mahalline tebliğ olunmuş mudur?
> 2. Trabzon'daki işçi hareketi cümlenin malûmudur. Ancak bu işçiler geliş ve gidişlerinde vesait buluncaya kadar barınacak yer bulmakta müşkülât çekmektedirler. Bu bekleme müddetleri içinde onlara barınma imkânı sağlamak gayesiyle vekâletçe bir barınak yapılması düşünülmekte idi. Bu bahisteki çalışmalar ne safhadadır?[399]"

[396] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 22, s. 448, 449.

[397] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 22, s. 449, 450.

[398] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 24, s. 479.

[399] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 25, s. 359.

Takrire Çalışma Bakanı Hayrettin Erkmen tarafından verilen yanıt, 20 Kasım 1953 tarihinde Meclis'te okunmuştur. Bakan, Denizcilik Bankası Türk Anonim Ortaklığı bünyesinde çalışan deniz personelinin, 5434 sayılı Emekli Sandığı Kanunu'na tâbi olmaları nedeniyle başlangıçta İş Kanunu kapsamı dışında bırakıldığını, ancak Çalışma Bakanlığı'nın görüşü doğrultusunda bu durumun İş Kanunu'nun uygulanmasına engel teşkil etmeyeceğinin Denizcilik Bankası'na bildirildiğini açıklamıştır. Bu bildirim sonucunda, ilgili personelin de İş Kanunu hükümlerine tâbi olacağı, fazla çalışma durumunda kendilerine yasal olarak fazla mesai ücreti ödenmesi gerektiği yönünde Trabzon Şubesi'ne gerekli talimatların verildiği belirtilmiştir. Bununla birlikte, geçmiş döneme ilişkin fazla mesai süresinin tespiti konusunda teknik zorluklar yaşandığı, ancak Trabzon Bölge Çalışma Müdürlüğü'nün limandaki gemilerin kalış sürelerini esas alarak fazla çalışmayı belirleme yönünde bir yöntem geliştirmeye çalıştığı ifade edilmiştir. Ayrıca, geçmişe dönük fazla mesai ücretlerinin ödenebilmesi için Denizcilik Bankası Türk Anonim Ortaklığı'na resmi yazı gönderildiği de belirtilmiştir[400].

Son yazılı sual takririni, 1 Haziran 1953 tarihinde İçişleri Bakanlığına sunmuştur. Bu takriri de seçim bölgesinin sorunlarına dairdir. Takririnde Tonya nahiyesinin kaza olup olamayacağını sormuş ve bu yönde talepte bulunmuştur. Onun talebine 9 Kasım 1953 Pazartesi günü yapılan ikinci birleşimde İçişleri Bakanı Ethem Menderes tarafından cevap verilmiştir. Bakan, verdiği yanıtta 1954 yılı bütçesinin imkân vermesi halinde Tonya'nın ilçe olabileceğini belirtmiştir[401].

2.1.5.2. Diğer Takrirleri

Gologlu, sual takrirleri dışında farklı gerekçelerle 16 takrir daha sunmuştur. Sunulan takrirlerden 8'i kabul edilmiş, 3'ü reddedilmiş, 3'ü nazar-ı dikkate alınmış, 1'i sonuçsuz kalmış ve 1'i ise yasama dönemi sona erdiği için cevaplandırılamamıştır.

Bunlardan ilkini 14 Temmuz 1950 Cuma günü 23. Birleşimde görüşülen Basın Kanunu münasebetiyle sunmuştur. Madde eklenmesine dair takriri şöyledir:

> Yüksek Başkanlığa
>
> Basın Kanunu tasarısının 19'uncu maddesine aşağıdaki fıkranın eklenmesini saygı ile arz ve talep ederim:
>
> (Eğer, gönderilen cevaba mesnet tutulan yazı, bu maddenin ilk fıkrasında gösterilen esas ve unsurları ihtiva etmiyor ve cevap sahibine cevap hakkı bahşetmiyorsa yargıç mezkûr cevabın neşrinde kanuni mecburiyet olmadığına da karar verebilir.)
>
> Trabzon Milletvekili
> Mahmut Gologlu

[400] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 25, s. 360.

[401] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 25, s. 76, 77.

Gologlu, takririni Meclis'e izah için söz almıştır. Mevcut durumda hâkimin sadece gönderilen cevaba değişiklik yapma yetkisine sahip olduğunu, ancak bazı durumlarda cevabın yayımlanmasına gerek kalmadığını ifade etmiştir. Bu noktada, hâkime, cevabın yayımlanmaması hakkının da verilmesi gerektiğini savunmuştur. Eğer cevabın içeriğinin, ilgili kanunun birinci fıkrasındaki temel unsurları içermiyorsa, hâkimin cevabın yayımlanmaması yönünde bir karar alabilmesi gerektiğini belirtmiştir. Gologlu'nun konuşmasının ardından yapılan oylamayla önerge kabul edilmiştir[402].

İkinci takririni 10 Kasım 1950 Cuma günü 4. birleşimde iki Milletvekili arkadaşı ile birlikte vermişlerdir. Takririnde Atatürk'ün ölümünün on ikinci yıl dönümü münasebetiyle Meclisin saygı duruşu ile yetinerek gündeme geçmeksizin Birleşime son verilmesini istemiştir. Atatürk'ün manevi şahsiyetine hürmeten verilen bu takrir kabul edilmiştir[403].

Üçüncü ve dördüncü takririni 21 Aralık 1950'de sunmuştur. Takririnde Emekli Sandığı Kanunu'na Eklenen Geçici Maddenin Değiştirilmesini teklif etmiştir. Gologlu'nun değiştirilmesini istediği kısım şöyle idi:

> 5434 sayılı Kanun ile kaldırılan çeşitli kanunlara göre; evlenme dolayısıyla 1 Ocak 1950 tarihinden önce maaşı kesilmiş olanlardan sonradan boşanmış veya dul kalanlara, 25 yaşını bitirmiş olmalarından dolayı 1 Ocak 1950 tarihinden önce maaşı kesilmiş kız çocuklarından, 5434 sayılı Kanun'un hükümlerine göre muhtaç olanlara, bu kanunun 75. maddesi uygulanarak, ilgili kurumlar veya Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı tarafından, kanunun yayımlandığı tarihten itibaren yeniden yetim aylığı bağlanır.

Gologlu, yukarıdaki maddenin yeterince açık olmadığını ve adaletsizlik doğurabilecek bazı hususların düzeltilmesi gerektiğini belirtmiştir. Özellikle, 1 Ocak 1950 öncesinde 25 yaşını doldurduğu için maaşı kesilen ya da hiç maaş bağlanmayan yetim kız çocukları arasında bir ayrım yapılmadan düzenleme getirilmesinin eksik olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca, geçmişte düşük maaşlar alıp 10 yıllık peşin ödeme karşılığında ilişkisi kesilen kişilerin de bu kapsama alınmaması halinde mağduriyet doğacağını ifade etmiştir. Bu sebeplerden dolayı geçici 88. maddenin B fıkrasının şu şekilde olmasını teklif etmiştir:

> B) 25 yaşını bitirmiş olmalarından dolayı yine 1.1.1950 tarihinden evvel maaşları kesilmiş bulunanlarla 25 yaşını geçmiş olmaları sebebiyle hiç maaş bağlanmamış olan kız çocuklarından 5434 sayılı Kanun hükümlerine göre muhtaç olanlara.

İlgili düzenlemenin kapsamını genişletmek ve adaleti sağlamak amacıyla bir diğer takririyle de 88. Maddeye şu fıkranın eklenmesini teklif etmiştir: "10 senelikleri peşin verilerek ilişkileri kesilmiş

[402] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: Olağan, Cilt: 1, s. 752.

[403] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 2, s. 39.

olanlar hakkında bu madde hükümleri tatbik olunur." şeklinde bir ek fıkra önerisini Meclis'e sunmuştur. Yapılan oylama sonucu, önergeler oy çokluğu ile nazar-ı dikkate alınmıştır[404].

Beşinci ve altıncı takrirlerini 25 Şubat 1951 Pazar günü yapılan 51. Birleşimde Millî Eğitim Bakanlığı'nın 1951 yılı bütçe görüşmeleri sırasında sunmuştur. İlk takririnde, işsizlik sorununa dikkat çekerek, Çalışma Bakanlığı adına yurt dışına öğrenci gönderilmesini gereksiz bulduğunu belirtmiş, bu amaçla ayrılan 30.000 liralık ödeneğin azaltılmasını teklif etmiştir. Gologlu'nun takriri şöyledir:

> Yüksek Başkanlığa
>
> Memlekette işsizliğin derecei ehemmiyeti malûmdur? Millete iş bulamazken Çalışma Bakanlığı hesabına ecnebi memleketlere talebe gönderilmesine lüzum yoktur. Bu sebeple Millî Eğitim Bütçesinin 425'nci bölümünün 9'ncu maddesiyle konulmuş olan 30.000 liranın tenzilini talep ederim. Saygılarımla.
>
> Trabzon Milletvekili
> Mahmut Gologlu

Oturum Başkanı, takriri oylamaya sunmuş ve önerge kabul edilmemiştir[405].

Gologlu aynı oturumda Millî Eğitim Bakanlığı bütçesinde "il ve ilçe merkezlerinde halk tarafından yaptırılan okul binalarına yardım amacıyla ayrılan 902'nci bölümdeki ödeneğin artırılmasına ilişkin 1 milyon liralık yardımın yetersiz olduğunu belirterek, 64 milletvekiliyle birlikte bu miktara 500 bin lira daha eklenmesini teklif etmiştir. Tamamlanmayan okul binalarının zamanla harap hale geldiğini vurgulamış ve bu artışın Bayındırlık Bakanlığı bütçesinden karşılanabileceğini söylemiştir. Başkan tarafından oylamaya sunulmuş da takrir kabul edilmemiştir[406].

Yedinci takririni 30 Temmuz 1951'de sunmuştur. Takririnde Amasya Milletvekili Kemal Eren ve Ankara Milletvekili Salâhattin Benli'nin, gayrimenkule tecavüzün define dair kanun teklifinin[407] dördüncü maddesine şu eklemenin yapılmasını teklif etmiştir:

> Köy tüzel kişilerine ait gayrimenkullere tecavüz vukuunda, o yer halkından birinin ihbarı ve müracaatı üzerine, birinci maddede belirtilen makamlar tarafından tecavüzün defi ve köy tüzel kişiliğine teslimi sağlanır[408].

---

[404] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 26, s. 329-331.

[405] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 5, s. 808.

[406] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 5, s. 813, 814.

[407] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 9, s. 409.

[408] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 14, s. 151-154.

Gologlu söz alarak sunmuş olduğu takririnde "herhangi bir vatandaş" tabiri yerine "O köy halkından birinin" şeklinde değişikliğe gidilmesini rica etmiştir. Yapılan oylama sonucu önerge kabul edilmiştir[409].

Sekizinci takririni 10 Mart 1952 Pazartesi günü sunmuştur. Müzakereleri en fazla süren ve kanun teklifi mahiyetinde değerlendirilebilecek takriri Kan Gütme Sebebiyle İşlenen Adam Öldürme ve Buna Teşebbüs Cürümleri, Failleri Hısımları hakkında Tatbik Olunacak Muameleye dair 3236 sayılı Kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesine dairdir[410]. Gologlu'nun bu değişiklik teklifini sunmasının perde arkası önemlidir. Bir kere Gologlu'nun bu teklifini sunmasının gerekçelerinin başında başta seçim bölgesi Trabzon olmak üzere Türkiye'nin o yıllardaki önemli sorunlarından olan kan davasının çok yönlü tahribatını yok etmek ya da en azından hafifletmek gelmektedir. Zira 1930'lu yıllarda Trabzon'un Yomra, Akçaabat, Maçka ve Vakfıkebir ilçelerinde yaşanan cinayetler Gologlu tarafından da yakından bilinmekteydi. Hükümet, ülkede kan davası sebebiyle işlenen suçlara karşı 3236 sayılı kanunu yürürlüğe koymuştu. Fakat 1952 yılında, TBMM'de Diyarbakır Milletvekili Mustafa Ekinci, mevcut kanunu, antidemokratik olduğu gerekçesiyle kaldırılmasını önermişti. Gologlu'nun başını çektiği birçok milletvekili ise kanunun kaldırılması teklifine karşı çıkmıştır. Kanunun ölümleri önleyecek mahiyette olduğunu belirterek kaldırılmamasını istemiş; ancak eksik ve yetersiz olduğu kısımlarının yeniden düzenlenmesine inanmıştır. Bunun için kan davası nedeniyle öldürme suçunu işleyen kişilere dair 3236 sayılı kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesini istemiştir[411]. İlk iki maddede değişiklik, 3. Maddeye iki ek madde ve iki geçici madde eklenmesine dair Gologlu'nun kanun teklifi şu şekildedir:

> Kan davası sebebiyle işlenen adam öldürme ve buna teşebbüs cürümleri failleri kısımları hakkında tatbik olunacak muameleye dair 3236 sayılı Kanunun bâzı maddelerinin değiştirilmesine ve bu Kanuna bâzı maddeler eklenmesine dair kanun teklifi:
>
> MADDE 1. — 3236 sayılı Kanunun 1nci maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir: Cürüm işlendiği zaman bir dam altında yaşıyan evli veya bekâr kız evlatlarla, kız kardeşlerin bu hüküm dışında bırakılmalarına, takdir olunacak lüzuma göre, karar verilebilir.
> MADDE 2. — 3236 sayılı Kanunun 7'nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve bu maddeye bir fıkra eklenmiştir: Kan gütme saiki ile işlenen adam öldürme veya öldürmeye teşebbüs cürümleri hakkında verilen hüküm kesinleştikten sonra ve işbu kesinleşme kararının savcılığa geldiği tarihten itibaren bir ay içinde bu kanuna göre nakilleri lâzım gelenler hakkındaki karar Cumhuriyet Müddeiumumisinin talebiyle duruşma yapılmaksızın hükmü veren mahkemece verilir. Bu karar aleyhine tebliğ tarihinden itibaren bir hafta zarfında haklarında nakil kararı verilenler tarafından itiraz olunabilir. İtiraz yazı ile veya bu hususta bir zabıt varakası yapılmak üzere mahkeme kâtibine yapılacak beyanla olur. İtiraz üzerine mahkeme duruşma yaparak karar verir. Bu kararlar Cumhuriyet Müddeiumumisiyle haklarında karar verilenler tarafından temyiz olunabilir. Duruşma ile temyize dair olan muameleler Ceza Muhakemeleri usulü Kanunu hükümleri dairesinde yapılır.

---

[409] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 14, s. 163, 164.

[410] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 14, s. 4.

[411] Dönmez ve Demirtaş, a.g.m., s. 474.

Nakle ait hüküm katileştikten sonra dahi haklarında nakil kararı verilmiş olanlar her zaman nakil kararını vermiş olan mahkemeye müracaatla 6'ncı maddedeki kayda halel gelmeksizin yerlerinin değiştirilmesini isteyebilirler. Bu takdirde karar duruşma yapılmaksızın verilir. Bu kararlar Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun hükümleri dairesinde temyiz olunabilirler.
MADDE 3. — 3236 sayılı Kanuna aşağıdaki maddeler eklenmiştir:
Ek madde 1. — Bu kanun gereğince başka yere nakillerine hükmolunan kimselerin ayrılacakları yerde mevcut gayrimenkulleri, sahipleri yazı ile talep ettikleri takdirde, Maliye Bakanlığınca değer bahası üzerinden satın alınır ve sahiplerinin yazılı isteklerine göre ya bedelleri veya gidecekleri yerde mukabil değerde gayrimenkul kendilerine verilir.
Ek madde 2. — Bu kanun gereğince başka yere nakillerine hükmolunmamış kimseler dahi kan gütme sebebiyle hayatlarının tehlikede olduğunu iddia ederek yazılı talepte bulunurlarsa bu müracaat valilik tarafından tetkik ve tahkik olunur, iddia varit görülürse İçişleri Bakanlığının teklifi üzerine bu gibi kimselere ait o yerdeki gayrimenkuller Maliye Bakanlığınca değer pahası üzerinden satın alınır ve istekliye 6'ncı maddedeki şarta uygun bir başka mahalde aynı değerde gayrimenkul verilir. Verilecek gayrimenkulün mahalli Hükümetçe tâyin olunur ve bu karara karşı itiraz olunamaz.
GEÇİCİ MADDE 1. — Bu kanunun neşri tarihinde haklarında verilmiş olan mahkeme kararları sebebiyle nakledilmiş olan failin kız evlâtları veya kız kardeşleri yerlerine dönebilirler.
GEÇİCİ MADDE 2. — Bu kanunun neşrinden önce nakledilmiş olanların ayrıldıkları yerlerdeki gayrimenkulleri hakkında da bu kanun hükümleri tatbik olunur.
MADDE 4. — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.
MADDE 5. — Bu kanunun icrasına İcra Vekilleri Heyeti memurdur[412].

Gologlu, teklifine dair Mecliste muhtelif zamanlarda açıklamalarda bulunmuş, gelen eleştirilere yanıtlar vermiştir. 3236 sayılı Kanun'un caydırıcı etkisini kabul etmekle birlikte, uygulamada karşılaşılan ciddi eksiklikler nedeniyle yeni düzenleme yapılmasının zorunlu olduğunu belirtmiştir. Sürgün edilen faillerin hısımlarının ekonomik ve sosyal açıdan desteklenmemesi, kendi mallarını idare edememeleri nedenleriyle mağdur hale geldiklerini, bu durumun toplumsal uyum açısından sorun yarattığını, buna ek olarak cezaların kesinleşmesi süresindeki gecikmelerin aile bütünlüğünü zedeleyici sonuçlar doğurduğunu ifade etmiştir. Gologlu ayrıca, gönüllü olarak yer değiştirmek isteyen bireyler için de kanunun herhangi bir kolaylık sunmamasını eleştirmiştir. Bu bağlamda, söz konusu düzenlemenin eksik yönlerinin giderilerek etkinliğinin artırılması amacıyla kanun teklifinde bulunduğunu ifade etmiştir[413].

Teklif ilk olarak 24 Mart 1952 tarihinde Adalet Komisyonu'na havale edilmiş[414], 16 Mayıs 1952 Cuma günü 73. Birleşimde gündeme gelmiştir. Adalet Komisyonu'nda teklife dair raporun tamamlanmadığını belirtmiş ve teklifin görüşülmesi için geçici bir komisyon kurulması kararı alındığını bildirmiştir[415]. Bunun üzerine Gologlu, teklifinin önemini vurgulamış, sürecin uzamasını eleştirmiş ve biran önce kabul edilmesini istemiştir. Teklifinin sadece Adalet Komisyonu'na havale edilmesini eleştirmiştir. Kapsamı nedeniyle İçişleri, Bütçe ve Maliye komisyonlarında da teklifini görüşmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu nedenle, ilgili dört komisyondan üçer milletvekiliyle

[412] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 17, s. 273, 274.

[413] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 17, s. 273, 274.

[414] Dönmez ve Demirtaş, a.g.m., s. 481.

[415] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 15, s. 250.

oluşturulacak geçici bir komisyonun kurulmasını ve teklifinin hızla görüşülüp yasama dönemi içinde tamamlanması yönünde bir teklifte bulunmuştur. Teklifi kabul edilmiştir[416].

14 Haziran 1952'de Geçici Komisyon kanun hakkında incelemelerini tamamlamış ve raporunu meclise sunmuştur. Komisyon, Gologlu'nun teklifinde bazı düzenlemeler yapmıştır. Rapora göre Kanunun birinci maddesine eklenmesi teklif edilen değişikliklerden biri, 3236 sayılı Kanun'a eklenen bir fıkrada, kız kardeşlerle kız evlatlar hakkında mahkemeye takdir hakkı verilmesiydi. Ancak, bu öneri gözden geçirilip genişletilmiştir[417].

Komisyon, kanunun 7. maddesinde yapılan değişiklikle, nakil kararlarının verilme süresine açıklık getirmiş; ancak teklif edilen iki ek fıkrayı, yasanın genel amacıyla bağdaşmadığı gerekçesiyle metinden çıkarmıştır. Adalet Bakanlığı'nın açıklamalarına göre, bu tür nakil kararları belirli bir adrese değil, daha geniş bir bölgeden uzaklaştırmaya yönelik olarak düzenlenmektedir. Ayrıca, 6. maddede yapılan değişiklikle, yerleşim yeri değişikliğine tabi tutulan kişilerin 500 kilometre dışına yerleştirilmeleri öngörülmüştür.

Teklifin 3. maddesine ilişkin olarak, önerilen ek maddelerden yalnızca biri kabul edilmiş ve uygulamayı yönlendirecek bir talimatname eklenmiştir; diğer ek madde ise uygun bulunmayarak reddedilmiştir. Geçici maddelerde ise "nakledilmiş olanlar" ifadesi, hukuki kesinlik sağlamak amacıyla "haklarında nakil hükmü verilmiş olanlar" şeklinde düzeltilmiş, bunun yanında bazı geçici maddeler devletin mali yükümlülükleri ve uygulamadaki zorluklar dikkate alınarak kabul edilmemiştir[418].

Gologlu, 21 Kasım 1952 Cuma günü yapılan 7. Birleşimde kan davasından kaynaklı sorunlara dikkat çekmiş, kanun teklifinin bunların giderilmesine hizmet ettiğini hatırlatarak bir an önce kabul edilmesini isteğini yinelemiştir[419]. Teklifinin kabul edilmesini ve maddelere geçilmesini teklif etmiştir[420]. 10 Aralık 1952 tarihli 15. birleşimin ikinci oturumda kanun tasarısı hakkında konuşan Gologlu, teklifinin zorunlu sürgün değil, gönüllü yer değiştirmeyi öngören bir güvenlik tedbiri olduğunu vurgulamış; teklifin eski sürgün anlayışından farklı olarak modern "ikamet yasağı" uygulamasına dayandığını ifade etmiştir[421]. 12 Aralık 1952 tarihli 16. Birleşimde, kanun teklifi yeniden gündeme getirilmiştir. İzmir Milletvekili Pertev Arat söz alıp Gologlu'nun kanun teklifini

[416] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 15, s. 250, 251.

[417] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 17, s. 273, 274.

[418] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 17, s. 273, 274.

[419] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 17, s. 249, 250.

[420] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 17, s. 261.

[421] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 18, s. 187-191.

destekleyici konuşma yapmıştır[422]. Kanunun aleyhinde olan bazı milletvekilleri, teklifin Adalet Komisyonuna havale edilmesi için Meclis'e önergeler vermişlerdir. Goloğlu, verilen önergeler karşısında söz alarak kanun teklifi üzerine yapılan uzun müzakereler sırasında zaman zaman yanlış anlaşılmalar olduğunu belirterek, teklifinin amacının yalnızca mevcut kanunun eksik yönlerini düzeltmek olduğunu vurgulamıştır. Bu nedenle, önerisinin Anayasa veya Adalet Komisyonuna havalesinin daha geniş çapta müzakerelere yol açacağını ifade etmiştir. Teklifini mevcut kanunu iyileştirmek için sunduğunu, esasen yeni bir yasa önerisi olmadığını vurgulamış, teklifinin kabul edilmesini istemiştir[423].

5 Ocak 1953 tarihli 23. Birleşimde Goloğlu'nun kanun teklifine dair Geçici Komisyonun yeni raporu okunmuştur. Komisyon Goloğlu'nun teklifinde bazı değişiklikler yapmıştır. Rapora göre;

3236 sayılı Kanun'un 7. maddesinde yapılan değişiklikle, "kan gütme saikiyle işlenen adam öldürme veya buna teşebbüs" suçlarından mahkûm olanların hısımlarının, belirli yerlerden başka bir bölgeye nakline ilişkin karar süreci yeniden düzenlenmiştir. Bu doğrultuda, söz konusu suçlara ilişkin hükmün kesinleşmesinden itibaren 30 gün içinde, Cumhuriyet savcısının talebi üzerine ve duruşma yapılmaksızın, nakil kararı hükmü mahkeme tarafından verilecektir. Bu karara karşı, tebliğ tarihinden itibaren 30 gün içerisinde itiraz hakkı tanınmış, itirazın yazılı dilekçeyle ya da zabıt varakasıyla yapılabileceği hükme bağlanmıştır. İtiraz üzerine mahkeme duruşma yaparak yeniden karar verecek; temyiz süreçleri ise Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu hükümlerine tâbi olacaktır.

Kanuna eklenen maddeyle ise, bu tür nakil kararlarına muhatap olan kişilerin, yerleşim yeri olarak terk ettikleri bölgelerdeki taşınmaz mallarının devlet tarafından satın alınması veya eşdeğer gayrimenkul ile takas edilmesi esasları getirilmiştir. Bu süreç, başvurunun Maliye Bakanlığı'na yapılması koşuluna bağlanmış, talep doğrultusunda taşınmaz bedelinin ödenmesi veya nakledilecek bölgede devlet mülkiyetinde gayrimenkul varsa takas edilmesi hükme bağlanmıştır. Ayrıca, uygulamanın çerçevesi ve yöntemine ilişkin olarak Maliye Bakanlığı'nca altı ay içerisinde bir uygulama yönetmeliği hazırlanması öngörülmüştür[424].

Trabzon CHP Milletvekili Cemal Reşit Eyüboğlu, Goloğlu'nun teklifini yetersiz bularak, yerinden edilenlere yalnızca toprak değil, devlet eliyle ekonomik ve sosyal destek de sağlanması gerektiğini savunmuştur. Eyüboğlu'na cevaben söz alan Goloğlu, Eyüboğlu'nun eleştirilerine karşı teklifinin toprak sahibi mağdurları desteklemeyi amaçladığını, ancak topraksızlara yönelik bir düzenleme içermediğini kabul etmiş; mevcut sistemin hukuka uygun olduğunu ve önerilen değişikliklerin yapıyı bozabileceğini savunmuştur. Tartışmalar sonucunda Eyüboğlu ve Feridun Fikri

[422] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 18, s. 203.

[423] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 18, s. 204-210.

[424] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 19, s. 10.

Düşünsel, mevcut maddelerin değiştirilmesi için önerge vererek konunun komisyona havalesini talep etmişlerdir[425].

28 Ocak 1953 tarihli 33. Birleşimde Goloğlu'nun kanun teklifine dair Geçici Adalet Komisyonu raporu görüşülmüş; Komisyon, Cemal Reşit Eyüboğlu'nun önerisi doğrultusunda nakil kararlarına karşı 30 günlük itiraz süresi getirmiş ve uygulamada karışıklığı önlemek amacıyla 4. maddeyi yeniden düzenlemiştir. Ayrıca, gerekçede yer almayan yeni bir geçici madde eklenerek, daha önce nakil kararı verilen faillerin kız evlatları ve kız kardeşlerinin yerlerine dönmelerine olanak tanınmıştır. Goloğlu ise yaptığı konuşmada, teklifinin gereksiz yere uzatıldığını ve bunun sorumluluğunun kendisine ait olmadığını belirtmiştir. Gündem dışı konuşmaların Meclis'in sabrını zorladığını ifade eden Goloğlu, söz konusu teklif ve Geçici Komisyon raporunun esasına dönülerek, sadece konuya dair tartışmalar yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Aksi takdirde teklifin yasalaşmasının gecikeceğini belirterek hem milletvekillerine hem de Meclis Başkanlığına konunun usule uygun yürütülmesi çağrısında bulunmuştur[426]. Goloğlu, 24 Haziran 1953'te de Mecliste kanun teklifinin müzakerelerine geçilmemesini eleştirmiştir[427].

27 Ocak 1954 Çarşamba günü gerçekleştirilen 34. Birleşimde, Goloğlu'nun, ilgili kanuna bazı maddeler eklenmesine dair kanun teklifi ve Geçici Komisyon raporları okunmuştur. Buna karşın Ankara Mebusu Cevdet Soydan ve 17 arkadaşının Kanunun yürürlükten kaldırılması hakkında kanun teklifi ve Geçici Adalet Komisyonu raporu da yayınlanmıştır[428]. Bu tarihten sonra Goloğlu'nun değişikliğe dair kanun teklifi gündeme gelmemiştir. Zira kan davasına dair suçlar Türk Ceza Kanunu temelinde yürütülmüştür.

Dokuzuncu takririni 29 Mayıs 1953 Cuma tarihinde 89. Birleşimde vermiştir. Hükümetin Gümrük Kanunu'nun 17. maddesine eklenen C fıkrasının değiştirilerek, turizmi teşvik amacıyla belirli tesisat ve ekipmanların, on yıl içinde ithal edilmek ve Bayındırlık Bakanlığı tarafından onaylanmak şartıyla gümrük muafiyeti kapsamına alınmasına dair kanun teklifinin müzakereleri gerçekleşmiştir. Müzakerelerin ardından Goloğlu hükümet tasarısının aynen kabul edilmesini öneren bir takrir sunmuştur. Meclis Başkanı, takriri onaya sunmuş ve takrir dikkate alınması yönünde oy çokluğuyla kabul edilmiştir[429].

Onuncu takririni 22 Temmuz 1953 tarihinde, Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları İşletmesi Kuruluş Kanunu hakkında yapılan müzakereler sırasında takririni sunmuştur. Takririnde

[425]T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 19, s. 10-13, 20-22.

[426] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 19, s. 459.

[427] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 23, s. 220.

[428] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 27, s. 369.

[429] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 22, s. 455-457, 465-488.

27. maddede yer alan hükmün 100 lira ile sınırlandırılmasını ve bu bedelin üzerindeki durumlarda tutulacak zabıtların, sahtecilik kanıtlanana kadar geçerli sayılmasını teklif etmiştir. Komisyon, teklife katıldığı için artık ayrı bir oylamaya gerek görmeyerek takrir kabul edilmiştir[430].

On birinci takririni 4 Ocak 1954 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu'na geçici madde eklenmesine dair kanun teklifi görüşülürken sunmuştur. Takririnde Kanun maddesine "ilişiği kesilmiş kız çocukların" da dâhil edilmesini teklif etmiştir. Meclis'e sunduğu takrir hakkında açıklama yapmak üzere söz almıştır. Mevcut maddenin yalnızca belirli bir kısmı kapsadığını ve toptan maaş alıp ilişiği kesilmiş olan yetim kız çocuklarını içermediğini belirtmiştir. Bu durumu eksik bularak önerdiği ek maddenin kanuna dâhil edilmesini istemiştir. Takrir yapılan oylama sonucu kabul edilmiştir[431]. Ancak Bütçe Komisyonu Başkanı İzzet Akçal, yapılan düzenlemelerin maddede değişiklik gerektirdiğini ve bu nedenle teklifin komisyonda yeniden incelenmesini talep etmiştir. Goloğlu ise buna itiraz etmiştir[432].

On ikinci takririni, 15 Ocak 1954 tarihinde TBMM'de gerçekleştirilen 29. Birleşimde sunmuştur. Teklif, 3843 sayılı Muamele Vergisi Kanunu'nun 9. maddesine bir fıkra eklenmesine dairdir. Goloğlu, İstanbul, İzmir, Seyhan ve Trabzon gibi illerde sınırlı ölçekte yapılan baskül üretiminin sanayi açısından teşvik edilmesi gereken bir faaliyet olduğunu vurgulamış; mevcut vergi düzenlemelerinin bu tür girişimcileri dezavantajlı duruma düşürdüğünü ifade etmiştir[433]. Goloğlu'na göre teklifin amacı, yeni vergi düzenlemeleri yürürlüğe girmeden önce bu üreticilere muafiyet tanınarak sektörel gelişimin desteklenmesi ve haksız rekabetin önlenmesidir. Ayrıca, teklif kapsamında yürürlükten önceye ait ancak kesinleşmemiş vergilerin silinmesi, ödenmiş vergilerin ise iade edilmemesi amaçlanmıştır[434]. Teklif Ekonomi, Maliye ve Bütçe Komisyonlarına sevk edilmiştir[435].

21 Ocak 1954 tarihinde Ekonomi Komisyonu, söz konusu teklifi hükümet temsilcilerinin katılımıyla incelemiş ve teklifin sanayi teşvik politikalarıyla uyumlu olduğunu belirterek aynen kabul etmiş; görüşlerini içeren raporu Maliye Komisyonu'na sevk etmiştir.

4 Şubat 1953 tarihinde Maliye Komisyonu, Goloğlu'nun teklifini hükümet temsilcisi ve teklif sahibi eşliğinde detaylı olarak değerlendirmiştir. Yapılan inceleme neticesinde, insan tartan basküller ile büyük sabit basküller hariç tutulmak üzere, küçük ve taşınabilir basküllerin küçük sanat

---

[430] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 24, s. 1000.

[431] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 27, s. 10, 11.

[432] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 27, s. 11, 12.

[433] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 27, s. 182.

[434] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 29, s. 165-168.

[435] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 27, s. 182.

muafiyetleri kapsamında değerlendirilmesine ve vergi muafiyeti getirilmesine karar verilmiştir. Komisyon, ayrıca verginin aslı kaldırıldığından daha önce kesinleşmiş ancak tahsil edilmemiş cezalara dair geçici bir maddenin kabulünü de uygun görmüştür. Teklif, Bütçe Komisyonu'na sevk edilmiştir.

13 Kasım 1954 tarihinde Bütçe Komisyonu, Ekonomi ve Maliye komisyonlarının raporları doğrultusunda teklifi yeniden değerlendirmiştir. Raporda, ithal basküller karşısında yerli üreticilerin düşük sermaye ve yetersiz destek nedeniyle rekabet edemediği tespit edilmiş; bu durumun sanayi gelişimini engellediği vurgulanmıştır. Komisyon, 1. maddeyi ve geçici maddeyi aynen, 2. ve 3. maddeleri ise bazı değişikliklerle kabul etmiştir. Kanun teklifi, Genel Kurulun onayına sunulmak üzere Meclis Başkanlığı'na iletilmiştir. Bu süreçte teklif, ekonomik gelişimi teşvik edici ve yerli sanayiyi koruyucu yönleriyle öne çıkmış; ilgili komisyonlar tarafından desteklenmiştir[436].

17 Şubat 1954 Çarşamba günü yapılan 44. Birleşimde, kanun teklifi İktisat, Maliye ve Bütçe Komisyonlarında görüşülmüştür. Komisyonlardan gelen raporlar merkezinde teklife son şekil verilmiştir[437]. 3 Mart 1954 Çarşamba günü yapılan 56. Birleşimde, teklif gündeme alınmış ve açık oylamaya sunulmuştur[438]. Teklifin son şekli şöyledir:

> MADDE 1. — 28.V.1940 tarihli ve 3843 sayılı Muamele Vergisi Kanununun 9. maddesine aşağıdaki 30'uncu fıkra eklenmiştir:
> 30. İnsan tartan basküller ve âdi basküller.
> GEÇİCİ MADDE — Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte baskül teslimatı ile ilgili olup henüz kesinleşmemiş, bulunan Muamele Vergileri terkin olunur, bu tarihten öncesi için yeniden vergi tarh olunmaz.
> Kesinleşmiş olan vergiler cezasız olarak tahsil olunur. Tahsil edilmiş vergiler hakkında bir muamele yapılmaz.
> MADDE 2. — Bu kanun neşri tarihinden itibaren mer'idir.
> MADDE 3. — Bu kanunun hükümlerini icraya Adliye, Maliye, İktisat ve Ticaret ve Gümrük ve İnhisarlar vekilleri memurdur[439].

Muamele Vergisi Kanunu'nun 9'uncu Maddesine Bir Fıkra Eklenmesi Hakkında Kanun Teklifi üzerine yapılan açık oylamaya 245 oy verilmiş ve oylama sonucunda, 245 oyla kanun değişikliği teklifi kabul edilmiştir[440].

On üçüncü takririni 5 Şubat 1954 Cuma günü gerçekleştirilen 38. Birleşimde sunmuştur. Rize Mebusu İzzet Akçal ve 27 arkadaşının, Türk Ceza Kanunu'nun 6123 sayılı kanunla değişen 2'nci maddesinin son fıkrasının tefsiri hakkında takriri ve Adalet Komisyonu raporu hakkında Meclis'te

---

[436] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 29, s. 139.

[437] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 28, s. 410.

[438] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 29, s. 139.

[439] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 29, s. 144.

[440] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 29, s. 158-165.

görüşmeler yapılmıştır. Kanun tasarısı hakkında Goloğlu da bir önerge vermiştir. Takririnde bir madde eklenmesini ve tefsir talebiyle, komisyon raporunun Adalet Komisyonuna havale edilmesini teklif etmiştir. Takriri şöyledir:

B.M. M. Başkanlığına

İşbu tefsir talebinin mahiyeti; yalnız asri ceza evlerinde bulunanlara da şâmil bulunmaktadır.
Hâlbuki bir hak iktisap olunmadıkça (Hakkı müktesep) haline gelemez. Eski suçluların (Hakkı müktesep sahibi olabilmeleri ise ancak asri ceza evine alınmış olmaları ile mümkündür.
Şu halde yeni infaz sisteminin ancak kanundan evvel asri ceza evine girmiş olanlara şâmil olmaması lâzımgelir.
6123 sayılı Kanun meriyetinden evvel asri ceza evlerine girmiş olanların bu sebeple eski ahkâmdan faydalanmaları icabeder.
Bu neticeyi alabilmek ise bu tefsir talebi lehine veya aleyhinde bir karar vermekle mümkün değildir. Bunun için 6123 sayılı Kanuna:
(Bu kanunun meriyetinden evvel asri ceza evine girmiş olanlar hakkında eski ahkâm tatbik olunur) şeklinde bir geçici madde ilâvesi lâzımdır.
İçtüzüğün 29'ncu maddesine ait 21 numaralı not gereğince yukardaki tesisin yapılabilmesi için tefsir talebi ile komisyon raporunun Adalet Komisyonuna havalesini arz ve teklif ederim.

Trabzon Mebusu
M. Goloğlu[441].

Goloğlu, Meclis'e sunduğu takrir ile diğer milletvekillerinden ayrışmış; bu durum Meclis Başkanı tarafından da vurgulanarak, Goloğlu'nun teklifi "en aykırı teklif" olarak nitelendirilmiştir. Bu değerlendirme sırasında Meclis sıralarından "ret" sesleri yükselmiştir.

Goloğlu, teklifinin gerekçesini açıklamak üzere söz almış ve Adalet Komisyonu raporu ile tefsir talebi arasında önemli bir çelişki bulunduğuna dikkat çekmiştir. Goloğlu'na göre, tefsir talebinin kabulü halinde hukuki güvenlik ilkesi ve müktesep haklar (kazanılmış haklar) ihlal edilmiş olacak; hatta ileride suç işleyecek kişiler dahi geçmişe yönelik infaz rejiminden yararlanabilecektir. Bu durumun, hukuk sisteminde belirsizliğe ve öngörülemezliğe neden olacağı belirtilmiştir.

Bu sorunun çözümü amacıyla Goloğlu, 6123 sayılı Kanun'un 13. maddesine yeni bir fıkra eklenmesini önermiştir. Söz konusu fıkra ile yalnızca kanunun yürürlüğe girmesinden önce ceza infaz kurumuna alınmış hükümlülerin eski infaz hükümlerinden yararlanabileceğinin açıkça düzenlenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ardından söz alan Meclis Başkanı Komisyonlar kanun teklifi yapamazlar, ancak kendilerine verilen bir tefsir (yorum) talebini kanun maddesi haline getirebilirler. Teklifinin kabul edilip edilmemesi Meclis Genel Kurulu'nun kararına bağlı olduğunu belirtmiştir.

Bu müzakerelerin ardından, Konya Milletvekili Abdürrahman Fahri Ağaoğlu, Adalet Komisyonu'nun "tefsire mahal yoktur" şeklindeki raporunun reddini talep etmiş ve bu öneri Genel Kurul tarafından kabul edilmiştir. Meclis Başkanı, bu gelişme üzerine, tefsir taleplerinin yeniden değerlendirilmek üzere Adalet Komisyonu'na sevk edileceğini bildirmiştir.

[441] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 28, s. 100.

Öte yandan, Rize Milletvekili İzzet Akçal ve 27 milletvekilinin birlikte sunduğu tefsir önerisinin, 6123 sayılı Kanun'un yalnızca yürürlük tarihinden sonraki suçlar bakımından uygulanmasını öngördüğü anlaşılmıştır. Toplantının sonunda, Meclis Genel Kurulu, bir yorum (tefsir) fıkrası hazırlanması amacıyla tüm tekliflerin Adalet Komisyonu'na sevk edilmesine karar vermiştir. Sonuç olarak, Goloğlu'nun takririne ilişkin zabıtlarda herhangi bir sonuç kaydına rastlanmamıştır[442].

On dördüncü ve on beşinci takririni 10 Mart 1954 tarihinde Deniz İş Kanunu Tasarısının birinci maddesinde değişiklik için vermiştir. Takririnde Birinci maddenin ikinci fıkrasının: "yahut işverenin çalıştırdığı gemi adamları ondan fazla bulunduğu takdirde" şeklinde değiştirilmesine dair önerge vermiştir. Goloğlu'nun sunduğu takrir dikkate yapılan oylama neticesinde dikkate alınmıştır.

Goloğlu'nun aynı kanun tasarısının "iş müddeti" konusunu düzenleyen 22. maddeye ilişkin olarak, Adalet Komisyonu tarafından kabul edilen madde metni yerine, Hükümet'in hazırlamış olduğu 22. maddenin kabul edilmesine dair bir önerge daha sunmuştur. Goloğlu'nun önerisi, mevcut tasarıya kıyasla önemli farklılıklar içerdiği gerekçesiyle Meclis Başkanı tarafından "en aykırı teklif" olarak nitelendirilmiştir. Başkan ayrıca, Goloğlu'nun takririnin Meclis İçtüzüğü'ne uygun olduğunu ve komisyonun yaptığı tefsirin, Meclis kararıyla kanun hükmü kazanabileceğini belirtmiştir. Goloğlu, önerisinin esasen iki zıt görüş arasında bir denge kurmayı amaçladığını ifade etmiş; Komisyon raporunun geçmişe dönük hakları zedeleyebileceğini ve bu nedenle müktesep hakların korunması gerektiğini savunmuştur. Bu bağlamda, içtüzük hükümleri çerçevesinde 22. maddeye yeni bir fıkra eklenmesini önermiştir. Ancak söz konusu teklif, Adalet Komisyonu tarafından desteklenmemiş, Meclis Başkanlığı tarafından Genel Kurul'un oyuna sunulmuş ve yapılan oylama sonucunda reddedilmiştir[443].

Goloğlu'nun 9. Dönemdeki son takririni, 11 Mart 1954 Perşembe günü 64. Birleşimde Türk Ceza Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair 6123 sayılı Kanun ile ilgili olup, bu kanunun muvakkat bir madde eklenmesi hakkındadır[444]. Ancak bu kanun teklifi, Meclis'in 9. Yasama Dönemi sona erdiği için bir sonraki yasama döneminde gündeme getirilmiştir.

---

[442] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 28, s. 101.

[443] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 29, s. 634-647.

[444] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 29, s. 779.

2.1.6. Yaptığı Konuşmalar

2.1.6.1. Komisyon Çalışmaları

Gologlu, 9. Dönemde milletvekili olarak Meclis çalışmalarına başlar başlamaz Gümrük ve Tekel Komisyonu üyeliğine seçilmiş, bir süre sonra ise komisyon başkanlığına getirilmiştir. Bu kapsamda hem komisyon üyeliği hem de başkanı ve sözcüsü olarak komisyonda aktif görev üstlenmiştir. Tespit edilebildiği kadarıyla Gologlu'nun komisyon çalışmaları şöyle ortaya konabilir:

27 Temmuz 1951 Cuma günü gerçekleştirilen 105. Birleşimde, Tütün ve müskirattan alınacak Müdafaa Vergisi hakkındaki 2460 sayılı Kanunda değişiklik yapılmasına ve bazı hükümlerin kaldırılmasına dair kanun teklifi görüşülmüştür. Kanunla ilgili olarak, Gologlu, Gümrük ve Tekel Komisyonu Sözcüsü sıfatıyla söz almış ve düzenlemenin gerekliliği, amacı ve etkileri hakkında Meclis Genel Kurulunu aydınlatmıştır[445]. Yaptığı konuşmasında, Milli Müdafaa Vergisi ile ilgili önceki tartışmaları ve şaraplardan alınan vergilere dair yapılan önerilere değinmiştir. Özellikle, Emin Kalafat'ın özel imalatçılardan alınan Milli Müdafaa Vergisi'nin kaldırılması talebine karşılık olarak, özel imalatçılar ve Tekel şarapları arasında rekabetin olmadığını belirtmiş ve her iki grup için de vergi alındığını vurgulamıştır. Ayrıca, şarapların ihracatında Milli Müdafaa Vergisi'nin alınmadığını, toplanan vergilerin iade edildiğini ve ihracatçılara prim verildiği bilgisini paylaşmıştır. Verginin üreticiye yansımayacağını ve bu tenzilât farkının üreticilerde kalacağını açıklamıştır. Kanun değişikliğinin amacının, şişe başına alınan verginin yaratmış olduğu zorlukları ortadan kaldırarak, litre bazında daha adil bir vergi sistemine geçiş yapmak olduğunu belirtmiştir. Konuşmasının sonunda, teklifin reddedilerek tasarının olduğu gibi kabul edilmesini talep etmiştir. Konuşması mecliste alkışlarla karşılanmıştır[446]. Kanun teklifi hakkında yapılan görüşmelerin ardından oylama gerçekleştirilmiştir. Yapılan oylama sonucunda, bu konudaki kanun maddelerinde gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

24 Aralık 1951 Pazartesi günü gerçekleştirilen 21. Birleşimde, İstanbul Milletvekili Bedri Nedim Göknil'in, İş Kanunu'nun 5518 sayılı Kanunla değiştirilen 2'nci maddesinin (A) fıkrasının yorumlanması hakkında önergesine dair Gümrük ve Tekel Komisyonu raporu münasebetiyle Meclis gündeminde görüşmeler yapılmıştır. Oturum başkanı Adalet Komisyonu ve Gümrük ve Tekel Komisyonu arasında ihtilaf olduğunu belirtmiştir. Bu sebeple Gologlu'nun başkanlığını yaptığı Gümrük ve Tekel Komisyon raporu okunmuştur[447]. Rapor şöyledir:

---

[445] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 9, s. 378.

[446] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 9, s. 381.

[447] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 11, s. 313.

Yüksek Başkanlığa

İstanbul Milletvekili Bedri Nedim Göknil'in 3008 sayılı İş Kanununun 5518 sayılı Kanunla değişen 2'nci maddesinin A fıkrasının yorumlanması hakkındaki yorum teklifinin komisyonumuzdaki müzakeresi sırasında, teklif mevzuunun yorum konusu olup olmayacağına dair mütalâalar serdedilmiş ve bu noktadan tereddüt hâsıl olmuş bulunduğundan, münhasıran bu cihet hakkında Adalet Komisyonundan mütalâa alınmasına karar verilmiş ve İçtüzüğün 28 inci maddesinin 1'nci fıkrası gereğince işin Adalet Komisyonuna havale edilmesi 30.XI.1951 gün ve E: 4/153 K.6 sayılı kararla yüksek başkanlığa arz edilmişti.

Adalet Komisyonuna havale edilen iş bu kararımız gereğince Adalet Komisyonunun müspet veya menfi mütalâasını bildirmesi lâzım gelirken, Adalet Komisyonu meselenin tamamı tezekkür edilmeksizin, sadece yorumun kabul edilip edilmeyeceği hakkında karar vermeye yetkili olmadığı esbabı mucibesiyle, mütalâa beyan etmeksizin dosyayı komisyonumuza iade etmiştir. Durumu yeniden müzakere eden komisyonumuz Adalet Komisyonunun iş bu kararını İçtüzüğe aykırı görmüş olmakla evvel emirde bu usulî meselenin hallî için yine İçtüzüğün 28'nci maddesinin 4'ncü fıkrası gereğince meselenin, Kamutayda görüşme yolu ile çözülmesi için, keyfiyetin Büyük Millet Meclisi Başkanlığına arzına karar vermiştir.

Yüksek Başkanlığa sunulur.

Gümrük ve Tekel Kom. Başkanı Mahmut Gologlu-Trabzon

Gümrük ve Tekel Komisyonu raporu okunduktan sonra Komisyon Başkanı Gologlu hadiseyi arz etmek amacıyla söz almıştır. Bedri Nedim Göknil'in, 3008 sayılı İş Kanunu'nun 5518 sayılı Kanunla değiştirilen ikinci maddesinin (A) fıkrasının bankalar ve sigorta şirketleri gibi müesseselere de uygulanıp uygulanamayacağı konusunda tereddütler yaşandığını belirterek, bu fıkranın yorumlanmasıyla ilgili bir teklif sunduğunu açıklamıştır. Komisyona gönderilen kanun teklifinin incelenmesi sonucunda, bu hususun üç aşamalı bir değerlendirmeye tabi tutulduğunu ifade etmiştir.

Gologlu'na göre birinci aşamada, 1937 yılında İstanbul Bölgesi Müdürlüğü tarafından bazı bankaların İş Kanunu'na tabi iş yerleri olarak kabul edilmesi üzerine, bu bankalar Danıştay'a başvurmuş ve 1939 yılında Danıştay, bankaların İş Kanunu kapsamına girmediği yönünde karar vermiştir. İkinci aşamada, 1949 yılında sigorta şirketlerinin de benzer şekilde İş Kanunu kapsamına alınması ardından, Danıştay farklı bir karar vererek sigorta şirketlerinin kapsama dâhil olduğunu belirlemiştir. Bu durumda, iki çelişkili karar ortaya çıkmıştır. Üçüncü aşamada ise, 1939 yılında verilen kararın kesinleşmiş olması nedeniyle, banka ve sigorta şirketlerinin daha sonra tekrar başvurusu üzerine Danıştay, eski kararı değiştiremeyeceğine hükmetmiştir. Böylece, bazı bankalar ve sigorta şirketleri İş Kanunu'ndan muaf kalmış, bazıları ise dâhil edilmiştir.

Gologlu, bu durumun çözülmesi için söz konusu iş yerlerinin İş Kanunu kapsamına alınıp alınamayacağına dair bir yorum yapılması gerektiğini önermiştir. Ancak komisyon bu hususu tartışırken, metinde belirtilen hukuki ihtilafın bir yorum meselesi olup olmadığına dair bir usul sorunu ortaya çıkmıştır. Adalet Komisyonu'nun görüşü doğrultusunda, kanunla ilgili yorumun, bu kanunun geçtiği komisyon tarafından yapılması gerektiği ifade edilmiştir. Gologlu, komisyonlar arasında bir uyuşmazlık ortaya çıkarsa, Başkanlık Meclisi aracılığıyla çözüme kavuşturulabileceğini belirtmiştir[448].

[448] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 11, s. 313, 314.

Goloğlu'nun açıklamasının ardından gündem hakkında Adalet Komisyonu adına İstanbul Milletvekili Fuat Hulusi Demirelli konuşmasını gerçekleştirmiştir. Ardından Goloğlu'na söz verilmiştir. Goloğlu konuşmasında, komisyonlar arasında yetki ve mütalâa alma hakkı konusunda yaşanan bir ihtilafı açıklayarak, Adalet Komisyonu'ndan mütalâa alınmasının, içtüzük gereği mümkün olduğunu vurgulamıştır. İçtüzüğün, komisyonların kendilerine havale edilen konularda değerlendirme yapabileceğini ifade etmiş, dolayısıyla başka bir komisyonun mütalâasına başvurmanın da yasal bir hak olduğunu savunmuştur.

Goloğlu konuşmasının devamında kanun metninin açık olmadığı durumlarda, yorumlama ihtiyacının doğduğunu belirtmiş ve bu yorumun yapılabilmesi için Adalet Komisyonu'nun mütalâasına başvurulmasını doğru bulmuştur. Ayrıca, içtüzüğün komisyonlara, herhangi bir konuda mütalâa alma yetkisi verdiğini belirterek, bu sürecin bir yetki meselesi olmadığını ve ilgili komisyonun gerekli mütalaayı sunmaya zorunlu olduğunu savunmuştur. Karar sürecinde mütalaaların alınmasının ve ihtilafların çözülmesinin içtüzüğe uygun bir şekilde yapılması gerektiği görüşünü dile getirmiştir[449].

Adalet Komisyonu adına söz alan Fuat Hulusi Demirelli, cezai hükümler içeren kanunların, örneğin Gümrük ve Tekel Kanunu veya Kaçakçılık Kanunu gibi, Adalet Komisyonu tarafından incelenebileceğini belirtmiştir. Bu tür kanunlarda cezai hükümler bulunduğunda, İhtisas Komisyonu tasarıyı Adalet Komisyonuna sevk ettiğini ve mütalâa talep ettiğini söylemiştir. Ancak, söz konusu olan durumun cezai hükümlere değil, daha çok tefsir ya da yorum gerektiren bir mesele olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle, Adalet Komisyonunun kanunu incelemeden ve ibarelerini değerlendirerek harekete geçmesinin uygun olmayacağına vurgu yapmıştır. Ardından, Mahmut Goloğlu söz alarak "Kanunun tetkik ediniz" ifadesini kullanmıştır.

Böylece İş Kanunu hakkında Gümrük ve Tekel Komisyonu ile Adalet Komisyonu arasında bir anlaşmazlık ortaya çıkmıştır. Goloğlu, Gümrük ve Tekel Komisyonu Başkanı olarak, kanun hakkındaki görüşmelerde durumu ayrıntılı bir şekilde izah etmiş ve yalnızca sigortacılık ile ilgili maddelerin değiştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Oturum Başkanı, Gümrük ve Tekel Komisyonunun talep ettiği mütalâanın Adalet Komisyonu tarafından verilmesinin gerekip gerekmediği meselesini oylamaya sunmuştur. Çoğunluk, Adalet Komisyonunun mütalâa vermesinin gerekli olduğu yönünde karar almıştır[450].

9 Ocak 1952 Çarşamba günü gerçekleştirilen 24. Birleşimde, Kibritin Tekelden Çıkarılmasına ve İstihlâk Vergisine Tâbi Tutulmasına Dair Kanun Tasarısı ve Gümrük ve Tekel Komisyonu raporu

[449] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 11, s. 316.

[450] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 11, s. 319, 320.

ile Ekonomi Komisyonu düşüncesi ve Maliye ve Bütçe komisyonları raporları görüşülmüştür[451]. Gümrük ve Tekel Bakanı Sıtkı Yırcalı, kibritten önemli vergi gelirleri sağlandığını vurgulamış, ardından Komisyon Başkanı Gologlu söz alarak kibritin temel ve zorunlu bir ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. Gologlu, özel sektöre devir halinde fiyat artışı ve erişim sorunları yaşanabileceğini, bu nedenle önce inhisarın kaldırılması, ardından özel teşebbüsün küçük ölçekli üretimle sürece uyum sağlaması gerektiğini ifade etmiştir. Geçiş sürecinde devlet fabrikalarının üretime devam etmesi ve fiyatların sabit tutulması gerektiğini vurgulamış, komisyonun önerisinin hem piyasa hem halk için dengeli bir çözüm sunduğunu belirtmiştir[452]. Görüşmeler sırasında Gologlu, Siirt Milletvekili Mehmet Daim Süalp'in hükümet tasarısıyla ilgili yanlış anlamasına açıklık getirerek, komisyonun yaptığı değişikliğin detaylarını vurgulamıştır. Komisyonun, kibritin tekelden çıkarılmasını öngörürken, devletin üretime devam etme yetkisini koruduğunu ve fabrikaların satışının ancak Meclis onayıyla özel bir kanunla mümkün olacağını belirtmiştir. Böylece, Bakanlar Kurulu'na sınırsız yetki verilmediğini, sürecin Meclis denetimine bağlı olduğunu ifade etmiştir[453].

16 Ocak 1952'de kibritin tekelden çıkarılmasıyla ilgili görüşmelerde, Siirt Milletvekili Mehmet Daim Süalp ve Kütahya Milletvekili Necdet Alkin halkın zarar görmesi, fiyat artışı ve fiili inhisar oluşma riskine dair endişelerini dile getirmiştir. Gümrük ve Tekel Komisyonu Başkanı Gologlu, inhisarın özel sektöre devrinin söz konusu olmadığını, sadece tekelin kaldırılarak özel sektöre de üretim, ithalat ve satış imkânı tanındığını vurgulamıştır. Devletin kibrit üretimine ve fiyat kontrolüne devam edeceğini belirten Gologlu, fiyat artışı, stokçuluk veya vergi kaybı endişelerinin yersiz olduğunu ve mevcut düzenlemenin halkı koruyacak şekilde hazırlandığını ifade etmiştir. Ayrıca, tasarının Ticaret Komisyonu'na havalesine gerek olmadığını belirtmiştir[454].

25 Ocak 1952'deki Meclis görüşmelerinde, Tokat Milletvekili Sıtkı Atanç, kibrit üretimi artık tekel kapsamından çıkarıldığından, kibrit fabrikasının Tekel Bakanlığı'ndan alınarak diğer sanayi işletmeleriyle uyum içinde yönetilmesi amacıyla İşletmeler Bakanlığı'na devredilmesini teklif etmiştir. Komisyon üyesi sıfatıyla söz alan Gologlu, Sıtkı Atanç'ın kibrit fabrikasının İşletmeler Bakanlığı'na devri yönündeki önergesine karşı yaptığı konuşmada, komisyonun temel amacının halkın kibrite kolayca ve sabit fiyatla ulaşmasını sağlamak olduğunu belirtmiştir. Özel sektörün ve Tekel İdaresi'nin hem üretim hem de ithalat yapabilmesine imkân tanıyan mevcut düzenlemenin, olası arz sıkıntılarını önlemek açısından gerekli olduğunu vurgulamıştır. Özellikle ithalatın tamamen kaldırılmasının ileride kıtlık yaratabileceğine dikkat çekmiş ve bu nedenle mevcut ithalat

[451] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 12, s. 52.

[452] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 12, s. 59, 60.

[453] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 12, s. 67.; Kazım Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi TBMM-IX. Dönem (1950-1954)**, Cilt: II, Türkiye Büyük Millet Meclisi VakfıYayınları No:21, Ankara, 1999, s. 2693.

[454] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 12, s. 161-163.

düzenlemesinin korunmasını savunarak önergenin reddedilmesini istemiştir. Yapılan oylama sonucunda da önerge reddedilmiştir[455].

30 Ocak 1952 Çarşamba günü gerçekleştirilen 33. Birleşimde, 1499 sayılı Gümrük Tarifesi Kanununa Bağlı Giriş Genel Tarifesinin 647'nci Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun Tasarısı hakkında maddeler müzakere edilmiştir. Müzakereler neticesinde Kanunun 1. Maddesi kabul edilmiştir. Fakat Gümrük ve Tekel Komisyon Başkanı Mahmut Gologlu bir uyarıda bulunmuştur. Maddenin gerek başlığında ve gerekse metninde, bir kelime yanlışlığının olduğunu, esasında; Gümrük Tarifesi Kanununa bağlı Giriş Genel Tarifesinin 647'nci numarası yazılması gerekirken 647'nci maddesi denildiğine dikkat çekmiştir. "647'nci maddesi" yerine "647'nci numarası" denilmesi gerektiğini söylemiştir. Başkanlıkça bu şekilde tashih edilerek oya sunulmasın rica etmiştir. Gologlu'nun yaptığı açıklamanın ardından Meclis başkanı kanun değişikliğini oylamaya sunmuş ve yapılan oylama sonucu madde değişikliği kabul edilmiştir[456].

20 Haziran 1952 Cuma günü gerçekleştirilen 88. birleşimde, Gümrük Tarifesi Kanunu'na bağlı giriş genel tarifesi cetvelinde değişiklik yapılmasına dair kanun tasarısının müzakerelerini amacıyla geçici bir komisyon kurulması hususu görüşülmüştür. Gümrük Tekel Komisyonu Geçici Başkanı Gologlu, kanun tasarısı hakkındaki müzakereleri Meclis'e bildirmek için söz almıştır. Türkiye'de kereste meselesinin iki önemli boyutuna değinmiştir. Birincisi, fiyat meselesi, ikincisi ise kerestenin az bulunmasıdır. Kereste ithalatını artırmak amacıyla Gümrük vergisinden %90 oranında bir indirim yapılmasının önerildiğini belirtmiştir. Tamamen muafiyet sağlanmasının da mümkün olduğunu, ancak ileride Muamele Vergisi Kanunu tasarısında bu meselenin bir prensibe bağlanacağını ifade etmiştir. Bu yüzden %90 oranında bir indirim yapılmasının uygun görüldüğünü, bunun kereste fiyatlarını 20-25 lira civarında indireceğini belirtmiştir. Ayrıca, bu indirimin yalnızca keresteyi değil, yapım keresteleriyle birlikte tüm kereste türlerini kapsayacağını belirtmiştir. Komisyonun bu düzenlemeyi kabul ettiğini ve ileride diğer ülkelerle yapılan ticarette karşılıklı indirimler için de bu tür düzenlemelerin olmasının beklendiğini ifade etmiştir. Kanun teklifinin aynen kabul edilmesini rica etmiştir[457].

1 Aralık 1952 Pazartesi günü gerçekleştirilen 11. birleşimde, Erzurum Milletvekili Enver Karan'ın Tekel Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleri hakkındaki 4036 sayılı Kanun'un bazı maddelerini değiştiren 4896 sayılı Kanuna bağlı (1) sayılı cetvelde değişiklik yapılmasına dair ve 5804 sayılı Kanun'a geçici bir madde eklenmesi hakkında sunmuş olduğu kanun teklifi ile ilgili olarak Gümrük ve Tekel ve Bütçe komisyonları raporları hakkında TBMM'de müzakereler

[455] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 12, s. 325, 326.; Kazım Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi TBMM-IX. Dönem (1950-1954)**, Cilt: III, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No:2, Ankara, 1999, s. 2679, 2680, 2720.

[456] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 12, s. 402.

[457] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 16, s. 410.

yapılmıştır. Görüşmelerde, Komisyon Başkanı Goloğlu söz alarak konuşmasını yapmıştır. Konuşmasında, devlet dairelerinde çalışan avukatların maaş durumunu ve Tekel İdaresi'nde görevli avukatların maaşlarının yükseltilmesi gerekliliğini ele almıştır. Ona göre, eskiden devlet dairelerinde avukatlar hem maaş alırken hem de dışarıdan iş alabiliyorlardı. Ancak dışarıdan iş alabilme imkânı kaldırıldı. Bu durum, Tekel İdaresi'nde düşük maaşlarla çalışan avukatların yeterli maaş almasını engelledi ve bu nedenle, yeni bir kanun tasarısı ile bu avukatların maaşlarının artırılması önerilmiştir. Ancak, 3656 sayılı Kanun'un 6. maddesi, yüksek kadroların verilmesi için belirli şartlar koyduğundan, Tekel İdaresi'ndeki avukatlara bu yüksek kadroların verilmesi konusunda bir tereddüt doğmuştur. Erzurum Milletvekilinin önerdiği kanun teklifi, Tekel avukatlarının da bu yüksek maaşlardan yararlanabilmesi için, 3656 sayılı Kanun'un şartlarının aranmaması gerektiğini belirtmektedir. Bütçe Komisyonu, bu teklifi kabul etmeyerek, Tekel avukatlarının düşük maaşla çalıştıkları için bu maaş artışlarının haklı bir gerekçe olduğunu ileri sürmüştür. Goloğlu, Bütçe Komisyonu'nun reddini yerinde bulmamış ve Tekel Komisyonu raporunun müzakeresini, Bütçe Komisyonu raporunun ise reddedilmesini istemiştir. Ayrıca, önerge sunarak bu düzenlemenin kabul edilmesini talep etmiştir[458]. Böylece Goloğlu konuşmasında kanun teklifinin amacı ve içeriği üzerinde durmuş ve komisyon raporlarının detayları hakkında değerlendirmelerde bulunmuştur.

Müzakerelerin devamında Mardin Milletvekili Kemal Türkoğlu kanun teklifi hakkında Gümrük, Tekel Komisyonu raporunun tartışılmasını rica etmiştir. Ardından Gümrük ve Tekel Komisyon Başkanı Goloğlu'na söz verilmiştir. Meselenin artık netleştiğini ve herhangi bir aykırı durumun bulunmadığını belirtmiştir. Bütçe Komisyonu adına konuşan "arkadaşın" ifade ettiği noktanın, yalnızca önceki kanunun gerekçesinin uygulanabilirliğini sağlamaya yönelik olduğunu vurgulamıştır[459]. Konya Milletvekili Murad Ali Ülgen, Tekel İdaresi'nde çalışan avukatların başlangıçta 3656 sayılı Kanun'un 6. maddesine dayanarak kadro maaşlarıyla atandıysa, bu kanunla tekrar atanıp maaşlarının yükseltilmesi durumunda ikinci defa aynı maaşlardan yararlanıp yararlanamayacaklarını sormuştur. Buna karşılık, Gümrük ve Tekel Komisyonu Başkanı Goloğlu, bu soruya cevap verme zorunluluğu olmadığını belirterek, konuşmanın ve müzakerelerin şu an için Bütçe Komisyonu raporuyla ilgili olduğunu ifade etmiş ve Gümrük ve Tekel Komisyonu raporunun müzakeresinin daha sonra yapılmasını rica etmiştir. Goloğlu, Meclis'e Bütçe Komisyonu raporunun reddiyle Gümrük ve Tekel Komisyonu raporunun müzakeresinin kabul edilmesini teklif eden bir önerge sunmuş ve yapılan oylamayla önerge kabul edilmiştir[460].

10 Aralık 1952 Çarşamba günü gerçekleştirilen 15. Birleşimde, Af Kanunu'nun 7. maddesindeki Vergi cezaları tabirinin kapsamına, Gümrük Kanunu'nda yer alan Para cezalarının da

---

[458] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 18, s. 16, 17.

[459] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 18, s. 20.

[460] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 18, s. 21.; Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi TBMM-IX. Dönem (1950-1954)**, Cilt: II, s. 2697, 2698.

dâhil olup olmayacağının yorumlanmasına dair Başbakanlık tezkeresi ve Adalet, Maliye, Gümrük ve Tekel ile Bütçe komisyonları raporları görüşülmüştür. Görüşmelerde, Gümrük ve Tekel Komisyonu Başkanı Goloğlu da söz almıştır. Konuşmasında, adı geçen kanun teklifinin Gümrük ve Tekel Komisyonu'nun değil, Adalet Bakanlığı'nı ilgilendirdiğini belirtmiş, hatta kendisinden önce söz alan DP İstanbul Milletvekili Hamdi Başar'ın da aynı görüşte olduğunu ifade etmiştir. Meselenin Gümrük ve Tekel Komisyonu'ndan geçmeden Yüksek Heyet'e sunulduğunu belirtmiştir. Ona göre ancak Yüksek Heyet, bu konuda bir kez daha Gümrük ve Tekel Komisyonu'nda görüşülmesi gerektiği kararını almış ve bu sebeple komisyona gönderilmiştir. Adalet Komisyonu raporunda, bu konunun Maliye, Bütçe ve Gümrük ve Tekel komisyonlarının görüşlerinin alınarak rapor haline getirildiği belirtilmiştir. Yüksek Heyet, bir kanun tefsirini yaparken gerekli gördüğü komisyonlardan görüş alabileceğini vurgulamıştır. Neticede, Af Kanunu Adalet Komisyonu'ndan geçmiş olsa da Yüksek Heyet'in isteği doğrultusunda komisyon görüşlerinin alınması önemlidir. Goloğlu, Gümrük ve Tekel Komisyonu Sözcüsü ve Konya Milletvekili Abdürrahman Fahri Ağaoğlu ile aynı görüşleri paylaştığını ve önergesine katıldığını belirterek konuşmasına son vermiştir[461].

10 Aralık 1952 tarihinde Mecliste Tekel Genel Müdürlüğü'nün kuruluş ve görevlerine ilişkin 4036 sayılı Kanun'da değişiklik yapılmasına dair kanun tasarısı gündeme alınmıştır. Tasarı kapsamında, 4896 sayılı Kanuna bağlı 1 sayılı cetvelde değişiklik yapılması ve 5804 sayılı Kanuna geçici bir maddenin eklenmesi öngörülmüştür. Görüşmeler sırasında söz alan Gümrük ve Tekel Komisyonu Başkanı Mahmut Goloğlu, tasarının birinci maddesinin mevcut haliyle kanun tekniği açısından yetersiz olduğunu belirtmiş ve ilgili maddenin teknik açıdan uygun hâle getirilmesi için bir değişiklik önergesi teklif etmiştir. Goloğlu, bu önergenin Meclis tarafından kabul edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Yapılan oylama sonucunda, değişiklik önergesi oy çokluğuyla kabul edilmiştir[462].

2.1.6.2. Hukuk

Hukuk adamı kimliğiyle tanınan Goloğlu, TBMM 9. Dönem faaliyetleri kapsamında uzmanlık alanı olan hukuk konularında öne çıkmış, pek çok konuşma yapmıştır. Hukuk alanında tecrübelerini aktarmış, Meclise yansıyan hukuki sorunlara çözüm önerileri sunmuştur. Kanun tekliflerini hukuk, usul ve esaslar açısından yorumlamıştır. Hukuk alanındaki fikirleri ve konuşmaları şu şekilde değerlendirilebilir:

Mecliste hukuka, usul ve esaslara uygun çalışılması gerektiğine inanmıştır. 7 Mayıs 1951 Pazartesi günü gerçekleştirilen 73. Birleşimde, Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun Tasarısı görüşülürken milletvekillerinin bazılarının Atatürk'ün manevi şahsiyeti üzerine duygusal

[461] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 18, s. 180, 181.

[462] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 18, s. 186.

hareket etmeleri üzerine söz almıştır. Goloğlu, hukuki bir çerçeve çizerek Meclis'i usule davet etmiştir. "Gündemimizin maddesi Atatürk aleyhine işlenen suçlar hakkındaki kanun teklifidir; lütfen tasarı ve Adalet Komisyonu raporu çerçevesinde kalalım," diyerek konuşmaların kişisel ve duygusal alanlara kaymasını eleştirmiştir. Atatürk'ün büyüklüğünün zaten milletçe kabul edildiğini belirterek, tartışmaların hukukî temelde sürdürülmesini istemiştir[463].

Hukuki yorum ve uygulama sınırları çerçevesinde yasa yapımında şeffaf olunması gerektiği fikrini savunmuştur. 14 Mayıs 1951 Pazartesi günü gerçekleştirilen 76. Birleşiminde, Muğla Milletvekili Nuri Özsan'ın, Emekli Sandığı Kanunu'nun 39. maddesinin (B) fıkrasının yorumuna dair önergesi ve ilgili komisyon raporları üzerine söz almıştır. Goloğlu, muhalefet sıralarından bir milletvekilinin Danıştay Dava Daireleri Umumi Heyeti kararına atıfla yaptığı eleştirileri değerlendirmiştir. Söz konusu Danıştay kararında, memurun re'sen emekliye sevk yetkisinin bakana ait olduğu, ancak bu yetkinin kullanılmasının "lüzum" şartına bağlandığı belirtilmiştir. Goloğlu, bu "lüzum" kavramının kanunda açıkça tanımlanmadığını ve yoruma açık olduğunu vurgulamış, Danıştay'ın da bu belirsizlik nedeniyle sadece takdir hakkının kullanımına müdahale edemeyeceğini ifade etmiştir. Bu durumun hukuki bir boşluk yarattığını, yasanın bu haliyle yorum farklarına yol açabileceğini ve bu nedenle belirsizliğin yasal bir düzenlemeyle giderilmesi gerektiğini savunmuştur. Mevcut tartışmanın esasen yasanın kendisinden ziyade, yorumuna ilişkin olduğunu vurgulamış; ancak ileride yapılacak bir yasal değişikliğe açık olduğunu da ifade etmiştir[464].

Aynı şekilde 20 Temmuz 1953 Pazartesi günü gerçekleştirilen 112. Birleşimde, Kamu Alacaklılarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun Tasarısı Meclis'te görüşülürken de muğlak olduğuna inandığı ibareler üzerine eleştirilerini ve önerilerini paylaşmıştır. Kanun tasarısındaki "…Devlete, vilâyete, hususi idarelere ve belediyeye ait vergi, resim, harç ve saire ve tahkik ve takiplere ait mahkeme masrafları…" ifadesinin dikkatini çektiğini belirterek söz almıştır. Goloğlu, maddede geçen "mahkeme masrafları" ifadesinin, ilâmın içinde yer alacağı için ayrıca belirtilmesinin belirsizlik yaratabileceğini ifade etmiştir. Ayrıca, "tahkik ve takiplere ait mahkeme masrafları" ifadesinin ne anlama geldiğini sorgulamış ve bu durumun tereddüt yaratabileceğini dile getirmiştir[465]. Kanun metninde geçen "muhakeme masrafı" ifadesinin aslında takip sürecindeki masrafları da kapsadığını, bu nedenle kavramsal bir karışıklık doğabileceğini ifade etmiştir. Bu ifadenin kanun metninden çıkarılması gerektiğini savunmuştur[466]. Mirasçının mirası kabul veya reddetmesi için verilen sürenin üç günle sınırlandırılmasının hukuki belirsizlik yaratacağını ve bu nedenle 7. maddeye de bir açıklık eklenmesini istemiştir. Aksi takdirde, farklı kanun hükümleri arasında

---

[463] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 7, s. 87-120.; Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi TBMM-IX. Dönem (1950-1954)**, Cilt: II, s. 1541, 1542.

[464] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 7, s. 245.

[465] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 24, s. 867.

[466] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX İçtima: 3, Cilt: 24, s. 868.

çelişkiler ortaya çıkabileceği görüşünü dile getirmiştir[467]. 30. Maddeye ilişkin değerlendirmesinde, "borçlunun malı bulunmadığı veya borca yetmediği takdirde" ifadesinin maddenin düzenlenişine anlam katmadığını ve hukuki hükmü değiştirmediğini savunarak, normatif gerekliliği bulunmadığı gerekçesiyle metinden çıkarılmasını teklif etmiştir[468]. Ayrıca maddenin başındaki "tahsiline imkân bırakmamak maksadıyla" ifadesinin de gereksiz olduğunu savunmuş; çünkü borçlunun malı varsa zaten tahsilin mümkün olacağını, bu nedenle iptal davasına gerek kalmayacağını ifade etmiştir. Gologlu'na göre bu ifade hem anlam olarak fazlalık hem de uygulamada mükellef aleyhine sonuç doğurabilecek niteliktedir. Geçici Komisyon Gologlu'nun bu eleştirisini haklı bularak, 30. maddenin ilk cümlesini çıkarmıştır[469].

Hukuk kurallarının toplumsal düzeni sağlamak amacıyla gerektiğini ve bu kuralların teorilerle gerçekleri uyumlu hale getirerek oluşturulması gerektiği fikrini savunmuştur. 22 Temmuz 1953'te yaptığı konuşmada bu fikrini vurgulamıştır. Devlet Demiryolları'nda biletsiz kaçak yolcularla ilgili sorunlardan bahsederek, bu tür küçük adi olayların alınacak basit tedbirlerle mahkemelere taşınmadan kolay ve hızlı bir şekilde çözülebileceğini savunmuştur[470].

Gologlu, hukukçuların sadece adli işlerde değil ormanların sınırlandırılması ve kadastro işlemlerinde de görevlendirilmesinin gerekliliğine inanmıştır. 1 Şubat 1954 tarihli TBMM 36. Birleşiminde Orman Kanunu Tasarısı'nın II. Bölümünde yer alan 7. madde (Devlet ormanlarında tahdit ve kadastro) görüşülürken, söz alarak hukukçu üyelerin tahdit ve kadastro heyetlerinde yer almasının zorunluluğunu vurgulamıştır. Hukuki sınır belirleme işlemlerinin doğası gereği karmaşık ve ihtilaflara açık olduğunu, bu nedenle teknik kadroların yanında mutlaka hukuk eğitimi almış ve tercihen deneyimli kişilerin bulunması gerektiğini savunmuştur. Hukukçunun yalnızca bir diploma sahibi olmakla değil, aynı zamanda pratiğiyle de sürece katkı sağlayabileceğini ifade etmiştir. Gologlu'nun bu önerisi Meclis'te bazı milletvekilleri tarafından alaycı bir üslupla karşılanmış olsa da, kendisi ısrarla bu düzenlemenin önemini savunmuştur. Ona göre, hukukçuların dâhil edilmesi, sınır ihtilaflarını ve uygulama hatalarını azaltacak; hukuki güvenlik ve adaletin sağlanmasına katkı sunacaktır[471].

---

[467] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 24, s. 870.

[468] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 24, s. 879.

[469] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 24, s. 881, 882.

[470] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 24, s. 995, 997.

[471] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 28, s. 22.

2.1.6.3. TBMM

Gologlu, TBMM'nin üstünlüğüne ve millet iradesinin tecelligahı olduğuna inanmaktadır. Yaptığı konuşmalarda Meclis hakkındaki görüşlerini ortaya koymuştur. TBMM üzerine fikirleri ve konuşmaları şu şekilde değerlendirilebilir:

Gologlu, milletvekillerinin Meclis çalışmalarında bireysel veya partisel çıkar gözetmeden sadece halkın menfaatleri için çalışmaları gerektiğine inanmıştır. Kendisinin de bu amaçla TBMM çatısı altında görev yapma bilincinde olduğunu belirtmiştir. Örneğin 17 Temmuz 1953'te kendisine seçimlerde oy kazanmak amacıyla ulaşımda bilet fiyatlarını düşürmek istediği ithamı karşısında Gologlu bunun doğru olmadığını, amacının yalnızca halkın menfaatini düşünmek ve onların zarar görmesini engellemek olduğunu açıklamıştır[472].

Mecliste uzmanlık gerektiren meseleler görüşüldüğünde mütehassıs görüşünün alınması gerektiğine inanmıştır. 9 Mayıs 1951'de Tıp ve Sanat Şubeleri hakkındaki kanunun 32. Maddesinin değiştirilmesine dair müzakereler yaşanırken Gologlu, söz konusu düzenlemenin tıbbi bir konu olması nedeniyle teknik yeterlilik açısından sınırlı konuşma yetkisine sahip olduğunu ifade etmiş, bu nedenle değerlendirmelerinin ihtiyatla ele alınması gerektiğini belirtmiştir. Teklifin halkın ihtiyaçları ile bilimsel gereklilikler arasında bir çatışma doğurduğunu vurgulayan Gologlu, karara varabilmek için yalnızca bireysel kanaatlerin değil, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın gerekçeli bir açıklamasının da gerekli olduğunu ifade etmiştir. Milletvekillerinin, ancak bakanlık tarafından yeterli bilgilendirme yapıldığında sağlıklı ve bilinçli oy kullanabileceklerini savunmuştur. Bu doğrultuda yapılacak oylamanın sağlıklı bir değerlendirmeye dayanması adına Bakanlığın Meclis'i aydınlatmasını talep etmiş; bu tutumu, teknik konularda uzman görüşünün önemini vurgulayan sorumlu bir yasama yaklaşımı olarak değerlendirilmiştir[473].

Milletvekillerinin Meclis'te istediği zaman konuşabilme özgürlüğüne sahip olduğu fikrini savunmuştur. 9 Nisan 1952'de "Söz hakkım mahfuzdur" ifadesini kullanarak, oylama ve müzakere süreçlerinde konuşma hakkını saklı tuttuğunu belirtmiştir. "Söz hakkım mahfuzdur" diyen bir kişiye, diğer yetkililerin konuşma fırsatı verip vermeyeceği konusunda Meclis başkanına bir soru yöneltmiştir. Başkan ise böyle bir talebin kifayeti müzakere oylamasından önce olması halinde söz verilebileceğini belirtmiştir[474].

Milletvekili dokunulmazlığının güvence altına alınması görüşündedir. Bu düşüncesini 15 Şubat 1952 Cuma günü gerçekleştirilen 41. Birleşimde, İstanbul Milletvekili Hadi Hüsman'ın

[472] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 24, s. 806.

[473] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 7, s. 120.

[474] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 14, s. 316.

milletvekilliği dokunulmazlığının kaldırılması hakkındaki görüşmelerde paylaşmıştır. Bir milletvekilin dokunulmazlığının kaldırılması hususunda tüzüğün 180. maddesine atıfta bulunarak, milletvekillerinin dokunulmazlık statüsünü açıklamıştır. Bu maddeye göre, bir Milletvekili ağır cezalı olmayan bir suç işlerse, Karma Komisyonu bu durumu inceler ve suçun ağır cezalı olmadığı anlaşılırsa, takip işlemleri Meclis'in takdirine bırakılır şeklinde açıklamıştır. Ancak, içtüzükte milletvekillerinin milletvekilliği sırasında işledikleri suçlardan ötürü doğrudan mahkemeye sevk edilmeleriyle ilgili kesin bir hüküm bulunmadığını belirtmiştir. İçtüzük, Milletvekilinin gelişigüzel mahkemeye sevk edilmemesi için bir güvence sunmadığını ifade etmiştir. Goloğlu, hâkimlerin belirli bir dereceden sonra ancak kendi rızalarıyla görev yerlerinin değiştirilebileceğini belirterek, milletvekillerinin dokunulmazlıklarının da ancak ağır cezalı bir suçla ilişkilendirilmeleri halinde kaldırılabileceğini vurgulamıştır. Ayrıca, bir milletvekili iftira veya haksız ithamlardan kurtulmak amacıyla kendi isteğiyle dokunulmazlığının kaldırılmasını talep ederse, içtüzükte buna engel olmadığını ve Meclis'in böyle bir talebi dikkate alması gerektiğini ifade etmiştir[475].

Mecliste kanun tekliflerinin gereksiz yere çok uzatılmasına karşıdır. Bunun yerine usule uygun, verimli, nitelikli ve aynı zamanda hatalı bir usulle zamanın da tasarruflu kullanılmasını istemiştir. Örneğin 1 Mart 1954 tarihli 29. Birleşimde Türk Ceza Kanunu'nun 6123 sayılı Kanunla değiştirilen 2. maddesinin son fıkrasının tefsirine dair görüşmeler sürerken, usul hakkında söz almıştır. Kanun teklifinin Meclis gündeminde gereğinden fazla yer tuttuğunu belirterek, görüşmelerin verimli ve sağlıklı ilerleyebilmesi için farklı görüşlerin karşılaştırılmasına olanak tanınması gerektiğini ifade etmiştir. Bu doğrultuda, leh ve aleyhte konuşacak milletvekillerine sırayla söz verilmesini ve Meclis Başkanlığı'nın bu usule dikkat etmesini talep etmiştir. Goloğlu'nun önerisi, Meclis müzakerelerinin düzenli ve dengeli yürütülmesi yönünde bir usul hatırlatması niteliği taşımaktadır[476].

2.1.6.4. Seçimler

Goloğlu, TBMM'de yaptığı konuşmalarda seçimler hakkında da fikirlerini paylaşmıştır. Genel olarak seçimlerin vatandaşların özgürce oylarını kullanabileceği bir ortamda, şeffaf ve şaibesiz yapılması fikrini savunmuştur. Seçimler hakkında fikirleri ve konuşmaları şu şekilde değerlendirilebilir:

1950 yılındaki genel seçimlerde DP aleyhinde büyük baskılar yapıldığı fikrini savunmuştur. Bu meyanda Trabzon'da da seçimlerde baskılar yapıldığını iddia etmiştir. Bu düşüncesini Meclis'te de dile getirmiştir. 24 Kasım 1950'de yaptığı konuşmada, Trabzon'daki seçimlere dair kendilerinin itirazda bulunmalarına rağmen gerekli incelemelerin bir türlü yapılmadığını belirtmiştir. Ayrıca itirazları nedeniyle CHP'lilerin yanı sıra DP milletvekilleri olarak kendilerinin de mazbatalarının

[475] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 13, s. 284-286.

[476] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 29, s. 11.

onaylarının geciktirildiklerini belirtmiştir[477]. Kendilerinin mazbatalarının ayrılarak bir an önce onaylanmasını istemiştir. Meclisteki bazı milletvekillerinin Trabzon'da seçimlerin yenilenmesine dair söylemlerine ise karşı çıkmıştır. Milletvekilleri Seçimi Kanunu'nda böyle bir düzenlemenin bulunmadığını belirtmiştir. Seçimdeki olası yanlış sayımların dahi kendilerinin oylarını etkilemediğini, aksine diğer adaylar hakkında yapılan itirazların söz konusu olduğunun altını çizmiştir. Kendisinin de içinde bulunduğu Trabzon'un DP milletvekillerinin yaptığı itirazlar sonuçlanmadan CHP'li vekillerin mazbatalarının oylanmasının uygun olmayacağını belirterek, itirazların incelenene kadar bu oylamanın ertelenmesini Yüksek Seçim Kurulu'ndan talep ettiğini söylemiştir[478].

Trabzon milletvekillerinin seçim tutanakları üzerine görüşmeler devam ederken, Meclis Başkanı tarafından Trabzon DP il idare kurulu başkanlığından gelen ve seçimlerde eski idarenin baskı uyguladığına dair bir telgraf okunmuştur. Bu gelişme üzerine, Tokat Milletvekili Ahmet Gürkan, söz alarak mahallinde tahkikat yapılması gerektiği hususunda ısrarcı olmuştur. Gologlu bu talebi desteklemiştir[479]. 29 Kasım 1950 Çarşamba günü yaptığı konuşmada yanlış anlaşıldığını belirterek, mazbatalarının CHP milletvekillerinden ayrılmasını kişisel çıkar için değil, usul açısından istediklerini vurgulamıştır. Usul hataları nedeniyle hem davacı hem sanık durumuna düştüğünü belirtmiştir. Türkiye genelinde baskılar olduğunu vurgulamış, Meclis'in gerekli incelemeyi yapmadan karar almasını eleştirerek milletin sesine kulak verilmesi gerektiğini ifade etmiştir[480].

Seçimlerin zamanının ülkenin şartları dikkate alınarak belirlenmesi düşüncesini savunmuştur. Bu meyanda 7 Temmuz 1950 Cuma günü yaptığı konuşmasında Şubat ayında gerçekleşecek olan muhtar seçimlerine itiraz etmiştir. Kış ayında Anadolu'daki ulaşım sorunlarının düşünülmesi gerektiğinin altını çizmiş, seçimlerin uygun bir zamana alınması gerekliliğine değinmiştir[481].

Mecliste müzakerelerin açıklığa kavuşturamadığı önemli tekliflerin teferruatlı bir şekilde tartışılmasına devam edilmesi taraftarıdır. 26 Ocak 1953'te bu görüşünü yargı kararlarıyla kazanılmış hakların idari işlemlerle geri alınıp alınamayacağına dair teklif tartışılırken alınacak kararın gelecekte benzer olaylar için bağlayıcı bir prensip oluşturacağını vurgulamış; bu nedenle müzakerelerin sürdürülmesi gerektiğini savunmuştur[482].

---

[477] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 2, s. 214-218.

[478] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 2, s. 224-225.

[479] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 2, s. 237-241.

[480] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 2, s. 241, 242.

[481] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: Olağan, Cilt: 1, s. 438.

[482] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 19, s. 443.

1954 yılı seçimleri yaklaşırken seçimlerin seçmen iradesine saygılı, hakkaniyetli ve şaibesiz bir şekilde yapılması gerekliliğine inanmaktadır. Bunun için gerekli düzenlemelerin yapılmasını istemiştir. 17 Şubat 1954 tarihinde yaptığı konuşmada 1950 seçimlerinde yaşanan aksaklıklara atıfta bulunarak, seçmen kütüklerinin köylerde ilan edilmesine rağmen halka yeterince duyurulmadığını ve erişim sağlanamadığını ileri sürmüştür. Bu nedenle, parti ocaklarında listelerin incelenebilmesinin yurttaşların seçim hakkını kullanmalarını kolaylaştıracağını ifade etmiştir. Ayrıca, muhtarların listeleri düzenleme sürecinde doğabilecek değişikliklerin seçimde karışıklığa yol açmaması için dikkatle denetlenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Seçim usullerinde yapılacak değişikliklerin ilgili siyasi partilere bildirilmesinin ve esas listeye yansıtılmasının, seçim şeffaflığı açısından önem taşıdığını savunmuştur. Yapılacak düzenlemelerin seçmen iradesinin korunmasına katkı sağlayacağını ve vatandaşların oy kullanma hakkını güvence altına alacağını ifade etmiştir[483]. Hem seçmen hakkını koruyacak hem de kurumsal işleyişi aksatmayacak bir denge kurulması gerektiğini belirtmiştir[484]. Gologlu, kırsal alanlardaki seçmen sayısının azalmasına da dikkat çekmiş, geçici olarak gurbete çıkanların gittikleri yerlerde değil, dönecekleri memleketlerinde oy kullanmalarının uygun olacağını savunmuştur[485].

2.1.6.5. Ekonomi

Gologlu, ekonomi alanında da görüşlerini Mecliste dile getirmiştir. Ülkenin ve vatandaşların ekonomik sorunlarının çözülmesi yönünde çalışmış, konuşmalar yapmış, eleştirilerde bulunmuş, çözüm önerileri sunmuştur. Ekonomi hakkında fikirleri ve konuşmaları şu şekilde değerlendirilebilir:

Devletçi ekonomik sisteme karşı olmamakla beraber özel teşebbüslerin desteklenmesi ve önünün açılması fikrindedir. Aşırı devletçi ekonominin devlet işletmelerine gereksiz yük getirdiğini Tekel İdaresi üzerinden iddia etmiştir. 26 Şubat 1951'de yaptığı konuşmada Tekel İdaresinin mevcut yapısını eleştirmiştir[486]. Tekel'in ticari bir kurum olduğunu, ancak gereksiz şekilde büyüyerek devletçi bir yapıya dönüştüğünü ve fazla kadrolarla hantallaştığını ifade etmiştir. İdarenin asli ticari yapısına dönmesi gerektiğini, bunun için fazla ve işlevsiz teşkilatların kaldırılmasının şart olduğunu belirtmiştir. Kaçak takibatı, muhakemat, tahsilat gibi işlevlerin diğer bakanlıklara devredilmesini, müfettişlik kadrolarının ise net bir şekilde ayrılması gerektiğini vurgulamıştır. Amacının kurumu doğrudan ilga etmek değil, önce verimli ve asli yapısına kavuşturmak olduğunu ifade etmiş ve bu konuda Bakanlıktan yapıcı adımlar beklediğini dile getirmiştir[487].

---

[483] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 28, s. 464, 465.

[484] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 28, s. 471.

[485] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 28, s. 486, 487.

[486] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 5, s. 965.

[487] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 5, s. 967, 968.

Üreticinin ve özel teşebbüslerin kamu desteğiyle korunması, elinde kalan malın ihracında kolaylık sağlanmasını, bütün bunlara rağmen ürünlerin satılamaması durumunda maliyetine tekel idaresi tarafından alınmasını bununla beraber devlete aşırı ekonomik yükten de kaçınılması gerekliliğini savunmuştur. 7 Kasım 1951 tarihinde yaptığı konuşmada sadece sahil bölgelerindeki ve devletin işletemediği tuzlaların, ihracat amacıyla özel sektöre devrinin gerekli olduğunu belirtmiştir. İç bölgelerdeki üretimin ise kaçakçılık riski nedeniyle mümkün olmadığını zikretmiştir. İhracat yapılamaması halinde, üretilen tuzun Tekel İdaresi tarafından maliyet bedeliyle satın alınabileceğini veya şartlara uyulmayan durumlarda imha edileceğini ifade ederek, hem özel sektörün teşvik edilmesini hem de devletin aşırı mali yükten korunması gerektiğini söylemiştir[488].

Devletin kasasından çıkan gereksiz harcamalara karşıdır. Bu konuda oldukça hassas davranmıştır. Örneğin 27 Şubat 1952'de yaptığı konuşmada Bayındırlık Bakanı Kemal Zeytinoğlu'na, imar harcamalarında yalnızca hukuki uygunluğun değil, devlet menfaatinin de gözetilmesi gerektiğini vurgulamıştır[489].

Balıkçılığın geliştirilmesi ve desteklenmesi gerekliliğine inanmaktadır. Bu meyanda balıkçıların vergi muafiyetini desteklemiştir. Goloğlu, 12 Mart 1954' te yaptığı görüşmede su mahsulleri avcılığı yapan vatandaşlara sağlanan gümrük resminden muafiyetin önemini vurgulamıştır. Ancak, bu muafiyetin, kaçakçılığa yol açmaması için gerekli tedbirlerin alınması gerektiğini ifade etmiştir. Goloğlu, özellikle bu muafiyetin yalnızca su mahsulleri avcılarına yönelik olması gerektiğini, aksi takdirde herkes tarafından suiistimal edilebileceğini belirtmiştir. Bu yönde kanuni düzenlemenin bir an önce yapılması gerektiğini belirtmiştir. Kanuna kaçakçılığı önleyecek bir hüküm de eklenmesi gerektiğini savunmuştur[490].

Goloğlu, işçiler arasında maaşlar ve haklar açısından eşitlik prensibine inanmaktadır. 18 Haziran 1951'de yaptığı konuşmada devlet tesislerinde çalışan işçiler ile özel sektör işçileri arasında ayrım yapılmaması gerektiğini ifade etmiştir[491]. İşçilerin yaşam şartlarının iyileştirilmesi, maaşlarının artırılması fikrini savunmuştur. 28 Aralık 1953'te yaptığı konuşmada Karayolları bürolarında "işçi mahiyetinde" görev yapan personelin düzenleme kapsamında zamdan yararlanıp yararlanmayacağını sormuştur. Bakan Yırcalı, yalnızca sigortalı ve işçi statüsünde çalışanların bu haktan faydalanacağını belirtmiştir. Bunun üzerine Goloğlu, özellikle yevmiye usulüyle çalışan büro personelinin durumu hakkında netlik talep etmiş ve bu konuda verilen cevabın yeterince açıklayıcı olmadığını ifade etmiştir[492].

---

[488] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 11, s. 80.

[489] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 13, s. 1018, 1019.

[490] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 29, s. 906, 907.

[491] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 8, s. 263.

[492] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 26, s. 479.

İşçiler arasında ayrım yapılmaması düşüncesini, deniz işçileri üzerinden de ortaya koymuştur. 10 Mart 1954 tarihli TBMM oturumunda Deniz İş Kanunu Tasarısının tartışmalarının yapıldığı birleşimde söz almıştır. Kanunun kapsayıcılığı konusunda çekincelerini dile getirmiştir. Düzenlemenin yalnızca 150 gros tonaj üzeri ticaret gemilerinde çalışan gemi adamları ve işverenleriyle sınırlı tutulmasını eleştirmiştir. Bu kapsam dışında kalan küçük tonajlı gemilerde (mavna, şat vb.) çalışanların "gemi adamı" sayılıp sayılmadığının belirsizliğini ele almış; 3. maddede bu kişilere ilişkin ifade bulunsa da, bu gemilerin niteliği gereği hukuki statünün net olmadığını ifade etmiştir[493]. 150 gros ton altındaki küçük gemilerde çalışan deniz işçilerinin kanun kapsamı dışında bırakılmasını eleştirmiştir. Bu gemilerde çalışan sayısının fazla olabileceğini, ancak sadece gemi tonajı esas alınarak bu kişilerin yasal koruma dışında kaldığını belirtmiştir. Ayrıca bu işçilerin kara iş kanunlarından da yararlanamadığını vurgulayarak, hukuki güvence eksikliğine dikkat çekmiştir. Gologlu, tüm deniz işçilerini kapsayan daha adil bir düzenleme yapılması gerektiğini ifade etmiştir[494]. Çözüm olarak tonilato yerine işçi sayısının esas alınmasını ve bu sayede küçük gemilerde çalışan işçilerin de kanun kapsamına alınmasını önermiştir[495]. 10 işçi çalıştıran bir kara işletmesine kıyasla, aynı sayıda gemi adamı çalıştıran bir deniz işletmesinin daha büyük bir faaliyet alanına sahip olduğunu belirterek, bu tür işletmelerin kanun dışında bırakılmasının adil olmadığını vurgulamıştır. Mavna, şat ve römorkör gibi küçük deniz araçlarında çalışan işçilerin gemi adamı sayılması gerektiğini belirtmiştir[496].

Deniz işçilerinin çalışma şartlarının da iyileştirilmesi gerektiğini söylemiştir. İşçilerin mesailerinin haftalık değil, günlük esaslara göre düzenlenmesi gerektiğini savunmuştur. Haftalık mesai uygulamasının, denizcilik gibi düzensiz ve ağır çalışma koşulları olan bir alanda yetersiz kalacağını belirtmiştir. Gemi adamlarının sıklıkla günde 16-18 saat çalışmak zorunda kaldıklarını vurgulayarak, bu yoğun çalışmanın sağlık açısından ciddi riskler taşıdığını dile getirmiştir. Haftalık mesai düzenlemesinin işverenleri çift vardiya sisteminden kaçınmaya teşvik ettiğini, ancak günlük mesai sınırlarının belirlenmesi durumunda işletmelerin çift ekip çalıştırmaya zorlanacağını ve bunun işçiler açısından daha koruyucu olacağını ifade etmiştir. Büyük şehirlerde bu uygulamanın daha kolay hayata geçirilebileceğini, ancak denizcilik sektöründe çalışanların sağlığı için günlük mesai saatlerinin yasal olarak sınırlandırılmasının gerekli olduğunu vurgulamıştır. Hükümetin sunduğu günlük mesai esaslı düzenlemenin daha isabetli ve işçi sağlığı açısından daha uygun olduğunu belirtmiştir[497].

---

[493] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 29, s. 622.

[494] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 29, s. 625, 626.

[495] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 29, s. 630, 631.

[496] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 29, s. 632, 633.

[497] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 29, s. 643, 644.

Mecliste bütçelerin zamanında çıkarılması, bilançoların dengeli ve şeffaf bir şekilde yapılması gerekliliğine inanmaktadır. 25 Şubat 1951'de 1951 yılı Gümrük ve Tekel Bakanlığı ile Tekel Genel Müdürlüğü bütçeleri Kanunu tasarısı görüşülürken usul hakkında söz almıştır. Konuşmasında, bütçenin aybaşına yetiştirilmesi gerektiğini ve bu sebeple zaman kaybı yaşanmadan çalışmaların sürdürülmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu sıkışık durumun yalnızca başkanlık makamı tarafından değil, tüm katılımcılar tarafından da hissedildiğini belirterek, başkanlık makamından reylerin toplanmasında daha fazla dikkat ve özen gösterilmesini talep etmiştir. Özellikle, lehte ve aleyhteki oyların doğru bir şekilde sayılmasını ve sonuçların doğru şekilde duyurulmasını istemiştir[498]. Tekel İşletmelerinin bütçesinin şeffaf bir şekilde yürütülmesi gerektiğine değinmiştir. 25 Şubat 1951'de yaptığı konuşmada Tekel İdaresi'nin işletmelerinin yalnızca maliyet hesabı yaptığını ancak bilanço oluşturmadığını vurgulamıştır. Bu durumun, fabrikaların kâr veya zarar durumu hakkında herhangi bir bilgi edinilmesini engellediğini belirtmiştir. Ayrıca, işletmelerin gelir ve giderlerinin karıştırıldığını, bunun da doğru bir finansal sonuca ulaşılmasını imkânsız hale getirdiğini ifade etmiştir. İşletmelerin yaptığı maliyet hesaplarının doğru olmadığını, çünkü bazı fabrikalarda kereste gibi maliyet unsurlarının gereksiz yere artırıldığını dile getirmiştir. İşletmelerin kâr mı yoksa zarar mı ettiğinin tespit edilmesi gerektiğini, bunun için de her işletmeye ait ayrı senelik bilançoların hazırlanması gerektiğini savunmuştur. Tekel Genel Müdürlüğü'ne gösterilen hassasiyetin henüz somut bir sonuç vermediğini, çünkü yapılan işlerin kazançları hakkında herhangi bir bilgi sahibi olunmadığını belirtmiştir. Goloğlu, Gümrük ve Tekel Bakanından bu konuda gerekli incelemelerin yapılmasını ve yasal engel olmadığını ifade ederek, işletmelerin ayrı bilançolarının oluşturulmasını talep etmiştir[499].

Bankaların, riskli olarak gördüğü gayrimenkul alım satım işleriyle ilgilenmemesi gerektiği görüşündedir. 8 Ocak 1954 Cuma günü gerçekleştirilen 26. Birleşimde, Türkiye Vakıflar Bankası Kanun Tasarısı hakkındaki görüşmelerde yaptığı konuşmada bu görüşünü ifade etmiştir. Gayrimenkul alım satımının tehlikeli ticaret işlemleri olduğunu ve özellikle Vakıflar Bankası için bu tür faaliyetlerin risk taşıdığını vurgulamıştır. Buna rağmen Mecliste Vakıflar Bankası'nın, adi ve ihtiyat sermayesinin toplamını aşmamak koşuluyla gayrimenkul alım satımı yapabilmesi yönündeki teklif kabul edilmiştir[500].

2.1.6.6. Sosyal Hayat

Goloğlu, sosyal hayata dair çok sayıda konuşma yapmıştır. Sosyal hayatta bireylerin eşitliği prensibi temelinde sorunlara temas etmiş ve çözüm önerilerinde bulunmuştur. Sosyal hayata dair fikirleri ve konuşmaları şu şekilde değerlendirilebilir:

---

[498] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 5, s. 986.

[499] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 5, s. 989.

[500] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 27, s. 90.

Ülkenin o dönemki en önemli sorunlarından kan davası meselesi ile yakından ilgilenmiştir. Bu yaranın kapanması için büyük çaba harcamıştır. 1937 tarihinde kabul edilen "Kan Gütme Sebebiyle İşlenen Adam Öldürme ve Buna Teşebbüs Cürümleri, Failleri Hısımları hakkında Tatbik Olunacak Muameleye dair 3236 sayılı Kanun'un kaldırılmasına dair bazı milletvekillerince kanun teklifi verilmiştir. Goloğlu da Kanun'un bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bazı maddeler eklenmesine dair kanun teklifi sunmuş ve farklı tarihlerde mecliste bu konu ile ilgili konuşmalar yapmıştır. Konuşmalarında "teşrii adalet" (hukuki adalet) ve kanunun uygulanmasının ne denli zorlu olduğunu, cinayet davalarının çözülmesinin uzun sürdüğünü vurgulamıştır. Kan davası nedeniyle cinayet işleyenlerin ailelerinin 500 km uzak yerlere yerleştirilmelerini, ailelere yer değiştirme sırasında devletin yardımcı olmasını teklif etmiştir[501]. Yerlerinden edilen ailelerin geçim kaynaklarının sağlanmadığı takdirde sefalet ve ölümle sonuçlanabileceğini vurgulamıştır. Kanunun tüm bölgelere aynı şekilde uygulanmasının yerine, yerel şartların gözetilmesini önermiştir[502].

Kan davası gibi toplumsal kökenli suçlarda failin, çoğu zaman doğrudan kişisel bir kastı olmadığını, aile baskısı ve toplumsal yönlendirme ile cinayeti işlediğini, dolayısıyla failin yakın çevresinin de bu suça dolaylı şekilde katkı sunduğunu ifade etmiştir[503]. Kan davasından dolayı suçlu kişinin fiilinden dolayı ailesinin sorumlu tutulmasına karşı çıkmıştır. Kanunun etkili olabilmesi için tedbirlerin suç işlendikten sonra değil, öncesinde alınması gerektiğini savunmuş ve bu konuda bir öneri sunmuştur. Eğer bir aile kan davası nedeniyle tehdit altındaysa, devlete başvurarak yerlerini değiştirme imkânına kavuşmalıdır[504]. Devletin bu kişilerin mallarını alıp onlara başka bir yer verebileceğini, böylece ailelerin perişan olmasının önüne geçilebileceğini savunmuştur. Kan davası ile adam öldürmenin birbirinden farklı meseleler olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, yaş küçüklüğü nedeniyle ceza indirimi yapılacak durumların da hukuki olarak doğru bir şekilde ele alınması gerektiğini ifade etmiştir. Kan davası nedeniyle işlenen cinayetler için başka tedbirlerin gerektiğini belirtmiştir[505].

Vatandaşların fikir ve haber alma özgürlüğünün gerekliliğine inanmıştır. 14 Temmuz 1950'de Seyhan Milletvekili Cezmi Türk, mevcut Ceza Kanunu'nun basının denetim görevini engellediğini belirterek, daha dengeli ve özgürlükçü bir yasal düzenleme gerektiğini savunmuştur[506]. Bunun üzerine söz alan Goloğlu, Türk'ün görüşlerine katıldığını belirterek basında özel hayata dair yazılanların zaten Ceza Kanunu ile sınırlandığını, ayrıca "ima yoluyla" gibi belirsiz ibarelerin ifade

[501] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 6, s. 356-359.

[502] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 14, s. 484-486.

[503] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 14, s. 518-520.

[504] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 17, s. 249-251.

[505] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 23, s. 220.

[506] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: Olağan, Cilt: 1, s. 754.

özgürlüğünü kısıtlayabileceğini belirtmiştir. Ceza Kanunundaki bu tür muğlak ifadelerin, herhangi biri hakkında yorum yapılmasını dahi imkânsız hâle getireceğini vurgulanmıştır[507].

Şahıs ve köy mallarının dokunulmazlığı görüşünü savunmuştur. Köy arazilerinin köylülerin menfaatine kullanılması gerektiğine inanmıştır. Mevcut kanunlarda köy gayrimenkullerinin tecavüzlerine karşı muhtarların korumasının yetersiz olduğunu savunmuştur. Bunun değiştirilmesi için kanuni düzenleme yapılması yönünde girişimde de bulunmuştur. Kanunlardaki eksiklik nedeniyle sosyal hayatta bu yönde çok ciddi sorunların çıktığı görüşünü savunmuştur. 30 Temmuz 1951 Pazartesi günü gerçekleştirilen 106. Birleşimde gündeme gelen gayrimenkule tecavüzün define dair kanun teklifi hakkında yapılan görüşmelerde düşüncelerini söyleme dökmüştür[508]. 2311 sayılı Kanunun yetersizliği nedeniyle, özellikle kendi bölgesinde arazi ve gayrimenkul ihtilâflarının arttığını ve bu durumun hukuk ve ceza mahkemelerini meşgul ettiğini belirtmiştir. Ayrıca, bu ihtilâfların cinayet vakalarına da yol açtığını ifade etmiştir. Konuyu üç ana noktadan ele almıştır: Birincisi, bir şahsın, başka bir şahsın arazisine veya gayrimenkulüne müdahalesi, ikincisi bir şahsın, tüzel kişilere ait arazi ve gayrimenkullere müdahalesi, üçüncüsü ise tüzel kişiliğin kararıyla bir köyün arazisine müdahale edilmesi şeklinde ifade etmiştir.

Özellikle tüzel kişilerin araziye müdahalesinin önemli bir sorun olduğunu vurgulamış, köy orta malları, mera ve yaylalarına yapılan müdahalelerin çok daha ciddi sonuçlar doğurduğunu belirtmiştir. Kanun tasarısını incelediğinde, tüzel kişilerin arazilerine yönelik tecavüzleri engelleyecek bir düzenlemenin eksik olduğunu görmüştür. Özellikle, köy orta malına yapılan müdahalelerin önlenebilmesi için muhtarın başvurusu gerektiğini, ancak bu durumun yetersiz olduğunu ifade etmiştir[509]. 2 Nisan 1952 Pazartesi günü aynı gündem üzerine yapılan müzakereler esnasında köy tüzel kişilerine ait gayrimenkullere tecavüz olduğu zaman o yer halkından birinin ihbarı ve müracaatı üzerine, ilgili makamların devreye girerek tecavüzü def edip köy tüzel kişiliğine gayrimenkulleri tesliminin sağlanması yönünde bir de teklif sunmuştur[510]. Teklifi de kabul edilmiştir[511].

Sosyal adaletin toplumsal hayatın çimentosu olduğu düşüncesindedir. Bu anlamda yetim dul kadınlara ve yetim, kızlara devlet desteğinin gerekliliğini savunmuştur. 4 Ocak 1954 tarihli 24. Birleşimde, Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu'na geçici madde eklenmesine dair kanun teklifi görüşülürken Goloğlu da 25 yaşını doldurmuş ya da evlenip boşanmış yetim kızlara maaş bağlanmasını teklif etmiştir. Teklifin asıl amacının mağdur edilen yetim kızlara yönelik bir adaletsizlikten doğan hak kaybını telafi etmek olduğunu vurgulamıştır. Bu düzenlemenin sosyal

[507] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: Olağan, Cilt: 1, s. 755.

[508] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 9, s. 409.

[509] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 9, s. 421.

[510] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 14, s. 151-154.

[511] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 14, s. 163, 164.

adalet açısından önemli olduğunu belirtmiştir[512].Yapılmak istenen düzenlemenin yalnızca yetim kızlar için geçerli olması gerektiğini, erkek çocuklar, emekliler ve dullar için aynı koşulların uygulanamayacağını vurgulamıştır. Toplumsal yapı ve tarihsel gerçeklikler ışığında, yetim kızların ve dulların daha hassas durumda olduklarını belirterek bu ayrımın korunmasının önemini ifade etmiştir. Ayrıca, toplu ödeme almış ya da evlenip dul kalmış kızların dışarıda bırakılmasının da adaletsizlik yarattığını, bu durumun düzeltilmesi gerektiğini söylemiştir. Haksızlığı giderme adına yapılan bir düzenlemenin yeni bir haksızlık doğurmaması gerektiğini vurgulamıştır[513]. Teklif edilen düzenlemelerin Emekli Sandığı'na ciddi bir mali yük getirmeyeceğini savunmuştur. Özellikle maaş bağlanmamış ya da haksız şekilde dışarıda bırakılmış kız çocuklarının durumunun netleştirilmesi gerektiğini belirten Gologlu, toplumun muhtaç kız çocukları ve dulları koruma sorumluluğu bulunduğunu vurgulamıştır[514].

Kendisi de bir şehit çocuğu olan Gologlu, şehit ailelerine devletin yeterince yardımda bulunması gerektiği düşüncesindedir. Şehit aileleri arasında ayrım yapılmaksızın muhtaç olanların ihtiyaçları nispetinde yardım miktarlarının belirlenmesini istemiştir. 6 Haziran 1951 Çarşamba günü yapılan 86. Birleşimde, Boğazlıyan eski Kaymakamı Kemal'in ailesine vatani hizmet tertibinden bağlanmış olan aylığın artırılmasına dair müzakereler yapılmıştır. Gologlu, benzer durumda olan diğer şehit ailelerini de dikkate alarak, adaletli bir çözüm bulunması gerektiğini vurgulamıştır[515]. Şu ifadeleri kullanmıştır: *"Muhterem arkadaşlar, ben işin üzerinde uzun boylu durmayacağım. Yalnız müphem kalan bir noktanın aydınlanmasını istiyorum. Bu çok muhterem vatanperver vatandaşımızın ölümünden sonra geriye kalan çocuklarına kaçar lira verilmişti? 62 lira verildiğinden bahsediliyor, bu para, diğer yakınlarına filân verilip de onlardan geri kalan miktar mıdır? Evlâtlarından başka para alanı yok mudur Anlamak istediğim şudur ki: Bu aile hakikaten mahrumiyetler içerisinde perişan bir durumda bırakılmış mıdır? Yoksa alelumum bu vatanın sinesinde yatan binlerce şehitlerden birisi gibi midir? Bunu öğrenmek istiyorum. Çünkü bu memlekette pek çok şehit vardır. (Kemal başkadır sesleri) Hepsi Kemal olmayabilir. Fakat bu memlekette gördüğümüz, şehit babasının şehitlik parasına muhtaç olmadan, hayatını bin bir müşkülât içinde kazanan kimseler vardır. Onun için bu aileye verilen parayı kül halinde ele alalım, hakikaten az ise artıralım. Ve bundan sonra bu şekilde gelecek olanlara da emsal olarak alalım[516]."*

Türk ordusunun milletiyle bir bütün olması gerektiği fikrini savunmuştur. DP iktidarı ile bunun başarıldığını düşünmektedir. 23 Şubat 1951'te Milli Savunma Bütçesi müzakerelerinde yaptığı konuşmada önceki yıllarda ordu ile siviller arasında bir ayrım bulunduğunu ifade eden Gologlu, artık

[512] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 27, s. 3, 4.

[513] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 27, s. 4, 5.

[514] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 27, s. 7, 8.

[515] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 8, s. 79, 81-83

[516] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 8, s. 83.

bu ayrımın ortadan kalktığını ve Türk ordusunun yalnızca askerlerden değil, 21 milyon vatandaşı temsil eden bir bütün olarak görülmesi gerektiğini vurgulamıştır. Gologlu'nun açıklamaları milletvekillerince alkışlanmıştır[517]. 1951 yılı Millî Savunma Bakanlığı bütçesi üzerine yapılan müzakerelerin, Türk askerî ve sivil yapısındaki önemli bir değişikliği yansıttığını belirtmiştir. Bu müzakerelerin, askerlik ve sivil hayat arasındaki geleneksel ayrımın ortadan kalktığını gösteren bir zihniyet değişikliğine işaret etmiştir. Türk Ordusunun artık yalnızca bir askeri kuruluş değil, tüm Türk halkını temsil eden bir yapıya dönüştüğünü ifade etmiş ve askerlik ile sivil yaşam arasındaki sınırların silindiğine dikkat çekmiştir. Bu yeni anlayışa göre, Türk Ordusu'nun, 21 milyon insandan oluşan bir toplumu simgelediğini önemle belirtmiştir[518].

Gologlu, vatandaşların ülke içerisinde farklı yerlere iskân edilmesine karşı olmamakla beraber bunun vatandaşı mağdur etmeyecek şekilde yapılması gerektiğini savunmuştur. DP iktidarında pek çok iyileştirme yapılsa da iskâncıların sorunlarının devam ettiğini, bunun çözümünün ise yasal düzenleme olduğuna inanmıştır. Bu görüşlerini 20 Şubat 1953 Cuma günü gerçekleştirilen 48. Birleşimde, Toprak ve İskân İşleri Umum Müdürlüğü'nün 1953 yılı bütçesi görüşmelerinde ayrıntılıca ifade etmiştir. Konuşmasına, nüfusu az ancak toprağı çok olmayan bir bölgenin milletvekili olması nedeniyle, söz konusu meseleyle yakından ilgilendiğini belirtmiştir. Özellikle Doğu Karadeniz Bölgesi'nin iç iskân konusuyla doğrudan alakalı olduğunu vurgulamıştır. İç iskân sorununun yalnızca fazla nüfusun başka bölgelere gönderilmesi meselesiyle sınırlı kalmadığını belirtmiştir. Aynı zamanda mevcut nüfusun geçimini sağlamanın da önemli bir sorun teşkil ettiğini ifade etmiştir. Ona göre, bu mesele iki ana başlıktan oluşmaktadır: Birincisi fazla nüfusu ihraç etmek, ikincisi ise mevcut nüfusu geçindirebilmektir. Eğer yerinde geçim sağlanamazsa, hem fazla nüfus hem de mevcut nüfus göç etmek zorunda kalacaktır. Gologlu, bu durumun birkaç yıl öncesine kadar böyle olduğunu ancak son yıllarda, özellikle DP'nin iktidarı döneminde, bölgeye yönelik ilginin arttığını ve bu meseleye çözüm için çeşitli önlemler alındığını belirtmiştir. DP döneminde vatandaşın geçimini kolaylaştıracak hamlelerin yapıldığını ifade etmiştir. Bu önlemler arasında, mevcut zirai mahsullerin kıymetlendirilmesi, yeni zirai mahsullerin üretilmesi ve yerli el sanatlarının geliştirilmesi gibi adımlar yer almıştır. Ona göre, bu tedbirler iç iskân meselesinin %50 oranında çözülmesini sağlamıştır. Ancak, yine de bazı vatandaşlar göç etmek zorunda kalmış ve bu durum, kendiliğinden bir göç hareketi yaratmıştır[519].

Göç meselesinin doğrudan bir Hükümet meselesi olduğunu ifade etmiştir. Bu yüzden, Hükümet'in iç iskân konusuna dair görüşlerini ve prensiplerini ortaya koyarak bir tasarıyla Yüksek Meclis'e getirmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ona göre, Hükümet'in önceden almış olduğu tedbirler

[517] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 5, s. 579, 580.; T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 4, s. 130.

[518] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 5, s. 579, 580.; T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 4, s. 130.

[519] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 20, s. 586, 587.

ve gösterdiği ilgi takdir edilse de göç eden vatandaşların karşılaştığı zorluklar ve arazilerdeki sorunlar çözülmemiştir. Bu göçün yarattığı zorluklar, yerlilik ve yabancılık gibi yanlış anlamalarla da karışmaktadır. Ayrıca, toprak sahibi olmak isteyen topraksız vatandaşlar ile boş araziyi ele geçirmek isteyen bazı kişiler arasında anlaşmazlıklar yaşanmaktadır. Bu sorunun çözülmesinde, tevzi komisyonları ve tapulama komisyonlarının birlikte çalışması gerektiğini belirtmiştir. Bu şekilde, iç iskân meselesinin büyük bir kısmının çözülebileceğini belirtmiştir. İç iskân meselesinin çözülmesi için bir kanun tasarısının bir an önce Hükümet tarafından Meclis'e sunulmasını talep etmiştir[520].

2.1.6.7. Eğitim

Goloğlu, uzmanlık alanı olmamasına rağmen eğitim hayatına dair konuşmalar yapmıştır. Gördüğü sorunlara temas ederek eğitimde meselelerin çözülmesinde ve geliştirilmesinde uyarıcı olmuştur. Eğitim hayatına dair fikirleri ve konuşmaları şu şekilde değerlendirilebilir:

O, eğitimde zeki ve yetenekli çocukların ehemmiyetine dikkat çekmektedir. Gelecek vaat eden bu çocuklara ayrım yapılmadan eğitim desteği verilmesi gerektiğine inanmaktadır. 27 Şubat 1952'de yaptığı konuşmada Millî Eğitim Bakanlığı bütçesinin 425. maddesi kapsamında olağanüstü yetenekli çocuklara ayrılan ödeneği hatırlatarak, uluslararası başarı elde eden 9 yaşındaki ressam Hasan Kaptan için herhangi bir destek sağlanıp sağlanmadığını sormuştur. Millî Eğitim Bakanı Tevfik İleri ise mevcut bütçe düzenlemesinin yalnızca İdil ve Suna Kan için geçerli olduğunu, ancak gelecekte tüm yetenekli çocukları kapsayacak yeni bir kanun hazırlığında olduklarını belirtmiştir[521].

Eğitimini tamamlayan mezunların kadrolarına atanması gerektiği görüşündedir. Buna aykırı uygulamaları eleştirmiştir. 28 Şubat 1952'de yaptığı konuşmada Tarım Bakanlığı'nda kadro bulamayan ve zor durumda olan birçok ziraat mektebi mezununun ücretli stajyer olarak çalıştırıldığına dikkat çekmiştir. İhtiyaç varken kadrolu değil de bu şekilde istihdam edilmelerini doğru bulmamıştır[522].

DP'nin ilk dört yıllık iktidarı sürecinde eğitimle ilgili temel çalışmaların yapılmadığı fikrindedir. 24 Şubat 1954'te yaptığı konuşmada dört yıllık iktidar süresince Meclis'te eğitimle ilgili yapılan görüşmelerin genellikle öğretmen, kadro ve bina gibi yapısal konularla sınırlı kaldığını, öğrencilerin durumu ve eğitimin özüne dair meselelerin yeterince ele alınmadığını söylemiştir. Olağanüstü yeteneğe ve zekâya sahip çocuklara yönelik kanun tekliflerinin birbirine karıştırıldığını, ancak hiçbirinin gündeme alınmadığını vurgulamıştır. Öğrencilerin maddi ve manevi sağlık durumuna dikkat çeken Goloğlu; diş sağlığı, röntgen taramaları ve kimsesiz çocukların eğitimi gibi

[520] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 20, s. 586, 587.

[521] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 13, s. 971, 972.

[522] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 13, s. 1148.

konuların, Millî Eğitim Bakanlığı ile sağlık kuruluşları arasında etkin iş birliğiyle yürütülmesi gerektiğini savunmuştur. Özellikle Trabzon'daki sağlık ve eğitim eksikliklerinin giderilmesi için somut adımlar atılmasını istemiştir. Ayrıca, yayınların çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerine dikkat çekerek, bu alanda denetim ve düzenleme ihtiyacını vurgulamış; eğitim imkânlarının bölgeler arasında eşit dağılmadığını belirterek, öğretmen açığının giderilmesi yönünde daha fazla çaba gösterilmesini talep etmiştir[523].

2.1.6.8. Ulaşım

Gologlu, ulaştırma konusuna dair de fikirlerini ortaya koyan konuşmalar yapmıştır. Ulaşım sektörünün kar amacı gütmeden kamu yararı temelinde hizmet etmesi gerektiğine inanmıştır. Ulaşımda gördüğü sorunlara dikkat çekerek, çözüm önerilerinde de bulunmuştur. Ulaşıma dair fikirleri ve konuşmaları şu şekilde değerlendirilebilir:

Gologlu, liman, rıhtım ve iskelelerin tam randımanlı çalışabilmesi için tek bir kurum çatısı altında işletilmesi gerekliliğine inanmıştır. 17 Temmuz 1953 yılında Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları İşletmesi Kuruluş Kanunu münasebetiyle yapılan müzakerelerde Gologlu Kanun teklifinin 2. maddesi üzerine söz alarak liman, rıhtım ve iskelelerin farklı kurumlarca işletilmesinin uyumsuzluklara yol açtığını belirtmiş; özellikle Samsun Limanı örneğiyle, bu tür işletmelerin tek elde toplanması gerektiğini savunmuştur. Ulaştırma Bakanı Yümnü Üresin ise, söz konusu limanların demiryollarıyla doğrudan bağlantılı olduğunu ve bu nedenle Demiryolları tarafından işletilmeye devam edilmesinin uygun olacağını ifade etmiştir[524]. Gologlu, liman işletmeciliğinin bağımsız bir faaliyet olduğunu vurgulayarak, bu işletmelerin Devlet Demiryolları'na bağlı olmasının gerekçesini sorgulamıştır. Demiryolları ile limanlar arasında doğrudan bir ilişki olmadığını ifade eden Gologlu, Trabzon-Erzurum hattındaki devlet otobüslerinin Trabzon limanıyla ilgisi olmadığını örnek göstererek, bu tür bağlantıların verimli olup olmadığını ve mevcut aksaklıkların giderilip giderilemeyeceğini sormuştur[525].

Demiryolu ve denizyolu taşımacılığında devletçiliğin gereğine inanmıştır. Kamu yararına hizmetin öne çıkarılması gerektiğini, işletmelerin zarar etse de bu anlayıştan vazgeçmemesi gerektiğine inanmıştır. 17 Temmuz'da yaptığı konuşmada bu iki ulaşım sektöründe fiili tekel olduğunu, bilet fiyatlarının tek elden belirlendiğini hatırlatmıştır[526]. Bunun sakıncaları olabileceğini hatırlatmıştır. İktisadi Devlet Teşekküllerinin, tüccar gibi hareket etmeleri gerektiğine inandığını

---

[523] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 28, s. 848, 849.; "Meclisin Dünkü Oturumunda Hariciye, Maliye ve Milli Eğitim Vekâletlerinin Bütçeleri Kabul Edildi" (25.02.1954), **Milliyet Gazetesi,** s. 1, 5.

[524] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 24, s. 796, 797.

[525] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 24, s. 797, 798.

[526] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 24, s. 802.

ancak ülkenin ve vatandaşların ihtiyaçlarının buna imkân sağlamadığını söylemiştir. Bu teşekküllerin görevlerinin, tamamen kamu hizmeti mahiyetinde olduğunu söylemiştir. Türkiye'de Amerika'daki gibi özel girişimin demir yolu işletmesi yapmasının olanaksız olduğunu vurgulamıştır. Deniz yolcu taşımacılığında rekabet söz konusu olmadığını ve bu şartlar altında bu teşekküllerin tamamen kendi başlarına bırakılmasının mümkün görülmediğini belirtmiştir. Demiryolu ve denizyolu ulaşımlarında bilet fiyatlarının makul düzeyde tutulmasını ve yolculuk esnasında yüksek bedellerle yemek yemeye zorlanılmaması gerektiğini belirtmiştir. Devlet Demiryolları'nda işleyişin daha iyi iken Denizyolları İdaresinde bazı sorunların yaşandığını belirtmiştir. Özellikle ikinci sınıf bilet alan yolcuların çoğunlukla öğrenci ve orta halli kişilerin olduğunu hatırlatmıştır. Bunların vapura binerken yiyeceklerini de yanlarında getirdiklerini ancak Denizyolları İdaresinin yolcularını vapurda yemek yemeye zorladığını söylemiştir[527].

Devlet Demiryolları'nda biletsiz kaçak yolcularla ilgili sorunlardan bahsederek, bu tür olaylarda genellikle küçük cezalarla çözülen basit sonuçlar doğduğunu ifade etmiştir. Bilet kaçakçılığı gibi sürekli yaşanabilecek sorunların önlenebilmesi için, sahtecilik kanıtlanana kadar geçerli sayılacak belgelerin vatandaşları mağdur edebileceğini belirtmiş ve bu nedenle bazı olaylarda belirli bir bedel sınırına kadar geçerli sayılacak belgeler önerisini sunmuştur. Böylece, küçük adi vakalar için sürekli mahkemelere başvurmadan daha kolay ve hızlı bir şekilde çözülebileceğini savunmuştur[528].

2.1.6.9. Seçim Bölgesi

Gologlu, seçim bölgesinin sorunlarını sıklıkla Meclise taşımıştır. İlgili bakanlara soru önergeleri vermesinin dışında yaptığı konuşmalarda bu sorunları ısrarla gündeme getirmiştir. Seçim bölgesine dair konuşmaları şöyle değerlendirilebilir:

Akçaabat'taki tütün ekicilerinin sorunlarını 28 Haziran 1950'de Meclise taşımıştır. Akçaabat'ta tütün eken çiftçinin durumunun çok zor olduğunu, tütün mahsulünün çiftçinin elinde kaldığı hatırlatmıştır. Gümrük ve Tekel Bakanlığından Akçaabatlı tütün çiftçilerini rahatlatmak için bu tütünlerin alınmasını rica etmiştir[529]. Akçaabat'ta yeni işleme tesisi kurulamaması nedeniyle yüzlerce tütün işçisinin işsiz kalma sorunu ortaya çıkınca Gologlu, meseleyi Meclise taşımıştır. İlgili bakandan bu durumun sebeplerini sormuş, tütün işçilerinin sorununa çözüm bulunmasını istemiştir[530].

---

[527] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 24, s. 805, 806.

[528] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 24, s. 995, 997.

[529] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: Olağan, Cilt: 1, s. 297.

[530] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 18, s. 125.

Trabzon'daki balıkçıların da sorunlarını Meclise taşımıştır. 10 Ocak 1951'de Trabzon'da yaptırılması düşünülen soğutma ve dondurma tesisi ile balık konserve sanayiinin kurulmasına dair gelişmelerin ne olduğunu Ekonomi ve Ticaret Bakanlığına sormuştur[531]. Kooperatifleşmenin teşvik edilmesi, teknik eğitim verilmesi, soğutma tesislerinin kurulması ve konserve sanayisinin geliştirilmesi gerektiğini yinelemiştir Gıda yetersizliği ve özellikle Doğu Karadeniz'de yaygınlaşan verem hastalığına dikkat çekerek, deniz ürünlerinden yeterince faydalanılamadığını belirtmiş; balıkçılığı geliştirmek için mevcut yasaların değiştirilmesi, tesislerin kurulması ve balıkçıların desteklenmesi gerektiğini savunmuştur[532].

4 Şubat 1952'de yaptığı konuşmada ise Trabzon'da balıkçılık fabrikasının tesis edilmesini ve kooperatiflerinin kurulmasının kolaylaştırılmasını ve bunlara Marshall programından yardımlar yapılmasını istemiştir[533]. Ülkede 24 balıkçılık kooperatifi kurulduğunu, bunlardan birkaçının Trabzon'da olduğunu ancak hiçbirinin devlet yardımı alamadığını belirtmiş; geçen yıl dağıtılan 7845 paket iplikten Trabzon'daki kooperatiflere hiç pay verilmediğini söylemiştir. Trabzon'daki kooperatiflerin hem sermaye yetersizliği hem de işlemlerini tamamlayamamaları nedeniyle yardım alamadığını, bunun temel sebebinin ise Toprak Ofisi'nin bu işleri yürütecek yeterlilikte bulunmamasından kaynaklandığını belirtmiş; kooperatif üyelerinin bilgi eksikliği nedeniyle işlemleri tamamlayamadıklarını ve bu konuda kendilerine eğitim verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca, Trabzon'da özel şahıslara yardım yapıldığı halde 6 kooperatife hiçbir yardım yapılmadığını iddia ederek bu durumu eleştirmiştir[534].

Seçim bölgesindeki köylü ve çiftçilerin önemli sorunları olduğuna dikkat çekmiştir. Bu sorunlardan birinin çiftçilerin toprak meselesi olduğunu belirtmiştir. 26 Kasım 1952 Çarşamba günü gerçekleştirilen 9. Birleşim sırasında, Giresun Milletvekili Arif Hikmet Pamukoğlu ve Trabzon Milletvekili Mustafa Reşit Tarakçıoğlu'nun, Giresun, Trabzon, Çoruh, Ordu ve Rize illerindeki topraksız veya az toprağa sahip çiftçilere toprak verilmesi amacıyla sundukları kanun teklifi görüşmelerinde düşüncelerini aktarmıştır. Konuşmasında, Doğu Karadeniz bölgesindeki 5 ilin halkının zor yaşam koşullarını ve bu bölgelerdeki topraksız vatandaşların durumuna dikkat çekmiştir. Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun bu bölgedeki ihtiyaçları karşılamakta yetersiz kaldığını çünkü bu kanunun burada uygulanmasının mümkün olmadığını belirtmiştir. Bu nedenle, yeni bir yasa tasarısının getirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu mıntıkadaki topraksız vatandaşı kurtarabilmek, toprak sahibi edebilmek için iki yaklaşım önermiştir: Birincisi, mevcut yerlerde vatandaşların geçimlerini sağlamak için tedbirler almak, ikincisi ise topraksız vatandaşları başka bölgelere

[531] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 4, s. 124-126.; BCA, 30.01/50.302.10, (1953).

[532] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 4, s. 126-130.

[533] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 13, s. 48.

[534] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 13, s. 50-52.

yerleştirerek arazi temin etmek. Böylece mevcut kanun teklifi ile birlikte Hükümetin getireceği tasarının karşılaştırılarak ele alınması gerektiğini ifade etmiştir[535].

Seçim bölgesinin sorunlarından biri olarak telakki ettiği Trabzon'daki havaalanının da bir an önce inşaatının bitirilerek işletilmeye başlanması için gayret etmiştir. Bunun için Bayındırlık Bakanına bir de soru önergesi vermiştir. 9 Mayıs 1951'de Bakanın belirttiğine göre Trabzon'daki havaalanı inşaatı müteahhidinin iflası nedeniyle durmuş, sözleşme ise feshedilmiştir. Projenin tamamlanması için yeni ihale süreci başlatılmıştır[536]. Goloğlu, bu sorunu gündeme getirme amacının bir kişiyi suçlamak değil, Trabzon gibi imkânlardan yoksun bir şehirde uzun süredir beklenen havaalanı projesindeki gecikmeleri ve aksaklıkları açıklığa kavuşturmak olduğunu ifade etmiştir. Bakanlık tarafından ihalenin feshedildiğini ve yeni ihale sürecinin başlatıldığını öğrenmekten memnuniyet duyduğunu belirten Goloğlu, projeye yönelik güvenini dile getirmiştir[537].

27 Şubat 1952'de konuya bir kez daha dikkat çekmiştir. Trabzon'daki havaalanının müteahhit ve tahsisi yapılmış olmasına rağmen hala tamamlanamadığını hatırlatmıştır. Ayrıca, müteahhitin sözleşme süresinin de bitmek üzere olduğunu belirterek, Bakanlık'tan bu konuda tedbir almalarını rica etmiştir. Hava meydanında yeterli faaliyet olmadığına da dikkat çekerek, bu sorunun bir an önce çözüme kavuşturulmasını istemiştir[538]. Goloğlu'nun konuşmaları hem Trabzon'un kalkınma ihtiyacını hem de kamu yatırımlarının sosyal boyutlarını dikkate alan yapıcı ve sorumlu bir yaklaşımı yansıtmaktadır.

Trabzon Havaalanı inşaatının müteahhidinin iflası nedeniyle burada çalışan işçiler de paralarını alamamışlardı. Goloğlu, bu durumu 9 Mayıs 1951'de Bayındırlık Bakanlığının dikkatine suanrak işçilerin bu probleminin çözülmesini istemiştir. İnşaatta çalışan 25 işçi ve makinistin aylarca ücretlerini alamadığını ve mağdur edildiklerini vurgulayarak, bu durumun Bakanlığa zamanında bildirilmemesi nedeniyle işçilerin haklarının korunamadığını belirtmiştir. İflas eden müteahhitten alacakların iflas masası aracılığıyla tahsilinin ise pratikte mümkün olmadığını ifade etmiştir[539]. Bu çerçevede işçilerin alacaklarının ödenmesi ve bu mağduriyetin oluşmasına sebep olan kamu görevlilerinin sorumluluğunun araştırılması yönünde Bakanlıktan gerekli tedbirlerin alınmasını istemiştir.

Bayındırlık Bakanlığı aldığı bir kararla Doğu Yolları 10. Bölge Müdürlüğünün Trabzon'dan Erzurum'a taşınması kararı almıştı. Bunun üzerine Goloğlu bu durumu 28 Nisan 1952'de gündeme

[535] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 17, s. 310, 311.

[536] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 7, s. 154, 155.

[537] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1 Cilt: 7, s. 155.

[538] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 13, s. 1017, 1018.

[539] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 7, s. 155.

getirmiştir. Trabzon'daki bölge merkezinin uzun yıllardır mevcut olduğunu, yeni bir bölge kurulacaksa kapsamlı bir coğrafi ve iklim değerlendirmesi yapılması gerektiğini, ayrıca Giresun, Ordu, Trabzon, Rize, Çorum ve Gümüşhane gibi illerin de dikkate alınarak nihai kararın verilmesini istemiştir[540].

Aralık 1952'de ise Trabzon Verem ve Numune hastanelerinin satın alma işlemlerinde görev alan belediye üyelerinin maaşlarını alamama sorununu gündeme getirmiştir. Belediye üyelerinin ücretlerinin ödenmediğini belirterek, bu durumun nedenini ve konuya ilişkin herhangi bir önlem alınıp alınmadığını Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanından sormuştur. Bakan ise ödenek aktarılınca ödemenin yapılacağını belirtmiştir[541].

Goloğlu, 23 Mart 1953'te ise Trabzon Liman İşletmesi emirinde çalışan mavna kaptan ve tayfalarının çalışma şartlarının ağırlığını gündeme getirmiştir. Trabzon Limanı'nda çalışan mavna kaptanları ve tayfalarının uzun saatler çalıştırıldığını ancak hak ettikleri fazla mesai ücretini alamadıklarını ifade etmiştir[542]. Meselenin yalnızca hukuki haklar ya da ücret meselesi olmadığını, asıl önemli konunun işçilerin sağlığı olduğunu vurgulamıştır. Trabzon Limanı'nda çalışan deniz işçilerinin günde 16-17 saate varan uzun çalışma süreleriyle ciddi şekilde yıprandıklarını, yeterli dinlenme süresi bulamadıklarını ve aldıkları düşük maaşlarla yaşamlarını sürdürmekte zorlandıklarını ifade etmiştir. Hazırlanmakta olan Deniz İşçileri Kanunu'nun bu sorunlara çözüm getireceğine inandığını belirtmiştir[543].

2.1.7. Seçim Bölgesini Ziyaretleri ve Çalışmaları

Goloğlu, milletvekili seçildikten sonra seçim bölgesinin sorunlarını Meclise taşımış, bunların çözülmesi için büyük çaba göstermiştir. Bu yönde çok sayıda sual takririni ilgili bakanlara yönelttiği gibi, Trabzon'un ve çevresinin sorunlarını pek çok defa Mecliste gündeme getirmiştir. Milletvekili olduktan sonra da seçim bölgesi olan Trabzon'a ziyaretlerde bulunmuş, halkın sorunlarıyla ilgilenmiş, çözüm yolları aramıştır.

1951 yılında Goloğlu'nun da içinde bulunduğu beş milletvekili, Trabzon'un da içinde olduğu Karadeniz Bölgesindeki kıtlık tehlikesinin çözümünde kilit rol üstlenmişlerdir. Zira o yıl Karadeniz Bölgesi'nin yıllık yaklaşık 25.000 tonluk ekmeklik mısır ihtiyacının Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) tarafından yalnızca 1.000 tonluk stokla karşılanacaktı. Halktan gelen şikâyetler üzerine Başbakan Adnan Menderes'e bir mektup gönderen milletvekilleri, yetersiz stokun bölgeyi ciddi şekilde

[540] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 14, s. 562.

[541] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 18, s. 120.

[542] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 21, s. 12, 13.

[543] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 21, s. 14, 15.

etkileyebileceği uyarısında bulunmuş ve gerekli tedbirlerin alınmasını talep etmiştir. Bu girişim sonucunda, yurt içinden 20.897 ton, yurt dışından ise 9.035 ton mısır temin edilerek sorun giderilmiştir[544].

1952 yılı Ağustos ayında Goloğlu, Trabzon ve ilçelerinde çeşitli inceleme gezileri düzenlemiştir. 10 Ağustos'ta Yomra ve Arsin'de halkla buluşmuş, Arsin-Sincan ve Serasor-Derecik yollarındaki çalışmaları incelemiştir. 12 Ağustos'ta Süleyman Fehmi Kalaycıoğlu ile birlikte Akçaabat'a giderek halkın sağlık, ekonomi ve tütünle ilgili sorunlarını dinlemiş ve emniyet eksikliklerinin giderileceği sözünü vermiştir. 13 Ağustos'ta ise Trabzon merkezde sebze hali, stadyum, inekhane ve aygır deposu inşaatı, Çömlekçi kanalizasyonu, Değirmendere su kuyuları ve liman işçileri gibi çeşitli konularda incelemelerde bulunmuştur. Günde yaklaşık 20 saat çalışıp mesai ücreti alamayan liman işçilerinin durumunu Meclis'e taşımıştır[545].

Goloğlu'nun da içinde bulunduğu DP milletvekilleri, 15 Ağustos 1952 tarihinde Araklı ilçesi Dağbaşı bucağı ile Of'ta halkla bir araya gelmişlerdir. Vatandaşlar, ilçede çayın teşvik edilmesi, ortaokul için yardım yapılması ve Halkevi binasının sağlık binasına dönüştürülmesi nedeniyle milletvekillerine teşekkür etmişlerdir. 23 Ağustos günü Goloğlu ve arkadaşları Tonya'ya ve Şalpazarı'na giderek, yöre halkının şikâyet ve dileklerini tespit etmişlerdir[546]. Goloğlu, Eylül ayının ilk haftasında Bahçecik, Yenicuma, Cumhuriyet, Boztepe ve Ortahisar'daki teşkilatları ziyaret ederek, 14 Mayıs seçimlerinden sonra yapılan hizmetleri değerlendirmiş ve 1954 seçimlerinde DP'nin yeniden büyük bir zafer kazanacağına dair öngörülerde bulunmuştur[547].

4 Ekim 1952'de yapılan DP İl Kongresi'ne 139 delegeden 101'i katılmış, toplantıya DP milletvekilleri Mustafa Reşit Tarakçıoğlu, Mahmut Goloğlu, Salih Esat Alperen ve Süleyman Fehmi Kalaycıoğlu iştirak etmiştir. İl Başkanı Bekir Sükûti Kulaksızoğlu, DP Trabzon teşkilatının yıllık faaliyet raporunu sunmuştur. 4 Ağustos 1953'te DP'nin Çaykara İlçe Kongresi gerçekleştirilmiş; burada Goloğlu, Millet Partisi'nin kapatılmasının DP ile ilgisinin olmadığını ifade etmiştir[548]. Aynı konu, 6 Ağustos'ta Araklı'daki DP kongresinde de Goloğlu tarafından dile getirilmiştir. 13 Ağustos 1953'te Of'ta düzenlenen büyük bir mitingde Goloğlu'nun da içinde bulunduğu DP heyeti yaklaşık 3.000 kişiye hitap etmiştir. Takip eden günlerde Vakfıkebir ve Akçaabat'ta yapılan toplantılarla DP, 1954 seçimlerine yönelik hazırlıklarını güçlendirmiştir[549].

---

[544] Aslan, **a.g.t.,** s. 234.

[545] Tuna, a.g.m, s. 46.

[546] Aslan, **a.g.t.,** s. 338, 339.

[547] Aslan, **a.g.t.,** s. 359.

[548] Aslan, **a.g.t.,** s. 337.

[549] Aslan, **a.g.t.,** s. 338.

Böylece Gologlu, yalnızca ulusal siyasetle değil, aynı zamanda memleketi Trabzon'un sorunlarıyla da yakından ilgilenmiştir. Halkın ihtiyaç ve taleplerini yerinde tespit ederek TBMM gündemine taşımış ve çözüm üretmeye çalışmıştır. Ziyaretlerinde sıklıkla diğer DP milletvekilleriyle birlikte hareket etmesi, bu çabanın kolektif bir anlayışla yürütüldüğünü göstermektedir.

2.2. 10. Dönem Parlamento Faaliyetleri (1954-1957)

2.2.1. 1954 Genel Seçimlerinde Trabzon Milletvekili Adaylığı ve Seçilmesi

Türkiye 2 Mayıs 1954 yılında genel seçimlere gitme kararı almıştır. Gologlu, DP Trabzon milletvekilleri ve teşkilatı ile birlikte 1950-1954 yılları arasında seçim bölgesini sıklıkla ziyaretlerde bulunmuştur. Yorulmak bilmeyen enerjisiyle DP'nin il ve ilçe kongrelerine katılmış, konuşmalar yapmış, halkla temas için Trabzon'un bütün ilçelerini ziyaret etmiş, açık hava toplantılarına ve açılışlara katılmıştır. Halkın şikâyetlerini yerinde dinleyerek Meclise taşımıştır.

Gologlu'nun 9. Dönem boyunca gerek Mecliste gerekse seçim bölgesindeki yoğun ve başarılı çalışmaları halkın kendisini daha yakından tanımasına ve ona olan güvenin artmasına yol açmıştır. Bu başarılı performansı, onu 10. Dönem Trabzon Milletvekili adayı yapmış ve seçim sürecinde aktif olarak çalışmasını beraberinde getirmiştir. Genel seçimler yaklaştıkça iktidar partisi DP, tüm ülkede olduğu gibi Trabzon'da da seçim faaliyetlerine hız vermiştir. DP İl İdare Kurulu, seçim sürecinin ilerleyen aşamalarında Trabzon ve ilçelerini ziyaret ederek halkla doğrudan iletişim kurmuş ve çeşitli mitingler düzenlemiştir. Fikri Karanis başkanlığındaki DP İl İdare Kurulu tarafından gerçekleştirilen bu çalışmalar, Gologlu'nun da içinde bulunduğu Trabzon milletvekillerinin katıldığı toplam 46 miting ve yerel toplantıyı kapsayarak halkla etkili bir bağ kurulmasını sağlamıştır. DP'nin seçim çalışmalarının önemli bir parçasını oluşturan mitingler, Başbakan Adnan Menderes'in Trabzon'u iki kez ziyaret etmesiyle daha da güçlenmiştir. Menderes, bu mitinglerde muhalefet partilerine yönelik sert eleştirilerde bulunmaktan kaçınarak, halkın DP'ye yönelmesini sağlayan bir üslup benimsemiştir. Özellikle Nisan ayında Atapark'ta düzenlenen ve yaklaşık 20.000 kişilik bir kalabalığa hitap ettiği miting, DP'nin Trabzon'daki etkinliğini pekiştiren önemli bir dönüm noktası olmuştur[550].

Türkiye, 2 Mayıs 1954 tarihinde genel seçimleri başarıyla tamamlamıştır. Seçimlere DP, CHP, Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP) ve Türkiye Köylü Partisi (TKP) olmak üzere dört parti katılmıştır. Seçime toplamda 9.095.617 seçmen iştirak etmiştir. Seçimin sonuçlarına göre, DP, muhalefete büyük bir fark atarak %58,4 oy oranı ile 503 milletvekili çıkararak tek başına iktidarını sürdürmüştür. CHP

[550] Arslan, **a.g.t.,** s. 341.

%35,1 oy oranı ile 31 milletvekili, CMP ise %4,6 oy oranı ile 5 milletvekili kazanırken, bağımsız olarak da %0,6 oy oranı ile 2 milletvekili seçilmiştir[551].

DP'nin 1954 seçimlerindeki büyük zaferi Trabzon'da da görülmüştür. Trabzon'daki toplam seçmen sayısı 194.440 olup, oy kullananların sayısı 162.610'dur. Seçimler CHP için tam bir hezimet olmuş, DP Trabzon'daki 11 milletvekilinin tamamını almayı başarmıştır. Goloğlu da oyların 94.262'sini toplayarak tekrar DP Trabzon milletvekili seçilmiştir. Goloğlu'nun seçim sonuçlarıyla ilgili herhangi bir itiraz veya şikâyet söz konusu olmamıştır. Seçim mazbatasını 5 Mayıs 1954 tarihinde almış; ancak bu mazbata, resmi olarak 14 Mayıs 1954 tarihinde yapılan birinci birleşiminde onaylanmıştır[552]. Trabzon'dan seçilen diğer DP milletvekilleri şöyledir: Halit Ağanoğlu[553], Sabri Dilek[554], Muzaffer Harunoğlu[555], Süleyman Fehmi Kalaycıoğlu, Selahattin Karayavuz[556], Emrullah

---

[551] URL, "1950-1977 Yılları Arasında Yapılan Milletvekili Genel Seçimleri" (t.y), https://www.ysk.gov.tr/tr/1950-1977-yillari-arasi-Milletvekili-genel-secimleri/3007 (01.04.2025).

[552] Mahmut Goloğlu'nun Onuncu Dönem TBMM Seçim Mazbatası, VI Mad. 66 -8 117/son. FK, TBMM Arşivi; TBMM Arşivi, TBMM Tercümeihal Varakası, Devre: X, Mahmut Goloğlu Dosyası, Defter No: 1253, Sicil No: 1896, s. 2.

[553] **Halit Ağanoğlu:** 1903 yılında Trabzon'un Akçaabat ilçesinde dünyaya geldi. Babası İzzet Bey, annesi ise Asiye Hanım'dır. Trabzon Muallim Mektebi'ni tamamladıktan sonra çeşitli eğitim kurumlarında görev aldı. Ardından sırasıyla Akçaabat Kalanina Köyü, Akçaabat Merkez Okulları Öğretmeni, Sürmene Aksu Köyü Başöğretmeni, Kaledibi Okulu Başöğretmeni, Maârif Vakâleti Erzincan ve Trabzon İlköğretim Müfettişi, Kars Cılavuz Köy Enstitüsü Öğretmeni, Şefi ve Müdürü, Lüleburgaz Kepirtepe Köy Enstitüsü Müdürü, Eskişehir Çifteler Köy Enstitüsü Öğretmeni, Eskişehir Maârif Müdür Muavini, İstanbul Çemberlitaş, İstanbul Şehzadebaşı Yüksek Öğrenim ve Öğrenci Yurdu Müdürü görevlerini icra etti.1932 yılında Erzincan İlköğretim müfettişliğine atandı. Köy Enstitülerinin kuruluşunda görev aldı. 1937'de Kars-Cılavuz Eğitmen Kursunu kurdu ve 1940'ta aynı bölgede Köy Enstitüsünü açtı. 1954 yılında yapılan genel seçimlerinde DP Trabzon Milletvekili olarak Meclis'e girdi. Evli ve 3 çocuk babası olan Ağanoğlu, 26 Mart 1986 tarihinde İstanbul'da vefat etti. Kazım Öztürk**, Türk Parlamento Tarihi TBMM-X. Dönem (1954-1957)**, Cilt: II, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara, 1999, s.867.

[554] **Sabri Dilek:** 1922 yılında Trabzon'un Beşikdüzü ilçesinde doğdu. Nüfus kaydındaki adı Hüseyin Sabri Dilek'tir. Babası Asım Bey Annesi ise Asiye Hanım'dır. İlk ve orta eğitimini Trabzon'da yaptı. Lise eğitimini 1940 yılında Şişli Terakki Lisesinde tamamladı. 1946 yılında İstanbul Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. İthalatçı Birlikleri ve İş Bankası Memurluğu ve görevlerini icra etti. 1949 yılında Trabzon Barosunda Serbest Avukatlık yapmıştır. Aynı yıl DP'ye kaydolarak siyasete adım attı. 1954 yılında yapılan genel seçimlerinde DP Trabzon Milletvekili olarak Meclis'e girdi. Evli ve bir çocuk babası olan Dilek 4 Ağustos 1985 tarihinde vefat etti. Öztürk**, Türk Parlamento Tarihi TBMM-X. Dönem (1954-1957),** Cilt:II, s. 869, 870.

[555] **Muzaffer Harunoğlu:** 2 Mart 1918 yılında Trabzon'da doğdu. Babası Faik Bey, annesi ise Lale Hanım'dır. Yükseköğrenimini Şubat 1939 Amerika'da Michigan Üniversitesinde Master of Science (Yüksek Elektrik Mühendisliği) tamamladı. Ankara Radyosunda mühendis olarak çalıştı. Ardından bu istasyonun Baş Mühendisliğine ve 1943 yılında ise Baş Vekâlet Basın Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü Fen Heyeti Reisliğine tayin edildi. Temmuz 1944 tarihinde hususi teşebbüste çalışmak üzere kendi isteğiyle görevden ayrıldı. 1944 yılından itibaren İstanbul ve Trabzon'da Ticaret, taahhüt işleri ve teknik müşavirlik işleri ile uğraştı. 1954 yılında yapılan genel seçimlerinde DP Trabzon Milletvekili olarak Meclis'e girdi. Evli ve iki çocuk babası olan Harunoğlu, 28 Kasım 1977 tarihinde vefat etti. Öztürk**, Türk Parlamento Tarihi TBMM-X. Dönem (1954-1957),** Cilt:II, s. 872, 873.

[556] **Selahattin Karayavuz:** 1912 yılında Trabzon'un Sürmene ilçesinde doğdu. Babası Muharrem Bey, annesi ise Nesime Hanım'dır. İlk, orta ve lise tahsilini Trabzon'da tamamladı. Yükseköğrenimi için girdiği İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünden son sınıfta ayrıldı. 1 Kasım 1942'de girdiği Yedek Subay Okulunu, 30 Nisan 1943'te yedek piyade asteğmen rütbesiyle tamamladı, 31 Ekim 1943'te yedek piyade teğmen rütbesine yükseldi. Vekil olarak Vefa Lisesinde "felsefe", Galatasaray Lisesinde de "edebiyat" öğretmenliği yaptı.1950 yılında İstanbul Belediyesi Genel Meclis üyeliğine seçildi ve Sular İdaresi murakıplığı görevini üstlendi. Aynı dönemde, İstanbul Belediyesi DP Grubunun Başkanlığını yürüttü. 1954 yılında yapılan genel seçimlerinde DP Trabzon Milletvekili olarak Meclis'e girdi. X. ve XI. Dönem Trabzon Milletvekilliği yapmıştır. Selahaddin Karayavuz, siyasetçi ve gazeteciliğinin yanında sporla da ilgilendi. Ağustos 1955'te önce Validespor Gençlik Kulübü fahri başkanlığına, 6 Ocak 1957 tarihinde Vefa Kulübü başkanlığına seçildi. Son Saat ve Son Havadis gazetelerinde çalışmış ve Gazeteciler Cemiyeti Onur Kurulu Başkanı oldu. Evli ve iki çocuk babası olan Karayavuz, 8 Kasım 1985 tarihinde vefat etti. Öztürk**, Türk Parlamento Tarihi TBMM-X. Dönem (1954-1957),** Cilt:II, s. 875, 876; Tuna, a.g.m., s. 92, 94.

Nutku[557], Sami Orberk[558], Pertev Sanaç[559], İsmail Şener[560], Mustafa Reşit Tarakçıoğlu[561] ve Osman Turan[562].

---

[557] **Emrullah Nutku:** 12 Mart 1902 tarihinde İstanbul'da doğdu. Babası Süleyman Nutki, annesi ise Firuze Hanım'dır. Yükseköğrenim tahsili için Deniz Harp Okulu'nda eğitim alırken gönderildiği Almanya Bahriye Mektebinden mezun oldu. 1 Mart 1919'da Deniz güverte subayı oldu. 1 Eylül 1921'de üsteğmenliğe terfi etti ardından Mayıs 1925'te yüzbaşılığa terfi etti. 1926-1929 arası İstanbul Hukuk Fakültesinde yükseköğrenimini yaptı.1930 yılında Askeri Adli Hâkimlik görevini yaptı. Mayıs 1934'te askerlik görevinden ayrıldı. Ardından Isparta'da 4 yıl avukatlık ve gazetecilik yaptı.1938 yılından itibaren İstanbul'da serbest avukatlık görevi yapmaya başladı. Aynı zamanda Denizbank A.Ş'de Hukuk Müşavirliği yaptı. On yıl Deniz Mecmuasını sahipliğini ve neşriyat müdürlüğünü yaptı. 1950 yılında yapılan seçimlerde DP Erzurum milletvekilli olarak Trabzon Milletvekili olarak Meclis'e girdi. 1954 yılında yapılan seçimlerde DP Trabzon milletvekilli olarak seçildi. Evli ve üç çocuk babası olan Nutku, 19 Nisan 1980 tarihinde vefat etti. Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi TBMM-X. Dönem (1954-1957),** Cilt: II, s. 877.

[558] **Sami Orberk:** 1891 tarihinde Trabzon'da doğdu. Babası Halil Bey, annesi ise Fatma Hanım'dır. İlk, orta ve lise tahsilini Trabzon, İstanbul ve Erzincan'da tamamladı. 1 Nisan 1910 tarihinde Mühendishaneden Topçu Subayı olarak mezun oldu. Balkan, Çanakkale, Kafkas, Filistin cephelerinde görev aldı. 1917'de yüzbaşı rütbesini aldı. Türk Kurtuluş Savaşı'na katıldı. 1925-1927 yılları arasında Fransa'ya gönderilen Orberk, iki yıl topçuluk eğitimi aldı. 1928-1931 yılları arasında Erkan-ı Harbiye-i Umumiye 'de topçu mütehassıslığını icra etti.1933-1938 arasında Topçu Atış Okulu ve Harp Akademisi'nde öğretmenlik yaptı. 1941'de Tugay Komutanlığı yaptı. 1943'te tuğgeneralliğe, 1944'te ise tümgeneralliğe terfi ettirildi. 32. Tümen, 7. Tümen ve 5. Tümen Komutanı ve Topçu Müfettişi olarak çalıştı. 1945 ve 1947'de, Orta Şark'ta, İngiliz ordusundaki radar ve uçaksavar topçuluğu üzerine bilgi topladı. 1947'te sağlık sorunlarından dolayı emekli oldu. 1954 yılında yapılan seçimlerde DP Trabzon milletvekilli olarak seçildi. Evli ve iki çocuk babası olan Orberk, 26 Ekim 1957 tarihinde Ankara'da vefat etti. Öztürk**, Türk Parlamento Tarihi TBMM-X. Dönem (1954-1957),** Cilt: II, s. 878, 879

[559] **Pertev Sanaç:** 1896 yılında Malatya'nın Hekimhan ilçesinde doğdu. Nüfus kaydındaki adı Hüseyin Pertev Sanaç'tır. Babası Mustafa Bey, annesi ise Zehra Hanım'dır. Yükseköğrenim tahsili Hukuk Fakültesi'nde yaptı. Birinci Cihan Harbinden Irak Cephesi'nde Topçu Subayı olarak katıldı ve yaralandı. Ardından Suruç ilçesi Jandarma Komutanı iken Urfa Emniyet Müfettişliklerinde çalıştı. Fransızlar tarafından tutuklanarak Kilikya Fevkalade Komiserliği Karargâhına getirildi, daha sonra İtalyanlara teslim edildi. Bu sayede Konya'da serbest bırakıldı. Bursa ve Elazize cephesinde Kuvve-i Sefiresiyle Fransızlarla çarpıştı. Şeyh Sait İsyanına bastırmaya katıldı. 20Kasım 1934 tarihinde Jandarma yüzbaşı görevindeyken istifa etti ve Milli Emniyet Müfettişliği, Urfa, Trabzon Emniyet Müfettişlikleri, Diyarbakır ve Zonguldak Bölge Başmüfettişliği görevlerini icra etti. 1952 yılında emekli oldu ve Trabzon'da serbest avukatlık yaptı. 1954 yılında yapılan genel seçimlerinde DP Trabzon Milletvekili olarak Meclis'e girdi. X. ve XI. Dönem Trabzon Milletvekilliği yaptı. Evli ve iki çocuk babası olan Sanaç, 13 Eylül 1967'de vefat etti. Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi TBMM-X. Dönem (1954-1957),** Cilt: II, s. 880, 881.

[560] **İsmail Şener:** 1913 yılında Trabzon'un Vakfıkebir ilçesinde doğdu. Nüfus kaydındaki adı İsmail Hakkı Şener'dir. Babası Ali Bey, annesi ise Zehra Hanım'dır. İlk tahsilini Vakfıkebir'de, orta ve lise tahsilin Trabzon'da tamamladı. 1939 yılında Ankara Ziraat Fakültesini birincilikle bitirerek yükseköğrenimini tamamladı. Aynı yıl mesleki deneyimini arttırmak amacıyla Macaristan'a gönderildi. Ardından askerlik eğitimini yaptı daha sonra Ankara Ziraat Fakültesi'ne asistan oldu. 1945 yılında ABD Michigan State College Of Agriculture'da Ziraat Ekonomisi İşletmeciliği ve Politikası yüksek lisansını yaptı. 1954 yılında yapılan genel seçimlerinde DP Trabzon Milletvekili olarak Meclis'e girdi. X. ve XI. Dönem Trabzon Milletvekilliği yaptı. Evli olan Şener, 25 Haziran 2000 tarihinde vefat etti. Öztürk**, Türk Parlamento Tarihi TBMM-X. Dönem (1954-1957),** Cilt: II, s. 882, 883.

[561] **Mustafa Reşit Tarakçıoğlu:** 1892 yılında Trabzon'un Kindinar Mahallesi'nde doğdu. Babası Ahmet Bey, annesi ise Gülizar Hanım'dır. İlköğrenimini 1903 yılında Hatuniye ilkokulunda, orta ve lise eğitimini 1911'de Trabzon İdadisinde tamamladı. Yükseköğrenimini 1913 yılında İstanbul (Darülfünun) Yüksek Öğretmen Okulu Tabiat Bölümünü bitirdi. 12 Eylül 1915'te Trabzon Öğretmen Okulu fizik-kimya öğretmenliğine atanarak başladığı meslek hayatını, 18 Haziran 1916'da İzmir Öğretmen Okulunda devam etti. 18 Aralık 1917'de Niğde Öğretmen Okulunda öğretmen ve müdür yardımcısı, 19 Aralık 1918'de Trabzon Öğretmen Okulunda müdür ve fizik kimya öğretmeni olmuş ve 9 Ağustos 1926'ya kadar burada görev yaptı. Daha sonra Vefa Lisesinin müdürlüğüyle orta kısım tabiiye öğretmenliğine getirildi.8 Mayıs 1927'de Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Dairesi şube müdürlüğüne, 22 Aralık 1927'de de Erzurum Bölgesi maarif eminliğine atandı. 20 Ocak 1933'te getirildiği Diyarbakır Maarif müdürlüğü görevini 1934 yılına kadar yürüttü. 20 Mart 1936'da Üçüncü Genel Müfettişlik Maarif müşavirliği görevinde bulunduğu sırada 1939'un Mayıs ve Haziran aylarında Gümüşhane vali vekilli oldu.1918 yılından itibaren Trabzon Muhafaza-i Hukuku Milliye Cemiyetinde etkin çalışmalar yaptı. 192l'de Trabzon Muallimler ve Muallimeler Cemiyeti ile 1924'te de Trabzon Türk Ocağını kurarak bu cemiyetlerin ve 1944-1945 arasında da Trabzon Halkevinin başkanlığını yaptı. 1950 seçimlerinde CHP Trabzon Milletvekili olarak Meclis'e girdi. 1954 yılında yapılan genel seçimlerinde ise DP Trabzon Milletvekili olarak Meclis'e girdi. Evli ve beş çocuk babası olan Tarakçıoğlu, 24 Ekim 1969 tarihinde Ankara'da vefat etti. Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi TBMM-X. Dönem (1954-1957),** Cilt: II, s. 884.

[562] **Osman Turan:** 1914 yılında Trabzon'un Çaykara ilçesinde doğdu. Nüfus kaydındaki adı Osman Ferit Turan'dır. Babası Hasan Bey, annesi ise Şahzene Hanım'dır. İlköğretimini Çaykara'da, Ortaöğretimini Bayburt'ta yaptı. Lise öğrenimi

Trabzon'dan seçilen DP Milletvekillerinin aldığı oylar tablo olarak şöyle gösterilebilir:

Tablo 5: 2 Mayıs 1954 Genel Seçimlerinde Seçilen Trabzon Milletvekilleri ve Oyları

Trabzon Milletvekilleri	Partisi	Oy Sayısı
Süleyman Fehmi KALAYCIOĞLU	DP	95.845
Mustafa Reşit TARAKÇIOĞLU	DP	95.566
Muzaffer HARUNOĞLU	DP	95.355
Sami ORBERK	DP	95.348
İsmail Hakkı ŞENER	DP	95.294
Selahattin KARAYAVUZ	DP	94.822
Halit AĞANOĞLU	DP	94.593
Mahmut GOLOĞLU[563]	DP	94.262
Emrullah NUTKU	DP	93.565
H. Sabri DİLEK	DP	91.831
H. Pertev SANAÇ	DP	86.026
Osman TURAN	DP	76.436

Kaynak: Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi TBMM-X. Dönem 1954-1957**, Cilt: II, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, No: 24, s. 867-886.

TBMM 10. Dönemi, 14 Mayıs 1954 tarihinde saat: 15.00'da en yaşlı üye olan İstanbul Milletvekili Ali Fuat Cebesoy tarafından açılış konuşması ile faaliyetlerine başlamıştır. Meclis Başkanının konuşması sonrasında milletvekilleri illerin alfabetik sıralamalarına göre yemin etmişlerdir. Ardından, TBMM tarafından Celal Bayar yeniden Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Başbakan Adnan Menderes'e, yeniden hükümeti kurma görevi verilmiştir[564].

Goloğlu, 10. Dönem süresince aktif şekilde Meclis çalışmalarına katılmış; siyasi faaliyetleri kapsamında tespit edilebildiği kadarıyla Parlamento'da 17 konuşma yapmış, ayrıca 5 sual takriri ile 12 ayrı konuda takrir sunmuştur.

Trabzon ve Ankara'da tamamladı. Yükseköğrenimini 1940 yılında Ankara Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesinde Tarih Bölümü Ortaçağ Tarihi Kürsüsünde tamamladı. Bu arada çalışkanlığı ve Türk tarihine ilgisi dolayısıyla M. Fuad Köprülü'nün dikkatini çekti ve aynı kürsüye burslu doktora öğrencisi seçildi. 1944 yılında doçent unvanını aldı. 1951 yılında Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesinde Ortaçağ Türk-İslâm tarihi kürsüsünde profesör oldu.1954 ve 1957 yıllarında yapılan genel seçimlerde DP'den Trabzon Milletvekili seçildi. 1959'da Türk Ocağı genel başkanlığına seçildi. 1965 genel seçimlerinde Adalet Partisi Trabzon Milletvekili olarak seçildi. *Yeni İstanbul* gazetesinde yazdığı başmakalelerle partinin genel başkanını rahatsız etti ve 1967'de partiden ihraç edildi. Osman Turan, Milliyetçi Hareket Partisi'nde siyasete devam etmeye karar verdi. Mayıs 1972 yılında profesörlükten emekli oldu. Evli olan Turan,17 Ocak 1978 tarihinde İstanbul'da vefat etti. Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi TBMM-X. Dönem (1954-1957)**, Cilt: II, s. 885, 886.

[563]URL, "Mahmut Goloğlu'nun 10. Dönem Seçim Mazbatası" (05.05.1954), https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/eYayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d10/SM_1910_1_10.pdf (10.09.2025).

[564] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: Fevkalade, Cilt: 1, s. 2-5.

Tablo 6: Mahmut Goloğlu'nun 10. Dönem Parlamento Faaliyetleri

FAALİYETLER	X. DÖNEM (1954-1957)
SUAL TAKRİRLERİ	5
DİĞER TAKRİRLERİ	12
KONUŞMALARI	17
TOPLAM	34

2.2.2. Meclis Görevleri ve İzinleri

TBMM 10. Dönemi, 14 Mayıs 1954 ile 11 Eylül 1957 tarihleri arasını kapsamaktadır. Goloğlu bu dönemde mecliste farklı görevler üstlenmiştir. 24 Mayıs 1954 tarihli üçüncü birleşimde, Gümrük ve İnhisarlar Komisyonu üyeliği seçimlerinde 366 oy alarak seçilmiştir[565]. 10 Kasım 1954 tarihinde gerçekleştirilen Meclis'in ikinci birleşiminde, Dâhiliye Komisyonu için oluşturulan tasnif heyetinde görev almıştır. Aynı birleşimde Gümrük ve İnhisarlar Komisyonu üyelikleri için yapılan seçimlerde 278 üyenin tamamının oyuyla yeniden komisyon üyeliğine seçilmiştir[566]. 16 Kasım 1955 tarihli ikinci birleşimde Gümrük ve İnhisarlar Komisyonu üyelikleri için yapılan seçimlerde de 246 üyenin tamamını alarak komisyon üyeliğine tekrar getirilmiştir[567].

Bunların dışında 30-31 Ekim 1954 ve 1 Kasım 1955 tarihlerinde DP Meclis İdare Kurulu üyesi seçilmiştir. Bu görevini istifa edeceği 1956 yılına kadar sürdürmüştür[568]. 4 Nisan 1956 Çarşamba günü yapılan 53. birleşimde, İtalya'yı ziyarete gidecek heyet için yapılan seçimlere 360 üye katılmış ve heyete 9 üye seçilmiştir. Goloğlu da 357 oy alarak heyette yer almıştır[569].

Kuzey Atlantik ve ABD arasındaki vergi muafiyetleri anlaşmasının tasdikine dair olan kanun tasarısının müzakereleri için kurulan Geçici Komisyona aza olarak seçilmiştir[570].

TBMM Zabıt Cerideleri kayıtlarında yapılan araştırmalar sonucunda, Goloğlu'nun 10. Dönem süresince izin aldığı tespit edilememiştir.

2.2.3. Oylamalardaki Tutumu

10. Dönemde Goloğlu'nun Meclis'teki oylamalardaki tutumu, büyük ölçüde ideolojik duruşu ve DP'nin politikalarıyla uyumlu bir çizgide şekillenmiştir. DP çatısı altında görev yaparken

---

565 T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: Fevkalade, Cilt: 1, s. 40.

566 T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 2, s. 33.

567 T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 8, s. 39.

568 "DP Grubunun Kararına Göre Bu Yıl Ara Seçimler Yapılmayacak" (06.06.1956), **Milliyet Gazetesi,** s. 1-5.

569 T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 11, s. 60.; İsmail Atilla (04.04.1956), "Avrupa Konseyi'ne Seçilen Mebuslar", **Milliyet Gazetesi,** s. 1.

570 Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi TBMM-X. Dönem (1950-1954)**, Cilt: II, s. 871.

çoğunlukla partisinin benimsediği politikaları desteklemiş ve oylamalarda aktif rol almıştır. Dönemin siyasi koşulları ve gündemdeki yasal düzenlemeler doğrultusunda sergilediği tutum, özellikle bölgesel çıkarları gözeten ve partinin genel siyaset anlayışına uygun hareket eden bir nitelik taşımıştır. Bununla birlikte, parti teşkilatı içinde yer alsa da kişisel kanaatleriyle bağdaşmayan veya antidemokratik bulduğu konularda görüşlerini açıkça ifade etmekten çekinmemiştir. Bu duruşu, hem memleketi Trabzon halkının beklentilerine cevap verme hem de parti tabanıyla sağlıklı bir ilişki kurma çabasının bir yansıması olmuştur.

1954-1957 yılları arasında toplam 332 açık oylamaya katıldığı tespit edilmiştir. Oylamaların 151'ine evet oyu kullanmış, 181'ine ise katılmamıştır. Bu dönemde ret ve çekimser oy kullanmadığı belirlenmiştir. Bu eğiliminden hareket edildiğinde mensup olduğu iktidar partisinin icraatlarını desteklemediği oylamalarda ret veya çekimser oy kullanmak yerine oylamalara katılmamayı tercih ettiği düşünülebilir. İlk oylaması 9 Haziran 1954 tarihinde 1954 yılı Muvazene-i Umumiye Kanununa Bağlı (A/l) İşaretli Cetvelde Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanuna dairdir[571]. Son oylaması ise 11 Eylül 1954 tarihinde TBMM Seçiminin Yenilenmesi hakkındaki takririne dair yapılan oylama olmuştur. Oylamalarda evet oyu kullanmıştır[572]. 9. Dönemde olduğu gibi 10. Dönemde de Adnan Menderes Hükümeti'ne güvenoyu vermiştir[573].

1954-1957 yılları arasında DP iktidarında, Türk dış politikasında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu dönemdeki dış politika değişiklikleri, Mecliste sıkça tartışılmıştır. Gologlu, dış politikayla ilgili katıldığı oylamalara evet oyu kullanarak Hükümetin dış politikasını desteklediğini göstermiştir. Bunlardan bazıları şöyledir: Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Ekonomik İş Birliğine Dâhil Memleketlerle Borçlanma, Yardım ve Ödeme Anlaşmaları Akdi İçin Hükümete Salâhiyet Verilmesine Dair 5436 Sayılı Kanunun Süresinin Uzatılması Hakkındaki Kanun[574], Türkiye ile Irak arasında 24 Şubat 1955 Tarihinde İmzalanan Karşılıklı İş Birliği Antlaşmasının Tasdikine Dair Kanun[575], Türkiye ile Bulgaristan arasında 23 Şubat 1955 Tarihinde İmzalanan Ticaret ve Ödeme Anlaşmalarının Tasdikine Dair olan Kanun, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilâtı ile Türkiye Hükümeti Arasında Yapılacak Teknik Yardım Hakkındaki 6 Sayılı Ek Anlaşmanın Tasdikine Dair Kanun, Türkiye ile İtalya Arasında İktisadi ve Teknik İş Birliği Anlaşmasının Tasdikine Dair Kanun[576], Türkiye ile Çekoslovakya Arasında 16 Ağustos 1956 Tarihinde İmzalanan Zabıtname ile Ek Protokol ve Teati Olunan Mektupların Tasdiki Hakkındaki

[571] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: Fevkalade, Cilt: 1, s. 122-124.

[572] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 3, Cilt: 20, s. 748-750.

[573] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: Fevkalade, Cilt: 1, s. 83-85.; T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 8, s. 328-330.

[574] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: Fevkalade, Cilt: 1, s. 182-185.

[575] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 5, s. 894-898.

[576] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 9, s. 265-284.

Kanun[577], Avrupa Kültür Anlaşmasının Tasdikine Dair Kanun[578], Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Amerika Birleşik Devletleri Namına Hareket Eden "Export - Import Bank of Washington" Arasında 20 Mart 1956 Tarihinde İmzalanan 25 Milyon Dolarlık Kredi Anlaşması ve Ekinin Tasdiki Hakkındaki Kanun[579].

Hükümetin bazı ilçelerin il yapılmasına, bir ilin de ilçe yapılmasına dair tekliflere evet oyu vermiştir. Örneğin, Adıyaman ve Nevşehir kazalarının Vilâyet Haline Getirilmesine Dair Kanun tekliflerini desteklemiştir[580]. Buna karşın DP'nin seçimleri kaybettiği gerekçesiyle cezalandırıldığı şekliyle şiddetle eleştirilecek bir teklifini desteklemiştir. Bu teklif Kırşehir vilâyetinin kaldırılarak kazaya dönüştürülmesi idi. Goloğlu bu tartışmalı teklife evet diyerek Hükümetin tartışmalı tasarrufunu kabul etmiştir[581].

Hükümetin bütçe tekliflerini ve ekonomik tasarruflarını da desteklemiştir. Bu yönde kabul oyu verdiği bazı oylamalar şöyledir:

Ankara Üniversitesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi 1955 yılı Bütçe Kanunlarına[582] Petrol Dairesi 1955 yılı Bütçe Kanununa Bağlı (A/l) İşaretli Cetvelde Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun[583], Devlet Su işleri Umum Müdürlüğünün 1956 Bütçe Kanunu, Karayolları Umum Müdürlüğü 1956 yılı Bütçe Kanunu[584], Vakıflar Umum Müdürlüğü 1951 bütçe yılı hesabı Kanunu[585], Orman Umum Müdürlüğü 1957 yılı Bütçe Kanunu[586].

Millî Mücadelede malul olmuş gazilerin şartlarının düzeltilmesini desteklemiştir. Bu meyanda İstiklâl Harbi Malûllerine Verilecek Para Mükâfatı Hakkındaki Kanun'a evet oyu vermiştir[587].

---

577 T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 3, Cilt: 19, s.193-203.

578 T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 3, Cilt: 20, s. 90-93.

579 T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 3, Cilt: 20, s. 248-253.

580 T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: Fevkalade, Cilt: 1, s.186-188.; T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: Fevkalade, Cilt: 1, s. 374-381.

581 T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: Fevkalade, Cilt: 1, s. 374-381.

582 T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 5, s. 703-714.

583 T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 9, s. 148-151.

584 T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 10, s. 1216-1232.

585 T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 10, s. 1317-1320.

586 T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 3, Cilt: 17, s. 1181-1218.

587 T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 5, s. 886-889.

Seçim bölgesi Trabzon için hayati bir sıçrama tahtası mahiyetindeki üniversite kurulması teklifini desteklemiştir. Karadeniz Teknik Üniversitesi adiyle Trabzon'da bir üniversite kurulması hakkındaki Kanuna evet demiştir[588].

Gologlu, bazı oylamalara ise katılmamıştır. Bu eğilimiyle tamamında olmasa da bir kısmında mensup olduğu iktidar partisinin icraatlarını desteklememe yerine oylamalara katılmamayı tercih ettiği muhtemeldir. Katılmadığı oylamaların bazıları şunlardır: Kocaeli Vilâyetine Bağlı Adapazarı Kazasında, Sakarya Adıyla Yeniden Bir Vilâyet Kurulması Hakkındaki Kanun[589], Federal Almanya Cumhuriyeti'nin Kuzey Atlantik Antlaşmasına İltihakına Dair Kanun[590], İstanbul Kapalıçarşı'nın Tamir ve İhyası Hakkındaki Kanun[591], Ege Üniversitesi Adıyla İzmir'de Bir Üniversite Kurulması Hakkındaki Kanun[592], 6/7 Eylül Tarihinde İstanbul ve İzmir'de Meydana Gelen Hâdiselerde Zarar Görenlerin Zararlarının Ödenmesi Hakkındaki Kanun[593], Millî Korunma Kanununun Bazı Maddelerinin Tadiline Dair Kanun[594], Kuzey Atlantik Antlaşmasına Taraf Devletler Arasında Atom ile İlgili Malûmat Sahasında İşbirliğine Dair Anlaşma ve Ekinin Tasdikine Ait Kanun[595] ve Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkındaki Kanun[596].

2.2.4. Takrirleri

2.2.4.1. Sual Takrirleri

10. Dönemde Gologlu'nun farklı konularda bakanlardan cevaplaması için sorular yönelttiği sual takrirleri toplam 5 tanedir. İkisi seçim bölgesinin diğer ikisi ulusal sorunlarına dairdir. Sual takrirlerinden ilkini suça karışmış olan akıl hastalarına uygulanacak cezalarla ilgili Türk Ceza Kanunu'nun 6123 sayılı Kanunla muaddel 46'ncı maddesinin tatbikîne imkân olup olmadığına dair Adliye, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlarına sunmuştur. Takriri şöyledir:

> T. B. M. Meclisi Riyasetine
> Aşağıdaki sualimin Adliye ve Sıhhat ve İçtimai Muavenet vekillerince sözlü olarak cevaplandırılmasını rica ederim, saygılarımla.
>
> Trabzon Mebusu
> Mahmut Gologlu

[588] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 7, s. 499-502.

[589] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: Olağan, Cilt: 1, s. 190-193.

[590] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 5, s. 165-168.

[591] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 6, s. 362-365.

[592] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 7, s. 503-506.

[593] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 10, s. 1200-1208.

[594] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 12, s. 222-225.

[595] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 13, s. 1053-1056.

[596] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 3, Cilt: 19, s. 205-208.

Sual: Türk Ceza Kanunu'nun 6123 sayılı Kanunla muaddel 46'ncı maddesini tatbikîne imkân var mıdır, yoksa herhangi bir tedbir alındı mı?

Goloğlu'nun sorusuna 22 Kasım 1954'te ilk olarak Adalet Bakanı ve Ankara Milletvekili Osman Şevki Çiçekdağ cevaplamıştır. Çiçekdağ, ilgili bakanlarla istişare ettiklerini ve Goloğlu'nun sorusuna yanıt verebilmek, konuyu aydınlatabilmek için bilimsel, tıbbi ve hazırlayıcı incelemeler yapmaları gerektiğini belirterek bir aylık süre talep etmiştir. Adalet Bakanının açıklaması üzerine söz alan Goloğlu konuyu kürsüde izah etmek için müsaade istemiştir. Söz konusu meselenin önemli olduğunu ifade etmiş ve bir aylık sürenin uzun bir süreç olduğunu dile getirmiştir. Konuşmasının devamında meselenin zaten bir buçuk yıldır gündemde olduğunu ve bazı vatandaşların hâlâ akıl hastanesinde bulunduğunu ifade ederek, sürenin en azından 15 güne indirilmesini rica etmiştir[597]. Buna karşın bakanlar bir ay sonra 22 Aralık 1954 Çarşamba günü gerçekleştirilen 20. Birleşimde, sual takririni cevaplamışlardır.

Goloğlu'nun sorusuna ilk cevabı, Adalet Bakanı Çiçekdağ vermiştir. Türk Ceza Kanunu'nun 46. maddesiyle ilgili düzenlemelere değinerek, akıl hastalığı nedeniyle ceza verilemeyen suçluların, tehlikeli bulunmaları halinde serbest bırakılmayarak korunma altına alınmaları gerektiğini belirtmiştir. Ancak uygulamada, iyileştiği gerekçesiyle serbest bırakılan bazı akıl hastalarının yeniden suç işlemesi üzerine, maddenin 1953 yılında değiştirildiği söylemiştir. Yeni düzenlemeye göre, bu kişilerin salıverilmesi ancak hastane başhekimliğinin "artık tehlike teşkil etmediği" yönündeki raporu üzerine mahkeme kararıyla mümkün olmadığını ifade etmiştir. Ardından Bakan, Goloğlu'nun sorusuna kadar bu konuyla ilgili bakanlıklara herhangi bir resmi başvuru yapılmadığını, ancak bu soru üzerine gerekli araştırmaların yapıldığını belirtmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda, hastalığın yeniden suç işleyip işlemeyeceğini tıbben kesin olarak belirlemenin mümkün olmadığı, bu nedenle maddenin uygulanabilirliğinin sınırlı kaldığı sonucuna varıldığını belirtmiştir. Bu gerekçelerle, Bakanlık tarafından 46. maddenin yeniden değiştirilmesine yönelik bir teklif hazırlanarak Meclis'e sunulduğunu söylemiştir.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Uz ise Türk Ceza Kanunu'nun 46. maddesinin uygulanması açısından akıl hastalıklarını; tamamen iyileşen ve nüksetme ihtimali olmayan hastalıklar, iyileşmekle birlikte nüksetme ihtimali bulunan hastalıklar ve şifası mümkün olmayan hastalıklar olmak üzere 3 gruba ayırmıştır. Sadece bazı sınırlı hastalıklarda (örneğin alkol psikozları, Pellagra psikozu) iyileşmeden sonra nüks ihtimali olmadığı kabul edebileceğini belirtmiştir. Bu hastalıklar dışında kalan tüm akıl hastalıklarında, hastalık iyileşse bile tekrar nüksetme riskinin bulunduğunu ifade etmiştir. Bu nedenle, bu kişiler hakkında "bir daha suç işlemez" şeklinde kesin bir tıbbi rapor verilmesi mümkün olmadığını dile getirmiştir. Konuşmasının devamında hiç suç işlememiş akıl hastalarının bile serbest bırakıldıktan sonra suç işleyip işlemeyeceğinin öngörülebileceğini

[597] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 2, s. 128.

belirtmiştir. Normal bireylerin dahi ileride akıl hastalığına yakalanma ve suç işleme ihtimali olduğunu dile getirmiştir. Böylece, tamamen iyileşmiş olsa bile pek çok akıl hastası, çok düşük de olsa yeniden suç işleme riski taşıdığı gerekçesiyle ömür boyu tedavi kurumlarında kalmak zorunda kaldığını hatırlatmıştır. Bu durumun 46. maddenin mevcut uygulamasının yarattığı önemli bir soruna işaret etmiştir[598].

Adalet Bakanı ve Sağlık ve Sosyal Bakanın konuşmalarının ardından Goloğlu söz alarak iki bakanın olayı bütün ayrıntılarıyla izah ettiğini belirterek konuşmasına başlamıştır. Öncelikle olayın basit halini ifade ederek 6123 sayılı Tadil Kanunu ile Türk Ceza Kanunu'nun 46. maddesinde değişiklik yapıldığını belirtmiştir. Eskiden akıl hastalığı nedeniyle suç işleyen kişilerin cezalandırılmadıklarını ancak tedavi süresince muhafaza altında tutulduklarını ifade etmiştir. Bu sistemin suiistimallere açık olması nedeniyle maddenin değiştirildiğini belirtmiştir. Ancak bu yeni düzenlemenin uygulanabilir olmadığı, çünkü bu kez de hafif suçlardan dolayı hastaneye yatırılan kişilerin ömür boyu hastaneden çıkamamasına yol açtığını söylemiştir.

Goloğlu, bu durumun vatandaşlar arasında mağduriyet yarattığını, ilgili bakanlıkların ve yetkililerin bu tür sorunlara önceden müdahale etmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca, bu sorunun daha önce gündeme geldiğini, fakat yeterince dikkate alınmadığını aktarmıştır. Konuyu aktarırken Akçaabat Mahkemesi olayını örnek olarak anlatmıştır. Neticede hükümetin bu aksaklığı fark ederek yeni bir kanun tasarısı hazırlamış olmasını memnuniyetle karşıladığını ve ilgili bakanlara teşekkür ettiğini belirtmiş ve konuşmasına son vermiştir[599].

İkinci sual takririni 18 Kasım 1955 Cuma günü yapılan 3. Birleşimde, Denizcilik Bankasını Murakabe Salâhiyeti ile Bu Salâhiyetin Şimdiye Kadar Kullanılıp Kullanılmadığı ve Karadeniz Vapur Seferleri hakkında olup cevaplandırılması amacıyla Ulaştırma Bakanlığı'na gönderilmiştir[600]. Takrir şöyledir:

> Vekâletin Denizcilik Bankası üzerinde murakabe, müdahale hak ve salahiyeti var mıdır?
> Varsa bu salahiyet şimdiye kadar kullanılmış mıdır?
> Kullanılmışsa bilhassa Karadeniz seferlerindeki yolculuk tetkik edilmiş, bu hatta gerek güverte gerek kamara yolculuğunun tahammül edilmez bir halde olduğundan Vekâletin haberi var mıdır?
> Haberdar ise vapur seferlerinin kifayetsizliği sebebiyle kamara yolcularının bilet tedarikinde karşılaştıkları güçlük ve imkânsızlık hakkında bir tedbir alma yoluna gidilmiş midir?
> Bütün gayret, istek ve vaatlere rağmen güverte yolcularının hala asgari beşeri şartlardan mahrum bir halde zaman zaman hayvanlarla bir arada kötü şartlar içinde yolculuk yapmalarına son verilmesi düşünülmekte midir[601]?

---

[598] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 3, s. 181, 182.

[599] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 3, s. 183.

[600] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 8, s. 31.

[601] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 8, s. 78, 79.; "Karadeniz vapur seferleri hakkında Meclis'e önerge verildi" (03.09.1955), **Milliyet Gazetesi,** s. 3.

18 Kasım 1955'teki birleşimde Ulaştırma Bakanı Muammer Çavuşoğlu, yaptığı açıklamada Denizcilik Bankasının işlemleri üzerinde idari müdahale yetkileri bulunmadığını, ancak Münakalât Vekâletinin gemileri deniz güvenliği mevzuatı çerçevesinde denetlediğini belirtmiştir. Çavuşoğlu, yapılan incelemeler sonucunda Karadeniz seferlerindeki sıkıntının gemi yetersizliği karşısında yolcu fazlalığından kaynaklandığını ifade etmiştir. Eskiyen bazı gemilerin hurdaya ayrıldığını, yerlerine ise Almanya'da yaptırılan beş yeni geminin 1955 sonu ile 1956 başı arasında hizmete gireceğini açıklamıştır. Son olarak, süratli, konforlu ve modern donanımlara sahip bu gemilerin devreye girmesiyle hem yolcu hem yük taşımacılığında büyük bir rahatlama sağlanacağını, ayrıca güverte yolcusu ve hayvan nakliyatı sorunlarının kökten çözüleceğini vurgulayarak konuşmasını tamamlamıştır[602].

Üçüncü sual takririni 13 Şubat 1956 Pazartesi günü yapılan 36. Birleşimde, Karayolları Bölge Müdürlüklerinde yevmiyeli olarak büro işlerinde çalışan personelin durumu hakkında Çalışma ve Bayındırlık Bakanlarının yanıtlaması için sunmuştur. Takriri şöyledir:

> Büyük Millet Meclisi Riyasetine
>
> Aşağıdaki suallerimin Nafıa ve Çalışma vekillerince şifahen cevaplandırılmasını rica ederim. Saygılarımla.
>
> Trabzon Mebusu Mahmut Goloğlu
>
> 1. Karayolları Bölge Müdürlüklerinde yevmiyeli olarak ve fakat büro hizmetlerinde çalışan vazifeliler memur mu kabul edilmektedir, yoksa işçi mi?
> 2. Ne memur, ne de işçi kabul edilmedikleri için ne memur gibi ikramiye alamıyan, ne de işçi haklarından istifade edemiyenler vardır?
> 3. Bu personelden bir kısmı işçi sigorta I primlerini ödedikleri halde hiçbir statüye dâhil edilmediklerinden 1954 yılında aldıkları işçi ikramiyesini dahi taksitle ödemektedirler. Bu hal nasıl mütalâa edilmekte ve nasıl bir tedbir düşünülmektedir?[603]

Goloğlu'nun takririne Çalışma Bakanı Mümtaz Tarkan ve Bayındırlık Bakanı Muammer Çavuşoğlu 13 Şubat 1956'da sözlü yanıt vermişlerdir. İlk olarak Çalışma Bakanı Mümtaz Tarkan söz almış ve konuyu ayrıntılarıyla açıklamıştır. Bakan Tarkan, Karayollarında çalışan yevmiyeli personelin iki gruba ayrıldığını belirtmiştir. Bakan'a göre ilki, İş Kanunu'nun 1. maddesi kapsamına giren ve işçi sayılanlar; ikincisi ise mühendis, yüksek mühendis, avukat, kısım şefi gibi fikren çalışan ve işçi sayılmayan müstahdemlerdir. Ayrıca Karayolları teşkilatında çalışan tüm personelin statüleri açıklanmış; kadrolu memurların yılda üç maaş ikramiye aldığı, işçi vasfı taşıyan yevmiyelilerin yılda bir maaşlık munzam (ek) tediye aldığı, işçi vasfı taşımayan yevmiyelilerin ise bu haktan yararlanamadığı ifade edilmiştir. Ancak daktilo, veznedar, ambar memuru gibi pozisyonlarda çalışan ve işçilik vasıfları üzerinde tereddüt bulunan bazı personele 6452 sayılı Kanun kapsamında yapılan ikramiyelerin, Sayıştay (Divan-ı Muhasebat) tarafından işçi sayılmadıkları gerekçesiyle reddedildiği belirtilmiştir. Oysa Devlet Şûrası kararlarında bu kişilerin işçi vasfında değerlendirildiği, Çalışma Bakanlığı'nın da bu görüşe katıldığı ve uygulamanın uzun süredir bu şekilde devam ettiği

[602] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 8, s. 79.

[603] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 10, s. 196.

vurgulanmıştır. Bu nedenle Sayıştay'ın kararının hatalı olduğu, ilgili personele ikramiye ödenmesinin gerekli olduğu ve ödenmiş ikramiyelerin geri alınmasının doğru olmayacağı ifade edilmiştir. Bakanlık bu konuda bir tefsir kararı alınması için Meclis'e başvuruda bulunmuştur.

Bayındırlık Bakanı Muammer Çavuşoğlu da Çalışma Bakanı'nın açıklamalarına tam destek verdiğini belirtmiştir. Ardından söz alan Goloğlu, Bakan Tarkan'ın konuya tam anlamıyla hâkim olduğunu, meseleyi ayrıntılı biçimde ortaya koyduğunu ve gerekli adımı atarak Meclise tefsir kararıyla başvurmasının yerinde olduğunu ifade etmiştir. Bu konuda İşçi Sigortalarına tabi olma kriterinin esas alınamayacağını ve konunun çözümü için gerekli çalışmaları destekleyeceklerini söylemiştir[604].

Dördüncü sual takririni 13 Şubat 1956'da Maliye Bakanına sunmuştur. Basında İstanbul'da 3.000 kişinin vergi kaçakçılığı şeklinde emlâk komisyonculuğu yaptığına dair iddiaların doğru olup olmadığını, ayrıca emlak komisyonculuğu mesleğinin yasal düzenlemeye kavuşturulması konusunda herhangi bir adım atılıp atılmadığını sormuştur. Maliye Bakanı Ökmen bu konuda henüz bir düşüncelerinin olmadığını, ileride değerlendireceklerini belirtmiştir[605]. 15 Şubat 1956 Çarşamba günü yapılan 37. Birleşimde Goloğlu, daha önce verdiği sual takririnin usulüne uygun şekilde cevaplandırılmadığını belirtmiştir. Bakanın sorularına hiç yanıt vermediğini ya da eksik cevapladığını belirtmiştir. Meclis İçtüzüğüne göre cevap verilmesi gerektiğini hatırlatarak, takririnin yeniden gündeme alınmasını talep etmiştir. Meclis Başkanı ise, önceki oturumun zabıtlarının incelendiğini, Maliye Bakanı'nın yanıtının yeterli görülmediğini belirterek, bu önergenin istisnai olarak tekrar gündeme alınacağını bildirmiştir[606].

Beşinci ve son sual takririni 13 Mayıs 1957 Pazartesi günü gerçekleştirilen 67. Birleşimde, Trabzon'un buğday ihtiyacına dair yanıtlamaları için İktisat ve Ticaret Bakanı Abdullah Aker ile Başbakan Adnan Menderes'e sunmuştur. Takriri şöyledir:

> B. M. M. Riyasetine
>
> Aşağıdaki suallerimin İktisat ve Ticaret Vekili tarafından şifahi olarak cevaplandırılmasını rica ederim, saygılarımla.
>
> Trabzon Mahmut Goloğlu
>
> 1- Serbest piyasada buğday ve mısır bulunmadığından Trabzon'a Toprak Mahsulleri Ofisince yapılan tahsis ve teslimlerde devam edegelen aksaklık ve kifayetsizliğin son günler de vardığı had safha karşısında ne gibi tedbirler alınmaktadır veya alınacaktır?
>
> 2- Trabzon'un aylık buğday ihtiyacı ne kadardır? Tesbit edilen aylık kontenjanı nedir?
>
> 3- Şubat ve Mart aylarında Trabzon'a ne kadar buğday verilmiştir. Bu ay ne kadar verilebilecektir?"

[604] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 10, s. 196, 197.

[605] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 10, s. 196.

[606] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 10, s. 204, 205.

Goloğlu konuşmasında, Trabzon ve Doğu Karadeniz'de uzun süredir ciddi buğday sıkıntısı yaşandığını, bölgenin üretim yapamaması nedeniyle tamamen dışarıdan gelecek buğdaya bağımlı olduğunu belirtmiş; devletin gönderdiği miktarın ihtiyacı karşılamadığını, bu nedenle halkın mağdur olduğunu ifade etmiştir. Hükümetin bu durumu ciddiyetle ele alarak aylık kişi başına en az 12 kilo buğday sağlayacak şekilde düzenli dağıtım yapması gerektiğini savunmuştur. İktisat ve Ticaret Bakanı Abdullah Aker takrire verdiği yanıtta hükümetin yeterli önlemleri aldığını, yaşanan aksaklıkların dış etkenlerden kaynaklandığını söylemiştir. Goloğlu ise bu açıklamalara karşı çıkarak, sorunun gerçek olduğunu ve bölge halkının temel gıda ihtiyacının mutlaka karşılanması gerektiğini yinelemiştir[607].

2.2.4.2. Diğer Takrirleri

Goloğlu, sual takrirleri dışında farklı gerekçelerle 12 takrir daha sunmuştur. Sunulan takrirlerin 9'u kabul edilmiş, 1'i ilgili bakanlık tarafından cevaplandırılmış, 2'si ise dönem süresi zarfında sonuçlandırılamayarak sonuçsuz kalmıştır. Bunlardan ilkini 9 Haziran 1954'te Türk Ceza Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair olan 6123 sayılı Kanuna geçici bir madde eklenmesi için sunmuştur[608]. Kanun teklifi mahiyetindeki takririnde 1 Ağustos 1953 tarihinden önce yeni cezaevlerine alınan hükümlülerin eski kanun hükümlerinden faydalanabilmesini istemiştir. Takriri şöyledir:

> Türk Ceza Kanunu'nun bâzı maddelerinin değiştirilmesine dair olan 6123 sayılı Kanuna muvakkat bir madde eklenmesine dair Kanun
> MADDE 1. — Türk Ceza Kanunu'nun bâzı maddelerinin değiştirilmesine dair olan 9.VII. 1953 tarih ve 6123 sayılı Kanuna muvakkat 3'ncü madde eklenmiştir.
> Muvakkat madde 3. — 0123 sayılı Kanunun meriyete girdiği 1.VIII.1953 tarihinden önce iş esasına müstenit asri ceza evine girmiş olan mahkûmlar hakkında eski kanun ahkâmı tatbik olunur.
> MADDE 2. — Bu kanun neşri tarihinden itibaren mer'idir.
> MADDE 3. — Bu kanun hükümlerini icraya Adliye Vekili memurdur.

Takrir 11 Haziran 1954 Cuma günü gerçekleştirilen 7. Birleşimde Meclis gündemine getirilmiştir. Goloğlu, teklifinin gerekçesini şu şekilde belirtmiştir:

> 6123 sayılı Kanunla değiştirilen Türk Ceza Kanunu'nun 13'ncü maddesi ahkâmının geçmişe de şâmil olması sebebiyle bu kanunun meriyetinden önce iş esasına müstenit asri ceza evlerine girmiş bulunan mahkûmların da artık eski 13. maddedeki ceza tenzilâtından istifade ettirilmemeleri, hukuki esasta uygun ve tabiî idi. Nitekim 6123 sayılı Kanunun geçmişe şâmil olmaması hususundaki tefsir talebinin B.M. Meclisince reddedilmiş olması da tatbikatın doğruluğunu teyit etmiştir. Ancak 6123 sayılı Kanunun meriyete girdiği 1 Ağustos 1953 tarihinden önce iyi halleri sebebiyle iş esasına müstenit asri ceza evlerine alınmış bulunan mahkûmların, eski 13. maddedeki ceza tenzilâtından istifadeye başlamış olmaları, bu mahkûmların ıslahı hal yolunda mühim bir manevi amil olarak kabul ve telâkki olunmaktadır.

[607] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 3, Cilt: 19, s. 114-118.

[608] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: Olağan, Cilt: 1, s. 134.

> Yeni kanunun, bu mahkûmlara da teşmili suretiyle yapılan tatbikatın, haklı ve doğru olmasına rağmen bu kabil mahkûmları morali üzerinde menfi tesir ve iyi halleri kabul edilmiş olan bu mahkûmların ıslahı halleri yolunda manevi sarsıntı yapacağı düşüncesine varılmıştır. İşbu esbabı mucibeye müsteniden ilişik kanun teklifi sunulmuş bulunmaktadır[609].

Takrir Adalet Komisyonuna gönderilmiştir. Komisyon, 21 Haziran 1954'te raporunu hazırlamıştır. Komisyon, Goloğlu'nun takririni çoğunlukla kabul etmiş ve eski ceza hükümlerinin 1953 tarihinden önce belirli şartları taşıyan hükümlüler için geçerli olacağını karara bağlanmıştır[610]. 2 Temmuz 1954 Cuma günü gerçekleştirilen TBMM'nin 16. Birleşiminde, Adalet Komisyonu adına İstanbul Milletvekili Selami Dinçer söz alarak açıklamalarda bulunmuştur. Konuşmasında, 1953 yılında İzzet Akçal ve arkadaşları tarafından, Türk Ceza Kanunu'nun bazı ağır hükümlerinin değiştirilmesini öngören bir kanun teklifi sunulduğunu ve bu teklifin Meclis tarafından kabul edildiğini hatırlatmıştır. Bu çerçevede, 6123 sayılı Kanun ile cezaevindeki mahkûmların cezalarının infazına ilişkin düzenlemelerde değişiklik yapıldığı, bazı ağır cezaların daha da ağırlaştırıldığı bilgisini paylaşmıştır. Goloğlu tarafından sunulan yeni kanun teklifinde, 1 Ağustos 1953 tarihinden önce hüküm giymiş mahkûmların cezalarının, eski yasal hükümler uyarınca hafifletilmesini öngördüğünü söylemiştir. Komisyonun, bu teklifi değerlendirerek cezaevinde bulunan mahkûmların büyük çoğunluğunun, cezalarının 3. ve 4. devre infaz sistemine göre uygulanması gerektiği yönünde karar verdiğini belirtmiştir[611].

Dinçer'in ardından, takrir hakkında milletvekillerinde bazıları söz almışlar görüşlerini paylaşmışlardır[612]. Goloğlu, takririyle ilgili açıklamalarda bulunmuştur. Daha önce ceza indirimi hakkından yararlanan mahkûmların bu haktan yararlanmaya devam etmesi gerektiğini savunmuştur. Bu kişilerin kazanılmış haklarının geri alınmasının moral bozukluğuna ve ıslah sürecinin sekteye uğramasına yol açacağını dile getirmiştir. Ayrıca, kanun teklifinde yalnızca mahkûmların değil, iş yerlerinde çalışan stajyerlerin de ceza indirimi uygulamasından yararlanmasını önermiştir. Ancak komisyonun, bu kapsamı daraltarak sadece 6123 sayılı Kanun'dan önce ceza indirimi almaya başlamış mahkûmları kapsam dâhilinde değerlendirdiğini belirtmiştir. Koşullar elverseydi teklifinin aynen kabulünü isteyeceğini söylemiştir. Müzakerelerin uzatılmadan sonuçlandırılması gerektiğini söylemiştir[613]. Niğde Milletvekili Hasan Hayati Ülkün ve Adalet Bakanı Osman Şevki Çiçekdağ ise söz alarak teklifin hukuki istikrarı bozacağı gerekçeleriyle reddedilmesini istemişlerdir[614]. Konuşmaların ardından yapılan oylamada takrir oy çokluğuyla kabul edilmiştir[615].

---

[609] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: Fevkalade, Cilt: 1, s. 426.

[610] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: Fevkalade, Cilt: 1, s. 427.

[611] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: Fevkalade, Cilt: 1, s. 393.

[612] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: Fevkalade, Cilt: 1, s. 393-397.

[613] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: Fevkalade, Cilt: 1, s. 397, 398.

[614] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: Fevkalade, Cilt: 1, s. 398-403.

[615] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: Fevkalade, Cilt: 1, s. 408-410.

İkinci takririni 6 Aralık 1954 Pazartesi günü gerçekleştirilen 13. Birleşimde, Trabzon Milletvekili İ. Şener ve Sinop Milletvekili N. Sertoğlu ile birlikte Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa geçici bir madde eklenmesi için sunmuştur[616]. Kanun teklifi mahiyetindeki takriri şöyledir:

T. B. M. Meclisi Yüksek Başkanlığına

5434 sayılı Kanunun neşrinden evvel âdiyen malûl olup da o sırada cari kanunlara göre kendilerine emekli aylığı bağlanmamış ve hizmet müddetleri 15 yıldan fazla olan memurların mağdur durumlarını nazara alarak bunların da bugün cari hükümlerden faydalandırılmaları hakkında hazırladığımız kanun tasarısı ve gerekçesini ilişik olarak takdim ediyoruz. Alâkalı komisyonlardan geçirilerek kanuniyet kesbetmesi hususunda müsaade ve delâletlerini saygılarımızla arz ve rica ederiz.

Trabzon Milletvekilleri — Sinop Milletvekili
M. Gologlu İ. Şener — N. Sertoğlu"

Âdiyen maluliyetleri tahakkuk eden eski memurlara emekli aylığı bağlanması hakkında 5434 sayılı Kanuna geçici bir madde eklenmesine dair kanun teklifi

MADDE 1. — 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa aşağıda yazılı geçici 95'nci madde hükmü eklenmiştir:

GEÇİCİ MADDE 95. — Emeklilik hakkı tanınan bir vazifede iken ve 5434 sayılı Kanunun yürürlüğe girildiği 1. I. 1950 tarihinden önce âdiyen maluliyetleri tahakkuk edip de ' fiilî hizmetlerinin 20 seneye baliğ olmaması sebebiyle emekli aylığı bağlanamamış memurlardan:

A) Fiilî hizmet müddetleri 15 seneye baliğ olanlarına ve bunlardan ölmüş olanların dul ve yetimlerine 5434 sayılı Kanunun 53 ve 69'ncu maddeleri uygulanmak suretiyle, ilgisine göre kurumlarınca veya Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığınca 1 Mart 1955 tarihinden itibaren ödenmesine başlanmak üzere, âdi malûllük aylığı bağlanır.

B) "A" bendi gereğince aylık bağlananlara, evvelce hizmet müddetlerine göre verilmiş olan tazminattan, tediye tarihinden itibaren geçen zamanın her senesi için dört aylık hesabıyla baliği mahsub edilip üst tarafı defaten veya aylıklarından yüzde yirmi kesilmek suretiyle geri alınır

MADDE 2. — Bu kanun neşri tarihinden itibaren mer'idir.

MADDE 3. — Bu kanun hükümlerini icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

Gologlu ve iki arkadaşı, âdi maluliyet nedeniyle görev yapamayacak duruma gelen memurlara aylık bağlanmasına ilişkin kanun tekliflerinin gerekçesinde, 5434 sayılı Emekli Sandığı Kanununun yürürlüğe girmeden önce, eski yasa uyarınca 20 yıl ve üzeri hizmeti olanlara maluliyet maaşı bağlandığını, daha az hizmet süresi olanlara ise her hizmet yılı için bir maaş tutarında tazminat ödenerek görevle ilişiklerinin kesildiğini belirtmişlerdir. Bu uygulamanın yeniden düzenlenmesi gerektiğini savunmuşlardır. Ayrıca 5434 sayılı Emekli Sandığı Kanunu'nun 1 Ocak 1950'de yürürlüğe giren 53. maddesiyle, malul memurlara aylık bağlanması için gerekli hizmet süresinin 20 yıldan 15 yıla indirildiğini hatırlatmışlardır. Ancak daha önceki düzenleme gereği 20 yıldan birkaç ay eksik hizmeti olan memurların, yalnızca tazminat alabildiklerini ve bu kişilerin kısa sürede bu parayı harcayarak ciddi maddi sıkıntılar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Gologlu ve arkadaşları, bu durumu bir adaletsizlik olarak değerlendirmişler, benzer hizmet süresine ve aidat ödemesine rağmen bazı memurların aylık alırken, bazılarının mahrum kalmasının sosyal adalet ve eşitlik ilkesine aykırı

[616] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 3, s. 28, 29.

olduğunu savunmuşlardır. Hazırlanan kanun teklifiyle bu eşitsizliğin giderilmesini amaçladıklarını ve tekliflerinin mali yükünün sınırlı olacağını vurgulamışlardır.

Gologlu, söz alarak, farklı kanun uygulamaları nedeniyle mağdur olan vatandaşların taleplerinin karşılandığını hatırlatarak, benzer şekilde malul, çalışamaz ve mağdur edilmiş küçük bir memur grubunun da aynı adalet anlayışıyla değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. 6 Ocak 1954'te kabul edilen bir kanunla dul ve yetim aylıkları yeniden bağlanarak mağduriyetlerin giderildiğini örnek gösteren Gologlu, bu kanun teklifinin de malul memurlar için benzer şekilde kayıpları telafi edeceğini ve adil bir karar olacağını vurgulamıştır[617]. Takrir düzenleme yapılması amacıyla ve Maliye ve Bütçe Komisyonlarına gönderilmiştir[618].

20 Mayıs 1955 tarihinde Mecliste yapılan 77. Birleşiminde, kanun teklifi tekrar gündeme gelmiştir. Maliye ve Bütçe Komisyonları, takrirde talep edilen ilgili malullerin geçmişe dair tazminat taleplerini çıkararak Kanunun kabul edilmesiyle birlikte emekli olabilmelerini kabul etmişlerdir. Bütçe Komisyonu Başkanı İzzet Akçal, teklifin gündemdeki 29. sırada yer almasına rağmen öncelikli olarak görüşülmesini öneren bir teklifte bulunmuştur. Teklifi kabul edilmiştir. Ardından yapılan oylama ile teklifin maddelerine geçilmesi kabul edilmiştir. Yapılan oylama sonucu kanun kabul edilmiştir[619].

Üçüncü takririni de 6 Aralık 1954'de aynı iki milletvekili arkadaşı ile birlikte sunmuşlardır. Yine Emekli Sandığı Kanununun bu sefer 53'ncü maddesine bir fıkra eklenmesini istemişlerdir[620]. Kanun teklifi mahiyetindeki takriri hazırlama amaçlarını şöyle açıklamışlarıdır: *"Devlet hizmetinde çalışmakta iken malûl duruma düşmüş ve maluliyetleri sırasında câri kanunlara göre kendilerine emekli aylığı bağlanamamış memur vatandaşların mağdur hallerini nazara alarak bunların da bugün cari hükümlerden faydalandırılmaları hakkında hazırladığımız…"*

Gologlu ve arkadaşları, Emekli Sandığı Kanunu'na eklenmesini önerdikleri fıkrayla, iki kolunu, iki bacağını veya görme yetisini tamamen kaybeden memurların, emeklilik süresini doldurmamış olsalar bile emekli sayılarak âdi malullük aylığına hak kazanmalarını önermişlerdir. Bu tür vakaların çok nadir olduğunu, dolayısıyla Emekli Sandığı'na ciddi bir mali yük getirmeyeceğini belirtmişlerdir. Amaçlarının, ağır engellilik durumuna düşen az sayıdaki memurun mağduriyetini önleyerek yaşamlarını güvence altına almak olduklarını söylemişlerdir[621].

---

[617] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 7, s. 313, 314.

[618] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 7, s. 266.

[619] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 7, s. 418,419.

[620] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 3, s. 29.

[621] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 12, s. 146.

Goloğlu ve arkadaşları tarafından sunulan, Emekli Sandığı Kanunu'nun 53. maddesine bir fıkra eklenmesini öngören takrir, Maliye ve Bütçe Komisyonları tarafından hükümet ve Emekli Sandığı temsilcilerinin katılımıyla müzakere edilmiştir[622]. Komisyon teklifi genel hatlarıyla uygun bulmuş; ancak maaşların yalnızca hayatta oldukları sürece bağlanmasını, dul ve yetimlere intikal etmemesini şart koşmuştur. Ayrıca, yalnızca bir gün görev yapmış kişilerin bu kapsamda değerlendirilmesinin sakıncalı olduğunu belirtmiş ve modern kamu personel sistemlerinde en az 5 yıl hizmet şartı bulunduğunu vurgulamıştır. Görme ve uzuv kaybına ek olarak, felç gibi başkasının yardımı olmadan yaşamını sürdüremeyecek bireylerin de kapsama alınması gerektiğini ifade etmiştir. Bu doğrultuda, teklifin 1. maddesini tadil ederek; 2. ve 3. maddeleri olduğu gibi kabul etmiştir[623].

11 Haziran 1956 Pazartesi günü gerçekleştirilen 75. Birleşimde, Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu'nun 53. maddesine bir fıkra eklenmesini öngören kanun teklifi hakkında Meclis'te görüşmeler yapılmış ve yapılan oylama neticesinde kanun maddelerine geçilmesi kararı alınmıştır[624]. 22 Haziran 1956 Cuma günü gerçekleştirilen 80. Birleşimde, Kanun maddeleri tek tek okunmuş ve yapılan oylamalar sonucu kanun teklifi şu şekilde kabul edilmiştir[625]:

> MADDE 1. — 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun 53'ncü maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir: Asgari beş sene emekliliğe esas bir hizmette bulunmak şartıyla tedavisi gayrimümkün bir maluliyete duçar olup herhangi bir şekilde kazanç ve başkasının yardımı olmaksızın idame-i hayat imkânı kalmayan âdi malûllere; (mezkûr kanunun 48'nci maddesinde yazılı hususlar nazarı dikkate alınmak suretiyle) 15 sene fiilî hizmeti bulunan malûller gibi maaş tahsis olunur.
> MUVAKKAT MADDE — Bu kanunun neşrinden evvel birinci maddede yazılı fıkrada belirtilen şekilde âdi maluliyete düşmüş olup da hizmet müddetlerinin 15 yıldan az olması sebebiyle aylık bağlanmamış olanlar da bu kanun hükümlerinden faydalanırlar.
> MADDE 2. — Bu kanun neşri tarihinden itibaren mer'idir.
> MADDE 3. — Bu kanun hükümlerini icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

Dördüncü takririni 5 Ocak 1955 Çarşamba günü gerçekleştirilen 23. Birleşimde, 57 milletvekili arkadaşı ile birlikte Denizcilik Bankası Türk Anonim Ortaklığı Kanunu'na geçici bir madde eklenmesi için sunmuşlardır[626]. Zabıtlarda takririn sonuçlandırılmasına dair herhangi bir veriye ulaşılamamıştır.

Beşinci takririni 12 Ocak 1955'te Türk Ceza Kanunu'nun 6123 sayılı Kanunla muaddel 46'ncı maddesinin değiştirilmesi amacıyla sunmuştur[627]. Kanun teklifi mahiyetindeki takrir 16 Şubat

---

[622] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 11, s. 309.

[623] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 12, s. 145, 146.

[624] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 12, s. 280, 281.

[625] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 12, s. 442.

[626] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 4, s. 3.

[627] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 4, s. 69.

1955'teki birleşimde görüşülmesi amacıyla Adalet Komisyonu'na gönderilmiştir[628]. 28 Mart 1955'te takriri hakkında yapılan müzakerelerde söz alan Goloğlu, Türk Ceza Kanunu'nun 46. maddesinin eski ve yeni hâllerinin uygulamada ciddi sorunlara yol açtığını söylemiştir. Eski düzenlemede, akıl hastalığı nedeniyle suç anında bilincini kaybetmiş kişilere ceza verilemediğini, sadece tehlike arz etmeleri durumunda geçici süreyle muhafaza altına alınabildiklerini belirtmiştir. Bunun da ağır suç işleyen bazı kişilerin yalnızca bir hekim raporuyla serbest kalmasına yol açarak kamuoyunda rahatsızlık yarattığını söylemiştir. Bu sorunun çözülmesi için 1953'te çıkarılan 6123 sayılı Kanun'la maddenin değiştirildiğini ve bu kişilerin süresiz olarak muhafaza ve tedavi altına alınmasının sağlandığını belirtmiştir. Ancak bu düzenlemenin de başka bir soruna neden olduğunu ifade etmiştir: Serbest bırakılmak için sadece iyileşme değil, bir daha suç işlemeyeceğine dair hekim raporu istenmektedir. Ancak hekimlerin böyle bir teminat vermesi mümkün olmadığından, bazı kişiler iyileşmiş olsalar da ömür boyu akıl hastanesinde tutulmaktadır.

Goloğlu, akıl hastalığı nedeniyle suç işleyen kişilerin süresiz şekilde hastanede tutulmasının adalet duygusunu zedelediğini belirtmiştir. Bazı kişilerin, işledikleri suçun normal cezasından çok daha uzun sürelerle özgürlüklerinden mahrum kaldığını vurgulamış ve bu durumu haksızlık olarak değerlendirmiştir. Bu nedenle hazırladığı kanun teklifinde, akıl hastalarının da en azından suçun normal cezasının yarısı kadar süreyle tedavi ve muhafaza altında tutulmaları gerektiğini önermiştir. Ancak Adalet Komisyonu bu öneriyi reddetmiş, sadece iyileşmenin yeterli olduğu görüşünü savunmuştur. Goloğlu ise böyle önemli bir konuda yalnızca hukukçuların değil, sağlık uzmanlarının da görüşünün alınması gerektiğini belirterek teklifini Meclis Başkanlığı'na sunmuştur[629].

Goloğlu, akıl hastalarının serbest bırakılması ya da süresiz kapalı tutulması arasında bir denge kurulması gerektiğini savunmuş, İtalya Ceza Kanunu'ndan örnek vererek daha çağdaş düzenlemeler önerilmesini istemiştir. Bu konuda Sağlık Encümeni'nin daha yetkin olduğunu belirterek, özgürlük ile toplum güvenliği arasında hassas bir denge gözetilmesi gerektiğini vurgulamıştır[630].

Adalet Komisyonu Başkanı Halil Özyörük, Goloğlu'nun komisyon eleştirilerine katılmadığını belirtmiş; uzman görüşü aldıklarını ve Enver Karan'ın adli tıp alanında yetkin olduğunu savunmuştur. Akıl hastalarının hukuken sorumlu tutulamayacağını, ancak iyileşme raporu olmadan serbest bırakılmamaları gerektiğini ifade etmiştir. Goloğlu'nun zorunlu muhafaza süresi önerisinin hukuki dayanağı olmadığını belirtmiş, ancak Sağlık Komisyonu'ndan görüş alınmasının yararlı olabileceğini söylemiştir[631]. Goloğlu'nun da önerisiyle takririn Sağlık Komisyonu'na havalesi kabul

[628] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 5, s. 132.; T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 6, s. 110.

[629] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 6, s. 165-168.

[630] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 6, s. 170, 171.

[631] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X İçtima: 1, Cilt: 6, s. 173-175.

edilmiştir[632]. 13 Mayıs 1955 Cuma günü gerçekleştirilen 80. Birleşimde, takrir ve Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu'nun raporu gündeme gelmiştir[633].

18 Mayıs 1955 tarihli 77. Birleşimde, Türk Ceza Kanunu'nun 6123 sayılı Kanunla değiştirilen 46. maddesinin tadiline ilişkin Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu raporu görüşülmüştür. Hükümet temsilcileri, Trabzon Milletvekili Mahmut Gologlu ve Ankara Tıp Fakültesi'nden iki profesörün katılımıyla yapılan inceleme sonucunda madde ilmî esaslar dikkate alınarak yeniden düzenlenmiştir. Kanun maddesi değişikliği şöyledir:

> Türk Ceza Kanununun 6123 sayılı Kanunla Değiştirilen 46'ncı Maddesinin Tadiline dair Kanun
> MADDE 1. — Türk Ceza Kanununun 6123 sayılı Kanunla değiştirilen 46'ncı maddesi aşağıda yazılı şekilde tadil olunmuştur:
>
> Madde 46 — Fiili işlediği zaman şuurunun veya harekâtının serbestisini tamamen kaldıracak surette akil hastalığına duçar olan kimseye ceza verilemez.
>
> Ancak bu şahsın muhafaza ve tedavi altına alınmasına hazırlık tahkikatında sulh hâkimi, ilk tahkikatta sorgu hâkimi ve son tahkikatta vazifeli mahkeme tarafından karar verilir.
>
> Muhafaza ve tedavi altında bulundurma müddeti şifaya kadar devam eder. Yalnız maznuna isnadolunan suç, ağır hapis cezasını müstelzim ise bu müddet bir seneden az olamaz.
>
> Muhafaza ve tedavi altına alman şahıs; muhafaza ve tedavinin icra kılındığı müessesenin sıhhi heyetince, şifası tebeyyün ettiğine dair verilecek rapor üzerine aynı kazai mercice serbest bırakılır.
>
> Bu husustaki rapor ve kararda, hastalığın ve isnadolunan suçun mahiyeti göz önünde tutularak, içtimai emniyet bakımından şahsın tıbbi kontrole ve muayeneye tâbi tutulup tutulmıyacağı, tutulacaksa müddet ve fasılası da gösterilir.
>
> Tıbbi kontrol ve muayene; cumhuriyet müddeiumumilerince, kararda gösterilen müddet ve fasılalarda bu şahısların bulundukları mahalde yoksa en yakın salahiyetli mütehassısı olan hastane sıhhi heyetlerine sevk edilmeleri suretiyle temin olunur.
>
> Bu tıbbi kontrol ve muayenede nüks arazı gösterenler hâkim veya mahkeme kararıyle yine muhafaza ve tedavi altına alınıp aynı muamelelere tâbi tutulurlar[634].

Ardından kanun hakkında müzakereler geçilmiştir. Müzakerelerde, Manisa Milletvekili Muhlis Tümay, ağır suçlarda öngörülen bir yıllık zorunlu tedavi süresinin hekimin takdir yetkisini sınırladığını ve fiilen cezalandırmaya dönüştüğünü belirterek bu hükmün kaldırılmasını teklif etmiştir; ancak önergesi reddedilmiştir. Ardından söz alan Sağlık Komisyonu Raporu Muharriri Zeki Başağa söz konusu düzenlemenin halk arasında güvenliği sağlamak için zorunlu bir tedbir olduğunu ifade etmiştir. Son olarak rapor hakkında söz alan Gologlu, Sağlık Komisyonu'nun hazırladığı son metnin kendi teklifine tam uymasa da kapsamlı ve ilmî bir çalışma ürünü olduğunu belirterek teşekkür etmiştir. Tartışma, ağır suç işlemiş akıl hastalarının şifa bulsalar dahi en az bir yıl muhafaza

[632] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 6, s. 175, 176.

[633] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 7, s. 193.

[634] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 7, s. 363.

altında tutulması hükmü üzerine yoğunlaşmıştır. Goloğlu, bu düzenlemenin bir ceza değil, toplum güvenliği için alınmış bir tedbir olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca diğer ülkelerde bu sürenin çok daha uzun olduğunu (örneğin İtalya'da 10 yıl) hatırlatarak, getirilen hükmün en hafif ve asgari tedbir niteliğinde olduğunu ifade etmiş ve maddenin mevcut şekliyle kabulünü istemiştir.

Kanun maddesi hakkında yapılan değişiklik teklifi oy çokluğuyla kabul edilmiştir[635].

Altıncı takririni 14 Ocak 1955 Cuma günü gerçekleştirilen 27. Birleşimde, eski Ekonomi Bakanı ve Kocaeli Milletvekili Sırrı Bellioğlu'nun Hükümlü Bulunduğu Cezanın Affı hakkındaki 5765 sayılı Kanunun 1'nci maddesinin tefsiri hakkında sunmuştur[636]. Hukukçu kimliğiyle meseleye yaklaşan Goloğlu, Bellioğlu ile ilgili bazı hukuki konuların yeterince aydınlatılmadığı ve izah edilmediği yönündeki ısrarlı ifadeleri üzerine bu tefsir takririni sunmuştur. Fakat Adalet Komisyonu, Bellioğlu'na affın ardından yeniden maaş bağlandığı ve müsadere edilen malların yalnızca bir daktilo ve iki not defteri olduğu tespit edildiğini belirtmiştir. Adalet ve Maliye Bakanlıkları temsilcilerinin, Ceza Kanunu'nun 100. ve 120. maddelerine dayanarak, affın geçmişe yönelik maddi iadeyi zorunlu kılmadığını belirtmişler; bu nedenle tefsire gerek olmadığı kanaatine varılmıştır[637]. Buna rağmen Goloğlu'nun ısrarları üzerine ilgili makamlar tarafından Bellioğlu'na uygulanan muamele ayrıntılarıyla ortaya konmuş ve Goloğlu ve diğer milletvekilleri aydınlatılmıştır[638].

Yedinci takririni 2 Mayıs 1955 Pazartesi günü gerçekleştirilen 70. Birleşimde 214 milletvekili arkadaşıyla birlikte sunmuştur. Takrir Avukatlık Kanunu'nun 4. maddesinin (a) bendinde değişiklik öngören bir kanun teklifi niteliğinde olup görüşülmek üzere Adalet Komisyonu'na havale edilmiştir[639].

5 Aralık 1955 tarihinde gerçekleştirilen 10. Birleşimde gündeme gelen kanun teklifi 3499 sayılı Muaddel Avukatlık Kanunu'nun 4. maddesinin (a) bendi, avukatlık mesleği ile bağdaşmayan görev ve hizmetleri düzenleyen 3. maddeye istisna teşkil etmektedir. 3. Madde genel olarak, kamu hizmeti yürüten kişiler ve belirli görevlerde bulunanların avukatlık yapmasını yasaklamaktadır. Buna karşılık, 4. maddenin (a) bendi milletvekilleri, il genel meclisi üyeleri ve belediye meclisi üyelerini bu yasaktan muaf tutmaktadır. Ancak bu istisna sınırsız bir serbesti tanımamakta, söz konusu kişiler mensubu oldukları kamu tüzel kişilikleri veya devletin hâkimiyetinde bulunan kurum ve kuruluşların aleyhine dava üstlenememektedir[640].

---

[635] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 7, s. 363-365.

[636] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima:1, Cilt: 4, s. 74.

[637] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 8, s. 200.

[638] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 9, s. 225-237.

[639] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 7, s. 4.

[640] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 8, s. 220, 231.

17 Haziran 1957'deki birleşimde, Adalet Komisyonu raporu görüşülmüş ve maddeler müzakere edilmiştir. Avukatlık Kanunu'nun 4. maddesi değiştirilerek bazı kişilerin avukatlık yapabilmesi konusunda düzenlemeler getirilmiştir. Buna göre milletvekilleri, vilâyet ve belediye meclisi üyeleri; üniversite, yüksek veya ortaokul seviyesinde görev yapan öğretim üyeleri; özel kuruluşların danışman ve avukatları; hakemlik, tasfiye memurluğu veya adli görevlerde bulunanlar; anonim ve kooperatif şirketler ile devlet teşekkülleri ve bazı hayır kurumlarının yönetim kurulu üyeleri belirli yasaklardan muaf tutulmuştur.

Ancak milletvekilleri ve devlet teşekkülleri yönetim kurulu üyeleri, devlet veya belediyeye ait daire ve müesseselerin davalarına bakamaz; vilâyet ve belediye meclisi üyeleri ise bağlı oldukları kurumların aleyhindeki davalara müdahil olamaz. Bu yasaklar, söz konusu kişilerin ortaklarını da kapsar. Metindeki bazı yazım ve bağlaç hataları düzeltilmiş, devlet teşekküllerinde görev yapan yönetim kurulu üyelerinin avukatlık yapabileceği netleştirilmiştir. Kanun yayımlandığı anda yürürlüğe girmiş ve uygulanmasından Adliye Vekili sorumludur. Değişiklik milletvekilleri tarafından oy çokluğuyla kabul edilmiştir[641].

Sekizinci takririni 11 Mayıs 1955'te Millî Korunma Kanununun 6084 sayılı Kanunla değiştirilen 30'ncu maddesinin tadiline dair kanun teklifi üzerine sunmuştur[642]. Takririndeki amacının şehir ve kasaba terimlerini daraltmak ya da genişletmek olmadığını, yalnızca uygulamada açıklık sağlamak istediğini belirtmiştir. Belediyede kurulan her yerin zaten kanuna tâbi olduğunu, bu nedenle daha açık bir ifadeyle yasal düzenlemenin yapılmasının hem uygulayıcılar hem de vatandaşlar açısından faydalı olacağını savunmuştur. Takririnin tatbikatı kolaylaştırma amacını taşıdığını yinelemiştir. Değişiklik takriri şöyledir:

> B. M. M. Riyasetine
> Şifahen arz ettiğim sebeplerden dolayı birinci maddedeki (şehir ve kasaba) tabirleri yerine (Belediye teşkilâtı olan yerler) tâbirinin kullanılmasını arz ve teklif ederim.
>
> Trabzon Mebusu
> Mahmut Gologlu

Gologlu'nun takriri oy çoğunluğuyla kabul edilmiştir[643].

Dokuzuncu ve onuncu takrirlerini 18 Mayıs'ta Gayrimenkul Kiraları Hakkında Kanun Tasarısının maddelerinde değişiklik talepleriyle sunmuştur. İlk takririnde kanun teklifinin 3. maddesinin değiştirilmesini istemiştir. Takriri mevcut kiralarda zam yapılmasını engellemeye, yeni

[641] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 3, Cilt: 20, s. 287, 288.

[642] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 7, s. 235.

[643] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 7, s. 293.

kiralamalarda da geçmiş değerleri baz alarak kontrol sağlamaya yöneliktir[644]. Takriri kabul edilmiştir[645].

İkinci değişiklik takririni Kanunun 7'nci maddesi için vermiştir. 12. Maddede yer alan hükmün 7. maddeye A fıkrası olarak eklenmesini, ayrıca 7. maddenin E ve F fıkralarının çıkarılmasını önermiştir. Bu fıkraların gereksiz olduğunu ve yanlış anlamalara yol açabileceğini belirtmiştir. Komisyon, Gologlu'nun önerisinin tamamına katılmasa da sadece E fıkrasının çıkarılmasını uygun bulmuştur. Ancak yapılan oylama sonucunda Gologlu'nun önerisi kabul edilmiş, böylece 12. madde hükmü 7. maddeye A fıkrası olarak eklenmiş ve E ile F fıkraları çıkarılmıştır. Komisyon da bu sonucu kabul etmiştir[646].

On birinci takririni 16 Ocak 1956'da sunmuştur. Kanun teklifi mahiyetindeki takriri Gümrük Muhafaza ve Muamele Sınıfı Memurları Teşkilâtı hakkındaki 3944 sayılı Kanunun Bâzı Maddelerini Değiştiren 4632 sayılı Kanuna ek kanun teklifi hakkındadır. Teklif görüşülmek üzere Gümrük ve İnhisarlar ve Bütçe Komisyonlarına gönderilmiştir[647]. Zabıtlarda takrire dair bir işlem yapıldığına dair veriye ulaşılamamıştır.

On ikinci takririni Çoruh Milletvekili Yaşar Gümüşel'le birlikte 6 Şubat 1956 Pazartesi günü gerçekleştirilen 33. Oturumda, Hariçten satın alınacak buharlı ve motorlu gemilerin memlekette yapılan mümessillikleri için getirilecek eşyanın Gümrük Resminden istisnasına dair olan 3339 sayılı Kanunun meriyet müddetinin uzatılmasına dair Kanun münasebetiyle sunmuşlardır. Takrir şöyledir:

Yüksek Reisliğe
Birinci maddedeki müddetin Münakalât, Gümrük ve İnhisarlar ve Maliye encümenleri raporlariyle Hükümet lâyihasında gösterildiği veçhile (beş) sene olarak kabulünü arz ve teklif ederiz.

Trabzon	Çoruh
Mahmut Gologlu	Yaşar Gümüşel

Gologlu, gemi inşaat ve tamirinde kullanılan malzemelere tanınan gümrük muafiyetinin 5 yıl süreyle uzatılmasını savunmuştur. Sektörün bu muafiyet olmadan gelişemeyeceğini, mevcut şartlarda desteğe ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir. Buna karşılık Bütçe Komisyonu ve bazı milletvekilleri, bu muafiyetin sanayinin gelişimini engellediğini ve Hükümetin yeni bir düzenleme yapmasını teşvik etmek için sürenin sadece 1 yıl uzatılmasını önermiştir. Gologlu, Bütçe Komisyonu sözcüsünün kanun teklifine ilişkin gerekçeleri ayrıntılı biçimde sunmadığını belirterek yeniden söz almıştır. Sözcünün ileri sürdüğü gerekçelere katılmayan Gologlu, söz konusu sanayinin büyük ölçekli olduğunu ve gümrük muafiyetinin ani biçimde kaldırılmasının mevcut gelişme sürecini

[644] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 7, s. 326.

[645] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 7, s. 339.

[646] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 7, s. 336, 337.

[647] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 9, s. 3.

sekteye uğratacağını ifade etmiştir. Bu nedenle, Kanunun 1. maddesinde yer alan 1 yıllık sürenin 5 yıla çıkarılmasına dair bir önerge vermiş ve önergesinin kabul edilmesini talep etmiştir. Goloğlu'nun önergesi oy çokluğuyla kabul edilmiştir[648].

2.2.5. Yaptığı Konuşmalar

2.2.5.1. Komisyon Çalışmaları

Goloğlu, TBMM'nin 10. Döneminde Gümrük ve İnhisarlar Komisyonu'nda üye ve başkan olarak görev yapmış; yaptığı konuşmalar ve ortaya koyduğu fikirlerle gümrük ve tekel alanında alınan önemli kararların şekillenmesinde etkili olmuştur. Bu doğrultuda tespit edebildiğimiz kadarıyla 10. Dönemde Goloğlu'nun komisyon üyesi sıfatıyla iki konuşmasına ulaşılmıştır. Bunlardan biri, 28 Haziran 1954 tarihinde gerçekleşen 14. birleşimde, İnhisarlar Umum Müdürlüğü ve Gümrük Muhafaza Umum Kumandanlığı işçilerine ilave tediye yapılmasına ilişkin kanun tasarısı hakkındadır. Aynı gün Bütçe ve Çalışma Komisyonu raporları üzerinde müzakereler yürütülmüştür. Bu müzakereler sırasında söz alan Goloğlu, işçilere yapılacak ek ödemelerin Meclis gündemine getiriliş biçimini ve tartışma sürecini eleştirmiştir. Özellikle hükümetin kendi içinde uzlaşma sağlamadan konuyu Meclis'e taşımasının yasama sürecinde belirsizlik yarattığını vurgulamıştır. Ayrıca, komisyonların kısa sürede farklı kararlar alarak (üç maaş ikramiyeyi bir maaşa indirmeleri) tutarsız davrandıklarını, bunun da kararların güvenilirliğini zayıflattığını belirtmiştir. Aynı nitelikteki işçiler arasında farklı uygulamalar öngörülmesini eşitlik ilkesine aykırı bulmuş, "kademeli uygulama" gerekçesini ise ikna edici görmemiştir. Sonuç olarak, tasarının mevcut haliyle eksik ve adaletsiz olduğunu ifade etmiş ve komisyonların daha titiz çalışarak tüm işçiler için eşit ve uygulanabilir bir düzenleme geliştirmesi gerektiğini dile getirmiştir[649].

Diğeri ise, 6 Şubat 1956 tarihli 33. birleşimde, Hariçten Satın Alınacak Buharlı ve Motorlu Gemilerin Memlekette Yapılan Mümasilleri İçin Getirilecek Eşyanın Gümrük Resminden İstisnasına Dair 3339 Sayılı Kanunun süresinin uzatılmasına ilişkin tasarı görüşülmüştür. Bu çerçevede Gümrük ve İnhisarlar, Ulaşım, Maliye ve Bütçe komisyonlarının raporları müzakere edilmiştir. Goloğlu, yaptığı konuşmada söz konusu düzenlemenin ticaret filosunun gelişimini desteklemeyi amaçlayan genel tedbirlerden biri olduğunu vurgulamış, gemi inşaat ve tamir malzemelerinin gümrük vergisinden muaf tutulmasının ulusal denizcilik sanayisinin ilerlemesi için zorunlu olduğunu ifade etmiştir. Hükümetin öngördüğü gibi muafiyetin beş yıl süreyle uzatılmasını savunan Goloğlu, Bütçe Encümeni'nin süreyi bir yılla sınırlama önerisine karşı çıkmıştır. Tartışmalar, gümrük koruması ile sanayileşme arasındaki denge üzerinde yoğunlaşmış; bir taraf sanayinin henüz muafiyetsiz varlık

[648] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 10, s. 77, 78.

[649] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: Olağan, Cilt: 1, s. 286, 287.

gösteremeyeceğini savunurken, diğer taraf muafiyetin kademeli biçimde kaldırılmasının iç sanayiyi teşvik edeceğini ileri sürmüştür[650].

Komisyon konuşmalarına ulaşamadığımız Goloğlu'nun üye sıfatıyla imzaladığı 16 Şubat, 6 Nisan ve 2 Mayıs 1955, tarihli Gümrük ve İnhisarlar Komisyonu raporlarında imzası bulunurken[651] 21 Mayıs tarihli raporda ise imzası bulunmamaktadır[652]. Bununla birlikte Gümrük ve İnhisarlar Komisyonu başkanı olarak 1956 senesinin 13, 16 Temmuz ve 15 Ağustos'unda, 1957 senesinin ise 19, 26 Nisan, 6 Mayıs, 14 ve 19 Haziran tarihli komisyon raporlarında imzası yer almaktadır[653].

2.2.5.2. Hukuk

Goloğlu, 10. Dönemde yaptığı konuşmalarda uzmanlık alanı olan hukuk alanında fikirlerini ortaya koyan konuşmalar yapmıştır. Hukukçu kimliğiyle Meclisi irşad etmiş, hukuk açısından gördüğü sorunlara dikkat çekerek, çözüm önerilerinde bulunmuştur. Hukuka dair fikirleri ve konuşmaları şu şekilde değerlendirilebilir:

---

650 T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 10, s. 77, 78.

651 16 Şubat 1955 İnhisarlar Umum Müdürlüğünce Yaptırılacak Tütün Bakım ve İşleme Evleri İçin Gelecek Yıllara Geçici Yüklenmelere Girişilmesi Hakkındaki 5113 Sayılı Kanuna Ek Kanun Tasarısı T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 5, s. 198; **6 Nisan 1955** Nakdî Tazminat Kanununun 1, 2 ve 4'ncü Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Olan Kanun Tasarısı, T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 6, s. 233.; **2 Mayıs 1955** İspirto ve İspirtolu İçkiler İnhisarı Kanununun 16'ncı ve 5451 Sayılı Kanunla Tadil Edilen 21'nci Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun Tasarısı T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 7, s. 263.

652 21 Mayıs 1955 Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasına ekli listelerin metinlerinde düzeltme ve değişiklik yapılmasına mütaallik Birinci Protokolün onanması hakkındaki kanun lâyihası T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 7, s. 284.

653 **13 Temmuz 1956-**Şarap tahlil ve değerlendirme metotlarının birleştirilmesine dair Beynelmilel Mukavelenamenin-tasdiki hakkında kanun tasarısı; T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 18, s. 269.; **16 Temmuz 1956-**Ordu mensuplariyle Emniyet Umum Müdürlüğü ve Gümrük muhafaza ve muamele sınıfı kadrolarında çalışanlara bir er tayını verilmesi hakkındaki 4367 sayılı Kanuna ek kanun lâyihası, T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 13, s. 282.; **15 Ağustos 1956-**16 Haziran 1949 tarihinde Cenevre'de imzalanmış olan «Turizme, ticari karayolu taşıtlarına ve karayolu ile Milletlerarası eşya nakliyatına mütaallik Milletlerarası Gümrük Sözleşme projelerinin geçici olarak tatbikine dair Anlaşma» ve «Ek Protokol», «Turizm hakkında Milletlerarası Gümrük Sözleşmesi projesi» ile «îmza Protokolü ve eklerine» iltihakımız hakkında kanun lâyihası, T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 13, s. 269.; **19 Nisan 1957-**Antalya Mebusu Burhanettin Onat'ın, hariçten satınalman buharlı ve motorlu gemilerle memlekette yapılan mümasilleri için getirilecek eşyanın Gümrük Resminden istisnasına dair 3339 sayılı Kanunun birinci maddesinin tadili hakkında kanun teklifi, T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 3, Cilt: 18, s. 157.; **26 Nisan 1957-** Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasına (GATT) ekli XXXVII sayılı Türkiye taviz listesinin 6290 sayılı Kanuna bağlı Gümrük Giriş Tarife Cetveline intibakına dair kanun lâyihası, T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 3, Cilt: 18, s. 166.; **6 Mayıs 1957-**Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri arasında yapılan, anlaşma gereğince ithal olunan pamuk yağlarının muafiyeti hakkında kanun lâyihası, T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 3, Cilt: 19, s. 169.; **14 Haziran 1957-** Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması Âkid Taraflarının Dokuzuncu Devre toplantısı Nihai Senedi ve buna merbut Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasının kısım I ve XXIX ve XXX'ncu maddelerinin tadiline mütedair Protokol, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasının ön sözü ile bir ve ikinci kısımlarının tadiline mütedair Protokol, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasının teşkilâta mütaallik hükümlerinin tadiline mütedair Protokol ve ticari iş birliği' teşkilâtını tesis eden Anlaşmanın tasdiki ve bu vesikaların imza ve kabulü ile ilgili bilcümle muamelelerin yapılması hususunda Hükümete salâhiyet verilmesi hakkında kanun lâyihası, T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 3, Cilt: 20, s. 230.; **19 Haziran 1957**-Gümrük Muhafaza deniz vasıtaları satınalınması için gelecek senelere sâri taahhütlere girişilmesi hakkında kanun lâyihası, T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 3, Cilt: 20, s. 259.

Gologlu hukukçu kimliğiyle Meclisi aydınlatma görevi üstlenmiştir. Bunlardan biri Leon Taranto meselesidir. Taranto ailesi iç hukuk yollarını tüketince TBMM'ye başvurarak yargı sürecinde kendilerinin mağdur olduklarını belirtmişler, rüşvet ve görevi kötüye kullanma gibi iddialarda bulunmuşlardır. Rüşvet ithamına maruz kalanlardan biri de 1946'daki davasına bakan İstanbul Ticaret Mahkemesi Başkanı ve hâlihazırda Bursa Milletvekili Müfit Erkuyumcu idi. Gologlu bu meseleyle yakından ilgilenmiş, Meclisi bilgilendirmiş, Taranto ailesinin mağduriyetinin giderilmesi, gerçeklerin açığa çıkarılması için tarafsız bir Meclis soruşturması gerekliliğine dikkat çekmiştir. Gologlu, 19 Ocak 1955'te söz konusu davanın hukuki açıdan karmaşık ve çok boyutlu olduğunu belirterek, olayın tarihçesini Genel Kurula özetlemiştir.

Gologlu'na göre 1930'da Leon Taranto ailesi tarafından kurulan boya fabrikası, 1942'de Bezmen ailesiyle ortaklık kurularak anonim şirkete dönüştürülmüştür. Yapılan centilmenlik anlaşmasına göre, ortaklardan biri hisse satmak isterse öncelikle diğer ortağa teklif etmek zorundadır. Aynı yıl, Varlık Vergisi kapsamında Taranto ailesine yüksek miktarda vergi tahakkuk ettirilmiş ve aile baskı altında hisselerini Bezmen ailesine satmak zorunda kalmışlardır[654]. Taranto ailesi, satışta zor durumda bırakıldıklarını ve hisselerin gerçek değerinin çok altında devredildiğini öne sürerek Borçlar Kanunu'na dayanarak dava açmıştır. İlk bilirkişi raporu hisselere yüksek değer biçmiş, ancak mahkeme heyeti bilirkişi heyetini değiştirmiştir. Yeni bilirkişi raporu ise satışın rayiç değerin üzerinde olduğunu belirtmiş ve mahkeme bu raporu esas alarak davayı reddetmiştir. Yargıtay, usul hataları ve bilirkişi raporlarındaki eksiklikler nedeniyle davayı bozmuş; ancak davalı tarafın düzeltme talebi üzerine heyeti değişen Temyiz Mahkemesi önceki bozma kararını kaldırarak ilk kararı onamıştır. Bu süreçte bazı hâkimlerin tarafsızlığı kamuoyunda sorgulanmış, davayla ilişkili oldukları iddia edilmiştir. İç hukuk yolları tükenince Leon Taranto, TBMM'ye başvurarak yargı sürecinde rüşvet ve görevi kötüye kullanma iddialarında bulunmuştur. Başta soruşturma yapılması yönünde karar alan Arzuhal Encümeni, Meclis yenilendikten sonra üyeleri değişmiş ve dosya araştırma yapılmadan kapatılmıştır.

Gologlu, olayın vicdani açıdan kabul edilemez olduğunu belirterek yalnızca İçtüzük'ün 177. maddesi uyarınca Encümene tahkikat yetkisi verilmesini istemiş ve olayların tüm yönleriyle aydınlatılması çağrısında bulunmuştur[655]. Ciddi ithamların bulunduğunu fakat yeterli araştırma yapılmadan itham edilenlerin kamuoyunda haksız yere mahkûm edilebileceğini ifade etmiştir. En doğru yöntemin objektif bir tahkikat olduğunu vurgulamış ve daha önce Arzuhal Encümeni'nin aldığı karara dayanarak, İçtüzüğün 177. maddesi uyarınca Encümene soruşturma yetkisi verilmesini önermiştir. Konuşmasını bu öneriyi Genel Kurulun takdirine sunarak ve alkışlar eşliğinde tamamlamıştır[656].

---

[654] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 7, s. 263.

[655] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 4, s. 100-105.

[656] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 4, s. 105, 106.

Bursa Milletvekili Müfit Erkuyumcu, Goloğlu'nun konuşmasının ardından söz alarak, 1946'da davaya bakan İstanbul Ticaret Mahkemesi Başkanının kendisi olduğunu belirtmiştir. Ona göre dava, Leon Taranto'nun hisselerini ortağı Halil Ali Bezmen'e 500 bin liraya satmasıyla başlamış; Taranto bu satışın zor durumundan faydalanılarak yapıldığını öne sürmüştür. İlk bilirkişi heyeti ön yargılı bulunmuş, ikinci heyet ise satışın piyasa şartlarına uygun ve hukuka aykırı olmayan bir işlem olduğunu tespit etmiştir. Mahkeme bu görüş doğrultusunda davayı reddetmiş, karar temyizde de onanmıştır. Erkuyumcu, sürecin adil şekilde yürütüldüğünü savunmuş ve kendisine yöneltilen rüşvet iddialarını kesin bir dille reddetmiştir. Kararı Meclis'in takdirine bırakmıştır[657].

Goloğlu, Meclis'te yaptığı konuşmada şahsî polemiklere girmeyeceğini belirtmiştir. Tartışılan davanın yeterince anlaşılmadığını ve bu nedenle sağlıklı bir kanaat oluşmadığını ifade etmiştir. Önceki Dilekçe Komisyonu'nun tahkikat yetkisi olmadığını, bu yüzden Meclis'ten yetki istediğini vurgulamış; Adalet Bakanlığı'nın yaptığı tahkikatın ise dikkate alınmadığını belirtmiştir. Goloğlu, kamu vicdanının rahatlaması ve iddiaların açıklığa kavuşması için TBMM İçtüzüğünün 177. maddesi uyarınca kapsamlı ve tarafsız bir Meclis tahkikatı yapılması gerektiğini savunmuştur. Amaçlarının suçlu aramak değil, şaibe varsa açıklığa kavuşturmak ve kamu güvenini yeniden tesis etmek olduğunu dile getirmiştir[658].

Erzurum Milletvekili Hamid Şevket İnce, Goloğlu'nun şaibeli bir dava için Meclis'in tahkikat yapması önerisine karşı çıkarak, bunun Anayasa'nın 54. maddesine aykırı olduğunu ve yargı bağımsızlığını zedeleyeceğini savunmuştur. Goloğlu ise davanın kamu vicdanını ilgilendirdiğini, bu nedenle Meclis'in en azından araştırma yapması gerektiğini ifade etmiştir. Böylece iki milletvekili arasında Meclis'in yargı kararlarına müdahale sınırı konusunda görüş ayrılığı yaşanmıştır[659].

9 Haziran 1954 Çarşamba günü gerçekleştirilen 6. Birleşimde, 5591 sayılı Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu Kanununa ek Kanun tasarısı ve Bütçe Komisyonu mazbatası münasebetiyle yapılan müzakereler sırasında Goloğlu, söz konusu kanun tasarısının 1. maddesini hukuk anlayışı bakımından uygun bulmadığını ifade etmiştir. Özellikle, bir fabrikanın veya tesisin başka bir tarafa devredilmesi durumunda, o kuruma önceden sipariş vermiş kişilerin haklarının gözetilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Hükûmet temsilcilerinin, açıkta kalmış herhangi bir siparişin bulunmadığı ve mevcut siparişlerin usulüne uygun şekilde tamamlanacağı yönündeki açıklamalarına rağmen, Goloğlu böyle bir sorunun yokluğu hâlinde ilgili maddeye de gerek olmadığını savunmuştur. Ona göre, maddenin mevcut haliyle düzenlenmiş olması; tesisin kiralanması, satılması ya da devredilmesi nedeniyle taahhütlerin kısmen, tamamen veya zamanında yerine getirilememesi ihtimalini

[657] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 4, s. 107-109.

[658] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 4, s. 116, 117.

[659] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 4, s. 117-121.

öngörmekte ve bu durum, ticaret hukukunun genel ilkelerine aykırı bir istisna teşkil etmektedir. Bu gerekçeyle, ilgili komisyonun söz konusu madde üzerinde daha özenli ve hassas bir çalışma yapması gerektiğini dile getirmiştir[660].

Kişilerin mağduriyetlerinin hukuk esasından hareketle tamamen giderilmesi düşüncesindedir. Bu meyanda 23 Ocak 1956 Pazartesi günü gerçekleştirilen 27. Birleşimde, eski Ekonomi Bakanı ve Kocaeli Milletvekili Sırrı Bellioğlu'nun hükümlü bulunduğu cezanın affına ilişkin 5765 sayılı Kanun'un 1. maddesinin yorumlanmasına (tefsirine) dair bir önerge sunmuştur[661]. Gologlu, Bellioğlu'nun mağdur olduğunu ileri sürmüş ve affın kapsamıyla ilgili hukuki tartışmalar üzerinden bu mağduriyetinin giderilmesi yönünden açıklamalarda bulunmuştur.

Gologlu'nun ifadesine göre, Bellioğlu haksız yere 9 yıl 10 ay hapis cezasına çarptırılmış; cezasını çektikten sonra suçsuzluğu anlaşılmış ve affedilmiştir. Ancak affa rağmen, kendisine ait el konulan eşyalar ve maaş kesintileri iade edilmemiştir. Bu duruma gerekçe olarak affın "hususi af" olduğu öne sürülmüş, oysa söz konusu yasa "tüm hukuki sonuçlarıyla birlikte affedilmiştir" hükmünü içermektedir. Gologlu, affın bu şekliyle genel af niteliği taşıdığını savunmuştur.

Gologlu, daha önce yorum yoluyla bu sorunun çözülmesini istemiş, fakat Adalet Komisyonu bu talebi reddetmiştir. Komisyonun bu tutumu üzerine, başka bir milletvekili olan Servet Sezgin, "tesis" yani yeni bir kanun maddesi önerilmesini teklif etmiş ve Gologlu da bu öneriye destek vermiştir. Ancak daha sonra komisyonda bu yaklaşım da reddedilmiş ve Gologlu, komisyondaki sürecin adil olmadığını, alınan kararın rapora yansıtılmadığını ifade etmiştir.

Gologlu, Bellioğlu'nun uğradığı mağduriyetin yalnızca tefsirle değil, gerekiyorsa yeni bir yasa maddesiyle giderilmesi gerektiğini belirtmiş; eşyalarının ve maaşlarının iade edilmesinin hukuka ve adalete uygun olacağını vurgulamıştır. TBMM'den, Adalet Komisyonu'nun hazırladığı raporun reddedilmesini ve hak kaybının giderilmesini istemiştir[662].

Milletvekillerinin konuşmalarının ardından tekrar söz alan Gologlu, kanunun yalnızca cezanın kaldırılmasını değil, aynı zamanda bu cezanın doğurduğu tüm hukuki sonuçların da ortadan kaldırılmasını öngördüğünü söylemiştir. Kanunun lafzında geçen "bütün hukuki neticeleriyle affedilmiştir" ifadesinin sıradan bir af düzenlemesinden farklı olarak, mülkiyet hakkına müdahale oluşturan müsadere edilen eşyaların ve kesilen maaşların iadesini de zorunlu kıldığını savunmaktadır. Bu bağlamda, affın yalnızca cezai yaptırımları değil, aynı zamanda idari ve mali sonuçları da ortadan kaldırması gerektiği yönünde yorumda bulunmaktadır.

---

[660] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: Fevkalade, Cilt: 1, s. 101, 102.

[661] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 9, s. 225.

[662] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 9, s. 225-227.

Adalet Komisyonu tarafından bu talebin "tefsir" yoluyla değil ancak "tesis" (yeni bir yasal düzenleme) ile çözülebileceği yönündeki yaklaşımı eleştiren Gologlu, komisyon içindeki değerlendirmelerin tutarsız olduğunu ve daha önce kabul edilen "tesis" önerisinin sonradan usule aykırı biçimde geri çevrildiğini ifade etmektedir. Özellikle bazı komisyon üyelerinin, geçmişte aynı davada yargı organlarında görev almış olmaları nedeniyle sürece taraflı yaklaştıklarını ima etmiştir.

Ayrıca, affın gerekçesinin mağduriyetin kabulüne dayandığını ve af düzenlemesiyle hukuki sorumluluğun yanı sıra, mağduriyeti doğuran tüm sonuçların da ortadan kaldırılması gerektirdiğini ileri sürmektedir. Bu nedenle affın uygulanmasında şekilci ve dar yorumlardan kaçınılması, metnin ve ruhunun birlikte değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Af yasasının hem hukuki mantığı hem de sosyal adalet ilkesi gereği, Bellioğlu'nun el konulan malvarlığının ve kesilen maaşlarının iadesini gerektirdiğini, bu talebin yalnızca bir "şefkat" meselesi değil, pozitif hukuk temelinde bir "hak" meselesi olduğunu belirtmektedir. Aksi tutumun hem hukukun güvenilirliğini zedeleyeceğini hem de kamu vicdanında adalet duygusunu yaralayacağını savunur[663].

Gologlu, eski Bakan Sırrı Bellioğlu için çıkarılan affın yalnızca cezayı değil, cezanın doğurduğu tüm hukuki sonuçları (örneğin, maaş kesintileri ve mal müsaderesi) da ortadan kaldırması gerektiğini savunmuştur. Bu görüşü, kanunda yer alan "bütün hukuki neticeleriyle affedilmiştir" ifadesine dayandırmıştır. Komisyonun bu ifadeyi göz ardı ettiğini, affın kapsamının dar yorumlandığını belirtmiş; konunun tekrar değerlendirilmesi için ısrar etmiş ve destek bulmuştur. Tartışmalar sonucunda, konu Adalet Komisyonu'na yeniden sevk edilmiştir[664].

30 Mart 1956 Cuma günü gerçekleştirilen 51. Birleşimde, 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun münasebetiyle yaptığı konuşmada, Kanunun 39. maddesinin B fıkrasına göre memurların re'sen emekliye sevk edilmesi durumunda, bu işlemlere karşı idari yargıya başvuru hakkının olup olmadığı konusundaki hukuki karmaşayı detaylı biçimde açıklamıştır. Gologlu, bu tür sevklerin sadece "lüzum" gösterilerek yapıldığını, ancak bu gerekliliğinin yargı tarafından denetlenemediğini, dolayısıyla idari dava yolunun fiilen kapandığını belirtmiştir. Komisyondan gelen değişiklik önerisinin ise bu sorunu çözmekte yetersiz kaldığını ve yeni sorunlar doğurabileceğini ifade etmiştir. Tartışmalar sonucunda, teklifin komisyona geri gönderilerek daha net ve etkili bir düzenleme yapılmasına karar verilmiştir[665].

---

[663] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 9, s. 233-235.

[664] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 9, s. 235-237.

[665] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 10, s. 1382-1386.

Kanun tekliflerindeki ifadelerin net ve anlaşılır olması fikrindedir. Kapalı, muğlak, yanlış anlaşılmaya sebebiyet vereceğini düşündüğü kanın tekliflerinde söz alarak uyarılarını yaptığı gibi çözüm önerilerini de sunmuştur. Örneğin 23 Haziran 1954 Çarşamba günü gerçekleşen 12. Birleşiminde, Ankara Milletvekili Atıf Benderlioğlu ve üç milletvekili tarafından sunulan, İdare-i Umumiye-i Vilâyat Kanunu'nun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifinin 5. maddesi üzerine söz almıştır. İlgili maddenin ifade tarzının, açık olmasına rağmen fazladan ve çelişki yaratabilecek hükümler içerdiğini belirtmiştir. Özellikle, siyasi partilerin ve bağımsız adayların asıl ve yedek üyelikler için ayrı ayrı aday göstermelerine ilişkin düzenlemenin yeterince açık olduğunu, buna rağmen aynı içeriği tekrar eden ve "şu kadar ki" ifadesiyle başlayan bir ek fıkranın anlamı daraltmakta ya da çelişki yaratmakta olduğunu savunmuştur. "Şu kadar ki" ifadesinin Türkçede genellikle bir önceki hükmü sınırlandıran veya istisna getiren bir anlam taşıdığını, bu nedenle kanun metninde yanlış anlaşılmalara neden olabileceğini vurgulamıştır. Bu gerekçeyle ilgili fıkranın ya tamamen metinden çıkarılmasını ya da en azından "şu kadar ki" ifadesinin kaldırılmasını önermiştir. Bu müdahalesinin amacının, yasal düzenlemenin dilsel ve mantıksal tutarlılığını güçlendirmek ve uygulamada doğabilecek tereddütleri bertaraf etmek olduğunu sözlerine eklemiştir[666].

Aynı şekilde 9 Şubat 1955'te de firar suçundan hüküm giymiş ancak sonradan Kore'ye giderek savaşmış olan Ahmet Güngör hakkında yapılan affa ilişkin Meclis'te uyarıda bulunmuştur. Gologlu, af teklifindeki "bütün hukuki neticeleriyle birlikte" ifadesinin hukuki belirsizlik yaratabileceğini belirtmiş ve affın kapsamının netleştirilmesi gerektiğini savunarak teklifin Adalet Komisyonu'na geri gönderilmesini önermiştir. Böylece konunun hukuki tarafının iyice araştırılmadan meclise getirilmesinin uygun olmadığını, komisyona havalesinin gerektiği yönünde görüşlerini bildirip ve Meclisin bu yönde karar almasını sağlamıştır[667].

11 Mayıs 1955'te de Millî Korunma Kanunu'nun 6084 sayılı Kanunla değiştirilen 30'ncu maddesinin tadiline dair kanun teklifinde de aynı hassasiyeti görülmektedir[668]. Kanunun 1. maddesinde geçen "şehir ve kasaba" ifadelerinin uygulamada karışıklığa yol açtığını belirtmiştir. Türkiye'deki idari yapının bu terimlerle örtüşmediğini, bu nedenle "belediye teşkilâtı olan yerler" ifadesinin kullanılmasının daha uygun olacağını savunmuştur[669]. Bu yönde bir de değişiklik teklifi sunmuştur. Teklifi ise kabul edilmiştir[670].

---

[666] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: Fevkalade, Cilt: 1, s. 264.

[667] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 5, s. 53-57.

[668] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 7, s. 235.

[669] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 7, s. 279-282.

[670] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 7, s. 293.

2.2.5.3. TBMM

Goloğlu, TBMM konusuna dair fikirlerini ortaya koyan konuşmalar yapmıştır. Özellikle TBMM'de faaliyetlerin usul ve esaslara uygun bir şekilde yürütülmesi, komisyonlarla Mecliste alınan kararların çelişmemesi ve Meclis'te oluşan mağduriyetlerin yine orada çözülmesi gerektiği fikirlerini savunmuştur. Gördüğü sorunlara dikkat çekerek, çözüm önerilerinde bulunmuştur. TBMM'ye dair fikirleri ve konuşmaları şu şekilde değerlendirilebilir:

Meclis konuşmalarında özellikle usul ve esaslara riayet edilmesi düşüncesini savunmuştur. Bu yönde bir eksikliğe şahit olması halinde Mecliste söz alarak müdahalede bulunmuştur. Örneğin 21 Mayıs 1955 Cumartesi günü toplanan 79. Birleşimde Mehmet Rifatoğlu Erdoğan Oturanç'ın, affı hakkındaki Adalet Komisyonu'nun hazırladığı rapor vesilesiyle görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler esnasında söz alan Goloğlu, Adalet Encümeni toplantısına katılan ancak raporu imzalamayan üyelerin hangi yönde oy kullandığının açıkça belirtilmediğini ifade etmiştir. Bu nedenle, imza atmamış üyelerin affa karşı mı, lehte mi yoksa çekimser mi olduklarının net bir şekilde belirtilmemesi, "ekseriyetle kabul edildiği" ifadesinin yeterince açık ve sağlam bir temele dayanmadığını belirtmiştir[671].

18 Ocak 1956'da Rize Milletvekili İzzet Akçal ve Niğde Milletvekili Hüseyin Avni Göktürk'ün, tescil edilmeyen birleşmelerle bunlardan doğan çocukların cezasız tesciline dair kanun teklifi ve İçişleri, Adalet ve Bütçe Komisyonları raporları hakkında yapılan görüşmeler sırasında Amasya Milletvekili Mustafa Zeren söz alarak, bir maddenin değiştirilmesine dair önerge verildiğinde ve komisyon bu önergeye katılmadığında, Başkanın öncelikle önergenin dikkate alınıp alınmayacağını oylatması gerektiğini belirtmiştir. Başkan da bu yöntemin uygulandığını teyit etmiştir. Goloğlu ise söz almış, Zeren'in görüşüne katılmadığını belirtip, maddeyle ilgili daha dikkatli ve ayrıntılı bir değerlendirme gerektiğini savunmuştur. Ayrıca, teklif sahibi Akçal'ın 4. maddedeki son fıkrada yer alan cumhuriyet savcılarına ilişkin hükmü dikkate alıp almadığının açıklığa kavuşturulması gerektiğini söylemiştir. Eğer bu fıkranın da değişmesi isteniyorsa, bunun ayrı bir önergeyle oylanması gerektiğini belirtmiştir[672].

Goloğlu, İmar Kanunu münasebetiyle toplanan Meclis Genel Kurulunda kanun hakkında 23 Şubat 1956 tarihinde yapılan müzakerelerde söz alarak Kanunun 1. maddesindeki değişikliğin usule uygun şekilde yazılmadığını belirterek eleştiride bulunmuştur. Değiştirilen maddenin, "falanca madde üçten beşe çıkarılmıştır" şeklinde değil, "şu madde aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir"

[671] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 7, s. 602.

[672] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 9, s. 180-182.

ifadesiyle, tam metin halinde yazılması gerektiğini savunmuştur. Bu tür basit gibi görünen usul hatalarının ileride benzer durumlarda uygulamada karışıklık yaratabileceğini vurgulamıştır[673].

Mecliste komisyonların raporlarıyla, kabul edilen kararların birbiriyle çelişmemesi gerektiği görüşünü savunmuştur. 28 Haziran 1954 tarihinde yaptığı konuşmada komisyondan çıkacak karar ile Meclis Genel Kurulu'nda verilecek kararın birbiriyle çelişmemesi için, önergenin ilgili kısmının da aynı komisyona havale edilmesinin zorunlu olduğunu ifade etmiştir. Böylelikle karar alma sürecinde tutarlılığın sağlanacağını ve uygulamada doğabilecek olası uyuşmazlıkların önüne geçileceğini belirtmiştir[674].

TBMM'den kaynaklı mağduriyetlerin yine Mecliste çıkarılacak yasalarla giderilmesi gerektiğini savunmuştur. Bu yönde 7 Aralık 1955'te öğretmen Osman Özeke'nin emeklilik işlerinde mağduriyetine dair dilekçesinin müzakerelerinde söz almıştır. Vatandaşın mağduriyetinin herhangi bir yargı organının ya da idarenin hatasından değil, TBMM'nin geçmişte çıkardığı bir tefsir kararının geçmişe dönük uygulanmasından kaynaklandığını ifade etmiştir. Bu tefsir kararının, daha önce verilmiş yargı kararlarıyla uyumsuz bir biçimde geriye yürütülmüş ve arada oluşan hukuki boşluk nedeniyle vatandaşın tazminat hakkı ortadan kalkmıştır. Oysa kişi, yasalara uygun olarak memuriyete iade edilmiş ve bu süreçte hakkını aramak için gerekli başvuruları yapmıştır. Goloğlu'na göre, ortada ne vatandaşın kusuru ne de yargı mercilerinin hatası vardır; sorun, tefsir kararının geçmişte şamil şekilde uygulanarak hukuki bir boşluk yaratmasıdır. Bu nedenle, geçmişte istememiş olması gerekçe gösterilerek vatandaşın hakkının reddedilmesi adil değildir. Goloğlu, hukukun amacı toplumsal düzeni sağlamak olduğuna göre, TBMM'nin neden olduğu bu mağduriyeti yine yasama yoluyla telafi etmesi gerektiğini belirtmiştir[675].

2.2.5.4. Sosyal ve Ekonomik Hayat

Goloğlu, sosyal ve ekonomik hayat konusuna dair fikirlerini ortaya koyan konuşmalar yapmıştır. Sosyal ve ekonomik hayatta eşitlik prensibine inanmış bu konuda oluşan mağduriyetler hakkında söz alarak konuşmalar ve uyarılar yaptığı gibi çözüm önerilerinde de bulunmuştur. Sosyal ve ekonomik hayata dair fikirleri ve konuşmaları şu şekilde değerlendirilebilir:

Sosyal ve ekonomik hayatta önemli bir sorun olarak gayrimenkul kiralama usullerini görmüştür. 11 Mayıs 1955'te Gayrimenkul Kiraları Hakkında Kanun Tasarısı müzakerelerinde mevcut usulün kiracıları mağdur ettiğini savunmuş, bu durumun çözülmesi için görüşlerini aktardığı

[673] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 10, s. 525, 531, 533.

[674] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: Fevkalade, Cilt: 1, s. 289.

[675] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 8, s. 229, 230.

gibi çözüm önerilerini de sunmuştur[676]. Mevcut kira rejiminin piyasa koşullarına uygun olmadığını, bu nedenle ya mevcut raporun düzeltilmesi ya da yeni bir yasa teklifi hazırlanması gerektiğini savunmuştur[677]. Kira artışlarının sınırlandırılması gerektiğini savunmuştur. Bu yönde bir takrir de vererek 1955 yılı için mevcut ve kiraya verilecek gayrimenkullerin kira bedellerine zam yapılmamasını istemiştir. Kiraların belirlenmesinde rayiç bedellerin esas alınması gerektiğini söylemiştir[678].

"Aynı şehir veya belediye sınırları içinde kendisinin veya eşinin adına kayıtlı bir evi olan kişinin, kirada oturduğu evi malikin istemesi üzerine tahliye etmesi" yönündeki öneriyi savunmuştur. Asıl mağduriyetin, kendi evini başkasına kiraya verip başka bir evde düşük kira ödeyerek oturan kişilerden kaynaklandığını belirtmiştir. Bu tür durumlarda, gerçek ihtiyaç sahibi ev sahiplerinin mağdur edildiğini savunmuş, önerinin sosyal adaleti sağlamak için gerekli olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca, kira sistemindeki adaletsizlikleri somut örneklerle ortaya koymuştur[679].

Gologlu, kira ilişkilerini düzenleyen maddenin (eski 30. maddenin IX numaralı bendi) yeni metninde bazı ifadelerin hatalı olduğunu belirtmiştir. Özellikle "kiracının gayrimenkulü devretmesi" ifadesinin yanlış olduğunu, çünkü kiracının yalnızca kira hakkını veya kullanım hakkını devredebileceğini vurgulamıştır. Ayrıca eski kanunda bulunan, kiracının kiralananı başkasına kiralayamayacağı hükmünün yeni metinde eksik olduğunu ifade etmiştir. Gologlu, bu ve benzeri sebeplerle maddenin eski hâline daha yakın olacak şekilde yeniden düzenlenmesini teklif etmiştir. Teklif, komisyon tarafından da uygun bulunarak kabul edilmiştir[680].

13. Madde üzerinde durarak, maddenin önceki düzenlemeye uygun olduğunu, ancak "ortaklar" ifadesinin eklenmesinin sakıncalı olabileceğini ifade etmiştir. Gologlu'na göre, bu ifade kötüye kullanılarak ölen kiracının yerine gerçekte kiracı olmayan bir "ortak" tahliye edilmeksizin işgalci olarak yerleşebilir. Bu nedenle "ortaklar" ifadesinin metinden çıkarılmasını önermiştir.

15. Maddeye ilişkin teklifinde, tahliye edilen gayrimenkullerin üç yıl boyunca eski kiracı dışında başka birine kiralanamayacağı yönündeki hükmü eleştirmiştir. Gologlu, mesken sıkıntısının yaşandığı bir ortamda, yeniden inşa edilen ya da esaslı tamir gören binaların üç yıl boyunca boş tutulmasının uygun olmadığını, bu nedenle kiralama hakkının yalnızca eski kiracıyla sınırlandırılmaması gerektiğini savunmuştur. Bu teklif komisyonda tartışılmış, ancak metnin dilinin net olmadığı gerekçesiyle yeniden düzenlenmek üzere komisyona geri gönderilmiştir.

---

[676] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 7, s. 235.

[677] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 7, s. 235, 236.

[678] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 7, s. 326.

[679] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 7, s. 339, 340.

[680] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 7, s. 342, 343.

Devam eden görüşmelerde Goloğlu, kira bedelinin üzerinde para alanlara yönelik cezai yaptırımları düzenleyen 16. maddeye de dil açısından müdahalede bulunmuştur. Maddede geçen "kiralayanlar" ifadesinin, "fazla para alanlar" ile karışıklığa yol açtığını, bu yüzden metnin "kira bedelinden fazla para alanlar, bunlar namına hareket edenler..." şeklinde sadeleştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu öneri komisyonda da kabul görmüş ve madde düzeltilerek yasalaşmıştır[681].

Yasalarla tanınan haklardan faydalanan vatandaşlar arasında mağduriyet yaratılmaması düşüncesindedir. 30 Ocak 1956 Pazartesi günü yapılan 30. Birleşimde görüşülen, 5434 sayılı Kanunun 133. maddesiyle yürürlükten kaldırılan 551 sayılı "Askerî Malûllerin Terfihlerine Dair Kanun" uyarınca arazi almaya hak kazanıp hâlâ bu hakkını fiilen kullanamayanlara, istihkaklarının nakden ödenmesini öngören kanun görüşmeleri sırasında, önemli bir yapısal soruna dikkat çekmiştir. Bazı vatandaşların aynı şartlarda farklı tarihlerde arazi aldığını ve getirilen sabit bir bedelin (örneğin 1000 lira) bu kişiler arasında adaletsizliğe yol açacağını ifade etmiştir. Örneğin, 30 yıl önce alınan arazi bugün çok değerlenmiş olabilirken, 2 gün önce alınan arazi hâlâ aynı değerde olabilir. Ancak teklif edilen sabit bedel her iki duruma da aynı şekilde uygulanmaktadır. Bu eşitsizliği gidermek için Goloğlu, araziyi önceden alan kişilere, isterlerse geri iade edip teklif edilen sabit bedeli alma hakkı tanıyan geçici bir madde eklenmesini önermiştir[682].

Memur ve işçilerin ekonomik şartlarının yükseltilmesi ve eşit işe eşit muamele edilmesi fikrini savunmuştur. 30 Mart 1956 Cuma günü yapılan 51. Birleşimde Ordu mensupları ile Emniyet Umum Müdürlüğü ve Gümrük muhafaza ve muamele sınıfı kadrolarında çalışanlara birer er tayını verilmesi hakkındaki 4367 sayılı Kanunun 4684 sayılı Kanunla değiştirilen birinci maddesi ile 4367 sayılı Kanunun 3. maddesinin (A) fıkrasının değiştirilmesi hakkındaki Kanun münasebetiyle yaptığı konuşmada, askerî kadrolarda görev yapan bazı sivil memurlara 50 lira yerine yalnızca 35 lira tayın bedeli verilmesinin adaletsiz olduğunu savunmuştur. Tayın bedelinin en az 50 lira olması gerektiğini, aynı koşullarda çalışan memurlar arasında ayrım yapılamayacağını belirtmiş ve bu konuda 51 milletvekiliyle birlikte bir önerge sunmuştur[683].

7 Mayıs 1956 Pazartesi günü yapılan 62. Birleşimde İş Kanunu'nun 5518 sayılı Kanunla geçici 1. maddesinin yorumu hakkındaki Başbakanlık tezkeresinin müzakerelerinde Goloğlu, Karayolları bürolarında yevmiyeli olarak çalışan, ancak işçi statüsünde değerlendirilen ambar memuru, santral memuru, daktilo gibi personelin işçi ikramiyesinden yararlanması gerektiğini savunmuştur. Daha önce hükümet yetkililerinin de bu kişileri işçi olarak kabul ettiğini ve ikramiye verdiğini belirtmiştir. Ancak Sayıştay, bu kişilerin işçi olmadığını iddia ederek hem yeni ikramiyeleri reddetmiş hem de geçmişte ödenenleri geri istemiştir. Goloğlu, İş Kanunu'nun uygulanma alanını belirleme yetkisinin

[681] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 7, s. 345, 346.

[682] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 9, s. 318, 319.

[683] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 10, s. 1373, 1374.

Çalışma Bakanlığı'na ait olduğunu ve Bakanlığın da bu kişileri işçi saydığını ifade ederek, Sayıştay kararının hukuka aykırı olduğunu ve Çalışma Komisyonu'nun bu görüşü desteklediğini söylemiştir[684]. 1954 yılında verilen işçi ikramiyelerinin yalnızca düşük yevmiyeli, bedenî ya da bedenî-fikrî çalışan işçilere verildiğini, yüksek yevmiyeli ve sadece fikrî mesai yapanlara verilmediğini belirtmiştir. Şimdi ise bu yüksek yevmiyeli çalışanların da ikramiye alabilmek için işçi olduklarını iddia ettiklerini, fakat kimin işçi sayılacağına Meclis'in değil, kanunen yetkili olan Çalışma Bakanlığı'nın karar vereceğini vurgulamıştır[685].

İşçiler arasında ayrım yapılmaması adına 28 Haziran 1954'te yaptığı bir konuşmada komisyon raporları arasındaki tutarsızlığa dikkat çeken Goloğlu, ilk aşamada işçilere üç maaş tutarında ikramiye öngörülürken, sonraki değerlendirmelerde bu miktarın bir maaşa indirilmesini eleştirmiştir. Bu indirimin gerekçesi olarak yalnızca iki bakanlığın mali imkânlarının göz önünde bulundurulması gösterilmiş, ancak bu yaklaşımın yeterince nesnel ve adil olmadığını ifade etmiştir. Goloğlu, aynı statüde çalışan farklı bakanlık işçileri arasında uygulanan farklı ikramiye oranlarının eşitlik ilkesine aykırı olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca kademeli uygulama anlayışının, yasal sürecin planlı ve adil yürütülmesiyle bağdaşmadığını belirten Goloğlu, bu yaklaşımın zaman içinde belirsizlik yaratacağını ve uygulamada ciddi karışıklıklara yol açacağını ifade etmiştir. Hükûmetin, Meclis'in ve komisyonların üç maaşın bir maaşa indirilmesi yönünde açık bir irade beyanında bulunmadığını, ancak buna rağmen böyle bir sonucun ortaya çıktığını söyleyerek karar alma sürecindeki tutarsızlığı eleştirmiştir[686].

Vergilerin adil bir şekilde belirlenmesi, vatandaşların vergilerini sorumlulukları gereği düzenli bir şekilde ödemeleri gerektiğini, bununla beraber Hükümetin vergi kaçıranlara karşı gereğini yapmalarının elzem olduğu kanaatindedir. 13 Şubat 1956 tarihinde yaptığı konuşmada basında İstanbul'da 3.000 kişinin vergi kaçakçılığı şeklinde emlâk komisyonculuğu yaptığına dair iddiaların doğru olup olmadığını sorgulamıştır. İstanbul basınında yer alan bu iddialara dikkat çekerek, konunun yetkililerce ele alınacağını söylemiştir. Bu konuda oluşturulan bir heyetin maliye yetkilileriyle de temas kurduğunu ifade etmiştir. Goloğlu ayrıca emlak komisyonculuğu mesleğinin yasal düzenlemeye kavuşturulması gerektiğini söylemiş, bu konuda herhangi bir adım atılıp atılmayacağını Maliye Bakanından sormuştur. Ökmen ise bu konuda henüz bir düşüncelerinin olmadığını, ileride değerlendireceklerini belirtmiştir[687].

[684] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 11, s. 283-285.

[685] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 11, s. 288, 289.

[686] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: Fevkalade, Cilt: 1, s. 286, 287.

[687] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 10, s. 196.

2.2.6. Seçim Bölgesini Ziyaretleri ve Çalışmaları

Goloğlu, 10. Dönemde, 9. Dönemdeki kadar olmasa da seçim bölgesinin sorunlarını Meclise taşımış, bunların çözülmesi için büyük çaba göstermiştir. Bu yönde sual takriri ilgili bakana yönelttiği gibi, Trabzon'un ve çevresinin sorunlarını Mecliste gündeme getirmiştir. Milletvekili olduktan sonra da seçim bölgesi olan Trabzon'a ziyaretlerde bulunmuş, halkın sorunlarıyla ilgilenmiş, çözüm yolları aramıştır.

Kasım 1954'te Hindistan Parlamento üyeleri Trabzon'u ziyaret etmişlerdir. Bu ziyaret sırasında, Trabzon milletvekilleri Goloğlu ve Muzaffer Harunoğlu, Hindistanlı parlamenterlere eşlik etmiş ve onurlarına 16 Kasım 1954 tarihinde Atatürk Köşkü'nde bir yemek vermişlerdir. Goloğlu, konuklarıyla yakından ilgilenerek partisini, şehrini ve ülkesini başarıyla temsil etmiştir. Bu ziyaret, Trabzon'un uluslararası siyasi ilişkilerdeki rolünü pekiştiren ve şehri dünya siyasetine tanıtan önemli bir etkinlik olmuştur[688].

Milletvekili seçilmesinden bir yıl sonra DP'nin Trabzon'da düzenlenen il kongresine diğer Trabzon milletvekilleriyle katılmıştır. 10 Haziran 1955'te Sümer Sineması'nda yapılan kongreye 125 delegeden 111 katılım gerçekleşmiştir. Kongrede, İl Başkanı Fikri Karanis tarafından yıllık çalışma raporu sunulmuş ve delegeler raporun ve İl Yönetimi'nin faaliyetlerini olumlu bir şekilde değerlendirmiştir. Kongre sırasında Goloğlu da bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında Osman Bölükbaşı'nın eleştirilerine yanıt vermiştir. Diğer DP'nin Trabzon milletvekillerinden Mustafa Reşit Tarakçıoğlu Trabzon Teknik Üniversitesi'nin gelişimi üzerine görüşlerini paylaşmış, Emrullah Nutku Türkiye ekonomisi hakkında değerlendirmelerde bulunmuş, Osman Turan manevi alanlarda atılan önemli adımları aktarmış, Sami Orberk Türkiye'nin askeri üstünlüğünü savunmuş ve Sabri Dilek de muhalefetle ilişkiler üzerine görüşlerini dile getirmiştir[689]. 13 Haziran 1955 Pazartesi günkü Doğu Gazetesi'ndeki habere göre, kongre "Büyük bir ağırbaşlılık ve siyasî olgunluk içinde gerçekleştiği ve şehir halkı üzerinde takdir ve ilgi uyandırmıştır[690]."

Böylece Goloğlu, 10. Dönem Parlamento faaliyetlerini yürütürken aynı zamanda memleketi Trabzon'u da ihmal etmemiştir. Parti kongrelerine katıldığı gibi, şehre gelen yabancı temsilcileri ağırlama vazifesini de başarıyla yerine getirmiştir. Bununla beraber önceki dönemle kıyaslandığında görece bir performans düşüklüğü de dikkatlerden kaçmamıştır.

---

[688] Arslan, **a.g.t.**, s. 139.

[689] gös. yer.

[690] "D.P. il kongresi yapıldı" (13.06.1955), **Doğu Gazetesi,** s. 1.

2.3. 11. Dönem Parlamento Faaliyetleri (1957-1960)

2.3.1. 1957 Genel Seçimlerinde Trabzon Milletvekili Adaylığı ve Seçilmesi

DP iktidarının en kritik dönemi, 1957-1960 yılları arasına tekabül etmektedir. Bu yıllarda başta ekonomik olmak üzere, 6-7 Eylül gibi istenmeyen toplumsal olaylar da zuhur etmişti. DP Hükümeti bu sorunlar karşısında yeterince önlem alamadığı şeklinde eleştirilmeye başlanmıştır. Hükümetin 1956 itibarıyla adalet, basın ve sendikal faaliyetler gibi alanlarda aldığı bazı tedbirler antidemokratik yaptırımlar olarak değerlendirilmiştir. Hatta seçimlerin bir sene öncesine alınması uygulaması da bu yönde addedilmiştir. Muhalefete göre toplumsal desteğini yitirdiğini fark eden DP, iktidarını sürdürmek ve kendisine karşı güç birliği oluşturan muhalefeti baskı altına almak amacıyla, Mayıs 1958'de yapılması gereken genel seçimleri 4 Eylül 1957 tarihinde aldığı kararla erkene çekmiştir. Karara göre seçimler 27 Ekim 1957'de yapılacaktı. Bu kararla birlikte Türkiye, 1957 yılı itibarıyla yeniden bir seçim sürecine girmiştir.

Erken genel seçimlere DP, CHP, CMP, Hürriyet Partisi (HP) katılmıştır. Seçimlere toplam 9.250.949 seçmen katılmıştır. Seçim sonuçlarına göre kazanan yine DP olmuş, oyların %48,6'sını alarak 424 milletvekilini parlamentoya göndermiştir. CHP ise en güçlü muhalefet partisi olarak %41,4 oy oranı ile 178 milletvekili çıkartmıştır. Bunların yanında CMP %6,5 oy oranı ile 4 milletvekili, HP ise %3,5 oy oranı ile 4 milletvekilini meclise göndermeyi başarmıştır. Bu seçimler her ne kadar DP lehine sonuçlansa da parti 67 ilde büyük oranda oy kaybetmiştir[691].

Trabzon'da erken seçimler öncesinde Gologlu ve diğer DP milletvekilleri adayları seçim propagandalarına katılmışlardır. Bunlardan birinde Gologlu ve Tarakçıoğlu propaganda yasağının başlamasına rağmen Trabzon'da bir köyde seçim kanununa aykırı olarak propaganda konuşmaları yapmakla suçlanmışlardır. Bu durum şikâyet konusu olmuş ve mahkemeye taşınmıştır. Mahkeme ise daha sonra konuyu Meclise taşımıştır. Mecliste Gologlu'nun ve Tarakçıoğlu'nun dokunulmazlıklarının kaldırılması talep edilecektir. Gologlu, savunmasında kendisinin muhtardan izin alarak seçim kanununa uygun bir konuşma yaptığını söylemiştir[692].

Bunun dışında erken genel seçimler Trabzon'da olaysız bir şekilde tamamlanmıştır. DP önceki seçimlerde olduğu gibi seçim sisteminin de getirdiği avantajla Trabzon'daki 11 milletvekilliğinin tamamını kazanmıştır. Gologlu, 27 Ekim 1957'deki seçimlere tekrar Trabzon'dan DP milletvekili adayı olarak katılmıştır. Trabzon'daki toplam seçmen sayısı 324.130 olup, oy kullananların sayısı ancak 156.313'tür. Gologlu, oyların 75.859'unu alarak TBMM'ye girmeye hak kazanmıştır. Seçim

[691] URL, "1950-1977 Yılları Arasında Yapılan Milletvekili Genel Seçimleri" (t.y), https://www.ysk.gov.tr/tr/1950-1977-yillari-arasi-Milletvekili-genel-secimleri/3007 (01.04.2025), s. 1.

[692] **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 8, s. 251.

mazbatası İl Seçim Kurulu tarafından 29 Ekim 1957 tarihinde onaylanmıştır[693]. Trabzon'dan seçilen diğer DP milletvekilleri Fikri Karanis[694], Haluk Çulha[695], Hasan Polat[696], Salih Zeki Ramoğlu[697] İsmail Şener, Mustafa Reşit Tarakçıoğlu, Osman Nuri Lermioğlu, Osman Turan, Pertev Sanaç, Sabri Dilek ve Selahattin Karayavuz.

Trabzon'dan seçilen milletvekilleri ve aldıkları oylar aşağıdaki tablodaki gibidir:

Tablo 7: 27 Ekim 1957 Genel Seçimlerinde Seçilen Trabzon Milletvekilleri ve Oyları

Trabzon Milletvekilleri	Partisi	Oy Sayısı
Osman TURAN	DP	97.155
Mahmut GOLOĞLU	DP	75.859
Salih Zeki RAMOĞLU	DP	75.824
Hasan Cemil POLAT	DP	75.730
M. Reşit TARAKÇIOĞLU	DP	75.722
İ. Hakkı ŞENER	DP	75.687
A. Haluk ÇULHA	DP	75.612
Fikri KARANİS	DP	75.607
H. Sabri DİLEK	DP	75.472
Selahattin KARAYAVUZ	DP	75.468
H. Pertev SANAÇ	DP	75.143
O. Nuri LERMİOĞLU	DP	75.095

Kaynak: Arslan, **Türk Parlamento Tarihi TBMM-XI. Dönem 1957- 1960,** Cilt: III, s. 917-932.

[693] Mahmut Goloğlu'nun On birinci Dönem TBMM Seçim Mazbatası, No: SM_1910_1_11, TBMM Arşivi, https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/eYayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d11/SM_1910_1_11 (26.05.2025).; Mahmut Goloğlu'nun Onuncu Dönem Tercüme-i Hâli, Defter No: 1253, Sicil No: 1896, TBMM Arşivi, https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/eYayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d10/HT_1910_1_10 (15.04.2025).

[694] **Fikri Karanis:** 1926 yılında Trabzon'un Vakfıkebir ilçesinde doğdu. Babası Hasan Tahsin, annesi Seyyare Hanım'dır. Ortaöğrenimini Trabzon Lisesi'nde tamamladı. Ticaretle uğraştı. Trabzon milletvekili seçilmeden önce DP İl Başkanı görevini yürüttü. 1957 seçimlerinde 75.607 oy alarak DP Trabzon milletvekili seçildi. Bu dönem içinde Ticaret Encümeni'nde görev aldı. Evli olan Karanis, 26 Ekim 1996 tarihinde vefat etti. Arslan, **Türk Parlamento Tarihi TBMM-XI. Dönem (1957-1960),** Cilt: III, s. 927.

[695] **A. Haluk Çulha:** 1923 yılında Trabzon'da doğdu. Babası Hüseyin Efendi, annesi Saadet Hanım'dır. Nüfus kaydındaki adı Ahmet Haluk Çulha'dır. Ortaöğrenimini Trabzon Lisesi'nde tamamladı. Ticaretle uğraştığı dönemde 1954 yılında Trabzon Belediye Başkanı seçildi. Aynı zamanda Trabzon Kızılay Şehir Kulübü başkanlıklarında bulundu. 1957 seçimlerinde 75.612 oy alarak DP Trabzon milletvekili seçildi. Bu dönem içinde Nafia Encümeni'nde görev aldı. Evli ve iki çocuk babası olan Çulha, 15 Temmuz 1995 tarihinde vefat etti. Zühtü Arslan, **Türk Parlamento Tarihi TBMM-XI. Dönem (1957-1960),** Cilt: III, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No: 156, Ankara, 1999, s. 926.

[696] **Hasan Cemal Polat:** 1916 yılında Trabzon'da doğdu. Babası Mehmet Salih Efendi, annesi Assiye Hanım'dır. Ortaöğrenimini 1933-1934 yılları arasında Trabzon Lisesi'nde tamamladı. 1938 yılında Ankara Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Aynı yıl Maliye Bakanlığı'nda Bütçe ve Mali Kontrollük Genel Müdürlüğü'nde çalıştı.1942 yılında Milli Emlak Genel Müdürlüğü'nde ve Sümerbank Teftiş Kurulu'nda görev aldı. 1947-1950 yılları arasında Sümerbank Teftiş Kurulu ve Defterdar Müdür Yardımcılığı ve vekilliği görevini yaptı.1955-1957 yılları arasında İşçi Sigortaları Kurulu Başkanlığı ve Futbol Federasyon Başkanlığı görevlerini icra etti. 1957 seçimlerinde 75.730 oy alarak DP Trabzon milletvekili seçildi. Evli ve iki çocuk babası olan Polat, 28 Ağustos 2010 tarihinde vefat etti. Arslan, **Türk Parlamento Tarihi TBMM-XI. Dönem (1957-1960),** Cilt: III, s. 929, 930.

[697] **Salih Zeki Ramoğlu:** 1921 yılında Trabzon'un Of ilçesinde doğdu. Babası Ali Rıza Efendi, annesi Hanife Hanım'dır. İlkokul, ortaokul ve lise öğrenimini Trabzon'da tamamladı.1944 senesinde İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu.1950 senesinde hâkimlik stajını tamamlayarak, Oltu Sorgu Hâkimliği'ne atandı. Ardından Vakfıkebir ve Akçaabat Savcılığı görevlerini icra etti. Bu görevlerinden istifa eden Ramoğlu, 1957 seçimlerinde 75.824 oy alarak DP Trabzon milletvekili seçildi. Bu dönem içinde Adliye Encümeni'nde görev aldı. Evli ve dört çocuk babası olan Ramoğlu, 20 Eylül 1999 tarihinde vefat etti. Arslan, **Türk Parlamento Tarihi TBMM-XI Dönem (1957-1960),** Cilt: III, s. 932.

TBMM'nin 11. dönemi, 1 Kasım 1957 tarihinde saat: 15.00'da en yaşlı üye olan İstanbul Milletvekili Ali Fuat Cebesoy tarafından açılış konuşması ile başlamıştır. Meclis Başkanının konuşmasının sonrasında milletvekillerin yemin törenine başlanmıştır. Gologlu sırası geldiğinde yemin ederek 11. dönem çalışmalarına resmen katılmıştır. Meclis öncelikle Celal Bayar'ı yeniden cumhurbaşkanı seçmiştir[698]. Yeni hükûmet, Başbakan Adnan Menderes tarafından kurulmuştur[699].

Gologlu'nun, TBMM'nin 11. Döneminde önceki dönemlere nazaran daha sınırlı bir faaliyet gösterdiği tespit edilmiştir. Bu dönemde parlamentodaki çalışmaları; 11 konuşma, 4 sual takriri, 11 diğer takrir ile 1 beyanat ve nutuktan oluşmaktadır.

Tablo 8: Mahmut Gologlu'nun 11. Dönem Parlamento Faaliyetleri

FAALİYETLER	XI. DÖNEM (1957-1960)
SUAL TAKRİRLERİ	4
DİĞER TAKRİRLERİ	11
KONUŞMALARI	11
BEYANAT ve NUTUKLAR	1
TOPLAM	27

2.3.2. Meclis Görevleri ve İzinleri

TBMM 11. Dönemi, 1 Kasım 1957 ile 25 Mayıs 1960 tarihleri arasını kapsamaktadır. Gologlu bu dönemde mecliste farklı görevler üstlenmiştir. 22 Kasım 1957 Cuma günü gerçekleştirilen 5. Birleşimde yapılan komisyon seçimlerinde 376 oy alarak Gümrük ve Tekel Komisyonu üyeliğine seçilmiştir[700]. 1958 yılının sonlarına kadar Gümrük ve Tekel Komisyon başkanlığı vazifesini de yürütmüştür.

Gologlu, 1 Kasım 1958 Cumartesi günü yapılan seçimlerde 346 oy alarak TBMM Başkanvekilliği görevine seçilmiştir[701]. Bu görevini 1 Kasım 1959'a kadar sürdürmüştür[702].

[698] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 1, s. 2-5

[699] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 1, s. 57

[700] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 1, s. 32.

[701] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 5, s. 18.; "Divan Seçimi" (02.11.1958), **Cumhuriyet Gazetesi,** s. 5.

[702] "Meclis Bayar'ın Nutku ile Açıldı" (02.11.1958), **Milliyet Gazetesi,** s.1, 5.; "Başkanlık Mücadelesi Sona Erdi: Seçimi Koraltan Kazandı" (01.11.1959), **Milliyet Gazetesi,** s. 1, 5.; T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 5, s. 18.

TBMM Zabıt Ceridelerinde yapılan incelemeler sonucunda, Goloğlu'nun 11. Dönemde, 15 Mayıs 1959[703], 18 Mayıs 1959[704], 20 Mayıs 1959[705], 25 Mayıs 1959[706], 27 Mayıs 1959[707], 29 Mayıs 1959[708], 3 Haziran 1959[709], 8 Haziran 1959[710], 10 Haziran 1959[711] ve 12 Haziran 1959[712] toplam 10 gün süreyle izinli olduğu ve bu tarihlerde gerçekleştirilen oylamalara katılmadığı tespit edilmiştir.

2.3.3. Oylamalardaki Tutumu

1957-1960 dönemi, Türkiye'de iktidar ile muhalefet arasındaki siyasal kutuplaşmanın derinleştiği bir süreçtir. Böyle bir siyasal atmosferde, DP Trabzon Milletvekili Goloğlu, partisinin genel çizgisine bağlı kalmakla birlikte, hükümet politikalarına koşulsuz destek vermekten kaçınan dengeli bir siyaset anlayışı benimsemiştir. Goloğlu'nun TBMM Başkanvekilliği görevine seçilmesinin de getirdiği olabildiğince tarafsız kalma yaklaşımı, onun sert muhalefetten ziyade, halkın ve demokrasinin yararını önceleyen; ancak parti disipliniyle de uyumlu, yapıcı bir tutum izlemesine neden olmuştur.

1957-1960 yılları arasında toplam 239 açık oylamanın sadece 72'sine katılmış, 164'üne iştirak etmemiştir. Oylamalarda tamamına evet demiş, çekimser veya red oyu kullanmamıştır. Bu yaklaşım, Goloğlu'nun iktidar partisinin politikalarını genel olarak desteklediğini, ancak Meclis Başkanvekili olması ve uygun bulmadığı durumlarda doğrudan muhalefet etmek yerine oylamalara katılmamayı tercih ettiğini göstermektedir. İlk oylaması 27 Aralık 1957'de Türkiye Büyük Millet Meclisi Dâhilî Nizamnamenin Bâzı Maddelerinin Düzenlenmesine Dair Nizamname hakkındadır[713]. Son oylaması ise 29 Şubat 1960 tarihinde 1960 malî yılı Muvazene-i Umumiye Kanunu hakkındadır. Bu kanun tekliflerine evet oyu vermiştir[714].

11. Dönemde de öncekilerdeki gibi Adnan Menderes Hükümeti'ne güvenoyu vermiştir[715]. Katıldığı oylamalarda Hükümetin tasarruflarını desteklemiştir. Bu meyanda kabul oyu verdiği bazı

[703] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 9, s. 156-160.

[704] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 9, s. 194.

[705] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 9, s. 222-226.

[706] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 9, s. 282-340.

[707] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 9, s. 381-384.

[708] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 9, s. 405-409.

[709] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 9, s. 466-521.

[710] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 9, s. 625-637.

[711] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 9, s. 691-709.

[712] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 9, s. 793-821.

[713] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 1, s. 408-410.

[714] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 3, Cilt: 12, s. 1126-1128.

[715] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 1, s. 121-123.

bütçe oylamaları şöyledir: 1958 yılındaki Vakıflar Umum Müdürlüğü 1954 Bütçe Yılı Hesabı Kati Kanunu[716], Hudut ve Sahiller Sıhhat Umum Müdürlüğü'nün 1955 Bütçe Yılı Hesabı Kati Kanunu[717], Karayolları Umum Müdürlüğü 1957 Yılı Bütçe Kanun'una Bağlı Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun, Ankara Üniversitesi 1958 Yılı Bütçe Kanunu, İstanbul Üniversitesi 1958 Yılı Bütçe Kanunu, İstanbul Teknik Üniversitesi 1958 Yılı Bütçe Kanunu, Ege Üniversitesi 1958 Yılı Bütçe Kanunu ve Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1958 Yılı Bütçe Kanunu[718], 1959 Yılındaki İnhisarlar Umum Müdürlüğü 1958 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı (A/l) İşaretli Cetvelde Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun[719], Hudut ve Sahiller Sıhhat Umum Müdürlüğü 1956 Malî yılı Hesabı Katî Kanun[720], 1960 Yılındaki 1959 Malî Yılı Muvazene-i Umumice Kanununa Bağlı (A/2) İşaretli Cetvelde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun[721], Ankara Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi 1960 Yılı Bütçe Kanunu[722] ve Devlet Üretme Çiftlikleri Umum Müdürlüğü 1960 Yılı Bütçe Kanunu[723].

Katıldığı oylamalarda dış politikada hükümetin atılımlarını desteklemiştir. Evet oyu verdiği dış politika oylamalarından bazıları şöyledir: Türkiye Cumhuriyeti ile Avusturya Cumhuriyeti Arasında 6 Nisan 1957 Tarihinde Mektup Teatisi Suretiyle Akdolunan Anlaşma ve Eklerinin Tasdiki Hakkındaki Kanun[724], Türkiye Cumhuriyeti Hükümetiyle Mısır Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Münakit 15 Ağustos 1953 Tarihli Ticaret ve Tediye Anlaşmasına Ek olarak 18 Temmuz 1957 Tarihinde Kahire'de Teati Edilen Mektupların Tasdiki Hakkındaki Kanun[725], Türkiye Cumhuriyeti ile Belçika - Lüksemburg Ekonomik Birliği Arasındaki 15 Nisan 1955 Tarihli Ticaret ve Ödeme Protokolüne Zeylen 20 Haziran 1957 Tarihinde İmzalanan Layiha ve İlişiklerinin Tasdiki Hakkındaki Kanun ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan Krallığı Hükümeti Arasındaki Hava Ulaştırma Anlaşmasının Tasdikine Dair Kanun[726].

Kabul oyu verdiği diğer oylamalardan ise bazıları şöyledir: TBMM Binası ve Eklenti Binaları ile Tesislerinin Yapımı, Yetkisinin Nafıa Vekâletine Devri hakkındaki Kanun[727], Türkiye

[716] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 1, s. 486.

[717] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 1, s. 541.

[718] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 2, s. 831.

[719] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 6, s. 333-335.

[720] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 8, s. 229, 230.

[721] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 3, Cilt: 11, s. 51-53.

[722] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 3, Cilt: 12, s. 754-760.

[723] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 3, Cilt: 12, s. 953, 954.

[724] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 2, s. 143-145.

[725] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 3, s. 67-74.

[726] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 3, Cilt: 10, s. 467, 468.

[727] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 2, s. 21.

Öğretmenler Bankası Türk Anonim Şirketi Kuruluş Kanunu[728], Sivil Müdafaa Kanunu[729], Bir Kısım İthal Eşyalarından Alınmakta Olan Hazine Hissesinin Kaldırılması Hakkındaki Kanun[730], İstiklâl Harbi Malûlleri Hakkındaki Kanun[731] ve Gölhisar'ın Armutlu Mahallesinden Şakiroğlu, Ayşe'den Doğma, 1336 Doğumlu Hüseyin Eran'ın Affına Dair Kanun[732].

2.3.4. Takrirleri

2.3.4.1. Sual Takrirleri

11. Dönemde Goloğlu'nun farklı konularda bakanlardan cevaplaması için sorular yönelttiği sual takrirleri toplam 4 tanedir. Birisi doğrudan seçim bölgesinin, ikisi genel, biri de hem seçim bölgesinin hem de genel meselelere dairdir. Sual takrirlerinden ilkini, 24 Aralık 1957 tarihinde cevaplandırması için Gümrük ve Tekel Bakanı'na yöneltmiştir. Bakana tütün üretiminde üreticiye kilo başına verilen 25 kuruşluk primin artırılması ve bu primin kaliteye göre hesaplanarak ödenmesinin düşünülüp düşünülmediğini sormuştur. Gümrük ve Tekel Bakanı ve İstanbul Milletvekili Hadi Hüsman sual takririni 10 Ocak 1958 Cuma günü gerçekleştirilen 23. Birleşimde cevaplandırılmıştır. Verdiği cevapta son iki yıldır tütün üreticilerine hem destek sağlamak hem de ihracat imkânlarını artırmak amacıyla kilo başına 25 kuruş ödeme yapıldığını belirtmiştir. Bakan'a göre ancak bu sistem kaliteyi göz ardı ettiğinden, üreticilerin daha fazla ancak düşük kaliteli tütün üretmeye yöneldiği gözlemlenmiştir. Bu durumu düzeltmek amacıyla, 1958 yılından itibaren destek ödemeleri sabit kilo başına değil, satış bedelinin belli bir oranı (%10 gibi) üzerinden yapılacaktır. Böylece yüksek kaliteli üretim teşvik edilecektir. Geçen yıl 28 milyon lira olarak gerçekleşen toplam destek miktarının, bu yıl daha da artacağı ifade edilmiştir.

Bakan Hüsman'ın cevabı üzerine söz alan Goloğlu, tütün gibi yüksek emek ve masrafla üretilen bir ürüne önceki yıllara kıyasla daha fazla ve kaliteyi gözeten şekilde destek verileceğini öğrenmekten memnuniyet duyduğunu belirterek, Bakan Hüsman'a teşekkür etmiştir[733].

Goloğlu'nun ikinci sözlü soru önergesi, memleketi Trabzon'un tarımsal üretimi açısından önemli bir sorun olan kimyevi gübre teminiyle ilgilidir. 24 Ocak 1958 Cuma günü gerçekleştirilen 29. Birleşimde, Trabzon'un yıllık kimyevi gübre ihtiyacının ne kadar olduğuna ve bu ihtiyacın

---

[728] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 4, s. 140.

[729] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 4, s. 398.

[730] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 6, s. 303.

[731] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 6, s. 335.

[732] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 3, Cilt: 10, s. 316.

[733] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 1, s. 455, 456.; "İkinci Sözlü Soru" (11.01.1958), **Milliyet Gazetesi,** s. 5.

mevcut yıl içinde tamamen karşılanıp karşılanamayacağına dair sual takririni Ziraat Bakanına yöneltmiştir. Ziraat Bakanı ve aynı zamanda Gaziantep Milletvekili Nedim Ökmen sual takririne verdiği cevapta, Trabzon'un yıllık 12 bin tonluk gübre ihtiyacı bulunduğunu belirterek hem Trabzon'un hem de Türkiye'nin suni gübre ihtiyacını karşılamak üzere olduğunu belirtmiştir. Bu açıklamadan sonra Goloğlu tekrar söz alarak, bu soruyu tüm Türkiye için sorabileceğini ancak Trabzon'un kimyevi gübre açısından özel bir durum taşıdığını belirtmiştir. Nüfus yoğunluğu, arazi yetersizliği ve iç iskân imkânsızlığı nedeniyle Trabzon'un tarımsal üretimde kimyevi gübreye diğer illerden daha fazla ihtiyaç duyduğunu ifade etmiştir. Buna rağmen bugüne kadar çiftçinin kimyevi gübre ihtiyacının tam olarak karşılanamadığını vurgulamış, bu nedenle sıkıntı yaşadıklarını belirtmiştir. Ancak Bakan'ın bu yıl ihtiyaçların tamamen karşılanacağı yönündeki açıklamasını memnuniyetle karşıladığını ve teşekkür ettiğini söylemiştir[734].

Üçüncü sual takririni 7 Şubat 1958 Cuma günü gerçekleştirilen 35. Birleşimde, Milli Müdafaa Bakanına yöneltmiştir. Sual takririnde Orduda Uzman Çavuş Olarak Vazife Görenlerle Askerlik Şube Ve Dairelerinde Daktiloluk Yapmakta Olanların Memur Statüsüne Geçirilmeleri Hususunda ne düşünüldüğünü sormuştur. Takrir, Millî Müdafaa Bakanlığına gönderilmiştir[735].

19 Şubat 1958 tarihinde gerçekleşen 40. Oturumda, Milli Müdafaa Bakanı Etem Menderes Goloğlu'nun sual takririne cevap vermiştir. Bakan, uzman çavuşlar, 6320 sayılı Çavuş ve Uzman Çavuş Kanunu'na tabi olup en az ilkokul mezunu olarak askerlik hizmetini tamamladıktan sonra 1-5 yıl süreyle orduya hizmet taahhüdünde bulunan er statüsündeki personel olduğunu belirtmiştir. Bu personelin görevi, astsubay açığını kapatmak ve kıtalarda, birliklerde ve bakım kademelerinde fiilen görev yapmaktır; bu nedenle memur statüsüne geçirilmesi öngörülememektedir. Askerlik şubelerinde daktilo olarak çalışan personelin durumu ise hazırlık aşamasındaki Devlet Personel Kanunu çerçevesinde belirlenecek, kadroları hizmetin gereklerine göre düzenlenecek ve şimdilik memur statüsüne geçirilmesi planlanmadığını ifade etmiştir[736].

Son sual takririni ise 30 Nisan 1958'de İçişleri Bakanına yöneltmiştir. Takrir, seçim bölgesinin sorunlarına dairdir. Goloğlu, takririnde Trabzon'un Çaykara Kazasının Şerah Köyünde Nahiye Teşkilâtı Kurulması Hususunda İçişleri Bakanından ne düşünüldüğünü sormuştur. Sual takriri cevaplandırılmak üzere Bakanlığa gönderilmiştir[737]. Bakanlığın takriri yanıtladığına dair veriye ulaşılamamıştır.

---

[734] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 1, s. 526.

[735] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 2, s. 27.

[736] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 2, s. 201, 202.

[737] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 3, s. 328.

2.3.4.2. Diğer Takrirleri

Goloğlu, sual takrirleri dışında farklı gerekçelerle 11 takrir daha sunmuştur. Sunulan takrirlerin 5'i kabul edilmiş, 1'i reddedilmiş, 5 tanesi ise sonuçlanmasına dair herhangi bir veriye rastlanmamış veya muamelesi tamamlanmamıştır. Bunlardan ilkini 18 Kasım 1957 Çarşamba günü gerçekleştirilen 16. Birleşimde, Kan Davası Sebebiyle İşlenen Adam Öldürme ve Buna Teşebbüs Cürümleri Failleri Hısımları Hakkında Tatbik Olunacak Muameleye Dair 3236 Sayılı Kanun'un Bâzı Maddelerinin Değiştirilmesine Ve Bu Kanuna Bâzı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun Teklifi'nin Adalet Komisyonun havale edilmesi için vermiştir[738].

Goloğlu, bu takririyle aslında kan davası meselesiyle ilgili 9. Dönemde sunduğu ve üzerinden 5 yıl geçmesine rağmen halen tam anlamıyla bir sonuca ulaşamayan teklifini yeniden gündeme getirmeyi amaçlamıştır. Söz alarak yaptığı açıklamada 10 Mart 1952 tarihinde TBMM'ye ilk kez sunduğu kanun teklifinde, 1930'lu yıllarda Trabzon'un çeşitli ilçelerinde artan kan davalarını gerekçe göstererek yürürlüğe giren 3236 sayılı Kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesini ve ek düzenlemeler yapılmasını önerdiğini belirtmiştir. Ancak 1952 yılında bazı milletvekilleri tarafından, söz konusu kanunun antidemokratik olduğu gerekçesiyle tamamen kaldırılmasının teklif edilince kendisinin bu görüşe katılmadığını, Kanunun suçları önleyici ve caydırıcı niteliğini vurgulayarak lağv edilmesine karşı çıktığını söylemiştir. Bunun yerine, Kanunun eksik ve aksak yönlerinin giderilmesini savunduğunu belirtmiştir. Goloğlu, o dönemde sunduğu teklifte, özellikle kadın akrabaların nakil kararlarından muaf tutulması, nakil süreçlerinin yargı denetimine tabi kılınması, taşınmaz malların devlet tarafından satın alınması ya da eşdeğer gayrimenkullerle takas edilmesi gibi düzenlemelere yer verdiğini söylemiştir. Ayrıca, hayatı tehlikede olan ancak suç işlememiş bireylere gönüllü yer değiştirme hakkını önerdiğini ifade etmiştir. Bu teklifin cezalandırma amacı taşımadığını, güvenlik tedbiri niteliğinde olduğunu özellikle belirtmiştir.

Teklif, başlangıçta Adalet Komisyonu'na sevk edilmiş, ancak ilerleme sağlanamaması üzerine Goloğlu'nun önerisiyle geçici bir komisyon kurulmuştur. Bu komisyon, teklifin bazı hükümlerini kabul etmiş, bazılarını değiştirmiş ya da reddetmiştir. Muhtelif tarihlerde yapılan Meclis görüşmeleri sırasında bazı milletvekilleri, düzenlemelerin insan hakları ve anayasal ilkelere aykırı olduğu gerekçesiyle eleştirilerde bulunmuş; özellikle "sürgün" uygulamasına benzer yönlerine itiraz etmişlerdir. Goloğlu ise önerisinin zorunlu değil, gönüllülüğe dayandığını ve geçmişteki sürgün anlayışıyla ilişkisinin bulunmadığını ifade etmiştir.

Uzun süren tartışmalar neticesinde teklifin tümü yasalaşmamış; ancak bazı hükümleri Geçici Komisyon raporuna yansımıştır. Sürecin tamamlanamamasında anayasal kaygılar, uygulamadaki zorluklar ve fikir ayrılıkları etkili olmuştur. Ancak Goloğlu, kan davasının ciddi bir toplumsal sorun

[738] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 1, s. 164.

olduğunu vurgulamış ve bu tür suçların önlenmesinde yasal düzenlemelerin gerekliliğine dikkat çekmiştir. Bu kapsamda, aynı teklifi TBMM'nin 11. Döneminde yeniden gündeme getirmiş ve Adalet Komisyonu'na sevk edilmesini talep etmiştir[739].

İkinci takririni 23 Aralık 1957 Pazartesi günü gerçekleştirilen 18. Birleşimde sunmuştur. Tefsir talebi mahiyetindeki takririnde Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu'nun 53. Maddesine Bir fıkra Eklenmesi Hakkındaki 6741 Sayılı Kanunun Muvakkat Maddesinin yorumlanmasını istemiştir[740]. Takriri şöyledir:

> Yüksek Reisliğe
>
> 5434 sayılı Emekli Sandığı Kanununun 53'ncü maddesine bir fıkra ekliyen 6741 sayılı Kanunun muvakkat maddesinin tefsiri hakkındaki takririmi ilişik olarak sunuyorum. Gereğinin ifasını saygılarımla rica ederim.
>
> Trabzon Mebusu Mahmut Goloğlu
>
> Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyasetine
>
> 5434 sayılı Emekli Sandığı Kanununun 53'ncü maddesine bir fıkra ekliyen 6741 sayılı Kanunun 1'nci maddesinde:
>
> "Asgari beş sene emekliliğe esas bir hizmette bulunmak şartıyla tedavisi gayrimümkün bir maluliyete duçar olup her hangi bir şekilde kazanç ve başkasının yardımı olmaksızın idamei hayat imkânı kalmayan âdi malûllere mezkûr kanunun 48'nci maddesinde yazılı hususlar nazarı dikkate alınmak suretiyle 15 sene fiilî hizmeti bulunan malûller gibi maaş tahsis olunur. Ancak, bu maaş dul ve yetimlere intikal etmez.» denildikten sonra muvakkat maddede; "Bu kanunun neşrinden evvel birinci maddede yazılı fıkrada belirtilen şekilde âdi maluliyete düşmüş olup da hizmet müddetlerinin 15 yıldan az olması sebebiyle aylık bağlanmamış olanlar da bu kanun hükümlerinden faydalanırlar.» denilmektedir. İşbu muvakkat maddenin gayesi; gayet aşikâr olarak, evvelki malûllerle sonrakiler arasında hak ve adalet bakımından müsavatı teminden ibarettir ve yine pek tabiî olarak, kanun metnindeki ifadenin sarahatinden de anlaşılacağı üzere; (Bu kanunun neşrinden evvelki) bütün, ayın vasıflı malûllere şâmildir.
>
> Durumun ve mevzuatın şu sarahat ve aşikârlığına rağmen Emekli Sandığı Müessesesi (Bu kanunun neşrinden evvelki) tâbirini kendi anlayışıyla ancak 1.1.1950'ye kadar götürmektedir. Yukarda bahsedilen hükmü koyan 6741 sayılı Kanunun 5434 sayılı Kanuna ek olması ve 5434 sayılı Kanunun da 1.1.1950 tarihinde meriyete girmesi müesseseyi bu düşünceye sevk etmekte imiş. Halbuki 6741 sayılı Kanunun muvakkat maddesinde böyle tahdidi bir ifade mevcut olmadığı gibi vâzıı kanunun maksadının da bugün mevcut (malulen emekli) nizamında ikiliğe sebebiyet vermemek olduğuna göre ancak 1.1.1950 ye kadar geri gidip ondan evvelkileri mağdur durumda bırakmayı da düşünmemiş olmak lâzımgelir.
>
> Bununla beraber meselenin katî olarak halli için 6741 sayılı Kanunun muvakkat maddesinin aynı vasıftaki malûllerden 1.1.1950 ye kadar olanlara mı, yoksa hepsine mi şâmil olduğunun tefsir yoluyla halli için gereğinin yapılmasına müsaadelerini saygılarımla rica ederim[741].

Takrir, Maliye ve Bütçe Komisyonlarına havale edilmiştir[742]. Goloğlu, 30 Nisan 1958'de söz almıştır. Konuşmasında, malulen emeklilik süresini 15 yıl olarak belirleyen 5434 sayılı Kanunun, 6741 sayılı Kanun ile ağır maluliyet durumunda bu süreyi 5 yıla indirdiğini ve bu kişilere 15 yıl

---

[739] gös. yer.

[740] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 1, s. 216.

[741] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 3, s. 347.

[742] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 1, s. 216.

çalışmış gibi maaş bağlandığını belirtmiştir. Ona göre bu kanuna, vatandaşlar arasında eşitsizlik yaratmamak amacıyla bir geçici madde de eklenmiş ve geçmişte benzer durumdaki malûllerin de bu haktan yararlanması öngörülmüştür. Ancak Emekli Sandığı, "bundan evvelki" ifadesini yalnızca 1950 sonrası için geçerli sayarak 1950 öncesi vakaları kapsam dışında bırakmıştır. Bütçe ve Maliye Komisyonları 6741 sayılı Kanun'un kapsamının 1950 öncesi dönemleri de kapsadığını ve bu nedenle açıklamaya dahi gerek olmadığını rapor etmiştir. Goloğlu, bu raporun aynen kabulünü talep etmiş ve teknik yazım hatalarının düzeltilerek kabul edilmesini önermiştir. Bu şekilde konunun hukuka ve adalete uygun olarak çözüme kavuşturulması amaçlanmıştır[743]. Ardından Meclis Başkanı söz almış ve başka söz talebi olmadığından, Goloğlu'nun önerdiği şekilde metindeki yazım hataları "etmesinden" yerine "etmemesinden", "bağlanmamış" yerine "bağlanamamış" şeklinde düzeltilmiş ve mazbata yapılan oylama sonucu kabul edilmiştir[744].

Üçüncü takririni 25 Aralık 1957'de sunmuştur. Takririnde Divanı Muhasebat Kanunu'nun 4. Maddesinin Değiştirilmesini istemiştir. Kanun teklifi mahiyetindeki takriri Maliye ve Bütçe komisyonlarına sevk edilmiştir[745]. Zabıtlarda takririn sonuçlandırılmasına dair herhangi bir veriye ulaşılamamıştır.

Dördüncü takririni 17 Ocak 1958'de sunmuştur. Takririnde Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun 31. Maddesine Bir Fıkra Eklenmesi İçindir. Kanun teklifi mahiyetindeki takriri görüşülmek üzere Millî Müdafaa, Maliye ve Bütçe komisyonlarına sevk edilmiştir[746]. Goloğlu, takririyle söz konusu kanun maddesinde yapılacak düzenleme ile emeklilik işlemlerinin koşullarını, sürecini ve hak sahiplerinin durumlarını yeniden düzenlemeyi öngörmüştür. Düzenleme yalnızca genel kamu personelini değil, aynı zamanda askerî personel, emekli subaylar ve harp malullerini de kapsamıştır. Zabıtlarda takririn sonuçlandırılmasına dair herhangi bir veriye ulaşılamamıştır.

Beşinci takririni 10 Şubat 1958'de sunmuştur. Kanun teklifi mahiyetindeki takririnde Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu'nun 102. Maddesinin Değiştirilmesini istemiştir. Goloğlu takririnin gerekçesi şöyle açıklamıştır: 5434 sayılı Emekli Sandığı Kanunu'na göre, adi malûl sayılan memurlardan en az 15 yıl hizmet süresini tamamlayanlara emekli maaşı bağlanmakta, 15 yılını doldurmayanlara ise toptan ödeme yapılmaktadır. Her iki grup da sağlık durumlarının iyileşmesi hâlinde, sağlık kurulu raporlarıyla uygun görülmeleri durumunda yeniden bir göreve atanabilmekte ve bu görev üzerinden emeklilik hakkı elde edebilmektedir. Ancak emeklilik hesabı açısından bu iki grup arasında adaletsiz bir fark bulunmaktadır. 15 yılını tamamlamış olanlar tekrar göreve atandıktan sonra ayrıldıklarında, hem eski hem de yeni hizmet süreleri dikkate alınarak emekli maaşı

[743] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 3, s. 329, 330.

[744] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 3, s. 330.

[745] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 1, s. 233.

[746] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 1, s. 491.

bağlanırken; 15 yılını tamamlamamış olanların sadece yeni hizmet süreleri esas alınmakta, eski hizmet süreleri ise tamamen dışarda bırakılmaktadır. Bu durum, ikinci grupta yer alan malûller aleyhine ciddi bir eşitsizlik doğurmakta ve emeklilik haklarında adalet ilkesine aykırı sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Oysa kanunun, her iki grubun önceki hizmet sürelerini de hesaba katacak şekilde düzenlenmiş olması, sosyal güvenlik açısından daha hakkaniyetli bir yaklaşım olması gerektiğini belirtmiştir. Bu kapsamda, 102. maddeye yapılacak ekle 15 yılını doldurmayan malûllerin de önceki hizmetlerinin hesaba katılmasının öngörüleceğini söylemiştir[747].

Takriri ise şöyledir:

5434 sayılı Emekli Sandığı Kanununun 102'nci maddesinin tadiline ait kanun teklifi
MADDE 1. — 5434 sayılı. Kanunun 102'nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:
Madde 102- Sandıkta birikmiş emekli keseneklerini almış bulunanlar ile 82'nci maddenin (c) fıkrası gereğince kendilerine toptan ödeme yapılmış bulunanlardan 98'nci maddenin vazifeye alınmaya ait hükümleri mahfuz kalmak üzere emeklilik hakkı tanınan veya 130'ncu maddede gösterilen vazifelere belediye başkanlığına, illerin daimî komisyonu üyeliklerine geçenler, aldıkları paraları, tâyin edildikleri veya seçildikleri tarihlerden itibaren %5 faiz ile toptan sandığa geriverirlerse.
Tayin veya seçilme tarihindeki yaşlarından, emeklilik hakkı tanınan vazifelerde evvelce geçen fiilî hizmet müddetlerinin indirilmesinden sonra kalan yaş sayısı, 401 geçmemiş olmak şartıyla, sandıkla ilgilendirilirler ve eski fiilî ve itibari hizmet müddetleri yenilerine eklenir.
Aldıkları paraları, yukarı ki müddetler içinde gerivermeyenler veya esasen gelivermek istemeyenler 40 yaşını doldurmamış olmak şartıyla emeklilik hakkı tanınan bir vazifeye ilk defa alınmış sayılarak sandıkla ilgilendirilirler.
83'ncü madde gereğince emekli kesenekleri geri verilmemiş veya tahakkuk ettirilen keseneklerini henüz almamış olanlardan, birinci fıkrada yazılı vazifelere geçenler hakkında da paranın iadesi kaydı hariç olmak üzere sözü geçen fıkra hükümleri uygulanır.
Yukarı ki fıkralarda yazılı olanlardan hesaplanacak yaş sayısı 40 ı geçenler Biriktirme Sandığına alınırlar.
Meydana çıkan gaiplerden 78'nci madde gereğince sandıkla ilgileri kesilenler hakkında da keseneğin geri verilmesinde; gaipliklerinden dolayı dul ve yetimlerine aylık bağlanmış ise, gaiplikleri tarihine kadar sandıkta birikmiş kesenekleri miktarında bir para, toptan ödeme yapılmış ise, bu para esas alınmak suretiyle yukarı ki hükümler uygulanır.
MUVAKKAT MADDE - Fiilî hizmet müddetleri 15 yıldan az olduğu için kendilerine toptan ödeme yapılmış veya tazminat verilmiş veya kaldırılan hükümlere göre bağlanmış vazife malullüğü aylığının on yıllığını almış olanlardan halen emeklilik hakkı tanınmış bir vazifede bulunup da haklarında 100'üncü veya muvakkat 36'ncı madde hükümlerine göre muamele yapılmakta bulunanlardan 6 ay içinde yazılı müracaat edenler hakkında da yukarı ki madde hükümleri tatbik olunur.
MADDE 2. — Bu kanun neşri tarihinde meriyete girer.
MADDE 3. — Bu kanun hükümlerini icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur[748].

10 Şubat 1958 Pazartesi günü gerçekleştirilen 36. Birleşiminde Kanun teklifi görüşülmek üzere Maliye ve Bütçe komisyonlarına sevk edilmiştir[749]. Maliye Komisyonu, konuya ilişkin raporunda, Maliye Bakanlığı ve Emekli Sandığı temsilcilerinin de katıldığı bir toplantıda tekliflerin Bütçe Encümeni ile birleştirilerek müzakere edildiğini belirtmiştir. Bu çerçevede, daha önce malulen veya âdi surette emekliye ayrılan ya da disiplin ve yetersizlik gibi nedenlerle görevinden ayrılan kişilerin,

[747] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 2, s. 55.

[748] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 9, s. 823.

[749] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 2, s. 55.

yeniden memuriyete dönmeleri hâlinde, aldıkları tazminatları iade etmeleri koşuluyla eski ve yeni hizmet sürelerinin birleştirilerek emeklilik hesabına dâhil edilmesi öngörülmüştür. Bu doğrultuda, Kanun'un 100. maddesinde değişiklik yapılması ile geçici 105 ve 106. maddelerin eklenmesi kararlaştırılmış; kapsam dışında kalan talepler ise reddedilmiştir. Hazırlanan düzenleme, Bütçe Komisyonu'na sunulmak üzere Meclis Başkanlığı'na iletilmiştir[750].

Ardından hazırlanan Bütçe Komisyonu raporunda ise 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu'nun 36, 100 ve 102. maddelerinde değişiklik yapılmasını ve bir geçici madde eklenmesini öngören teklifler, Maliye Encümeni tarafından birleştirilerek görüşülmüştür.

Goloğlu, altıncı takririni 3 Haziran 1959'da Kayseri Mebusu Hakkı Kurmel, Ankara Mebusu Halil Sezai Erkut ve Selim Soley ile Birlikte Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu'nun 36, 100, 102'nci Maddelerinde Değişiklik Yapılması Ve Geçici Bir Madde Eklenmesine Dair Teklif sunmuşlardır[751].

12 Haziran 1959 Cuma günü gerçekleştirilen 80. Birleşimde, söz konusu teklifler görüşülmüş ve düzenleme şu şekilde kabul edilmiştir: Daha önce malûliyet, disiplin, yaş haddi veya diğer nedenlerle görevinden ayrılarak toptan ödeme almış olan kişilerin, yeniden emekliliğe tâbi bir göreve atanmaları hâlinde, aldıkları tutarı faiziyle birlikte bir yıl içinde Emekli Sandığı'na iade etmeleri şartıyla eski ve yeni hizmetlerinin birleştirilmesi ve buna göre emeklilik maaşı ile haklarının belirlenmesi kabul edilmiştir. Ayrıca, bu kişilere emekli ikramiyesi ödenmesi ve emeklilik işlemlerinin Emekli Sandığı hükümleri çerçevesinde yürütülmesi benimsenmiştir.

Ancak tasarıda yer alan, birkaç ay hizmet edip önceki ikramiyeye ek olarak yeniden yüksek tutarda ikramiye alma hakkı getiren hüküm, adaletsizlik ve suiistimal riski taşıdığı gerekçesiyle Meclis Genel Kurulu'nda çıkarılmıştır. Goloğlu'nun ilk verdiği teklif değiştirilmiş, komisyonda diğer maddelerle birleştirilerek yeniden şekillendirilmiş ve 1959'da yapılan görüşmelerde kabul edilmiştir. Ancak teklifin tüm hükümleri değil, daha adaletli bulunan kısmı yasalaşmıştır[752].

Yedinci takririni ise 2514 Sayılı Kanunun 4. Maddesinin Değiştirilmesi İçin sunmuştur. Fakat takririni 14 Şubat 1958 Cuma günü gerçekleştirilen 38. Birleşimde geri çekmiştir. Meclis Başkanı bu talebini kabul etmiştir[753].

---

[750] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 9, s. 292.

[751] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 9, s. 432.

[752] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 9, s. 292.

[753] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 2, s. 92.

Sekizinci takririni 16 Nisan 1958'de sunmuştur. Takririnde İmar Ve İskân Bakanlığının Kurulması Ve Görevlerine Dair Kanunun 2. Maddesi Olan İmar Ve İskân Vekâleti'nin Vazifelerinin (E) Fıkrasına İskânın Kapsamını genişletmek istemiştir. Goloğlu, aslında teklifini içeren hususların Kanun teklifinde varken komisyon tarafından çıkarıldığını belirtmiştir. Bu hükümlerin yeniden kanun metnine dâhil edilmesini istemiştir. Önerdiği düzenlemenin, hem iç iskânı (nüfusu yoğun ve toprağı kıt bölgelerin yeniden yerleştirilmesini) hem de dış iskânı (göçmen ve mültecilerin yerleşimi) kapsadığını, ayrıca afet öncesi ve sonrası iskân tedbirlerini de içerdiğini belirtmiştir. Önerdiği değişikliğin, Hükümetin orijinal teklifine sadık kaldığını, sadece bu teklifin yeniden metne dâhil edilmesini sağladığını yineleyerek hem hükümet hem de komisyon nezdinde kabul görmesini temenni etmiştir[754]. Yapılan oylama sonucu Goloğlu'nun sunduğu değişiklik takriri kabul edilmiştir[755].

Dokuzuncu takririni 11 Haziran 1958'de sunmuştur. Tefsir talebi mahiyetindeki takririnde Maden Kanundaki "bor" kelimesi kullanılarak yapılan ruhsat başvurusu, "bor asidi" ve "bor tuzunu" da kapsayacak şekilde yorumlanabileceğini belirtmiştir. Fakat tam tersi, yani sadece "bor asidi" için yapılan bir başvurunun tüm bor bileşiklerine şamil sayılmasının hukuken mümkün olmadığını hatırlatmıştır. Bu nedenle Encümen raporunun bu kısmının komisyona geri gönderilmesini talep etmiştir. Ancak önergesi Meclis tarafından reddedilmiştir[756].

Onuncu takririni, 27 Ocak 1960'ta sunmuştur. Takririnde deniz subaylarının erken terfi hakkından eşit şekilde yararlanabilmesi için Subay Terfi Kanununda değişiklik teklif etmiştir. Millî Savunma Komisyonu, bu hakkın yalnızca denizde fiilen görev yapanlara tanındığını dolayısıyla takriri onaylamadıklarını belirtmiştir. Goloğlu ise eşitliğin sağlanması adına değişiklik takririnin kabul edilmesinde ısrarcı olmuştur. Takriri Meclis'te kabul edilmiştir[757].

Goloğlu, on birinci ve son takririni 4 Nisan 1960 tarihinde sunmuştur. Takririnde Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa Bir Muvakkat Madde Eklenmesini talep etmiştir. Teklif komisyonlara sevk edilmiştir[758]. Fakat muamelesi tamamlanamamıştır.

---

[754] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 3, s. 290, 291.

[755] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 3, s. 304, 305.

[756] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 4 s. 424.

[757] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 3, Cilt: 11, s. 360-363.

[758] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 3, Cilt: 13, s. 5.

2.3.5. Yaptığı Konuşmalar

2.3.5.1. Komisyon Çalışmaları

Goloğlu, 22 Kasım 1957'de Gümrük ve Tekel Komisyonu üyeliğine seçilmiştir[759]. Ardından komisyon başkanlığına getirilmiştir. 1958 Kasım'ına kadar Gümrük ve Tekel Komisyon başkanlığı vazifesini yürütmüştür. Bir yıllık görev süresinde komisyon faaliyetlerini başarıyla yönetmiştir. Komisyonuyla ilgili teklifler hakkında rapor hazırlanmasını sağlamış, tekliflerin görüşüldüğü oturumlarda komisyon adına söz alarak açıklamalarda bulunmuştur.

29 Ocak 1958 Çarşamba günü gerçekleştirilen 31. Birleşimde Afyonkarahisar Milletvekili Rıza Çerçel'in, 2767 Sayılı Sıtma ve Frengi İlâçları Kanunu'nun değişikliği hakkındaki teklifi Meclis'e sunulmuştur. Kanun teklifi Sağlık ve Sosyal Yardım ve Gümrük ve Tekel Bakanlığı Komisyonlarına sevk edilmiştir[760]. Gümrük ve Tekel Komisyonu Başkanı Goloğlu, söz konusu kanun teklifi hakkında komisyon adına görüşlerini ifade etmek üzere söz almıştır. Konuşmasında, öncelikle Kızılay'a röntgen filmi ithalatında tekel hakkı verilmesine ilişkin kanun teklifinin gerekçelerini açıklanmıştır. Teklifin amacının, ticari kazanç değil, kamu yararı doğrultusunda sağlık alanında düzen ve kaliteyi sağlamak olduğunu belirtmiştir. Kızılay'ın daha önce oyun kâğıdı ve ilaç gibi ürünlerde sahip olduğu tekel uygulamasını örnek göstererek, benzer bir uygulamanın röntgen filmleri için de uygun olacağını söylemiştir. Ayrıca, dağınık ve denetimsiz ithalatın yerine Kızılay aracılığıyla kaliteli ve ihtiyaca uygun ürün temininin mümkün olacağını, bu sayede stok yönetiminin etkinleşeceğini ve Kızılay'ın çalışmalarına da dolaylı olarak destek sağlanacağını belirtmiştir. Komisyon tarafından yapılan incelemeler sonucunda teklifin kamu yararına uygun, gerçekçi ve gerekçelendirilmiş olduğu sonucuna varıldığını belirterek teklifin kabulünü rica etmiştir[761].

Kanun teklifiyle ilgili müzakereler, 31 Ocak 1958 Cuma günü gerçekleştirilen 32. Birleşimde devam etmiştir. Bu oturum sırasında Maraş Milletvekili Nusret Durakbaşa, söz konusu Kanunun değiştirilmesine ilişkin kanun teklifinin reddine dair bir takrir sunmuştur. Takrir hakkında Goloğlu, Gümrük ve Tekel Komisyonu adına yaptığı konuşmada, röntgen filmleri ithalatında Kızılay'a tekel hakkı tanınmasının gerekçelerini açıklamıştır. Öncelikle teklifin değiştirilerek röntgen filmi üretimiyle ilgili kısmın metinden çıkarıldığını, dolayısıyla bu düzenlemenin sadece ithalatı kapsadığını belirtmiştir. Mevcut durumda röntgen filmi ithalatının, bu alanda uzmanlaşmamış büyük firmalar tarafından yan faaliyet olarak yürütüldüğünü ve bu nedenle Kızılay'a verilecek tekel hakkının herhangi bir ticari kayba yol açmayacağını vurgulamıştır. Ayrıca, Kızılay'ın daha önce

---

[759] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 1, s. 32.; Zühtü Arslan, **Türk Parlamento Tarihi TBMM-XI. Dönem (1957-1960),** Cilt: I, Türk Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No: 156, Ankara, 1999, s. 470-472.

[760] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 1, s. 560.

[761] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 1, s. 572.

sıtma ve frengi ilaçlarının ithalatında olduğu gibi bu tür sağlık hizmetlerine katkı sunduğunu hatırlatarak, röntgen filmi ithalatının da kamu yararı çerçevesinde değerlendirildiğini ifade etmiştir. Teklifin kabulüyle birlikte, ithal edilecek röntgen filmlerinin kalitesinin artacağını, ordu stoklarının düzenli şekilde yenilenmesinin mümkün olacağını ve tüm bu faaliyetlerden elde edilecek gelirin de Kızılay'a aktarılacağını söylemiştir. Bu nedenlerle karşı görüşteki önergenin reddini ve komisyon raporunun kabulünü talep etmiştir[762].

Goloğlu'nun komisyon konuşmalarının yanı sıra, Gümrük ve Tekel Komisyonu Başkanı sıfatıyla imzaladığı çeşitli komisyon raporları da bulunmaktadır. Bu raporlar arasında; 3 Şubat 1958 Pazartesi günü görüşülen İnhisarlar Umum Müdürlüğü Binası İçin Gelecek Yıllara Sirayet Edecek Taahhütlere Girişilmesine Dair Kanun Tasarısı[763], 27 Şubat 1958 Perşembe günü gerçekleştirilen oturumda ele alınan İnhisarlar Umum Müdürlüğü'nün 1958 Malî Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı[764] ile 25 Haziran 1958 Tarihli Ve 6290 Sayılı Kanun'a Ekli Gümrük Giriş Tarife Cetveli'nin 49. Faslının 49.11 Pozisyonunda Tali Pozisyon Açılmasına İlişkin Kanun Tasarısı[765] dikkat çekmektedir.

2.3.5.2. Hukuk

Goloğlu, 11. Dönemde de yaptığı konuşmalarda uzmanlık alanı olan hukuk alanında fikirlerini ortaya koyan konuşmalar yapmıştır. Hukukçu kimliğiyle Meclisi irşad etmiş, hukuk açısından gördüğü sorunlara dikkat çekerek, çözüm önerilerinde bulunmuştur. Hukuka dair fikirleri ve konuşmaları şu şekilde değerlendirilebilir:

Kanun tekliflerinde geçen ibare ve kavramlar arasında çıkan görüş ayrılıklarında irşat görevi üstlenmiştir. Örneğin 11 Haziran 1958 Çarşamba günü yapılan 79. Birleşimde Maden Kanunu'nun birinci maddesinin yorumu hakkındaki İktisat Komisyonu raporu münasebetiyle yaptığı konuşmada bor madenine dair ruhsatlandırma sürecinde "bor" kelimesinin kapsamı konusunda ortaya çıkan görüş ayrılıklarını değerlendirmiştir. Bor'un doğada saf hâlde bulunmadığını, yalnızca bileşikleri olan bor asidi ve bor tuzlarının bilindiğini, dolayısıyla kanuna bu iki bileşiğin ismen yazıldığını belirtmiştir. Ancak uygulamada, sadece "bor" için ruhsat isteyenlere de izin verildiğini, bu durumun hukuki tartışmalara yol açtığını dile getirmiştir[766].

Teklif metninde yer alan belirsiz kavramların, uygulamada yargı organları açısından yorum farklılıklarına, keyfiliğe ve hatta temel hak ve özgürlükler bakımından sınırlamalara yol

[762] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 1, s. 609-611.

[763] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 2, s. 51.

[764] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 2, s. 965.

[765] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 4, s. 110.

[766] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 4, s. 419, 420.

açabileceğini savunmuştur. Bu bağlamda, "tezyif" ve "tahkir" gibi kavramların içeriği netleştirilmeden, özellikle dinî sembol, obje ve şahsiyetler konusunda sınırları belirsiz suç tanımlarına yer verilmesinin, hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmadığını dile getirmiştir. Dolayısıyla teklifte belirtilen hususların Adalet Komisyonu'nda daha ayrıntılı ve teknik bir incelemeye tabi tutulmasının zorunlu olduğunu ifade etmiş; maddelere geçilmeden önce teklifin geri çekilerek yeniden değerlendirilmesini önermiştir. Konunun bir kez daha encümene havale edilerek ayrıntılı bir şekilde incelenmesini teklif etmiştir. Goloğlu'nun bu tutumu, hukuk normlarının keyfi yoruma açık olmaması gerektiği yönündeki temel hukuk ilkesiyle uyumlu olduğunu göstermiş ve konuşmasını alkışlarla sonlandırmıştır[767].

Goloğlu, hukuk normlarının keyfi yoruma açık olmaması gerektiği yönündeki temel hukuk ilkesiyle uyumlu bir çizgide hareket etmiştir. Kanun tekliflerinde muğlak, belirsiz, yanlış anlamalara yol açabilecek tabirler yerine net, sınırları belli ibarelerin yer alması gerektiği fikrini savunmuştur. Özellikle dini konuları ilgilendiren kanun metinlerinde bu ibarelere dikkat edilmesi gerektiğine inanmıştır. Bu düşüncesini 24 Mart 1958 tarihinde, Türk Ceza Kanunu'nun 175. maddesinin son fıkrasının değiştirilmesine dair kanun teklifi müzakerelerinde dile getirmiştir[768]. Hukukçu kimliğiyle söz alan Goloğlu, uzun bir konuşma yapmıştır. Teklifin dini değerler üzerinden bir kamusal gerilim alanı oluşturduğunu; ancak asıl değerlendirmenin, yürürlükteki kanun hükümlerinin yeterliliği ve önerilen değişikliklerin hukuki temellere dayanıp dayanmadığı çerçevesinde yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Dindarlığın öbür taraftan dinsizlik algısına yol açacak tartışmaların yapıldığını, ayrıca gerilik-ilerilik tartışmalarıyla farklı bir hale büründüğünü söyleyerek Adalet Komisyonunca konunun himaye altına alınmasını istemiştir. *175. maddeye* göre *din ve mezhepleri tezyif ve tahkir edici neşriyat suçtur, cezayı muciptir* diyen Goloğlu, bu yeni maddelerin ilavesiyle sanki dünyadaki bütün Müslüman ahalinin takdirini kazanacakmış iddiasında bulunanların yanlış düşündüklerini ifade etmiştir. Bahse konu kanun 1926'dan beri yürürlükte olup, dine ve inançlara saygısızlık edenlere dair cezai müeyyideleri içermektedir. Hukukçu bir vekil olarak teklif üzerinde uzun uzadıya konuştuktan sonra mevcut Ceza Kanunu'nun din ve mezheplere yönelik tezyif ve tahkiri suç olarak tanımladığını, teklifin ise bu hükümlere sözlü beyanları da dahil ederek ve peygamberlere yönelik hakaretleri kapsayarak alanı genişletmeyi amaçladığını belirtmiştir. Ancak Adalet Komisyonu'nun, bu teklifin kapsamını daha da genişleterek "Allah", "mukaddes mefhumlar" ve "mukaddes eşya" gibi soyut ve yoruma açık kavramları da suç tanımına dâhil etmesinin ciddi hukuki belirsizlikler doğuracağı uyarısında bulunmuştur.

[767] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 3, s. 17-23.

[768] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 3, s. 7.

2.3.5.3. TBMM

Goloğlu, 11. Dönemde TBMM konusuna dair fikirlerini ortaya koyan konuşmalar yapmıştır. Gördüğü sorunlara dikkat çekerek, çözüm önerilerinde bulunmuştur. TBMM'ye dair fikirleri ve konuşmaları şu şekilde değerlendirilebilir:

Önceki dönemlerde olduğu gibi 11. Dönemde de Meclis konuşmalarında özellikle usul ve esaslara riayet edilmesi düşüncesini savunmuştur. Örneğin 7 Şubat 1958 günü 35. Birleşimde, Erzincan eski mebusları Tevfik Şenocak ile Veysel Varol'un, Arzuhal Encümeninin 9 Eylül 1957 tarihli Haftalık Karar Cetvelindeki 5518 sayılı Kararın Umumi Heyette görüşülmesine dair takriri ve Arzuhal Encümeni mazbatası münasebetiyle söz almıştır. Goloğlu konuşmasında, Meclis'in önceki kararıyla oluşan yeni uygulamasının, sadece teknik bir değişikliği değil, aynı zamanda yasa yapım sürecindeki yetki ve usul tartışmasını da gündeme getirdiğini söylemiştir. Meclisin önceki kararıyla yeni bir uygulama başlattığını belirtmiştir. Daha önceki uygulamalarda mazbataların yeniden komisyona gönderilmezken, mevcut durumda söz konusu mazbataların Arzuhal Encümeni kararıyla Meclis'e iade edildiğine dikkat çekmiştir. Bu itirazı yapan milletvekillerinin artık görevde olmadığını ifade eden Goloğlu, mevcut işlemin baştan başlatılamayacağını ve önceki örnekle aynı şekilde değerlendirilemeyeceğini vurgulamış; dolayısıyla, Meclis'in artık doğrudan müzakereye geçmesi gerektiğini belirtmiştir[769].

Mecliste işlemlerin usul ve esaslara uygun şekilde yürütülmesi prensibine özellikle bireysel haklara dair uygulamalarda dikkat edilmesi fikrine inanmıştır. Bu meyanda 10 Şubat 1958 Pazartesi günü yaptığı konuşmada, önceki birleşimde alınan bir af kararı hakkındaki uygulamanın usul ve esas açısından doğru olmadığını ifade etmiştir. Bu kararın Meclis teamüllerine ve Dâhili Nizamnameye uygun olmadığını ileri sürmüştür. Özellikle Meclis Başkanlığı'nın, Adalet Komisyonu Başkanı'na af talebine ilişkin raporun içeriğine göre farklı işlem yapılması yönündeki uyarı ve talimatlarının, usul hükümlerine aykırı olduğunu ve bireysel hak kayıplarına yol açabileceğini belirtmiştir. Geçmiş dönemde Arzuhal Encümeni tarafından işleme alınan bir af talebinin, seçimler sonrası oluşan yeni encümene devredilmesinin Nizamnamenin 69. maddesi gereği hukuka uygun olduğunu ifade etmiş; şahsi hukuka dair işlemlerin dönem değişikliklerinden etkilenmeyeceğini vurgulamıştır. Bu nedenle, Adalet Komisyonunun af talebi hakkında vereceği kararın sonucu ne olursa olsun, dosyanın doğrudan Meclis Genel Kurulu'na sevk edilmesi gerektiğini savunmuştur. Bu tür bireysel hakları ilgilendiren işlemlerin usule uygun şekilde yürütülmesini temin amacıyla, Meclis Başkanlığı'nın önceki usul işlemine yönelik düzeltme yapılmasını talep etmiştir. Başkanlık ise, Adalet Komisyonu'nun değerlendirmesinden sonra gerekli işlemlerin yapılacağını belirtmiştir[770].

---

[769] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 2, s. 40.

[770] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 2, s. 55.

Meclis'te kanun tekliflerinin ilgili komisyonlarda görüşülmesi gerektiğini savunmuştur. 8 Şubat 1960 Pazartesi günü yapılan 34. Birleşimde 5928 sayılı Kanun ile değiştirilmiş olan Noter Kanunu'nun 18. maddesinin yorumu hakkında düzenlenen rapor üzerine yaptığı konuşmada, meselenin yalnızca Adalet Komisyonu tarafından ele alınmasını yetersiz bulduğunu ifade etmiştir. Zira konu, yalnızca hukuki değil, aynı zamanda mali boyutu da olan bir ihtilafı kapsamaktadır. Adalet ve Maliye Bakanlıkları arasında ortaya çıkan bu yorum farkının çözümünde sadece Adalet Komisyonu'nun mütalaasına dayanılmasının eksik bir yaklaşım olduğunu savunmuştur. Bu nedenle Gologlu, söz konusu yorumun Maliye Komisyonu tarafından da incelenmesi ve böylece konunun daha kapsamlı, çok yönlü ve sağlıklı bir şekilde değerlendirilerek Meclis'e sunulması gerektiğini belirtmiş, bu amaçla bir önerge sunmuştur[771]. 10 Şubat 1960'ta ise yaptığı konuşmada Adalet Komisyonu raporunun yeniden incelenmesini ve gerekirse Maliye ile Bütçe Komisyonlarından da görüş alınmasını destekleyerek; konunun daha kapsamlı değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir[772].

Milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırılması noktasındaki işlemlerin usule uygun bir şekilde yürütülmesi fikrini savunmuştur. Suç isnat edilmeyen hususların suçmuş gibi gösterilmesine karşı çıkmıştır. İtham edilen milletvekillerinin savunmalarına başvurulmaksızın ilgili komisyonların haklarında karar vermesinden kaçınmaları gerektiğine inanmıştır. Bu fikirlerini kendisiyle ilgili milletvekili dokunulmazlığının kaldırılması talebine dair görüşmelerde ifade etmiştir. 11. Dönemde TBMM'ye Gologlu'nun dokunulmazlığının kaldırılması ile ilgili bir talep yaşanmıştır. Aslında bu gibi talepler pek çok milletvekili için mutat gelişmelerden biri idi. Gologlu, 1957 seçimleri sırasında seçim yasaklarının başlamasına rağmen Trabzon Milletvekillerinden Reşit Tarakçıoğlu ile birlikte bir köyde yaptığı siyasi propaganda konuşması üzerine propaganda yasağını çiğnedikleri gerekçesiyle şikâyet edilmiştir. Mahkeme, Gologlu ve Tarakçıoğlu'nun milletvekilleri olmaları nedeniyle Adalet Bakanlığından soruşturmalarının yapılabilmesi için Meclisten dokunulmazlıklarının kaldırılmasının istenmesini talep etmiştir. Bakanlık ise durumu bir tezkere ile Meclise iletmiştir. Meclis ise konuyu incelemesi için Adalet Komisyonuna sevk etmiştir. Komisyon ise raporunu hazırlamıştır. Gologlu, bu sürecin usulüne göre yürütülmediği görüşünü savunmuştur.

Mesele 1 Nisan 1959'da Mecliste gündeme gelmiştir[773]. Meclis Başkanvekili İbrahim Kirazoğlu tarafından Karma Komisyon raporu okunmuştur. Raporda Gologlu ve Tarakçıoğlu haklarında yapılmak istenen takibat ve muhakemenin devre sonuna bırakılması önerilmişti. Raporun okunması üzerine söz alan Gologlu, bu konunun Cumhuriyet savcılığına yapılan bir şikâyetle karara bağlanması durumunun usulen doğru olmadığını ifade etmiştir. Böyle bir konunun ancak Mecliste

[771] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 3, Cilt: 11, s. 383, 384.

[772] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 3, Cilt: 11, s. 625.

[773] "Beş Meb'usun daha teşrii masuniyetinin kaldırılması istendi" (27.05.1958), **Milliyet Gazetesi,** s. 1, 4.; "Mebusların Davaları" (02.04.1959), **Cumhuriyet Gazetesi,** s. 1, 3.

tartışılması gerektiğini belirtmiş ve Encümenin kendisini de dinlemediğini belirtmiştir. Buna ilaveten mazbatada yer alan isnat olunan suç ifadesine itiraz ederek onun yerine yapılan iş denilmesinin uygun olacağını söylemiştir. Siyasi propagandayı vaktinde yapmama durumunu şu şekilde açıklamıştır:

> Ben bu nahiyenin hudutları dışına çıkarak başka bir köye gittim. Çünkü nahiyede başka partiler de konuşacak. Ben başka bir köye gittim, orada seçim kanununa göre muhtardan müsaade alıp usulü gereğince konuştuğumu yazdım, benim imzamı içeriyor. Teşrii masuniyetim kaldırılsın, kaldırılmasın bu ayrı dava. Fakat isnad olunan suç tabiri geçiyor. Suç nerede? Yok. Bu vaziyette meseleyi tavzih etmek ve Mecliste daha uygun bir şekilde getirmek kanaatimce encümenin vazifesi meyanında olmak icab eder. Çünkü Dâhili Nizamnamenin 178. Maddesinin son fıkrasında Encümen bütün evrakı tetkik edip o mebusu dinler demektedir. Sadece bundan sonra Encümenin bu noktada daha hassas davranmasını ve bu sebeple Meclis'te bu mevzular üzerinde cereyan edecek müzakerelerde daha salim bir kanaate varılmasını temin etmek faydalı olur kanaatiyle arz ediyorum[774].

Meseleye dair müzakereler yapılmıştır. Tokat Milletvekili Şahap Kitapçı Goloğlu'na hak veren bir konuşma yapmıştır. Karma Encümen Başkanı Aydın Milletvekili Cevat Ülkü meseleyi hassasiyetle inceledikleri, Goloğlu'nun hassasiyetlerine katıldıklarını belirtmiştir. Urfa Milletvekili Esat Mahmut Karakurt ve Rize Milletvekili İzzet Akçıl ise Goloğlu'nun aksine yapılan uygulamanın usule uygun olduğunu savunmuşlardır. Yozgat Milletvekili Sefer Eronat ise iç tüzükten bahsetmiştir[775]. Oylamaya sunulan Karma Komisyon raporu kabul edilmiştir[776], Goloğlu'nun milletvekilinin dokunulmazlığı meselesi TBMM yasama döneminin sonuna ertelenmiştir[777].

2.3.5.4. Sosyal Hayat

Goloğlu, sosyal hayat konusuna dair fikirlerini ortaya koyan konuşmalar yapmıştır. Sosyal hayatta eşitlik prensibine, imar ve iskânın birlikte uyumlu şekilde icra edilmesine ve kan davası gibi önemli bir sorunun çözülmesine inanmış bu konuda söz alarak konuşmalar ve uyarılar yapmış çözüm önerilerinde bulunmuştur. Sosyal ve ekonomik hayata dair fikirleri ve konuşmaları şu şekilde değerlendirilebilir:

Devlet bünyesinde görev yapan avukatlara yüksek ücretler verilmesinin suistimallere yol açabileceğini toplumsal huzuru bozabileceği fikrini savunmuştur. 7 Şubat 1958 tarihinde Devlet dâvalarının sonuçlandırıldıktan sonra avukat ve diğerlerine verilecek ücret hakkındaki Kanunun 1. maddesine bir fıkra ilâvesine dair kanun teklifi müzakerelerinde bu düşüncelerini aktarmıştır[778].

---

[774] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 8, s. 251.

[775] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 8, s. 251-253.

[776] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 8, s. 253.

[777] Şaban Ortak, "Mahmut Goloğlu'nun Milletvekili Yasam Dokunulmazlığı'nın Kaldırılması Meselesi", Mehmet Okur vd. (Yay. Haz.), **Her Yönüyle Mahmut Goloğlu Sempozyumu 08–10 Mayıs 2014/Trabzon Bildiriler**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2015, s. 217, 218.

[778] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 2, s. 43.

Yaptığı konuşmada belediye avukatlarına yüksek oranda vekâlet ücreti verilmesini öngören kanun teklifine eleştirel yaklaşarak, bu düzenlemenin kötüye kullanıma açık olduğunu belirtmiştir. Özellikle büyük istimlâk davalarında önce yüksek kıymetler takdir ettirilip ardından dava yoluyla bu değerlerin düşürülmesiyle yapay biçimde yüksek avukatlık ücretleri oluşturulabileceğini ifade etmiştir. Özellikle devlet kurumlarında görev yapan avukatlara benzer ödemelerin yapılmasının, kamu hizmetinin zorluğu ve personel yetersizliği gibi gerekçelere dayandığını, ancak İstanbul gibi büyük şehirlerde bu durumun geçerli olmadığını söylemiştir. Bu nedenle, teklifte belirtilen yüksek ödemelerin kamu vicdanını rahatsız edebileceğini ve teklifin amacını aşarak toplumsal huzuru bozabileceğini savunmuştur[779].

Affın insani bir gerekçe olduğuna inanmaktadır. 3 Aralık 1958 tarihinde Sürmene'nin Çirva köyünden İdrisoğlu, Gülhanım'ın oğlu Hacıbey Çakır'ın affı hakkındaki Kanun münasebetiyle bu düşüncesini ortaya koymuştur. Yasa dışı balık avcılığı için dinamit temin ederken kazayla bir kolunu ve gözünü kaybeden Hacıbey Çakır'ın zaten ağır bir bedel ödediğini, bu nedenle verilen altı aylık cezanın yeterli olduğunu belirtmiş ve affın insani bir gerekçeye dayandığını vurgulayarak milletvekillerinden affın lehinde oy kullanmalarını istemiştir[780].

Bireyler arasında eşitlik ilkesine inanmıştır. Bu ilke temelinde hareket edilmesi gerekliliğini savunmuştur. 25 Ocak 1960'ta memuriyet hakkının tekrar kullanımına ilişkin kanun teklifiyle ilgili görüşmelerde, teklifin komisyonda yeterince tartışılmadığını ve karmaşık bir mesele olduğunu belirterek yeniden incelenmesi gerektiğini savunmuştur. Tartışılan konunun, lise mezunu iken devlet memurluğu yapmış ve hak kazanmış bir kişinin daha sonra üniversiteyi bitirdikten sonra, elde ettiği yeni statüsüne göre tekrar aynı haktan faydalanıp faydalanamayacağı olduğunu belirtmiştir. Hakkın tekrar kullanımının değil, eşitsizliğin giderilmesinin esas alınması gerektiğini vurgulamış; mali düzenlemelerde geriye dönük uygulamaların bazen adaleti sağlamak adına gerekli olabileceğini ifade etmiştir[781].

Aynı ilke temelinde deniz subaylarının erken terfilerinde de eşitliği savunmuştur. 27 Ocak 1960'da bu konu hakkında düşüncelerini aktarmıştır. Erken terfi hakkının yalnızca denizde fiilen görev yapanlara tanındığı yönünde Milli Savunma Komisyonunun fikrini eleştirmiş, uygulamada oluşan adaletsizliğe dikkat çekmiştir. Bazı subayların Devlet Şûrası yoluyla bu haktan yararlanırken, benzer durumda olan ancak dava açmayanların mağdur kaldığını ifade etmiş; bu durumun, adalet ilkesine aykırı olduğunu savunmuştur. Gemide fiilen hizmet etmeyen ancak eşdeğer görevlerde bulunan yardımcı sınıf subayların da kapsam dışında bırakıldığını belirtmiştir. Bu adaletsizliği

[779] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 2, s. 50, 51.

[780] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 6, s. 38.

[781] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 1, s. 322-324.; Arslan, **Türk Parlamento Tarihi TBMM-XI. Dönem (1957-1960),** Cilt: I, s. 259, 260.

gidermek için bir değişiklik önerisi sunmuştur[782]. 1 Şubat 1960'da yaptığı konuşmada da düşüncelerini yinelemiştir. Encümenin bu eşitsizliği sadece gemide görev yapanlar arasında gidermeye çalıştığını, ancak karada üslerde, müstahkem mevkilerde görev yapan deniz yardımcı subaylarının durumunu göz ardı ettiğini söylemiştir. Bu nedenle, tüm benzer durumda olan subaylar arasındaki eşitsizliğin giderilmesi için teklifinin kabul edilmesini ve geçici maddenin daha kapsayıcı hale getirilmesini talep etmiştir. Ayrıca, encümen raporundaki bazı hukuki değerlendirmeleri eleştirerek, kararların idarenin değil, kanunların uygulanmasıyla ilgili olduğunu savunmuştur[783].

Diğer milletvekillerince yapılan konuşmaların ardından Gologlu tekrar söz alarak, Millî Savunma Komisyonu'na ve üyelerine duyduğu saygıyı ifade etmiştir. Maksadının deniz subayları arasındaki eşitsizliği giderme olduğunu, bu eksikliği gidererek adaletin tam sağlanmasını, subaylar arasında moral bozukluğunun tamamen ortadan kaldırılmasını istemiştir. Bu açıklamalarıyla Genel Kurulu ikna etmeyi başarmış, komisyonun aleyhte görüşüne rağmen teklifi kabul edilmiştir[784].

Gologlu, imar ve iskân konusunda da düşüncelerini paylaşmıştır. Ülkede imar faaliyetlerinin geliştirilmesi imar ile iskânın eşgüdümlü yürütülmesi gerektiği düşüncesindedir. Bu nedenle İmar ve İskân Bakanlığının kurulmasını desteklemiştir. Diğer taraftan iskân politikalarının yalnızca göçmen ve mülteci yerleştirmesiyle sınırlı tutulmaması, ülke içinde nüfus yoğunluğu yüksek ve toprağı yetersiz bölgelerin de iskân kapsamına alınması fikrini savunmuştur. Bu fikirlerini TBMM'de 9 Nisan 1958 Çarşamba günü gerçekleştirilen 57. Birleşimde, İmar Ve İskân Bakanlığı'nın Kuruluş Ve Vazifeleri Hakkındaki Kanun Tasarısı münasebetiyle aktarmıştır. Gologlu görüşmeler sırasında ayrıntılı bir şekilde görüşlerini açıklamıştır. Buna bağlı imar ve mesken, yapı malzemeleri ve iskân müdürlüklerinin nasıl çalışması gerektiği yönündeki fikirlerini de ayrıntılı olarak ifade etmiştir.

Gologlu konuşmasında, Türkiye'deki şehir, kasaba ve köylerin modern imarının sağlanması, konut ihtiyacının karşılanması, yapı malzemesi temininin düzenlenmesi ve iç-dış göç kaynaklı nüfus hareketlerinin planlı bir şekilde yönetilmesi amacıyla kurulması teklif edilen İmar ve İskân Bakanlığı hakkındaki kanun tasarısı görüşmelerinden memnun olduğunu belirtmiştir. Ardından son yıllarda ülke genelinde yaşanan hızlı kalkınma, sanayileşme, nüfus artışı ve köylünün refah düzeyindeki gelişmeler nedeniyle, kapsayıcı bir imar ve konut politikasının zorunlu hâle geldiğini vurgulamıştır. Bu bağlamda, Hükûmetin teklif ettiği yasayla, İmar ve Mesken Umum Müdürlüğü, Yapı Malzemesi Umum Müdürlüğü, İskân Umum Müdürlüğü şeklinde üç temel birimin kurulmasını önermiştir. Ona göre, bu müdürlükler sırasıyla şehirleşme planlarının yapılması, yapı malzemelerinin geliştirilmesi ve iç/dış iskân işlerinin yürütülmesi gibi görevleri üstlenecektir.

---

[782] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 1, s. 360-363.

[783] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 1, s. 447-449.

[784] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 1, s. 451, 452.

Ancak Meclis komisyonlarının yaptığı değişikliklerle, "İmar ve Mesken" müdürlüğü ikiye ayrılarak "Planlama ve İmar" ile "Mesken" müdürlüklerine dönüştürülmüş, İskân Umum Müdürlüğü ise tamamen metinden çıkarılmıştır. Yerine "Toprak ve İskân Umum Müdürlüğü" tümüyle vekâlet bünyesine alınmıştır. Goloğlu bu değişikliğin hatalı olduğunu belirtmiştir. Zira Toprak ve İskân Umum Müdürlüğü'nün yetki alanı, afet sonrası iskân, göçmen yerleşimi veya iç iskân planlaması gibi meseleleri kapsadığını ifade etmiştir. Dolayısıyla iç iskân meselesinin, Hükûmetin öngördüğü şekilde bağımsız bir "İskân Umum Müdürlüğü" aracılığıyla ele alınmadıkça, bu sorunların çözülmediğini söylemiştir. Ayrıca doğal afet durumlarında hızlı müdahale için gereken yasal ve kurumsal altyapı da yetersiz kalacağını belirtmiştir[785].

Kanun teklifi hakkındaki müzakereler 16 Nisan 1958 Çarşamba günü 60. Birleşimde de devam etmiştir. Goloğlu Kanunun 2. Maddesi olan İmar ve İskân Vekâleti'nin Vazifeleri" hakkında söz almıştır. Konuşmasında, "İmar ve İskân Vekâleti'nin kurulmasına ilişkin kanun teklifinin komisyonda yapılan değişikliklerle iç iskân konularına dair hükümlerin metinden çıkarılmış olmasını eleştirmiş ve bu hükümlerin yeniden kanun metnine dâhil edilmesi gerektiğini belirtmiştir. İskân politikalarının yalnızca göçmen ve mülteci yerleştirmesiyle sınırlı tutulmaması, ülke içinde nüfus yoğunluğu yüksek ve toprağı yetersiz bölgelerin de iskân kapsamına alınması gerektiğini belirtmiştir. Mevcut düzenlemede yalnızca İskân Kanunu'na atıf yapılarak sınırlı bir çerçeve çizildiğini, ancak bu kanunun iskân problemlerinin tamamını düzenlemekten uzak olduğunu ifade etmiştir[786].

Bu gerekçeyle, kanun teklifinin 2. maddesinin (E) fıkrasına iskânın kapsamını genişleten ve hükümet teklifinde zaten mevcut olan hükümlerin eklenmesini önermektedir. Önerilen düzenleme, hem iç iskânı (nüfusu yoğun ve toprağı kıt bölgelerin yeniden yerleştirilmesini) hem de dış iskânı (göçmen ve mültecilerin yerleşimi) kapsamakta, ayrıca afet öncesi ve sonrası iskân tedbirlerini de içermiştir. Goloğlu, önerdiği değişikliğin, Hükümetin orijinal teklifine sadık kaldığını, sadece bu teklifin yeniden metne dâhil edilmesini sağladığını belirterek hem hükümet hem de komisyon nezdinde kabul görmesini temenni etmiştir[787].

Önceki dönemlerde dikkat çektiği kan davası meselesini 11. Dönemde de gündeme getirmiştir. 18 Kasım 1957'de bu yönde bir takrir vererek 9. Dönemde sunduğu ve üzerinden 5 yıl geçmesine rağmen halen tam anlamıyla bir sonuca ulaşamayan teklifini yeniden gündeme getirmiştir. Kan davası sonrasında uygulanan iç iskânlardaki mağduriyetlerin giderilmesini istemiştir. Kan davası nedeniyle cinayet işleyenlerin aileleri ve akrabalarının nakil süreçlerinin yargı denetimine tabi kılınmasını, taşınmaz mallarının devlet tarafından satın alınması ya da eşdeğer gayrimenkullerle

[785] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 3, s. 238-241.

[786] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 3, s. 290, 291.

[787] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 3, s. 290-291.; Arslan, **Türk Parlamento Tarihi TBMM-XI. Dönem (1957-1960),** Cilt: I, s. 206, 211.

takas edilmesi, kadın akrabaların nakil kararlarından muaf tutulması gibi düzenlemeler talep etmiştir. Ayrıca, hayatı tehlikede olan ancak suç işlememiş kişilerin de gönüllü yer değiştirme hakkını önermiştir. Teklifinin cezalandırma amacı taşımadığını, güvenlik tedbiri niteliğinde olduğunun altını çizmiştir. Teklifinin önceki dönemlerde muhtelif tarihlerde defaatle gündeme gelmesine rağmen kesin olarak sonuçlandırılamadığından yakınmıştır. Sürecin tamamlanamamasını anayasal kaygılara, uygulamadaki zorluklara ve fikir ayrılıklarına bağlamıştır. Kan davasının ciddi bir toplumsal sorun olduğunu vurgulamış ve bu tür suçların önlenmesinde yasal düzenlemelerin gerekliliğine dikkat çekmiştir[788]. Gologlu'nun bu girişimi, toplumsal sorunlara duyarlılığını, çözüm üretme konusundaki ısrarcı tutumunu ve hedeflediği düzenlemeyi gerçekleştirmek için her türlü yasal ve meşru yolu sabırla denemeye kararlı bir siyasetçi olduğunu açıkça göstermiştir.

Gologlu, bu dönemde Emekli Sandığı Kanunu'na ilişkin de takrirler sunmuştur. Ayrıntıları 11. Dönemde diğer takrirleri kısmında verilen bu konudaki düzenleme teklifleri, onun sosyal güvenlik politikalarına olan ilgisini, özellikle de kamu görevlileri ve emeklilerin haklarının korunmasına ve iyileştirilmesine yönelik duyarlılığını açıkça ortaya koymuştur.

2.3.5.5. Başkan Vekilliği Görevindeki Faaliyetleri

DP ve ana muhalefet partisi CHP arasındaki gerginleşen bir dönemde Gologlu, 1 Kasım 1958 Cumartesi günü yapılan seçimlerde 346 oy alarak TBMM Başkanvekilliği görevine seçilmiştir[789]. Onun TBMM Başkanvekilliği gibi önemli bir göreve seçilmesi muhalif kesimlerce olumlu şekilde karşılanmıştır. Cumhuriyet gazetesinde yer alan "Yaylacıların adayı Mahmut Gologlu'nun başkanvekilliğine seçilmesi, Ankara siyasi çevrelerinde müspet tesir yaptı" başlığıyla aktarılmıştır. Haberde bu seçimi Denizli Mebusu Ahmet Hamdi Sancar'a karşı kazandığı ifade edilmiştir[790]. Bu önemli görev olabildiğince partiler üstü kalmayı gerektirmekte idi. Gologlu da bu prensip gereği muhalefetle herhangi bir çatışmaya girmemeyi, müzakereleri usul ve nizam çerçevesinde, aynı zamanda dostane bir atmosferde gerçekleştirmeyi kendisine görev olarak belirlemiştir. Bu yaklaşımını Meclis müzakerelerinde de vurgulamıştır[791].

Zamanının büyük kısmını meclis çalışmalarıyla geçirmiş tüm milletvekilleriyle dostane ilişkiler sürdürmeye gayret etmiştir. Başkanlık ettiği Meclis faaliyetlerini başarıyla yönetmiştir. Bütçe görüşmelerini yönetmesi Milliyet gazetesince takdirle karşılanmıştır. 2 Mart 1959'da tarihli gazete Meclis Başkan Vekillerinden Mahmut Gologlu'nun yönettiği bütçe görüşmelerinin bahar havasında geçtiği ve gelecekteki siyasi havanın da bu şekilde olacağının ümit edildiğini yazmıştır.

---

[788] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 1, s. 164.

[789] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 5, s. 18.

[790] "Büyük Millet Meclisi Bugün Açılıyor" (01.11.1958), **Cumhuriyet Gazetesi,** s. 1, 5.

[791] Tuna, a.g.m., s. 76.

Ayrıca Goloğlu'nun Meclis oturumlarında en ılımlı başkan sıfatını kazandığı yorumu da yapılmıştır[792].

24 Nisan 1959'da TBMM Başkanvekili olarak oturuma başkanlık eden Goloğlu, Endonezya Cumhurbaşkanı Ahmet Soekarno'yu TBMM Genel Kurulu'nda saygı ve muhabbetle selamlayarak, onun şahsında dost ve kardeş Endonezya halkına hitaben sıcak bir karşılama konuşması yapmış ve ardından Cumhurbaşkanı Soekarno'yu kürsüye davet ederek, milletlerarası dostluk ve dayanışmanın güçlü bir ifadesini ortaya koymuştur[793].

Goloğlu'nun Başkanvekilliğindeki çalışma usulü muhalif basın tarafından dahi takdirle ve övgüyle karşılanmıştır. Ali İhsan Göğüş'ün sahibi olduğu muhalif Kim dergisinde Goloğlu'nun TBMM Başkanvekilliği görevini muhalefeti de kucaklayacak şekilde nasıl yönettiğini şöyle kamuoyuna taşımıştır[794]:

> Mahmut Goloğlu 1950'den beri DP milletvekilliği yapmaktadır. Bir ara adı Yaylacılar arasında geçmişse de sonra bu sırada çabuk sıyrılmıştır. Kürsüde tatlı Karadeniz şivesiyle konuşur. Bilhassa Meclis başkan vekili seçilmediği zamanlar arka sıralardan yaptığı "usul hakkındaki" müdahalelerle dikkat çekmiştir. Tok bir sesi vardır. Avukat olduğundan haksızlıklara pek tahammül edemez. Hatır gönül dinlemez. Kürsüye çıktığında, önündeki çana en az itibar eden Başkan vekillerindendir. Mesela Erozan çanı sık sık çaldığı halde Goloğlu buna rağbet etmez. O daha ziyade önündeki çekici kürsüye vurur ve az taraf tutmaya çalışır. Büyük hadiselerden hoşlanmaz. Olur, olmaz şeye ceza vermez. Hatta meclis başkanları içinde en az ceza veren kişidir. Tehevvüre kapılmadığı zaman sakin tabiatlı bir insandır. Zaman zaman muhalefetin de meclis içerisinde hakları olduğunu hatırlatır.

1959'da Meclis Başkanvekilliği süresi sona erecektir. Yapılacak Meclis Başkanlığı seçimlerinde Refik Koraltan, Sıtkı Yırcalı ve Hüsnü Yaman adaylıklarını koymuşlardır. Meclis Başkan vekilliğine ise İbrahim Kirazoğlu, Agâh Horazan ve İlhan Sipahioğlu aday olmuşlardır. Goloğlu'nun Meclis Başkan Vekilliği'ne aday olup olmayacağı konusunda dönemin gazetelerinden edinilen bilgilere göre Goloğlu, Refik Koraltan'ın Meclis Başkanı seçilmesi durumunda adaylıktan feragat edeceğini, ancak Yırcalı'nın seçilmesi durumunda başkan vekilliğine adaylığını koyacağını söylemiştir. O, bu ifadesiyle Meclis Başkanlığı yarışında Sıtkı Yırcalı'yı açıkça desteklediğini göstermiştir[795]. TBMM Başkanlığı ve Başkanvekilliği seçimleri muhalefetin ve basının da ilgisini çekmiştir. Kim dergisi, 29 Mayıs 1959 tarihli sayısında Koraltan, Erozan, Goloğlu ve Yırcalı'nın fotoğraflarını kapağına koymuş, "B.M.M" başlıklı yazıda ise aday olan meclis başkan ve meclis başkanvekilleri hakkında değerlendirmelerde bulunmuştur[796]. Bir diğer muhalif yayın olan İsmet

---

[792] Fahir Ersin (02.03.1959), "Bütçe bahar havası ile açıldı, kavgalı geçti ve bahar havası ile bitti", **Milliyet Gazetesi,** s. 1, 5.

[793] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 8, s. 378.

[794] "B.M.M.", **Kim Dergisi**, (53), 29 Mayıs 1959, İstanbul, s. 15-17.

[795] Faruk Demirtaş (25.10.1959), "Sıtkı Yırcalı'nın Şansı Gittikçe Artıyor", **Milliyet Gazetesi,** s. 1, 5.

[796] "B.M.M.", **Kim Dergisi**, (53), 29 Mayıs 1959, İstanbul, s.15-17.

İnönü'nün damadı Metin Toker'in yayımladığı AKİS dergisi, 20 Ekim 1959 tarihli sayısında Goloğlu'nun fotoğrafına kapağında yer vermiştir[797].

Goloğlu partisi tarafından TBMM Başkanvekilliğine aday gösterilmemiştir. Muhalefet bunun gerekçesini, onun parti içi muhalefette öne çıkması olarak göstermiştir. 1 Kasım 1959 tarihli Meclis başkanlığı seçim sonuçlarına göre DP grubunda İçel Milletvekili Refik Koraltan 218 oy ile başkan seçilmiştir. Koraltan karşısında en güçlü rakip olan Balıkesir Milletvekili Sıtkı Yırcalı ise 121 oy almıştır. Başkan vekilliğinde aday gösterilmeyen Goloğlu istifa etmiş yerine İlhan Sipahioğlu seçilmiştir[798]. Bu durum AKİS dergisinde şöyle kamuoyuna aktarılmıştır. Goloğlu'nun demokratik değerlere ve çok partili siyasi hayata bağlılığıyla tanınan bir siyasetçi oluşu, Meclis tahkikat önergelerinin gündeme alınmasında ısrarcı bir tutum sergileyişi karşısında kendi partisinin milletvekillerinin tepkisini çekmiş ve desteklerini kaybetmiştir. Goloğlu, Meclis üstü güçlerin etkisine rağmen anayasal sorumluluğu çerçevesinde Meclis kararlarının uygulanmasını savunmuş, ancak bu doğrultuda başarıya ulaşamamıştır. İlkeli duruşu nedeniyle yeniden başkanvekilliğine aday gösterilmemiş ve görevini bırakmıştır[799].

Buna rağmen görevinin sona ermesinden bir ay sonra Mecliste bir muhalif milletvekili tarafından Başkanvekili sırasında içtüzüğe aykırı biçimde tarafsız olmamakla suçlanmıştır. Goloğlu ise bunu reddetmiştir. 4 Aralık 1959 Cuma günü yapılan 10. Birleşimde Meclis İçtüzüğüne uyulmaması iddiası hakkında yaptığı konuşmada kendisine yönelik "iş birliği" suçlamasına yanıt vererek, Meclis Başkanvekilliği döneminde muhalefet milletvekillerine soru önergelerini İçtüzüğe uygun şekilde düzenlemeleri konusunda rehberlik ettiğini belirtmiştir. Bu süreçte, önergelerin doğrudan reddi yerine, sahipleriyle görüşerek usule uygun hale getirilmesini sağladığını; hiçbir önergenin Başkanlık Divanı onayı olmadan işleme konulmadığını söylemiştir. Goloğlu, bu sürecin "iş birliği" olarak nitelendirilmesini yanlış bulmuş, görev süresi boyunca tüm işlemleri kurallara uygun yürüttüğünü ifade etmiştir[800].

2.3.6. Seçim Bölgesini Ziyaretleri ve Çalışmaları

Goloğlu, 11. Dönemde, Türkiye genelindeki meselelerin yanı sıra özellikle seçim bölgesi olan Trabzon'un sorunlarını Meclis gündemine taşımak amacıyla çalışmalarına aktif biçimde devam etmiştir. Bölgesel sorunları yerinde tespit etmek amacıyla sık sık Trabzon'a gitmiş, bu ziyaretlerini çoğunlukla diğer DP milletvekilleriyle birlikte gerçekleştirmiştir. Goloğlu'nun bu saha çalışmaları,

---

[797] "Karadeniz Yolcusu", **Akis Dergisi**, XVI (273), Ankara, 20 Ekim 1959, s. 10.

[798] "Meclis Bayar'ın Nutku ile Açıldı" (02.11.1958), **Milliyet Gazetesi**, s.1-5: "Başkanlık Mücadelesi Sona Erdi: Seçimi Koraltan Kazandı" (01.11.1959) **Milliyet Gazetesi**, s. 1-5.; T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 5, s. 18.

[799] "Karadeniz Yolcusu", **Akis Dergisi**, XVI (273), Ankara, 20 Ekim 1959, s. 10-12.

[800] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 1, s. 273-274.

yalnızca sembolik değil, yerel kalkınma ve altyapı yatırımlarının somut biçimde şekillenmesine katkı sağlamıştır. Bu bağlamda, 20 Ekim 1959 tarihinde, Trabzon Valisi ve diğer DP Trabzon milletvekilleriyle birlikte Çaykara ilçesine bir inceleme gezisi düzenlemiştir. Ziyaretin amacı, Çaykara-Şerah yolu güzergâhının belirlenmesi ve yol yapım sürecinin başlatılması olmuştur. Yapılan yerinde incelemeler sonucunda, yolun Maraşlı köyü güzergâhından geçirilmesine karar verilmiştir. Bu karar, yalnızca ulaşımı kolaylaştırmakla kalmamış; aynı zamanda 14 köyün kara yoluna kavuşmasını sağlayacak önemli bir kırsal kalkınma adımı olmuştur. Bu tür ulaşım yatırımları, dönemin kırsal altyapı politikaları açısından dikkat çekici örneklerden biridir[801].

Diğer yandan, DP'nin bölgedeki siyasi mevcudiyetini ve teşkilat yapısını güçlendirmeye yönelik çabalara da katılmıştır. Bu doğrultuda, 31 Mayıs 1959 tarihinde, DP Trabzon İl Kongresi düzenlenmiştir. Lale Sineması'nda gerçekleşen kongreye 113 delege katılmıştır. Kongreye, Zonguldak Milletvekili ve Trabzon Bölge Müfettişi Necati Tanyolaç başkanlık etmiştir. Kongrede Mahmut Gologlu'nun yanı sıra Ticaret Bakanı Hayrettin Erkmen, Haluk Çulha, Hasan Polat, Selahattin Karayavuz, Sabri Dilek ve Fikri Karanis gibi önde gelen isimler konuşma yapmıştır. Yapılan konuşmaların genelinde öne çıkan ortak tema, DP'nin halk nezdindeki güçlü desteği ve bu desteğin muhalefet tarafından kolay kolay sarsılamayacağı yönündeki inanç olmuştur. Konuşmalarda, özellikle DP iktidarının meşruiyetinin ve halkla bağlarının güçlü olduğu sıkça vurgulanmıştır[802].

[801] Aslan, **a.g.t.,** s. 284, 285.

[802] "Dün Lale Sineması'nda Yapılan D.P. İl Kongresi'nde, Basına Saldırışlar Oldu" (01.06.1959), **Hâkimiyet Gazetesi,** s. 1.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DP MECLİS GRUP TOPLANTILARINDAKİ FAALİYETLERİ

3.1. 9. Dönem DP Grup Toplantılarındaki Faaliyetleri

TBMM 9. Dönem yasama yılı, DP Meclis Grup Toplantıları 28 Mayıs 1950 ile 9 Mart 1954 yılları arasındaki dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde Goloğlu, 27 Haziran 1950 ile 2 Şubat 1954 tarihleri arasında aktif olarak DP Meclis Grup Toplantıları'na katılmıştır. Bu toplantılarda pek çok konuşma yapmış, görüşlerini ve önerilerini sunmuştur. İlgili bakanlardan cevaplamaları için sual takrirlerinin yanı sıra talep veya değişiklik takrirleri de vermiştir. Bunların dışında İdare Heyeti üyeliği, kâtiplik, seçimlerin işleyişini sağlayan komisyonlarda üyelik gibi önemli vazifeler de üstlenmiştir.

3.1.1. 1950 Yılı DP Meclis Grubu Toplantıları

Goloğlu, DP Meclis Grup Toplantısındaki ilk konuşmasını, 27 Haziran 1950 Salı günü gerçekleştirmiştir. Bu konuşma, Grup müzakerelerinin basına duyurulması için tebliğ halinde verilmesi vazifesinin İdare Kurulu'na havale edilmesi hakkındadır. Goloğlu, konuşmasında daha önce gerçekleştirilen toplantılarda, grup toplantılarının gizli mi yoksa açık mı yapılacağı konusunun uzun süre tartışıldığını ifade etmiştir. Bu tartışmalar sonucunda toplantıların gizli yapılmasına karar verildiğini, ancak alınan kararın henüz uygulanmadığını belirtmiştir. Gizli yapılması kararlaştırılan toplantıların ertesi gün basında tüm ayrıntılarıyla yer almasının bu kararla çeliştiğini vurgulamış ve söz konusu durumun Başkanlık Divanı'na iletildiğini söylemiştir. Bu konuda ne tür bir önlem alınacağının belirlenmesi için meselenin istişare edilmesini talep etmiş; detaylı açıklamaların ise İdare Amirleri tarafından yapılabileceğini belirterek konuşmasını sonlandırmıştır. Kayseri Milletvekili Kâmil Güneş, toplantıların dışarıya sızmasının nedeninin hoparlör sesinin yüksekliği ya da kapılardan seslerin duyulması olabileceğini belirtmiştir. Ancak, bazı milletvekillerinin grup içinde konuşulanları dışarıya aktardığını da vurgulamış, bu konuda daha dikkatli olunması gerektiğini söylemiş ve eğer sorun kendilerinden kaynaklanıyorsa sorumluluğu üstlenmeye hazır olduklarını ifade etmiştir[803].

---

[803] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 5, Cilt: 5, s. 3-5.

Aynı günkü görüşmeler sırasında Erzurum Milletvekili Memiş Yazıcı, Meclis Grup toplantılarına ilişkin bir önerge sunmuştur. Önerge üzerine yapılan müzakerelerde Goloğlu, bazı ifadelerin açık olmadığını belirterek söz almıştır. Bir milletvekilinin Meclis'te ele alınan tüm konuların öncelikle parti grubunda değerlendirilmesi gerektiğini savunduğunu, başka bir milletvekilinin ise bu yaklaşımı "sansür" olarak nitelendirdiğini aktarmıştır. Ancak Goloğlu, "sansür" ifadesinin konuyu yanlış yansıttığını ifade etmiştir. Ayrıca, İçtüzüğe göre sözlü soruların parti grubunda değil, yalnızca Grup İdare Heyeti'nde değerlendirileceğini belirtmiştir. Konuşmasını, Grup İdare Heyeti'nin konuyu saptırmadan ve ana meseleye odaklanarak ele alması gerektiği yönündeki çağrısıyla tamamlamıştır[804].

2 Kasım 1950 tarihinde yapılan Grup Toplantısında Grup Başkanı, Başkanvekilleri, Grup İdare Heyeti ve Haysiyet Divanı seçimleri yapılmıştır. Grup İdare Kurulu seçimlerinde Goloğlu da aday olmuştur. 295 milletvekili'nin katıldığı oylamada Goloğlu 73 oy alarak Grup İdare Heyetine seçilmiştir[805].

DP Meclis Grup Toplantısının bir diğeri 16 Kasım 1950 tarihinde Perşembe günü toplanmıştır. Goloğlu Afyon Milletvekili Ali İhsan Sabis'in 1950 bütçesine dair Maltepe'de yapılmakta olan Sigara fabrikası hakkındaki sorusu üzerine görüş bildirmek için söz almıştır. Goloğlu konuşmasında, Maltepe'deki sigara fabrikasını ele alıp konuşmak yerine böyle bir fabrikanın kurulmasına gerek olup olmadığının sorgulanması gerektiğini belirtmiştir. Maltepe'deki sigara fabrikası kurulmadan önce, mevcut Cibali Fabrikasının durumu üzerinde durulması gerektiğini ifade etmiştir. Cibali fabrikasının hala kullanılır durumda olup olmadığını, genişlemeye müsaitliğini sorgulamıştır. Tekel İdaresinin raporlarında yapılan inşaatların genellikle önce düşük maliyetler gösterildiğini ve daha sonra ek maliyetlerin ortaya çıktığını belirterek, bu tür projelerde devletin parasının israf edilmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Maltepe fabrikasının inşa edilmesinin gerekliliğini sorgulamış ve eğer Cibali Fabrikasının yeterli olmadığı düşünülüyorsa, bunun nedenlerinin ve gerekçelerinin net bir şekilde açıklanması gerektiğini söylemiştir. Büyük bir fabrikanın tek bir yerde mi yoksa Anadolu'nun farklı yerlerinde mi kurulması gerektiği konusunu tartışmıştır. Anadolu'da küçük fabrikaların kurulmasının daha uygun olabileceğini, çünkü Türkiye'nin kalkınma açısından bu tür yatırımlara ihtiyacı olduğunu ifade etmiştir. Devletin yaptığı yatırımların bazen planlanan bütçenin çok üzerinde maliyetlere yol açtığını, bu durumun mecliste sürekli tartışıldığını, ancak sonunda hiçbir şey yapılmadığını belirtmiştir. Ayrıca, 15 milyon liranın adata kaybolduğunu ve bu paranın nerede olduğunu sorgulamış, eğer projede bir yanlışlık veya suistimal varsa, bunun hesabının sorulması gerektiğini ifade etmiştir. Parti Grup İdare Heyeti'nin bu konuda bir karar almasını ve bu tür projelere yönelik daha dikkatli bir yaklaşım sergilenmesini istemiştir[806].

---

[804] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 5, Cilt: 5, s. 86, 87.

[805] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 2, Cilt: 11, s. 2.

[806] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 2, Cilt: 14, s. 36-40.

Grup toplantılarının gizli yapılması ve dışarıya bildirilmesi meselesi 19 Aralık 1950 Salı günü yapılan DP Meclis Grup Toplantısı'nda tekrar gündeme gelmiştir. Amasya milletvekilleri Hamit Koray ve Cevdet Topçu, grup toplantılarının kapalı oturumlar şeklinde gerçekleştirilmesi yönünde bir öneri sunmuşlardır. Yapılan oylama sonucunda, bu teklif oy çokluğuyla kabul edilmiştir. Tebliğlerin yayımlanması ile ilgili Grup Başkanı da bir öneride bulunmuştur. Grup idare heyetinin daha önce aldığı bir karara dayanarak, toplantı sonrasında tebliğ yayımlama yetkisine sahip olduğunu hatırlatmıştır. Her toplantıdan sonra grup idare heyetinin, tebliğ yayımlanmasının gerekip gerekmediğine karar vereceğine ve ancak gerekli görürse yayımlayacağına dair bir öneriyi oylamaya sunmak istese de, üyelerden gelen "Lüzum yok" tepkileri üzerine, "İdare heyeti lüzum görürse tebliğ yayımlar, görmezse yayımlamaz" açıklamasını yapmıştır. Bunun üzerine Gologlu söz alarak "Şimdiye kadar hiç lüzum görmüş müdür?" diye sormuş, Başkan "Görmüştür" yanıtını vermiştir. Gologlu'nun "Galiba hiç yayımlanmadı" ifadesine karşılık Başkan, daha önce tebliğlerin yayımlandığını belirtmiştir. Böylece toplantıların kapalı yapılması kararı resmen kabul edilmiş, tebliğlerin yayımlanması ise grup idare heyetinin takdirine bırakılmıştır[807].

Gologlu'nun görüş beyan ettiği 1950 yılının son Grup Toplantısı 26 Aralık 1950'dedir. Bu toplantıda İstanbul Milletvekili Senihi Yürüten, nakil vasıtalarıyla ilgili sözlü bir sual takriri sunmuştur. Bu vesileyle Gologlu söz alarak, Yürüten'e katıldığını, ancak son günlerde karşılaştığı bazı üzücü olayları da dile getirmek istediğini ifade etmiştir. Halkın sefalet içinde yaşadığını, buna karşılık devletin lüks harcamalar ve otomobil alımları yaptığını belirtmiştir. Bu tür savurganlıkların, yapılan iyi işleri dahi gölgede bıraktığını ve halkın tepkisine neden olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca, daha önce verilen "resmî otomobillerin kaldırılacağı" sözünün tutulmadığını da hatırlatmıştır. Yapılan iktidar değişikliğinin yalnızca parti değişikliği değil, aynı zamanda bir zihniyet devrimi, bir "ihtilal" olduğunu dile getiren Gologlu, ancak bu dönüşümün uygulamada yeterince hızlı ilerlemediğini ve bazı eski alışkanlıkların devam ettiğini söylemiştir. Hükümetin bu usulsüzlükleri önlemek için ivedilikle adım atması gerektiğini, aksi takdirde halkın karşısında hesap veremez duruma düşeceğini ifade etmiştir. Sorunların çözümüne katkı sunmak adına gerekirse fahri olarak görev almaya hazır olduğunu da belirtmiştir. Gologlu'nun bu konuşması grup toplantısında alkışlarla karşılanmıştır[808]. 26 Aralık tarihli DP Grup Toplantısı 27 Aralık 1950 tarihli Milliyet gazetesinde "DP Meclis Grubu Dün Toplandı" başlığıyla yer almıştır. Habere göre Senihi Yürüten, önceki iktidarın lüks harcamalarla "otomobil saltanatı" kurmaya çalıştığını ifade etmiştir. Bakanlıklarda ve iktisadi devlet teşekküllerinde bu düzenin hâlâ sürdüğünü belirten Yürüten, DP'nin bu düzeni yıkması gerektiğini vurgulamıştır. Gologlu ise bu eleştirileri desteklemiş ve "Elimizde mevcut kanunlar var, hükümetin bunları uygulamasını bekliyoruz" diyerek hükümete çağrıda bulunmuştur[809].

---

[807] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 8, Cilt: 20, s. 62-64.

[808] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 9, Cilt: 21, s. 23-26.

[809] "DP Meclis Grubu Dün Toplandı" (27.12.1950), **Milliyet Gazetesi**, s. 1-5.

3.1.2. 1951 Yılı DP Meclis Grubu Toplantıları

Goloğlu, 9 Ocak 1951 Salı günü gerçekleştirilen DP Meclis Grup Toplantısında, Çorum Milletvekilleri Sedat Baran ve Hakkı Yemeniciler ile birlikte bir takrir sunmuşlardır. Takrirlerinde gündemdeki yoğunluktan dolayı biriken işlerin hızla tamamlanması gerekçesiyle Meclis Grup Toplantılarının haftada iki gün, salı ve perşembe günleri yapılmasını önermişlerdir. Goloğlu yaptığı konuşmada hükümetin gerçekten yoğun olduğunu, toplantıların verimli geçmesi için bir düzenleme yapılması gerektiğini ifade etmiştir. Aynı tarzda maddeler üzerinde uzun süre çalışılmasının zaman kaybına yol açtığını ve Bakanların bu maddeler için sürekli olarak beklemek zorunda kaldıklarını dile getirmiştir. Bu durumun hem Meclis üyeleri hem de Bakanlar için verimsiz olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca, Meclis çalışmalarının etkinliği konusunda da düşüncelerini paylaşmış ve sözlü soruların çoğalmasının Meclisi gereksiz yere meşgul ettiğini, bu yüzden bazen sual takriri verilmemesinin gerektiğini ifade etmiştir. Meclis çalışmalarının daha verimli olabilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması gerektiğine dikkat çekmiş ve toplantı günlerinin düzenlenmesi konusunda arkadaşlarının görüşlerini alarak, Perşembe günleri çalışmanın fazla yorgunluk yaratacağını, Salı günü ise sabah akşam çalışmayı kabul ettikleri takdirde buna da gönülden razı olacaklarını belirtmiştir[810]. Takrir yapılan oylama sonucunda kabul edilmemiştir[811].

Goloğlu'nun görüş beyan ettiği DP Meclis Grubunun diğer toplantısı, 6 Şubat 1951 Salı günü gerçekleşmiştir. Toplantıda Zonguldak Milletvekili Abdurrahman Boyacıgillerin, işçilerin sağlığını korumak amacıyla işçi sanatoryumları ve preventoryumlarının yapılması gerektiğini, ayrıca işçilerin röntgenden geçirilerek, kaçının verem olduğunu belirlemeye yönelik bir sözlü soru önergesi sunmuştur. Boyacıgillerin bu sorusu Meclis grubu gündeminde görüşülmüştür[812]. Boyacıgillerin sorusu üzerine Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı ve İzmir Milletvekili Ekrem Hayri Üstündağ, bir konuşma yaparak bu konuya dair açıklamalarda bulunmuştur. Bakan Üstündağ, Zonguldak kömür yataklarının birinci derecede önemli bir bölge olduğunu ve burada önemli sayıda işçi çalıştığını belirtmiştir. Ardından, Zonguldak'taki maden kömür işletmelerinde çalışan işçi sayıları, işçilerin çalışma şartları, barınma ve beslenme koşulları, günlük mesai ücretleri, yapılan yardımlar ve işçilerin sağlık durumları hakkında ayrıntılı bilgiler vermiştir.

Goloğlu, konu hakkında görüşlerini paylaşmak üzere söz alarak, verem konusunun Zonguldak ile sınırlı kalmayıp, Trabzon'u da doğrudan ilgilendirdiğini ifade etmiştir. Zonguldak'ta çalışan işçilerin genellikle Trabzon'dan geldiğini ve birçoğunun verem hastalığıyla geri döndüğünü belirtmiştir. Bu nedenle, Trabzon'un veremle mücadelesinin Zonguldak'taki durumla doğrudan bağlantılı olduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca, Karadeniz Bölgesi'nde verem hastalığının en yaygın

[810] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 10, Cilt: 1, s. 100-103.

[811] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 10, Cilt: 1, s. 116.

[812] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 14, Cilt: 5, s. 35.

hastalık olduğunu vurgulamıştır. Bazı kişilerin ise tedbirsizlik ve bilgisizlik nedeniyle hastalığa yakalandıklarını dile getirmiştir. Ayrıca, şu anda verem aşısının bazı bölgelerde uygulanmaya başlandığını ancak bu aşının Karadeniz Bölgesi'ne ne zaman uygulanacağı konusunda belirsizlik olduğunu ifade etmiştir. Bakan Üstündağ'dan, bu bölgeye aşı uygulamasının ne zaman yapılacağını ve eğer yapılmayacaksa, neden yapılmadığını açıklamasını istemiştir[813].

DP Meclis Grubunun diğer toplantısı 13 Şubat 1951 Salı günü toplanmıştır. Toplantıda Bursa Milletvekili Raif Aybar, 1 Haziran 1950 tarihinden 15 Ocak 1951 tarihine kadar Ziraat Bankası'nın çalışmaları hakkında yazılı bir sual takriri sunmuştur. Aybar'ın konuya ilişkin yedi sorusu, Meclis grubu gündeminde görüşülmüştür. Aybar'ın sorusu üzerine Ticaret Bakanı ve İzmir Milletvekili Zühtü Velibeşe, sorulan noktaların araştırılması ve incelenmesi için biraz zaman talep etmiştir. Bunun üzerine Goloğlu, "Bir zaman tayin ediniz lütfen." diyerek zaman verilmesini istemiştir. Bakan Velibeşe, devamında şunları söylemiştir: "Tamamiyle mutmain olunuz ki, bizzat tetkikat yapacağım, zabıtları alıp işi tetkik ettireceğim. Tetkikat neticesinde eğer bir kanaat oluşursa, o şahıs orada kalamaz. Nihayet 15-20 gün sürecek bir iştir." Bu açıklamaların ardından Bakan, ilgili sorulara daha ayrıntılı bir şekilde cevap vereceğini ifade etmiştir[814].

Goloğlu'nun görüş beyan ettiği diğer bir Meclis grup toplantısı 17 Nisan 1951 Salı günü toplanmıştır. Zonguldak Milletvekili Abdurrahman Boyacıgillerin Grup toplantılarında her 15 günde bir Milletvekillerinin serbest konuşması hakkındaki sorusu üzerine söz almıştır[815]. Goloğlu konuşmasında, teklifin kabul edilip edilmemesi hususunda bir görüş bildirmeyeceğini ancak bu teklif vesilesiyle önemli bir noktaya değinmek istediğini ifade etmiştir. Bu noktada, milletvekillerinin Hükümetle olan temaslarını düzenleme meselesine dikkat çekmiştir. Milletvekillerinin işlerini takip etmekte yaşadıkları zorlukları ve bürokratik engelleri dile getirmiştir. Bazı işler için Hükümetle temasa geçmenin zor olduğunu ve bazen bu tür işleri çözebilmek için bizzat Bakanlarla ya da devlet daireleriyle temasa geçilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca, milletvekillerinin işlerini kolaylaştırmak için bir öneri sunmuş ve her bakanlık için bir kutu oluşturulmasını teklif etmiştir. Bu kutuya bırakılan taleplerin, ilgili memurlar tarafından en geç üç gün içinde yazılı olarak cevaplanması gerektiğini ifade etmiştir. Bu sayede, milletvekillerinin vatandaşa daha hızlı ve etkili bir şekilde yanıt verebileceğini savunmuştur. Milletvekillerinin daha etkili bir şekilde temas kurabilmesi için Bakanlarla haftada belirli bir gün görüşme imkânı sağlanmasını da önermiştir. Bu öneriyle, bürokratik engellerin aşılabileceğini ve milletvekillerinin zaman kaybetmeden sorunları çözebileceğini ifade etmiştir. Son olarak, bu tür meselelerin daha sistematik bir şekilde ele

[813] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 14, Cilt: 5, s. 36-52.

[814] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 15, Cilt: 6, s. 110-113.

[815] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 19, Cilt: 11, s. 12.

alınabilmesi için Parti İdare Kurulunun devreye girmesini ve milletvekillerinin işlerini kolaylaştıracak bir düzenleme yapılmasını talep etmiştir[816].

DP Grup Toplantısı'nın bir diğeri 26 Haziran 1951'de Salı günü gerçekleştirilmiştir. Toplantıda Grup İdare Heyeti Meclisin tatile girmesi hakkında görüşlerini bildirmiştir. Goloğlu da söz alarak yaptığı konuşmada tatilin gerekliliğini sorgulamış ve "Çalıştık, yorulduk" gerekçesinin yeterli olup olmadığını belirtmiştir. Tatilin genellikle her yıl bu dönemde yapıldığını ancak bu geleneğin vatandaşların beklentileriyle çelişebileceğini ifade etmiştir. Vatandaşların, Meclis'ten yeni kanunların çıkmasını beklerlerken, sadece eski bir geleneğe uyarak tatil yapmanın doğru olmayacağını savunmuştur. Bazı arkadaşlarının tatil için en az 2-5 ay süreye ihtiyaç olduğu şeklindeki görüşlerine karşı çıkarak, tatil yapmanın bir anlamı olmadığını belirtmiştir. Eğer Meclisin tatil yapması halinde komisyonların da tatil yapacağını ve bu durumda kanunların yine gecikeceğini söylemiştir. Komisyonların yeterince çalışmadığını ve toplantılarında yeterli çoğunluğu sağlayamadığını ileri sürmüştür. Bu durumun devam etmesi halinde kanunların Meclis'e gelmeyeceğini belirtmiştir. Meclis'in çalışmaya daha verimli bir şekilde devam edebilmesi için tatil yerine cezai tedbirler alarak daha etkili bir çalışma düzeni kurulmasını önermiştir. Eğer kanunlar çıkarılırsa, o zaman "yorulduk, temmuzda tatilimizi yaptık" diyebileceklerini vurgulamıştır. Bu şekilde hem Meclis'in çalışmasının hem de vatandaşların beklentilerinin karşılanmış olacağını belirtmiştir. Goloğlu'nun bu konuşması alkışlarla karşılanmıştır[817].

Gündem hakkında Meclis Grubu Genel Kurul Toplantısında müzakereler devam etmiş ve önergeler sunulmuştur. Goloğlu da tatil meselesine gerek olmadığı ve daha sonra görüşülmesini öneren şu takriri sunmuştur.

> Grup Başkanlığına
> Halen tatili mevzuubahis ettirecek bir esbabı mucibe olmadığından bu meselenin şimdilik görüşülmemesine karar verilmesinin oya arzını teklif ederim.
>
> Trabzon
> Mahmut Goloğlu

Goloğlu'nun takriri kabul edilmiştir. Meclis'in tatil meselesi şimdilik gündemden çıkarılmış ve bayram tatilinin yapılacağına karar verilmiştir[818].

Goloğlu'nun görüş beyan ettiği bir diğer DP Grup Toplantısı 17 Temmuz 1951 Salı günü yapılmıştır. Toplantıda Burdur Milletvekili Fethi Çelikbaş, Avrupa İktisadi İşbirliği ve Marshall yardım işleri hakkında Dışişleri Bakanına sual takriri sunmuştur. Çelikbaş'ın takririne Dış İşleri

[816] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 19, Cilt: 11, s. 21-24.

[817] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 28, Cilt: 20, s. 9-11.

[818] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 28, Cilt: 20, s. 20-22.

Bakanı ve İstanbul Milletvekili Fuat Köprülü maddeler halinde cevap vermiştir[819]. Ardından Çelikbaş konuya ilişkin faydalı bir sonuca ulaşabilmek için belirli bir usul ve düzenin takip edilmesi gerektiğini vurgulamış ve usul meselesi hakkında takrir vermiştir. Çelikbaş'ın takriri üzerine Gologlu, söz alarak açıklamalarda bulunmuştur. Öncelikle bir maddenin gündeme alınabilmesi için belirli bir esasın olması gerektiğini vurgulamıştır. Bu esasın, bir sözlü soru, bir izahat ya da bir mevzu olması gerektiğini ifade etmiştir. Ancak konuşulanların şu an için gündeme alınacak kadar önemli olmadığını ve esaslı bir şekilde gelmediğini belirtmiştir. Ayrıca, gündeme alınacak bir madde olması için önce memleket ve millet için faydalı bir rapor sunulması gerektiğini, konu üzerinde detaylı tartışmaların ardından gündeme getirilmesi gerektiğini savunmuştur. Sonuç olarak, gündeme alınan maddenin usule aykırı olduğunu ifade etmiştir[820].

24 Temmuz 1951 Salı günkü DP Meclis Grubu toplantısının ikinci oturumunda, Ankara Milletvekili Muhlis Bayramoğlu, Burdur Milletvekili Fethi Çelikbaş ve Konya Milletvekili Remzi Brandın ara seçim dolayısıyla her arkadaşın bir miktar bağışta bulunması hakkında teklif sunmuşlardır[821]. Gologlu teklif hakkında görüş bildirmek üzere söz alarak partinin giderleri için zorunlu kesinti meselesinin tuhaf olduğunu, kendi maşından da kendisinin farkında olmadan 250 lira kesildiğini belirtmiştir. Maaş bordrosunda 12 ayın rakamlarının birbirini tutmadığını ve bu konuda bir açıklama olmadığını ifade etmiştir. Partinin seçimleri kazanıp kazanmak yerine teşkilatını yaşatabilmesinin önemli olduğunu vurgulamıştır. Seçimlerin kaybedilmesinin zararı olmadığını, ancak asıl işin mali kaynak bulup partiyi sürdürebilmek olduğunu belirtmiştir. İstanbul'daki seçim yarışında kazananların belli olması gerektiğini, ancak teşkilatın ihtiyaçları için belirli bir mali yardım yapılmasının önemli olduğunu savunmuştur. 250 lira zorunlu ödeme yapılması yerine, daha küçük ve gönüllü katkılarla teşkilata yardımcı olunmasını önermiştir. Ayrıca, parayı kendi teşkilatına yönlendirmeyi tercih edeceğini, çünkü bazı illerin maddi yardıma çok ihtiyacı olduğunu ifade etmiştir. Son olarak, partinin yaşaması için bu tür maddi desteklerin gerekli olduğunu belirtmiş ve zorunlu katkıların yerine gönüllü yardımın daha etkili olacağını söylemiştir[822].

Gologlu, aynı gün Meclis grup toplantısının üçüncü oturumunda, siyasi partilerin resmi daire ve müesseselerden bedelsiz mal edemeyeceklerine, bu daire ve müesseselerle münfesih derneklere ait olup siyasi partilere terk edilmiş gayrimenkul mallarının ve bu partiler tarafından menfaat amacıyla yaptırılmış binaların sahiplerine hazineye iade edilmesine dair kanun teklifi hakkında yapılan müzakerelerde söz almıştır. Konuşmasında, kanun tasarısı hazırlığında gerekli uyarı ve taleplerini tasarıyı hazırlayan arkadaşlarına ilettiklerini belirtmiş ve bu sebeple kendisinin de bir uyarı ve isteği olduğunu ifade etmiştir. CHP'nin her fırsatta, bütün memlekette asayişsizlik ve

[819] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 29, Cilt: 21, s. 3.

[820] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 29, Cilt: 21, s.79.

[821] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 30, Cilt: 22, s. 68.

[822] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 30, Cilt: 22, s. 75, 76.

huzursuzluk yaratmaya çalıştığını vurgulamış, bu kanun çıkar çıkmaz ellerinden gelen gayreti göstererek engellemeye çalışacaklarını belirtmiştir. Bu nedenle İçişleri Bakanından ve tüm Hükümetten çok dikkatli olmalarını, kimsenin başkaldırmasına müsaade etmemelerini rica etmiştir[823].

2 Kasım 1951 tarihinde Perşembe günü toplanan DP grubunda Grup Başkanı, Başkanvekilleri, Grup İdare Heyeti ve Haysiyet Divanı seçimleri yapılmıştır. Birleşimin ikinci oturumunda ise Grup İdare Heyeti seçimleri yapılmıştır. Seçimlere Gologlu da aday olmuştur. Seçimlerde 272 Milletvekili oy kullanmış, 1 Milletvekilinin mühürsüz kâğıda oyunu kullandığı gerekçesiyle 271 Milletvekilinin verdiği oylar geçerli sayılmıştır. Yapılan seçimde Kasım Küfrevi 204, Raif Aybar 183, Muhlis Bayramoğlu 156, Mahmut Gologlu 149 oy alarak Grup İdare Heyeti'ne seçilmişlerdir[824].

4 Aralık 1951 tarihinde Salı günü DP grubu toplantısında, İdare Kurulu tarafından hazırlanan Grup Çalışma Usulleri hakkında talimatname görüşmeleri yapılmıştır. Bu görüşmelerde Meclis Grubu İdare Kurulu adına Gologlu, talimatname hakkında açıklamalarda bulunmuştur[825]. Yaptığı konuşmada, önceden hazırlanan Grup Çalışma Usulleri hakkındaki tasarının bir taslak olduğunu belirtmiştir. Büyük kongrede alınan bir karar doğrultusunda İdare Kurulu olarak büyük bir mesai ve titizlikle bu taslağı hazırladıklarını ifade etmiştir. Grup çalışmalarına dair tüzüğün eksik olan kısımlarını tamamlamak amacıyla böyle bir tasarının ortaya çıktığını söylemiştir. Parti Grubu içindeki devamsızlık sorununa dikkat çekerek, parti tüzüğündeki boşlukları doldurmak için bu tasarının gerekli olduğunu vurgulamıştır. Tasarının eksik ve yanlış noktaları olabileceğini kabul etmiş, bu konuda yapılacak değişikliklere açık olduklarını belirtmiştir. Grup İdare Heyeti'nin, tasarının tamamen reddedilmesi durumunda dahi hiçbir duygusal tepki vermeden karara saygı göstereceğini ifade etmiştir. Son olarak, gerekirse maddelerdeki aksaklıkların düzeltilmesi gerektiğini belirtmiştir[826]. Gündem hakkında 12 Milletvekili söz alarak görüşlerini bildirmiş ve kifayet hakkında önergeler sunulmuştur. Ancak sunulan önergeler kabul edilmemiş ve birleşime son verilmiştir.

1951 yılının son DP grubu 25 Aralık Salı günü Refik Şevket İnce başkanlığında yapılmıştır. Bu toplantıda Gologlu ve Sivas Milletvekili Rıfat Öçten kâtiplik vazifesini üstlenmişlerdir[827].

---

[823] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 30, Cilt: 22, s. 131: Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi TBMM-IX. Dönem (1950-1954),** Cilt: II, s.1796-1798.

[824] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 2, Cilt: 25, s. 12.; Kazım Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi TBMM-IX. Dönem (1950-1954)**, Cilt: VI, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara, 1999, s. 7077-7078.

[825] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 6, Cilt: 29, s. 2.

[826] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 6, Cilt: 29, s. 30-32.

[827] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 9, Cilt: 32, s. 1.

3.1.3. 1952 Yılı DP Meclis Grubu Toplantıları

Goloğlu, 22 Ocak 1952 Salı günkü DP Meclis Grubu Genel Kurul Toplantısında İdare Heyeti üyesi olarak görüş bildirmiştir. Bu toplantıda Kırşehir Milletvekili Rıfat Özdeş, Genelkurmay Başkanının muamelatının tetkik ve kontrolü için bir komisyon kurulması hakkındaki öneri sunmuştu. Önerinin İdare Kurulu tarafından görüşülüp, neticesinin Heyeti Umumiyeye arz edilmesi istenmişti. Goloğlu, İdare Kurulu adına Özdeş'in önerisi üzerine yapılan görüşmelerde söz almıştır. Önergeye dair İdare Kurulunun kararı hakkında şu açıklamayı yapmıştır: *"Muhterem arkadaşlar, bugünkü gündeme alınmamasına karar verilmiştir. Binaenaleyh bu mesele kapanmıştır. Yapılacak şey, bu takririn İdare Heyeti'ne ve diğer önergeler gibi aynı muameleye tabi tutulmasıdır. Ancak eğer bir arkadaş çıkarsa ve bu meselenin öncelikle ve ivedilikle müzakeresini isterse, o husus da ayrıca reyinize arz edilir[828]."*

Ardından Meclis Grubu Başkanı, Çelikbaş'ın önergenin gelecek gündemin ilk maddesi olarak konuşulması önerisini belirtmiştir. Çelikbaş ise, böyle bir karar almayı teklif etmediğini, sadece usule ilişkin bir mesele olduğu için İdare Heyeti'nin bu konuda gerekli adımı atacağını ifade etmiştir. Çelikbaş, İdare Heyeti'nin usule dair meseleleri öncelikli olarak ele alması gerektiğini vurgulamıştır. Başkan, Fethi Çelikbaş'ın teklifini oylamaya sunmuş ancak Meclis Grubu, bu teklifin diğerlerinden farkı olmadığını belirtmiştir. Bu esnada söz alan Goloğlu, *"Bunu reye koymaya lüzum yoktur. Verilmiş bu önergenin diğer önergeler gibi muameleye tabi tutulması lazımdır. Bu itibarla oya konulmasına da lüzum yoktur"* şeklinde görüşünü ifade etmiştir[829].

Goloğlu aynı zamanda DP grup toplantılarında kâtip olarak vazife almaya devam etmiştir. 29 Nisan 1952 Salı günkü toplantı Abidin Potuoğlu başkanlığında, Goloğlu ve Kocaeli Milletvekili Ekrem Ali Can kâtipliğinde toplanmıştır[830]. 20 Mayıs 1952 Salı günkü DP grubu toplantısı ise Esat Budakoğlu başkanlığında, Goloğlu ve Manisa Milletvekili Sudi Mıhçıoğlu kâtipliğinde gerçekleşmiştir[831].

27 Mayıs 1952 Salı günü toplanan DP grup toplantısının ilk konusu ise Orman Kanunu'nun müzakeresi sebebiyle Çanakkale Milletvekili ve Komisyon Başkanı Nihat İğriboz tarafından verilen önerge üzerine olmuştur. Takririnde Orman Kanunu prensiplerini yeniden değerlendirmek için komisyon yeter sayısının önceden beri devamsızlıklarıyla bilinen milletvekillerinin katılmamaları nedeniyle bir türlü gerçekleştirilemediği belirtilmiştir. Bundan dolayı art arda üç celseye gelmeyenlerin istifa etmiş sayılmaları, geri kalan üyelerin çoğunluğuyla karar alınması istenmiştir.

---

[828] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 12, Cilt: 3, s. 22.

[829] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 12, Cilt: 3, s. 24, 25.

[830] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 23, Cilt:13, s. 1.

[831] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 27, Cilt:17, s. 1.

Önerge hakkında ilk sözü alan Goloğlu, yine İdare Heyeti adına yaptığı konuşmada, orman tasarısı üzerinde önemli bir kısmın halledildiğini ve ana prensiplerin büyük ölçüde karara bağlandığını ifade etmiştir. Ancak zamanın kısıtlı olduğunu belirterek, teklifin mevcut haliyle Meclis'e sunulmasının gerektiğini vurgulamıştır. Aksi takdirde, tatilden önce bu kanunun Meclis'ten geçmesi veya Meclis'e intikal etmesinin mümkün olmayacağını söylemiştir. Bu nedenle tasarının mevcut haliyle Meclis'e gelmesini ve acil kısmının Meclis'te görüşülmesini talep etmiştir. Son olarak, bu konuda bir önerge vererek konunun dikkate alınmasını rica etmiştir[832].

Goloğlu'nun konuşmasının ardından Ankara Milletvekili Cevdet Soydan söz almıştır. Soydan konuşmasında Goloğlu'nun, orman kanunu tasarısının mevcut haliyle Gruptan alınarak Meclis'e sunulması önerisini doğru bulmadığını belirtmiştir. Müzakerelerinin tamamlanmadan tasarının Meclis'e sunulmasının, ciddi bir hata olacağını vurgulamıştır. Ayrıca, Orman Kanunu'nun bu dönemde çıkarılmasının mümkün olmayacağını, çünkü bu kanunun uygulanabilmesi için öncelikle teşkilat kanununun çıkarılması gerektiğini ifade etmiştir. Goloğlu tekrar söz almış, Soykan'ın konuşmalarına hak verdiğini ve bir şekilde yanılgıya düştüğünü belirterek, "Bu devre içinde değil, bir dahaki devre içinde dahi çıkmaz fikrini aklıma getirmemiştim. Özür dilerim. Affedin, teklifimi geri alıyorum" şeklinde açıklamada bulunmuştur[833].

12 Haziran 1952 Perşembe günü yapılan DP grup toplantısında, Afyon Milletvekili Kemal Özçoban, önceki oturumda yaşanan olaylara ilişkin bir önerge sunmuştur. Önergede, 40-50 milletvekiline yönelik muamelenin nedenleri ve bu konuda yapılan işlemler hakkında bilgi istemiş; ayrıca protokol sıralamaları, resmi davetlerin dereceleri ve Meclis Başkanlığı ziyafetlerine kimlerin davet edildiği konusunda açıklama talep etmiştir.

Meclis Grubu Başkanı, önergeyi gündem dışı bularak sadece oylama ile görüşülmesini önermiştir. Ancak, Özçoban'ın önergesinin gündeme alınması yapılan oylama sonucu kabul edilmiştir. Fakat gündemin tekrar gelecek oturuma bırakılmasına karar verilmiştir. Bu esnada, Goloğlu usul hakkında söz alarak, Özçoban'ın önergesinin tüm meseleleri kapsadığını, özellikle hükümete yönelik olanları da içerdiğini vurgulamıştır. İdareci üyelere ait meselelerin de bir arada ele alınmaması ve her bir konunun birbirinden ayrılması gerektiğini belirterek, usulün doğru işlenmesi gerektiğini dile getirmiştir[834].

31 Ekim 1952 Cuma günü toplanan DP grubunda, Meclis Grubu Başkanı ve Başkanvekilliği seçimleri yapılmıştır. Refik Koraltan 256 oyla Başkan seçilmiştir[835]. Ardından Başkanvekilliği

[832] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 28, Cilt: 18, s. 1-3.

[833] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 28, Cilt: 18, s. 3-6.

[834] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 31, Cilt: 21, s. 1-7.

[835] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 2, Cilt: 23, s. 1-4.

seçimine geçilmiştir. Meclis Başkanvekilleri seçimleri öncesinde beş kişilik kura ile tasnif heyeti seçimleri yapılmıştır. Goloğlu dördüncü tasnif heyeti grubuna seçilmiştir. Onun da yürütmesinde yer aldığı seçimler neticesinde 171 oyla Manisa Milletvekili Muzaffer Kurbanoğlu Başkanvekili olmuştur[836].

2 Kasım 1952 Pazar günü toplanan DP Meclis grubunda, Grup İdare Kurulu seçimleri yapılmıştır. Tasnifi yapmak üzere üçer kişiden beş komisyon seçilmiştir. Grup İdare Kurulu seçimlerine 264 milletvekili katılmıştır. Yapılan oylamada Raif Aybar 134, Mahmut Goloğlu 134, Ekrem Cenani 128, Yusuf Azizoğlu 125, Mazhar Şener 123, Naci Berkman 120 Ekrem Alican 114 ve Ali Naci Duyduk 64 oy almıştır. Ancak Raif Aybar ve Goloğlu nisabı doldurduğu için Grup İdare Heyetine seçilmişlerdir[837].

Goloğlu'nun 1952 yılında katıldığı son meclis grup toplantısı, 11 Kasım 1952 Salı günü Hulusi Köymen başkanlığında gerçekleşmiştir. İçel Milletvekili Hüseyin Fırat ile birlikte, toplantının kâtipliğini yapmışlardır[838].

3.1.4. 1953 Yılı DP Meclis Grubu Toplantıları

Goloğlu'nun 1953 katıldığı ilk DP Meclis Grubu Genel Kurul Toplantısı, 20 Ocak 1953 Salı günü Abidin Potuoğlu başkanlığında gerçekleşmiştir. Goloğlu ile birlikte Bursa Milletvekili Raif Aybar ve Tekirdağ Milletvekili İsmail Hakkı Akyüz toplantının kâtipliğini yapmışlardır[839].

Goloğlu'nun 1953 yılında görüşlerini paylaştığı ilk DP Grup Toplantısı 3 Şubat 1953'te gerçekleşmiştir. Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri ile Gümüşhane Milletvekili Vasfi Mahir Kocatürk arasında eğitim meseleleriyle ilgili karşılıklı tartışmalar uzamıştır. Bunun üzerine Goloğlu söz alarak tartışmalara son verilmesini usul hatırlatmasıyla şöyle ifade etmiştir: "Bir Vekâlete ait bir meseleyi buraya getirdiğiniz zaman herkes konuşur, ancak mesele üzerinde olmak şartıyla. Bir Vekâlete ait bir meseleyi getiririz ama onu o Vekâletin bütün teşkilatına teşmil edersek, bunun müzakeresi saatlerce bitmez. Binaenaleyh, istirham ediyorum, gündemde ne madde yazılıysa, konuşacak arkadaşların yalnızca o madde üzerinde konuşmaya riayet etmelerini rica ederim." Konuşmasının ardından gündemin başka maddesine geçilmek üzere birleşime ara verilmiştir[840].

---

[836] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 2, Cilt: 23, s. 6-9.

[837] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 2, Cilt: 24, s. 1-6.

[838] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 4, Cilt: 26, s. 1.

[839] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 13, Cilt: 3, s. 1.

[840] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 14, Cilt: 5, s. 45-69.

10 Şubat 1953 Salı günü DP grubu Osman Kapani başkanlığında toplanmıştır. Toplantının kâtipliğini Gologlu ve Bolu Milletvekili Zuhuri Danışman yapmıştır. Toplantının gündeminde, Hindistan Parlamentosunun daveti üzerine TBMM'yi temsilen 14 Milletvekilinin gönderilmesi vardı. Meclis Riyaset Divanı, seçilecek 14 Milletvekilinden 13'ünün kontenjanını DP'ye ayırmıştır. Muhalefet ise ayrılan kontenjanı protesto edip davete katılmak istemediğini belirtince DP, muhalefete iki kontenjan daha ayrılmasını önermiştir. Muhalefet buna da yanıt vermemiştir. Bunun üzerine Erzurum Milletvekili Emrullah Nutku, muhaliflerin yanıt vermemiş olmalarının hak kaybına yol açmaması gerektiğini savunmuştur. Bunun üzerine Gologlu söz alarak davete katılmayan milletvekillerinin yerine kontenjanların boş bırakılmasına karşı olduğunu belirtmiştir. Asıl meselenin usule ilişkin olduğunu vurgulayarak, temsilci seçiminin parti gruplarının değil, Meclis Riyaset Divanı'nın yetkisinde olduğunu ifade etmiştir. Riyaset Divanı'nın, grupların görüşlerini alarak ama nihai kararı kendi takdiriyle verebileceğini söylemiştir. Diğer partilere kontenjan ayrılmak istenmezse bu hakkın DP grubuna devredilebileceğini, ancak böyle bir kararın yeterli görüş alınmadan dayatma yoluyla yapılmaması gerektiğini vurgulamıştır[841].

21 Nisan 1953 Salı günü Abidin Potuoğlu başkanlığında toplanan DP grubunda Gologlu, Ağrı Milletvekili Kasım Küfrevi ve Rize Milletvekili Osman Kavrakoğlu, toplantının kâtipliği yapmışlardır[842].

Bir sonraki DP Meclis Grubu 5 Mayıs 1953 tarihinde toplanmıştır. İlk oturumda gündemin 8. maddesi Manisa Milletvekili Refik, Şevket İnce'nin, 24 Aralık 1952 tarihli, Büyük Doğu gazetesinin Edebiyat Fakültesi hakkındaki neşriyatına dair Millî Eğitim Bakanına sözlü soru sorması idi. Bakan Burçak, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nden uzaklaştırılan bazı öğrencilerin öğretim üyeleri aleyhine basında ağır ithamlarda bulunduğunu, bu yayınların üniversite ve savcılık tarafından takip edildiğini belirtmiştir. Bakana göre şikâyetler üzerine bir profesör hakkında tahkikat başlatılmış, bir diğeri ise derslere girmediği gerekçesiyle senato tarafından cezalandırılmıştır. Diğer öğretim üyeleri içinse iftira niteliğindeki iddialar nedeniyle tahkikat açılmamıştır. Ayrıca, ilgili yayınlar sebebiyle Büyük Doğu ve Tenkit gazetelerine dava açılmış, gazetenin sorumlu müdürü ise müstehcen yayınlar nedeniyle hapis cezası almıştır[843].

Gologlu, Edebiyat Fakültesiyle ilgili tartışmalar ve Tenkit gazetesinin yayınları üzerine söz alarak, süregelen ithamların ciddi bir mesele olduğunu ifade etmiştir. Gazetede yer alan haberlerin doğruluğunun bilinmemesinin kamuoyunda büyük bir huzursuzluk yarattığını ve bu durumdan derin üzüntü duyduğunu belirtmiştir. Aynı konuda daha önce verilen bir cevabın, şu anki cevapla uyuşmadığını söyleyerek bilgi kirliliğine dikkat çekmiştir. Eleştirilerin sadece öğrencilerden değil,

[841] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 15, Cilt: 6, s. 1-12.

[842] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 20, Cilt: 10, s. 1.

[843] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 22, Cilt: 12, s. 1-5.

bazı fakülte mensuplarından da geldiğini, ancak olayların nedeninin tam olarak anlaşılamadığını belirtmiştir. Komünizm ve tecavüz gibi ciddi suçlamalarla ilgili tahkikatların hâlâ sonuçlanmamış olmasının, belirsizliği artırdığını söylemiştir. Bu nedenle, toplumun daha fazla huzursuz olmaması için olaylara açıklık getirilmesi ve kamuoyunun doğru bilgilendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır[844]. Aynı gün Abidin Potuoğlu başkanlığında toplanan birleşimin ikinci oturumda Goloğlu ve İçel Milletvekili Hüseyin Fırat kâtiplik yapmışlardır[845].

26 Mayıs 1953 Salı günü yapılan DP Meclis Grubu toplantısında, Antakya Milletvekili Akif Sarıoğlu ve 250 milletvekilinin imzasıyla, CHP'nin haksız mal edinimi iddiasıyla bir kanun tasarısı gündeme getirilmiştir. Sarıoğlu, bu meselenin DP'nin çeşitli kongrelerinde de gündeme geldiğini, artık oyalamanın mümkün olmadığını ve hazırlanan kanun tekliflerinin ivedilikle Meclis Genel Kurulu'na sunulması gerektiğini vurgulamıştır[846]. Ancak Meclis Grubu Başkanı Abidin Potuoğlu, Riyaset Divanı'nın bu konuda karar vermesi gerektiğini belirtti ve yaklaşan bayram nedeniyle tatile girileceğini, tatil sonrası toplanma konusunda ayrıca bir karar alınması gerektiğini belirtmiştir[847]. Takrir için müzakereler devam ederken Goloğlu, Meclis grubuna hitaben yaptığı konuşmada, öncelikle ellerindeki yasama çalışmalarının tamamlanması gerektiğini, henüz birçok kanunun olgunlaşmadığını ve tartışılıp karara bağlanmaya ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir. Bu nedenle, henüz işlerini bitirmemişken tatil konusunun gündeme getirilmesini yersiz ve anlamsız bulduğunu söylemiştir[848].

Aynı grup toplantısında Goloğlu milletvekillerine yönelik bazı yolsuzluklara dair bir sual takriri sunmuştur. Birleşimin sonunda, Meclis Grup Başkanı Potuoğlu, Goloğlu'nun takririnin Grup İdare Heyeti'ne alındığını ve ilerleyen toplantılarda gündeme getirilerek görüşüleceğini açıklamıştır[849]. Fakat takrir ilerleyen toplantılarda gündeme alınmamıştır.

2 Haziran 1953 Salı günü yapılan DP Meclis Grubu toplantısında, gündemin 3. maddesi kapsamında İzmir Milletvekili Pertev Arat ve arkadaşlarının komisyon ve grup çalışmaları hakkında sunduğu takrir ele alınmıştır[850]. Goloğlu, takrir görüşmeleri sırasında söz alarak Meclis grubunda yaşanan devamsızlık sorununa dikkat çekmiştir. Grubun kalabalık olduğu dönemlerde bile çoğunluk sağlanamamasının hoş bir durum olmadığını belirterek, bu durumun hem basın hem de halk nezdinde olumsuz algılandığını ifade etmiştir. Devamsızlığın yalnızca sıkılma veya uzun konuşmalardan değil,

[844] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 22, Cilt: 12, s. 14-16.

[845] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 22, Cilt: 12, s. 39.

[846] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 23, Cilt: 13, s. 1-6.

[847] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 23, Cilt: 13, s. 6-12.

[848] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 23, Cilt: 13, s. 13.

[849] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 23, Cilt: 13, s. 70.

[850] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 25, Cilt: 15, s. 4-8.

aynı zamanda siyasi taktiklerden de kaynaklandığını vurgulamıştır. Meclis'in sağlıklı işleyebilmesi için tüm üyelerin toplantılara düzenli katılımının gerekli olduğunu belirtmiş; devamsızlıkla ilgili çözüm arayışlarının grup idaresi ve Meclis Başkanlığı düzeyinde tartışıldığını ve bu konuda önlemler alınması gerektiğini söylemiştir. Devamsızlık sorununun kronik bir hâl aldığını ifade eden Goloğlu, bu durumun muhalifler tarafından siyasi bir koz olarak kullanılabileceği uyarısında bulunarak konuşmasını tamamlamıştır[851].

Goloğlu'nun usul açısından görüş beyan ettiği bir diğer DP Grup Toplantısı 9 Haziran 1953 Salı günü gerçekleşmiştir. Toplantı gündemi Antalya Milletvekili Akif Sarıoğlu ve 232 arkadaşının 5 Mayıs 1953 tarihli, Siyasi Partilerin gayri meşru mal iktisap edememeleri ve bu şekilde CHP'nin zimmetinde kalan meblağların takip ve tahsili hakkındaki kanun tasarısının bir an evvel Grup Umumi Heyetine getirilmesi idi[852]. Takrir hakkında görüşmeler yapılırken Goloğlu, usul hakkında söz almıştır. Yaptığı konuşmada, takririn müzakereye alınmadan önce, müzakeresiz bir şekilde sonuçlandırılmasının gerektiğini belirtmiştir. Müzakere sonunda oluşacak kanaate göre, takririn üzerinde oy kullanılmasını savunmuştur[853].

23 Haziran 1953 Salı günü DP Grubu, Hulusi Köymen başkanlığında, Goloğlu ile birlikte Kocaeli Milletvekili Ekrem Alican ve Giresun Milletvekili Mazhar Şener kâtipliğinde toplanmıştır. Ancak yapılan yoklama neticesinde ekseriyet olmamasında dolayı toplantı açılmamış ve sonraki haftaya ertelenmiştir[854].

30 Haziran 1953 Salı günü DP grup toplantısının ilk oturumunda, Antalya Milletvekili Akif Sarıoğlu ve 232 milletvekilinin 5 Mayıs 1953 tarihli önergesi yeniden gündeme alınmıştır. Bu önerge, siyasi partilerin gayrimeşru yollarla mal edinmelerinin önlenmesi ve CHP'nin zimmetinde kaldığı iddia edilen malların tahsiline ilişkin kanun tasarısının bir an önce Grup Genel Kurulu'nda görüşülmesini talep etmektedir. Söz konusu kanun teklifi üzerine yapılan müzakerelerde Goloğlu da söz alarak görüşlerini dile getirmiştir[855]. Konuşmasında, bu meseleye kayıtsız kalmanın mümkün olmadığını belirterek, konunun bütün milletvekillerini derinden etkileyen bir mesele olduğunu ifade etmiştir. Türkiye'de artık inkâr edilemeyecek bir gerçek bulunduğunu, CHP'nin elinde millete ait olan ve gayrimeşru yollarla edinilmiş malların mevcut olduğunu belirtmiştir. Bu durumun CHP tarafından da dolaylı olarak kabul edildiğini ifade eden Goloğlu, asıl meselenin bu malların halka nasıl iade edileceği olduğunu vurgulamıştır. Bazı milletvekillerinin, söz konusu malların alınmasının "zaaf" göstergesi olacağı yönündeki endişelerine karşı çıkan Goloğlu, "zaaf" kavramının göreceli

[851] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 25, Cilt: 15, s. 41-47.

[852] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 26, Cilt: 16, s. 23-28.

[853] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 26, Cilt: 16, s. 83, 84.

[854] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 27, Cilt: 17, s. 1.

[855] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 27, Cilt: 17, s. 5.

olduğunu ifade etmiştir. Bir partinin hiç mal varlığı yokken diğerinin milyonlarca liralık servete sahip olmasının adil bir durum olmadığını belirtmiştir. Bu bağlamda, asıl tartışmanın malların alınıp alınmaması değil, bunların hukuki yollarla ve adalet ilkesi gözetilerek nasıl alınacağı üzerine olması gerektiğini savunmuştur. Mümkün olan her hukuki imkânın kullanılarak bu malların millete kazandırılması gerektiğini, ancak hukukun sınırlarının aşıldığı noktada durulması gerektiğini ifade etmiştir. Toplantının uzatılmaksızın, bu konu hakkında usulî bir çerçeve çizilerek, vicdanları tatmin edecek bir karara varılması gerektiğini vurgulayarak konuşmasını tamamlamıştır[856].

Gologlu, 26 Mayıs 1953'te spor gösterilerinde milletvekillerine uygulanan muamelenin normal olup olmadığına dair cevaplaması için İçişleri Bakanı'na sual takriri yöneltmiştir. 7 Temmuz 1953 Salı günü yapılan DP Meclis Grubu Genel Kurul Toplantısının ilk oturumunda, takrir gündeme gelmiştir. Fakat Gologlu'nun toplantıda hazır bulunmaması nedeniyle sual takririne cevap bir sonraki oturuma bırakılmıştır[857]. Gologlu'nun takriri 14 Temmuz 1953 Salı günü yapılan grup toplantısının ikinci oturumunda gündemin ikinci maddesi olarak yer almışsa da İçişleri Bakanı yanıt vermemiş, takrir görüşülmeden geçilmiştir[858].

31 Ekim 1953 Cumartesi günü Grup Toplantısı Hulusi Köymen başkanlığında toplanmıştır. Toplantının 2. oturumunda Gologlu ve Bolu Milletvekili Zuhuri Danışman kâtiplik yapmışlardır[859]. 12 Kasım 1953 Perşembe günü gerçekleşen genel kurul Abidin Potuoğlu başkanlığında toplanmıştır. Toplantının 2. maddesi Grup İdare Heyetinin eksik kalan iki üyesinin seçiminin yapılması idi. İdare Heyet seçimi için 3 tasnif heyeti belirlenmiştir. Trabzon Milletvekili Gologlu ikinci tasnif heyeti üyeleri arasında yer almıştır[860]. 22 Aralık 1953 Salı günü toplanan genel kurul Osman Kapani başkanlığında toplanmıştır. Toplantının kâtipliğini Gologlu, Bolu Milletvekili Zuhuri Danışman ve Rize Milletvekili Osman Kavrakoğlu yapmışlardır[861].

Aynı gün yapılan oturumda Gologlu, 11 Aralık 1953 tarihli Ortaköy Şifa Yurdu'nda tespit edilen kürtaj hadisesi hakkında Aile ve Sosyal Yardım Bakanına sual takriri vermiştir. Takrir üzerine

---

[856] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 27, Cilt: 17, s. 90-92.

[857] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 28, Cilt: 18, s. 65.

[858] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 29, Cilt: 19, s. 98.

[859] **Meclis Başkanlığına**, İçel Milletvekili Refik Koraltan 230 oyla; **Meclis Başkan Vekilliklerine**; Kayseri Milletvekili Fikri Apaydın 242 oy, Manisa Milletvekili Muzaffer Kurbanoğlu 217 oy ve Samsun Milletvekili Tevfik İleri 138 oyla; **Divan Kâtipliklerine**; Kayseri Milletvekili İbrahim Kirazoğlu 248 oy, Çanakkale Milletvekili Ömer Mart 235 oy, Bolu Milletvekili İhsan Gilez 208 oy, İstanbul Milletvekili Füruzan Tekil 204 oy, Gaziantep Milletvekili Ali Ocak 155 oy ve Çorum Milletvekili Sedat Baran 132 oyla; **İdare Amirliklerine**; İzmir Milletvekili Mehmet Aldemir 230 oy, Kütahya Milletvekili İhsan Şerif Özgen 187 oy ve Agâh Erozan 153 oyla; **DP Meclis Grubu Başkanlığına,** Bursa Milletvekili Hulusi Köymen 222 oyla; **Grup Başkan Vekilliklerine**; Eskişehir Milletvekili Abidin Potuoğlu 213 oy ve İzmir Milletvekili Osman Kapani 162 oyla seçilmişlerdir. DP Meclis Grubu Reisliğine, Bursa Milletvekili Hulusi Köymen 222 oy alarak seçilmiştir. Seçimlerin ilk turunda Mahmut Gologlu 199 oy almıştır. DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 21, Cilt: 21, s. 7-23.; Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi TBMM-IX. Dönem (1950-1954)**, Cilt: VI, s. 7078, 7079.

[860] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 2, Cilt: 22, s. 1-6.

[861] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 9, Cilt: 28, s. 1.

yapılan görüşmelerde ilk sözü Afyonkarahisar Milletvekili Avni Tan almıştır. Tan, söz konusu meselenin yargıya intikal ettiğini belirterek bu aşamada Meclis kürsüsünde konuşmanın gerekli olmadığını ifade etmiştir. Bu yaklaşımının hukukçular tarafından da destekleneceğini dile getirerek konuşmasını kısa tutmuştur. Ardından, takrir sahibi Gologlu söz alarak takririn içeriğinin tam olarak anlaşılamadığını ifade ederek metni tekrar okumuştur. Konuşmasında, Ortaköy Şifa Yurdu'nda yaşanan olayların adli makamlara intikal ettiğini, ancak benzer olayların yeniden yaşanması durumunda alınacak önlemlerin netleştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu çerçevede, Aile ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na, benzeri vakaların önlenmesi için hangi tedbirlerin planlandığını sormuştur[862].

Sağlık Bakanı Ekrem Hayri Üstündağ, verdiği yanıtta Sağlık Bakanlığı'nın hastaneleri denetleme yetkisine sahip olduğunu ve bu kurumların sürekli denetim altında tutulduğunu ifade etmiştir. Ancak sağlık müfettişlerinin sayısının yetersiz olması nedeniyle denetimlerin zamanında ve yeterli düzeyde gerçekleştirilemediğini belirtmiştir. 1946 ve 1947 yıllarında söz konusu hastanede kürtaj operasyonlarının yapıldığına dair iddiaların gündeme geldiğini, fakat bu iddiaların kesinleşmediğini ve hukuken bir suç tespiti yapılamadığını açıklamıştır. Kürtajla ilgili ihbarların Bakanlık tarafından değerlendirildiğini, ancak suçun tespiti ve delillendirilmesinin emniyet teşkilatının görev alanına girdiğini vurgulamıştır. Ayrıca, eğer hastane sahibi hakkında mahkûmiyet kararı verilirse hastanenin ruhsatının iptal edileceğini, kürtaj suçu işleyen hekimlerin ise ağır hapis cezasına çarptırılabileceğini ve tabip odalarınca meslekten menedilebileceklerini belirtmiştir[863]. Bu açıklamanın ardından söz alan Gologlu, Bakan'ın olaylara müdahale etmekten çok önlem almaya yönelik yaklaşımını olumlu bulmakla birlikte, bu tür vakaların hâlâ devam ettiğini ve yalnızca cezalandırmayla sonuca varılamayacağını ifade etmiştir. Özellikle sahte doğum belgeleri düzenlenmesi gibi eylemlerin sıradan bir usulsüzlük değil, organize ve ciddi dolandırıcılık vakaları olduğunu vurgulamıştır. Staj döneminde tanık olduğu bir olayı örnek vererek, çocuğu olmayan bir kadının Ortaköy Şifa Yurdu'na başvurduğunu ve burada kendisine sahte doğum belgeleri düzenlenerek bir çocuk temin edildiğini aktarmıştır. Bu tür olayların, hastanelerde gerçekleşebilecek tehlikeli ve sistematik istismar örnekleri olduğunun altını çizmiştir.

Gologlu'nun Meclis'te yaptığı konuşma sırasında, Başbakan Adnan Menderes'in "Nur topu gibi" ifadesini kullanması salonda gülüşmelere yol açmıştır. Gologlu, ardından bir doğum olayıyla ilgili dikkat çekici bir örnek paylaşmıştır. Buna göre, doğum sonrası esmer bir bebek dünyaya gelmiş ve bu esmerlik zamanla belirginleşmiştir. Babanın baskısıyla anne, çocuğun kendisinden olmadığını iddia etmiş ve doğumu Zeynep Kamil Hastanesi'nde gerçekleştirdiğini söylemiştir. Bu olay üzerine, hastane hakkında çeşitli iddialar gündeme gelmiştir. Bazı kişiler, hastanede şantaj yapıldığı, gizli fotoğraflar çekildiği ve etik dışı uygulamaların gerçekleştiğini öne sürmüş; bir şahsın bu durumu

[862] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 9, Cilt: 28, s. 22-24.

[863] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 9, Cilt: 28, s. 24-28.

basına bildirmesiyle konu gazetelerde yer almıştır. Ertesi gün, Adalet Bakanlığı Başmüfettişi konuyu incelemek üzere hastaneye gönderilmiştir. Müfettişe açıklamalarda bulunulmuş ve olay örtbas edilmiştir[864]. Ayrıca bir kadından alınan mektupta hastanede yasa dışı kürtajların yapıldığı iddia edilmiştir. Hastane sahibi bu iddiaları reddederek kurumun sadece kürtaj değil, dâhili hastalıkların tedavisiyle de ilgilendiğini belirtmiştir. Gologlu, hastanenin olumlu yönlerini savunmaya çalışsa da kamuoyunda olumsuz kanaatlerin yaygın olduğunu gözlemlediğini ifade etmiştir[865].

3.1.5. 1954 Yılı DP Meclis Grubu Toplantıları

Gologlu, 1954 yılında grup toplantılarına katılmış, kâtiplik vazifesi ve konuşmalar yapmış ve görüşlerini bildirmiştir. 5 Ocak 1954 Salı günü Abidin Potuoğlu başkanlığında toplanan meclis grubunda Gologlu ve Bolu Milletvekili Zuhuri Danışman kâtiplik yapmışlardır[866].

26 Ocak 1954 Salı günü gerçekleşen toplantının ilk gündem maddesi Adalet Komisyonu'ndan Hidayet Aydıner'in Konya'nın Ticaret Kanunu Layihasının maddeler halinde müzakere edilmeyerek toptan kabulü hakkındaki takriri idi[867]. Zonguldak Milletvekili Hüseyin Balık, Orman Kanunu'nun müzakeresinin de yapılmasını talep etmiştir. Bu kanunun en az 30 ili ilgilendirdiğini ve seçim öncesi seçmenlere bu konuda bilgi verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ancak Grup Başkanı Potuoğlu, Orman Kanunu'nun diğer kanunlarla birlikte müzakere edilip edilmemesi konusunda heyetin fikrinin alınması gerektiğini belirtmiştir[868]. Gologlu bu hususta görüş bildirmek için söz isteyerek "Müsaade ederseniz... Efendim, Reis Bey yanlış bir yol tutmaktadır. Bu meselenin evvel emirde gündeme alınıp alınmaması hususunu reye koymak icap ederdi." açıklamasını yapmıştır. Son olarak Grup başkanı söz almış Orman Kanunu'nun zaten Meclis gündeminde olduğunu ve üzerinde müzakerelerin başladığını, ancak kanunun tekrar ele alınmasının gerekmediğini belirterek, grubun bu konuda karar almasını istemiştir. Orman Kanunu'nun müzakeresinin tekrar yapılması için bir teşebbüs olmadığı ve teklifin kabul edilmediği belirterek başka gündem maddesine geçilmiştir[869].

Aynı gün yapılan toplantıda Gologlu ve Kayseri Milletvekili İbrahim Kirazoğlu'nun 18 Ocak 1954 tarihli, Karayollarında yevmiyeli ve büro hizmetlerinde çalışanların 6212 numaralı kanundan istifade etmemelerinin sebebi hakkında Bayındırlık Bakanına yönelttikleri sual takriri gündeme gelmiştir. Sual takriri şöyle idi:

---

[864] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 9, Cilt: 28, s. 28-31.

[865] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 9, Cilt: 28, s. 31-33.

[866] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 11, Cilt: 1, s. 1.

[867] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 14, Cilt: 4, s. 1-4.

[868] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 14, Cilt: 4, s. 4, 5.

[869] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 14, Cilt: 4, s. 5, 6.

18.1.1954

D.P. Meclis Grubu Reisliğine

Aşağıdaki sorularımızın Bayındırlık Vekili tarafından sözlü olarak cevaplandırılmasını rica ederiz.

Trabzon Mebusu Mahmut Gologlu Kayseri Mebusu İbrahim Kirazoğlu

1-Karayollarında yevmiye ile işçi gibi İstihdam edilip de teknisyen olmayan ve büro hizmetlerinde memur gibi çalışanların da 6212 sayılı kanunun şümulüne girdikleri sarahatle belli ve Mec1is Kürsüsünden ilgili Vekillerin beyanlarıyla teyitli olduğu halde bu gibi kimselerin mezkûr kanundan istifade ettirilmemelerinin sebebi nedir?

2- Bu hususta vaki şikâyetler karşısında ne gibi tedbir düşünülmektedir?"

Bayındırlık Bakanı ve Eskişehir Milletvekili Kemal Zeytinoğlu Gologlu'nun sorularını cevaplandırmak üzere söz almıştır. Karayolları teşkilatında yevmiyeli personelin işçi statüsünde olup olmadığının belirlenmesi amacıyla Çalışma Bakanlığıyla yazışma yaptıklarını belirtmiştir. Zeytinoğlu, bu süreç sonucunda, Karayolları teşkilatında yevmiyeli çalışan büro personelinden işçi statüsünde olanların 6212 sayılı kanundan faydalanırken, diğer çalışanlar için de ödeme işlemleri başlatılacağını söylemiştir. Bu açıklama üzerine bir hususu anlamadığını belirten Gologlu söz almıştır. Yüksek mühendis olmayan, günlük 5-6 lira yevmiye alan, kayıt memuru, muhasebe memuru, ambar memuru gibi çalışanların işçi statüsüne girip girmediğini sormuştur. Bu kişilerin, çıkarılan kanunun kapsamına dâhil olup olmadığını öğrenmek istemiştir. Ayrıca, İş Kanunu'nun birinci maddesinde, bedenen ve fiilen çalışan herkesin işçi sayıldığını belirtmiş, bu çalışanların da zam kanunundan faydalanmaya hakları olduğunu vurgulamıştır[870]. Zeytinoğlu tekrar söz almıştır. 6212 sayılı kanunun kapsamına giren tüm işçilerin ikramiyeden faydalandığını belirtmiştir. Ancak Karayollarında, özellikle bölge hizmetlerinde çalışan daktilo, muhasebeci, ambar memuru, atölye şefi gibi bazı personelin işçi olup olmadıkları konusunda tereddütler yaşandığını belirtmiştir. Çalışma Bakanlığı ile yapılan görüşmeler sonucunda, bu tür personelin de işçi sayıldığını ve ikramiyeden yararlanacağının bildirildiğini ifade etmiştir. Kanunun hükümleri doğrultusunda gerekli tüm ödemeler yapıldığını, kalan ödemelerin ise işlem aşamasında olduğunu söylemiştir. Ayrıca Karayolları Genel Müdürlüğü'nde yevmiyeli olarak çalışan mühendislerin de başvuruda bulunduğunu ve bu kişilerin de kanun kapsamında değerlendirildiğini ifade etmiştir[871].

Toplantının son gündem maddesi, Gologlu'nun 20 Ocak 1954 tarihli, Değirmendere Hidroelektrik Santrali ve Trabzon ile Memleket Hastanesi inşaatına dair Bayındırlık Bakanı'na yöneltmiş olduğu sual takriri idi. Ancak, ilgili bakan toplantıya katılmadığından dolayı takririn bir sonraki birleşime bırakılmasına karar verilmiştir[872].

[870] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 14, Cilt: 4, s. 7, 8.

[871] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 14, Cilt: 4, s. 9, 10.

[872] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 14, Cilt: 4, s. 74.

1954 yılının son DP Meclis Grubu Genel Kurul Toplantısı 2 Şubat 1954 Salı günü gerçekleşmiştir. Toplantıda Gologlu'nun 20 Ocak 1954 tarihli Değirmendere'de Hidroelektrik Santrali ve Trabzon verem hastaneleri inşaatına dair sual takriri gündeme alınmıştır[873]. Takrir şöyle idi:

20.1.1954

D.P. Meclis Grubu Başkanlığına

Aşağıdaki sorularımın Bayındırlık Vekili tarafından sözlü olarak cevaplandırılmasını rica ederim, saygılar.

Trabzon Mebusu
Mahmut Gologlu

1-Trabzon Değirmendere hidroelektrik santralinin ihalesi yapıldı mı? Yapılmamışsa sebebi, yapılmışsa tarihi nedir?

2- Bu işe sarf edilmek üzere geçen sene bütçeye konan bir milyon lira İller Bankasına devredildi mi? Edilmemişse sebebi, edilmişse tarihi nedir?

3- Trabzon'da inşa edilen bin yataklı verem hastahanesinin ilk kasnak bitmişse de susuzluktan açılamamaktadır, Suyu ne zaman ve nasıl temin edilecektir?"

Bayındırlık Bakanı ve Eskişehir Milletvekili Kemal Zeytinoğlu, Gologlu'nun sorularını cevaplandırmak üzere söz almıştır. Trabzon'daki Değirmendere Hidroelektrik Santrali'nin tünel ve giriş baca inşaatı ile ilgili yaklaşık 750 hektarlık alanın ihalesinin, 5 Ocak 1954 tarihinde İller Bankası tarafından yapılmış olduğunu ve ihalenin 22 Ocak 1954'te onaylandığını belirtmiştir. Bu inşaat için 1953 yılı bütçesinin 795. faslında yer alan bir milyon liranın, İller Bankası'na devredildiğini ifade etmiştir. Trabzon'da inşa edilen 1000 yataklı Verem Hastanesinin, şehir su şebekesinden uzak bir alanda yer alması nedeniyle su ihtiyacının ayrı bir sistemle karşılanması gerektiğinin düşünüldüğünü ve gerekli araştırmaların yapıldığını söylemiştir. Sağlık Bakanlığının, hastaneye yedi kilometre mesafedeki Zülmera ve Kireçhane su kaynaklarının tahlilini yaptığını ve bu suyun uygun olduğunu açıkladığını belirtmiştir. Ancak, suyun hastaneye iletilmesi için yapılacak altyapı çalışmalarının maliyetli ve suyun menbaına konulacak pompaların güç temini konusunda zorluklar yaşanacağı düşünülerek, şehir şebekesinden su temin edilmesinin kararlaştırıldığını söylemiştir. Belediye ile yapılan görüşmeler sonucunda, Trabzon Belediyesinin ve Sağlık Bakanlığı'nın ortaklaşa yapacağı masraflarla, hastaneye günde 150 ton su temin edilecek tesisatın kurulmasına karar verildiğini ifade etmiştir. Belediye tarafından hazırlanan proje ve keşiflerin, 18.813,97 lira tutarındaki maliyetinin dört gün önce Bakanlığa iletildiğini ve şu an inceleme aşamasında olduğunu belirtmiştir. İncelemenin tamamlandıktan sonra, proje ihale sürecine çıkarılacağını ve 1954 yılı içinde işin tamamlanmasının hedeflendiğini ifade etmiştir[874].

Bakan Zeytinoğlu'nun açıklamaları üzerine söz alan Gologlu, icraatların yapılmış ya da yapılacak olmasını önemli bulduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte, işlerin çok yavaş ilerlemesinden

[873] BCA, 30.01/53.319.3/3, (12.11.1956).

[874] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 15, Cilt: 5, s. 4, 5.

şikâyetçi olduğunu söylemiştir. Özellikle Trabzon'daki 1000 yataklı verem hastanesinin inşaatında yaşanan gecikmelere dikkat çekmiştir. İlk etapta tamamlanan 200 yataklı bloğun inşaatının bitmesine rağmen, suyunun temin edilemediği hastanenin halkın hizmetine açılamadığını söylemiştir. Su temini için gerekli çalışmaların uzun süredir tamamlanmaması nedeniyle büyük bir üzüntü duyduğunu ifade eden Goloğlu, bu konuda Sağlık ve Bayındırlık Bakanlıklarıyla, Belediye Başkanı ve Valiyle yaptığı görüşmelere rağmen bir sonuca ulaşılamadığını dile getirmiştir. Bu tür önemli projelerin zamanında tamamlanması ve su temini sorununa bir an önce çözüm bulunması gerektiğini belirtmiştir. Belediyenin, suyun temini için mali yükü paylaşmayı kabul etmesine ve bu konuda bir anlaşma yapılmış olmasına rağmen uygulama aşamasında işlerin tıkandığını söylemiştir. Bu gecikmenin projelerin değerini düşürdüğünü ve hemen çözüm bulunması gerektiğini ifade etmiştir. Konuşmasına son verirken bir an evvel su sorunun çözülmesi ve hastanenin açılması ricasında bulunmuştur.

Tekrar söz alan Bakan Zeytinoğlu, eleştirilen haksız olduğunu savunmuştur. Bir işin yalnızca ödenekle tamamlanamayacağını vurgulayan Zeytinoğlu, su isale hattı için önce teknik bir proje gerektiğini, proje olmadan milyonlarca lira harcansa bile uygulamada ilerleme sağlanamayacağını ifade etmiştir. Trabzon Belediyesi'nin, kendi sınırları içindeki su temini masraflarını karşılamakta zorlandığını, Sağlık Bakanlığı'ndan aktarılan tahsisatın da bu yükü karşılamaya yetmediğini belirtmiştir. Belediyenin masrafın yarısını üstlendiğini ve projeyi bir hafta önce Bakanlığa gönderdiğini açıklayan Zeytinoğlu, bu projenin incelenip onaylanmasının zaman aldığını dile getirmiştir. Sorunun sadece maddi değil, aynı zamanda mühendislik, proje hazırlanması ve personel temini gibi unsurları da içerdiğini vurgulamıştır[875].

Goloğlu, bu dönemde Parlamentolar arası Turizm Birliği Türk Grubu İdare Heyeti üyeliğine seçilmiştir[876].

Goloğlu, son olarak Bakan Zeytinoğlu'na cevap vermek üzere söz almış ve esas meselenin haklılık değil, anlayış eksikliği olduğunu vurgulamıştır. Trabzon'da bin yataklı bir hastanenin inşa edilirken su temininin düşünülmemesini büyük bir planlama hatası olarak değerlendirmiştir. Böyle büyük bir yatırım yapılırken, altyapının "özellikle suyun" önceden planlanması gerektiğini ifade etmiş; aksi halde hastanenin yıllarca açılamayacağını belirtmiştir. Belediyenin mali yetersizliği nedeniyle bu sorunun çözülemediğini söylemiş, sadece hastanelerde değil, liman gibi büyük projelerde de su ve yol bağlantısı gibi temel altyapı ihtiyaçlarının baştan düşünülmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bayındırlık Bakanlığı'nın işleri sürekli geciktirdiğini belirterek, projelerin zamanında tamamlanmasının önemine dikkat çekmiş ve bu tür eksikliklerin acilen giderilmesini istemiştir.

[875] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 15, Cilt: 5, s. 6-8.

[876] Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi TBMM-IX. Dönem (1950-1954),** Cilt: VI, s. 7449-7453.

Konuşmasını, "başka söyleyecek sözüm yok" diyerek sonlandırmıştır[877]. Goloğlu bu takriri ve ifadeleriyle seçim bölgesi Trabzon'un önemli bir sorununu DP Grup Toplantısına taşımış, ilgili bakan nezdinde çözmeye çalışmıştır. Trabzon'un sorunlarını çözme gayretini TBMM'de olduğu gibi grup toplantılarında da göstermiştir.

3.2. 10. Dönem DP Grup Toplantılarındaki Faaliyetleri

TBMM 10. Dönem yasama yılı, DP Meclis Grup Toplantıları, 12 Mayıs 1954 ile 11 Eylül 1957 yılları arasındaki dönemi kapsamaktadır. Goloğlu, bu dönemde önceki dönemdeki kadar aktif olmamıştır. Buna rağmen katıldığı toplantılarda birkaç konuşma yapmış, görüşlerini ve önerilerini sunmuştur. İlgili bakanlardan cevaplamaları için sual takrirlerinin yanı sıra talep veya değişiklik takrirleri sunmuştur. Önceki dönemde yürüttüğü kâtiplik vazifesini sürdürmüştür. İdare Heyeti üyeliğine de seçilememişse de toplantılarda yapılan seçimlerin işleyişini sağlayan komisyonlarda görev yapmıştır.

3.2.1. 1954 Yılı DP Meclis Grubu Toplantıları

Goloğlu 13 Mayıs 1954 Perşembe günü toplanılan DP Meclis Grubu İdare Heyeti adayları arasında yer almıştır. Fakat bu sefer seçilememiştir[878]. 22 Haziran 1954 Salı günü gerçekleşen DP Meclis Grubu toplantısında Goloğlu'nun 7 Haziran 1954 tarihinde Trabzon bölgesi Tütün işçilerinin ücret baremi hakkında Gümrük ve Tekel Bakanlığına yönelttiği sual takriri gündeme gelmiştir. İlgili takrir şu şekildedir:

7.6.1954

D.P. Meclis Grubu Reisliğine

Aşağıdaki sorularımın sözlü olarak Gümrük ve İnhisarlar Vekili tarafından cevaplandırılmasını rica ederim, saygılar.

Trabzon Mebusu
Mahmut Goloğlu

1- Trabzon bölgesi tütün işçilerinin ücret baremi Türkiye'deki tütün işçi ücretlerinin en düştüğüne tekabül etmektedir. Hayat seviyesi ve geçim imkânı bakımından Trabzon en ucuz yer olmadığına göre tütün işçileri ücret bareminin değiştirilmesi hususunda yapılan tedkikler ne neticeye varmıştır?
2- Trabzon merkezinde açılan tütün işleme evine, Akçaabat-tan da 250 amele kabul edileceği ve bunların nakil hususunu inhisarlar idaresinin temin edeceği kati olarak ve defaetle bildirilmiş olmasına göre bu ameleler işe alınmış mıdır veya ne zaman alınacaktır?"

Ancak Bakan olmadığı için takrir gelecek toplantılara bırakılmıştır[879].

[877] DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 15, Cilt: 5, s. 9, 10.

[878] DPMGMZ, Devre: X, Birleşim: 22, Cilt: 11, s. 6.

[879] DPMGMZ, Devre: X, Birleşim: 7, Cilt: 16, s. 2.

2 Temmuz 1954 Cuma günü yapılan grup toplantısı Muzaffer Kurbanoğlu'nun başkanlığında toplanmıştır. Toplantıda memurlar hakkındaki kanun tasarısı görüşülmüştür. Kanun tasarısı hakkında Karma Komisyonun raporu okunmuş ve müzakerelere geçilmiştir. Müzakereler sırasında birçok milletvekili görüş bildirmiş Başbakan Menderes ve Komisyon sözcüsü konuşmaları cevaplandırmıştır. Goloğlu, müzakereler sırasında konuşma yapmak için söz almıştır. Konuşmasında, Tasarının bütün maddelerinin ayrıntılı şekilde ele alınmasındansa, temel prensiplerin tartışılması gerektiğini savunmuştur. Özellikle "azil müessesesi" mi yoksa "vekâlet emrine alma usulü" mü benimseneceği sorusunun temel olduğunu vurgulamış ve bu konunun oylamaya sunulmasını önermiştir. Tasarıda yer alan yetki mercilerinin yeterince açıklığa kavuşturulmadığını, bu tür yapısal unsurların yalnızca birer teferruat olarak değerlendirilmesinin doğru olmayacağını belirtmiştir[880].

Başbakan Adnan Menderes, hükümetin bu süreçte İzmir Milletvekili Pertev Arat tarafından sunulan teklifi desteklediğini beyan etmiş, teknik ve uygulamaya ilişkin detayların komisyonlar düzeyinde ele alınacağını ifade etmiştir. Menderes ayrıca, sürecin hükümet tarafından aceleci ve maksatlı biçimde yürütüldüğü yönündeki eleştirileri reddetmiş; söz konusu düzenlemenin, memur haklarını güvence altına almayı amaçladığını ve zamanlamasının da uygun olduğunu vurgulamıştır.

Goloğlu ise konuşmasında, kanunun uygulamada siyasi gerekçelerle istismar edilmesinden ve mevcut hukuki boşlukların kötüye kullanılmasından endişe ettiğini dile getirmiştir. Özellikle bazı memurların açık delillere rağmen görevden alınamadığını ifade ederek, yeni düzenlemenin de aynı akıbete uğrayabileceği uyarısında bulunmuştur. Kamu görevlilerinin siyasi sadakat temelinde değil, liyakat esasına göre değerlendirilmeleri gerektiğini belirtmiştir. Menderes ise bu kaygılara yanıt olarak, kamu yönetiminin önceki dönemden devralınan kadrolarla sürdürüldüğünü ve bu kişilerin yeni idari anlayışa uyum sağlamasında güçlükler yaşandığını kabul etmiş; ancak hükümetin bu konuda önemli adımlar attığını ve yeni düzenleme ile kamu yönetiminde etkinliğin artırılacağını ifade etmiştir[881].

2 Kasım 1954 Salı günü gerçekleşen grup toplantısında Muzaffer Kurbanoğlu başkanlığında toplanmıştır. Grup İdare Heyeti seçimleri yapılmıştır. Tasnifi yapmak üzere üçer kişiden beş komisyon seçilmiştir. Goloğlu ikinci tasnif heyeti grubunda görev almıştır[882].

---

[880] DPMGMZ, Devre: X, Birleşim: 7, Cilt: 16, s. 54, 55.

[881] DPMGMZ, Devre: X, Birleşim: 7, Cilt: 16, s. 69-75.

[882] DPMGMZ, Devre: X, Birleşim: 6, Cilt: 20, s. 2.

3.2.2. 1955 Yılı DP Meclis Grubu Toplantıları

11 Ocak Salı ve 18 Ocak Salı günkü toplantılarda Goloğlu'nun Trabzon bölgesi Tütün işçilerinin ücret baremi hakkında Gümrük ve Tekel Bakanlığına daha önce yönelttiği sual takriri tekrar gündeme getirilmiştir. Ancak ilgili Bakan seyahatte olduğu gerekçesiyle bir sonraki oturuma ertelenmiştir[883]. Takrir ancak 25 Ocak Salı günü Hulusi Köymen başkanlığında toplanan grupta Gümrük ve Tekel Bakanı ve Çanakkale Milletvekili Emin Kalafat tarafından yanıtlanmıştır[884].

Bakan Kalafat konuşmasında, İnhisarlar İdaresi iş yerlerinde uygulanan ücret sisteminin, işin niteliği ve fiilî ödemeler esas alınarak oluşturulduğunu, mahallî farklılıkları dikkate alan dört ayrı tablo çerçevesinde 1952 yılından itibaren uygulanmakta olduğunu belirtmiştir. Sistemin çalışanların kazanılmış haklarını korumayı amaçladığını; Trabzon'daki işleme ve bakım işlerinde ortalama saat ücretlerinde yaklaşık %10 oranında artış sağlandığını vurgulamıştır. Mevcut sistemle ilgili şikâyetlerin Çalışma Bakanlığı'na iletildiğini, asgari ücretin yeniden belirlenmesi yönündeki çalışmalara uyum sağlanacağını söylemiştir. Ayrıca Akçaabat'tan Trabzon'a işçi naklinin çeşitli mahzurlar doğurduğunun dikkate alınarak, Akçaabat'ta yeni bir işleme evinin açıldığını bildirmiştir. Böylece Goloğlu'nun önerdiği çözümün hayata geçirildiğini ve bölge halkının memnuniyetinin sağlandığı ifade etmiştir. Bakan, bu çerçevede Goloğlu'nun katkılarından dolayı teşekkür ederek, hükümetin hem ücret politikalarında hem de yerel istihdam planlamasında eleştiri ve önerilere duyarlı bir tutum benimsediğini ortaya koymuştur. Kalafat'ın açıklamaları üzerine söz alan Goloğlu, bölgesel bir sorunun çözümünde samimiyetle katkı sunan bakana, tüm bölgesi adına teşekkür etmiştir[885].

Aynı oturumda Goloğlu'nun 10 Ocak 1955 tarihli, Türk Ceza Kanunu'nun 46. Maddesinin düzenlenmesi hakkında Adalet Bakanı'na sunduğu sual takririni ise geri çekmiştir[886].

13 Aralık 1955 Salı günü başkanlığını Burhanettin Onat'ın yaptığı toplantının kâtipliğini Goloğlu ile birlikte Adana Milletvekili Ahmet Topaloğlu ve Giresun Milletvekili Hamdi Bozbağ yapmışlardır[887].

---

[883] DPMGMZ, Devre: X, Birleşim: 1, Cilt: 1, s. 16.; DPMGMZ, Devre: X, Birleşim: 10, Cilt: 2, s. 54.

[884] "D.P. Grupu Dün Toplandı" (26.01.1955), **Milliyet Gazetesi,** s. 5.

[885] DPMGMZ, Devre: X, Birleşim: 1, Cilt: 3, s. 5-11.

[886] DPMGMZ, Devre: X, Birleşim: 1, Cilt: 3, s. 32.

[887] DPMGMZ, Devre: X, Birleşim: 7, Cilt: (?), s. 1.

3.2.3. 1956 Yılı DP Meclis Grubu Toplantıları

14 Şubat 1956 Salı günü gerçekleşen oturumda grubun mali işlerine dair hesap özetine imzasıyla katılarak sadece yasama faaliyetlerinde değil, aynı zamanda parti içi yönetim ve denetim işlerinde de aktif rol üstlenmiştir[888].

3 Nisan 1956 tarihinde Meclis Başkanı Refik Koraltan tarafından DP Meclis Grubu Başkanlığı'na gönderilen tezkerede, İtalya Meclisi Başkanı'nın TBMM üyelerinden oluşan bir heyeti İtalya'ya davet ettiği, bu davetin Başkanlık Divanı'nca değerlendirildiği ve DP grubundan 7 milletvekilinin bu seyahate katılmasının uygun görüldüğü belirtilmiştir. Gologlu da İtalya'yı ziyaret etmek üzere belirlenen 7 kişilik heyete seçilmiştir. Bu durum, onun yalnızca iç politikadaki faaliyetleriyle değil, aynı zamanda uluslararası parlamenter ilişkilerde de görev aldığını ve meclisin dış temsiliyet faaliyetlerinde aktif bir rol üstlendiğini göstermiştir[889].

5 Haziran 1956 günü yapılan DP Meclis Grubu İdare Heyeti üyeliği seçimlerine 299 kişinin katıldığı seçimlerde Gologlu bir oy almıştır[890]. Dolayısıyla İdare Heyetine 1956 yılında da seçilememiştir.

10 Aralık 1956 Salı günü toplanan meclis grubunun başkanlığını başkanvekili Muzaffer Kurbanoğlu yapmıştır. Yapılan toplantıda Sefer Göksel'in Denizcilik Bankası T.A.O. Vapurlarının seferleri hakkında Ulaştırma Bakanına verdiği sual takriri üzerine yapılan konuşmalarda Gologlu da söz almıştır. Konuşmasında deniz yolculuklarında yaşanan ciddi sorunlara dikkat çekerek, hem insanların hem de hayvanların aynı ortamda seyahat etmek zorunda bırakılmasının çağdaş bir toplum için utanç verici olduğunu söylemiştir. Bu durumun temel nedeninin, deniz taşımacılığının kamu hizmeti olarak değil, sadece kâr amacı güden bir ticari faaliyet gibi görülmesi olduğu fikrini savunmuştur. Devletin denetiminin yetersiz kaldığını, mevcut düzenlemelere rağmen uygulamanın yapılmadığını belirtmiş; özellikle güverte yolcularının büyük mağduriyet yaşadığını ifade etmiştir. Kendi yaşadığı bir örnek üzerinden de gecikmelerin keyfi olduğunu ve yolcuların mağdur edildiğini aktarmış, konunun takip edilmesine rağmen sonuç alınamadığını belirtmiştir. Deniz yolculuklarının insan onuruna yakışır hâle getirilmesi, kamu hizmeti anlayışıyla yürütülmesi ve özellikle hijyen koşullarının iyileştirilmesi çağrısında bulunmuştur[891].

---

[888] DPMGMZ, Devre: X, Birleşim: 13, Cilt: 4, s. 163.

[889] DPMGMZ, Devre: X, Birleşim: (?), Cilt: 5, s. 4.

[890] DPMGMZ, Devre: X, Birleşim: 1, Cilt: 10, s. 7.

[891] DPMGMZ, Devre: X, Birleşim: 1, Cilt: 21, s. 47-52.

3.2.4. 1957 Yılı DP Meclis Grubu Toplantıları

10. Dönem 1957 yılı DP Meclisi Grup Toplantılarında Goloğlu'nun konuşmaları bulunmamaktadır. Bu durum yapılacak genel seçimler nedeniyle sıklıkla seçim bölgesine gitmesinden kaynaklanmaktaydı. Sadece Trabzon-Değirmendere Hidroelektrik Santrali hakkında Maliye ve Nafıa Bakanlarına daha önce verdiği sual takriri 7 Mayıs ve 21 Mayıs Salı günkü birleşimlerde gündeme alınmıştır. Fakat Goloğlu'nun iki celsede de mevcut bulunmaması nedeniyle 21 Mayıs'ta sual takriri gündemden düşmüştür[892].

3.3. 11. Dönem DP Grup Toplantılarındaki Faaliyetleri

TBMM 11. Dönem yasama yılı, DP Meclis Grup Toplantıları 27 Ekim 1957 ile 27 Mayıs 1960 yılları arasındaki dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde Goloğlu, 10 Nisan 1958 ile 21 Ocak 1960 tarihleri arasında DP Meclis Grup Toplantıları'na önceki dönemlere göre daha az katılmıştır. Aynı durum faaliyetlerine de yansımıştır. Bunda özellikle parti içi muhalefette yer alması etkili olmuştur. Zira iştirak ettiği toplantılarda az sayıda da olsa konuşmalarında eleştirel ve muhalif yönünü ortaya koymuştur. Bu dönemki faaliyetlerinin sınırlı olması nedeniyle öncekilerden farklı olarak ayrı yıllar yerine 1957-1960 yılları arası bir bütün olarak değerlendirilmiştir.

3.3.1. 1957-1960 Yılları Arasındaki DP Meclis Grubu Toplantıları

Goloğlu'nun, 11. Dönemin 1957 yılındaki üç aylık DP Meclis Grup Toplantı zabıtlarında her hangi bir faaliyetine rastlanılmamıştır. Bu dönemki ilk konuşması 10 Nisan 1958 Perşembe günü toplanan DP Meclis Grup Toplantısında olmuştur. Goloğlu bu toplantıda söz alarak önceki oturumda gündeme alınan Giresun milletvekillerinin Ticaret Bakanı'na yönelttiği sual takririnin ne o zamanki ne de şimdiki birleşimde görüşülmediğini hatırlatmış ve bu durumu eleştirmiştir. Takrire verilecek yanıtın süresin dolmasına rağmen halen ilgili bakanın sorulara yanıt vermemesinin gerekçesinin açıklanmasını talep etmiştir[893].

10 Haziran 1958 Salı günü gerçekleşen toplantıda söz alan Goloğlu, grup toplantısının usule uygun şekilde gerçekleştirilmediği fikrini savunmuştur. Toplantı saatinin sabah 10.00 olmasına rağmen gerekli duyuruların herkese eşit şekilde yapılmadığını belirtmiştir. Kendisinin toplantıyı ancak bir arkadaşının telefonla haber vermesi üzerine öğrendiğini, bunun üzerine Meclis'e telefon ederek teyit ettirdiği ve bu şekilde geldiğini ifade etmiştir. Bu durumun, Grup İdare Heyeti'nin kararının herkese eşit uygulanmadığını gösterdiğini vurgulamıştır. Ayrıca, toplantının acil bir gerekçeyle yapıldığı söyleniyorsa bunun neden daha önce belirtilmediğini ve perşembe gününe

[892] DPMGMZ, Devre: X, Birleşim: 1, Cilt: 1, s. 3.

[893] DPMGMZ, Devre: XI, Birleşim: 22, Cilt: 10, s. 2.

ertelendiğini sorgulamış, Grup İdare Heyeti'nin Meclis Genel Kurulu kararlarını iptal etme gibi bir yetkisi olup olmadığı sorusunu yöneltmiştir. Son olarak bu karmaşanın ve zaman kaybının önlenmesi adına, Meclis Başkanlık Divanı'nın duruma açıklık getirmesini, gerekirse toplanıp teknik açıdan karar vermesini ve konuyu bir an önce usul yönünden çözüme kavuşturmasını talep etmiştir[894].

31 Ekim 1958 Cuma günü gerçekleştirilen grup toplantısı, Atıf Benderlioğlu'nun başkanlığında açılmıştır. Toplantıda TBMM Başkanlığı, Başkanvekilliği, Grup Başkanlığı, Grup Başkanvekilliği, İdare Amirliği ve Divan Kâtipliği seçimleri gündeme alınmıştır. Yapılan oylama sonucunda, İçel Milletvekili Refik Koraltan 175 oy alarak TBMM Başkanlığına seçilmiştir.

Ardından gündemin beşinci maddesi uyarınca TBMM Başkanvekilliği seçimlerine geçilmiştir. Seçim sonuçlarına göre, Bursa Milletvekili Agâh Erozan 310, Kayseri Milletvekili İbrahim Kirazoğlu 274 ve Trabzon Milletvekili Mahmut Gologlu 189 oy alarak Meclis Başkanvekilliği görevine seçilmiştir[895].

8 Ocak 1959 Perşembe günü gerçekleştirilen grup toplantısında Gologlu, Mecliste yaşanan bir usul tartışmasına ve kendisine yöneltilen eleştirilere açıklık getirmek üzere söz almıştır. Meclis'te yapılan saygı duruşunun usulüne uygun ve vicdani sorumluluk çerçevesinde gerçekleştirildiğini savunmuştur. Başkanvekili olarak siyasi kimliğinden bağımsız şekilde, yalnızca içtüzük ve kamu vicdanını esas alarak hareket ettiğini belirtmiş; bu tür olaylarda oylama yapılmasının teamüllere aykırı olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca, Meclis adına taziye telgrafı gönderildiğini ifade etmiş ve yöneltilen eleştirilerin haksız olduğunu dile getirmiştir[896].

31 Ekim 1959 Cuma günü DP Meclis Grup Toplantısı Baha Akşit başkanlığında gerçekleşmiştir. Toplantıda TBMM Başkanlığı ve Başkanvekilliği seçimleri yapılmıştır. 347 milletvekilinin 218'inin oyunu alarak başkanlığına Refik Koraltan seçilmiştir. Başkanvekilliği seçimlerinde ise İbrahim Kirazoğlu, Mahmut Gologlu, Agâh Horazan ve İlhan Sipahioğlu aday gösterilmiştir. 346 milletvekilinin katıldığı oylamada İbrahim Kirazoğlu 307 oy alarak seçilirken, Mahmut Gologlu 120 oyda kalmış ve başkanvekili olamamıştır[897].

DP Meclis Grup Toplantı zabıtlarında Gologlu'nun faaliyetine rastlanan son toplantı 21 Ocak 1960'tadır. Toplantıda Gologlu'nun İçişleri Bakanı'na Trabzon havalisinde yakalanamamış, firari durumda olan hükümlülerin bulunup bulunmadığını ve faili meçhul suç vakalarının sayısı ve durumu hakkında önceden verilen takrir gündeme gelmiştir. Bakanlık takrire yanıt vermek için süre talebinde

[894] DPMGMZ, Devre: XI, Birleşim: 2, Cilt: 16, s. 338-340.

[895] DPMGMZ, Devre: XI, Birleşim: 1, Cilt: 24, s. 17.

[896] DPMGMZ, Devre: XI, Birleşim: 10, Cilt: 1, s. 8-12.

[897] gös. yer.

bulunmuştur. Goloğlu da süre talebine katıldığı için, söz konusu sual takririnin sonraki oturumlarda görüşülmesine karar verilmiştir[898]. Fakat bu takrir ilerleyen toplantılarda gündeme getirilmemiştir.

[898] DPMGMZ, Devre: XI, Birleşim: 28, Cilt: 20, s. 8- 17.

SONUÇ

29 Ekim 1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin yönetimi 1950 yılına kadar tek parti olan CHP'nin elinde bulunmaktaydı. Bu süreçte çok partili hayata geçiş yönünde çeşitli girişimler olmuşsa da mevcut siyasi ve ekonomik koşullar bu sürecin kalıcı olarak yerleşmesine imkân vermemiştir. II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla ortaya çıkan ağır ekonomik bunalım ve siyasi istikrarsızlık, CHP'ye karşı muhalefetin güçlenmesine zemin hazırlamış ve çok partili siyasi hayata geçişin önünü açmıştır. Bu doğrultuda, 1945 yılında MKP ilk muhalefet partisi olarak kurulmuş, ardından Türk siyasi hayatında farklı partilerin oluşum süreci hız kazanmıştır.

Öte yandan, CHP'nin savaş yıllarında uygulamaya koyduğu Varlık Vergisi ve Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu parti içerisinde tartışmalara yol açmış, özellikle büyük toprak sahiplerinin tepkisini çekmiştir. Bu gergin ortamda, CHP'den ayrılan dört milletvekili 7 Ocak 1946'da DP'yi kurarak çok partili siyasi hayatın en güçlü aktörlerinden birini ortaya çıkarmıştır. Yeni seçim kanununun kabulüyle Türkiye'de ilk kez gizli oy, açık sayım sistemi uygulanmış ve 1950 yılında genel seçimler yapılmıştır.

Türk siyasi tarihinde bir dönüm noktası niteliği taşıyan 1950 genel seçimlerinde DP, %55,2 oy oranı ile 416 milletvekili çıkararak TBMM'de çoğunluğu elde etmiştir. Bu seçimler sonucunda CHP'nin yirmi yedi yıllık tek parti yönetimi sona ermiş ve DP iktidara gelmiştir.

DP'den seçilen milletvekilleri arasında, çalışmamızın da konusu olan Trabzon Milletvekili Mahmut Gologlu yer almıştır. Asıl mesleği hukukçu olan Gologlu, 1949 yılında DP'ye üye olarak Türk siyasi hayatına dâhil olmuştur. Aynı yıl gerçekleştirilen DP İl Kongresi'nde İl İdare Kurulu üyeliğine seçilerek ilk resmî görevini üstlenmiştir. 1950 yılı başlarında ise Merkez İlçe Başkanlığı görevine getirilmiş; bu süreçte DP'nin Trabzon'daki teşkilatlanmasına önemli katkılarda bulunmuştur. Başlangıçta milletvekili olma düşüncesinde olmayan Gologlu, İl İdare Kurulu'nda yapılan seçimler sonucunda milletvekili adayı olmuştur. Parti teşkilatının güçlendirilmesi ve yapılacak genel seçimlerde oy oranının artırılması amacıyla yoğun çaba göstermiştir. 1950 genel seçimleri sonucunda Trabzon milletvekili olarak parlamentoya giren Gologlu, yasama faaliyetlerinde aktif bir rol üstlenmiştir.

1950–1960 yılları arasında üç dönem üst üste DP Trabzon milletvekili olarak TBMM'de görev yapan Gologlu, özellikle ilk milletvekilliği dönemi olan 9. Dönemde son derece aktif bir siyasi profil sergilemiştir. TBMM tutanaklarına ve istatistikî verilere göre Gologlu, bu dönemde Parlamento

çalışmalarına yoğun bir şekilde katılmıştır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla 9. Dönemde toplam 56 konuşma yapmış, 15 sual takriri sunmuş ve 16 farklı konuda takrir vermiştir. Bu veriler, onun yasama faaliyetlerine etkin biçimde katıldığını ortaya koymuştur.

Gologlu'nun Parlamento'daki faaliyetleri iki boyutta önem taşımaktadır. Birincisi, Trabzon ve çevresinin ekonomik ve sosyal sorunlarını Meclis gündemine taşıyarak bölgesel kalkınmaya katkı sağlamasıdır. 9. Dönem milletvekilliği süresince yerel meselelerde sergilediği tutum ve yaptığı katkılar, onu DP'nin Meclis çalışmalarında öne çıkan isimlerinden biri hâline getirmiştir. Gologlu, Meclis çalışmaları dışında bulunduğu dönemlerde memleketi Trabzon'a giderek hem kendi seçmenlerinin hem de bölge halkının sorunlarını dinlemiş ve diğer milletvekilleriyle birlikte yöre halkıyla sık sık bir araya gelmiştir. Edindiği bu bilgileri dikkate alarak, özellikle Trabzon'un kalkınması için gerekli girişimleri Meclis gündemine taşımayı, kendisine görev addetmiştir. Bu kapsamda; Trabzon'un önemli geçim kaynaklarından tütün üretiminin durumu, balıkçılık sektörünün karşılaştığı sorunlar ve Değirmendere'de hidroelektrik santrali kurulması gibi ekonomik konuları yakından takip etmiştir.

Gologlu, verem ve numune hastanelerinin işleyişi ile yapımı planlanan hava meydanının inşa süreci gibi sosyal nitelikli konuları da Meclis gündemine taşımıştır. Trabzon Limanı'nda görev yapan mavna kaptanları ve işçilerin, uzun çalışma saatlerine rağmen mesai ücretlerini alamamaları gibi ağır çalışma koşullarını gündeme getirerek, ilgili bakanlıklara yönelttiği soru önergeleri aracılığıyla sorunların çözümüne yönelik girişimlerde bulunmuştur. Ayrıca, Karadeniz'de bir Teknik Üniversite kurulmasına ilişkin kanun teklifini hazırlayan milletvekili heyetinde yer alarak, bölgenin eğitim ve ekonomik kalkınmasına katkı sağlayacak girişimlerde bulunmuştur. Bu faaliyetleri, Gologlu'nun Trabzon'un ekonomik, sosyal ve kurumsal gelişimini desteklemeye yönelik sorumlu ve aktif bir parlamenter kimliğe sahip olduğunu göstermiştir.

İkincisi ise hukukçu kimliğini ve siyasi tecrübesini yasama süreçlerine yansıtarak dönemin demokratikleşme sürecine önemli katkı sağlamasıdır. Özellikle Parlamento faaliyetlerinde en çok uzmanlık alanı olan hukuk konularında söz almıştır. Gologlu'nun yasama faaliyetleri, yalnızca Trabzon'un yerel sorunlarıyla sınırlı kalmamış; aynı zamanda Türkiye genelinde yaşanan sosyal, ekonomik ve hukuki meseleler karşısında da duyarlı bir yaklaşım sergilemiştir. Hukukçu kimliği ve siyasal birikimi sayesinde yasama süreçlerine etkin biçimde katılmış, demokratikleşme sürecine yönelik katkılarıyla dikkat çekmiştir. Özellikle, toplumsal barışı tehdit eden önemli bir sorun olan kan davasını Meclis gündemine taşımış; söz konusu meselenin çözümüne yönelik üç dönem boyunca kararlı bir biçimde çalışmalarını sürdürmüştür. Kanun teklifine karşı çıkan milletvekillerini ikna etmeye yönelik uzlaştırıcı bir tavır benimseyerek, müzakerelerde yapıcı bir rol üstlenmiştir. Öte yandan, Gümrük ve Tekel Komisyonu'ndaki etkinliği sayesinde Türkiye'nin ticaret ve ekonomi politikalarının şekillenmesinde önemli katkılar sunmuş; kamu yönetimi ve adalet alanlarında hukukun üstünlüğünü savunan bir tutum sergilemiştir.

Gologlu, açık sözlülüğü, adaletli tutumu ve demokratik duruşuyla yalnızca Trabzon'da değil, Türkiye genelinde de sevilen ve saygı duyulan bir siyasetçi olmuştur. Bir parti çatısı altında görev yapmasına rağmen, parti çıkarlarını öncelemekten ziyade kendisini Türk milletinin temsilcisi olarak görmüş ve halkın sesi olmayı tercih etmiştir. Meclis oturumlarında çoğunlukla uzlaştırıcı ve kapsayıcı bir dil kullanması, Gologlu'nun yalnızca bölgesel bir temsilci değil, aynı zamanda ülke genelinde yaşanan sorunlara çözüm arayışında olan bütüncül bir siyaset anlayışına sahip olduğunu göstermektedir. Bu yönüyle Gologlu, yerel düzeydeki hassasiyetleri merkeze alırken, ulusal düzeydeki yapısal sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştiren sorumlu ve etkili bir milletvekili profili çizmiştir. Meclis çalışmalarında çoğunlukla uzlaştırıcı bir dil benimsemesi, muhalif görüşleri ikna etmeye yönelik yaklaşımı ve hukuka bağlılığı, onun siyaset anlayışının temel unsurlarını oluşturduğu görülmektedir. Üç dönem boyunca sürdürdüğü milletvekilliği ise, Gologlu'nun demokratikleşme sürecinde yapıcı ve etkin bir rol üstlendiğini göstermektedir. Gologlu'nun performansı, DP döneminde taşra milletvekillerinin Meclis içi etkinliği bağlamında dikkat çeken örneklerden biri olmuştur. Bu bağlamda, Mahmut Gologlu'nun siyasi kariyeri, döneminin siyasal yapısını ve taşra temsilcilerinin Parlamento içindeki rollerini anlamada önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Gologlu, milletvekilliği boyunca çeşitli komisyonlarda da görev almıştır. Dâhiliye, Sayıştay ve Hariciye komisyonlarında görev yapmış olmakla birlikte, özellikle Gümrük ve Tekel Komisyonu'ndaki faaliyetleri dikkat çekmiştir. Bu bağlamda, söz konusu komisyonda üye, başkan ve sözcü sıfatlarıyla aktif görev üstlenmiş; memuriyeti sırasında kazandığı deneyimleri yasama çalışmalarına yansıtmıştır. Komisyon faaliyetlerinde birbirinden farklı konularda öneriler sunarak meseleleri çözmeye çalışmıştır. Komisyonda etkin bir başkanlık göstererek titiz bir çalışma ile ortaya çıkacak yanlış anlaşılmaların önüne geçmeyi başarmıştır.

Gologlu, genellikle hükümetin icraatlarını desteklemiş; katıldığı oylamalarda ya kabul oyu kullanmış ya da çekimser kalarak oylamalara katılmamayı tercih etmiştir. Ancak, eksik veya yanlış bulduğu konularda eleştirilerini sakınmamış az da olsa oylamalarda ret oyu da kullanmıştır.

Gologlu'nun 9. Dönemde parlamentoda görünen aktifliği 10. ve 11. Dönemlerde azalmıştır. DP iktidarı 1954 yılından itibaren ekonomik sorunlar ve 6-7 Eylül gibi istenmeyen toplumsal olaylarla karşılaşmıştır. Hükümet, bu sorunlara yeterince önlem alamadığı gerekçesiyle eleştirilmeye başlanmıştır. 1956 yılı itibarıyla adalet, basın ve sendikal faaliyetler gibi alanlarda alınan bazı tedbirler, muhalefet ve parti içinden bazıları tarafından antidemokratik uygulamalar olarak değerlendirilmiştir. İktidarı eleştiren milletvekillerinin DP içinde başlattıkları muhalif grup "Yaylacılar" olarak adlandırılmıştır. Gologlu da bu grupta yer almış mensup olduğu partinin bazı uygulamalarını demokratik ve usule uygun olmamakla eleştirmiş, uyarılarda ve önerilerde bulunmuştur. Ancak 10. Dönemde de Gologlu'nun Parlamento faaliyetlerinde belirgin bir devamlılık gözlemlenmiştir. Bu süreçte 17 konuşma, 5 sual takriri ve 12 ayrı konuda takrir sunduğu tespit

edilmiştir. Bu durum, Goloğlu'nun milletvekilliği görevini sürdürürken aktif bir temsil sorumluluğu üstlendiğini ve bölgesinin meselelerini Meclis gündemine taşımada kararlı olduğunu göstermektedir.

11. Döneme gelindiğinde Goloğlu'nun TBMM'deki faaliyetlerinde görece bir azalma söz konusudur. Bu dönemde 11 konuşma, 4 sual takriri, 11 takrir ve ayrıca 1 beyanat ile nutuk verdiği belirlenmiştir. Söz konusu azalma dönemin siyasi atmosferi, DP içindeki yapısal değişimler ve ülke genelinde artan toplumsal huzursuzluk ile ilişkilendirilebilir. Goloğlu, DP ve CHP arasındaki gerginleşen dönemde TBMM Başkanvekilliği görevine seçilmiştir. Başkanvekilliği süresince meclis oturumlarını yönetirken parti ayrımı gözetmemiş ve meclis çalışmalarında tüm milletvekilleriyle dostane ilişkilerini sürdürmüştür. Onun bu görevindeki başarısı muhalefet partileri tarafından takdirle karşılanmıştır.

1960 yılına gelindiğinde, üniversitelerde yaşanan öğrenci olayları ve Harp Okulu öğrencilerinin Çankaya Köşkü'ne doğru gerçekleştirdiği yürüyüş, dönemin iktidarına yönelik artan toplumsal ve kurumsal hoşnutsuzluğun bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Bu süreçte, DP hükümeti tarafından basını susturmak ve muhalefeti etkisizleştirmek amacıyla kurulan Meclis Tahkikat Komisyonu ve çıkartılan Salahiyet Kanunu, kamuoyunda büyük tepki uyandırmış ve siyasi krizi derinleştirmiştir. Söz konusu gelişmeler, iktidarın meşruiyetine yönelik tartışmaları artırmış ve darbenin zeminini hazırlayan etkenlerden biri olmuştur. Goloğlu, bu antidemokratik uygulamaların farkında olmasına rağmen, partiden istifa etmeyerek hükümetin anayasal ve demokratik yollarla değiştirilmesi gerektiğini savunmuştur. Ancak, 27 Mayıs 1960 tarihinde TSK tarafından gerçekleştirilen askerî müdahale sonucunda, sivil yönetim sona ermiş ve ordu yönetime el koymuştur.

Goloğlu'nun DP saflarında başlayan siyasi hayatı yine bu partide 1960 askeri darbesiyle sonlanmıştır. 27 Mayıs 1960 darbesi sonunda bütün DP siyasetçileri gibi o da tutuklanmış ve Yassıada mahkemelerinde Anayasa İhlal ve Gayrimeşru Servet edinme davalarında yargılanmıştır. Goloğlu'nun 18 ay süren yargılanması sonucunda suçsuzluğu ispat edilerek tahliyesine karar verilmiştir. Goloğlu'nun siyasi yaşamı bu tarihten sonra son bulmuştur. 27 Mayıs 1960 sonrasında yaşanan tutukluluk ve yargılama süreçlerinde Goloğlu'nun suçsuz bulunması, onun siyasi yaşamı boyunca sergilediği dürüstlük ve hukuka bağlılığının bir göstergesi olmuştur.

Siyasi hayatının sona ermesinin ardından Goloğlu, kendisini tamamen tarih araştırmalarına ve akademik üretime adamıştır. Bu süreçte yalnızca bir siyasetçi değil, düşünce ve ilke sahibi bir aydın kimliğiyle öne çıkmıştır. Hayatı boyunca ülkesine hizmet etmeyi temel bir ilke olarak benimsemiş; bir vatandaş olarak sorumluluklarını da daima titizlikle yerine getirmiştir.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

a) Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

BCA, Belge Nr. 10.09/243.748.2 lef 15, 16, 17, 18, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 42, 44, 46, 49, 50, 59, (1960-1961).

____, Belge Nr. 10.09/243.748.2 lef 3,4, (1 Nisan 1961).

____, Belge Nr.10.09/243.748.2 lef 9, (25 Aralık 1960).

____, Belge Nr. 10.09/243.748.2 lef 13, 62, (20 Aralık 1960).

____, Belge Nr. 10.09/243.748.2 lef 12,14, (23 Aralık 1960).

____, Belge Nr. 10.09/243.748.2 lef 19, (22 Aralık 1960).

____, Belge Nr. 10.09/243.748.2 lef 51, (4 Kasım 1960).

____, Belge Nr. 10.09/243.748.2 lef 53, (8 Kasım 1960).

____, Belge Nr. 10.09/243.748.2 lef 54, (2 Kasım 1960).

____, Belge Nr. 10.09/243.748.2/ lef 55, (30 Temmuz 1960).

____, Belge Nr. 10.09/243.748.2 lef 56, (7 Kasım 1960).

____, Belge Nr. 10.09/243.748.2 lef 57, (9 Şubat 1960).

____, Belge Nr. 10.09/243.748.2 lef 60, (10 Kasım 1960).

____, Belge Nr. 10.09/54.160.8 lef 3, (18 Nisan 1960).

____, Belge Nr. 10.09/54.160.8 lef 5, (17 Mayıs 1961).

____, Belge Nr. 10.09/54.160.8 lef 1-8, (16 Haziran 1961).

____, Belge Nr. 30.01/50.302.10 lef 2, (1953).

____, Belge Nr. 30.01/53.319.3 lef 3, (12 Kasım 1956).

____, Belge Nr. 10.09/5.17.2 lef 3 (15 Eylül 1961).

b) TBMM Arşivi

Mahmut Goloğlu'nun Dokuzuncu Dönem TBMM Seçim Mazbatası, No: SM_1910_1_9, TBMM Arşivi, https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/eYayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d09/SM_1910_1_9 (29.03.2025).

Mahmut Goloğlu'nun Onuncu Dönem Tercüme-i Hâli, Defter No: 1253, Sicil No: 1896, TBMM Arşivi, https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/eYayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d10/HT_1910_1_10 (15.04.2025).

Mahmut Goloğlu'nun Onuncu Dönem TBMM Seçim Mazbatası, No: SM_1910_10_1_10, TBMM Arşivi, https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/eYayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d10/SM_1910_1_10 (15.04.2025).

Mahmut Goloğlu'nun On birinci Dönem TBMM Seçim Mazbatası, No: SM_1910_1_11, TBMM Arşivi, https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/eYayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d11/SM_1910_1_11 (26.05.2025).

c) Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları

Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası, Cilt: 1, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları, 14 Ekim 1960.

_____, Cilt: 1, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları, 11 Mayıs 1961.

_____, Cilt: 3, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları, 9 Haziran 1961.

_____, Cilt: 5, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları, 9 Haziran 1961.

d) Meclis Tutanakları

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: Olağan, Cilt: 1, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c001/tbmm09001001.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: IX, İçtima: Olağan, Cilt: 1, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c001/tbmm09001002.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 2, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c002/tbmm09002001.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 3, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c003/tbmm09003017.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 4, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c004/tbmm09004028.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 5, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c005/tbmm09005051.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 6, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c006/tbmm09006070.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 7, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c007/tbmm09007076.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 8, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c008/tbmm09008086.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: IX, İçtima: 1, Cilt: 9, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c009/tbmm09009106.pdf (02.10.2025)

_____, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 10, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c010/tbmm09010002.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 11, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c011/tbmm09011021.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 12, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c012/tbmm09012030.pdf (02.10.2025)

_____, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 12, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c012/tbmm09012024.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 13, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c013/tbmm09013035.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 14, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c014/tbmm09014066.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 15, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c015/tbmm09015073.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: IX, İçtima: 2, Cilt: 16, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c016/tbmm09016082.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 17, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c017/tbmm09017006.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 18, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c018/tbmm09018013.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 19, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c019/tbmm09019029.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 20, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c020/tbmm09020039.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 21, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c021/tbmm09021057.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 22, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c022/tbmm09022088.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 23, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c023/tbmm09023096.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: IX, İçtima: 3, Cilt: 24, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c024/tbmm09024111.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 25, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c025/tbmm09025002.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 26, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c026/tbmm09026023.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 27, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c027/tbmm09027034.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 28, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c028/tbmm09028044.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: IX, İçtima: 4, Cilt: 29, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c027/tbmm09027029.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: X, İçtima: Fevkalade, Cilt: 1, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c001/tbmm10001001.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: X, İçtima: Fevkalade, Cilt: 1, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c001/tbmm10001003.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: X, İçtima: Fevkalade, Cilt: 1, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c001/tbmm10001006.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: X, İçtima: Fevkalade, Cilt: 1, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c001/tbmm10001012.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: X, İçtima: Fevkalade, Cilt: 1, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c001/tbmm10001014.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 2, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c002/tbmm10002002.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 3, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c002/tbmm10002002.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 4, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c004/tbmm10004023.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 4, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c004/tbmm10004029.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 5, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c004/tbmm10004026.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 5, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c005/tbmm10005038.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 5, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c005/tbmm10005041.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 5, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c005/tbmm10005048.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 5, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c005/tbmm10005050.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 5, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c020/tbmm10020077.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 5, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c020/tbmm10020080.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 6, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c006/tbmm10006056.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 7, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c007/tbmm10007074.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 7, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c007/tbmm10007078.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 8, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c008/tbmm10008002.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 8, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c008/tbmm10008011.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 9, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c009/tbmm10009024.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 9, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c009/tbmm10009027.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 10, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c010/tbmm10010033.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 10, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c010/tbmm10010036.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 10, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c010/tbmm10010042.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 10, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c010/tbmm10010051.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 11, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c011/tbmm10011053.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 11, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c011/tbmm10011062.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 12, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c012/tbmm10012075.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 12, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c012/tbmm10012080.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 13, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c013/tbmm10013104.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: X, İçtima: 3, Cilt: 17, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c017/tbmm10017048.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 18, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c013/tbmm10013089.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: X, İçtima: 3, Cilt: 18, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c018/tbmm10018063.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: X, İçtima: 3, Cilt: 19, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c019/tbmm10019067.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: X, İçtima: 3, Cilt: 19, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c019/tbmm10019068.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: X, İçtima: 3, Cilt: 20, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c020/tbmm10020082.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 1, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c001/tbmm11001001.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 1, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c001/tbmm11001003.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 1, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c001/tbmm11001005.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 1, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c001/tbmm11001018.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 1, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c001/tbmm11001019.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 1, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c001/tbmm11001020.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 1, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c001/tbmm11001025.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 1, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c001/tbmm11001026.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 1, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c001/tbmm11001029.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 1, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c001/tbmm11001031.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 1, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c001/tbmm11001032.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 2, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c002/tbmm11002034.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 2, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c002/tbmm11002035.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 2, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c002/tbmm11002036.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 2, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c002/tbmm11002038.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 2, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c002/tbmm11002039.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 2, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c002/tbmm11002040.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 2, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c002/tbmm11002047.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 3, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c003/tbmm11003050.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 3, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c003/tbmm11003057.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 3, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c003/tbmm11003060.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 3, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c003/tbmm11003062.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 4, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c004/tbmm11004068.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 4, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c004/tbmm11004078.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 1, Cilt: 4, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c004/tbmm11004079.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 5, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c005/tbmm11005001.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 6, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c006/tbmm11006010.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 6, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c006/tbmm11006019.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 6, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c006/tbmm11006020.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 8, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c008/tbmm11008054.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 8, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c008/tbmm11008055.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 8, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c008/tbmm11008060.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 9, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c009/tbmm11009068.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 9, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c009/tbmm11009069.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 9, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c009/tbmm11009070.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 9, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c009/tbmm11009072.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 9, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c009/tbmm11009073.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 9, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c009/tbmm11009074.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 9, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c009/tbmm11009076.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 9, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c009/tbmm11009078.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 9, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c009/tbmm11009079.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 2, Cilt: 9, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c009/tbmm11009080.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 3, Cilt: 10, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c010/tbmm11010005.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 3, Cilt: 10, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c010/tbmm11010010.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 3, Cilt: 11, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c011/tbmm11011028.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 3, Cilt: 11, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c011/tbmm11011029.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 3, Cilt: 11, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c011/tbmm11011034.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 3, Cilt: 12, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c012/tbmm11012048.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 3, Cilt: 12, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c012/tbmm11012051.pdf (02.10.2025).

_____, Devre: XI, İçtima: 3, Cilt: 13, TBMM Basımevi, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c013/tbmm11013052.pdf (02.10.2025).

e) DPMGMZ

DPMGMZ, Devre: IX, Birleşim: 10, Cilt: 1, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/a4005ccd-ebb0-4cb0-9ad7-63b5c2987b8d (02.10.2025).

_____, Devre: IX, Birleşim: 11, Cilt: 1, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/21f11801-ef03-4b46-a18f-e22bd4dece26 (02.10.2025).

_____, Devre: IX, Birleşim: 12, Cilt: 3, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/7fd5c718-1818-4cad-8835-6ddb2fbd1de3 (02.10.2025).

_____, Devre: IX, Birleşim: 13, Cilt: 3, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/bf9c5e8f-9edb-4625-a526-9d1a6c11d6f1 (02.10.2025).

_____, Devre: IX, Birleşim: 14, Cilt: 4, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/a2fc7fca-532b-4336-a0af-d178bf506fa7 (02.10.2025).

_____, Devre: IX, Birleşim: 5, Cilt: 5, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/fff76e7b-33b6-4f46-a808-d6bbd3602f52 (02.10.2025).

_____, Devre: IX, Birleşim: 14, Cilt: 5, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/bd30560e-62ad-4f6c-9d18-9a6182595c63 (02.10.2025).

_____, Devre: IX, Birleşim: 14, Cilt: 5, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/245cd70f-a849-4ff6-bcc0-c8989dac7b90 (02.10.2025).

_____, Devre: IX, Birleşim: 15, Cilt: 5, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/24b7722c-e658-48d6-9ca0-c78a89c3e83d (02.10.2025).

_____, Devre: IX, Birleşim: 15, Cilt: 6, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/0c40f5da-2b42-44f5-beb2-3caafd42edb1 (02.10.2025).

_____, Devre: IX, Birleşim: 15, Cilt: 6, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/8dbee3e5-99fd-44b0-b7f4-4e3f2abb2914 (02.10.2025).

_____, Devre: IX, Birleşim: 20, Cilt: 10, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/9e4516a5-8d2b-48cf-9c3a-bf2eb8751f2e (02.10.2025).

_____, Devre: IX, Birleşim: 2, Cilt: 11, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/16236d62-7f13-42d5-b590-cd486d785568 (02.10.2025).

_____, Devre: IX, Birleşim: 19, Cilt: 11, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/b0684e3a-8ff9-418f-bed5-29c55a52d8ec (02.10.2025).

_____, Devre: IX, Birleşim: 22, Cilt: 12, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/f086ccbd-7aa5-4c3e-b976-91a3445d92a1 (02.10.2025).

_____, Devre: IX, Birleşim: 23, Cilt: 13, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/ee0ce55b-5b59-4e85-8e8b-142e3703635c (02.10.2025).

_____, Devre: IX, Birleşim: 23, Cilt: 13, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/1d70e24a-de52-4aa7-84cc-9fb128af8403 (02.10.2025).

_____, Devre: IX, Birleşim: 2, Cilt: 14, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/3ec545be-ff4b-4017-963f-602b5674fd7f (02.10.2025).

_____, Devre: IX, Birleşim: 25, Cilt: 15, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/11e997dc-62a7-4e4a-821c-d338be24e5eb (02.10.2025).

_____, Devre: IX, Birleşim: 26, Cilt: 16, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/1b935499-12db-46f2-bded-2dddaca87a69 (02.10.2025).

_____, Devre: IX, Birleşim: 27, Cilt: 17, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/c8e51e02-ccf0-4cee-8c7e-2a46765438f7 (02.10.2025).

_____, Devre: IX, Birleşim: 27, Cilt: 17, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/705ad669-f319-46db-97dc-af396eb1577e (02.10.2025).

_____, Devre: IX, Birleşim: 28, Cilt: 18, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/390c53fd-774a-427f-88aa-5b50197c192f (02.10.2025).

_____, Devre: IX, Birleşim: 28, Cilt: 18, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/e300ede8-e345-4807-affa-4bb8cdc051c7 (02.10.2025).

_____, Devre: IX, Birleşim: 29, Cilt: 19, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/1b4d9fa9-5aa2-4c19-9f00-bcf11267c8c2 (02.10.2025).

_____, Devre: IX, Birleşim: 8, Cilt: 20, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/32e6fb5d-f3b5-45e5-aafa-f169730f85b2 (02.10.2025).

_____, Devre: IX, Birleşim: 28, Cilt: 20, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/759a7759-0290-4007-8a32-646a46b4c70b (02.10.2025).

_____, Devre: IX, Birleşim: 9, Cilt: 21, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/7dd726d0-505a-4a1b-90c2-7cb6223d341d (02.10.2025).

_____, Devre: IX, Birleşim: 29, Cilt: 21, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/8444c222-ab40-4fe6-aca9-e1837a9a38cf (02.10.2025).

_____, Devre: IX, Birleşim: 31, Cilt: 21, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/c9cc4c61-9d04-42e8-8266-28c39bd2a10b (02.10.2025).

_____, Devre: IX, Birleşim: 2, Cilt: 22, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/95821b31-ff4d-49f5-87a2-6a4bb8b1460e (02.10.2025).

_____, Devre: IX, Birleşim: 30, Cilt: 22, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/588f6411-c97e-4f95-b26d-85a5421fa226 (02.10.2025).

_____, Devre: IX, Birleşim: 2, Cilt: 23, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/e5cb9f9f-ed72-4058-ad90-212a729699bf (02.10.2025).

_____, Devre: IX, Birleşim: 2, Cilt: 24, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/7960bc8a-5615-4de5-a691-96374667ab69 (02.10.2025).

_____, Devre: IX, Birleşim: 2, Cilt: 25, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/3b79c848-fee5-485d-8872-870938be6ec4 (02.10.2025).

_____, Devre: IX, Birleşim: 4, Cilt: 26, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/c21897f8-177d-4020-885b-9ceb5a20c58b (02.10.2025).

_____, Devre: IX, Birleşim: 9, Cilt: 28, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/a727a116-7bd0-4cef-be06-c5aaae1447ca (02.10.2025).

_____, Devre: IX, Birleşim: 6, Cilt: 29, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/2522dc7a-bbc1-423f-a78a-b61def12e039 (02.10.2025).

_____, Devre: IX, Birleşim: 9, Cilt: 32, TBMM Basımevi, Ankara. https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/4c0decb2-2bbb-4b31-83da-d67486de14c3 (02.10.2025).

_____, Devre: X, Birleşim: 1, Cilt: 1, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/3d7abe3b-bc8d-4cb4-a5af-da6fa6f2e7e8 (02.10.2025).

_____, Devre: X, Birleşim: 1, Cilt: 1, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/fc62e206-af86-459f-b459-f5c1c8890072 (02.10.2025).

_____, Devre: X, Birleşim: 10, Cilt: 2, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/2f699297-cf82-4db8-9f1e-de702ce83132 (02.10.2025).

_____, Devre: X, Birleşim: 1, Cilt: 3, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/f47a3c3a-3bcc-460d-aa9c-d259894eed52 (02.10.2025).

_____, Devre: X, Birleşim: 13, Cilt: 4, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/1cb26a3a-dfa4-409c-a18e-f4e276ffeac6 (02.10.2025).

_____, Devre: X, Birleşim: (?), Cilt: 5, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/0ca478bb-b9cd-4900-aa1e-e5bef023f147 (02.10.2025).

_____, Devre: X, Birleşim: 1, Cilt: 10, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/1d7cd9ff-ce7e-4d99-8189-8bd5124dce98 (02.10.2025).

_____, Devre: X, Birleşim: 22, Cilt: 11, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/e4b36e60-e5f0-45d8-8e0b-047646e29d71 (02.10.2025).

_____, Devre: X, Birleşim: 7, Cilt: 16, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/e4b36e60-e5f0-45d8-8e0b-047646e29d71 (02.10.2025).

_____, Devre: X, Birleşim: 6, Cilt: 20, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/387b29a9-90e7-458c-b819-7af283e1fb33 (02.10.2025).

_____, Devre: X, Birleşim: 1, Cilt: 21, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/665ce97c-786d-4f4d-ba06-6c8103cc719f (02.10.2025).

_____, Devre: X, Birleşim: 7, Cilt: (?), TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/c74ffb58-6936-4688-b65d-d2e620098d1f (02.10.2025).

_____, Devre: XI, Birleşim: 10, Cilt: 1, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/535dc0f4-4a5d-49dd-a26d-798125b25450 (02.10.2025).

_____, Devre: XI, Birleşim: 22, Cilt: 10, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/886c9c18-fdbb-4c1d-b8d1-86b9a616a1ec (02.10.2025).

_____, Devre: XI, Birleşim: 2, Cilt: 16, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/5ad3d593-b9a3-47b5-86c3-a1947d0cb2f2 (02.10.2025).

_____, Devre: XI, Birleşim: 28, Cilt: 20, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/7f70f508-ae36-44f2-8798-bf42a5934f5f (02.10.2025).

_____, Devre: XI, Birleşim: 1, Cilt: 24, TBMM Basımevi, Ankara, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/849544c6-4a99-4e25-91be-ef21f0163181 (02.10.2025).

Diğer Kaynaklar

1924 tarih ve 491 sayılı Teşkilâtı Esasiye Kanunu'nun bazı hükümlerinin kaldırılması ve bazı hükümlerinin değiştirilmesi hakkındaki Geçici Kanun, **T. C. Resmî Gazete,**10525, (14 Haziran 1960), 1535-1537.

"28 Sanığın Daha Sorgusu Yapılacak" (17.06.1961), **Milliyet Gazetesi,** 5.

"86 Sanık'ın Malları Serbest Bırakıldı" (19.05.1961), **Milliyet Gazetesi,** 1.

Ahmad, Feroz (1992), **Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945 – 1980),** Ahmet Fethi (Çev.), 2. Baskı, Hil Yayın, İstanbul.

Akal, Emel (2015), "Türkiye'de Tarih Yazımı ve Mahmut Goloğlu", **Her Yönüyle Mahmut Goloğlu Sempozyumu 08-10 Mayıs 2014/Trabzon Bildiriler,** Mehmet Okur vd. (Yay. Haz.), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 23-31.

Akandere, Osman (1998), **Milli Şef Dönemi, Çok Partili Hayata Geçişte Rol Oynayan İç ve Dış Tesirler 1938-1945,** 1. Baskı, İz Yayıncılık, İstanbul.

Akbal, İsmail (2015), "1960 İhtilaline Doğru Mahmut Goloğlu ve DP'nin İç Politikası", **Her Yönüyle Mahmut Goloğlu Sempozyumu 08-10 Mayıs 2014/Trabzon Bildiriler,** Mehmet Okur vd. (Yay. Haz.), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 531-555.

Akbulut, Dursun Ali (2014), "Siyasi Alanda Yapılan İnkılaplar", **Türkiye Cumhuriyeti II,** Durmuş Yalçın vd. (Yay. Haz.), 10. Baskı *içinde* (15-66), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.

Akıncı, Abdulvahap ve Usta, Sefa (2015), "Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçişte Etkili Olan İç Faktörlerin Analizi", **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,** 17(29), 42-51.

_____ (2016), "Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçişte Etkili Olan Dış Faktörlerin Değerlendirilmesi", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 21(1), 275-288.

Aksoy, Volkan (2015), "Mahmut Goloğlu'nun Atatürkçülük Anlayışı ve Atatürk İlkelerine Bakışı", **Her Yönüyle Mahmut Goloğlu Sempozyumu 08-10 Mayıs 2014/Trabzon Bildiriler,** Mehmet Okur vd. (Yay. Haz.), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 307-315.

Albayrak, Hüseyin (15.10.1982), "Mahmut Goloğlu'nun Ardından", **Karadeniz Gazetesi,** 2.

Albayrak, Mustafa (2004), **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960),** Phoenix Yayınları, Ankara.

Alican, Eyüp (2005), **Mahmut Goloğlu Hayatı, Kişiliği, Düşünceleri, Siyasi Faaliyetleri ve Eserleri,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

Alioğlu, Musa (13.10.1982), "Bir Tarih Göçtü", **Karadeniz Gazetesi,** 1.

_____ (15.10.1982), "Goloğlu Toprağa Verildi", **Karadeniz Gazetesi,** 1.

Altınkaş, Evren (2012), "Cumhuriyetin İlk Yıllarında İki Demokrasi Deneyimi: **TCF ve SCF", Akademik Bakış Dergisi,** (29), Ankara, 1-15.

Arslan, Zühtü (1999), **Türk Parlamento Tarihi TBMM-XI. Dönem 1957- 1960**, Cilt: I, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No: 156, Ankara.

_____ (1999), **Türk Parlamento Tarihi TBMM–XI. Dönem 1957-1960,** Cilt: III, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No: 156, Ankara.

Aslan, Zehra (2011), **Demokrat Parti Döneminde Trabzon (1950-1960),** Yayınlanmamış Doktora Tezi, KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

_____ (2017), **Demokrat Parti Döneminde Trabzon (1950-1960),** 1. Baskı, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.

_____ (2023), **Yassıada'da Trabzon Temsilcileri: Haluk Çulha, İsmail Şener, Osman Nuri Lermioğlu, Salih Zeki Ramoğlu**, Trabzon Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Trabzon.

Atatürk Araştırma Merkezi (2016), **Tarihe ve Kültüre Adanmış Bir Ömür: Mahmut Goloğlu'nun Yazıları,** Veysel Usta vd. (Haz.), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara,

Atatürk, Mustafa Kemal (2013), **Nutuk 1919-1927,** Zeynep Korkmaz (Yay. Haz.), 31. Baskı, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.

Ateş Kara, Pakize (2019), **20. Yüzyıl Tarihçi ve Siyasetçisi Mahmut Goloğlu'nun Mektupları,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi – Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Atilla, İsmail (04.04.1956), "Avrupa Konseyi'ne Seçilen Mebuslar", **Milliyet Gazetesi,** 1.

Avşar, Abdülhamit (1998), **Bir Partinin Kapanmasında Basının Rolü: Serbest Cumhuriyet Fırkası Olayı,** 1. Basım, Kitabevi Yayınları, İstanbul.

Aydoğan, Metin (2006), **Küreselleşme ve Siyasi Partiler,** 1. Basım, Umay Yayınları, İstanbul.

Baban, Cihat (15.04.1971), "Mahmut Goloğlu", **Cumhuriyet Gazetesi,** 1, 5.

"Başkanlık Mücadelesi Sona Erdi: Seçimi Koraltan Kazandı" (01.11.1959), **Milliyet Gazetesi,** 1, 5.

Başkaya, Muzaffer (2015), "Trabzon'da İktidara Muhalif Bir Hukukçu: Mahmut Goloğlu", **Her Yönüyle Mahmut Goloğlu Sempozyumu 08-10 Mayıs 2014/Trabzon Bildiriler,** Mehmet Okur vd. (Yay. Haz.), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 223-236.

"Başsağlığı" (13.10.1982), **Karadeniz Gazetesi,** 4.

"Başsağlığı" (13.10.1982), **Türksesi Gazetesi,** 1.

"Başsağlığı" (15.10.1982), **Karadeniz Gazetesi,** 2.

"Beraet" (16.09.1961), **Milliyet Gazetesi,** 1, 5.

"Beş Meb'usun daha teşrii masuniyetinin kaldırılması istendi" (27.05.1958), **Milliyet Gazetesi,** 1, 4.

"B.M. Dünkü Toplantısı" (30.11.1950), **Milliyet Gazetesi,** 5.

"B.M.M.", (29.05.1959), Kim Dergisi, (53), İstanbul, 15-17.

"Büyük Millet Meclisi Bugün Açılıyor" (01.11.1958), **Cumhuriyet Gazetesi,** 1, 5.

Coşar, A. Mevhibe (2015), "Milli Mücadele'den Cumhuriyet'e Bir Kültür Adamını Anlamak: Mahmut Goloğlu'nun Yazma Serüveni", **Her Yönüyle Mahmut Goloğlu Sempozyumu 08-10 Mayıs 2014/Trabzon Bildiriler,** Mehmet Okur vd. (Yay. Haz.), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, s. 129-135.

Çapa, Mesut (2015), "Mahmut Goloğlu'nun Tarihçiliği ve Yazdığı Üzerine Bir Deneme", **Her Yönüyle Mahmut Goloğlu Sempozyumu 08-10 Mayıs 2014/Trabzon Bildiriler,** Mehmet Okur vd. (Yay. Haz.), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2015, 109-118.

Çavdar, Tevfik (2004), **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950,** 3. Baskı, İmge Kitabevi, İstanbul.

Çiçek, Rahmi (2015), Çok Partili Hayata Geçişte Mahmut Goloğlu'nun Yeniyol Gazetesinde Yayınlanan Yazılarının Değerlendirilmesi", Mehmet Okur vd. (Yay. Haz.), **Her Yönüyle Mahmut Goloğlu Sempozyumu 08 – 10 Mayıs 2014 / Trabzon**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 497-520.

_____ (2016), "Toplumsal Meseleler ve Siyaset", Veysel Usta vd. (Haz.), **Tarihe ve Kültüre Adanmış Bir Ömür: Mahmut Goloğlu'nun Yazıları,** 1. Basım (*içinde* 155-237), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 170-172.

Demirtaş, Faruk (25.10.1959), "Sıtkı Yırcalı'nın Şansı Gittikçe Artıyor", **Milliyet Gazetesi,** 1, 5.

"Demokrat Parti İktidarı Fiilen Ele Aldı" (23.05.1950), **Ulus,** 1.

"Demokrat Parti Pazartesi'ye Kadar Tehirini İstedi" (17.05.1950), **Ulus Gazetesi,** 1, 5.

"Demokrat Parti Şehrimizde de Açıldı" (29.06.1946), **Yeniyol Gazetesi,** 1.

"Divan Seçimi" (2 Kasım 1958), **Cumhuriyet Gazetesi,** 5.

Dönmez, Cengiz ve Demirtaş, Bahattin (2015), "Mahmut Goloğlu'nun Parlamenter Faaliyetleri (1950-1960)", **Her Yönüyle Mahmut Goloğlu Sempozyumu 08-10 Mayıs 2014/Trabzon Bildiriler,** Mehmet Okur vd. (Yay. Haz.), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2015, 475-491.

"DP Grubunun Kararına Göre Bu Yıl Ara Seçimler Yapılmayacak" (06.06.1956), **Milliyet Gazetesi,** 1, 5.

"D.P. il kongresi yapıldı" (13.06.1955), **Doğu Gazetesi,** 1.

"Dün Lale Sineması'nda Yapılan D.P. İl Kongresi'nde, Basına Saldırışlar Oldu" (01.06.1959), **Hâkimiyet Gazetesi,** 1.

"Düşüklerin Çektiği Parayı Açıklıyoruz" (03.09.1960), **Vatan Gazetesi,** 1, 5.

Ekici, Yunus (2017), **"Türk Demokrasi Hayatında Cumhuriyet Halk Fırkası",** Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 27(2), Elazığ, 350-358.

Ekinci, Necdet (2002), "İnönü Dönemi ve II. Dünya Savaşı Yılları", **Türkler,** 16, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 703-734.

Emir, Osman (2015), "Mithradates Krallığı ve Mahmut Goloğlu'nun Anadolu'nun Milli Devleti Pontos Adlı Eserinin Genel Bir Değerlendirilmesi", **Her Yönüyle Mahmut Goloğlu Sempozyumu 08-10 Mayıs 2014/Trabzon Bildiriler,** Mehmet Okur vd. (Yay. Haz.), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 163-173.

Eraslan, Cezmi (2014), "Atatürk'ten Sonra Türkiye'nin İç Politikası", **Türkiye Cumhuriyeti II,** Durmuş Yalçın vd. (Yay. Haz.), 10. Baskı *içinde* (519-641), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.

Ersin, Fahir (02.03.1959), "Bütçe bahar havası ile açıldı, kavgalı geçti ve bahar havası ile bitti", **Milliyet Gazetesi,** 1, 5.

Ertem, Barış (2010), "Siyasal Bir Muhalefet Denemesi Olarak Serbest Cumhuriyet Fırkası", **ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi,** 2 (1), Ordu, 72-91.

Eroğul, Cem (1998), **DP Tarihi ve İdeolojisi,** 4. Baskı, İmge Kitabevi, İstanbul.

Ertuğrul, Aytekin (15.10.1982), "Mahmut Goloğlu'nun Ardından", **Karadeniz Gazetesi,** 2.

"Fevkalade Yetki'yi Encümen Kabul Etti" (27.04.1960), **Milliyet Gazetesi,** 1, 6.

"Goloğlu Bugün Toprağa Veriliyor" (14.10.1982), **Türksesi Gazetesi,** 1.

Goloğlu, Mahmut (1943), **Sevda Masalları,** Ankara Kitabevi, İstanbul.

_____ (15.05.1946), "Siyaset Sahasında Memur", **Yeniyol Gazetesi,** 3.

_____ (18.05.1946), "Siyaset Sahasında Memur", **Yeniyol Gazetesi,** 3

_____ (06.06.1946), "Milletvekili", **Yeniyol Gazetesi,** 2

_____ (02.04.1947), "Yanlış Fakat Lüzumlu Bir Yazı", **Yeniyol Gazetesi,** 2, 3.

_____ (09.04.1947), "Yanlış Fakat Lüzumlu Bir Yazı", **Yeniyol Gazetesi,** 2.

_____ (01.06.1950), "Ankara Mektupları-1", **Yeniyol Gazetesi,** 1, 2.

_____ (02.06.1950), "Ankara Mektupları-2", **Yeniyol Gazetesi**, 1, 2.

_____ (1968), **Erzurum Kongresi,** Nüve Matbaası, Ankara.

_____ (1969), **Sivas Kongresi,** Başnur Matbaası, Ankara.

_____ (1970), **Cumhuriyete Doğru,** Başnur Matbaası, Ankara.

_____ (1970), **Üçüncü Meşrutiyet (1920),** Başnur Matbaası, Ankara.

_____ (1972), **Devrimler ve Tepkileri (1924-1930),** Başnur Matbaası, Ankara.

_____ (Aralık 1972), "Atatürk İlkeleri", **Yeni Adam Dergisi,** (856), 6.

_____ (1973), **Anadolu'nun Milli Devleti Pontos,** Kalite Matbaası, Ankara.

_____ (1973), **Atatürk İlkeleri ve Bursa Nutku,** Kalite Matbaası, Ankara.

_____ (1973), **Halifelik Ne İdi? Nasıl Alındı? Niçin Kaldırıldı?,** Kalite Matbaası, Ankara.

_____ (1974), **Bir Dostun Mektupları,** Kalite Matbaası, Ankara.

_____ (1974), **Milli Şef Dönemi 1939-1945,** Kalite Matbaası, Ankara.

_____ (1974), **Tek Partili Cumhuriyet (1931-1938),** Kalite Matbaası, Ankara.

_____ (1975), **Dostluk ve Mutluluk,** Kalite Matbaası, Ankara.

_____ (1975), **Trabzon Tarihi-Fetihten Kurtuluşa Kadar,** Kalite Matbaası, Ankara.

_____ (Ağustos 1975), "Kitaplar Arasında", **Yeni Adam Dergisi,** (864), 6.

_____ (1981), **Anadolu Kulübü ve Atatürk,** Ajans Türk Matbaacılık, Ankara.

_____ (1981), **Atatürk ve Trabzon,** Özkan Ofset, Trabzon.

_____ (1981), **Millî Mücadele'de Trabzon ve Mustafa Kemal Paşa,** Karadeniz Teknik Üniversitesi Basımevi, Trabzon.

_____ (1982), **Demokrasiye Geçiş (1946-1950),** Kaynak Yayınları, Ankara.

_____ (2007), **Türkiye Cumhuriyeti - I: Devrimler ve Tepkileri 1924-1930,** Ayşe Gologlu Soyer (Yay. Haz.), 5.Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

_____ (2008), **Milli Mücadele Tarihi - I: Erzurum Kongresi**, Ayşe Gologlu Soyer (Yay. Haz.), 3. Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

_____ (2008), **Milli Mücadele Tarihi -II: Sivas Kongresi**, Ayşe Gologlu Soyer (Yay. Haz.), 4. Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

_____ (2009), **Türkiye Cumhuriyeti - II: Tek Partili Cumhuriyet 1931-1938,** Ayşe Gologlu Soyer (Yay. Haz.), 3. Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

_____ (2010), **Milli Mücadele Tarihi - III: Üçüncü Meşrutiyet 1920,** Ayşe Gologlu Soyer (Yay. Haz.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

_____ (2010), **Türk Devrim Tarihi,** Hikmet Öksüz vd. (Yay. Haz.), 1. Baskı, KTÜ Yayınları, Trabzon.

_____ (2013), **Trabzon Tarihi-Fetihten Kurtuluşa Kadar,** Veysel Usta ve Ayşe Gologlu Soyer (Yay. Haz.), Serander Yayınevi, Trabzon.

_____ (2013), **Türkiye Cumhuriyeti – IV: Demokrasiye Geçiş 1946-1950,** Ayşe Gologlu Soyer (Yay. Haz.), 4. Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

_____ (2021), **Milli Mücadele Tarihi - IV: Cumhuriyete Doğru 1921-1922,** Ayşe Gologlu Soyer (Yay. Haz.), 2. Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

_____ (2021), **Milli Mücadele Tarihi - V: Türkiye Cumhuriyeti 1923,** Ayşe Gologlu Soyer (Yay. Haz.), 2. Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

_____ (2024), **Türkiye Cumhuriyeti - III: Milli Şef Dönemi 1939-1945,** Ayşe Gologlu Soyer (Yay. Haz.), 4. Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Gologlu Soyer, Ayşe (2015), "Dün Gece Rüyamda Babamı Gördüm", **Her Yönüyle Mahmut Gologlu Sempozyumu 08–10 Mayıs 2014/Trabzon**, **Her Yönüyle Mahmut Gologlu Sempozyumu 08-10 Mayıs 2014/Trabzon Bildiriler,** Mehmet Okur vd. (Yay. Haz.), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 3-7.

Gologlu Süer, Zehra (2014), "Mahmut Gologlu 1915-1982 Hayatı Kendi Kaleminden", http://mavidesign.com/MahmutGologlu/hayati.html (06.03.2024).

_____ (2015), "Babam Mahmut Gologlu", **Her Yönüyle Mahmut Gologlu Sempozyumu 08-10 Mayıs 2014/Trabzon Bildiriler,** Mehmet Okur vd. (Yay. Haz.), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 9-15.

Göyünç, Nejat (2002), "Mahmut Goloğlu, Milletvekilliği, Bazı Eserleri", **Trabzon ve Çevresi Uluslararası Tarih- Dil-Edebiyat Sempozyumu 3-5 Mayıs 2001,** M. Kerim Arslan ve Hikmet Öksüz (Der.), T. C. Trabzon Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, Nr. 12, Trabzon, 19-30.

Güzel, H. Celal vd. (2002), "Demokrasiye Geçiş, DP'nin Kuruluşu, 1946 Seçimleri", **Türkler,** 16, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 765-771.

Haytoğlu, Ercan (1997), "Türkiye'de Demokratikleşme Süreci ve 1945'te Çok Partili Hayata Geçiş Süreci (1908-1945)", **Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,** (3), Denizli, 47-53.

"İkinci Sözlü Soru" (11.01.1958), **Milliyet Gazetesi,** 5.

İpekçi, Abdi ve Coşar, Ömer Sami (08.03.1965), "İhtilalin İç Yüzü", **Milliyet Gazetesi,** 5.

"Karadeniz vapur seferleri hakkında Meclis'e önerge verildi" (03.09.1955), **Milliyet Gazetesi,** 3.

"Karadeniz Yolcusu" (20.10.1959), **Akis Dergisi,** XVI (273), Ankara, 10-12.

Karanis, Fikri, (1994), **Koltuk Değnekli Demokrasi ve 27 Mayıs Darbesi**, Ajans Medya, İstanbul.

Karpat, Kemal H. (2010), **Türk Demokrasi Tarihi,** 1. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul.

_____ (2010), **Türk Siyasi Tarihi**, 2. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul.

Karpuz, Haşim (1982), "Tarihçi Yazar Mahmut Goloğlu (1915-11 Ekim 1982)", **Türk Kültürü Dergisi,** (236), Aralık, 893-895.

_____ (1983), "Goloğlu'nun Ardından", **Tekel Haber Bülteni,** (5), Ocak, 87-89.

_____ (2015), "Mahmut Goloğlu'nun Otobiyografisi ve Bazı Hatıralar", **Her Yönüyle Mahmut Goloğlu Sempozyumu 08-10 Mayıs 2014/Trabzon Bildiriler,** Mehmet Okur vd. (Yay. Haz.), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 95-107.

Koçak, Cemil (1996), **Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945) Cilt: 1,** 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.

_____ (2012), **İktidar ve Demokratlar: Türkiye'de İki Partili Siyasal Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950) Cilt 2,** 1.Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.

_____ (2015), "Mahmut Goloğlu'nun Eserlerinin Tarih Yazımı Açısından Değerlendirilmesi", **Her Yönüyle Mahmut Goloğlu Sempozyumu 08-10 Mayıs 2014/Trabzon Bildiriler,** Mehmet Okur vd. (Yay. Haz.), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 17-22.

Küçük, Cevdet (2020), "Millî Mücadele", **TDV İslam Ansiklopedisi,** 30, Ankara, 76-83.

Lewis, Bernard (2013), **Modern Türkiye'nin Doğuşu,** Boğaç Babür Turna (Çev.), III. Edisyon, 6. Baskı, Arkadaş Yayınevi, Ankara.

"Mahmut Goloğlu DP'ye Kaydolundu" (22.03.1949), **Yeniyol Gazetesi,** 1.

"Mahmut Goloğlu DP İdare Kurulu'ndan İstifa Etti" (11.05.1956), **Hâkimiyet Gazetesi,** 1.

"Mahmut Goloğlu Dün Muhteşem Bir Törenle Toprağa Verildi" (14.10.1982), **Türksesi Gazetesi,** 1.

"Mahmut Goloğlu'nu Kaybettik" (13.10.1982), **Türksesi Gazetesi,** 1, 4.

"Mebusların Davaları" (02.04.1959), **Cumhuriyet Gazetesi,** 1, 3.

"Meclis Bayar'ın Nutku ile Açıldı" (02.11.1958), **Milliyet Gazetesi,** 1-5.

"Meclisin Dünkü Oturumu" (11.01.1951), **Milliyet Gazetesi,** 1, 5.

"Meclisin Dünkü Oturumunda Hariciye, Maliye ve Milli Eğitim Vekâletlerinin Bütçeleri Kabul Edildi" (25.02.1954), **Milliyet Gazetesi,** 1, 5.

Milli Birlik Komitesi Umumi Heyet Kararları (1960), **T. C. Resmî Gazete**, 10550, (13 Temmuz 1960), 1708, 1709.

Nemli, Ziyad (13.10.1982), "Mahmut Ağabey", **Türksesi Gazetesi,** 1.

_____ (14.10.1982), "Mahmut Goloğlu", **Türksesi Gazetesi,** 1.

Okur, Mehmet (2010), "II. Meşrutiyet Dönemi Siyasi Partileri", **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi,** 11, Erzurum, 225-238.

Ortak, Şaban (2015), "Mahmut Goloğlu'nun Milletvekili Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması Meselesi", Mehmet Okur vd. (Yay. Haz.), **Her Yönüyle Mahmut Goloğlu Sempozyumu 08 – 10 Mayıs 2014 / Trabzon Bildiriler**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 207-219.

"Ölüm Duyurusu" (13.10.1982), **Karadeniz Gazetesi,** 4.

"Ömer Goloğlu" (01.06.1946), **Yeniyol Gazetesi,** 1.

Özacun, Orhan (Ocak 2013), "Siyaset Tarihimizde Milli Kalkınma Partisi", **Recent Period Turkish Studies,** (2), 205-232.

Özak, Faruk Nafiz (2015), "Eski Devlet Bakanı, Trabzon Milletvekili Sayın Faruk Nafiz Özak'ın Açılış Konuşması", **Her Yönüyle Mahmut Goloğlu Sempozyumu 08-10 Mayıs 2014/Trabzon Bildiriler,** Mehmet Okur vd. (Yay. Haz.), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2015, XXI-XXIII.

Özçelik, Selçuk (1992), "Ali Fuat Başgil (1893-1957)", **TDV İslam Ansiklopedisi,** 5, İstanbul, 128-130.

Özgen, Yüksel (2014), "Mahmut Goloğlu'nun 1960 İhtilalinden Sonra Yargılanması", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi,** 54, 154-167.

Özkoçak, Vasfiye (12.08.1961), "Anayasa Davasının Son Gününde 63 Sanık Daha Savunma Yaptı", **Milliyet Gazetesi,** 1, 5.

Özlü, Hüsnü (2015), "Türkiye Büyük Meclisi'nde, Mahmut Gologlu'nun Gümrük ve Tekel Komisyonuna Ait Faaliyetleri ve Kibrit'in Özelleştirilmesi", Mehmet Okur vd. (Yay. Haz.), **Her Yönüyle Mahmut Gologlu Sempozyumu 08 – 10 Mayıs 2014/Trabzon Bildiriler,** Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 443-467.

Öztürk, Kazım (1999), **Türk Parlamento Tarihi TBMM IX. Dönem 1950-1954,** Cilt: II, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 21, Ankara.

_____ (1999), **Türk Parlamento Tarihi TBMM - IX. Dönem 1950-1954,** Cilt: III, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara.

_____ (1999), **Türk Parlamento Tarihi TBMM - IX. Dönem 1950-1954**, Cilt: VI, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara.

_____ (1999), **Türk Parlamento Tarihi TBMM - IX. Dönem 1950-1954,** Cilt: VII, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 18, Ankara.

_____ (1999), **Türk Parlamento Tarihi TBMM - X. Dönem 1954-1957,** Cilt: II, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 24, Ankara.

Pehlivanlı, Hamit (2015), "Siyasetçi Mahmut Gologlu'nun Türkiye Büyük Meclisi'ndeki Yasama Faaliyetlerine Katkıları", Mehmet Okur vd. (Yay. Haz.), **Her Yönüyle Mahmut Gologlu Sempozyumu 08 – 10 Mayıs 2014 / Trabzon Bildiriler**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 427-442.

"Sen Gologlu'nu Tanır Mısın?" (18.10.1982) **Türksesi Gazetesi,** 1, 4.

Soysal, İlhami (27.03.1991), "Dördüncü Cumhuriyete Doğru", **Milliyet Gazetesi,** 13.

Şahin, Enis ve Tunç, Bilal (2015), "Demokrat Parti'nin Kuruluş Süreci ve DP – CHP Siyasî Mücadelesi (1945-1947)", **Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (The Journal of Social and Cultural Studies),** I (2), 31-69.

"Tahkikat Hey'etlerine Fevkalade Yetkiler", (26.04.1960), **Milliyet Gazetesi,** 1, 6.

Tanju, Sadun (28.10.1959), "Bir Demokrat", **Vatan Gazetesi,** 3.

"Tarihçi-Yazar Mahmut Gologlu Bugün Toprağa Veriliyor" (14.10.1982), **Karadeniz Gazetesi,** 1.

"Tarihçi yazar Mahmut Gologlu TİTİA'da Devrim Tarihi dersi vermeye başladı" (12.03.1982), **Karadeniz**, 1.

Tellioğlu, İbrahim (2015), "Karadeniz Tarihçisi Rolüyle Mahmut Gologlu", **Her Yönüyle Mahmut Gologlu Sempozyumu 08-10 Mayıs 2014/Trabzon Bildiriler,** Mehmet Okur vd. (Yay. Haz.),

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 149-155.

Temel, Mehmet ve Doğaner, Yasemin (23.09.2022), "27 Mayıs 1960 Darbesi", https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/27-mayis-1960-darbesi/ (07.11.2024).

"Teşekkür" (19.10.1982), **Karadeniz Gazetesi,** 3.

"Teşekkür" (19.10.1982), **Türksesi Gazetesi,** 1.

Teymur, Ahmet Selim (15.10.1982), "Mahmut Goloğlu Ağabey", **Karadeniz Gazetesi,** 3.

Toker, Metin (2000), **Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları: Tek Partiden Çok Partiye 1944-1950,** 3. Basım, İstanbul.

Tökin, Füruzan Hüsrev (1965), **Türkiye'de Siyasi Partiler ve Siyasi Düşüncenin Gelişmesi (1839-1965)**, Elif Yayınları, İstanbul.

"Trabzon'un Fethi Yıldönümü Yarın" (25.10.1982), **Türksesi Gazetesi,** 1, 4.

"Trabzon Milletvekillerinden Dokuzu Yaylacı Oldu" (25.12.1958), **Halk Gazetesi,** 1.

"TRT, Fatih Sultan Mehmet ve Tarihçi-Yazar Mahmut Goloğlu için özel program hazırladı" (23.10.1982), **Karadeniz Gazetesi,** 1.

Tuna, Işıl (2019), "Mahmut Goloğlu (1950-1961)", Zehra Aslan (Ed.), **Yassıada'da Yargılanan Trabzon Milletvekilleri – II**, *içinde* (21-81/169-183) 1. Basım, Libra Yayınları, İstanbul.

Tunaya, Tarık Zafer (2000), **Türkiye'de Siyasi Partiler Cilt 3: İttihat ve Terakki,** Genişletilmiş Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.

Tüccar, İsmail (2019), **Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş Süreci (1940-1950),** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Türkmen, Zekeriya (2015), "Trabzon Vekili Mahmut Goloğlu'nun 9, 10 ve 11. Dönem TBMM'deki Çalışmalarına Dair Bir Değerlendirme", Mehmet Okur vd. (Yay. Haz.), **Her Yönüyle Mahmut Goloğlu Sempozyumu 08-10 Mayıs 2014/Trabzon Bildiriler,** Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 387-423.

URL, https://www.ysk.gov.tr/tr/1950-1977-yillari-arasi-Milletvekili-genel-secimleri/3007 (29.12.2024).

___, "DP Programı" (1946), https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/917 (10.12.2024).

___, "Ecrimisil" (t.y.), Kubbealtı Lugatı, https://lugatim.com/s/ECR%C4%B0M%C4%B0S%C4%B0L Erişim Tarihi (01.07.2025).

Usta, Veysel (2015), "Baro Kayıtlarına Göre Mahmut Goloğlu'nun Hukukçu Kimliği ve Bu Kimliğin Siyasetçiliği ve Tarihçiliğine Yansımaları", Mehmet Okur vd. (Yay. Haz.), **Her Yönüyle**

Mahmut Goloğlu Sempozyumu 08-10 Mayıs 2014/Trabzon Bildiriler, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 277-302.

"Yassıada'da Olanların Resmi Listesi Açıklandı" (29.09.1960), **Milliyet Gazetesi,** 1, 5.

Yaşar Teksoy, Beril (2010), **DP'de Parti İçi Demokrasi (1946-1960),** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

"Yeni Bir Parti" (08.07.1945), **Cumhuriyet Gazetesi,** 3.

Yeşil, Ahmet (1988), **Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş,** 1. Baskı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Zürcher, Erik Jan (2003), **Cumhuriyetin İlk Yıllarında Siyasal Muhalefet Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (1924-1925),** Gül Çağalı Güven (Çev.), 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.

_____ (2007), **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi,** Yasemin Saner Gönen (Çev.), 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.

EKLER

Ek 1: Mahmut Goloğlu'nun Annesi H. Binnaz Hanım

Kaynak: Ayşe Goloğlu Soyer ile kişisel görüşme, 27.08.2025.

Ek 2: Mahmut Goloğlu'nun Dayısı Ziya Goloğlu

Kaynak: Trabzon Müzesi'nde Bulunan Mahmut Goloğlu Arşivi 07.10.2025

Ek 3: Mahmut Goloğlu'nun Çocukluk Fotoğrafı

Kaynak: Trabzon Müzesi'nde Bulunan Mahmut Goloğlu Arşivi 07.10.2025

Ek 4: Mahmut Goloğlu'nun Nüfus Hüviyet Cüzdanı

NUFUS CÜZDANI ÖRNEĞİ — fotograf

Soyadı ::: Goloğlu
Adı .... Mahmut
Babasının adı .... Celâl
Anasının adı .... Binnaz
Doğum yeri .... Pulathane
Doğum tarihi 1331 1
Dini .... İslam
Medeni hali .... evli
Tabiyeti .... T.C.
Cüzdan No.ve Tarihi .... 501220 ..... II Eylül 1935
Cüzdanı veren Nufus Dairesi: .... İstanbul, Beyazıt Nufus idaresi.

NUFUS KÜTÜĞÜNE YAZILI OLDUĞU YER

Vilâyeti ve Kazası .... İstanbul ..... Beyoğlu
Nahiyesi, mahalle ve köyü .... Şişli ..... Teşvikiye
Sokağı, Hane No.su .... Ahmet ef. 2
Cilt ve Sahife No.su 6 10

Yukarıda fotografı yapışık ..Celâl..oğlu/Kızı ..Mahmut..nın Nufus Hüviyet örneği ve arkaz sahifede yazılı ikametgah adresi ile bayannamedeki imzanın kendi imzası olduğu tasdik olunur.

/ / 1960

.....Mahallesi Muhtarı

Adı ve Soyadı

.....

Mühür ve İmza

30 Krş.

Damga pulu

Kaynak: BCA, 10.09/31.95.2/128, (1960-1961).

Ek 5: Mahmut Goloğlu (Solda), annesi Binnaz Hanım ve ağabeyi Ömer (Emon) ile Trabzon'daki Evlerinin Bahçesinde

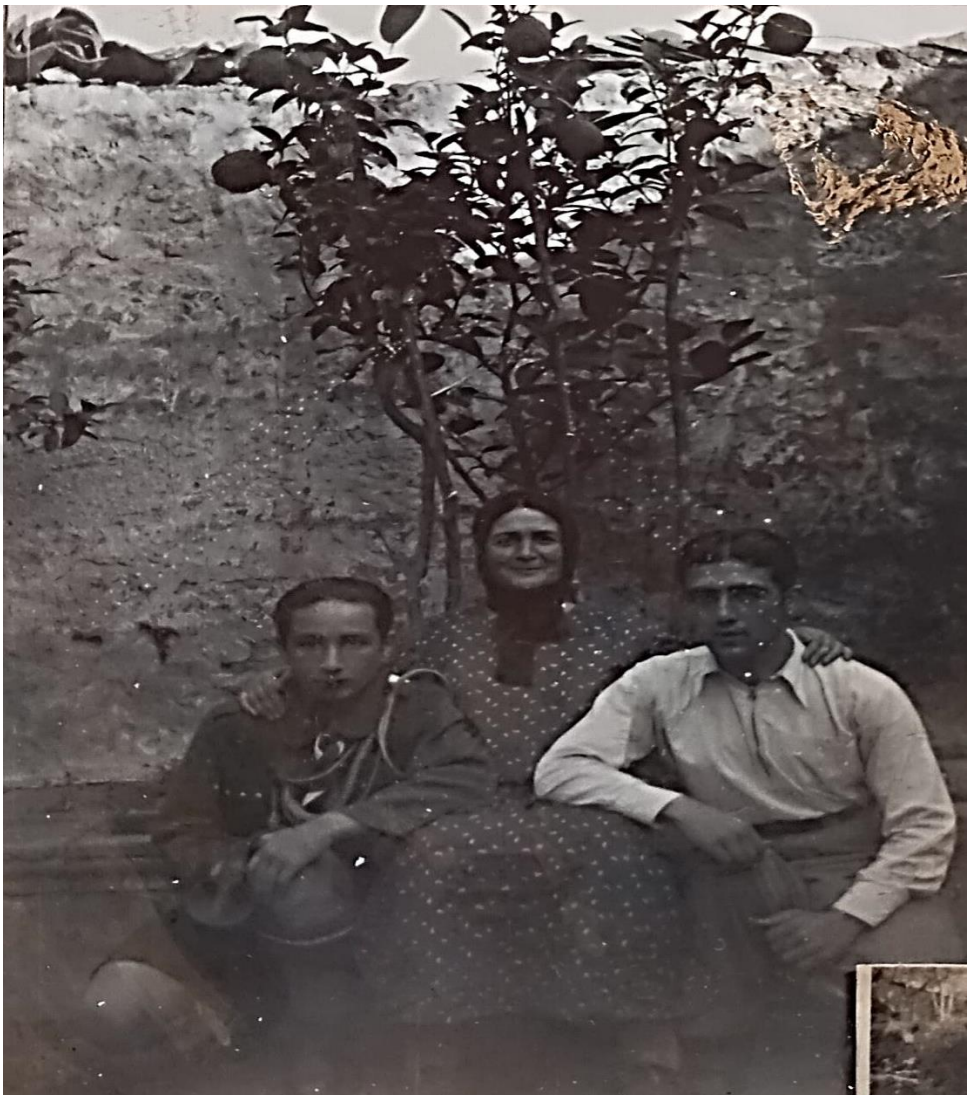

Kaynak: Ayşe Goloğlu Soyer ile kişisel görüşme, 27.08. 2025.

Ek 6: Mahmut Gologlu 1934 yılı Trabzon Erkek Lisesi Son Sınıfta (Sağ Önde Ayakta Dördüncü)

Kaynak: Trabzon Müzesi'nde Bulunan Mahmut Gologlu Arşivi 07.10.2025

Ek 7: Mahmut Goloğlu Trabzon Erkek Lisesi Geçici Mezuniyet Belgesi

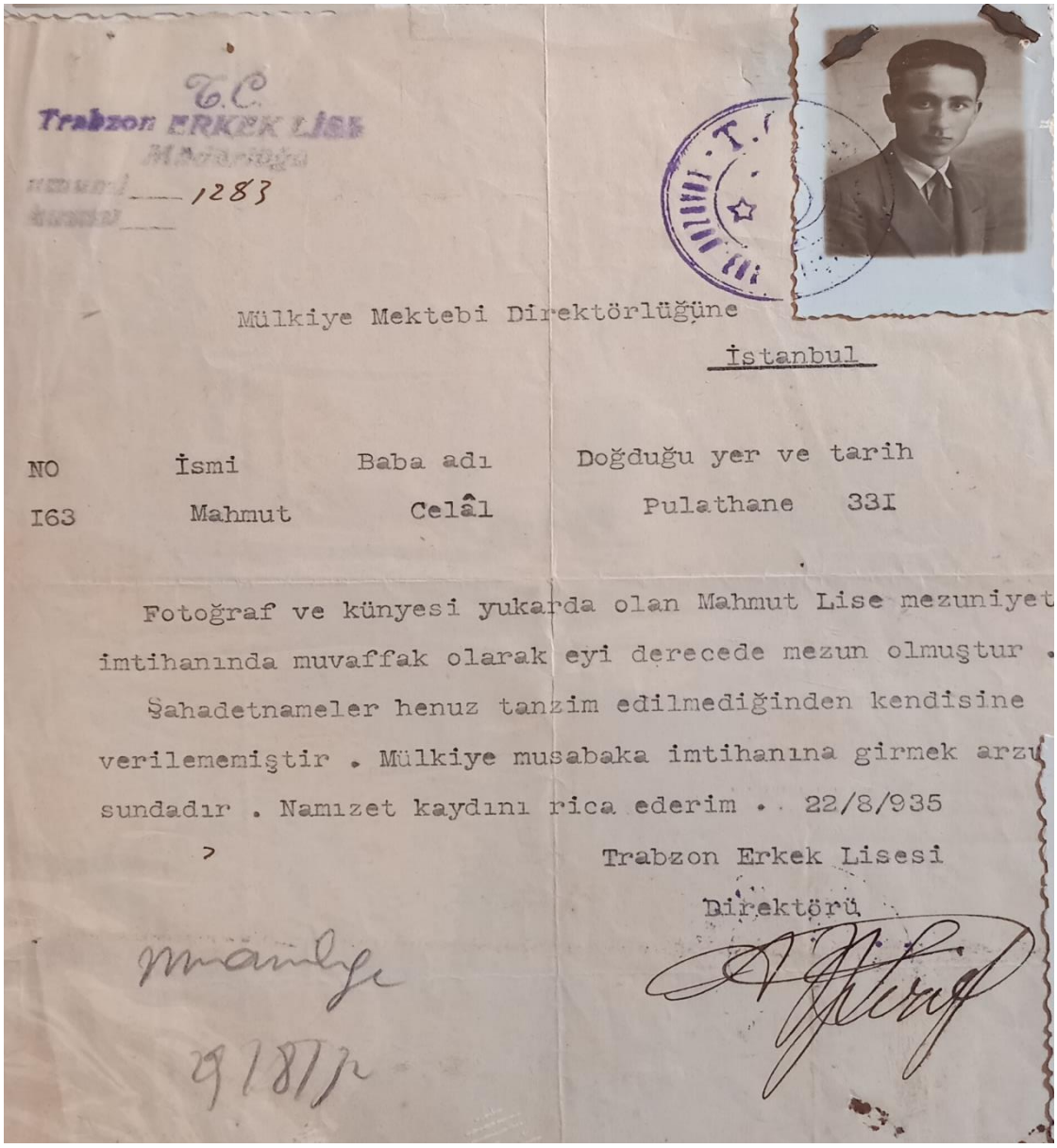

T.C.
Trabzon ERKEK LİSE
Müdürlüğü
Numarası 1283
Tarihi

Mülkiye Mektebi Direktörlüğüne

İstanbul

NO	İsmi	Baba adı	Doğduğu yer ve tarih	
I63	Mahmut	Celâl	Pulathane	33I

Fotoğraf ve künyesi yukarda olan Mahmut Lise mezuniyet imtihanında muvaffak olarak eyi derecede mezun olmuştur . Şahadetnameler henuz tanzim edilmediğinden kendisine verilememiştir . Mülkiye musabaka imtihanına girmek arzusundadır . Namızet kaydını rica ederim . 22/8/935

Trabzon Erkek Lisesi
Direktörü

müdürlüğe
9/8/1935

Kaynak: Trabzon Müzesi'nde Bulunan Mahmut Goloğlu Arşivi 07.10.2025

Ek 8: Mahmut Goloğlu'nun Avukatlık Ruhsatı

Türkiye Cumhuriyeti

ADALET BAKANLIĞI

AVUKATLIK RUHSATNAMESİ

Adı ve soyadı : Mahmut Goloğlu
Babasının adı : Celâl
Doğum tarihi : 1331
Doğum yeri : Polatane
Eski sıfatı : Avukat Stajyeri

Genel No. : 4056
Sicil No. : 5535
Barosu : İstanbul
Kayıt No. :

3499/5178 sayılı Avukatlık Kanununun 3.1 maddesinde yazılı şartları haiz bulunan Mahmut Goloğlu kanun işlerinde ve hukukî meselelerde rey vermeğe, mahkeme ve hakem veya yargı yetkisini haiz diğer merciler önünde gerçek veya tüzel kişilere ait hakları dâva etmeğe ve savunmağa ve bu hususlara ait bütün kâğıtları düzenlemeğe, Adalet işlemlerini ve resmî dairelerde nizalı ve ihtilâflı işleri kovuşturmağa ve devletin kanun ve tüzüklerinin kendisine tanıdığı diğer yetkileri kullanmağa izinlidir.

HUKUK İŞLERİ GENEL MÜDÜRÜ — ADALET BAKANI

Kaynak: Veysel Usta, "Baro Kayıtlarına Göre Mahmut Goloğlu'nun Hukukçu Kimliği ve Bu Kimliğin Siyasetçiliği ve Tarihçiliğine Yansımaları", Mehmet Okur vd. (Yay. Haz.), **Her Yönüyle Mahmut Goloğlu Sempozyumu 08-10 Mayıs 2014/Trabzon Bildiriler,** Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2015, s. 306

Ek 9: Mahmut Gologlu Askerlik Görevi Sırasında (1939)

Kaynak: Trabzon Müzesi'nde Bulunan Mahmut Gologlu Arşivi 07.10.2025

Ek 10: Mahmut Goloğlu ve Nezahat Hanım'ın Evlilik Cüzdanı (18 Temmuz 1940)

Kaynak: Trabzon Müzesi (Kostaki Konağı) Ziyareti Sırasında Milli Mücadele Dönemi Sergisinden (08.07.2025)

Ek 11: Mahmut Goloğlu ve Eşi Nezahat Hanım İtalya Seyahati Sırasında (1953)

Kaynak: Trabzon Müzesi'nde Bulunan Mahmut Goloğlu Arşivi 07.10.2025

Ek 12: Mahmut Goloğlu TBMM Kürsüsünde Konuşma Yaparken (1954)

Kaynak: Ayşe Goloğlu Soyer ile kişisel görüşme, 13.08.2025

Ek 13: Mahmut Goloğlu'nun 9. Dönem Milletvekili Seçim Mazbatası

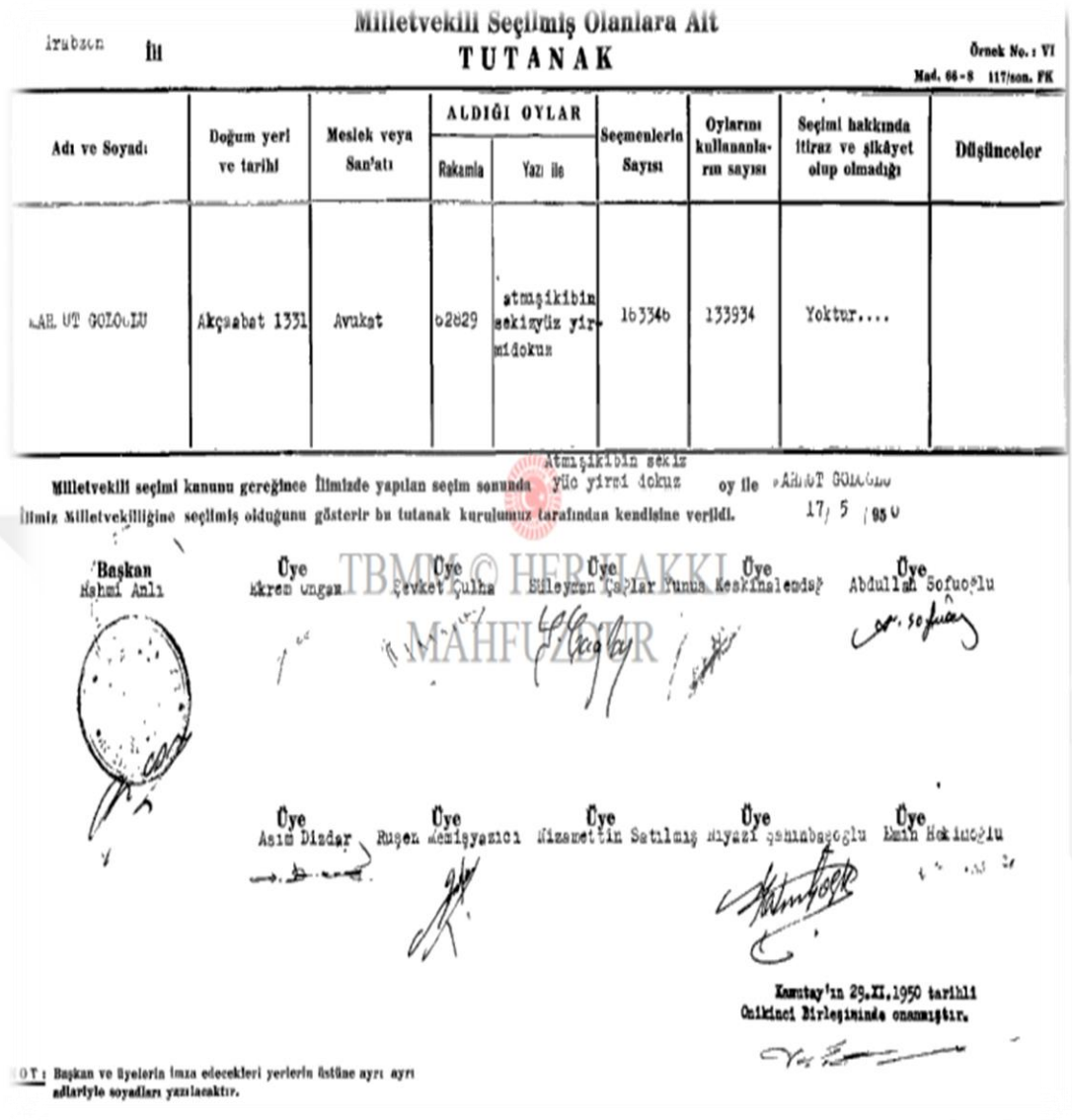

Trabzon İli

Milletvekili Seçilmiş Olanlara Ait

TUTANAK

Örnek No.: VI

Mad. 66-8 117/son. FK

Adı ve Soyadı	Doğum yeri ve tarihi	Meslek veya San'atı	ALDIĞI OYLAR		Seçmenlerin Sayısı	Oylarını kullananların sayısı	Seçimi hakkında itiraz ve şikâyet olup olmadığı	Düşünceler
			Rakamla	Yazı ile				
MAHMUT GOLOĞLU	Akçaabat 1331	Avukat	62829	atmışikibin sekizyüz yirmidokuz	163346	133934	Yoktur....	

Milletvekili seçimi kanunu gereğince İlimizde yapılan seçim sonunda Atmışikibin sekiz yüz yirmi dokuz oy ile MAHMUT GOLOĞLU İlimiz Milletvekilliğine seçilmiş olduğunu gösterir bu tutanak kurulumuz tarafından kendisine verildi.

17/5/950

Başkan Rahmi Anlı — Üye Ekrem Ongan — Üye Şevket Çulha — Üye Süleyman Çağlar Yunus — Üye Keskinalemdağ — Üye Abdullah Sofuoğlu

Üye Asım Dizdar — Üye Ruşen Memişyazıcı — Üye Nizamettin Satılmış — Üye Niyazi Şahinbaşoğlu — Üye Emin Hekimoğlu

Kamutay'ın 29.XI.1950 tarihli Onikinci Birleşiminde onanmıştır.

NOT: Başkan ve üyelerin imza edecekleri yerlerin üstüne ayrı ayrı adlariyle soyadları yazılacaktır.

TBMM © HERHAKKI MAHFUZDUR

Kaynak: URL, "Mahmut Goloğlu'nun 9. Dönem Seçim Mazbatası", 17.05.1950, https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/eYayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d09/SM_1910_1_9.pdf (10.09.2025).

Ek 14: Mahmut Goloğlu'nun 10. Dönem Tercüme-i Hâl Belgesi

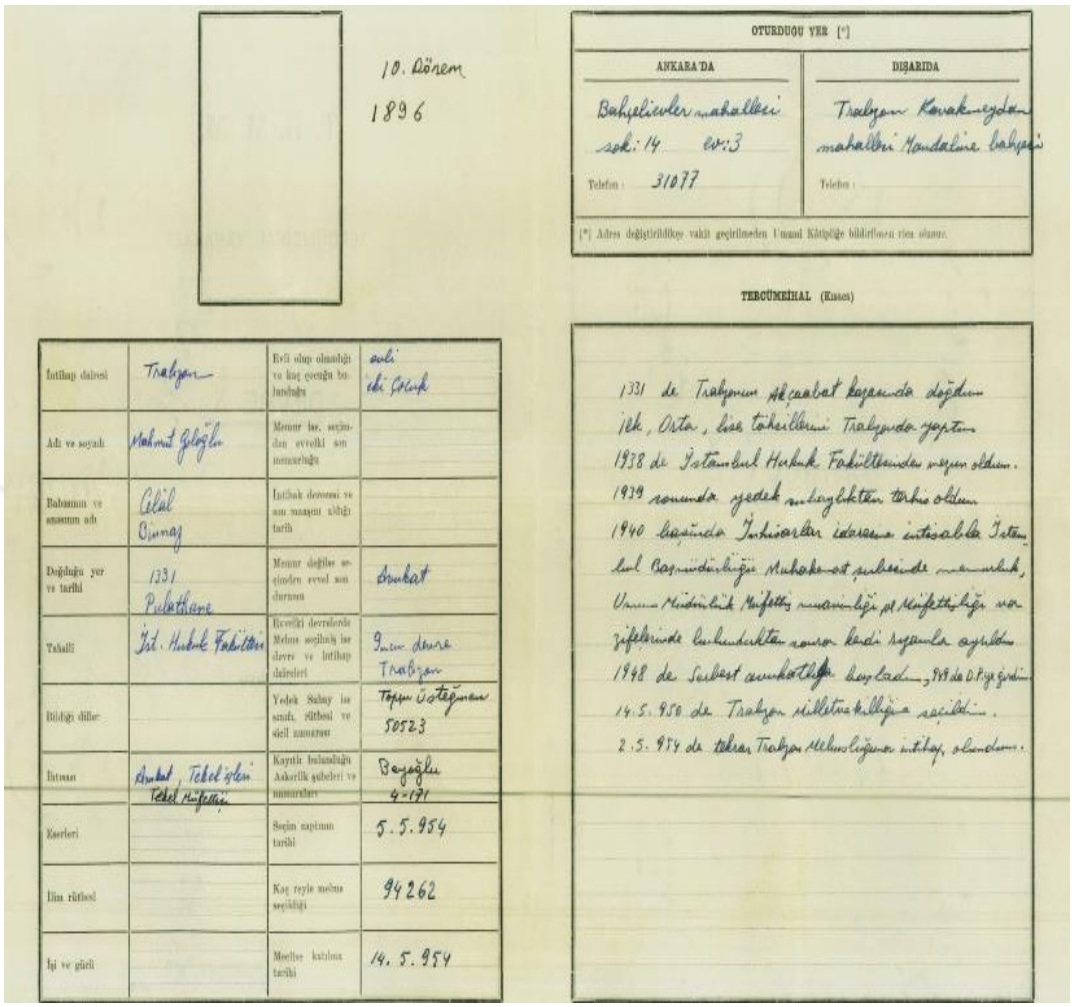

10. Dönem
1896

İntihap dairesi	Trabzon	Evli olup olmadığı ve kaç çocuğu bulunduğu	evli iki çocuk
Adı ve soyadı	Mahmut Goloğlu	Memur ise, seçimden evvelki son memurluğu	
Babasının ve anasının adı	Celâl Binnaz	İntihak derecesi ve son maaşını aldığı tarih	
Doğduğu yer ve tarihi	1331 Pulathane	Memur değilse seçimden evvel son durumu	Avukat
Tahsili	İst. Hukuk Fakültesi	Evvelki devrelerde Melmu seçilmiş ise devre ve intihap daireleri	9 ncu devre Trabzon
Bildiği diller		Yedek Subay ise sınıfı, rütbesi ve sicil numarası	Topçu Üsteğmen 50523
İhtisası	Avukat, Tekel işleri Tekel Müfettişi	Kayıtlı bulunduğu Askerlik şubeleri ve numaraları	Beyoğlu 4-171
Eserleri		Seçim yaptıran tarihi	5.5.954
İlim rütbesi		Kaç reyle melmu seçildiği	94262
İşi ve gücü		Meclise katılma tarihi	14.5.954

OTURDUĞU YER [*]

ANKARA'DA	DIŞARIDA
Bahçelievler mahallesi sok: 14 ev: 3	Trabzon Kavakmeydan mahallesi Mandaline bahçesi
Telefon: 31077	Telefon:

[*] Adres değiştirildikçe vakit geçirilmeden Umumi Kâtipliğe bildirilmesi rica olunur.

TERCÜMEİHAL (Kısacı)

1331 de Trabzonun Akçaabat kazasında doğdum
İlk, Orta, lise tahsillerini Trabzonda yaptım
1938 de İstanbul Hukuk Fakültesinden mezun oldum.
1939 sonunda yedek subaylıktan terhis oldum
1940 başında İnhisarlar idaresine intisabla İstanbul Başmüdürlüğü Muhakemat şubesinde memurluk, Umum Müdürlük Müfettiş muavinliği ve Müfettişliği vazifelerinde bulunduktan sonra kendi rızamla ayrıldım
1948 de Serbest avukatlığa başladım, 949 de D.P.ye girdim
14.5.950 de Trabzon milletvekilliğine seçildim.
2.5.954 de tekrar Trabzon Meclisliğinde intihap olundum.

Kaynak: Mahmut Goloğlu'nun Onuncu Dönem Tercüme-i Hâli, Defter No: 1253, Sicil No: 1896, TBMM Arşivi, https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/eYayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d10/HT_1910_1_10 (15.04.2025).

Ek 15: Mahmut Goloğlu'nun DP Genel Kurulu'ndan İstifa Dilekçesi

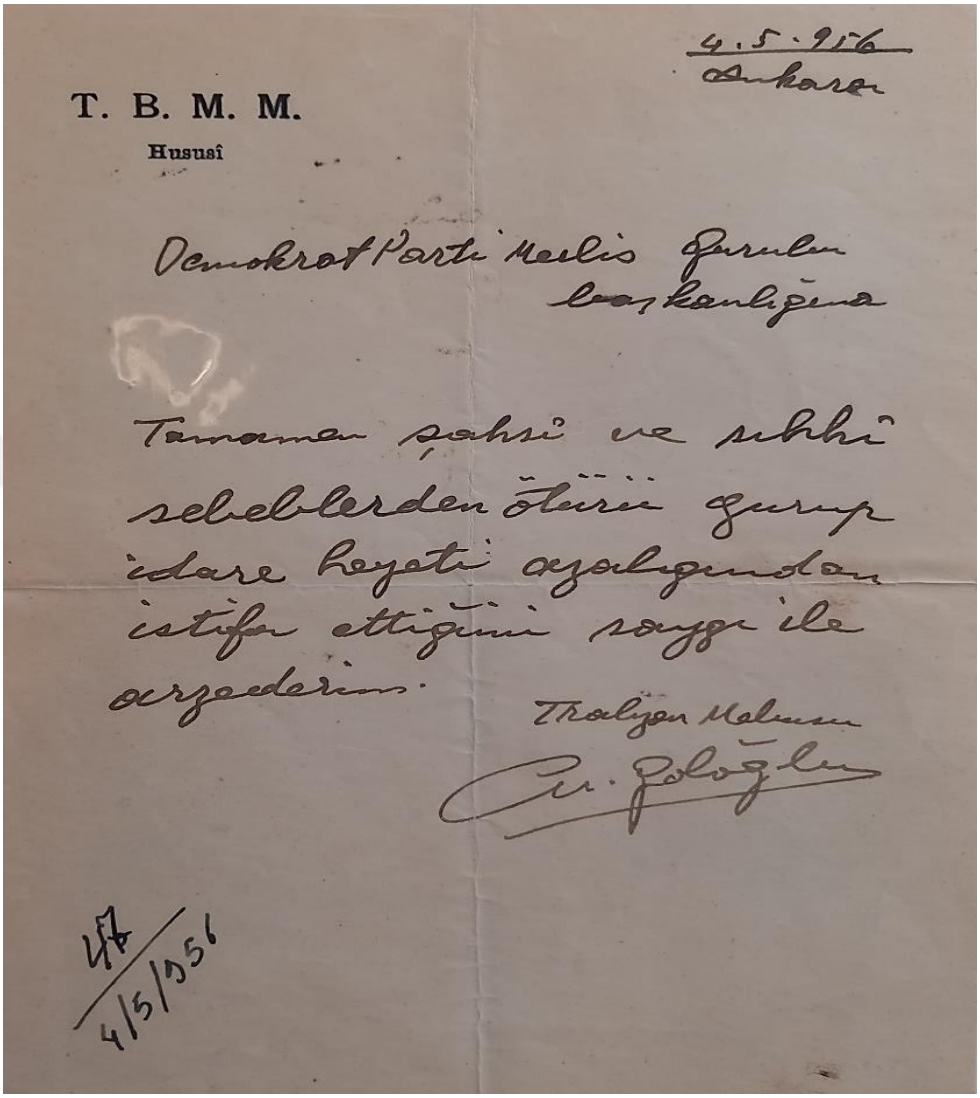

4.5.956
Ankara

T. B. M. M.
Hususî

Demokrat Parti Meclis Grupu
Başkanlığına

Tamamen şahsî ve sıhhî sebeblerden ötürü grup idare heyeti azalığından istifa ettiğimi saygı ile arzederim.

Trabzon Mebusu
Cu. Goloğlu

47
4/5/956

Kaynak: Trabzon Müzesi'nde Bulunan Mahmut Goloğlu Arşivi 07.10.2025

Ek 16: 1959 yılında TBMM Başkan ve Başkanvekilliği Seçimlerinde Aday Olan Mahmut Goloğlu

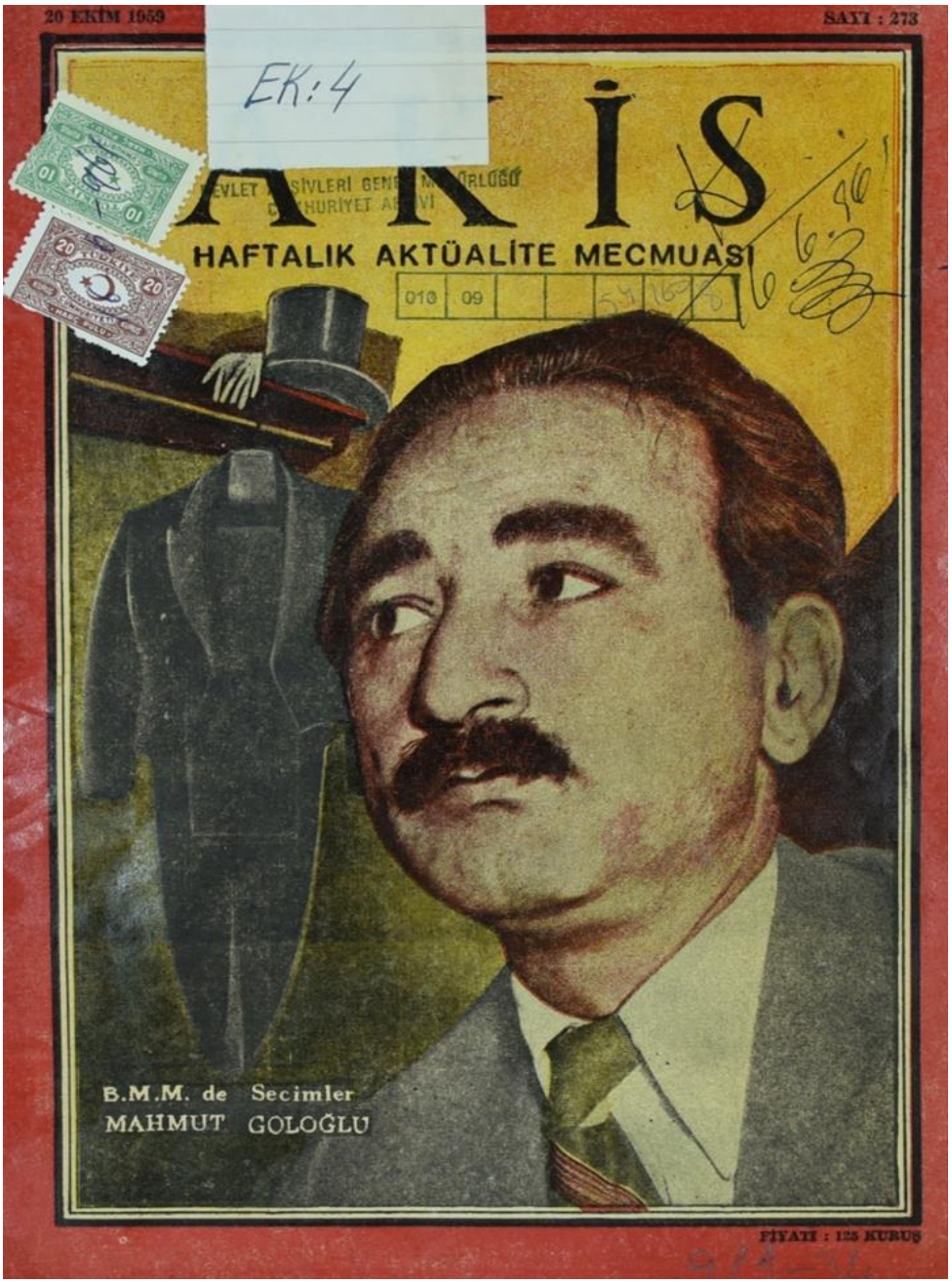

Kaynak: BCA: 010.09/54.160.8, (16 Haziran 1961).

Ek 17: Mahmut Goloğlu Yassıada Tutukluluk Günlerinde Kızı Ayşe'ye Yazdığı Mektup

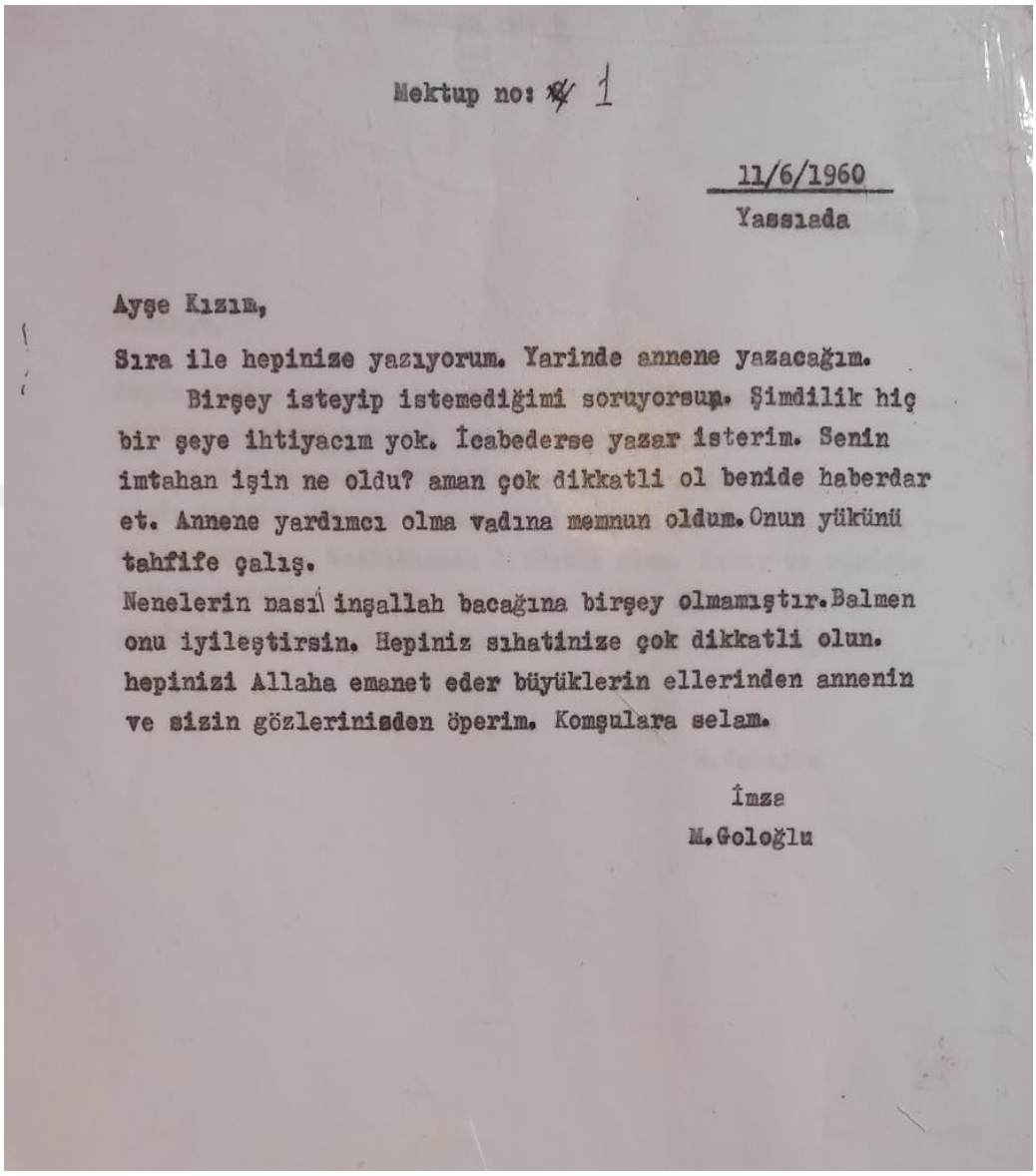

Mektup no: ~~4~~ 1

11/6/1960
Yassıada

Ayşe Kızım,

Sıra ile hepinize yazıyorum. Yarinde annene yazacağım.

Birşey isteyip istemediğimi soruyorsun. Şimdilik hiç bir şeye ihtiyacım yok. İcabederse yazar isterim. Senin imtahan işin ne oldu? aman çok dikkatli ol benide haberdar et. Annene yardımcı olma vadına memnun oldum. Onun yükünü tahfife çalış.

Nenelerin nasıl inşallah bacağına birşey olmamıştır. Balmen onu iyileştirsin. Hepiniz sıhatinize çok dikkatli olun. hepinizi Allaha emanet eder büyüklerin ellerinden annenin ve sizin gözlerinizden öperim. Komşulara selam.

İmza
M. Goloğlu

Kaynak: Ayşe Goloğlu Soyer ile kişisel görüşme, 13.08.2025.

Ek 18: Mahmut Goloğlu'nun Yassıada Yargılamalarındaki Yazılı Savunması

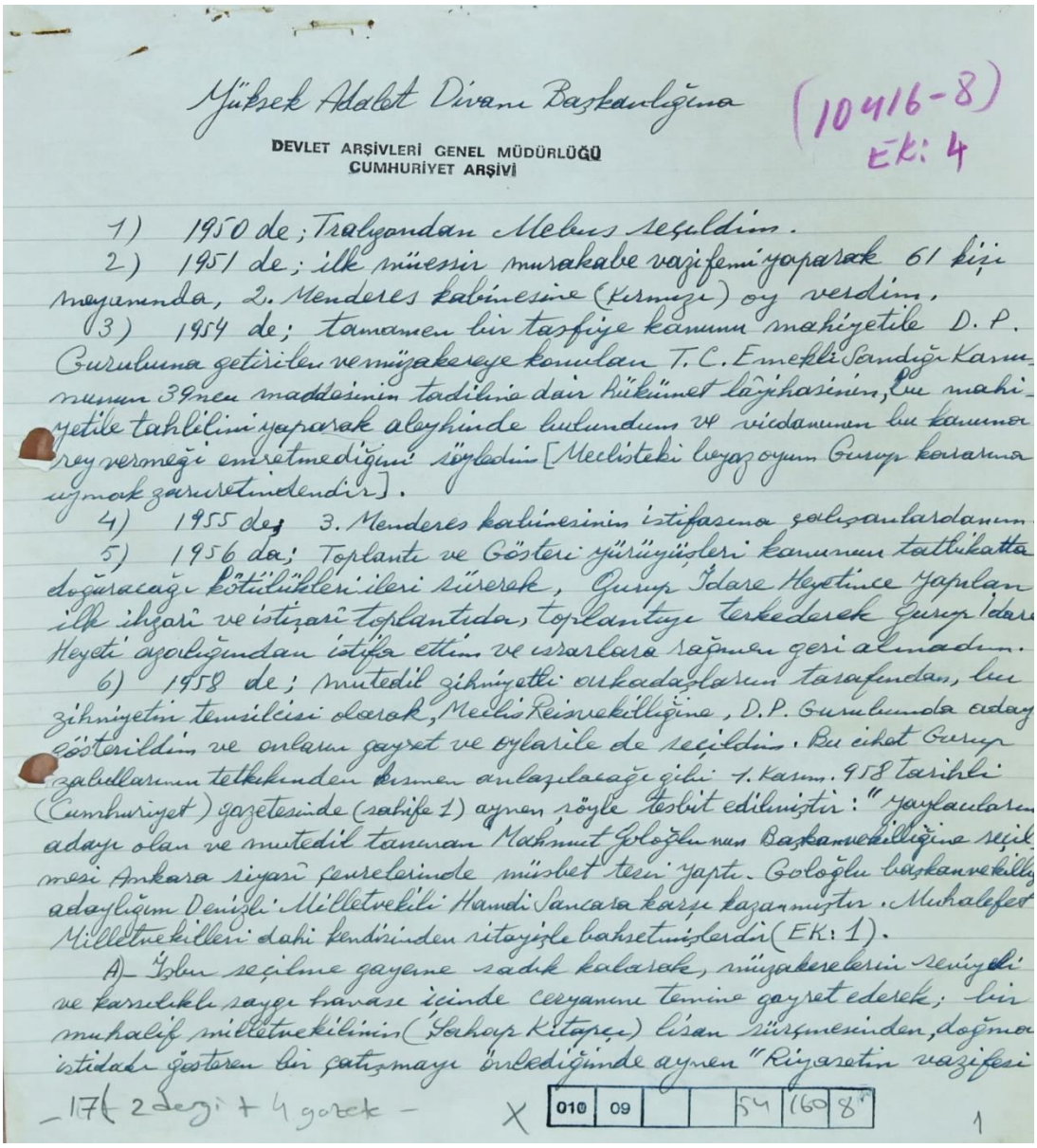

Yüksek Adalet Divanı Başkanlığına (10416-8) Ek: 4

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

1) 1950 de; Trabzondan Mebus seçildim.
2) 1951 de; ilk müessir murakabe vazifemi yaparak 61 kişi meyanında, 2. Menderes kabinesine (Kırmızı) oy verdim.
3) 1954 de; tamamen bir tasfiye kanunu mahiyetile D.P. Gurubuna getirilen ve müzakereye konulan T.C. Emekli Sandığı Kanununun 39ncu maddesinin tadiline dair hükümet lâyihasinin, bu mahiyetile tahlilini yaparak aleyhinde bulundum ve vicdanımın bu kanuna rey vermeği emretmediğini söyledim [Meclisteki beyaz oyum Gurup kararına uymak zaruretindendir].
4) 1955 de; 3. Menderes kabinesinin istifasına çalışanlardanım.
5) 1956 da; Toplantı ve Gösteri yürüyüşleri kanunun tatbikatta doğuracağı kötülükleri ileri sürerek, Gurup İdare Heyetince yapılan ilk ihzarî ve istişarî toplantıda, toplantıyı terkederek Gurup İdare Heyeti azalığından istifa ettim ve ısrarlara rağmen geri alınadım.
6) 1958 de; mutedil zihniyetli arkadaşların tarafından, bu zihniyetin temsilcisi olarak, Meclis Reisvekilliğine, D.P. Gurubunda aday gösterildim ve onların gayret ve oylarile de seçildim. Bu cihet Gurup zabıtlarının tetkikinden kısmen anlaşılacağı gibi 1. Kasım. 958 tarihli (Cumhuriyet) gazetesinde (sahife 1) aynen şöyle tesbit edilmiştir: "Yaylacıların adayı olan ve mutedil tanınan Mahmut Goloğlu'nun Başkanvekilliğine seçilmesi Ankara siyasî çevrelerinde müsbet tesir yaptı. Goloğlu başkanvekilliği adaylığım Denizli Milletvekili Hamdi Sancara karşı kazanmıştır. Muhalefet Milletvekilleri dahi kendisinden ritayişle bahsetmişlerdir (EK: 1).
A) İşbu seçilme gayeme sadık kalarak, müzakerelerin seviyeli ve karşılıklı saygı havası içinde cereyanını temine gayret ederek; bir muhalif milletvekilinin (Sahap Kitapçı) lisan sürçmesinden, doğma istidadı gösteren bir çatışmayı önlediğimde aynen "Riyasetin vazifesi

-17 (2 dergi + 4 gazete -

X 010 09 54 160 8

1

Kaynak: BCA, 010.09/54.160.8, (16 Haziran 1961).

Ek 19: Mahmut Goloğlu Ayasofya Müzesi Bahçesi'ndeki Kitabeleri Okurken

Kaynak: Haşim Karpuz, "Mahmut Goloğlu'nun Otobiyografisi ve Bazı Hatıralar", Mehmet Okur vd. (Yay. Haz.), **Her Yönüyle Mahmut Goloğlu Sempozyumu 08-10 Mayıs 2014/Trabzon Bildiriler,** Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2015, s. 105.

Ek 20: Mahmut Goloğlu'nun Vesikalık Fotoğrafı

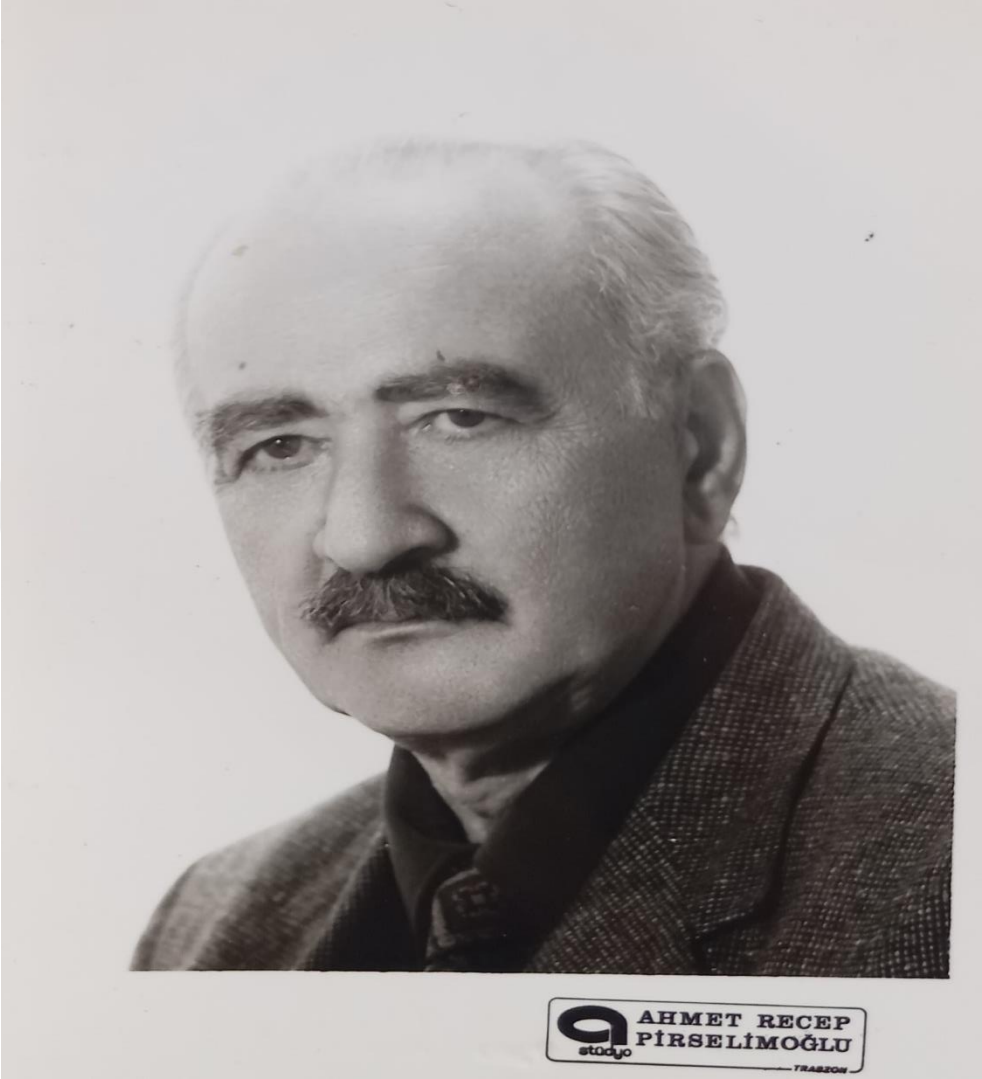

Kaynak: Trabzon Müzesi'nde Bulunan Mahmut Goloğlu Arşivi 07.10.2025

Ek 21: Mahmut Goloğlu'nun Daktilosu ve Tarih Eserleri

Kaynak: Trabzon Müzesi (Kostaki Konağı) Ziyareti Sırasında Milli Mücadele Dönemi Sergisinden (08.07.2025).

Ek 22: Mahmut Goloğlu'nun El Yazısı ile Yazdığı Tarih Notları

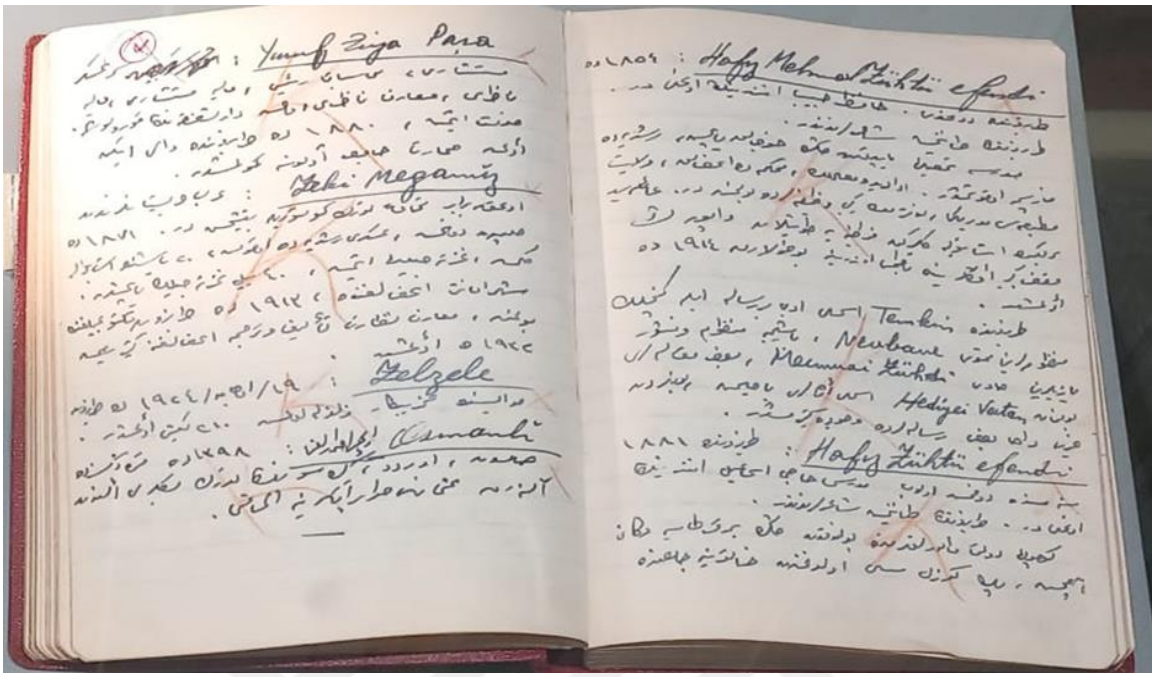

Kaynak: Trabzon Müzesi (Kostaki Konağı) Ziyareti Sırasında Milli Mücadele Dönemi Sergisinden (08.07.2025**)**

Ek 23: Mahmut Gologlu'nun Vefat Haberi

Tarihçi-Yazar Trabzon eski milletvekili Mahmut Gologlu önceki akşam öldü

Bir tarih göçtü...

● Bir kalp krizi sonucu hayata gözlerini yuman bilim adamı Gologlu, 67 yaşında idi

● Gologlu'nun çeşitli konularda yayınlanmış 18 eseri vardı.

● Mahmut Gologlu yarın öğlede İskenderpaşa Camiinde kılınacak namazla Trabzon'da toprağa verilecek.

Musa ALIOĞLU

Tarihçi-Yazar Trabzon Eski Milletvekili Mahmut Gologlu önceki akşam Trabzon'da öldü.

Asil mesleği avukatlık olan Gologlu, 10 yıl Trabzon Milletvekilliği yaptıktan sonra bilimsel çalışmalara yönelmişti. Uzun zamandan bu yana rahatsız olan Gologlu önceki akşam kalmakta olduğu Özgür Otel'de geçirdiği kalp krizi üzerine Trabzon Nümune Hastanesine kaldırılırken saat 19.30 sıralarında hayatını kaybetti. 67 yaşında ölen ve ölümü büyük üzüntü yaratan Mahmut Gologlu'nun çeşitli konularda yayınlanmış 18 eseri vardı. Eserlerinin bazıları Genel Kurmay Başkanlığınca incelettirilerek Kuvvet Komutanlıklarına salık verilen yazarın cenazesi yarın öğle namazından sonra Değirmendere Asri Mezarlıktaki aile kabristanında toprağa verilecek. 1950-60 yılları arasında

Ardından bir çok bilimsel yapıt bırakan Trabzon eski milletvekillerinden Mahmut Gologlu ölümünden bir süre önce arkadaşımız Musa Alioğlu'na ileriye dönük planlarını anlatırken.

Mahmut Gologlu'nun özgeçmişi

Değerli Tarihçi ve Hukukçu Mahmut Gologlu ölümden bir süre önce özgeçmişini Fahri Genel Başkanı olduğu Trabzon Müzeleri ve Eski Eserleri Sevenler Kulübü için kaleme almıştı. Özgeçmişini kendi kalemiyle sunuyoruz.

1915 yılında Trabzon'un Akçaabat ilçesinde doğdum. Ben doğduğum yıl babam Kolağası (Onyüzbaşı) Mustafa İbrahim Efendi Sarıkamış'ta şehit düştü. Annem bu sırada düşman işgaline uğrayınca muhacir olarak İstanbul'a gittik. Trabzon düşman işgalinden kurtulunca 5 yaşında tekrar Trabzon'a döndük. İlk, orta ve lise tahsilini Trabzon'da yaptım. Liseden sonra bir yıl ilkokul öğretmenvekilliği yaptım. Bu sırada 1934 yılında Halkevi Başkanlığından bir yazı aldım. Bazı konular yapacağı tarih çalışmaları için yardıma çağırdı. Görevim mezar taşlarını ve kitabeleri okumak. Ve o zamana kadar hiç ilgi duymadığım tarihe karşı bir ilgi duymaya başladım. Bu ilgi sonucu Trabzon ve Anadolu'nun tarihini incelediim. Bunları hep ben yaptım. İstanbul Hukuk Fakültesini bitirdim. İdaresinde müfettiş olarak çalıştım. Anadoluyu baştan dolaştım. 1943 yılında ilk kez küçük bir kitabı yayınladım. 1940'ta evlendim. Şimdi mutlu olduğum iki kızım var. Geçim zorluğu çekmiş Tekel'den ayrılarak Adliye'ye geçtim. Yaşıyor

adaylığı yaptım ve İlerl Hukuk Dergisi'nde hukuki yazılar yazdım. Avukatlık stajımı bu sırada tamamlayıp, Trabzon'a dönerek avukatlığa başladım.

1950'de Trabzon'da kazanan karma liste ile Demokrat Parti Milletvekili olarak Ankara'ya gittim. Gümrük ve Tekel Komisyonu Başkanlığı, Parti Meclis Gurubu Yönetim Kurulu Üyeliği ve Meclis Başkan Vekilliği yaptım. 10 yıl süren parlamenterliğimden sonra 27 Mayıs olayında tüm D.P. milletvekilleri gibi tutuklandım ve Yassıada'da 18 ay kaldım. Mahkeme sonunda beraat ederek orudan ayrıldım. İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Yeni Adam ve Hifzurrahman Raşit Öymen'in Eğitim Hareketleri Dergisinde yazılar yazdım. Daha sonra Anadolu üzerine, Milli Mücadele üzerine yazılar yazdım. Kitaplarımın bazılarını Genel Kurmay Harp Tarihi Dairesine gönderdim, incelediler ve Kuvvet Komutanlıklarına salık verdiler. Memurluktan emekli olunca Karadeniz Teknik Üniversitesinde Devrim Tarihi hocalığına talip oldum. Üniversite eserlerimi İstanbul Üniversitesinden bir bilim kurulunu gönderdi, incelettı. Onların raporu üzerine Karadeniz Teknik Üniversitesinde birinci derece profesörlük kadrosuna atandım. Daha sonra Trabzon İktisadi ve Ticari İlimler Akademisinde de Devrim Tarihi dersleri okuttum. Şu anda Demokrasiye Geçiş (1946-1950) adlı kitabım bastırıyor."

YAPITLARI

Ülkemizde de bir çok bilimsel yazısı çıkan Tarihçi Mahmut Gologlu'nun basılı 18 yapıtı bulunmaktadır.

ULUSAL MÜCADELE TARİHİ
Erzurum Kongresi
Sivas Kongresi
Mondros Mütarekesi (1920)
Anadolu'ya Doğru (1921-1922)
Ulusal Cumhuriyet (1923).
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ
Kanunlar ve Teşkilâtlar (1924-1938)
Tek Parti Cumhuriyet (1931-1938)
İkinci Cihan Savaşı Dönemi (1939-1945)
Demokrasiye Doğru (1946-1950) Basılıda

C- CUMHURİYETİN 50. YILINA ARMAĞAN
1- Atatürk İlkeleri ve Bursa Nutku
2- Halifelik (Ne idi, nasıl idaresi, niçin kaldırıldı)
3- Pontos (Anadolu'nun Milli Devleti)
D- DENEMELER
1- Bir Dostun Mektupları
2- Dostluk ve Muhtuluk
3- Serçeme Mektuplar (Basılamadı)
4- Kahve Değirmeni (Basılamadı)
E- 100. NEDENİ İLE YAYINLANANLAR
1- Atatürk ve Trabzon (TTİA yayını)
2- Milli Mücadelede Trabzon ve Mustafa Kemal Paşa (KTÜ Yayını)
3- Anadolu Kulübü ve Atatürk (Anadolu Kulübü Yayını)

Kaynak: Musa Alioğlu (13.10.1982), "Bir Tarih Göçtü", **Karadeniz Gazetesi,** s. 1

Ek 24: Mahmut Gologlu'nun Defnedilmesi

Kaynak: Zehra Gologlu Süer (2014), "Mahmut Gologlu 1915-1982 Hayatı Kendi Kaleminden", http://mavidesign.com/MahmutGologlu/hayati.html (06.03.2025)

Ek 25: 11 Ekim 2025 Tarihinde Mahmut Goloğlu'nun Vefatının Sene-i Devriyesi Münasebetiyle Gerçekleştirilen Kabir Ziyareti

ÖZGEÇMİŞ

İlk ve orta öğrenimini 2008 yılında Trabzon MLO Yavuz Selim İlköğretim Okulu'nda tamamladı. 2012 yılında Trabzon 88. Yıl Cumhuriyet Anadolu Lisesi'nden mezun oldu. Aynı yıl Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'ne girdi ve 2016 yılında bu bölümden mezun oldu. 2021 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başladı. Halen yüksek lisans öğrenimine devam etmektedir.

SEVİM, bekâr olup, İngilizce bilmektedir.